

Projekt

z dnia 14 lutego 2013 r.

**UCHWAŁA NR .....
RADY MIASTA LUBLIN**

z dnia 28 lutego 2013 r.

w sprawie przyjęcia strategii rozwoju Miasta Lublin

Na podstawie art. 6 ust. 1 oraz art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) - Rada Miasta Lublin uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się strategię rozwoju Miasta Lublin pt. „Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020” wraz z jej integralnymi dokumentami: „Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020. Diagnoza stanu wyjściowego” oraz „Prognoza Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013-2020”, stanowiącymi załączniki do niniejszej uchwały.

§ 2.

Traci moc Uchwała nr 442/XXIV/2008 Rady Miasta Lublin z dnia 25 września 2008 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Miasta Lublin na lata 2008-2015 (aktualizacja)”.

§ 3.

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Lublin.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miasta Lublin

Piotr Kowalczyk

Uzasadnienie do Uchwały Nr .....

Rady Miasta Lublin

z dnia 28 lutego 2013 r.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, które nie są zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, a jednym z zadań własnych gminy określonym w art. 18 ust. 2 pkt 6 teże ustawy jest uchwalanie programów gospodarczych. Programem tego rodzaju jest strategia rozwoju miasta.

Przyjęcie i konsekwentna realizacja założeń określonych w dokumencie pt. „Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020” ma na celu zapewnienie Lublinowi przez najbliższych osiem lat trwałych możliwości rozwoju przy obecnych, a także prognozowanych uwarunkowaniach gospodarczych i społecznych (wewnętrznych i zewnętrznych). Efektywne zarządzanie zidentyfikowanymi zasobami Miasta pozwoli wygenerować przewagę konkurencyjne Lublina w stosunku do innych polskich ośrodków miejskich i jednocześnie wpisać Lublin w europejskie sieci współpracy w gospodarce, kulturze oraz nauce.

Dokument wyznacza cztery główne Obszary strategiczne: Otwartość, Przyjazność, Przedsiębiorczość i Akademickość. Potrzeba koncentracji na wspomnianych Obszarach jest konsekwencją przeprowadzonych analiz, ale także stanowi rozwinięcie celów poprzedniej strategii rozwoju Miasta Lublin. Działania w obszarze Przedsiębiorczości i Akademickości wynikają z tego, iż współczesna gospodarka oparta na wiedzy (taka przede wszystkim powinna rozwijać się w Lublinie) wymaga pobudzenia społeczeństwa do myślenia przedsiębiorczego i jednoczesnego wykorzystania potencjału intelektualnego tkwiącego w uczelniach. Warunkiem współdziałania ze sobą instytucji samorządowych, środowisk naukowych oraz przedsiębiorstw i instytucji finansowych jest stworzenie maksymalnie przyjaznego i otwartego otoczenia, zarówno w wymiarze regionalnym, jak i międzynarodowym, a nawet globalnym. Konsekwencją Przedsiębiorczości i Akademickości będzie zatem rozwój dwóch pozostałych obszarów: Otwartości i Przyjazności. Przyjazność jest także podstawowym elementem kreującym jakość życia w mieście.

Między głównymi Obszarami Strategii występuje wiele związków. Zapisy dokumentu wzajemnie się uzupełniają. Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020 nie narzuca hierarchii Celów i Działań. Poszczególne wytyczone kierunki rozwoju i proponowane przedsięwzięcia dokument traktuje jako równie istotne w kontekście realizacji całości Strategii.

Strategia Rozwoju Lublina została stworzona na pewnym poziomie ogólności. Swoim zakresem musi bowiem obejmować szerokie spektrum tematyczne, wyznaczając pożądane kierunki, w których powinno podążać Miasto. Uzupełnienie i uszczegółowienie zapisów Strategii oraz ich organizacja według zagadnień problemowych będzie się odbywać dzięki tworzeniu dokumentów pochodnych, takich jak: strategię, polityki czy programy sektorowe, międzysektorowe, tematyczne i branżowe.

Dokument ten ma ułatwiać stosowanie metody „zarządzania przez cele”, która jest komplementarna, ale i nadrzędna wobec „zarządzania przez procedury”. Zarządzanie przez cele koncentruje potencjał sprawczy wokół zadania, bez determinowania z góry sposobów jego wykonania. Dlatego też realizatorami Strategii są nie tylko struktury administracji miejskiej, ale wszystkie podmioty aktywne w mieście, które chcą realizować którykolwiek z zawartych w niej celów. Otrzymują one gwarancję, że ich przedsięwzięcia w tym zakresie będą w miarę możliwości wspierane przez władze miasta, a także zdobywają szansę połączenia swoich projektów z działaniami innych aktywnych w tym obszarze podmiotów. W ten sposób Strategia określa warunki do powstawania synergicznych relacji między różnymi aktorami życia Miasta, zwiększa skuteczność ich działań bez potrzeby nadmiernego formalizowania współpracy.

Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020 została przygotowana tak, by w jak największym stopniu zagwarantować jej spójność z obowiązującymi, opracowywanymi unijnymi, krajowymi i regionalnymi dokumentami strategicznymi. Pozwoli to w sposób efektywny korzystać z przyszłej oferty wsparcia finansowego redystrybuowanego za pomocą różnych mechanizmów.

Przedstawiona Strategia Rozwoju Lublina stwarza warunki do wykorzystania szans rozwojowych, oferowanych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej na okres programowania 2014-2020. Polityka spójności na lata 2014-2020 w dużej mierze będzie podkreślać wymiar miejski. Oprócz dobrze już znanych krajowych i regionalnych programów operacyjnych, dodatkowe środki finansowe na rozwój z UE mogą być pozyskiwane na zasadzie kontraktu terytorialnego, Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) czy też innych instrumentów dla miast (np. URBACT, JESSICA, Platforma Rozwoju Obszarów Miejskich). Miasta i ich obszary funkcjonalne będą mogły być wspierane przez kompleksowe projekty łączące wsparcie typowo infrastrukturalne z tzw. miękkimi działaniami w zakresie rozwoju zasobów ludzkich. Przykładowe kierunki podejmowanych interwencji to: zrównoważony i sprawny transport, ochrona środowiska, kompleksowa rewitalizacja, energetyka oraz wzmocnienie rozwoju funkcji symbolicznych budujących międzynarodowy charakter i ponadregionalną rangę miasta.

Idee zawarte w Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013-2020 wpisują się także w cele umieszczone w Założeniach Krajowej Polityki Miejskiej do roku 2020, które mówią o: poprawie konkurencyjności i zdolności do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia, odbudowie zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów, wspieraniu zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji, stworzeniu warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem, w szczególności na obszarach metropolitalnych, oraz wspomaganie rozwoju na obszarach problemowych polityki regionalnej poprzez wzmacnianie funkcji ośrodka miejskiego, a tym samym przeciwdziałanie jego upadkowi ekonomicznemu.

Wypełnienie celów zaproponowanych w Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013-2020 w przyszłości przełoży się na rozwój jakościowy stolicy regionu, czyniąc z Lublina miasto otwarte na świat, piękniejsze, o coraz lepszych warunkach życia, które potrafi rozsądnie gospodarować swoimi zasobami, rozwijać przedsiębiorczość oraz kapitał społeczny.

Wobec powyższego w pełni uzasadnione jest podjęcie przez Radę Miasta Lublin uchwały w sprawie przyjęcia strategii rozwoju Miasta Lublin sformułowanej w dokumencie pt. „Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020”.

STRATEGIA ROZWOJU LUBLINA

na lata 2013-2020

DIAGNOZA STANU WYJŚCIOWEGO

Zespół sporządzający dokument

KOORDYNACJA PRAC I NADZÓR MERYTORYCZNY

dr Mariusz Sagan

METODOLOGIA DIAGNOZY STANU WYJŚCIOWEGO

dr Mariusz Sagan

Robert Żyśko

PRZYGOTOWANIE DANYCH, ZESTAWIENIA TABELARYCZNE I GRAFICZNE

Robert Żyśko

ZESPÓŁ AUTORSKI

Sylwia Szajc

Robert Żyśko

REDAKCJA TECHNICZNA

Robert Żyśko

KOREKTA JĘZYKOWA

Halina Kosienkowska

Urząd Miasta Lublin
Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów
20-080 Lublin, plac Litewski 1
tel. 81 466 25 00, fax. 81 466 25 01
e-mail: inwestorzy@lublin.eu

Spis treści

SPIS TREŚCI	3
WSTĘP	5
1. LUBLIN JAKO GŁÓWNY OŚRODEK W REGIONIE	9
2. SPOŁECZEŃSTWO	14
2.1. DEMOGRAFIA	14
2.2. RYNEK PRACY.....	19
2.3. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW	22
2.4. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	24
3. SZKOLNICTWO I WYCHOWANIE	25
3.1. WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE.....	25
3.2. EDUKACJA PODSTAWOWA, ŚREDNIA I ZAWODOWA	27
3.3. SZKOLNICTWO WYŻSZE.....	32
3.5. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	43
4. INFRASTRUKTURA	44
4.1. DROGI I TRANSPORT	44
4.2. ZASOBY MIESZKANIOWE	51
4.3. INFRASTRUKTURA SIECIOWA	54
4.4. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	57
5. AKTYWNOŚĆ GOSPODARCZA	58
5.1. LOKALNA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ.....	58
5.2. OTOCZENIE BIZNESU	62
5.3. POTENCJAŁ INWESTYCYJNY	69
5.4. PRZEMYSŁ KREATYWNY	73
5.5. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	77
6. KULTURA I WIZERUNEK	78
6.1. ZASOBY DZIEDZICTWA NARODOWEGO I KULTURY	78
6.2. WYDARZENIA.....	81
6.3. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA MIASTA I DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA	84
6.4. ORGANIZACJA CZASU WOLNEGO	87
6.5. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	91
7. JAKOŚĆ ŻYCIA	92
7.1. ŚRODOWISKO NATURALNE	92
7.2. OPIEKA ZDROWOTNA	96
7.3. POMOC SPOŁECZNA	98
7.4. BEZPIECZEŃSTWO	103
7.5. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	106
8. SAMORZĄD TERYTORIALNY	107
8.1. ZARZĄDZANIE MIASTEM.....	107
8.2. FINANSE MIASTA.....	113

8.3. DZIAŁALNOŚĆ BIEŻĄCA I INWESTYCYJNA	117
8.4. KONKLUZJE STRATEGICZNE.....	120
9. WYNIKI ANALIZY PORÓWNAWCZEJ POTENCJAŁU SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO LUBLINA.....	121
SPIS TABEL.....	126
SPIS RYSUNKÓW	128
BIBLIOGRAFIA.....	132

Wstęp

Diagnoza stanu wyjściowego Lublina ma na celu zaprezentowanie wyczerpującego obrazu miasta w ujęciu obiektywnym i w relacji do innych miast. W celu zidentyfikowania najbardziej strategicznych obszarów daje ona szeroki przegląd spektrum zagadnień. Diagnoza opiera się na faktach i niezbędnych komentarzach przedstawiających określone zjawiska pogrupowane w siedem zasadniczych działań: Społeczeństwo, Szkolnictwo i wychowanie, Infrastruktura, Aktywność gospodarcza, Kultura i wizerunek, Jakość życia, Samorząd terytorialny.

Za podstawowy zakres czasowy analizy przyjęto lata 2007–2011. Wpływ na taki wybór miało kilka czynników. Po pierwsze, w 2007 r. rozpoczął się kolejny okres programowania funduszy unijnych (lata 2007–2013), w ramach którego Polska otrzymała wsparcie finansowe na rozwój poszczególnych regionów i całego kraju, na rozwój zasobów ludzkich, a także na zbliżenie poziomu życia ludności w Polsce do standardów europejskich. Po drugie, podmioty zajmujące się agregowaniem danych statystycznych i ich publikacją czynią to z pewnym opóźnieniem, tj. w 2012 r. podawane są dane za rok poprzedni. W przypadku kiedy do informacji publicznej nie zostały podane dane za 2011 r., na potrzeby analizy za okres graniczny przyjęto 2010 r. Natomiast gdy istniała możliwość zaprezentowania najnowszych danych lub informacji za 2012 r., które mają istotne znaczenie dla podniesienia jakości merytorycznej niniejszego dokumentu, to zostały one przytoczone. Po trzecie, w 2007 r. nastąpiła zmiana Polskiej Klasyfikacji Działalności, dlatego dane agregowane przed i po 2007 r. w oparciu o tą segmentację będą nieporównywalne. Po czwarte, obecna Strategia Rozwoju Miasta Lublina zaczęła obowiązywać od 2008 r., zatem Diagnoza może być również traktowana jako materiał pokazujący, jak zmienił się Lublin w okresie funkcjonowania dotychczasowej Strategii.

Diagnoza przedstawia portret miasta Lublin zarówno pod względem opisowym, jak i statystycznym. Na potrzeby przeprowadzonej analizy wykorzystano dane agregowane w wartościach bezwzględnych oraz w postaci wskaźników statystycznych, uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału społeczno-ekonomicznego. Źródłem informacji są bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego i Systemu Analiz Samorządowych. Również posłużono się danymi wewnętrznymi zgromadzonymi przez Urząd Miasta Lublin. Dodatkowo korzystano z wykonanych na zlecenie Urzędu Miasta Lublin oraz ogólnodostępnych raportów, opracowań analitycznych i publikacji naukowych, a także branżowych i tematycznych serwisów internetowych.

Do oceny i określenia potencjału Lublina zastosowano wielopłaszczyznową analizę porównawczą, wykorzystującą wskaźniki syntetyczne zbudowane w oparciu o metodę „względnych odległości od wzorca”, stosowaną w analizach bazujących na taksonomicznych indeksach syntetycznych.¹ Wybrane zmienne w postaci wskaźników statystycznych zostały zaklasyfikowane, w zależności od ich charakteru, do jednej z dwóch grup: czynników oddziałujących pozytywnie (stymulanty) i negatywnie (destymulanty) na potencjał społeczno-ekonomiczny miasta. W celu uzyskania wartości dodatnich wszystkich analizowanych mierników oraz ujęcie ich w przedziale od 0–100, co ułatwi pozycjonowanie miast w rankingu, zastosowano odpowiednio wzór 1, gdy mamy do czynienia ze stymulantą, i wzór 2 w przypadku destymulanty:

---

¹ Por. D. Strahl, *Metody programowania rozwoju społeczno-ekonomicznego*, PWE, Warszawa 1990; T. Grabiński, *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach dynamiki zjawisk ekonomicznych*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1984; Z. Hellwig, *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny” 1968, nr 4.

$$(1) \quad H_{ij} = \frac{100(x_{ij} - x_{i\min})}{x_{i\max} - x_{i\min}}$$

$$(2) \quad H_{ij} = \frac{100(x_{i\max} - x_{ij})}{x_{i\max} - x_{i\min}}$$

gdzie:

x_{ij} - empiryczna wartość i-tego miernika w j-tym mieście,

$x_{i\min}$ - najniższa spośród miast wartość i-tego miernika,

$x_{i\max}$ - najwyższa spośród miast wartość i-tego miernika.

Dla każdego głównego działu analizy wyliczane są cząstkowe wskaźniki zintegrowane, oparte na zestandaryzowanych zmiennych, a następnie na ich podstawie obliczony jest wskaźnik sumaryczny. Komponenty i wskaźniki tworzące poszczególne cząstkowe wskaźniki zintegrowane zostały przedstawione w tabeli 1. Ze względu na zróżnicowanie znaczenia oraz wpływu poszczególnych czynników na potencjał społeczno-ekonomiczny miast dokonano przyporządkowania wag poszczególnym wskaźnikom i komponentom.²

Pozycja Lublina jest oceniana na tle pięciu subiektywnie wybranych miast:

- Białegostoku – miasta mniejszego i jedyne w wschodniej Polsce, które pomimo niższego potencjału społeczno-ekonomicznego, może być porównywane z Lublinem,
- Bydgoszczy – miasta o podobnej wielkości, położonego w centralnej Polsce,
- Gdańska – miasta większego, położonego w północnej części kraju, stanowiącego pod względem rozwoju punkt odniesienia dla Lublina,
- Katowic – miasta mniejszego, położonego w południowej części Polski na obszarze uprzemysłowionym,
- Poznania – miasta większego i prężnie rozwijającego się, położonego w zachodniej Polsce i podobnie jak Lublin będącego ośrodkiem akademickim.

Ponadto na koniec każdego działu znajduje się rozdział pt. Konkluzje strategiczne, zawierający podsumowanie zaprezentowanych informacji i w formie wniosków (istotne konkluzje), które mogą być podstawą do sformułowania obszarów i celów strategicznych w zasadniczym dokumencie Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.

Diagnoza obejmuje wiele obszarów, które ostatecznie nie muszą być fundamentalne dla głównego kierunku strategicznego, dlatego też zdecydowano o tym, by została przedstawiona w formie osobnego dokumentu.

Dokument pt. Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 powinien być postrzegany jako strategia sama w sobie ukazująca wizję, misję, kierunki strategiczne i zamierzone środki wdrażania.

---

² U. Bronisz (red.), *Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011, s. 17-21.

Tabela 1. Komponenty i wskaźniki potencjału społeczno-ekonomicznego miast

Komponent	Waga (w %)	Wskaźnik	Charakter wskaźnika	Waga (w %)
SPOŁECZEŃSTWO	15	Przyrost naturalny	stymulanta	15
		Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	destymulanta	15
		Stopa bezrobocia rejestrowanego	destymulanta	15
		Udział ludności w wieku produkcyjnym w % ludności ogółem	stymulanta	15
		Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej	stymulanta	15
		Liczba fundacji wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności	stymulanta	15
		Frekwencja wyborcza w wyborach na Prezydenta RP w 2010 r.	stymulanta	10
SZKOLNICTWO I WYCHOWANIE	15	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	stymulanta	20
		Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych	stymulanta	20
		Współczynnik skolaryzacji brutto dla gimnazjów	stymulanta	20
		Liczba studentów studiujących na uczelniach wyższych w przeliczeniu na 1 tys. ludności	stymulanta	20
		Środki z UE pozyskane przez uczelnie wyższe w przeliczeniu na 1 studenta	stymulanta	20
INFRASTRUKTURA	15	Gęstość sieci dróg gminnych w powiecie o nawierzchni twardej	stymulanta	15
		Gęstość sieci dróg powiatowych o nawierzchni twardej	stymulanta	15
		Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania	stymulanta	15
		Mieszkania oddane do użytkowania w przeliczeniu na 10 tys. ludności	stymulanta	15
		Sieć kanalizacyjna przypadająca na 100 km ² powierzchni	stymulanta	15
		Sieć wodociągowa przypadająca na 100 km ² powierzchni	stymulanta	15
		Sieć gazowa przypadająca na 100 km ² powierzchni	stymulanta	10
AKTYWNOŚĆ GOSPODARCZA	15	Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności	stymulanta	15
		Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	15
		Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	15
		Produkcja sprzedana przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	15
		Powierzchnia użytkowa budynków biurowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	stymulanta	20
		Powierzchnia użytkowa budynków handlowo-usługowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	stymulanta	20
KULTURA I WIZERUNEK	15	Liczba ludności przypadająca na 1 miejsce w kinach stałych	destymulanta	10
		Widzowie w kinach w przeliczeniu na 1 tys. ludności	stymulanta	15
		Zwiedzający muzea w przeliczeniu na 1 tys. ludności	stymulanta	20
		Miejsca noclegowe w przeliczeniu na 1 tys. ludności	stymulanta	15
		Korzystający z noclegów w przeliczeniu na 1 tys. ludności	stymulanta	15
		Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	stymulanta	15
		Czytelnicy bibliotek publicznych na 1 tys. ludności	stymulanta	10
JAKOŚĆ ŻYCIA	15	Udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych	stymulanta	15
		Liczba pojazdów samochodowych ogółem w przeliczeniu na 1 km ² powierzchni	destymulanta	15
		Udział wydatków w Dziale 900 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska w ogólnych wydatkach budżetu JST	stymulanta	10
		Liczba łóżek w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 tys. ludności	stymulanta	15
		Liczba ludności przypadająca na 1 aptekę ogólnodostępną	destymulanta	10
		Zgony niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych	destymulanta	15
		Średnia wartość wypłacanego dodatku mieszkaniowego	destymulanta	10
		Udział wydatków w Dziale 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa w ogólnych wydatkach budżetu JST	stymulanta	10

Komponent	Waga (w %)	Wskaźnik	Charakter wskaźnika	Waga (w %)
SAMORZĄD TERYTORIALNY	10	Dochody ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	10
		Dochody własne budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	15
		Dochody własne z tytułu udziału w podatku PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	15
		Dochody własne z tytułu udziału w podatku CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	10
		Dochody własne z tytułu podatku od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	10
		Zadłużenie ogółem do dochodów ogółem	stymulanta	15
		Wydatki ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	10
		Wydatki majątkowe ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	stymulanta	15

Źródło: Opracowanie własne.

1. Lublin jako główny ośrodek w regionie³

Lublin jest stolicą województwa lubelskiego (nieprzerwanie od 1474 r.) oraz Lubelszczyzny. Położony jest na północnym skraju Wyżyny Lubelskiej, nad rzeką Bystrzycą – dopływem Wieprza, która dzieli miasto na dwie odmienne krajobrazowo części. Pierwsza – lewobrzeżna cechuje się urozmaiconą rzeźbą terenu, głębokimi dolinami i starymi wąwozami lessowymi, druga – prawobrzeżna, o płaskim ukształtowaniu terenu, jest częścią płaskowyżu świdnickiego.

Na przestrzeni stuleci Lublin zawsze należał do najważniejszych ośrodków miejskich Rzeczypospolitej. Obecnie jest on dziewiątym miastem w kraju pod względem liczby mieszkańców i zarazem największym ośrodkiem we wschodniej części Polski. Lublin jest uznanym ośrodkiem naukowo-akademickim w Polsce, największym po prawej stronie Wisły. Z racji zgromadzenia licznych obiektów zabytkowych istotnych dla kultury Polski i Europy miasto pełni rolę znaczącego ośrodka ruchu turystycznego. Lublin wraz z otaczającymi obszarami stanowi główny ośrodek życia gospodarczego, ze znacznym skupieniem różnego rodzaju podmiotów gospodarczych oraz instytucji i usług okołobiznesowych. Zlokalizowano tutaj wiele firm, które mogą być zarówno producentami, jak i odbiorcami sektora nowoczesnych technologii.⁴

Duże miasta pełnią ważną rolę w narodowej gospodarce, ponieważ są motorem rozwoju kraju, a jednocześnie dobrym miejscem do życia. Wielowymiarowa, aktywna polityka miejska i stosowanie standardów urbanistycznych pozwalają racjonalnie gospodarować przestrzenią miejską w celu stworzenia obszaru cechującego się spójnym łańcem przestrzennym. Ze względu na wysoką jakość przestrzeni publicznej centra miast nie są wyłącznie miejscem dogodnej lokalizacji siedzib firm i instytucji, ale także miejscem, w którym osiedlają się mieszkańcy. Postępująca w ostatnich latach urbanizacja, zarówno w granicach administracyjnych miast, jak i na obszarach podmiejskich, spowodowała, że wokół dużych ośrodków mieszka 75-80% ludności Polski. Koncentracja ludności będzie postępować nie tylko w dużych ośrodkach miejskich, ale także w obrębie ich obszarów funkcjonalnych, a najwyższe tempo przyrostu wystąpi na obszarach metropolitalnych.

Wraz z postępującym zagęszczeniem będzie następować dalsza koncentracja potencjału rozwojowego, w tym gospodarczego. Zgodnie z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, „Rdzeniem krajowego systemu gospodarczego i ważnym elementem systemu europejskiego jest, ukształtowana na bazie dużych ośrodków miejskich, sieć współpracy miast. Stanowi ona współzależny, otwarty układ sieciowy obszarów funkcjonalnych najważniejszych polskich miast, które są zintegrowane w przestrzeni krajowej i międzynarodowej za pomocą wielokierunkowych silnych powiązań funkcjonalnych w zakresie funkcji gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturalnych oraz sektora badawczo-rozwojowego. Wszystkie ośrodki miejskie stanowiące węzły sieci są połączone efektywną (na poziomie co najmniej średnim w skali UE) siecią transportową i teleinformatyczną”. Lublin jest jednym z elementów tej sieci powiązań funkcjonalnych (rysunek 1) i jego znaczenie w przyszłości będzie rosło.

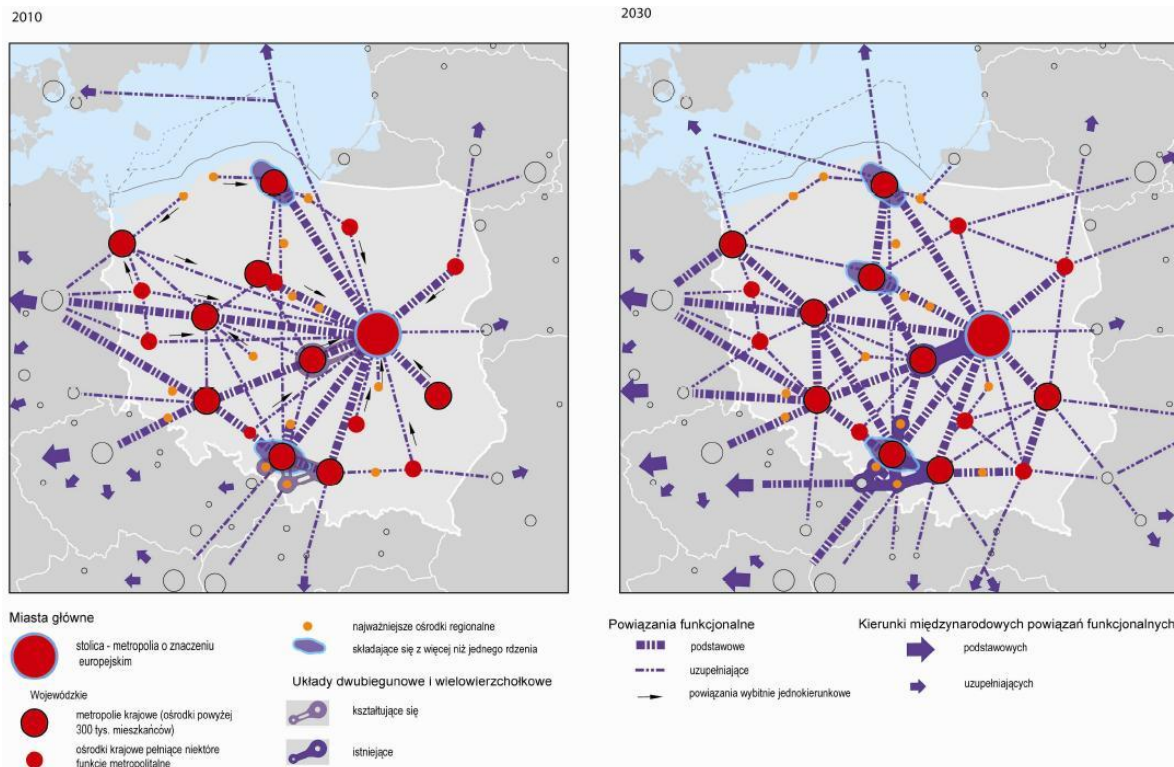
---

³ Rozdział napisany w oparciu o dokument Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęty Uchwałą Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.

⁴ Strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie [www.lubelskie.pl/index.php?pid=1470].

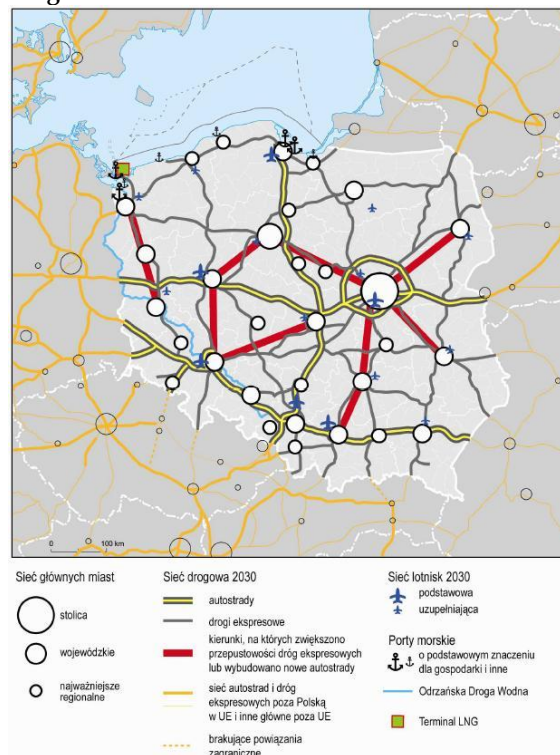
Rysunek 1. Powiązania funkcjonalne głównych ośrodków miejskich w latach 2010 i 2030

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, s. 40.

Największe miasta generują wzrost gospodarczy, który jest wykorzystywany przez przyległe terytorialnie obszary. Korzyści wynikające z rozwoju miast – „stolic metropolii” są przenoszone dzięki przenikaniu się zasobów z ich obszaru do innych ośrodków miejskich, ale przede wszystkim na sąsiednie zurbanizowane i rolnicze terytoria. Przede wszystkim, by owo przenikanie miało miejsce, musi być zapewniona odpowiednia dostępność czasowa do miast wojewódzkich, sprzyjająca mobilności mieszkańców (codziennej, okresowej i życiowej). Zgodnie z wizją zaprezentowaną na rysunku 2, Lublin – jako ośrodek metropolitalny – przez połączenie z Warszawą wpisany jest w efektywną, wielomodalną, spójną i zintegrowaną sieć transportową Polski z włączeniami do sieci europejskiej w kierunku berlińskim, drezdeńskim, praskim, wiedeńskim oraz regionem Øresundu, a także poprzez autostrady morskie z pozostałymi miastami Skandynawii i bałtyckimi (Kaliningrad, Kłajpeda, Ryga, Sankt Petersburg). Zakłada się, że z Lublina do Warszawy będzie prowadzić droga ekspresowa lub nawet autostrada, a konwencjonalna linia kolejowa pozwoli na przejazd pociągów z prędkością od 120–200 km/h. Efektywność systemu drogowego ma

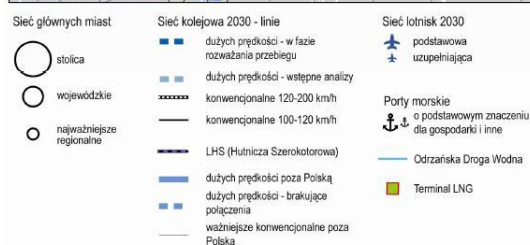
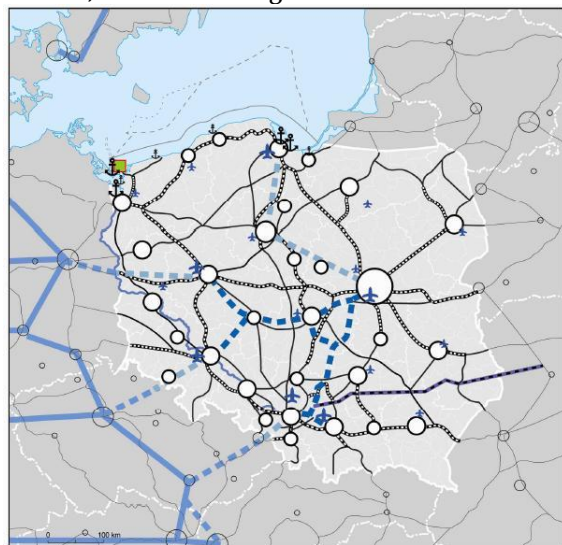
Rysunek 2. Wizja kształtowania podstawowych elementów sieci drogowej 2030*: autostrady i drogi ekspresowe, lotniska, porty morskie, Odrzańska Droga Wodna

* realizacja poszczególnych inwestycji będzie zależać od polityki transportowej Rządu

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, s. 42.

Rysunek 3. Wizja kształtowania podstawowych elementów sieci kolejowej 2030*: koleje dużych prędkości, kolej konwencjonalna, lotniska, porty morskie, Odrzańska Droga Wodna

* realizacja poszczególnych inwestycji będzie zależeć od polityki transportowej Rządu

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, s. 43.

wynikać z wysokiej jakości połączeń szybkiego ruchu pomiędzy największymi miastami Polski, miastami wojewódzkimi i większością ośrodków subregionalnych, z uwzględnieniem ich pełnych obwodnic. Natomiast rozwój sieci kolejowej ma zapewnić sprawny transport pasażerski i towarowy między ośrodkami metropolitalnymi oraz innymi kluczowymi gospodarczo regionami, przy wykorzystaniu konwencjonalnej sieci kolejowej o prędkości od 120–200 km/h, a nawet z perspektywą wprowadzenia kolei dużych prędkości. Obszary metropolitalne największych miast również mają być obsługiwane przez porty lotnicze o znaczeniu międzynarodowym, a także lotniska uzupełniające (w tym Port Lotniczy Lublin).

Pozycja i znaczenie Lublina w skali kraju wzrośnie, gdy będą postępować procesy integracji regionalnej (rysunek 3). Integracja ta powinna uwzględniać rozwój pozostałych części województwa, położonych poza obszarem funkcjonalnym miasta, jego specyficznych czynników (np. klimatycznych, przyrodniczych, kulturowych czy też surowcowych). Dzięki temu przestrzeń całego województwa stanie się zintegrowana i współzależna. Wzrost gospodarczy w dużej mierze jest generowany przez największe miasta, ale korzyści płynące z niego przekładają się na rozwój całego obszaru funkcjonalnego – zarówno na

część zurbanizowaną, jak i mającą charakter rolniczy – poprzez przenikanie się różnego rodzaju zasobów. Dzięki rozprzestrzenianiu się czynników stymulujących rozwój Lublina na przylegające gminy i powiaty wzrośnie znaczenie województwa lubelskiego w skali całego kraju.

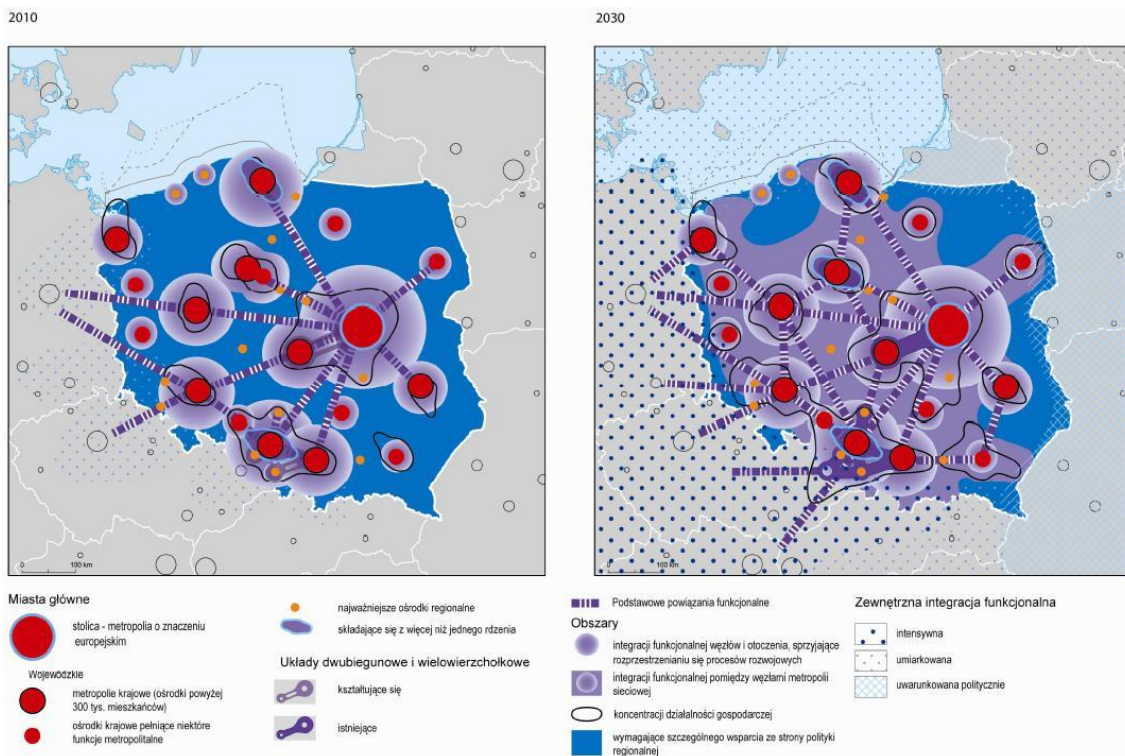
Realizacji podstawowego celu rozwojowego Polski – podniesienia konkurencyjności gospodarki – sprzyja odpowiednie prowadzenie polityki przestrzennej, która musi dążyć do wykorzystania potencjału głównych ośrodków miejskich jako miejsca koncentracji licznych procesów gospodarczych oraz zmian społecznych i kulturowych. Działania polityki przestrzennej powinny koncentrować się na trzech aspektach:

- wspieraniu rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich,
- intensyfikacji powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym,
- integracji obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich.

Krajowa Koncepcja Zagospodarowania Kraju 2030 (rysunek 4) zakłada, że działania polityki przestrzennej będą wspierać rozwój funkcji metropolitalnych Lublina, w tym przede wszystkim o znaczeniu międzynarodowym. Mają one koncentrować się na wzmocnieniu i dywersyfikacji funkcji gospodarczych Lublina poprzez kreowanie warunków do lokalizowania w mieście inwestycji w sektorach o wysokiej wartości dodanej. Wzmacniany będzie również potencjał badawczo-naukowy oraz struktury przestrzenne i funkcjonalne niezbędne do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności, a funkcje symboliczne miasta (kulturowe, historyczne, turystyczne) mają zostać wyeksponowane. Ponadto wspierane będą działania mające na celu ułatwienie współpracy środowisk biznesu i nauki. Lublin ma być także miejscem lokowania wybranych funkcji zarządzających sektora publicznego o charakterze regionalnym i krajowym

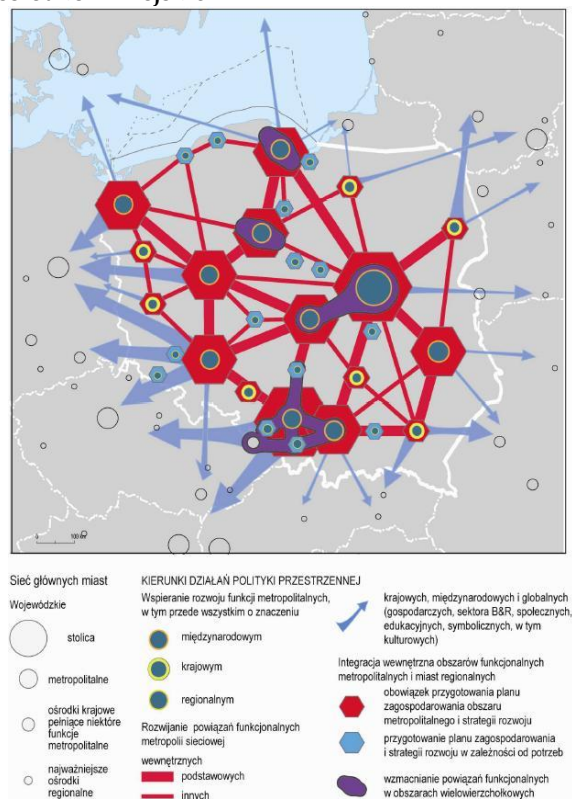
Rysunek 4. Kierunki integracji polskiej przestrzeni w latach 2010 i 2030

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, s. 50.

Drugi aspekt realizowany w ramach polityki przestrzennej będzie się koncentrować na tworzeniu i intensyfikacji powiązań pomiędzy Lublinem a pozostałymi ośrodkami metropolitalnymi oraz regionalnymi, które w przyszłości będą uzupełniać stworzoną sieć metropolii. Podstawowe powiązania mają ukształtować się między Lublinem i Warszawą oraz Lublinem i Rzeszowem, a dodatkowo między Lublinem i Białymstokiem. Rozwijanie połączeń funkcjonalnych powinno także postępować w kierunku wschodnim do miast ukraińskich – Lwowa i Łucka. Podejmowane działania (w zakresie gospodarczym, naukowym, społecznym, kulturowym) będą koncentrować się na równoważeniu procesów rozwojowych w województwie lubelskim i wprężeniu w najbardziej dynamiczne procesy jak największej części sąsiadującego z nim terytorium Polski. Również wzmocnieniu ulegną powiązania między Lublinem a pozostałymi ośrodkami miejskimi w Polsce i za granicą, głównie w obszarach: współpracy uniwersytetów i instytucji sektora naukowo-badawczego, współpracy sektora wiedzy z gospodarką, z inicjatywami innowacyjnymi i przedsiębiorczymi, a także współdziałania instytucji kultury.

Rysunek 5. Kierunki działań polityki przestrzennej służące podniesieniu konkurencyjności głównych ośrodków miejskich

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, s. 79.

Ostatni aspekt zakłada integrację wewnętrzną w ramach obszarów funkcjonalnych metropolitalnych i miast regionalnych. Integracja ta w dużej mierze ma mieć charakter planistyczny, co oznacza, że powinien powstać plan zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Dokumenty określą warunki do stworzenia uporządkowanych stref lokalizacji przedsiębiorstw z powiązanych sektorów, funkcji usługowych czy też przestrzeni publicznych. Plany i strategie winny uwzględniać: infrastrukturę transportową i koncepcję zrównoważonej mobilności, potrzebę zachowania obszarów dostępnych publicznie w ramach struktury zagospodarowania przestrzeni miejskiej, rewitalizację zdegradowanych dzielnic miast, potrzebę ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz konieczność ograniczenia zagospodarowania terenów dotychczas niezurbanizowanych.

Lublin jest niekwestionowanym liderem Polski Wschodniej, biorąc pod uwagę potencjał społeczno-ekonomiczny, akademicki, turystyki i kultury oraz kreatywny i jednocześnie miastem, które w perspektywie do 2020 r. utrzyma tą wiodącą pozycję. W konsekwencji, Lublin powinien zmniejszyć dystans rozwojowy do Polski Zachodniej i Warszawy.⁵

---

⁵ M. Sagan, *Miasta wojewódzkie Polski Wschodniej i ich potencjał rozwojowy*, (w:) *Rozwój Polski Wschodniej. Ograniczenia i wyzwania*, (red.) B. Józwick, M. Sagan, Difin, Warszawa 2012, s. 43-44.

2. Społeczeństwo

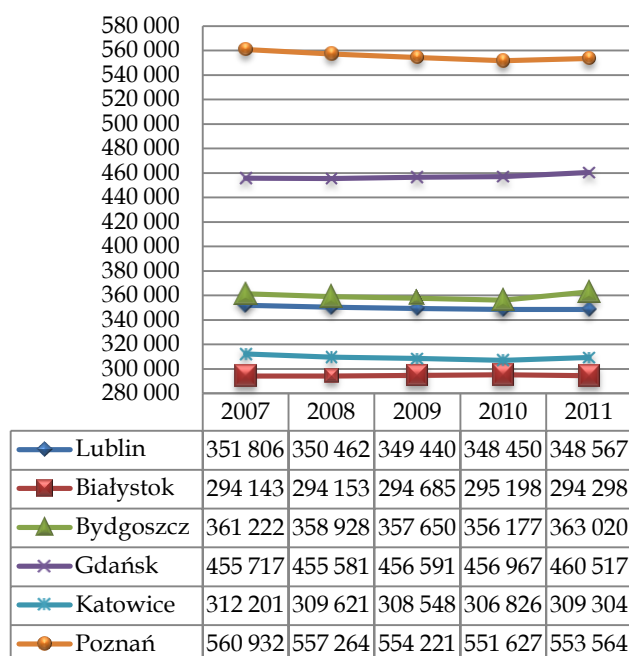
2.1. Demografia

Uwarunkowania demograficzne są jedną z podstawowych determinant warunkujących możliwości rozwojowe miast i posiadają charakter pierwotny dla wielu innych czynników stanowiących o potencjale społeczno-gospodarczym. Do szczegółowych analiz wykorzystywane są dane o liczbie ludności według faktycznego miejsca zamieszkania. Pod względem liczby ludności Lublin zajmuje 9 miejsce wśród miast w Polsce (po Warszawie, Krakowie, Łodzi, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku, Szczecinie i Bydgoszczy). Mieszkańcy Lublina stanowią 0,90% ludności kraju i 16,05% województwa lubelskiego. W 2011 r. Lublin zamieszkiwało 348 567 osób (o 0,92% mniej niż w 2007 r.). W przypadku województwa lubelskiego tendencja zmian była odwrotna, gdyż zanotowano wzrost liczby ludności o 0,26%. W skali całego kraju wzrost wyniósł 1,11%. W porównywanych miastach spadek zarejestrowano w Poznaniu (1,31%) i Katowicach (0,93%). Natomiast liczba ludności zwiększyła się w Gdańsku (1,05%), Bydgoszczy (0,50%) i Białymstoku (0,05%).⁶

Duże miasta, mające potencjał ośrodka metropolitalnego, tracą mieszkańców na rzecz okolicznych gmin. Tak też jest w przypadku Lublina. Jeżeli przyjmiemy następującą delimitację Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, składającego się z powiatów: lubartowskiego, lubelskiego, łużyńskiego, świdnickiego i miasta Lublin, to okazuje się, że dla tego regionu liczba ludności w latach 2007–2011 wzrosła o 0,45% (z 714 276 mieszkańców w 2007 r. do 717 488 w 2011 r.). Dokładniejszy kierunek migracji ludności można określić, analizując dane o liczbie ludności w powiecie lubelskim, a więc obszarze skupiającym gminy z najbliższego otoczenia Lublina. W przypadku powiatu lubelskiego liczba ludności w latach 2007–2011 wzrosła aż o 3,36% (ze 142 662 osób do 147 457).

Powyższe wnioski potwierdzają dane dotyczące ruchów migracyjnych mieszkańców Lublina. W całym analizowanym okresie saldo migracji było ujemne i w 2011 r. wyniosło -1 124. Znaczący wpływ na ten wynik miały ruchy związane z przenoszeniem się ludności z miasta na wieś. W 2011 r. z miasta wymeldowało się 2 217 osób, które osiadły na wsi, a w odwrotnym kierunku przemieściło się tylko 1 393 osoby. W rezultacie Lublin utracił 824 mieszkańców. Mniejsze różnice przepływu ludności występują na poziomie miasto-miasto. W wyniku takich ruchów z Lublina w 2011 r. ubyło 241 mieszkańców. Najmniejszy

Rysunek 6. Liczba ludności w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (wg faktycznego miejsca zamieszkania, stan na koniec grudnia)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

⁶ Według prognoz demograficznych GUS i szacunków PricewaterhouseCoopers (PwC), liczba ludności w 2035 r. w Lublinie będzie wynosić ok. 310 000 osób. Podobnego rzędu spadek może dotknąć Poznań. Dużego spadku liczby mieszkańców powinny spodziewać się Bydgoszcz i Katowice. Najmniej dotkliwe zmiany prognozuje się dla Białegostoku i Gdańska.

Zob.: *Raporty na temat wielkich miast Polski. Lublin*, PwC, Warszawa 2011 [www.pwc.pl/pl/wielkie-miasta-polski/index.jhtml].

udział w ogólnym saldzie migracji mają przemeldowania związane z wyjazdami ludności za granicę. W ostatnim analizowanym roku Lublin, a jednocześnie Polskę opuściło 87 osób, a do miasta powróciło bądź wybrało Lublin jako nowe miejsce zamieszkania 28 osób. Liczba wymeldowań i zameldowań stanowi informację o potwierdzonych migracjach, aczkolwiek należy mieć na uwadze to, iż rzeczywista liczba ruchów migracyjnych mieszkańców Lublina jest trudna do oszacowania, gdyż nie zawsze jest potwierdzona formalnie.

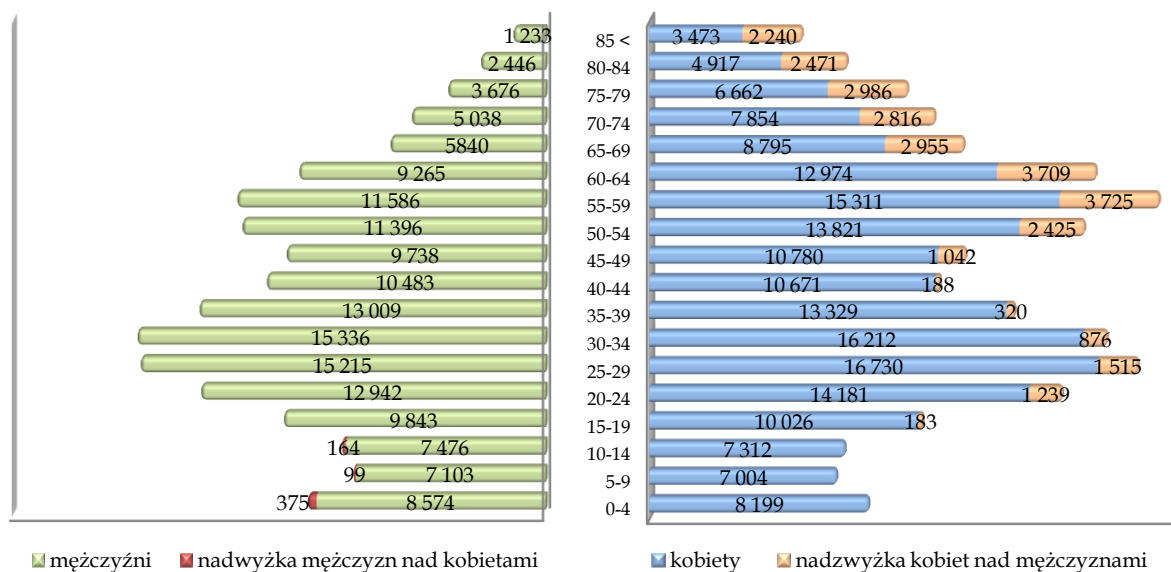
Tabela 2. Ruchy migracyjne mieszkańców Lublina w latach 2007–2011

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010	2011
Zameldowania ogółem, w tym:	3 363	2 580	2 611	2 482	2 631
z miast	1 603	1 252	1 227	1 200	1 210
ze wsi	1 672	1 262	1 336	1 250	1 393
z zagranicy	88	66	48	32	28
Wymeldowania ogółem, w tym:	4 837	3 424	3 408	3 795	3 755
do miast	1 732	1 387	1 353	1 535	1 451
na wieś	2 915	1 923	1 991	2 189	2 217
za granicę	190	114	64	71	87
Saldo migracji ogółem	-1 474	-844	-797	-1 313	-1 124

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Analiza struktury ludności w mieście Lublin pokazuje, że od lat utrzymuje się dysproporcja pomiędzy liczbą mężczyzn i kobiet, która stopniowo ulega pogłębieniu. W 2011 r. kobiety stanowiły 53,96% ogólnej liczby mieszkańców. Nadwyżka liczby kobiet nad liczbą mężczyzn wyraźnie zarysowuje się wraz ze wzrostem wieku, szczególnie po przekroczeniu 50 roku życia.

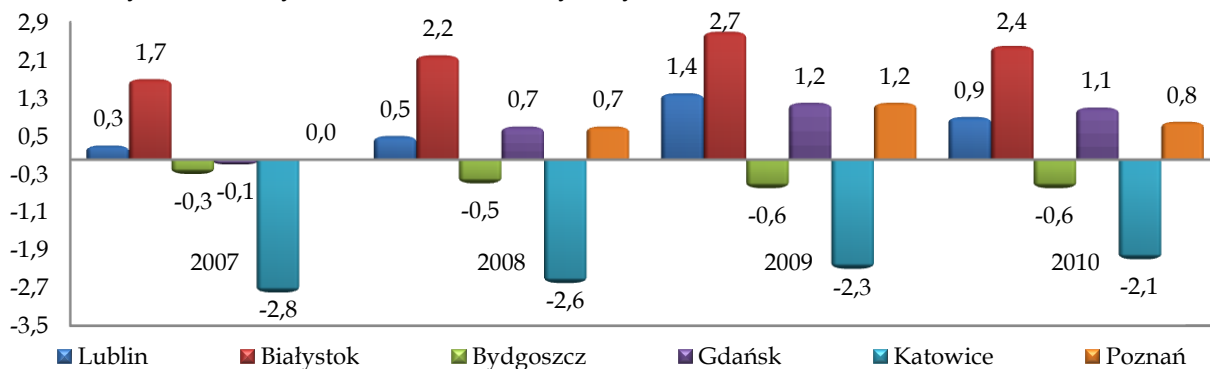
Rysunek 7. Struktura wieku ludności Lublina w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

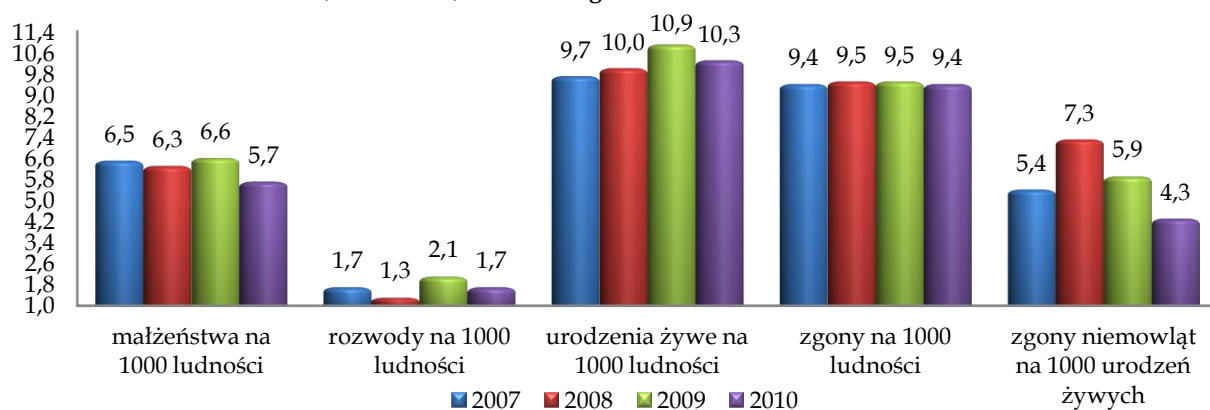
Wpływ na strukturę ludności w przyszłości i zmiany demograficzne ma przyrost naturalny. Dla Lublina początkowo parametr ten był minimalnie dodatni, ale przez kolejne lata ulegał poprawie. W 2010 r. wskaźnik przyrostu w porównaniu do poprzedniego roku spadł z poziomu 1,4 do 0,9. Inne wskaźniki dotyczące ruchu naturalnego w Lublinie zamieszczone są na rysunku 9.

Rysunek 8. Przyrost naturalny w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 9. Wskaźnik małżeństw, rozwodów, urodzeń i zgonów w Lublinie w latach 2007–2010

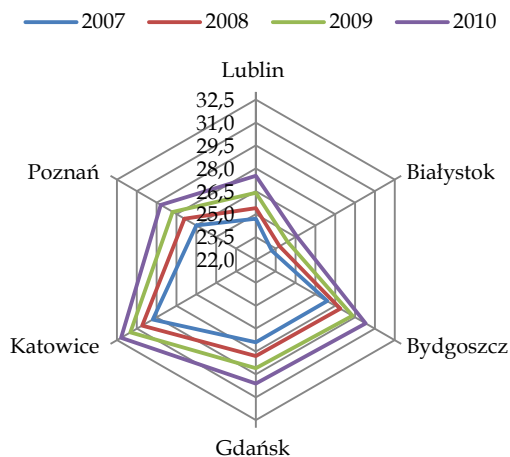

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Zaprezentowane wskaźniki obciążenia demograficznego wskazują, że w przypadku Lublina w ostatnich latach mamy do czynienia z rosnącym wskaźnikiem ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2007 r. wynosił on 49,6, a w 2010 r. już 52,1. Oznacza to, że na rynku pracy zmniejsza się liczba pracujących w stosunku do niepracujących. Przyczyną takich zmian jest wzrost grupy ludzi w wieku produkcyjnym przy jednoczesnym spadku ludności w wieku przedprodukcyjnym. Potwierdza to rosnący wskaźnik ludności w wieku produkcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Rośnie także wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Taką samą tendencję można zaobserwować w pozostałych miastach, które zostały wybrane do porównań. Na tle pozostałych miast współczynniki dla Lublina przyjmują mniejsze wartości niż w Bydgoszczy, Katowicach, Gdańsku czy też w Poznaniu. Niższe wskaźniki obciążenia demograficznego odnotowano tylko w Białymstoku.

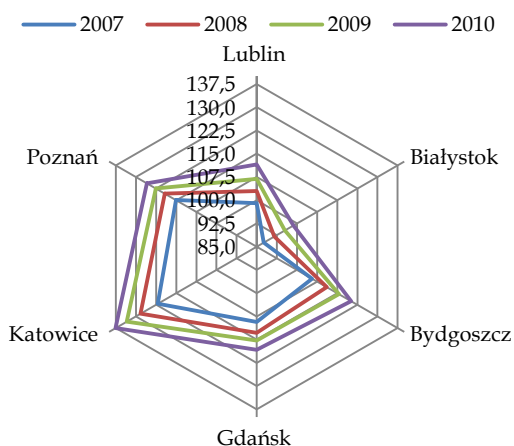
Rysunek 10. Wskaźnik ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007	2008	2009	2010
Lublin	49,6	50,1	51,1	52,1
Białystok	49,7	49,8	49,9	50,5
Bydgoszcz	53,3	53,9	54,6	55,4
Gdańsk	52,5	53,4	54,3	55,6
Katowice	54,3	54,5	55,0	55,6
Poznań	49,6	50,3	51,3	52,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

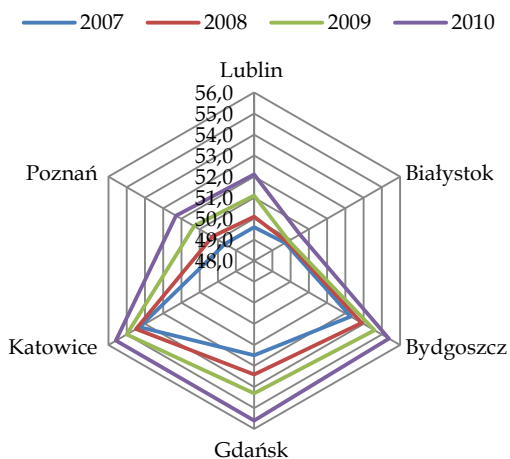
Rysunek 11. Wskaźnik ludności w wieku produkcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007	2008	2009	2010
Lublin	99,0	103,0	106,9	111,5
Białystok	87,6	91,5	95,5	98,7
Bydgoszcz	105,6	111,1	115,6	120,2
Gdańsk	109,3	112,8	115,3	118,3
Katowice	121,9	128,3	133,4	137,6
Poznań	115,1	119,3	122,6	125,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 12. Wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007	2008	2009	2010
Lublin	24,7	25,4	26,4	27,5
Białystok	23,2	23,8	24,4	25,1
Bydgoszcz	27,4	28,4	29,3	30,3
Gdańsk	27,4	28,3	29,1	30,1
Katowice	29,8	30,6	31,5	32,2
Poznań	26,5	27,4	28,3	29,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Z analizy powyższych współczynników można wysunąć następujące wnioski. Tendencja wzrostowa pierwszego wskaźnika oznacza, że grupa pracujących w większym stopniu jest obciążona kosztami utrzymania dzieci i osób starszych. W rezultacie w budżecie gospodarstw domowych mniejsza ilość środków finansowych może być przeznaczona na wydatki inwestycyjne i konsumpcyjne mające na celu poprawę standardu życia. Również budżety samorządów w większym stopniu będą obciążone wydatkami sztywnymi. Drugi i trzeci wskaźnik pokazuje, że z czasem obciążenie kosztami utrzymania osób będących na emeryturze będzie rosło, gdyż coraz mniej młodych ludzi będzie wchodzić na rynek pracy, a coraz więcej obecnie pracujących zacznie przechodzić na emeryturę.

2.2. Rynek pracy

Rynek pracy to obszar geograficzny, w obrębie którego występuje wyraźna specyfika określonych przestrzennie możliwości zatrudnienia, dostępnych pracownikom, bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania.⁷ Sytuacja na rynku pracy w znacznym stopniu jest konsekwencją uwarunkowań gospodarczych oraz kondycji ekonomicznej nie tylko danego obszaru, ale również uwarunkowań zewnętrznych.

W Lublinie w 2010 r. zatrudnionych było 120 861 osób, z czego najwięcej w grupie „pozostałe usługi” 44,60% (53 903 osoby). W kategorii „handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja” pracowało 24,42% (29 518 osób). Mniej lublinian znalazło pracę w sektorze „przemysł i budownictwo” – 20,03% (24 213 osób). Najmniej liczne sektory to: „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” – 4,10% (4 954 osoby) oraz „działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości” – 6,85% (8 273 osoby).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego 18 podmiotów mających siedzibę w Lublinie w 2011 r. zatrudniało więcej niż 1 000 osób. Były to: Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie sp. z o.o., Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Urząd Miasta Lublin, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, PGE Dystrybucja Lubzel sp. z o.o., Firma Cukiernicza „Solidarność – rok założenia 1952” sp. z o.o., Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny nr 4 w Lublinie, Tradis sp. z o.o., Stokrotka sp. z o.o., Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Jana Bożego w Lublinie, Politechnika Lubelska, Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny nr 1 w Lublinie, Żagiel SA.

Tabela 3. Struktura zatrudnienia w poszczególnych sektorach ekonomicznych w Lublinie w latach 2007-2010⁸

Sektor ekonomiczny	2007		2008		2009		2010	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Ogółem, w tym:	111 589	100,00	115 448	100,00	116 722	100,00	120 861	100,00
<i>rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo</i>	1 795	1,61	1 734	1,50	1 612	1,38	4 954	4,10
<i>przemysł i budownictwo</i>	24 161	21,65	26 047	22,56	24 833	21,28	24 213	20,03
<i>handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja</i>	27 053	24,24	28 229	24,45	30 052	25,75	29 518	24,42
<i>działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości</i>	8 065	7,23	8 423	7,30	8 404	7,20	8 273	6,85
<i>pozostałe usługi</i>	50 515	45,27	51 015	44,19	51 821	44,40	53 903	44,60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

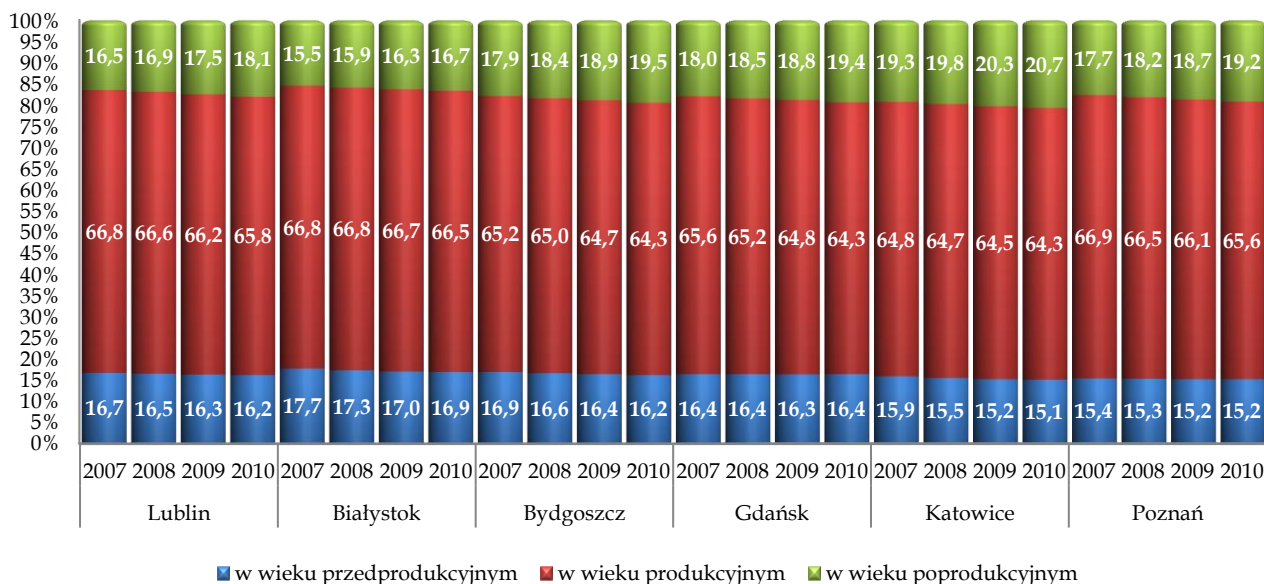
Według danych za 2010 r. blisko 2/3 mieszkańców Lublina to ludność w wieku produkcyjnym. Większym odsetkiem siły roboczej dysponuje jedynie Białystok. W Lublinie udział tej części społeczeństwa zmniejszył się (z 66,8% w 2007 r. do 65,8% w 2010 r.), podobnie jak grupy ludności w wieku przedprodukcyjnym (spadek z 16,7% do 16,2%). Jednocześnie rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym (z 16,5% do 18,1%). Jest to spowodowane wydłużeniem życia ludności oraz mniejszym przyrostem naturalnym, niż miało to miejsce kilkanaście lat temu. Prognozy przewidują, że proces starzenia się społeczeństwa będzie postępował. Trzeba mieć na uwadze fakt, iż w najbliższych latach wiek emerytalny

⁷ E. Kwiatkowski (red.), *Zróźnicowanie rozwoju polskich regionów*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2008.

⁸ Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego z rolnictwem indywidualnym, według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

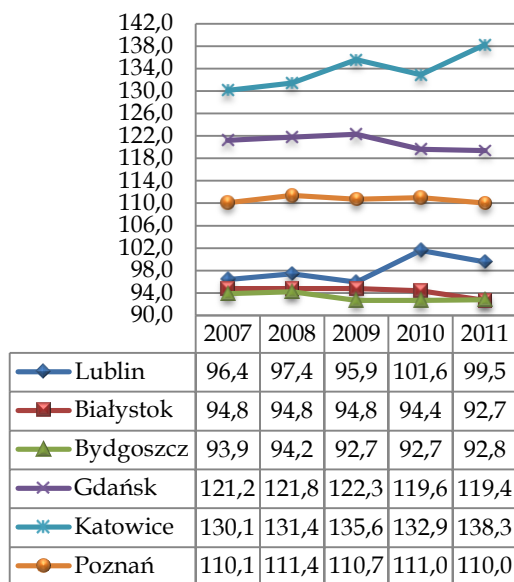
zacznie osiągać pokolenie powojennego wyżu demograficznego z lat 50. XX w. Skutkiem może być znaczny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym.⁹

Rysunek 13. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 14. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

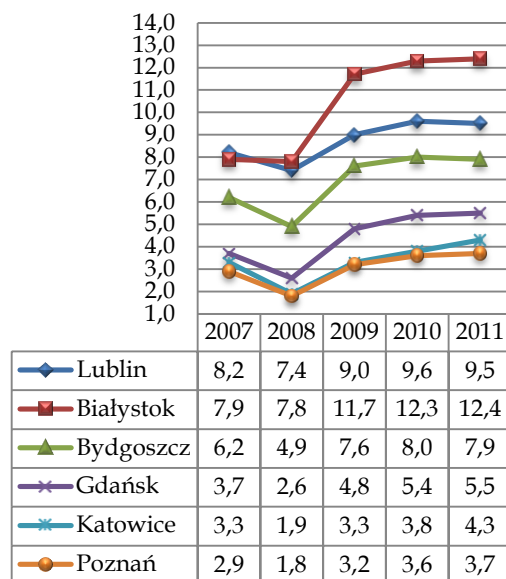
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto mieszkańca Lublina z roku na rok sukcesywnie wzrasta. W okresie 2007–2011 zwiększyło się o 30,55% z kwoty 2 762,84 zł do 3 606,97 zł. Podobna tendencja występuje w pozostałych miastach, z tym że dynamika wzrostu płac była następująca: Katowice – 34,52%, Poznań – 26,31%, Bydgoszcz – 25,00%, Gdańsk – 24,60%, Białystok – 23,73%. Oznacza to, że w ostatnich latach, płace w Lublinie rosły szybciej niż w porównywanych miastach, z wyjątkiem Katowic. W 2011 r. w relacji do średniej dla województwa lubelskiego (3 257,14 zł) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 110,74%, a w relacji do średniej krajowej (3 625,21 zł) – 99,5%. Rok wcześniej średnie płace w Lublinie były minimalnie wyższe niż w całej Polsce (101,6%). Od wielu lat, znacznie ponad średnią krajową zarabiają mieszkańcy Katowic – 5 013,92 zł, Gdańska – 4 327,35 zł i Poznania – 3 360,36 zł. Natomiast mniejsze wynagrodzenia niż średnia dla Polski występują w Bydgoszczy – 3 363,68 zł oraz Białymstoku – 3 360,36 zł (dane za 2011 r.).

⁹ Dane pokazujące odsetek mieszkańców w zależności od posiadanego poziomu wykształcenia są gromadzone na podstawie prowadzonych Narodowych Spisów Powszechnych. Ostatni spis powszechny został przeprowadzony 2011 r., jednak w chwili obecnej nie zostały jeszcze opublikowane kompletne dane. Dostępne są informacje z Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r., dlatego podawanie danych sprzed 10 lat dla tej kategorii będzie nieadekwatne do założonego w diagnozie przedziału czasowego, podlegającego analizie.

Jednym z ważniejszych elementów analizy rynku pracy są dane o stopie bezrobocia. W Lublinie w latach 2007–2008 bezrobocie spadło o 0,8 p.p. z 8,2% do 7,4%. Natomiast kolejne dwa lata okazały się niekorzystne dla rynku pracy i stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła o 2,2 p.p. do poziomu 9,6%, co oznacza, że w ujęciu bezwzględnym przybyło 4 448 bezrobotnych. Wzrost stopy bezrobocia był spowodowany globalnym kryzysem finansowym, który także w 2009 r. silnie wpłynął na polską gospodarkę, co obrazuje spadek tempa wzrostu PKB z 4,8% w 2008 r. do 1,7% w 2009 r. Tendencja wzrostowa stopy bezrobocia w Lublinie uległa wyhamowaniu w 2011 r., kiedy nastąpił spadek o 0,1 p.p. do 9,5%. Na tle porównywanych miast wyższym bezrobociem cechuje się tylko miasto Białystok. Wypada podkreślić, że tendencja wzrostowa, jaka ukształtowała się w ostatnich latach, odwróciła się tylko w Lublinie i Bydgoszczy.

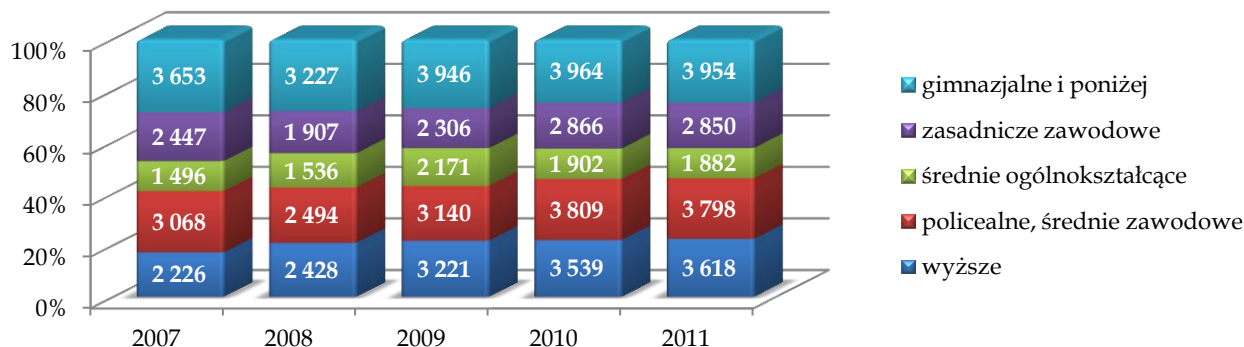
Najliczniejszą grupę bezrobotnych w 2011 r. stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (24,56%), policealnym i średnim zawodowym (23,59%) oraz wyższym (22,47%). W dalszej kolejności znajdują się bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym (17,70%) i średnim ogólnokształcącym (11,69%). Na przestrzeni pięciu lat uwidocznił się wyraźny wzrost udziału wśród bezrobotnych osób z wyższym wykształceniem (w 2007 r. stanowili 17,27%) i spadek udziału w gronie osób pozostających bez pracy mieszkańców z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (w 2007 r. stanowili 28,34%).

Rysunek 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2007–2011 w skali Polski, województwa lubelskiego i w wybranych miastach (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 16. Liczba bezrobotnych w zależności od posiadanego wykształcenia w Lublinie w latach 2007–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

2.3. Aktywność społeczna mieszkańców

Działalność organizacji pozarządowych wywiera silny wpływ na rozwój lokalnej społeczności, a w konsekwencji wspiera pośrednio rozwój gospodarczy miasta. Fundacje, stowarzyszenia oraz inne organizacje zapewniają nie tylko pomoc konkretnym grupom społecznym, ale także podejmują inicjatywy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i wzbogacają działalność kulturalną. Tego rodzaju aktywność, której inicjatorem są zwykli obywatele, pozwala budować więzi społeczne oraz przyczynia się do rozwoju kapitału społecznego.

Trzeci sektor w Lublinie rozwija się w sposób równomierny, gdyż systematycznie zwiększa się liczba funkcjonujących podmiotów. Na koniec 2011 r. zarejestrowanych było 344 fundacje i 1 118 stowarzyszeń i organizacji społecznych, natomiast w 2007 r. było ich odpowiednio 227 i 979. W odniesieniu do innych miast po przeliczeniu liczby fundacji na 10 tys. ludności z wartością wskaźnika 9,87 (dane za 2011 r.) Lublin plasuje się tuż za Poznaniem (10,39), a wyraźnie przed pozostałymi samorządami.

Tabela 4. Organizacje pozarządowe w Lublinie wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2011

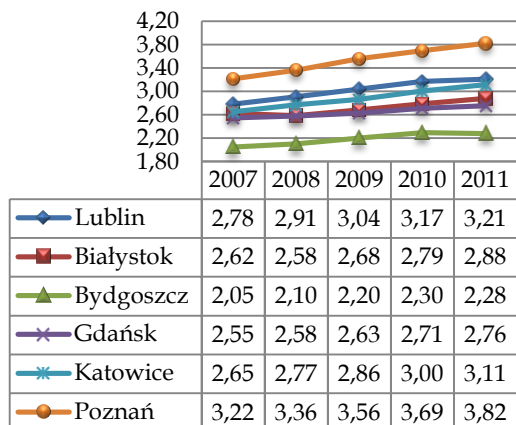
Rodzaj podmiotu	2007	2008	2009	2010	2011
Fundacje	227	245	277	312	344
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	979	1 019	1 061	1 104	1 118

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku wskaźnika określającego liczbę stowarzyszeń i organizacji społecznych, jaka przypada na 1 tys. mieszkańców, z tym że dystans, jaki dzieli Lublin od miasta Poznań, jest większy. W 2011 r. dla Lublina wartość tego wskaźnika wynosiła 3,21 (Poznań - 3,82).

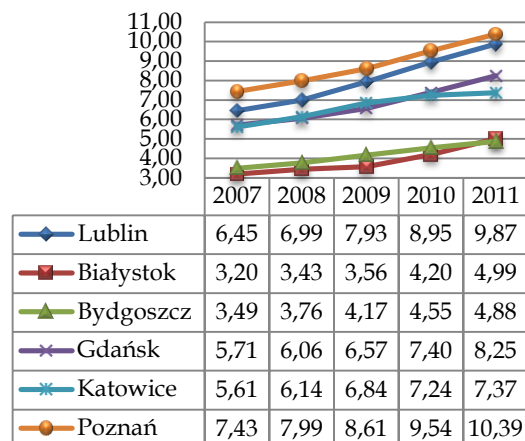
Miasto podejmuje liczne działania mające na celu pobudzenie aktywności obywatelskiej. W tym celu część środków z budżetu miasta przeznaczonych jest na wsparcie finansowe organizacji pozarządowych. W Lublinie w latach 2007-2010 wydatki te stanowiły

Rysunek 18. Liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2007-2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 17. Liczba fundacji wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w latach 2007-2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

ponad 2% niemajątkowych wydatków budżetowych. Wyższym wskaźnikiem pod tym względem cechował się Poznań (z wyłączeniem 2010 r.).

Dnia 18 lutego 2012 r. w Lublinie odbył się I Kongres Organizacji Pozarządowych Miasta Lublin, na którym została wybrana Rada Działalności Pożytku Publicznego Miasta Lublin, składająca się z przedstawicieli organizacji NGO. Rada ma charakter ciała opiniodawczo-pomocowego dla władz miasta.

Wychodząc naprzeciw potrzebom zgłaszanym przez środowisko organizacji pozarządowych działających w sferze zadań społecznych na terenie

Lublina, Urząd Miasta utworzył Lubelskie Centrum Aktywności Obywatelskiej (siedziba przy ul. Leszczyńskiego 23). W tym miejscu samorząd miasta będzie mógł wspierać, aktywizować i integrować lubelskie organizacje pozarządowe oraz grupy inicjatywne działające na rzecz mieszkańców w sferze zadań społecznych.

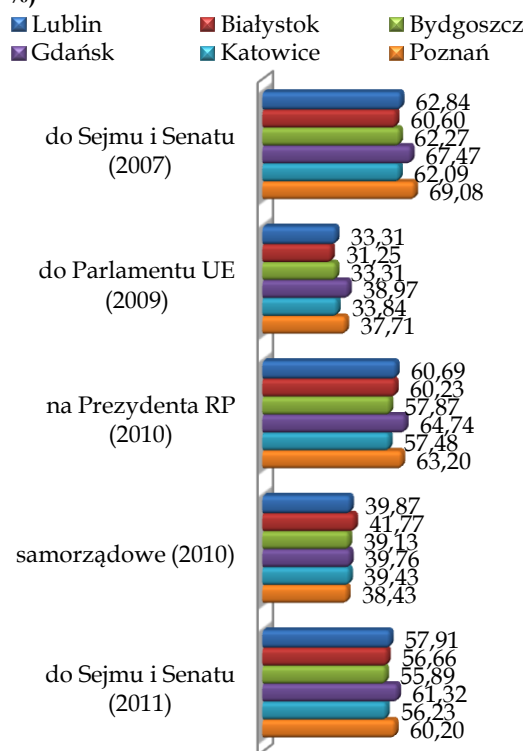
Jest to miejsce budowania dialogu, partnerstwa i współpracy pomiędzy różnymi organizacjami pozarządowymi, inicjatywami społecznymi, władzami lokalnymi i innymi podmiotami działającymi na rzecz mieszkańców miasta. Lubelskie Centrum Aktywności to także miejsce wsparcia merytorycznego, organizacyjnego i logistycznego lubelskich organizacji, podejmujących działania w zakresie wykluczenia społecznego, opieki nad dzieckiem i rodziną, problematyki osób starszych i niepełnosprawnych.

Zgodnie z programem współpracy Miasta Lublin z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami, o których mowa w art. 3. ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁰, na 2012 r., Prezydent Miasta Lublin przeznaczył kwotę 100 000 zł na tzw. Fundusz Wkładów Własnych.¹¹ Oprócz Funduszu Wkładów Własnych, Urząd Miasta Lublin finansuje aktywność organizacji, gospodarując środkami będącymi w budżecie Wydziału Kultury (około 1,2 mln zł) oraz Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych w ramach Miejskiego Programu Przeciwdziałania Alkoholizmowi (około 5 mln zł).

Ponadto władze miasta dążą do rozwoju działań partycypacyjnych, mając już w tym zakresie doświadczenia związane m.in. z aplikowaniem o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 (w projekt zaangażowanych było wiele środowisk działających w Lublinie), realizacją projektu HerO oraz uczestnictwem w dwóch kolejnych projektach unijnego programu URBACT (*User i EUnivercities*), współpracą z ciałami doradczymi (np. Radą Rozwoju Lublina, Forum i Radą Kultury Przestrzeni, Radą Pożytku Publicznego), uczestnictwem w projekcie „Program Aktywności Samorządowej PAS – innowacyjne narzędzie uspołecznionego procesu monitorowania usług publicznych” czy też animowaniem aktywności lokalnej w dzielnicach.

Od 2007 r. mieszkańcy Lublina pięciokrotnie uczestniczyli w wyborach na szczeblu lokalnym, krajowym i europejskim. Z wyjątkiem wyborów samorządowych w 2010 r., frekwencja wyborcza w Lublinie była wyższa niż w województwie lubelskim i w Polsce. Frekwencja w skali Polski i województwa lubelskiego we wskazanych wyborach wynosiła odpowiednio: do Sejmu i Senatu w 2007 r. (53,88% i 50,00%), do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. (24,53% i 22,04%), na Prezydenta RP w 2010 r. – II tura (55,31% i 54,70%), samorządowe w 2010 r. (47,32% i 49,95%), do Sejmu i Senatu w 2011 r. (48,92% i 46,44%). Na tle społeczności miast wybranych do grupy porównawczej mieszkańcy Lublina wykazują się przeciętnym zaangażowaniem w wybory.

Rysunek 19. Frekwencja wyborcza w wyborach w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej [www.pkw.gov.pl].

¹⁰ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie [Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 z późn. zm.].

¹¹ Wsparcie otrzymały następujące organizacje: Fundacja TEATRIKON, Stowarzyszenie HOMO Faber, Fundacja Kultura Enter, Fundacja Szansa dla Niewidomych, Fundacja Sempre a Frente, Rekreacyjny Klub Nieprzetartego Szlaku), Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Potrzebującym AGAPE, Fundacja Muzyka Kresów.

2.4. Konkluzje strategiczne

- Krajowe trendy demograficzne wskazują na to, że procesom starzenia się ulegną zasoby pracy. Dane statystyczne potwierdzają ten trend także w Lublinie, jednak nie jest on jeszcze tak silny jak w niektórych miastach o podobnej wielkości.
- W krótszej perspektywie czasowej spadek zasobów może być kompensowany wzrostem udziału osób starszych w rynku pracy, dlatego ważnym elementem jest promowanie wśród tej grupy mieszkańców postawy *life long learning*, zakładającej optymalne wykorzystanie zasobów ludzkich.
- Starzenie się społeczeństwa spowoduje niewątpliwie znaczące zmiany w obszarze wydatków publicznych i przesunięcie punktu ciężkości na odnowienie zasobów ludzkich przez prowadzenie polityki przyjaznej rodzinie, opiekę zdrowotną i opiekę nad osobami starszymi.
- Realne ruchy migracyjne są trudne do oszacowania. Emigracja powoduje przede wszystkim zaburzenie struktury demograficznej i utratę dobrze wykształconej, mobilnej siły roboczej, co może niekorzystnie wpływać na lokalną gospodarkę. Zarazem jednak może sprzyjać otwarciu się Lublina na nowe możliwości, które napłyną wraz z nowymi mieszkańcami – ich wiedzą i umiejętnościami.
- Odływ mieszkańców do strefy podmiejskiej wymusza podjęcie działań mających na celu stworzenie odpowiedniej oferty dla osób chcących zamieszkać w Lublinie oraz zmierzających do ukształtowania przestrzeni miejskiej, tak by stała się ona bardziej przyjazna dla lublinian. Wyhamowanie procesu zmniejszania się liczby klientów infrastruktury miejskiej nastąpi w wyniku poszerzenia granic miasta.
- Negatywnym ruchom migracyjnym sprzyja niekorzystna sytuacja na rynku pracy, tj. wysokie bezrobocie (również w grupie osób z wyższym wykształceniem) oraz niższe od średniej krajowej przeciętne wynagrodzenie. Poprawa możliwości odnalezienia się na rynku pracy absolwentów i pozostałych aktywnych ekonomicznie mieszkańców, a także wpajanie postaw poczucia związku z miastem pozwoli zatrzymać w Lublinie młodych, utalentowanych i wykształconych ludzi.
- Niekorzystne warunki na rynku pracy mogą ulec poprawie dzięki lokowaniu w mieście większej liczby inwestycji (w tym zagranicznych), nastawionych na innowacyjne sektory gospodarki i wykorzystujących zasoby pracy, jakimi dysponuje Lublin, oraz wspieraniu rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.
- Nowa jakość organizacji i wartości w społecznościach lokalnych pojawia się dzięki tworzeniu nowych struktur i instytucji, zaspokajających w coraz większym stopniu ludzkie potrzeby. Rozwój aktywności obywatelskiej stanowi jednocześnie koło zamachowe lokalnej gospodarki i dynamizuje działania na lokalnym rynku pracy. Uznanie, iż jakość kapitału społecznego przekłada się praktycznie na wszystkie obszary ludzkich działań, jest początkiem myślenia o międzysektorowej współpracy.

3. Szkolnictwo i wychowanie

3.1. Wychowanie przedszkolne

W procesie rozwoju społeczno-gospodarczego czynnikiem, który na przestrzeni ostatnich lat istotnie zyskał na znaczeniu, jest kapitał ludzki. Definiowany jest on jako potencjał, zasób nagromadzony w ludziach w postaci kwalifikacji, wiedzy specjalistycznej, umiejętności i doświadczenia.¹² Wszystkie te elementy są kształtowane w człowieku praktycznie od narodzenia, dlatego już w przypadku początkowych lat życia edukacja odgrywa ogromne znaczenie.

Miasto Lublin jest organem prowadzącym dla 63 przedszkoli, które w roku szkolnym 2012/2013 miały 8 101 miejsc, oraz dla 4 punktów przedszkolnych funkcjonujących przy Przedszkolach nr 26, 32, 44 i 69, które dysponują łącznie 67 miejscami. Szkoły podstawowe mają 1 150 miejsc dla dzieci 5- i 6-letnich w oddziałach przedszkolnych. Ponadto sieć placówek przedszkolnych prowadzonych przez Miasto Lublin uzupełniają przedszkola publiczne i niepubliczne, prowadzone przez osoby fizyczne i prawne inne niż samorząd (60 przedszkoli niepublicznych, 6 niepublicznych punktów przedszkolnych, 4 niepubliczne oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych oraz 2 przedszkola publiczne prowadzone przez podmioty inne niż Miasto Lublin), zapewniając dzieciom w wieku przedszkolnym 3 732 miejsca.

Dane z wcześniejszych lat pokazują, że w Lublinie powiększa się nadwyżka wolnych miejsc w przedszkolach. W 2010 r. z opieki przedszkolnej korzystało 10 405 dzieci, co przełożyło się na wykorzystanie 96,18% dostępnych miejsc. Minimalny niedobór miejsc miał jedynie Białystok.

Tabela 5. Stopień wykorzystania dostępnych miejsc w przedszkolach w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski (w %)

Miasto	2007	2008	2009	2010
Lublin	98,24	97,31	98,40	96,18
Białystok	105,11	103,60	102,18	100,61
Bydgoszcz	97,71	98,31	96,21	95,56
Gdańsk	101,44	99,07	99,40	96,10
Katowice	91,17	93,47	93,48	94,72
Poznań	96,63	97,40	96,17	94,86

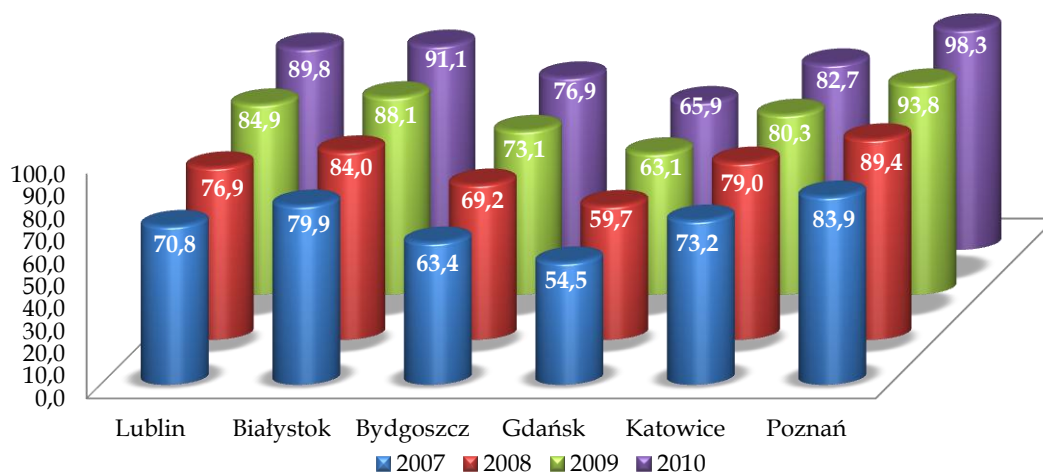
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Lublin cechuje się także wysokim odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (zarówno dla przedziału wiekowego 3–5 lat, jak i 3–6 lat). Współczynnik ten z każdym rokiem ulega poprawie. W 2007 r. kształtował się na poziomie nieco ponad 70% i był niższy niż w Poznaniu, Białymstoku oraz Katowicach. W 2009 r. odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola był już wyższy niż w Katowicach, a w 2010 r. wskaźnik osiągnął wartości bliskie odnotowywanym dla Białegostoku.

¹² H. Kotarski, *Kapitał ludzki a rozwój regionu peryferyjnego. Podkarpacie na tle kraju*, (w:) *Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów*, (red.) M. Szczepański, K. Bierwiazzonek, T. Nawrocki, Uniwersytet Śląski, Katowice 2008.

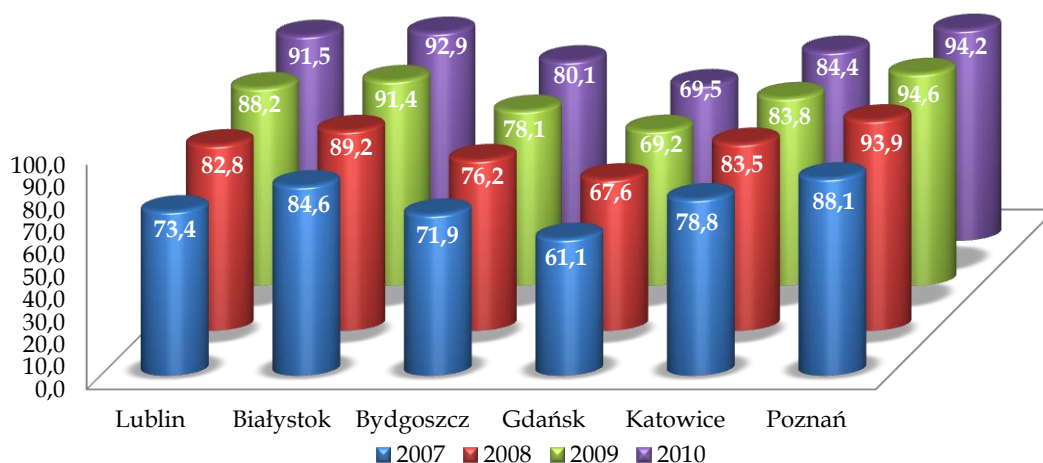

Rysunek 20. Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 21. Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Opiekę dla najmłodszych zapewniają żłobki wchodzące w skład Miejskiego Zespołu Żłobków. Takich placówek ulokowanych w różnych częściach miasta jest 8. Pomimo, że nie zwiększa się liczba punktów, to rośnie liczba dostępnych miejsc. W 2011 r. z 779 dostępnych miejsc wykorzystano 776, a w sumie w ciągu roku przebywało w żłobkach 1 226 dzieci.

Tabela 6. Żłobki i ich wykorzystanie w Lublinie w latach 2007–2011

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba żłobków	8	8	8	8	8
Liczba miejsc w żłobkach	637	719	717	719	799
Liczba korzystających dzieci	625	672	690	713	776
Liczba dzieci przebywających w ciągu roku	1 422	1 262	1 315	1 092	1 226

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

3.2. Edukacja podstawowa, średnia i zawodowa

Prognoza trendów do 2020 r. w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego pokazuje, że kluczową determinantą zmian ilościowych i jakościowych cech kapitału ludzkiego będą zmiany demograficzne.¹³ Zmiany te są już zauważalne na wszystkich szczeblach edukacji, począwszy od podstawowej, a skończywszy na szkolnictwie wyższym.

System edukacji szkolnej w Lublinie opiera się na licznych placówkach oświatowych różnego rodzaju. Szczegółowe dane zostały zestawione w tabelach 7 i 8. W przypadku większości poziomów kształcenia obserwujemy spadek liczby uczniów. Wyjątkiem są technika i szkoły policealne, gdzie liczba uczniów zwiększyła się. Oznacza to, że na rynku pracy może brakować osób z odpowiednim wykształceniem technicznym lub kierunkowym, w związku z czym tego rodzaju szkoły charakteryzują się zwiększonym zainteresowaniem młodzieży. Do wszystkich szkół w 2007 r. uczęszczało 61 696 uczniów, w 2008 r. – 62 735, w 2009 r. – 61 364, w 2010 r. – 61 351. Liczba absolwentów w poszczególnych latach przedstawiała się następująco: w 2007 r. – 16 061 absolwentów, w 2008 r. – 15 717, w 2009 r. – 14 898, w 2010 r. – 15 093. Z przekrojowej analizy można też zauważyć, iż ogólna liczba placówek oświatowych zmniejsza się. W 2007 r. funkcjonowało ich 267, w 2008 r. – 270, w 2009 r. – 266, a w 2010 r. – 263.¹⁴ Obecnie Polska jest w fazie niżu demograficznego, w konsekwencji mniejsza liczba uczniów wymusza konieczność konsolidacji lub likwidacji niektórych placówek oświatowych.

---

¹³ Problem rozwoju kapitału ludzkiego porusza dokument Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego, który także wskazuje 21 głównych wyzwań rozwojowych w obszarze kapitału ludzkiego.

¹⁴ Dane za 2011 r. nie są kompletne, dlatego nie zostały podane w ujęciu sumarycznym.

Tabela 7. Liczba placówek oświatowych i pomieszczeń szkolnych w Lublinie w latach 2007–2011

Rodzaj szkoły	Liczba placówek					Liczba pomieszczeń szkolnych				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Szkoły podstawowe, w tym:	48	49	49	51	51	1 044	1 003	1 043	1 059	1 085
<i>szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych</i>	42	43	43	45	45	962	903	942	958	982
<i>szkoły podstawowe specjalne dla dzieci i młodzieży</i>	6	6	6	6	6	82	100	101	101	103
Gimnazja, w tym:	38	39	39	38	38	724	674	685	625	682
<i>dla dzieci i młodzieży bez specjalnych</i>	33	33	32	32	32	648	616	601	567	624
<i>dla dzieci i młodzieży specjalne</i>	5	5	5	5	5	76	58	58	58	58
<i>dla dorosłych</i>	0	1	2	1	2	0	0	26	0	0
Licea ogólnokształcące, w tym:	45	51	53	55	62	821	741	738	749	766
<i>ponadgimnazjalne dla młodzieży bez specjalnych</i>	32	34	33	33	34	799	707	705	717	680
<i>ponadgimnazjalne dla młodzieży specjalne</i>	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
<i>uzupełniające dla młodzieży bez specjalnych</i>	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>uzupełniające dla młodzieży specjalne</i>	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
<i>uzupełniające dla dorosłych</i>	5	7	9	9	13	1	7	6	5	23
<i>ponadpodstawowe dla dorosłych</i>	6	8	9	11	13	21	27	27	27	63
Licea profilowane, w tym:	14	13	9	7	6	49	24	24	22	22
<i>licea profilowane dla młodzieży bez specjalnych</i>	12	11	7	5	4	36	14	14	12	12
<i>licea profilowane dla młodzieży specjalne</i>	1	1	1	1	1	13	10	10	10	10
<i>licea profilowane dla dorosłych</i>	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Technika, w tym:	30	29	29	25	26	316	438	441	444	469
<i>ponadgimnazjalne technika dla młodzieży bez specjalnych</i>	21	21	20	20	20	307	430	433	444	469
<i>technika uzupełniająca dla młodzieży bez specjalnych</i>	4	3	4	1	1	9	8	8	0	0
<i>ponadgimnazjalne technika dla dorosłych</i>	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>ponadgimnazjalne technika uzupełniająca dla dorosłych</i>	4	4	4	4	5	0	0	0	0	0
Szkoły policealne, w tym:	62	64	60	59	56	141	228	226	220	190
<i>szkoły policealne dla młodzieży bez specjalnych</i>	14	9	9	8	13	60	59	64	60	94
<i>szkoły policealne dla dorosłych</i>	48	55	51	51	43	81	169	162	160	96
Szkoły artystyczne, w tym:	11	9	11	12	4	114	90	108	102	51
<i>szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych ze specjalnymi</i>	4	3	4	4	4	56	37	50	47	51
<i>szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe</i>	7	6	7	8	<i>bd</i>	58	53	58	55	<i>bd</i>
Zasadnicze szkoły zawodowe, w tym:	14	16	16	16	16	47	43	40	50	104
<i>ponadgimnazjalne szkoły przysposabiające do pracy zawodowej specjalne</i>	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
<i>ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży bez specjalnych</i>	10	14	12	11	10	23	19	16	26	41
<i>ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży specjalne</i>	3	1	3	3	3	24	24	24	24	63
<i>ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla dorosłych</i>	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Tabela 8. Liczba uczniów i absolwentów lubelskich placówek oświatowych w latach 2007–2011

Rodzaj szkoły	Liczba uczniów					Liczba absolwentów				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Szkoły podstawowe, w tym:	18 839	18 633	18 283	18 192	18 382	3 631	3 090	3 135	3 062	3 046
<i>szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych</i>	18 544	18 344	18 006	17 910	18 119	3 558	3 039	3 091	3 012	2 991
<i>szkoły podstawowe specjalne dla dzieci i młodzieży</i>	295	289	277	282	263	73	51	44	50	55
Gimnazja, w tym:	11 532	10 768	10 290	9 841	9 752	3 639	4 061	3 511	3 562	3 032
<i>dla dzieci i młodzieży bez specjalnych</i>	11 281	10 530	10 044	9 608	9 471	3 571	3 980	3 430	3 491	2 951
<i>dla dzieci i młodzieży specjalne</i>	251	216	192	184	181	68	81	74	65	51
<i>dla dorosłych</i>	0	22	54	49	100	0	0	7	6	30
Licea ogólnokształcące, w tym:	13 745	14 467	14 569	14 151	13 713	4 545	4 380	4 138	4 133	4 263
<i>ponadgimnazjalne dla młodzieży bez specjalnych</i>	12 129	12 054	11 848	11 429	11 032	4 153	3 758	3 817	3 632	3 716
<i>ponadgimnazjalne dla młodzieży specjalne</i>	26	29	23	25	17	9	8	9	4	8
<i>uzupełniające dla młodzieży bez specjalnych</i>	21	31	26	0	0	11	5	11	0	0
<i>uzupełniające dla młodzieży specjalne</i>	0	0	0	34	32	0	0	0	7	5
<i>uzupełniające dla dorosłych</i>	599	971	977	840	851	52	158	124	237	236
<i>ponadpodstawowe dla dorosłych</i>	970	1 382	1 695	1 823	1 781	320	451	177	253	298
Licea profilowane, w tym:	1 032	770	577	449	310	538	386	307	169	150
<i>licea profilowane dla młodzieży bez specjalnych</i>	912	648	450	337	203	504	354	275	148	119
<i>licea profilowane dla młodzieży specjalne</i>	36	30	27	33	37	12	12	14	9	7
<i>licea profilowane dla dorosłych</i>	84	92	100	79	70	22	20	18	12	24
Technika, w tym:	5 719	5 794	6 040	6 075	5 848	844	932	944	1 088	1 344
<i>ponadgimnazjalne technika dla młodzieży bez specjalnych</i>	5 204	5 428	5 665	5 707	5 464	762	851	881	975	1 304
<i>technika uzupełniająca dla młodzieży bez specjalnych</i>	230	108	115	57	70	30	66	36	53	14
<i>ponadgimnazjalne technika dla dorosłych</i>	61	51	14	0	0	17	0	0	15	0
<i>ponadgimnazjalne technika uzupełniająca dla dorosłych</i>	224	207	246	311	314	35	15	27	45	26
Szkoły policealne, w tym:	7 873	9 354	8 819	9 946	10 741	2 171	2 237	2 222	2 422	2 457
<i>szkoły policealne dla młodzieży bez specjalnych</i>	1 452	1 282	1 187	1 189	1 517	699	522	453	412	515
<i>szkoły policealne dla dorosłych</i>	6 421	8 072	7 632	8 757	9 224	1 472	1 715	1 769	2 010	1 942
Szkoły artystyczne, w tym:	1 106	1 086	1 068	1 068	380	149	128	138	143	42
<i>szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych ze specjalnymi</i>	356	336	349	356	380	56	31	33	32	42
<i>szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe</i>	750	750	719	712	<i>bd</i>	93	97	105	111	<i>bd</i>
Zasadnicze szkoły zawodowe, w tym:	1 850	1 863	1 718	1 629	1 534	544	503	503	514	483
<i>ponadgimnazjalne szkoły przysposabiające do pracy zawodowej specjalne</i>	83	88	78	84	81	22	25	14	19	21
<i>ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży bez specjalnych</i>	1 496	1 567	1 407	1 316	1 195	416	419	425	427	395
<i>ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży specjalne</i>	271	208	233	219	219	106	59	64	68	67
<i>ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla dorosłych</i>	0	0	0	10	39	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

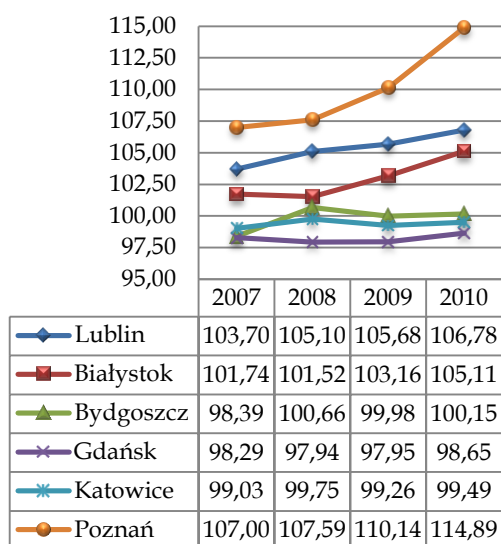
Stopień komputeryzacji i dostępności do Internetu został zaprezentowany poniżej. Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu w przypadku większości placówek oświatowych ulega zmniejszeniu, czyli dostępność do Internetu poprawia się. Jedynie nieznaczny wzrost wskaźnika zanotowano w przypadku gimnazjów i liceów profilowanych. W kategorii oceniającej wyposażenie szkół w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów przez lata 2008–2010 wskaźniki systematycznie rosły dla placówek ponadgimnazjalnych, a w przypadku szkół podstawowych i gimnazjów zwiększały się do 2009 r. (w 2010 r. wskaźnik spadł).

Tabela 9. Komputeryzacja i dostęp do Internetu w lubelskich szkołach w latach 2008–2010

Rodzaj szkoły	Udział % szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu			Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	86,05	88,37	84,44	17,05	16,37	15,96
Gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	84,85	90,63	81,25	11,36	9,58	11,86
Szkoły ponadgimnazjalne ogółem, w rozbiciu:	50,5	56,7	63,4	8,82	8,43	8,12
<i>szkoły zawodowe bez policealnych</i>	36,7	42,6	51,2	7,16	6,80	6,33
<i>zasadnicze szkoły zawodowe</i>	7,1	0,0	18,2	111,93	0,00	50,62
<i>technika</i>	58,3	-	-	5,44	-	-
<i>technika (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe)</i>	-	60,7	68,0	-	5,47	5,21
<i>licea profilowane</i>	27,3	42,9	40,0	12,96	9,18	14,65
<i>licea ogólnokształcące</i>	74,3	79,4	81,8	9,90	9,70	9,79
<i>szkoły policealne</i>	33,3	44,4	50,0	14,09	12,49	10,43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 22. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Do porównań poziomu edukacji w poszczególnych miastach jest wykorzystywany współczynnik skolaryzacji brutto. Jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych w Lublinie w 2010 r. wyniósł 106,78 i był niższy tylko od wskaźnika wyliczonego dla Poznania (114,89). Minimalnie niższy niż w Lublinie współczynnik zanotowano w Białymstoku, natomiast różnica pomiędzy pozostałymi miastami z grupy porównawczej jest już większa.

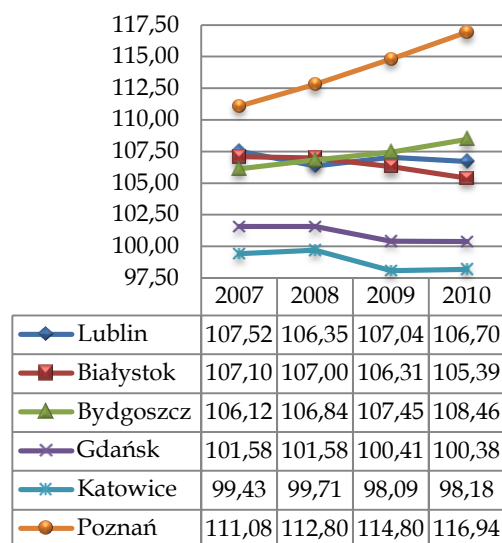
W przypadku zaś współczynnika skolaryzacji brutto dla gimnazjów, w Lublinie wynoszącego w 2010 r. – 106,70, pozycja miasta jest nieznacznie gorsza, bowiem większą wartością cechuje się wskaźnik dla Bydgoszczy i Poznania.

Zaznaczyć trzeba, że w przypadku pierwszego współczynnika mamy do czynienia z jego systematyczną poprawą, a drugi pozostaje na względnie stabilnym poziomie.

Poziom nauczania w lubelskich szkołach, oceniany na podstawie wyników egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonego w 2012 r., należy uznać za zadowalający. Jedynie w części dotyczącej nowożytnego języka obcego w zakresie rozszerzonym (angielski i niemiecki) odnotowano gorsze wyniki niż średnia krajowa.

Z kolei dla egzaminu maturalnego w 2012 r., obejmującego zakres przedmiotów obowiązkowych, średnie wyniki na szczeblu ogólnokrajowym z poszczególnych przedmiotów były następujące: język polski podstawowy – 54%, język angielski podstawowy – 68% i matematyka podstawowa – 56%. W Lublinie średnie wyniki matur okazały się lepsze: język polski podstawowy – 60%, język angielski podstawowy – 74,6% i matematyka podstawowa – 63,1%. Świadczy to o dobrej jakości kształcenia w placówkach działających na terenie miasta.

Rysunek 23. Współczynnik skolaryzacji brutto dla gimnazjów w latach 2007-2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Tabela 10. Porównanie wyników egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonego w 2012 r. w Lublinie do średnich wyników ogólnokrajowych

Część egzaminu	Zakres / Poziom	Średnie wyniki w kraju (w %)	Wyniki w Lublinie (w %)	Odchylenie od średniej (w p.p.)
Humanistyczna	język polski	65	72,39	7,39
	historia i wiedza o społeczeństwie	61	68,01	7,01
Matematyczno-przyrodnicza	matematyka	47	54,51	7,51
	przedmioty przyrodnicze	50	55,74	5,74
Nowożytny język obcy	język angielski – poziom podstawowy	63	74,14	11,14
	język angielski – poziom rozszerzony	46	23,85	-22,15
	język niemiecki – poziom podstawowy	57	60,84	3,84
	język niemiecki – poziom rozszerzony	33	20,89	-12,11
	język rosyjski – poziom podstawowy	65	90,00	25,00
	język rosyjski – poziom rozszerzony	38	40,00	2,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

3.3. Szkolnictwo wyższe

Lublin to największy we wschodniej Polsce ośrodek akademicki, w którym kształcą się ponad 80 tysięcy studentów rocznie. W mieście działa pięć uznanych uczelni publicznych: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS), Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (KUL), Uniwersytet Medyczny (UM), Uniwersytet Przyrodniczy (UP) i Politechnika Lubelska (PL) oraz kilka cenionych niepublicznych szkół wyższych, kształcących młodzież nie tylko z Polski: Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji (WSEI), Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji (WSPA), Wyższa Szkoła Nauk Społecznych (WSNS), Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza (WSSP), Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie Wydział Zamiejscowy w Lublinie oraz Wyższa Szkoła Dziennikarstwa im. Melchiora Wańkowicza w Warszawie Wydział Zamiejscowy w Lublinie.

Kresowy Lublin, ze swoją wschodnią otwartością, gościnnością i tolerancją, stał się siedzibą Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów, do którego na studia doktoranckie przyjeżdża młodzież z Ukrainy. Ponadto Uniwersytet Medyczny w Lublinie prowadzi studia anglojęzyczne dla obcokrajowców. Obecność licznej młodzieży akademickiej sprawia, że Lublin uchodzi za miasto ludzi młodych i dynamicznych. Ich potencjał twórczy, kreatywność – z korzyścią dla miasta – wykorzystują ośrodki badawcze i firmy poszukujące innowacyjnych technologii.

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II jest najstarszą uczelnią Lublina i jednym z najstarszych uniwersytetów w Polsce. Powstał w 1918 r. z inicjatywy ks. Idziego Radziszewskiego, który został pierwszym rektorem. W ciągu swojej prawie 100-letniej historii KUL stał się jednym z najważniejszych ośrodków myśli katolickiej, który wpływał na kształt nauki i kultury polskiej, zyskując szerokie uznanie w kraju i za granicą. KUL jest dziś uczelnią otwartą na cywilizacyjne i naukowe wyzwania współczesności. Obok teologii, filozofii, nauk społecznych, prawnych i humanistycznych rozwijane są nauki matematyczne i przyrodnicze.¹⁵

Z kolei jedną z największych w Polsce szkół wyższych jest działający od 1944 r. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Uczelnia prowadzi obecnie działalność naukowo-badawczą w ramach jedenastu wydziałów. W roku akademickim 2011/2012 UMCS posiadał 25 192 studentów oraz 8 795 absolwentów. Uniwersytet kształci swoich studentów na studiach pierwszego i drugiego stopnia, jednolitych magisterskich, podyplomowych i doktoranckich. Tworzone są również studia o charakterze indywidualnym i interdyscyplinarnym. W ramach 11 wydziałów istnieje 51 kierunków i ponad 200 specjalności. UMCS posiada bogatą ofertę studiów podyplomowych (ponad 50 kierunków). Prowadzi również studia podyplomowe w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. UMCS w Lublinie ukończyło blisko 180 tys. absolwentów. Stopnie naukowe zdobyło tutaj 3,5 tys. doktorów i ponad 700 doktorów habilitowanych. Potencjał naukowo-badawczy i dydaktyczny uczelni to 458 profesorów i doktorów habilitowanych, 1 250 doktorów i asystentów.¹⁶

Początki Uniwersytetu Przyrodniczego sięgają 1955 r., kiedy powołano Wyższą Szkołę Rolniczą. Jej pierwszym rektorem został prof. Bohdan Dobrzański. Uczelnia szybko się rozrastała i w 1970 r. powołano dwa kolejne Wydziały – Ogrodniczy (od 2010 r. Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu) i Techniki Rolniczej (od 2003 r. Inżynierii Produkcji). W latach 1972–2008 uczelnia działała pod nazwą Akademia Rolnicza, która została zmieniona na Uniwersytet Przyrodniczy. Z biegiem lat dokonywały się liczne zmiany organizacyjne. Wydział Rolny od 1960 r. został Rolniczym, a od 2007 r. nosi nazwę Wydział Agrobiotechnologii, Wydział Weterynaryjny w 1991 r. zmienił nazwę na Wydział Medycyny Weterynaryjnej, a Wydział Zootechniczny od 1998 r. przekształcono w Wydział Biologii i Hodowli Zwierząt. W maju 2005 r. Senat powołał jako szósty Wydział Nauk o Żywności i Biotechnologii, a w 2006 r. jako siódmy – Wydział Nauk Rolniczych w Zamościu (dawny Instytut Nauk Rolniczych). Wydziały posiadają uprawnienia do nadawania tytułów doktora i doktora habilitowanego. Uczelnia zatrudnia ok. 1 700 pracowników, w tym ponad 800 nauczycieli akademickich, z których 30% stanowią samodzielni pracownicy naukowcy. Badania naukowe, prowadzone

¹⁵ Strona internetowa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II [www.kul.pl].

¹⁶ Strona internetowa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie [www.umcs.lublin.pl].

w laboratoriach i pracowniach uczelni oraz w zakładach i gospodarstwach doświadczalnych w Bezku, Czesławicach, Uhrusku i Felinie, stanowią cenny wkład w rozwój nauk rolniczych i weterynaryjnych. Świadczą o tym m.in. duża liczba publikacji pracowników w renomowanych czasopismach naukowych i wydawnictwach, a także wiele patentów. Uniwersytet Przyrodniczy ma przeszło 50 tys. absolwentów. Obecnie młodzież kształci się na 27 kierunkach studiów. Kształcenie odbywa się w systemie trzystopniowym i obejmuje jednolite studia magisterskie (Wydz. Med. Wet.), studia I i II stopnia stacjonarne i niestacjonarne oraz studia III stopnia – doktoranckie. Na wszystkich typach studiów uniwersytet kształci ok. 11 tys. studentów.¹⁷

Nauczanie medycyny i farmacji w Lublinie, wiąże się z powstaniem w 1944 r. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Istniejące na UMCS, niemal od chwili jego utworzenia, Wydziały: Lekarski (1944 r.) i Farmaceutyczny (1945 r.), w wyniku wydzielenia w 1950 r. z uniwersytetu, uzyskały autonomię i zostały przekształcone w Akademię Lekarską, która po trzech miesiącach funkcjonowania przyjęła ostatecznie nazwę Akademii Medycznej. W latach siedemdziesiątych powołano na uczelni Wydział Pielęgniarski (1972 r.) i jego Oddział Zaoczny (1975 r.) oraz Oddział Stomatologii Wydziału Lekarskiego, (1973 r.), a w 1995 r. utworzono Oddział Analityki Wydziału Farmaceutycznego. Do chwili obecnej uczelnia wykształciła 12,5 tys. lekarzy medycyny, 2 tys. lekarzy stomatologii, 5 tys. magistrów farmacji oraz 4 tys. magistrów pielęgniarstwa. Obecnie na Uniwersytecie Medycznym na różnych wydziałach i kierunkach studiuje 3 750 osób. Studia odbywają się w systemie dziennym, zaocznym lub wieczorowym. Zatrudnionych jest 1,6 tys. pracowników, wśród których są m.in. nauczyciele akademicy (1 tys. – w tej grupie znajduje się ok. 100 osób z tytułem profesora, ponad 70 doktorów habilitowanych i ponad 400 ze stopniem doktora nauk medycznych, farmaceutycznych lub przyrodniczych) oraz pracownicy: naukowo-techniczni oraz obsługi i administracji uczelni. UM posiada 120 wydziałowych i międzywydziałowych jednostek organizacyjnych – katedr, zakładów i klinik. Wśród zadań statutowych, jakie stawia sobie uczelnia, są m.in.: realizacja badań naukowych; rozwój kadry dydaktycznej i naukowej (przeprowadzanie przewodów doktorskich i habilitacyjnych); kształcenie lekarzy medycyny, lekarzy stomatologów, magistrów farmacji oraz magistrów pielęgniarstwa; wysoce specjalistyczna diagnostyka i leczenie chorych; kompetentny i specjalistyczny nadzór medyczny w regionie lubelskim; promocja zdrowia. Uczelni podlegają trzy szpitale: Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny nr 1, Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny nr 4 i Dziecięcy Szpital Kliniczny o łącznej liczbie 2 118 łóżek.¹⁸

Politechnika Lubelska powstała z inicjatywy lubelskiego środowiska techników, inżynierów i naukowców w 1953 r. Obecnie w strukturze organizacyjnej Politechniki Lubelskiej funkcjonuje sześć wydziałów (Wydział Mechaniczny, Wydział Elektrotechniki i Informatyki, Wydział Budownictwa i Architektury, Wydział Inżynierii Środowiska, Wydział Podstaw Techniki, Wydział Zarządzania) oraz jednostki międzywydziałowe i ogólnouczelniane (Studium Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, Biblioteka, Centrum Informatyczne, Centrum Innowacji i Zaawansowanych Technologii, Lubelskie Centrum Transferu Technologii, Lubelski Inkubator Przedsiębiorczości, Biuro Rozwoju i Kooperacji). Od chwili powstania Politechnika Lubelska kształci kadrę inżynierską i prowadzi badania naukowe. Główne kierunki badań naukowych prowadzonych obecnie na uczelni są związane z rozwojem konstrukcji i technologii, ochroną środowiska oraz oszczędnością materiałów i energii. Politechnika Lubelska wykonuje ekspertyzy i prowadzi działalność konsultingową. Efektem prowadzonych badań są liczne publikacje naukowe, a także patenty i prawa ochronne. Do dyspozycji naukowców, studentów i wszystkich zainteresowanych pozostaje Biblioteka Politechniki Lubelskiej. W 2009 r. powołano Konwent Politechniki Lubelskiej, który pełni rolę organu opiniodawczo-doradczego Rektora. Od kilku lat działa Klub Forum-Politechnika, którego celem jest integracja środowiska naukowego, gospodarczego i kulturalnego Lubelszczyzny oraz podejmowanie inicjatyw na rzecz jej rozwoju.¹⁹

¹⁷ Strona internetowa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie [www.ar.lublin.pl].

¹⁸ Strona internetowa Uniwersytetu Medycznego w Lublinie [www.am.lublin.pl].

¹⁹ Strona internetowa Politechniki Lubelskiej [www.pollub.pl].

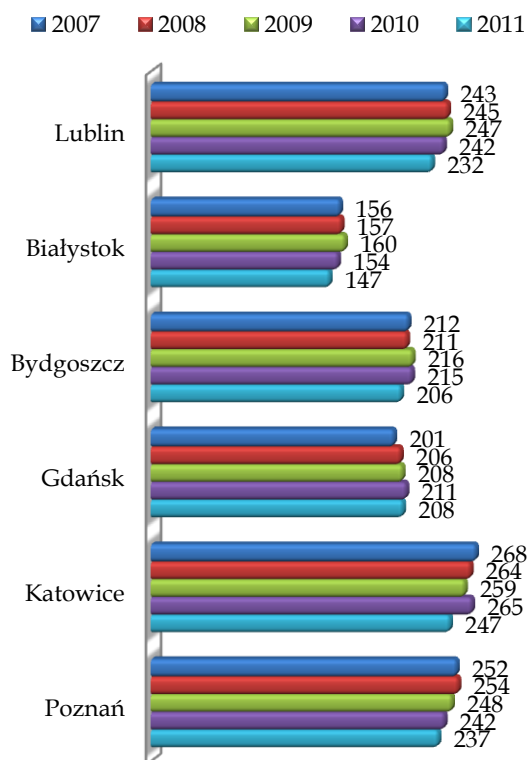
W 2011 r. ogółem w szkołach publicznych i niepublicznych w Lublinie kształciło się 80 839 studentów. W porównaniu do 2007 r. liczba studiujących jest mniejsza o 4 540 osób, tj. o 5,32%. Z oferty szkół publicznych korzystało 52 494 osoby (64,94% ogółu), natomiast pozostała część (28 345 studentów) z oferty szkół niepublicznych. Podobna proporcja ukształtowała się w 2007 r. (65,28% spośród studiujących wybrało uczelnie publiczne). Spośród osób podejmujących naukę na studiach wyższych 64,26% decyduje się to czynić w trybie stacjonarnym (dziennym). W 2007 r. na taki tryb zdecydowało się mniej studentów, bo 58,18%.

Tabela 11. Liczba studentów na lubelskich uczelniach wyższych w latach 2007–2011 (dane dla podregionu lubelskiego - NTS 3)

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010	2011
Szkoły publiczne i niepubliczne łącznie					
Ogółem, z czego:	85 379	85 911	86 305	84 221	80 839
na studiach stacjonarnych (dziennych)	49 670	50 217	51 139	51 578	51 948
na studiach niestacjonarnych	35 709	35 694	35 166	32 643	28 891
Szkoły publiczne					
Ogółem, z czego:	55 734	56 192	55 311	53 896	52 494
na studiach stacjonarnych (dziennych)	35 574	36 682	37 625	38 251	38 921
na studiach niestacjonarnych	20 160	19 510	17 686	15 645	13 573
Szkoły niepubliczne					
Ogółem	29 645	29 719	30 994	30 325	28 345
na studiach stacjonarnych (dziennych)	14 096	13 535	13 514	13 327	13 027
na studiach niestacjonarnych	15 549	16 184	17 480	16 998	15 318

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 24. Liczba studentów studiujących na uczelniach zlokalizowanych w danym podregionie w przeliczeniu na 1 tys. ludności miasta centralnego podregionu w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Akademicki charakter Lublina potwierdza liczba studiujących w przeliczeniu na 1 tys. ludności. Spośród miast wybranych do porównania Lublin należy do ścisłej czołówki z wartością wskaźnika za 2011 r. na poziomie 232 osoby. Nieznacznie wyższy wskaźnik mają Katowice - 247 i Poznań - 237. Pozostałe miasta cechują się mniejszą liczbą studentów przypadających na 1 tys. ludności (Gdańsk - 208, Bydgoszcz - 206, Białystok - 147).

Jednak wśród klasyfikacji dwudziestu największych pod względem liczby studentów uczelni wyższych w Polsce znajduje się tylko jedna uczelnia lubelska - Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, który zajmuje 14 miejsce. W rankingu obejmującym wyłącznie uniwersytety UMCS zajmuje nieco wyższe - dziesiąte miejsce. Szkolnictwo wyższe w Lublinie w stosunku do innych miast w Polsce ma charakter rozproszony pomiędzy uczelnie średniej wielkości i małe. W dużo mniejszych pod względem liczby studiujących osób ośrodkach akademickich, takich jak Olsztyn czy Toruń, znajdują się znacznie większe uczelnie.

Tabela 12. Największe publiczne szkoły wyższe w Polsce wg liczby studentów w roku akademickim 2011/2012

Poz.	Nazwa uczelni	Liczba studentów	Poz.	Nazwa uczelni	Liczba studentów
1	UW	52 101	11	Uniwersytet Śląski w Katowicach	30 092
2	Uniwersytet Jagielloński	46 012	12	Uniwersytet Gdański	29 046
3	UAM w Poznaniu	43 197	13	Politechnika Śląska	28 658
4	Uniwersytet Łódzki	42 465	14	UMCS w Lublinie	25 192
5	AGH	34 248	15	Politechnika Gdańska	24 784
6	Politechnika Wrocławska	33 775	16	SGGW	24 248
7	Politechnika Warszawska	33 125	17	Uniwersytet Szczeciński	22 703
8	UWM w Olsztynie	31 667	18	Uniwersytet Rzeszowski	21 105
9	Uniwersytet Wrocławski	31 577	19	UE Kraków	20 990
10	UMK w Toruniu	31 167	20	Politechnika Poznańska	20 197

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z raportu GUS *Szkoły wyższe i ich finanse 2011* [www.stat.gov.pl/gus/5840_657_PLK_HTML.htm].

Występujący niż demograficzny powoduje zmniejszenie liczby chętnych do studiowania, a tym samym może doprowadzić do zubożenia kapitału intelektualnego. Tendencją globalną jest wzrost migracji młodych ludzi, poszukujących w innych krajach (na innych kontynentach) korzystniejszych ofert studiów wyższych. Liczba studentów studiujących poza granicami swojego kraju rośnie na świecie w sposób bardzo dynamiczny. W 2007 r. liczba studentów studiujących poza granicami swojego kraju wyniosła 3 mln. Natomiast według szacunków dokonanych na zlecenie UNESCO i OECD, liczba studentów zagranicznych w 2025 r. wyniesie 5,6 mln.

W ogólnej liczbie 24 253 studentów zagranicznych studiujących w Polsce²⁰ w roku akademickim 2011/2012 największy odsetek (71,54%) to studenci publicznych szkół wyższych.²¹ W latach 2010/2011 i 2011/2012 liczba obcokrajowców studiujących w Polsce zwiększyła się o 12,94% (tj. o 2 779 osób). Największym zainteresowaniem wśród obcokrajowców cieszyły się tradycyjne uniwersytety, na których studiowało 28,61% obcokrajowców (6 939 osób), a studia na uniwersytetach medycznych wybrało 5 175 osób (21,34%). Blisko 18% cudzoziemców zdecydowało się kształcić w wyższych szkołach ekonomicznych.

Lublin jako miasto akademickie jest otwarte na studentów pochodzących nie tylko z Polski, ale także z zagranicy. Dla rozwoju miasta niezwykle istotne jest utrzymanie rangi miasta akademickiego o bogatym kapitale intelektualnym. W tym celu w 2011 r. rozpoczęto wdrażanie projektu „Study in Lublin”, którego realizacja jest przewidziana do 2020 r. Projekt zakłada:

- podwojenie liczby studentów cudzoziemców na lubelskich uczelniach,
- wzrost atrakcyjności kapitału intelektualnego Lubelszczyzny z uwagi na wzrost liczby osób władających biegle kilkoma językami obcymi,
- wzrost na rynku lubelskim liczby firm, dla których kluczowym czynnikiem decyzyjnym w kwestiach wyboru lokalizacji jest dostępność,
- poprawa obsługi cudzoziemców w Urzędzie Miasta,
- poprawa obsługi cudzoziemców w innych instytucjach (dzięki pomocy pracowników punktu),
- zwiększenie dostępu do informacji nt. oferty miasta dla studentów (dystrybucja materiałów promocyjnych),
- utrzymanie pozycji Lublina jako silnego ośrodka akademickiego,
- wzmocnienie pozycji marki Lublin i Lubelskie na arenie międzynarodowej.

Efekty projektu widać już teraz, co potwierdzają poniższe statystyki.

²⁰ Dane dotyczą tylko studentów zagranicznych realizujących pełne programy zajęć, bez studentów krótkoterminowych przyjeżdżających do Polski w ramach programów wymian krótkookresowych, np. Erasmus.

²¹ Raport GUS *Szkoły wyższe i ich finanse 2011* [www.stat.gov.pl/gus/5840_657_PLK_HTML.htm].

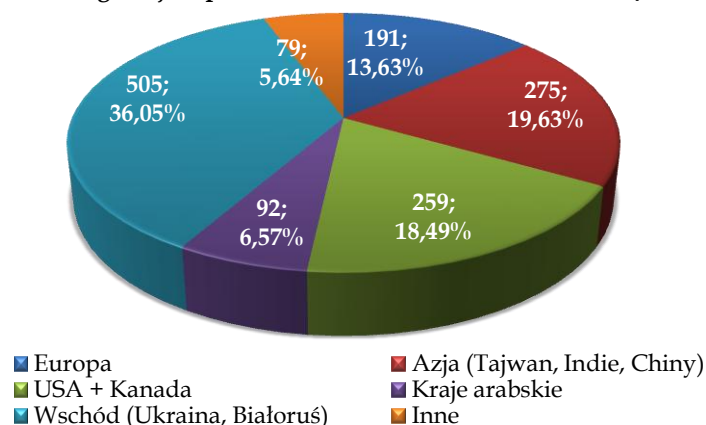
Tabela 13. Liczba cudzoziemców na lubelskich uczelniach wyższych

Uczelnia	Rok akademicki			Dynamika w % (rok 2010/2011=100%)
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	
UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)	221	270	472	213,57
KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski)	210	253	342	162,86
PL (Politechnika Lubelska)	8	21	72	900,00
UP (Uniwersytet Przyrodniczy)	6	17	23	383,33
UM (Uniwersytet Medyczny)	896	977	1 055	117,75
WSEI (Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji)	0	31	105	338,71 (rok 2011/2012=100%)
WSPA (Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji)	12	47	84	700,00
WSSP (Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza)	48	97	156	325,00
WSNS (Wyższa Szkoła Nauk Społecznych)	0	0	5	-
Razem	1 401	1 713	2 314	165,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Lublin.

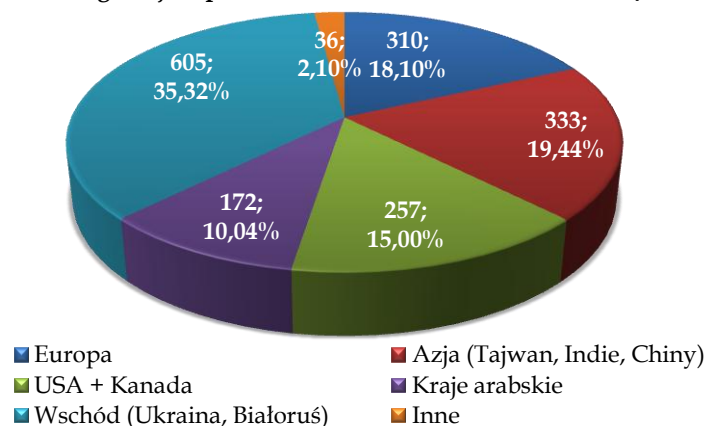
Rysunki 25 i 26 przedstawiają strukturę pochodzenia studentów zagranicznych odpowiednio w latach akademickich 2010/2011 i 2011/2012. W przypadku prawie wszystkich wyszczególnionych miejsc pochodzenia nastąpił wyraźny wzrost liczby studentów zagranicznych, z wyjątkiem grupy „USA + Kanada” i grupy „inne”, gdzie liczba osób uległa zmniejszeniu. Swój udział w całej grupie obcokrajowców zwiększają studenci z Europy i krajów arabskich.

Rysunek 25. Studenci zagraniczni wg miejsca pochodzenia w roku akademickim 2010/2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Lublin.

Rysunek 26. Studenci zagraniczni wg miejsca pochodzenia w roku akademickim 2011/2012

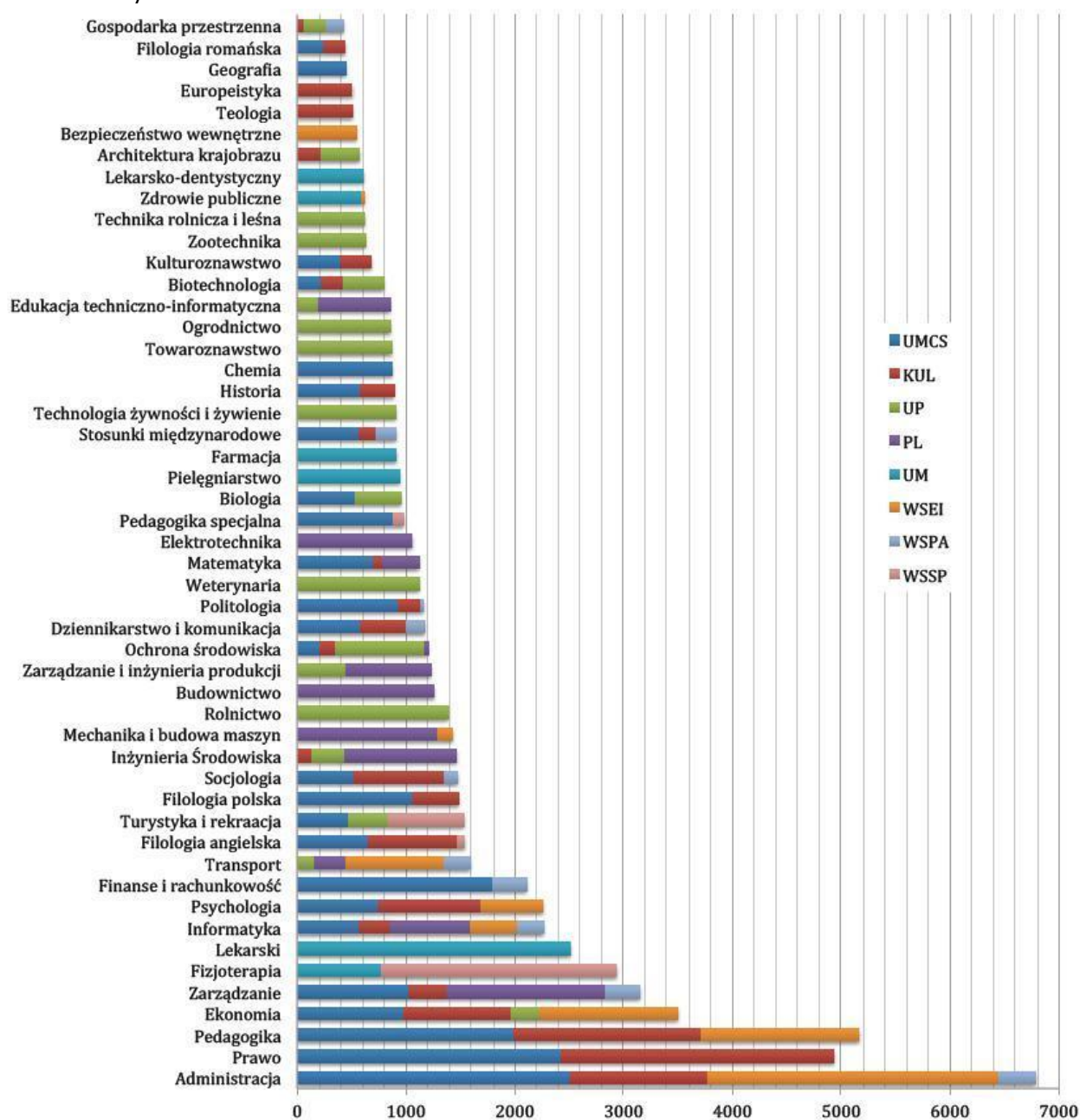
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Lublin.

Do najpopularniejszych kierunków studiów w roku akademickim 2011/2012 w Lublinie należała „Administracja” (studiowało ją 6 784 osób), „Pedagogika” (5 164 studentów), „Prawo” (4 935 studentów), „Ekonomia” (3 499 studentów) oraz „Zarządzanie” (3 149 studentów). W pierwszej dziesiątce najbardziej obleganych kierunków znalazły się także: „Fizjoterapia”, kierunek „Lekarski”, „Informatyka”, „Psychologia” i „Finanse i rachunkowość”.

Pomiędzy rokiem akademickim 2008/2009 a 2011/2012 spośród dziesięciu najpopularniejszych kierunków studiów na dalsze pozycje spadła „Socjologia” (tracąc w tym czasie 49% studiujących), „Rolnictwo” (spadek studiujących o 46%) oraz „Filologia polska” (spadek o 27%). Natomiast w pierwszej dziesiątce pojawiła się „Fizjoterapia” (wzrost liczby studiujących o 46%), „Psychologia” (wzrost o 32%) oraz „Finanse i rachunkowość” (wzrost o 108%). Zmiany te wskazują na zmniejszenie zainteresowania kierunkami niedającymi konkretnego zawodu, nauczycielskimi, związanymi z sektorami gospodarki podlegającymi przekształceniom, wymagającymi mniejszej liczby specjalistów. Wśród studiujących rośnie natomiast popularność kierunków dających konkretne, praktyczne kompetencje po ukończeniu studiów.

Zachodzące zmiany prowadzą do dekoncentracji studiujących na najpopularniejszych kierunkach studiów. W roku 2008/2009 na dziesięciu najliczniejszych kierunkach studiowało 46% studentów, a w roku 2011/2012 już 42,5%. Świadczy to o zwiększonej różnorodności wybieranych kierunków studiów przez studentów. Można z dużym prawdopodobieństwem przewidywać, że w najbliższych latach ten trend będzie postępował i coraz więcej osób będzie studiowało na kierunkach nowych, innowacyjnych, mniej licznych, ale za to bardziej dostosowanych do potrzeb wybranych grup pracodawców. Przyczyniać się do tego będą rosnące z jednej strony, wymagania studentów poszukujących kierunków dających większą pewność znalezienia pracy po studiach, z drugiej zaś strony – konkurencja pomiędzy uczelniami o młodych ludzi w obliczu niżu demograficznego, skutkująca uruchamianiem nowych, atrakcyjnych kierunków studiów.

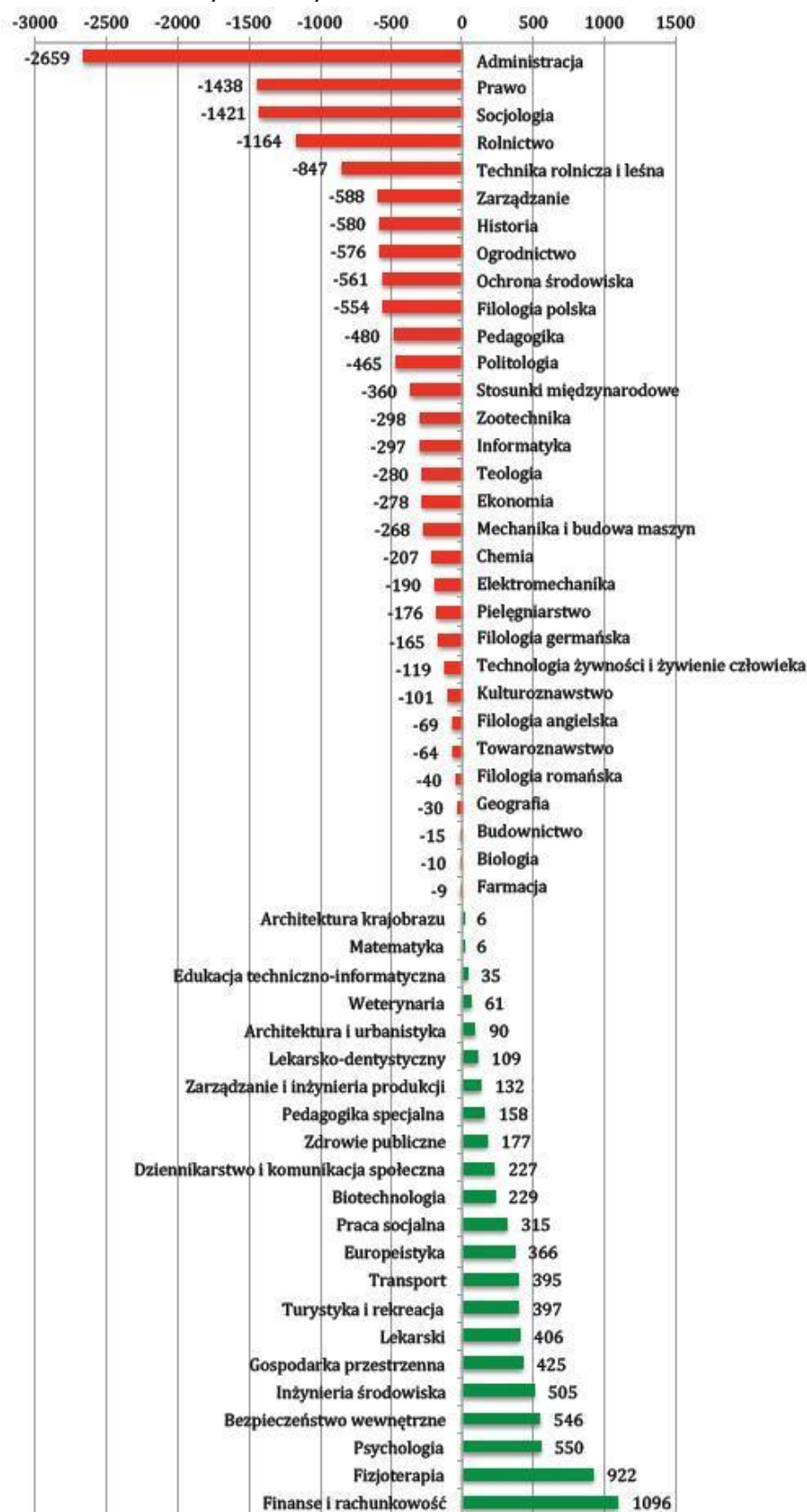
Rysunek 27. Pięćdziesiąt najbardziej popularnych kierunków studiów na uczelniach wyższych w Lublinie w roku akademickim 2011/2012

Źródło: Analiza oferty lubelskich uczelni i możliwości jej dostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy. Raport z badań, Fundacja UMCS, Lublin 2012.

Spośród prowadzonych przez lubelskie uczelnie kierunków studiów w ostatnich czterech latach najwięcej studentów ubył na studiach o profilu: „Administracja” (2 659 studentów mniej), „Prawo” (1 438), „Socjologia” (1 421), „Rolnictwo” (1 164), „Technika rolnicza i leśna” (847). W tym samym czasie najwięcej studentów zyskały kierunki: „Finanse i rachunkowość” (1 096 studentów więcej), „Fizjoterapia” (922), „Psychologia” (550), „Bezpieczeństwo wewnętrzne” (546), „Inżynieria środowiska” (505). Wśród studiujących praktycznie nie zmieniło się zainteresowanie takimi kierunkami jak: „Architektura krajobrazu”, „Matematyka”, „Farmacja”, „Biologia”.

Rysunek 28. Zmiana liczby studentów na 50 najbardziej popularnych kierunkach studiów na uczelniach wyższych w Lublinie w latach akademickich 2008/2009–2011/2012

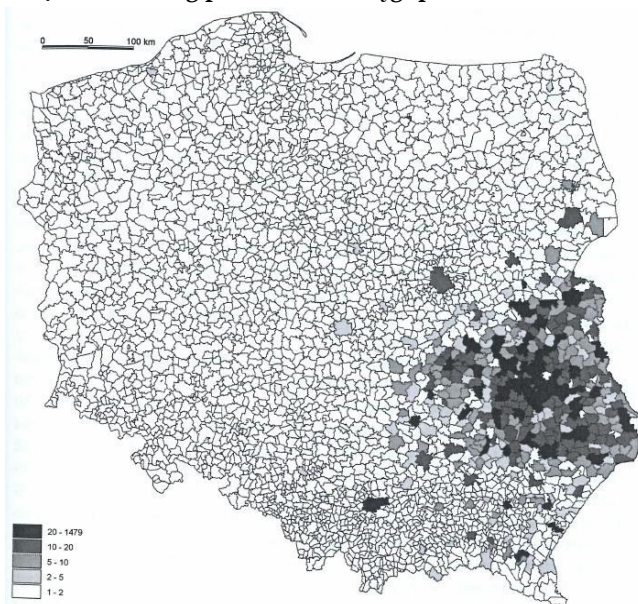
Źródło: Analiza oferty lubelskich uczelni i możliwości jej dostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy. Raport z badań, Fundacja UMCS, Lublin 2012.

Część z niedawno wprowadzonych do oferty studiów kierunków kształcenia nie mogła znaleźć się w prezentowanym zestawieniu, pomimo dużego zainteresowania, ze względu na cykl kształcenia (chodzi o wypełnienie wszystkich lat kolejnych stopni), który w ich przypadku jeszcze nie nastąpił.

Uczelnie wyższe działające w Lublinie mają przede wszystkim charakter regionalny, co potwierdza analiza pochodzenia studentów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, którzy rozpoczęli naukę w roku akademickim 2010/2011. Z ogólnej liczby 8 244 zakwalifikowanych do analizy kandydatów

Rysunek 29. Pochodzenie terytorialne studentów I roku UMCS rozpoczynających studia na kierunkach, na które przyjęto co najmniej 75 osób, w roku akademickim 2010/2011, według podziału na okręgi pocztowe

Źródło: W. Janicki (red.), *Województwo lubelskie. Środowisko-społeczeństwo-gospodarka*, Norbertinum, Lublin 2011, s. 193.

5 968 zamieszkiwało województwo lubelskie, co stanowiło 72,4% ogólnej liczby (z tego 17,7% pochodziło z Lublina). Pozostali studenci I roku to mieszkańcy województw: mazowieckiego – 10,2%, podkarpackiego – 8,0%, świętokrzyskiego – 5,7%. Na UMCS studia podjęło ponad dwukrotnie więcej osób z województwa małopolskiego niż podlaskiego, cechującego się małą liczbą uczelni wyższych o relatywnie ubogiej ofercie dydaktycznej. Przyczyn tego stanu należy upatrywać w dogodności i liczbie połączeń komunikacyjnych pomiędzy Lublinem a sąsiednimi regionami.²²

Lubelskie uczelnie podlegają ocenie i porównaniu do innych szkół wyższych w ramach publikowanych rankingów. Jednym z przykładowych jest „Ranking Szkół Wyższych” publikowany przez „Perspektywy” i „Rzeczpospolitą”²³. W zestawieniu 88 uczelni akademickich za 2012 r. Lublin jest reprezentowany przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (28 miejsce), Uniwersytet Medyczny w Lublinie (30 miejsce), Uniwersytet

Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (31 miejsce), Politechnikę Lubelską (52 miejsce). Z kolei wśród 93 niepublicznych uczelni magisterskich na 23 miejscu znajduje się Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, na 67 miejscu – Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji, na 85 miejscu – Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. W. Pola. W klasyfikacji zaś niepublicznych uczelni zawodowych i państwowych wyższych szkół zawodowych 46 pozycję (na 72 miejsca) zajmuje Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Lublinie.

Uczelnie wyższe, dbając o rozwój swojego potencjału naukowego i infrastrukturalnego, aktywnie korzystają z Funduszy Europejskich. W grupie porównywanych miast najwyższą wartość realizowanych inwestycji przy udziale środków unijnych osiągnęły uczelnie lubelskie (1 224 686 512,36 zł) i poznańskie (1 190 570 826,96 zł). Pozostałe uczelnie wyższe w wyszczególnionych ośrodkach miejskich dokonały inwestycji na mniejszą ogólną kwotę (gdańskie – 787 146 205,70 zł, białostockie – 637 259 841,17 zł, katowickie – 436 529 230,84 zł, bydgoskie – 215 613 221,49 zł). Jednak skala wykonywanych przedsięwzięć powinna być adekwatna do wielkości ośrodka akademickiego w danym mieście, dlatego w większym stopniu o efektach modernizacji i rozbudowy potencjału akademickiego mówią dane o wartości realizowanych projektów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 studenta. W tym przypadku kolejność miast nie będzie już taka sama. Największe nakłady na 1 studenta, bo w wysokości 14 541,34 zł, poniosły lubelskie uczelnie wyższe, niewiele

²² Źródło: W. Janicki (red.), *Województwo lubelskie. Środowisko-społeczeństwo-gospodarka*, Lublin 2011, s. 192-193.

²³ Szerzej na temat publikowanych rankingów zob.:

[www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5155&Itemid=906].

Na temat metodologii sporządzania Rankingu Uczelni Akademickich 2012 zob.:

[www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5053&Itemid=906].

mniejszymi wykazały się uczelnie białostockie – 13 991,26 zł. W dalszej kolejności znalazły się ośrodki akademickie w Poznaniu – 8 908,79 zł, Gdańsku – 8 175,08 zł, Katowicach – 5 369,89 zł, Bydgoszczy – 2 810,21 zł.

Tabela 14. Wartość realizowanych projektów inwestycyjnych przy wykorzystaniu środków finansowych pochodzących z Unii Europejskiej przez uczelnie wyższe w wybranych miastach Polski w przeliczeniu na 1 studenta (liczba studentów studiujących na uczelniach zlokalizowanych w danym podregionie NTS-3 miasta centralnego)

Miasto	Wartość realizowanych projektów	Wartość wkładu funduszy UE	Wartość realizowanych projektów w przeliczeniu na 1 studenta	Wartość wkładu funduszy UE w przeliczeniu na 1 studenta
Lublin	1 224 686 512,36	914 408 708,39	14 541,34	10 857,25
Białystok	637 259 841,17	503 113 329,11	13 991,26	11 046,03
Bydgoszcz	215 613 221,49	153 606 174,82	2 810,21	2 002,04
Gdańsk	787 146 205,70	548 728 795,01	8 175,08	5 698,95
Katowice	436 529 230,84	307 119 048,85	5 369,89	3 777,97
Poznań	1 190 570 826,96	828 591 981,30	8 908,79	6 200,18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego [www.mapadotacji.gov.pl] oraz danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Tabela 15. Wykaz ważniejszych inwestycji i projektów realizowanych przez lubelskie uczelnie przy wykorzystaniu środków finansowych pochodzących z Unii Europejskiej

Nazwa uczelni	Nazwa projektu	Wartość projektu	Wkład UE
Katolicki Uniwersytet Lubelski	Budowa i wyposażenie Interdyscyplinarnego Centrum Badań Naukowych KUL	96 830 692,64	82 306 088,74
	Budowa Gmachu Naukowo-Dydaktycznego Biotechnologii	41 441 936,68	21 401 414,75
	Centrum Transferu Wiedzy KUL	21 777 503,93	14 999 997,75
	Adaptacja i przebudowa budynku dawnego Gimnazjum Batorego na potrzeby Collegium Iuridicum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	10 155 343,64	3 659 571,56
	Infrastruktura i usługi społeczeństwa informacyjnego na KUL	5 532 052,95	4 702 245,00
	Sieć bezprzewodowa i elektroniczna obsługa spraw na KUL	1 914 200,00	1 627 070,00
Politechnika Lubelska	Centrum Innowacji i Zaawansowanych Technologii Politechniki Lubelskiej	79 376 602,30	58 102 997,45
	Wschodnie Innowacyjne Centrum Architektury – rozbudowa i wyposażenie kompleksu dydaktyczno-naukowego dla kierunku „architektura i urbanistyka” Politechniki Lubelskiej	34 635 345,58	28 748 719,55
	Rozbudowa i modernizacja potencjału edukacyjnego i badawczego Wydziału Budownictwa i Architektury Politechniki Lubelskiej	28 929 411,76	23 779 349,25
	Modernizacja bazy dydaktycznej Wydziału Mechanicznego Politechniki Lubelskiej	12 800 000,00	9 086 931,52
	Kompleksowa Termomodernizacja Campusu Politechniki Lubelskiej	9 069 359,31	5 794 480,61
	Modernizacja Katedry Elektroniki PL w celu utworzenia Centrum Technologii Internetowych	1 147 353,93	803 688,80
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	ECOTECH-COMPLEX – Człowiek, Środowisko, Produkcja	143 740 000,00	114 110 221,70
	Rozwój i modernizacja bazy dydaktyczno-naukowej na kierunkach priorytetowych UMCS	64 619 610,99	54 470 125,00
	Centrum Nanomateriałów Funkcjonalnych	44 967 100,00	38 222 035,00
	Budowa budynku dydaktycznego Instytutu Informatyki wraz z wyposażeniem i łącznikami oraz rozbudowa siedziby Wydziału MFI UMCS w Lublinie	42 080 749,79	23 024 449,80
	Wzrost potencjału badawczo-rozwojowego Wydziałów Chemii i Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie	33 017 678,00	28 065 026,30
	Budowa wraz z wyposażeniem obiektu badawczo-dydaktycznego Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS w Lublinie	29 653 702,89	21 665 629,60
	Przebudowa bazy dydaktycznej UMCS w Lublinie – Inkubator Medialno-Artystyczny	19 875 303,35	14 883 710,30
	Modernizacja i wyposażenie obiektów dydaktyczno-badawczych Wydziałów Biologii i Nauk o Ziemi, Matematyki, Fizyki i Informatyki oraz Chemii UMCS w Lublinie	16 324 000,00	12 243 000,00

Nazwa uczelni	Nazwa projektu	Wartość projektu	Wkład UE
Uniwersytet Medyczny	Budowa Teoretycznych Zakładów Naukowych III Uniwersytetu Medycznego w Lublinie	53 880 391,81	32 196 484,45
	Wyposażenie innowacyjnych laboratoriów prowadzących badania nad nowymi lekami stosowanymi w terapii chorób cywilizacyjnych i nowotworowych	46 167 494,04	38 335 556,01
	Przebudowa Centrum Innowacyjnych Technologii Nanobiomedycznych Uniwersytetu Medycznego w Lublinie	42 726 018,21	28 919 804,14
	Poprawa dostępu do bazy dydaktycznej na Wydziale Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Lublinie	19 735 380,00	14 801 535,00
	Kompleksowe doposażenie laboratoriów B+R prowadzących badania nad biomateriałami oraz nowoczesnymi metodami analizy substancji wykorzystywanych w naukach biomedycznych i farmaceutycznych	12 918 512,00	10 980 735,20
Uniwersytet Przyrodniczy	Budowa Centrum Innowacyjno-Wdrożeniowego Nowych Technik i Technologii w Inżynierii Rolniczej	92 625 882,00	68 781 019,95
	Budowa i wyposażenie hali sportowej i pływalni w Akademii Rolniczej w Lublinie	25 915 941,88	16 885 723,01
	Wyposażenie Centralnego Laboratorium Agroekologicznego Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie	20 572 893,50	16 645 314,38
	Uniwersytet Przyrodniczy. Biblioteka Główna - Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej w Lublinie.	19 699 013,78	13 803 850,37
	Nowoczesna Uczelnia jako system e-usług dla społeczeństwa informacyjnego województwa lubelskiego	5 469 362,51	4 372 465,72
Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji	Centrum Informatyzacji i Bezpieczeństwa Transportu	18 790 612,00	14 374 818,18
	Centrum Nowych Technologii Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie	12 839 450,45	9 609 329,35
	Nasza Szkoła. Opracowanie i wdrożenie programów rozwoju szkół Polski Wschodniej	8 146 678,87	6 109 194,48
	Szkoła Kluczowych Kompetencji. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej	5 218 707,52	4 435 901,39
	Poprawa warunków kształcenia i potencjału badawczego Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie	2 364 274,38	1 214 729,68

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego [www.mapadotacji.gov.pl].

3.5. Konkluzje strategiczne

- Systematycznej poprawie ulega poziom opieki w żłobkach i przedszkolach, a władze miasta starają się zwiększać liczbę miejsc w swoich placówkach i zapewniać odpowiednią opiekę. Plany dotyczące rozwoju sieci żłobków i przedszkoli należy dostosowywać do aktualnych trendów demograficznych.
- Wysokie współczynniki skolaryzacji brutto dla lubelskich szkół oraz wyniki z egzaminu gimnazjalnego potwierdzają, że system edukacji szkolnej w Lublinie, składający się z ponad 50 różnego rodzaju placówek, kształcący co roku ponad 18 000 uczniów, spełnia swoje zadania na dobrym poziomie.
- Placówki oświatowe wymagają doinwestowania w sprzęt i środki stwarzające możliwość wykorzystania nowoczesnych technik nauczania, przekazywania i egzekwowania wiedzy.
- Akademicki charakter miasta stanowi istotny czynnik kształtujący relacje wewnętrzne pomiędzy różnymi grupami interesariuszy, który wpływa na kierunek i tempo rozwoju Lublina. Inspiracje do podejmowania wspólnych działań na rzecz rozwoju miasta powstają w wyniku interakcji reprezentantów rozmaitych grup społecznych, przede wszystkich środowisk uniwersyteckich, samorządowych, biznesowych i działających w obszarze kultury.
- Na uczelniach wyższych spoczywa ogromna odpowiedzialność za rozwój lokalny i kształtowanie postaw młodzieży i studentów. Połączenie wysiłków i współpraca w wielu obszarach działalności naukowej może w przyszłości zaowocować wzmocnieniem pozycji Lublina jako ośrodka akademickiego.
- Trendy demograficzne już obecnie wpływają na zmiany w obszarze edukacji. Problem przyciągania studentów do Lublina może być rozwiązany przez podniesienie jakości kształcenia, rozwinięcie oferty kształcenia o kierunki obcojęzyczne i stworzenie studentom możliwości rozwoju.
- Szczególnie ważne są dane prezentujące wzrastającą liczbę studentów zagranicznych. Jest to pozytywny aspekt rokujący nadzieję większego umiędzynarodowienia Lublina, umożliwiającą wymianę zasobów i transfer nowej wiedzy i nowych idei.
- Lubelskie uniwersytety i szkoły wyższe dysponują ogromnym potencjałem rozwojowym, o czym świadczą dane o przeprowadzonych inwestycjach. Jednak pogłębiona analiza koncentrująca się na politykach inwestycyjnych poszczególnych uczelni wyższych skłania do wyciągnięcia następujących wniosków: potencjał rozwojowy jest rozdrobniony oraz brakuje synergii i współdziałania przy podejmowaniu i realizowaniu inwestycji.
- Jednym z elementów skutecznej polityki prowadzonej w obszarze rynku pracy jest ułatwienie przechodzenia z edukacji (kształcenia i szkolenia) do aktywności zawodowej, a także wzmocnienie postaw aktywności życiowej na każdym etapie egzystencji. Obecnie problemem staje się to, że kształcenie i szkolenie w zbyt małym stopniu jest nastawione na rozwijanie kluczowych kompetencji potrzebnych w życiu społecznym, obywatelskim i na rynku pracy.

4. Infrastruktura

4.1. Drogi i transport

Dostępność komunikacyjna i transportowa jest niezmiernie ważna dla potencjału ekonomicznego miasta. To nie tylko odległość geograficzna od danego miejsca, ale także stan infrastruktury komunikacyjnej i transportowej. Czynniki takie jak położenie geograficzne, stopień skomunikowania z obszarami centralnymi oraz efektywny system transportowy warunkują o centralności bądź peryferyjności danego obszaru. Dostępność komunikacyjna i transportowa kształtuje podstawy rozwoju społeczno-gospodarczego miasta dzięki tworzeniu warunków do prowadzenia działalności produkcyjnej i usługowej, a tym samym zapewnia właściwe funkcjonowanie lokalnej gospodarki oraz stałe stymulowanie jej rozwoju.²⁴

Lublin jest największym miastem wschodniej Polski i stolicą województwa lubelskiego. Leży na pograniczu Wyżyny Lubelskiej, Polesia i Podlasia, niedaleko wschodniej granicy Unii Europejskiej. Sieć drogowo-uliczną miasta stanowią drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne oraz wewnętrzne. Podstawowy układ komunikacyjny miasta tworzą wyloty dróg krajowych (nr 12 Warszawa–Lublin–Dorohusk–Kijów, nr 17 Warszawa–Lublin–Lwów, nr 19 Białystok–Lublin–Rzeszów i nr 82 Lublin–Włodawa) i wojewódzkich (nr 747 z Lublina przez Konopnicę w kierunku Opola Lubelskiego, nr 809 z Lublina przez Krasienin w kierunku Przytoczna, nr 822 z Lublina do Portu Lotniczego w Świdniku, nr 830 z Lublina przez Nałęczów do Bochothnicy i nr 835 z Lublina w kierunku Biłgoraja) oraz obwodowe „ramy” uliczne. Pod koniec 2013 r. w obecny układ komunikacyjny jako jeden z najistotniejszych elementów wpisze się obwodnica Lublina. Inwestycja ta jest obecnie w trakcie realizacji.

Rysunek 30. Przebieg obwodnicy miasta Lublin

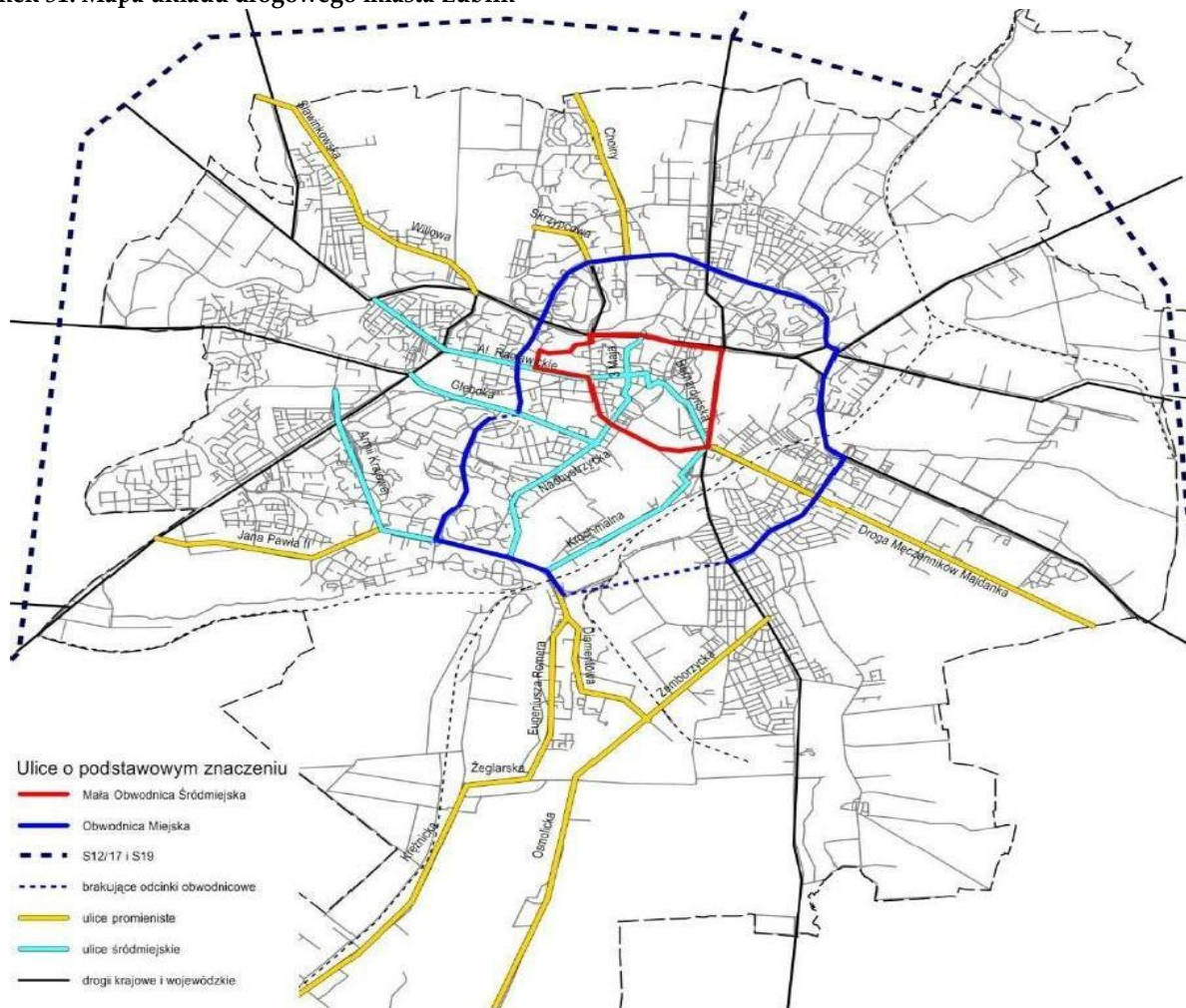

Źródło: Serwis internetowy „Kurier Lubelski”

[www.kurierlubelski.pl/arttykul/199117,blizej-obwodnicy-lublina-i-trasy-do-stolicy,id,t.html].

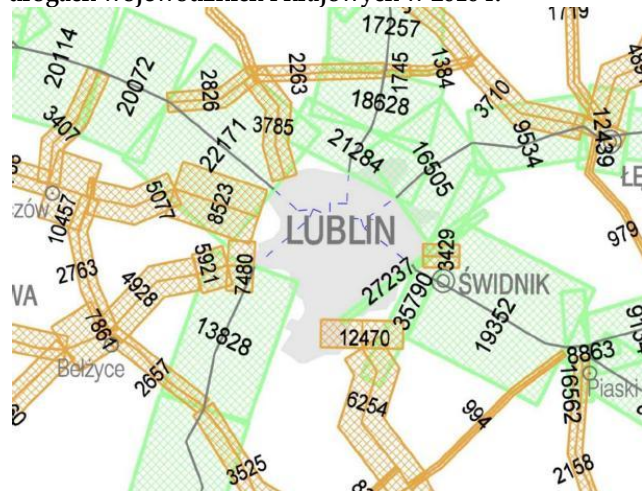
²⁴ U. Bronisz (red.), *Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011, s. 116-117.

Rysunek 31. Mapa układu drogowego miasta Lublin

Źródło: *Diagnoza Stanu Systemu Transportowego Lublina* opracowany przez Biuro Projektowo-Konsultingowe TRANSEKO [www.um.lublin.pl/um/index.php?t=200&id=164828].

Rysunek 32. Natężenie ruchu na wlotowych do Lublina drogach wojewódzkich i krajowych w 2010 r.

Źródło: *Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2012-2020* opracowany przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie [www.zdw.lublin.pl/viewpage.php?page_id=34].

Usytuowanie Lublina w ważnym węźle transportowym sprawia, że występuje duży ruch dojazdowy na granicach miasta (od około 62% do 73%) oraz wysoki udział ruchu tranzytowego (27%–38%, z czego około 17%–22% to ruch regionalny, a 8%–12% ruch dalekobieżny). Tranzyt to w znacznym stopniu ruch ciężarowy (40%–60%). Z kolei ruch międzynarodowy na wlotach jest szacowany na około 1%–2,5%. Obecne natężenie ruchu uzasadnia konieczność podniesienia standardu głównych korytarzy dróg krajowych do rangi dróg ekspresowych. Na najbardziej obciążonych wlotach dróg krajowych natężenie wynosi od 22 000 SDR do 27 000 SDR. Silnie obciążone są także drogi wojewódzkie (droga nr 835 ponad 12 000 SDR, pozostałe od 3 500 SDR do 8 500 SDR). Maksymalny poziom ruchu na głównych ciągach jest zbliżony od 4 150 p/h do 4 900 p/h. Nieco mniejsze obciążenia

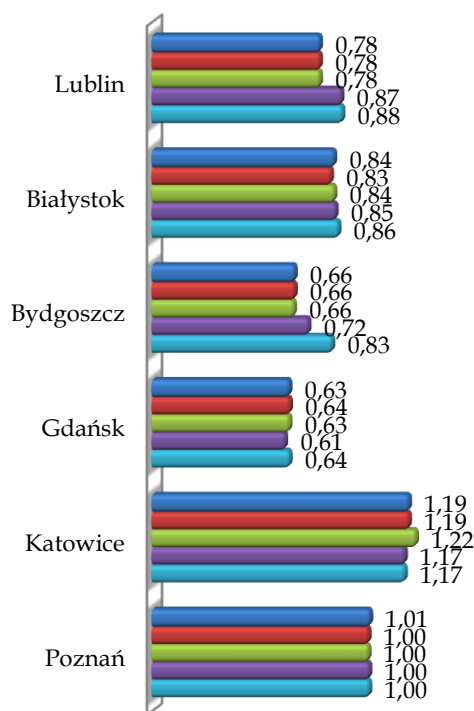

są na drogach wojewódzkich – od 835 p/h do 3 700 p/h (al. Unii Lubelskiej). W latach 2005–2010 odnotowano wzrost ruchu na wlotach Lublina o około 30%.

Odległości z Lublina do dziesięciu największych miast Polski (wyłączając z listy Lublin) są następujące: Warszawa – 167 km, Kraków – 271 km, Łódź – 249 km, Wrocław – 430 km, Poznań – 452 km, Gdańsk – 508 km, Szczecin – 698 km, Bydgoszcz – 434 km, Katowice – 349 km, Białystok – 253 km, zaś do wybranych miast europejskich i położonych na pozostałych kontynentach: Ateny – 1 477 km, Bangkok – 7 978 km, Berlin – 643 km, Bombaj – 5 655 km, Budapeszt – 487 km, Dublin – 1 958 km, Helsinki – 1 003 km, Hongkong – 8 200 km, Kijów – 565 km, Londyn – 1 568 km, Madryt – 2 348 km, Mińsk – 448 km, Moskwa – 1 110 km, Oslo – 1 214 km, Paryż – 1 464 km, Pekin – 6 896 km, Praga – 585 km, Rzym – 1 866 km, Singapur – 9 298 km, Stambuł – 1 238 km, Sztokholm – 943 km, Tokio – 8 584 km, Wiedeń – 560 km, Wilno – 424 km.

Rysunek 33. Gęstość sieci dróg powiatowych o nawierzchni twardej w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

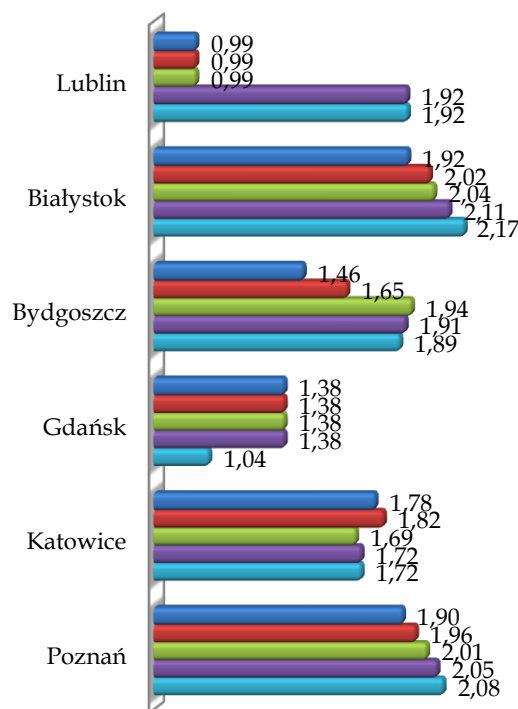
■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010 ■ 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 34. Gęstość sieci dróg gminnych w powiecie o nawierzchni twardej w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010 ■ 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Od przejść granicznych z najbliższymi sąsiadami Lublin dzieli: 82 km – Dorohusk (Ukraina), 165 km – Terespol (Białoruś), 264 km – Barwinek (Słowacja). Z kolei najbliższe międzynarodowe lotniska znajdują się w Świdniku (12 km – Port Lotniczy Lublin SA) i dysponujące gęstszą siecią połączeń w Warszawie (160 km – Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina).

Lublin charakteryzuje się stosunkowo gęstą siecią drogową w zakresie dróg gminnych i powiatowych. Wskaźnik gęstości sieci dróg gminnych na terenie miasta w 2011 r. wyniósł 1,92, natomiast w przypadku dróg powiatowych – 0,88. Wyższym współczynnikiem gęstości dróg gminnych cechuje się Poznań (2,08) i Białystok (2,17), a w przypadku dróg powiatowych Poznań (1,00) i Katowice (1,17).

Za organizację i zarządzanie komunikacją miejską w Lublinie jest odpowiedzialny Zarząd Transportu Miejskiego w Lublinie (ZTM), który został powołany dnia 1 stycznia 2009 r.²⁵

²⁵ Uchwała Rady Miasta nr 496/XXVI/2008 z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie utworzenia jednostki budżetowej pod nazwą Zarząd Transportu Miejskiego w Lublinie [www.bip.lublin.eu/bip/um/index.php?t=200&id=65805].

Na zlecenie ZTM w Lublinie działa jeden operator wewnętrzny w postaci Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego Lublin sp. z o.o. (MPK Lublin) oraz przewoźnicy wyłonieni w wyniku rozstrzygniętych przetargów na obsługę linii: Usługi Przewozowe Irex z Sosnowca, Meteor sp. z o.o. z Jaworzna, Autobusowe Konsorcjum Lubelskie (składa się z 7 przewoźników działających wcześniej na lubelskim rynku przewozowym na własne ryzyko). Do 2010 r. w Lublinie ponad 20 prywatnych przewoźników prowadziło przewozy na podstawie prowadzonej działalności gospodarczej i na własne ryzyko na 19 liniach, 48 pojazdami w ruchu. Przewoźnicy prywatni jeździli na liniach wspólnie z MPK Lublin lub mieli własne linie. Od 2012 r. nie ma już przewoźników prywatnych działających poza siecią ZTM w Lublinie.

Liczba pojazdów funkcjonujących w sieci ZTM w Lublinie liczy 236 autobusów i 64 trolejbusy obsługiwane przez MPK Lublin oraz 47 autobusów obsługiwanych przez przewoźników prywatnych. Komunikację miejską w Lublinie tworzy 10 linii trolejbusowych (w tym: 8 regularnych linii, 1 linia zjazdowa, 1 linia turystyczna, obsługiwana turystycznym trolejbusem „Ziutek”, 1 linia specjalna, uruchamiana z okazji dnia Wszystkich Świętych) i 61 linii autobusowych (w tym: 13 linii podmiejskich, wyjeżdżających poza granice administracyjne miasta Lublin, 4 linie zjazdowe, 3 linie nocne, 1 linia zastępcza, 2 linie specjalne uruchamiane na Wszystkich Świętych).

W ciągu roku jest przewożonych około 93 mln pasażerów, z czego szacuje się, że 14 mln – trolejbusami (15%), 79 mln – autobusami (85%). Jeśli zaś chodzi o typ przewoźnika około – 79 mln osób zostało przewiezionych przez MPK Lublin (85%), a 14 mln przez przewoźników prywatnych (15%). Wielkość przewozów zleczanych przez ZTM w Lublinie w 2011 r. w przypadku MPK Lublin wyniosła 12 187 293 wozokilometrów zrealizowanych przez autobusy i 2 700 557 – przez trolejbusy. Natomiast pojazdy przewoźników prywatnych wykonały 2 702 816 wozokilometrów.

Miasto Lublin realizuje dwa duże projekty związane z rozwojem i modernizacją komunikacji miejskiej, które są współfinansowane z Unii Europejskiej. Pierwszy to „Modernizacja infrastruktury przystankowej wraz z budową systemu informacji pasażerskiej dla poprawy jakości funkcjonowania komunikacji miejskiej w Lublinie” (projekt w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007–2013, Działanie 5.3. Transport miejski). Całkowity koszt projektu to 13 476 704,64 zł, z czego wartość dofinansowania z EFRR – 9 781 161,10 zł. W ramach projektu w latach 2010–2012 wykonano:

- zakup i montaż 100 wiat przystankowych standardowych, 350 słupków przystankowych standardowych, 28 wiat i 18 słupków przystankowych ponadstandardowych z dynamiczną informacją pasażerską, 6 toalet wolno stojących, 10 kiosków,
- badania rynku komunikacji miejskiej (badania mieszkańców, potoków pasażerskich, więźby ruchu pasażerskiego),
- system informacji pasażerskiej (z modułem GPS w pojazdach i urządzeniami do pomiaru liczby pasażerów),
- budowa, przebudowa i remont zatok przystankowych oraz miejsc nawrotowych.

Drugi projekt to „Zintegrowany System Miejskiego Transportu Publicznego w Lublinie” (projekt w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007–2015, Działanie 3.1. Systemy miejskiego transportu zbiorowego). Całkowity koszt projektu to 91,98 mln Euro (520,63 mln zł), z czego wartość dofinansowania z EFRR – 78,18 mln Euro (319,83 mln zł). Projekt zakłada:

- zakup 100 nowoczesnych autobusów, 70 nowoczesnych trolejbusów, w tym 20 wyposażonych w napęd pomocniczy,
- zakup 850 kasowników z komputerami (wraz z budową systemu zarządzania transportem publicznym),
- zakup 20 wyświetlaczy LED (tablice SIP) wraz z centrum zarządzania (2 centra dyspozytorskie wykonane w formule „zaplanuj i wybuduj”),
- zakup 3 wozów technicznych (wieżowych),
- budowę nowej zajezdni trolejbusowej i placu postojowego,
- stworzenie systemu zarządzania ruchem,

- stworzenie systemu zarządzania transportem publicznym.²⁶

Dostępność komunikacyjną Lublina zapewniają także spółki kolejowe (PKP Polskie Linie Kolejowe, PKP Intercity), realizujące połączenia regionalne, krajowe i międzynarodowe, przedsiębiorstwa przewozów autobusowych (tzw. PKS-y) oraz prywatni przewoźnicy (autobusy, busy). Rozwinięta sieć zamiejskiej komunikacji autobusowej zapewnia obsługę powiązań regionalnych i metropolitalnych oraz najważniejszych krajowych. Spośród ważniejszych połączeń największą częstotliwością charakteryzują się takie trasy, jak:

- realizowane przez PKS (szacowana liczba kursów na dobę):
  - Lublin-Lubartów-Radzyń Podlaski-Biała Podlaska – 20 kursów,
  - Lublin-Krasnystaw-Zamość-Tomaszów Lubelski – 18 kursów,
  - Lublin-Kurów-Ryki-Garwolin-Warszawa – 16 kursów,
  - Lublin-Kraśnik-Janów Lubelski-Rzeszów – 15 kursów,
  - Lublin-Chełm-Hrubieszów – 14 kursów,
  - Lublin-Parczew – 12 kursów,
  - Lublin-Puławy-Radom – 9 kursów,
  - Lublin-Łuków – 8 kursów,
- realizowane przez przewoźników prywatnych (szacowana liczba kursów na dobę):
  - Lublin-Opole Lubelskie – 90 kursów,
  - Lublin-Warszawa – 75 kursów,
  - Lublin-Puławy – 75 kursów,
  - Lublin-Krasnystaw – 65 kursów,
  - Lublin-Naęczów – 60 kursów,
  - Lublin-Bychawa – 55 kursów,
  - Lublin-Chełm – 55 kursów,
  - Lublin-Kraśnik – 45 kursów,
  - Lublin-Zamość – 45 kursów,
  - Lublin-Łęczna – 30 kursów,
  - Lublin-Włodawa – 25 kursów,
  - Lublin-Janów Lubelskie – 25 kursów,
  - Lublin-Radom – 20 kursów.²⁷

Ze względu na niezadowalający stan techniczny, zapóźnienia w rozwoju, słabą ofertę i mankamenty organizacyjne kolej charakteryzuje się niską konkurencyjnością i niewielkim udziałem w obsłudze podróży regionalnych, metropolitalnych i wewnątrz Lublina.

Czas bezpośredniego przejazdu koleją z Lublina do 10 największych miast Polski (wyłączając z listy Lublin) jest następujący: Warszawa – 2:25, Kraków – 4:46, Łódź – 5:04, Wrocław – 8:20, Poznań – 5:55, Gdańsk – 8:44, Szczecin – 8:59, Bydgoszcz – 6:22, Katowice – 5:19, Białystok – 5:12 (kurs przez Warszawę Wschodnią z 10-minutową przesiadką).²⁸

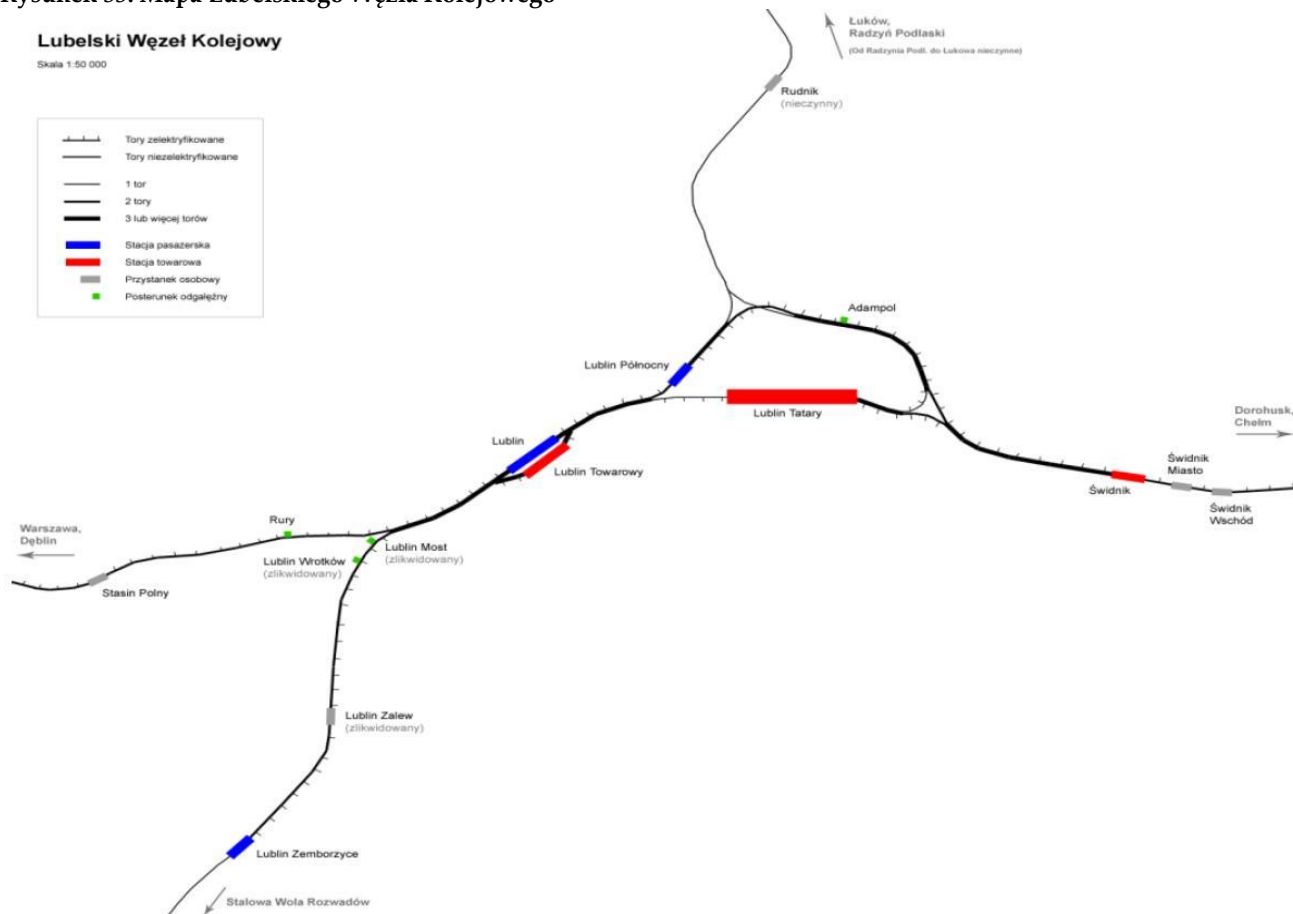
---

²⁶ Informacje dotyczące funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego pochodzą od Zarządu Transportu Miejskiego w Lublinie.

²⁷ Raport *Diagnoza Stanu Systemu Transportowego Lublina* opracowany przez Biuro Projektowo-Konsultingowe TRANSEKO [www.um.lublin.pl/um/index.php?t=200&id=164828].

²⁸ Dane opracowane na podstawie wyszukiwarki połączeń kolejowych [www.rozklad-pkp.pl].

Rysunek 35. Mapa Lubelskiego Węzła Kolejowego

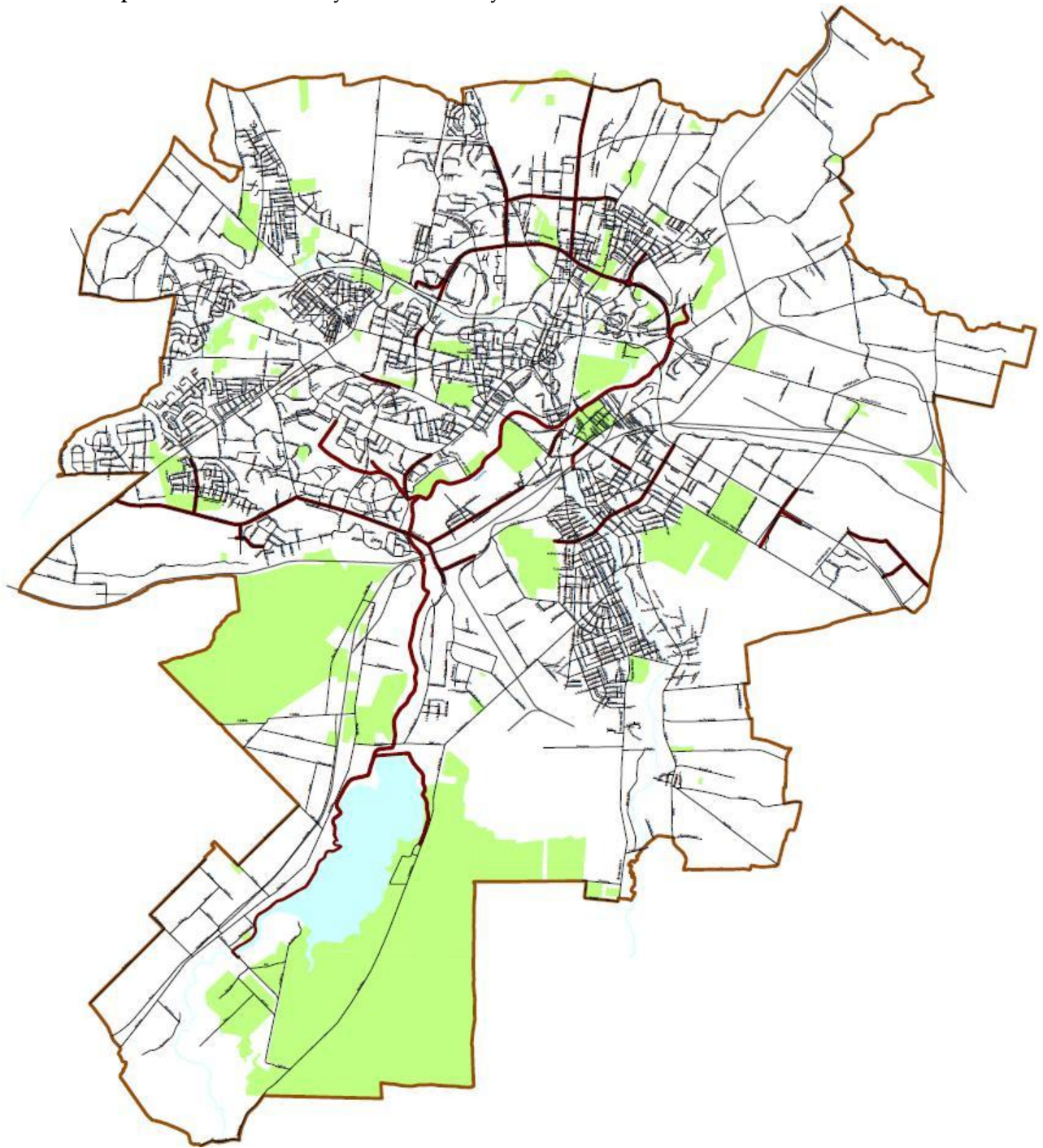

Źródło: *Diagnoza Stanu Systemu Transportowego Lublina* opracowany przez Biuro Projektowo-Konsultingowe TRANSEKO [www.um.lublin.pl/um/index.php?t=200&id=164828].

W Lublinie obecnie jest wytyczonych ponad 54 km ścieżek rowerowych, z których mieszkańcy korzystają głównie w celach rekreacyjnych. Podróżujących rowerem do pracy jest znacznie mniej. Budowa ścieżek rowerowych w Lublinie rozpoczęła się w latach 90. XX w. od asfaltowego odcinka wzdłuż Bystrzycy, rozpoczynającego się w pobliżu Dworku Graffa i doprowadzonego do ul. Fabrycznej. Obecnie trasa dochodzi do Zalewu Zemborzycy i docelowo ma otaczać cały zbiornik. Z planu systemu ścieżek rowerowych Lublina widać, że zadaniem większości odcinków jest umożliwienie rowerzystom dojazdu do trasy wytyczonej nad Bystrzycą. W ten sposób skomunikowany jest Czechów, LSM, Czuby i Kalinowszczyzna. Oficjalny plan rozwoju ścieżek rowerowych w mieście zakłada, że do 2015 r. powstanie około 175 km dróg dla rowerów.²⁹

²⁹ Strona internetowa Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji „Bystrzyca” w Lublinie sp. z o.o. [www.mosir.lublin.pl/zalew/?s=content&id=124].

Rysunek 36. Mapa tras ścieżek rowerowych zlokalizowanych w Lublinie

Źródło: Materiały Urzędu Miasta Lublin.

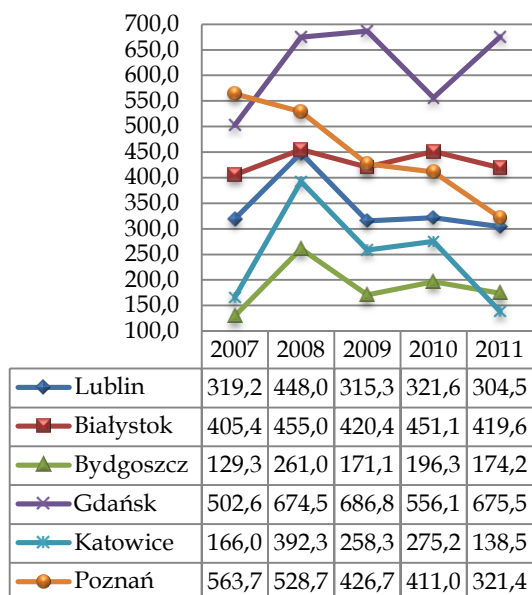

4.2. Zasoby mieszkaniowe

Dla oceny zmian ilościowych zasobów mieszkaniowych istotne znaczenie mają informacje na temat nowo powstałych budynków mieszkalnych oraz popytu na mieszkania, zależnego od ich wartości rynkowej. W 2010 r. zasoby mieszkaniowe w Lublinie wynosiły 138 189 mieszkań, o przeciętnej powierzchni użytkowej 59,5 m². Natomiast w 2007 r. w dyspozycji lublinian było 133 242 lokali o przeciętnej wielkości wynoszącej 58,9 m². Oznacza to wzrost liczby lokali o 4 947 i zwiększenie się powierzchni o 0,6 m². Większą średnią powierzchnią mieszkania dysponują mieszkańcy Poznania (64,4 m²) oraz Białegostoku (60,2 m²). Mniejszą przeciętną powierzchnią użytkową odnotowano w Gdańsku (59,0 m²), Katowicach (58,8 m²) i Bydgoszczy (57,3 m²).

W 2011 r. w Lublinie do użytku zostało oddanych 307 budynków, z czego 257 to budynki mieszkalne, a pozostałe 50 - niemieszkalne. Ogólna liczba obiektów przekazanych do użytkowania była większa niż w 2010 r. (260), lecz mniejsza, niż miało to miejsce w latach: 2007 (418), 2008 (384) i 2009 (341).

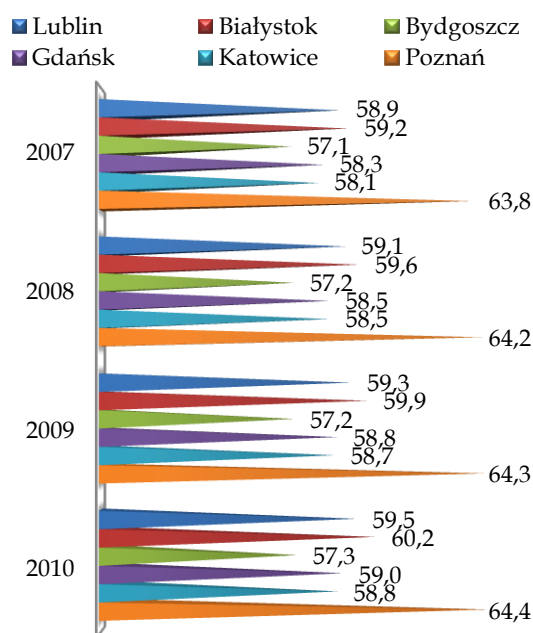
Rysunek 38. Powierzchnia użytkowa nowo oddanych budynków mieszkalnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w m²)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

(o powierzchni 52 250 m²), 318 mieszkań spółdzielczych (o powierzchni 21 372 m²), 207 mieszkań indywidualnych (o powierzchni 33 053 m²), 119 mieszkań komunalnych (o powierzchni 5 059 m²), 70 mieszkań społecznych czynszowych (o powierzchni 2 975 m²). W latach 2007–2011 w sumie oddano do

Rysunek 37. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski (w m²)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Taką samą tendencję można zaobserwować w przypadku wyłącznie budynków mieszkalnych. W kolejnych latach okresu 2007–2011 odpowiednio przekazywano 347, 344, 302, 210 i 257 budynków.

W odniesieniu do miast, z którymi porównywany jest Lublin, pod względem wskaźnika powierzchni użytkowej nowo oddanych budynków mieszkalnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców z powierzchnią 304,5 m², znajduje się on przed Bydgoszczą (174,2 m²) i Katowicami (138,5 m²), a za Poznaniem (321,4 m²), Białymstokiem (419,6 m²) i Gdańskiem (675,5 m²). W przypadku większości miast z wyjątkiem Gdańska i Białegostoku, od 2008 r. nastąpił znaczny spadek analizowanej miary i do 2011 r. zła sytuacja na rynku nieruchomości ulegała pogłębieniu (Poznań i Katowice) lub stabilizowała się (Lublin i Bydgoszcz).

W 2011 r. na terenie Lublina oddano do użytkowania 1 493 mieszkania (o 114 więcej niż w 2007 r.), o łącznej powierzchni 114 709 m², z czego 779 to mieszkania przeznaczone na sprzedaż i wynajem

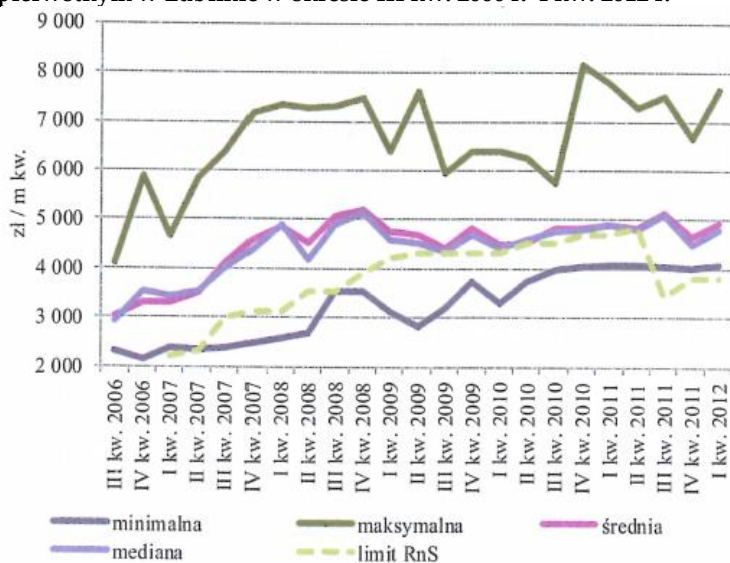

użytku 8 069 nowych mieszkań, co średnio na rok daje liczbę blisko 1 614 lokali. Najwięcej mieszkań przekazano nowym lokatorom w 2008 r. (2 196), a najmniej w 2009 r. (1 250). Dla porównania liczba mieszkań oddanych do użytku w 2011 r. w Białymstoku wynosiła 1 711, w Bydgoszczy – 865, w Gdańsku – 4 422, w Katowicach – 663, w Poznaniu – 2 512.

Porównując wskaźnik mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 10 tys. ludności, z wyjątkiem tylko 2009 r., od kilku lat Lublin plasuje się za Gdańskiem, Białymstokiem i Poznaniem. Wartość współczynnika dla Lublina w 2011 r. wyniosła 42,9 i była ponad dwukrotnie mniejsza niż dla Gdańska (96,8), a także niższa niż dla Białegostoku (58,0) oraz Poznania (45,6). W ostatnich trzech latach wskaźnik ten dla Lublina nie wykazuje wyraźnej tendencji wzrostowej lub spadkowej i waha się w przedziale od 50,2 do 35,7.

Pomimo iż w Lublinie buduje się mniej niż w niektórych porównywanych miastach, to lubelski rynek mieszkaniowy stwarza możliwości nabycia nowego mieszkania przez młode pary. W 2011 r. w Lublinie na 1 tys. małżeństw przypadło 860 nowych mieszkań. Oznacza to, że teoretycznie zdecydowana większość par zawierających związek ma możliwość dokonania wyboru i zakupu nowego mieszkania.

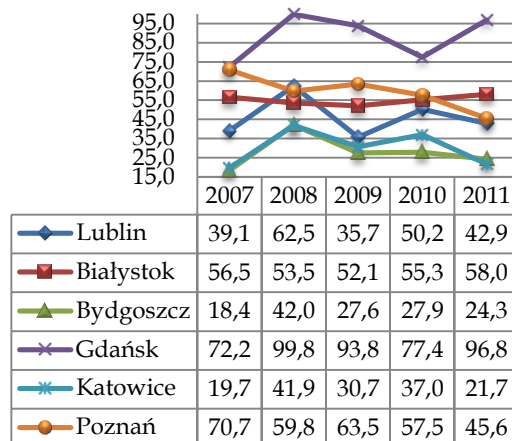
Rysunek 40. Średnie ceny 1 m² mieszkania w transakcjach na rynku pierwotnym w Lublinie w okresie III kw. 2006 r.–I kw. 2012 r.

Źródło: *Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w 2011 r.*, NBP Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2012, s. 201.

a w transakcjach 780 zł (minimalna 4 437 zł, maksymalna 5 217 zł). Największym zainteresowaniem cieszyły się mieszkania dwu- i trzypokojowe o powierzchni użytkowej od 40 m² do 60 m². Praktycznie w całym analizowanym okresie średnia cena transakcyjna kształtowała się powyżej limitu określonego dla programu

Rysunek 39. Mieszkania oddane do użytkowania w przeliczeniu na 10 tys. ludności w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

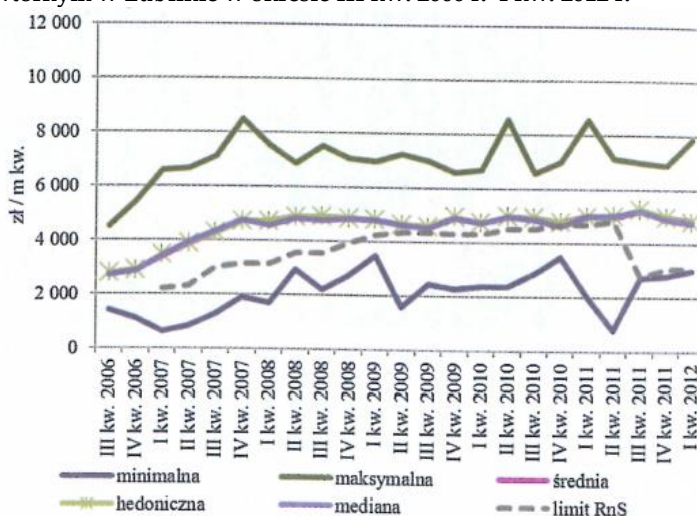
Lubelski rynek mieszkaniowy³⁰ od kilku lat wykazuje kontynuację większości procesów rozpoczętych po okresie boomu mieszkaniowego w latach 2005–2007, m.in. w zakresie kształtowania się cen mieszkań, struktury popytu i podaży oraz dostępności do kredytów. Od IV kw. 2007 r. ceny mieszkań na rynku pierwotnym były stabilne i w analizowanym okresie podlegały niewielkiej fluktuacji, która okazała się nieznacznie większa w przypadku średnich cen 1 m² mieszkania w zawieranych transakcjach niż w przypadku ogłaszanych ofert. W okresie od IV kw. 2007 r. do I kw. 2012 r. rozpiętość średniej ceny 1 m² w ofertach wyniosła 336 zł (minimalna 4 993 zł, maksymalna 5329 zł),

³⁰ Procesy zachodzące na lubelskim rynku mieszkaniowym (pierwotnym i wtórnym) zostały przedstawione na podstawie publikacji pt.: *Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w 2011 r.*, NBP Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2012.

„Rodzina na Swoim” (limit RnS). Oznacza to, że wysokie ceny na rynku powodują, iż przy zakupie nowego mieszkania nie jest łatwo zakwalifikować się na preferencyjny kredyt w ramach rządowego programu wsparcia.

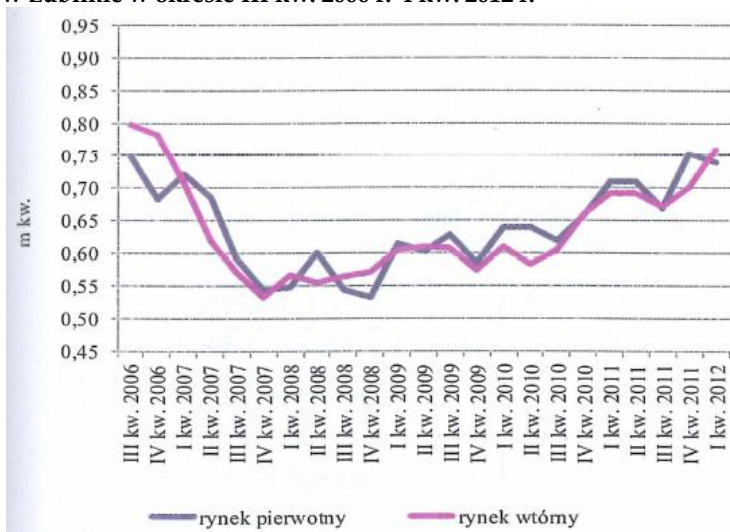
Podobne tendencje można zaobserwować na rynku wtórnym, gdzie również od IV kw. 2007 r. ceny mieszkań były stabilne i w analizowanym okresie podlegały niewielkiej fluktuacji, która okazała się nieznacznie większa w przypadku średnich cen 1 m² mieszkania w zawieranych transakcjach niż w przypadku ogłaszanych ofert. W okresie od IV kw. 2007 r. do I kw. 2012 r. rozpiętość średniej ceny 1 m² w ofertach wyniosła 237 zł (minimalna 4 962 zł, maksymalna 5 199 zł), a w transakcjach 617 zł (minimalna 4 589 zł, maksymalna 5 206 zł). Największym popytem cieszyły się mieszkania dwu- i trzypokojowe o powierzchni użytkowej od 40 m² do 60 m².

Rysunek 41. Średnie ceny 1 m² mieszkania w transakcjach na rynku wtórnym w Lublinie w okresie III kw. 2006 r.–I kw. 2012 r.

Źródło: Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w 2011 r., NBP Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2012, s. 202.

Rysunek 42. Dostępność mieszkania za przeciętne wynagrodzenie w Lublinie w okresie III kw. 2006 r.–I kw. 2012 r.

Źródło: Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w 2011 r., NBP Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2012, s. 195.

dogodny moment dla osób dysponujących wolnymi środkami i mających zamiar zakupić mieszkanie – chociażby w celach inwestycyjnych – gdyż zdaniem ekspertów ceny nie spadną. Prognozuje się, że w perspektywie 2–3 lat ceny mieszkań zaczną rosnąć.

Stabilny wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Lublinie (a nie spadek cen mieszkań) spowodował, że zwiększyła się dostępność mieszkania w relacji do średniej ceny 1 m². Na początku 2012 r. w przypadku rynku pierwotnego ukształtowała się ona na poziomie zbliżonym do tego z III kw. 2006 r., a na rynku wtórnym była nieco niższa, niż to miało miejsce w 2006 r. Niemniej od 2008 r. dostępność mieszkania za przeciętne wynagrodzenie sukcesywnie rośnie.

Obecnie na obydwu rynkach w ofercie sprzedaży znajduje się duża liczba mieszkań. W opinii podmiotów działających na rynku nieruchomości (pośredników i deweloperów), jest to

4.3. Infrastruktura sieciowa

Do infrastruktury technicznej zalicza się także urządzenia, sieci przesyłowe i związane z nimi obiekty świadczące niezbędne i podstawowe usługi dla określonej jednostki przestrzenno-gospodarczej w zakresie energetyki, dostarczania ciepła, wody, usuwania ścieków i odpadów.³¹ Stopień rozwinięcia i zaawansowania tego typu infrastruktury wpływa na poziom i jakość życia mieszkańców miasta, a także sprzyja rozwojowi społeczno-gospodarczemu.

W Lublinie dostęp do mediów komunalnych zapewniających podstawowe wyposażenie sanitarne i sieciowe gospodarstw domowych jest dobry. Niemniej porównanie do innych wybranych miast pokazuje, że infrastruktura sieciowa wymaga ciągłego rozwoju i modernizacji. W 2010 r. z sieci wodociągowej korzystało 95,0% mieszkańców, z sieci kanalizacyjnej – 90,0%, a z sieci gazowej – 87,6%.

Tabela 16. Korzystający z instalacji sieciowych w % ogółu ludności w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
	wodociąg				kanalizacja				gaz			
Lublin	94,9	94,9	95,0	95,0	89,8	89,9	90,0	90,0	87,5	87,7	87,7	87,6
Białystok	97,1	97,1	97,1	97,1	94,3	95,2	95,3	95,4	90,6	90,4	90,7	90,6
Bydgoszcz	96,6	96,7	96,7	96,7	89,4	90,0	90,9	91,1	87,7	87,4	87,3	87,2
Gdańsk	96,8	98,3	98,5	98,5	93,2	94,4	94,5	95,2	84,8	83,1	81,9	81,6
Katowice	97,9	98,0	98,0	98,0	89,4	89,5	89,5	89,5	78,4	78,1	77,7	78,0
Poznań	96,1	96,3	96,4	96,5	89,7	89,9	90,2	90,4	88,8	88,3	87,7	87,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Gospodarką wodno-kanalizacyjną w Lublinie zajmuje się Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie sp. z o.o. (MPWiK – od 1998 r. spółka prawa handlowego, będąca własnością Gminy Lublin). Głównym przedmiotem działalności jest produkcja, dystrybucja i sprzedaż wody oraz usługi w zakresie odbioru i oczyszczania ścieków. MPWiK zarządza także miejskim Składowiskiem Odpadów Komunalnych w Rokitnie. Lubelskie Wodociągi należą do zaszczytnego grona najlepszych firm wodociągowo-kanalizacyjnych w kraju.

Spółka jako pierwsza wdrożyła innowacyjne rozwiązanie monitoringu komputerowego pracy sieci wodociągowej oraz opracowała matematyczny model sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, dzięki któremu można z dużą dokładnością przewidzieć następstwa awarii i wybrać najkorzystniejsze warianty działań, a także podejmować szybkie i trafne decyzje eksploatacyjne. System dystrybucji wody jest wciąż doskonały, opiera się na komputerowym programie kontroli ciśnienia wody w najważniejszych punktach sieci wodociągowej oraz kontroli pracy wszystkich pompowni. Dowodem uznania dla osiągnięć Spółki jest umieszczenie jej nazwy w 1999 r. na liście referencyjnej Ministra Gospodarki, promującej nowoczesnie zarządzane przedsiębiorstwa.³²

Dystrybucję gazu na terenie Lublina prowadzi Karpacka Spółka Gazownictwa sp. z o.o. w Tarnowie Oddział Zakład Gazowniczy w Lublinie. Spółka od 2009 r. posiada zintegrowany system zarządzania jakością, bezpieczeństwem, higieną pracy oraz bezpieczeństwem informacji. Wdrożyła również system zarządzania środowiskowego zgodny z PN-EN ISO 14001:2005 z zakresu ochrony środowiska. Wszelkie niedobory w zakresie gazu przewodowego są sukcesywnie uzupełniane.³³

Na 100 km² obszaru Lublina w 2010 r. przypadało 397,6 km sieci wodociągowej (w 2007 r. – 378,4 km), 381,9 km sieci kanalizacyjnej (w 2007 r. – 365,8 km) i 387,6 km sieci gazowej (w 2007 r. – 365,1 km).

³¹ E. Sobol (red.), *Mały słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1997.

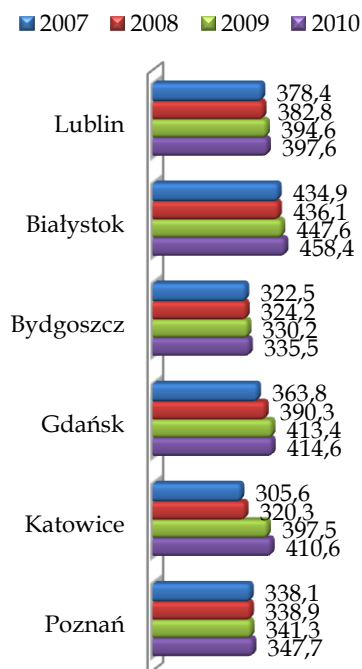
³² Strona internetowa Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie sp. z o.o.

[www.mpwik.lublin.pl].

³³ Strona internetowa Karpackiej Spółki Gazownictwa sp. z o.o. [www.ksgaz.pl].

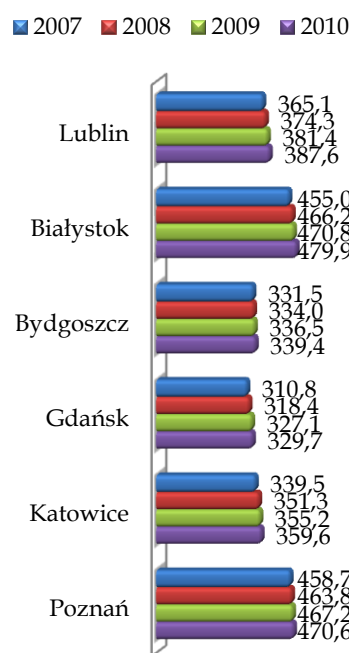
Dynamika wzrostu wskaźników sieci w Lublinie na przestrzeni lat 2007–2010 odpowiednio wyniosła: 5,07%, 4,40%, 6,16%, w Białymstoku – 5,40%, 8,38%, 5,47%, w Bydgoszczy – 4,03%, 24,30%, 2,38%, w Gdańsku – 13,96%, 16,78%, 6,08%, w Katowicach – 34,36%, 2,76%, 5,92%, w Poznaniu – 2,84%, 2,70%, 2,59%).

Rysunek 44. Sieć wodociągowa przypadająca na 100 km² powierzchni w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

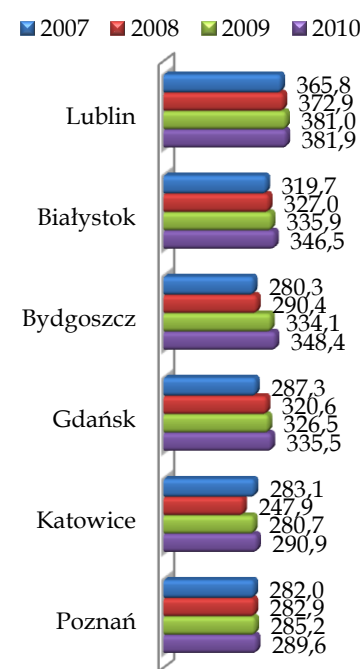
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 43. Sieć gazowa przypadająca na 100 km² powierzchni w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 45. Sieć kanalizacyjna przypadająca na 100 km² powierzchni w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Spółką odpowiedzialną za dystrybucję energii na terenie miasta jest PGE Dystrybucja SA z siedzibą w Lublinie. Potencjał techniczny podmiotu został opisany w tabeli 17.³⁴ W 2010 r. było 140 522 odbiorców energii elektrycznej, podczas gdy w 2007 r. ich liczba wynosiła 136 756 (wzrost o 2,75%). W Białymstoku liczba odbiorców wzrosła o 3,39% (z 113 796 do 117 656), w Bydgoszczy – 2,61% (z 139 976 do 143 635), Gdańsku – 6,06% (z 196 514 do 208 421), Katowicach – 2,18% (z 133 270 do 136 170), Poznaniu – 3,32% (z 232 261 do 239 965).

Tabela 17. Potencjał techniczny PGE Dystrybucja SA Oddział Lublin (stan na 24.01.2012 r.)

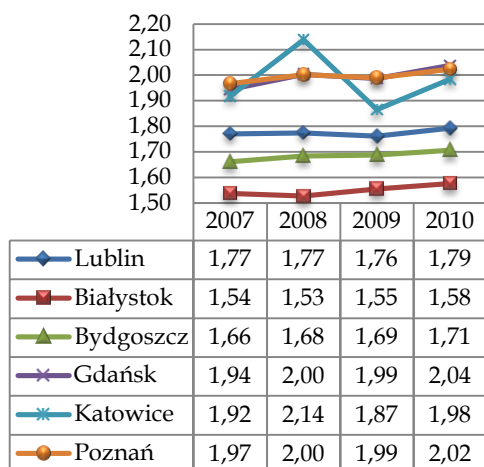
Obiekt	Posiadany majątek
Linie WN w przeliczeniu na 1-tor	1 049 km
Linie SN w przeliczeniu na 1-tor	12 415 km
Linie nN w przeliczeniu na 1-tor	17 145 km
Przyłącza	7 597 km
Linie wydzielonego oświetlenia drogowego	1 482 km
Oświetlenie uliczne podwieszane na l. nN	3 927 km
Stacje 110 kV/SN	44 szt.
Stacje SN/SN	2 szt.
Stacje SN	28 szt.
Stacje SN/nN	9 498 szt.
Transformatory 110/SN	80 szt.
Transformatory SN/SN	4 szt.
Transformatory SN/nN	9 752 szt.

Źródło: Strona internetowa PGE Dystrybucja SA Oddział Lublin [www.lublin.pgedystrybucja.pl].

³⁴ Strona internetowa PGE Dystrybucja SA z siedzibą w Lublinie [www.lublin.pgedystrybucja.pl].

Rysunek 46. Zużycie energii w przeliczeniu na 1 odbiorcę w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

ponad 560 MW zamówionej mocy cieplnej, korzystających z ciepła sieciowego. Podstawę tego systemu stanowi układ sieci o średnicy rurociągów od 2xDn250 do 2xDn700. Średni wiek sieci ciepłowniczej wynosi 21 lat. Jedną ze specyficznych cech lubelskiego systemu ciepłowniczego jest duże zróżnicowanie w ukształtowaniu terenu. Różnica pomiędzy najwyższym i najniższym miejscem systemu wynosi ponad 60 m, co powoduje konieczność zachowania w sieci odpowiednio dużego ciśnienia dyspozycyjnego. Lubelski system ciepłowniczy jest zasilany z dwóch źródeł ciepła: Elektrociepłownia Lublin-Wrotków i Elektrociepłownia Megatem EC-Lublin, przy czym źródła te posiadają tzw. wydzielone rejonu zasilania. Źródła ciepła są zlokalizowane w południowej i wschodniej części miasta i w zależności od potrzeb posiadają możliwość zmiany rejonu dostawy ciepła.³⁵

W Lublinie funkcjonuje rozwinięta sieć hotspotów zapewniająca mieszkańcom bezpłatny dostęp do Internetu. Pasma dla każdego użytkownika sieci jest ograniczone do 256 kb/s. Połączenie z Internetem jest możliwe w bezpośrednim sąsiedztwie następujących lokalizacji:

- Stare Miasto – Plac Zamkowy, Rynek 5, Rynek 14, plac Po Farsze, plac Łokietka 1 (Ratusz),
- Śródmieście – ul. Krakowskie Przedmieście 29, plac Litewski 1, ul. Okopowa 11, Hala MOSiR (al. Zygmuntowskie),
- Wieniawa – ul. Wieniawska 14, ul. Leszczyńskiego 20, Państwowe Szkoły Budownictwa (al. Raclawickie 5),
- LSM i Czuby – ul. Filaretów 44, Hala Globus (ul. Kazimierza Wielkiego), Rondo Nauczycieli Tajnego Nauczania, ul. Biedronki 13,
- Miasteczko Akademickie – Rektorat UMCS (plac Marii Curie-Skłodowskiej),
- Czechów – ul. Kompozytorów Polskich 8,
- Bronowice, Kośminek, Majdanek – plac Dworcowy, skrzyżowanie Drogi Męczenników Majdanka i Krańcowej, Galeria Gala Dom i Wnętrze (ul. Fabryczna 2),
- Kalinowszczyzna – Biuro Obsługi Mieszkańców (ul. Kleeberga).

Zwiększająca się liczba odbiorców istotnie nie wpływa na zużycie energii w przeliczeniu na 1 użytkownika, które wzrosło o 1,13% (z 1,77 w 2007 r. do 1,79 w 2010 r.). W pozostałych miastach, z którymi porównywany jest Lublin, wskaźnik zużycia energii na 1 odbiorcę rośnie z większą dynamiką. Najbardziej miało to miejsce w Gdańsku – wzrost o 5,15%, a w dalszej kolejności w Katowicach – 3,13%, Bydgoszczy – 3,01%, Białymstoku – 2,60% i Poznaniu – 2,54%.

Lubelski system ciepłowniczy w Lublinie, zarządzany przez Lubelskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o., należy do jednych z największych w kraju, spośród blisko 300 istniejących w Polsce systemów ciepłowniczych. Miejska sieć ciepłownicza stanowi jeden wspólny system dla całego miasta, obejmujący swoim zasięgiem większość jego obszaru. Potencjał techniczny LPEC to: 430,5 km eksploatowanych sieci ciepłych, 1 485 węzłów ciepłych, w tym 408 węzłów grupowych,

blisko 1 400 odbiorców ciepła i 250 tys. mieszkańców

³⁵ Strona internetowa Lubelskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej sp. z o.o. [www.lpec.pl].

4.4. Konkluzje strategiczne

- Lublin jest największym miastem w Polsce Wschodniej, lecz pod względem komunikacyjnym nie jest tak ważnym węzłem komunikacyjnym (międzyregionalnym i międzynarodowym), jakim powinien być. Położenie na wschodniej granicy Unii Europejskiej predestynuje Lublin do bycia miastem „bramą” pomiędzy Zachodem a Wschodem. Kluczowe znaczenie dla podniesienia rangi Lublina jako istotnego węzła komunikacyjnego ma poprawa istniejącej i budowa nowej infrastruktury zapewniającej sprawny transport drogowy, kolejowy i powietrzny.
- Wyzwanie dla Lublina stanowi konieczność rozwiązania problemu transportu publicznego, który jest mało efektywny ze względu na brak uprzywilejowania względem transportu tradycyjnego – samochodowego. W kontekście postępujących procesów metropolizacji Lublina należy rozpocząć planowanie, a następnie wdrażanie rozwiązań zapewniających zintegrowany transport publiczny w ramach metropolii lubelskiej.
- Uporządkowania wymaga organizacja ruchu w centrum miasta, włącznie z wprowadzeniem uprzywilejowania dla alternatywnych form ruchu (ruch pieszy, rowerowy, transport publiczny). Niezbędne w tym celu jest ukończenie tzw. obwodowych ram ulicznych, które pozwolą przemieszczać się pomiędzy dzielnicami Lublina bez konieczności promienistego przejeżdżania przez centrum miasta.
- Budownictwo mieszkaniowe w Lublinie rozwija się w umiarkowanym tempie zaspokajając występujący popyt. Natomiast niechęć do zaciągania długoterminowych zobowiązań finansowych i problemy z osiągnięciem zdolności kredytowej przez potencjalnych nabywców mieszkań, przy niesprzyjających warunkach na rynku pracy i dominacji umów czasowych, stwarzają szansę dla rozwoju rynku nieruchomości na wynajem.
- Ze względu na dużą migrację ludności na przedmieścia, należy dokładać starań na rzecz tworzenia wysokiej jakości zabudowy oraz poprawy powiązań funkcjonalnych osiedli mieszkaniowych, aby stworzyć konkurencyjną ofertę wobec możliwości osiedlenia się poza miastem.
- Lublin dysponuje dobrą infrastrukturą techniczną w zakresie mediów komunalnych oraz usług informacyjnych. Systematyczne przyłączanie mediów w rejonach nieobjętych jeszcze infrastrukturą sieciową pozwoli poprawić stan obecny. Priorytetem dla miasta winna być budowa szerokopasmowego Internetu zapewniającego mieszkańcom Lublina powszechny dostęp do sieci.

5. Aktywność gospodarcza

5.1. Lokalna przedsiębiorczość

W 2010 r. w Lublinie zarejestrowanych było 41 622 podmioty gospodarki narodowej. W analizowanym okresie ich liczba systematycznie zwiększa się, gdyż w porównaniu z danymi z 2007 r. przybyło 3 163 nowych działalności gospodarczych (wzrost o 8,22%). W ramach tej liczby 40 871 to podmioty zaliczane do sektora prywatnego, a pozostałe 751 do sektora publicznego.

W Lublinie zdecydowanie przeważa sektor prywatny, który na przestrzeni lat 2007–2010 stopniowo zwiększał swój udział kosztem sektora publicznego, gdzie liczba funkcjonujących podmiotów zmniejszyła się o 214. Na koniec 2010 r. sektor prywatny stanowił 98,20% funkcjonujących firm, podczas gdy w 2007 r. było to 97,49%. Zdecydowaną większość zarejestrowanych podmiotów, bo około 74,19%, to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Udział spółek handlowych od 2007 r. zwiększa się i w 2010 r. wyniósł 10,03%. Natomiast spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego stanowiły 1,15% ogółu podmiotów zarejestrowanych w REGON.

W ciągu analizowanych czterech lat duże zmiany zaobserwowano w przypadku spółek handlowych z kapitałem polskim (wzrost o 15,62%) oraz zagranicznym (wzrost o 8,11%), stowarzyszeń i organizacji społecznych (wzrost o 12,77%), a także fundacji (wzrost o 37,44%). W przypadku najbardziej podatnej na zmiany grupy podmiotów zarejestrowanych przez osoby fizyczne wzrost wyniósł 8,45%. Zmniejszyła się natomiast liczba spółdzielni – o 3,02% oraz państwowych i samorządowych jednostek prawa budżetowego – o 4,13%. Liczba przedsiębiorstw państwowych spadła z 6 do 3, tj. o 50%.

Tabela 18. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sektorów własnościowych³⁶

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Podmioty gospodarki narodowej ogółem				
Ogółem	38 459	39 060	39 815	41 622
Sektor publiczny				
Ogółem, w tym:	965	753	753	751
<i>państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego</i>	436	422	416	418
<i>przedsiębiorstwa państwowe</i>	6	5	5	3
<i>spółki handlowe</i>	48	42	42	43
<i>spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego</i>	1	1	1	1
Sektor prywatny				
Ogółem, w tym:	37 494	38 307	39 062	40 871
<i>osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą</i>	28 472	28 976	29 455	30 878
<i>spółki handlowe</i>	3 611	3 742	3 927	4 175
<i>spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego</i>	444	456	461	480
<i>spółdzielnie</i>	199	196	195	193
<i>fundacje</i>	227	245	277	312
<i>stowarzyszenia i organizacje społeczne</i>	979	1 019	1 061	1 104

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

³⁶ Nie prezentuje się wszystkich form prawnych podmiotów, dlatego dane liczbowe nie sumują się na sektor ogółem.

Tabela 19. Udział podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON wg sektorów własnościowych (w %)³⁷

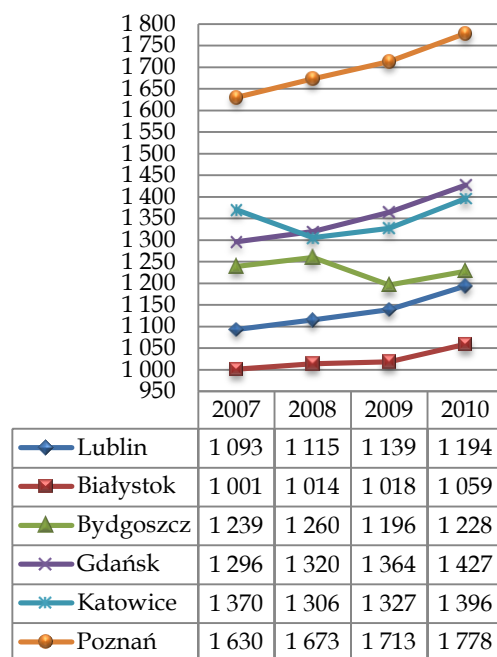
Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Podmioty gospodarki narodowej ogółem				
Ogółem	100	100	100	100
Sektor publiczny				
Ogółem, w tym:	2,51	1,93	1,89	1,80
<i>państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego</i>	1,13	1,08	1,04	1,00
<i>przedsiębiorstwa państwowe</i>	0,02	0,01	0,01	0,01
<i>spółki handlowe</i>	0,12	0,11	0,11	0,10
<i>spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego</i>	0,00	0,00	0,00	0,00
Sektor prywatny				
Ogółem, w tym:	97,49	98,07	98,11	98,20
<i>osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą</i>	74,03	74,18	73,98	74,19
<i>spółki handlowe</i>	9,39	9,58	9,86	10,03
<i>spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego</i>	1,15	1,17	1,16	1,15
<i>spółdzielnie</i>	0,52	0,50	0,49	0,46
<i>fundacje</i>	0,59	0,63	0,70	0,75
<i>stowarzyszenia i organizacje społeczne</i>	2,55	2,61	2,66	2,65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców działających w Lublinie od 2007 r. systematycznie rosła z 1 093 do 1 194 w 2010 r. (wzrost o 9,24%). Jedynie miasto Gdańsk w tym okresie cechowało się dynamicznym wzrostem - 10,11%. Nieznacznie mniejszy przyrost tego wskaźnika odnotowano w Poznaniu - 9,08%, w dalszej kolejności w Białymstoku - 5,79% i Katowicach - 1,90%. Ujemna dynamika zmian miała miejsce w Bydgoszczy - spadek o 0,89%. Pomimo dynamicznego rozwoju lokalnej przedsiębiorczości Lublin odznacza się niską w skali kraju wartością wskaźnika określającego liczbę podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Postępujące ożywienie na rynku lokalnej przedsiębiorczości znajduje odzwierciedlenie w różnicy pomiędzy wskaźnikiem podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych i wykreślonych z rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W 2007 r. był on jeszcze ujemny i wynosił - 27, ale w kolejnych latach bilans sukcesywnie ulegał poprawie (w 2008 r. - 20, w 2009 r. - 28, w 2010 r. - 56). W 2010 r. wskaźnik dla Lublina był korzystniejszy, niż ten obliczony dla miast Białystok i Bydgoszcz, ale niższy w Katowicach, Gdańsku i Poznaniu.

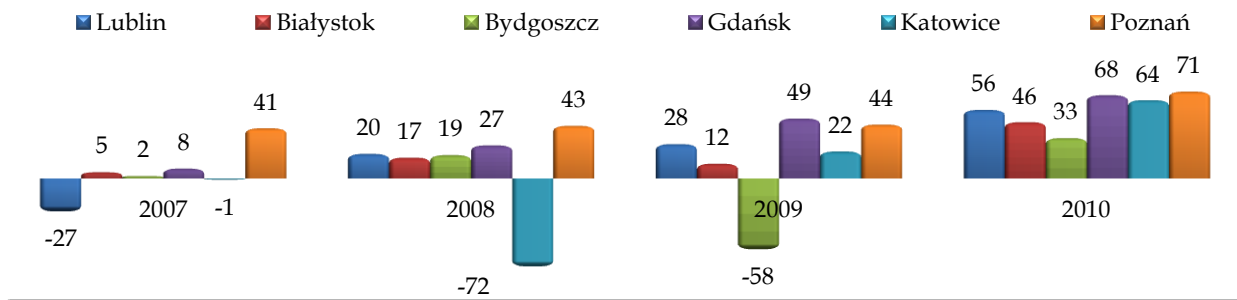
Rysunek 47. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w latach 2007-2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

³⁷ Nie prezentuje się wszystkich form prawnych podmiotów, dlatego dane liczbowe nie sumują się na sektor ogółem.

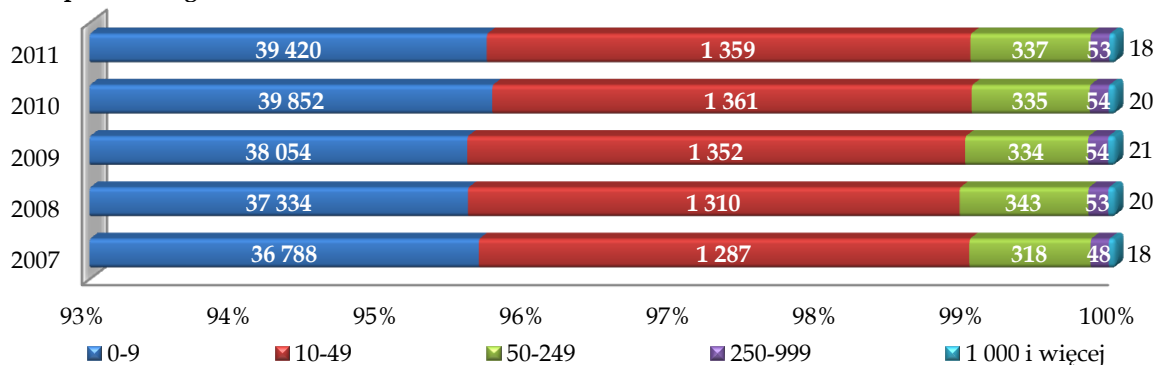
Rysunek 48. Różnica między wskaźnikiem podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych i wykreślonych z rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Funkcjonujące w Lublinie podmioty gospodarcze w znacznej części to mikro- i małe przedsiębiorstwa. W 2011 r. firmy zatrudniające od 0 do 9 osób stanowiły 95,71%, a charakteryzujące się zatrudnieniem w przedziale 10–49 – 3,30%. Z kolei firmy dające pracę od 50 do 249 osób stanowią 0,82% wszystkich podmiotów wpisanych do REGON. W 2011 r. działalność prowadziły 53 jednostki zatrudniające od 250 do 999 osób, co stanowiło 0,13%. Na terenie miasta działało 18 podmiotów z ponad 1 000 pracowników.

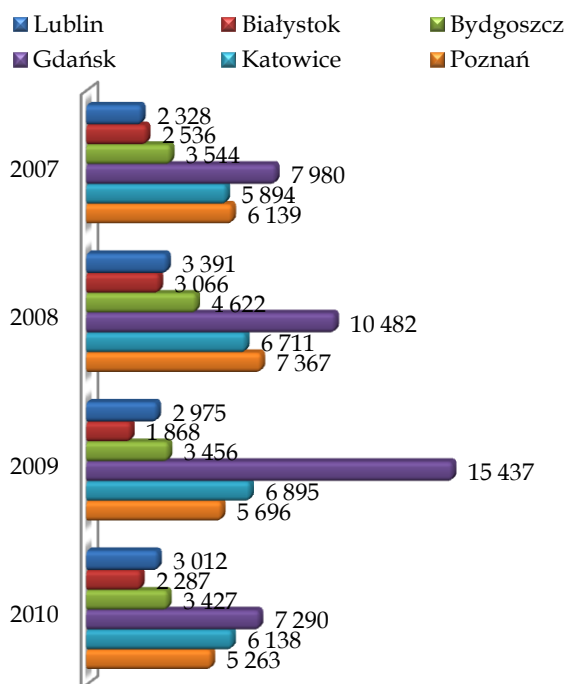
Rysunek 49. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON i działających na terenie Lublina w podziale wg klas wielkości w latach 2007–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

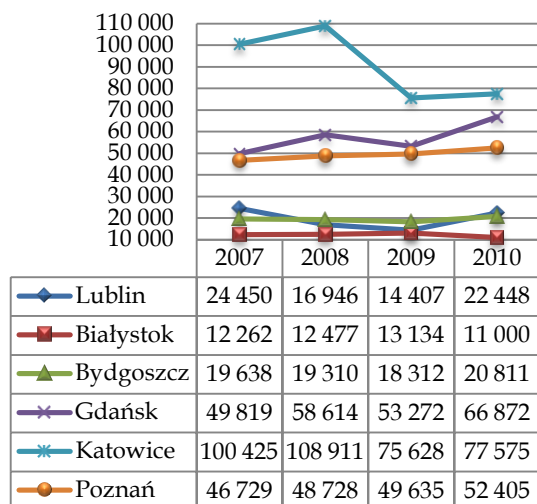
Nakłady inwestycyjne lubelskich przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 mieszkańca są relatywnie niskie. W 2007 r. wynosiły 2 328 zł i przez następny rok wzrosły o 45,66% do 3 391 zł. Po spadku nakładów inwestycyjnych w 2009 r. (2 975 zł) osiągnęły w 2010 r. wartość 3 012 zł (tj. o 29,38% więcej niż w 2007 r.). Na tle miast, z którymi jest porównywany Lublin, wyróżnia się Gdańsk, nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach z tego miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2010 r. wyniosły 7 290 zł, a rok wcześniej były ponad dwukrotnie większe – 15 437 zł. Stosunkowo wysokie nakłady ponoszą firmy z Katowic i Poznania (odpowiednio dane: 6 138 zł i 5 263 zł). Niższe nakłady inwestycyjne niż w Lublinie zaobserwowano jedynie w Białymstoku.

Rysunek 50. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 51. Produkcja sprzedana przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski (podmioty o liczbie pracujących > 9)

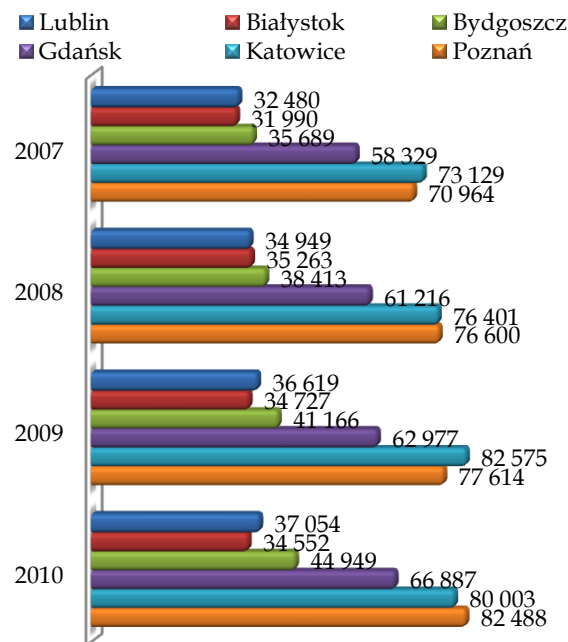

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

wpływ na sytuację na rynku miał światowy kryzys finansowy. Wskaźnik ten jest wyższy niż w Białymstoku – 11 000 zł i Bydgoszczy – 20 811 zł, ale wciąż wyraźnie niższy niż w Poznaniu – 52 405 zł, Gdańsku – 66 872 zł i Katowicach – 77 575 zł. Analizując zmiany na przestrzeni lat 2007–2010, należy podkreślić, iż dużą odpornością na kryzys gospodarczy wykazały się lokalne rynki w Poznaniu, Bydgoszczy i Gdańsku, nie notując w tym czasie wahań znaczących dla prezentowanego wskaźnika.

Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w analizowanym okresie w Lublinie wzrosła o 14,08% z kwoty 32 480 zł w 2007 r. do 37 054 zł w 2010 r. Wzrost ten był mniejszy niż w analogicznym okresie w przypadku Bydgoszczy – 25,95%, Poznania – 16,24% i Gdańska – 14,67%, a większy niż w Katowicach – 9,40% i Białymstoku – 8,01%. Jednak wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach przypadająca na 1 mieszkańca wyliczona dla Lublina jest ponad dwa razy niższa niż obliczona dla Poznania i Katowic. Wskaźnik ten jest także wyższy w Gdańsku i Bydgoszczy, a niższy jedynie w Białymstoku.

Rysunek 52. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Wyznacznikiem kondycji przedsiębiorstw na lokalnym rynku jest produkcja sprzedana przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W 2010 r. w Lublinie wyniosła ona 22 448 zł i była niższa o 8,19% niż w 2007 r. – 24 450 zł, jednak widać znaczącą poprawę po okresie obejmującym lata 2008–2009, kiedy silny

5.2. Otoczenie biznesu

Lublin skupia instytucje świadczące usługi w skali regionalnej i ponadregionalnej oraz liczne fundacje i stowarzyszenia. Miasto jest największym ośrodkiem akademickim we wschodniej części Polski. Koncentruje zdecydowaną większość studentów studiujących w regionie i kadry naukowej województwa. Dysponuje znacznym i liczącym się potencjałem naukowym skupionym w uczelniach wyższych oraz placówkach naukowych, których działalność ma zasięg i znaczenie ponadregionalne (np. Instytut Agrofizyki PAN, Instytut Medycyny Wsi).

Wyniki badań³⁸ nad samozatrudnieniem wskazują, iż podjęcie decyzji o prowadzeniu własnego biznesu jest raczej decyzją wynikającą z restrukturyzacji polskiej gospodarki, zdecydowanie w mniejszym stopniu z własnej inicjatywy przedsiębiorczej. Ponadto obserwuje się niski wskaźnik podejmowania działalności gospodarczej przez bezrobotnych i osoby związane z rolnictwem. Struktura zatrudnienia w poszczególnych sektorach ekonomicznych w Lublinie³⁹ pokazuje, iż w 2010 r. pracujący w handlu i usługach stanowili 75,87%, w przemyśle i budownictwie – 20,03%, natomiast w rolnictwie – 4,10% ogółu zatrudnionych. W latach 2007–2010 ukształtowana struktura cechowała się dużą stabilnością.

Rozpatrując w szerszym kontekście pewne modelowe strategie biznesu dla nowo powstających przedsiębiorstw w Polsce Wschodniej należy wskazać przede wszystkim:

- handel i usługi skierowane na obsługę rynku lokalnego,
- usługi świadczone „na miejscu”, ale skierowane do odbiorców spoza regionu (turystyka i rekreacja),
- usługi świadczone w siedzibie zamawiającego, poza regionem, np. usługi budowlane, specjalistyczne usługi serwisowe, doradztwo, szkolenia, usługi transportowe,
- kooperacja i podwykonawstwo na rzecz większych podmiotów gospodarczych w regionie i poza regionem,
- specjalizacja (wyroby nietypowe, unikalne, oferta wyrobów ekskluzywnych) i kierowanie oferty na rynek krajowy i zagraniczny,
- wyjście poza tradycyjną formę świadczenia usług, związaną z siedzibą, i wykorzystanie sieci Internetu, np. sklepy internetowe, usługi doradcze, tłumaczenia itd.⁴⁰

Na obecnym etapie rozwoju gospodarczego wiedza i innowacje zostały uznane za kluczowe czynniki wpływające na konkurencyjność przedsiębiorstw i gospodarki. Z tego też powodu przed instytucjami otoczenia biznesu postawione zostały nowe zadania, m.in. z zakresu wspierania procesów innowacyjnych.

W Lublinie działa wiele instytucji, które wspomagają rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Zrzeszają one na zasadzie dobrowolności lubelskie przedsiębiorstwa. Reprezentując ich interesy, oferują usługi doradcze, promocyjne, kojarzą oferty współpracy gospodarczej, organizują seminaria, szkolenia i misje gospodarcze. Są to m.in.:

- organizacje pracodawców:
  - Związek Prywatnych Pracodawców Lubelszczyzny „Lewiatan”,
  - Regionalna Izba Gospodarcza,
  - Business Centre Club,
  - Lubelski Związek Pracodawców,
  - Lubelskie Forum Pracodawców,
  - Lubelska Izba Rzemieślnicza,
  - Stowarzyszenie Lubelski Klub Biznesu,
  - Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie,

---

³⁸ R. Drozdowski, P. Matczak (red.), *Samozatrudnienie. Analiza wyników badań*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004, s. 12.

³⁹ Zob.: rozdział 2.2. Rynek pracy.

⁴⁰ T. Szot-Gabryś, *Uwarunkowania i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości w Polsce Wschodniej*, (w:) *Rozwój Polski Wschodniej. Ograniczenia i wyzwania*, (red.) B. Józwik, M. Sagan, Difin, Warszawa 2012, s. 102.

- organizacje wspierające rozwój przedsiębiorczości:
  - Fundacja Rozwoju Lubelszczyzny,
  - Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland”,
  - Lubelska Fundacja Rozwoju,
  - Rada Przedsiębiorczości Lubelszczyzny,
  - Lubelski Sejmik Gospodarczy,
- zrzeczenia kupców:
  - Stowarzyszenie Handlowców i Przedsiębiorców „UL.RUSAŁKA”,
  - Zrzeszenie Handlu i Usług MSP w Lublinie.

Otoczenie innowacyjnego biznesu w Lublinie to również szereg instytucji, które powstały w celu wspierania procesów innowacyjnych w stolicy regionu lubelskiego. Prowadzenie polityki innowacyjnej, wspierania przedsiębiorczości, w tym małych i średnich przedsiębiorstw, stanowi domenę oddziaływania regionalnego. Wynika to z faktu, iż struktury proinnowacyjne mają charakter regionalny.

Do instytucji tych zaliczamy:

- **Lubelski Park Naukowo-Technologiczny SA (LPNT)** – jest przedsięwzięciem partnerskim samorządu regionalnego i lokalnego, jednostek nauki i badań oraz przedsiębiorstw i instytucji wspierania rozwoju przedsiębiorczości. Głównym celem Parku jest wspieranie rozwoju województwa lubelskiego poprzez współpracę nauki i biznesu, pozwalającą na efektywny transfer technologii z instytucji naukowo-badawczych do przedsiębiorstw. LPNT jest organizatorem konferencji głównie obejmujących swoją tematyką zagadnienia związane z inicjowaniem połączeń świata nauki ze światem biznesu. Prowadzi także zinstytucjonalizowaną współpracę z białoruskim Parkiem Naukowo-Technologicznym w Brześciu oraz z ukraińskimi partnerami: Lwowskim Centrum Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej oraz Wołyńską Asocjacja Uczonych i Innowatorów. Na terenie Parku funkcjonuje 5 jednostek uczelni wyższych oraz 9 innych podmiotów (firm/instytucji). Są to m.in. Laboratorium Badań Genetycznych, Centralne Laboratorium Agroekologiczne Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Laboratorium Katedry Termodynamiki, Mechaniki Płynów i Napędów Lotniczych Politechniki Lubelskiej, Laboratorium Katedry Energetyki i Elektrochemii Wydziału Elektrotechniki i Informatyki Politechniki Lubelskiej, Laboratorium Katedry i Zakładu Zdrowia Publicznego Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Laboratorium Katedry i Zakładu Farmakognozji z Pracownią Roślin Leczniczych. W podmiotach tych ogólnie zatrudnione są 93 osoby. Obecnie wykorzystywane jest 100% powierzchni biurowej, laboratoryjnej i wystawienniczej, jaką oferuje LPNT (tj. 5 645,09 m²). W obiektach Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego SA zlokalizowany jest również Inkubator Technologiczny LPNT. Od połowy 2005 r. do końca lipca 2011 r. LPNT zrealizował 9 projektów o łącznej wartości 3 157 833,69 zł.
- **Centra Transferu Technologii:**
  - **Centrum Innowacji i Transferu Technologii Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego sp. z o.o.** – ma na celu zwiększanie konkurencyjności i dynamiki rozwoju regionu lubelskiego m.in. poprzez tworzenie środowiska innowacyjnego w regionie, pozwalającego na efektywny transfer technologii z instytucji naukowo-badawczych do przedsiębiorstw, promocję lokalnej przedsiębiorczości oraz wspomaganie projektów innowacyjnych, jak również nowych przedsiębiorstw zakładanych przez pracowników i absolwentów uczelni wyższych.
  - **Ośrodek Innowacji NOT - Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych Naczelna Organizacja Techniczna (SNT NOT)** – działająca od 1950 r. na Lubelszczyźnie Naczelna Organizacja Techniczna kontynuuje działalność Stowarzyszenia Techników miasta Lublina, powstałego w 1911 r., przekształconego w 1928 r. w Stowarzyszenie Techników Województwa Lubelskiego. Aktualnie Rada NOT w Lublinie skupia 22 branżowe Stowarzyszenia naukowo-techniczne zrzeszające ok. 4800 inżynierów i techników. Podstawowe cele działania Federacji SNT NOT to: integrowanie środowisk technicznych, wspomaganie i koordynowanie inicjatyw stowarzyszeń członkowskich, ochrona interesów inżynierów i techników, wpływanie na rozwój

nauki, techniki i gospodarki, kształtowanie etyki zawodowej kadry technicznej oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych członków stowarzyszeń. Cele te realizowane są m.in. poprzez organizację konferencji naukowo-technicznych, seminariów, sympozjów, wystaw, szkoleń, wycieczek technicznych i konkursów technicznych.⁴¹

- **Lubelskie Centrum Transferu Technologii Politechniki Lubelskiej** – realizuje swoją misję przez następujące działania: pozyskiwanie i komercjalizację wyników badań naukowych, promocję innowacyjnych przedsięwzięć gospodarczych i technologii, rozwój współpracy technologicznej Lubelszczyzny, w szczególności z krajami Unii Europejskiej, wspomaganie rozwoju innowacyjnego przedsiębiorstw, specjalistyczne kształcenie i trening zawodowy oraz współpracę z władzami samorządowymi, agendami rządowymi i instytucjami otoczenia biznesu.⁴²
- **Wojewódzki Klub Techniki i Racjonalizacji w Lublinie (WKTiR)** – powstał w 1962 r. i jest organizacją naukowo-techniczną, działającą w oparciu o statut i inne dokumenty wewnętrzne. WKTiR współpracuje m.in. z Centralnym Instytutem Ochrony Pracy w Warszawie, Politechniką Lubelską, Uniwersytetem Przyrodniczym, Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej, Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, Uniwersytetem Medycznym, Państwową Inspekcją Pracy, Urzędem Patentowym RP oraz przedsiębiorcami różnych branż, a także z około 200 specjalistami z rozmaitych dziedzin. Od września 2005 r. WKTiR jest członkiem Międzynarodowego Klubu Innowacji „Archimedes”.⁴³
- **Inkubatory Przedsiębiorczości** – stanowią odpowiedź na potrzeby młodych, początkujących mikroprzedsiębiorców, dając szansę wykorzystania wiedzy zdobytej podczas studiów i zastosowania jej w praktyce – w działalności gospodarczej. Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości Oddział w Lublinie działa przy Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Administracji. Z kolei przy Politechnice Lubelskiej funkcjonuje Lubelski Inkubator Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej. Inicjatywa tworzenia inkubatorów ma na celu rozwój przedsiębiorczości wśród młodych ludzi. W Lubelskim Inkubatorze Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej spośród 57 inkubowanych firm najwięcej związanych jest z sektorem informatycznym/IT – 20 oraz budowlanym – 14. Po 8 przedsiębiorstw zostało przypisanych do branży elektrycznej i usługowej (tłumaczenia, transport, naprawa sprzętu elektronicznego itp.). Wyróżniono także 4 firmy prowadzące działalność związaną z reklamą i 3 podmioty zajmujące się wzornictwem przemysłowym. Realizując swoje zadania, Lubelski Inkubator Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej prowadził liczne projekty szkoleniowe, doradcze, a także promujące i rozwijające działalność instytucji na łączną kwotę 1 899 500,92 zł. Natomiast w lubelskim oddziale Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości w latach 2009–2011 inkubowanych było 171 firm. Ponadto udzielono 1 492 konsultacji i objęto szkoleniami 2 645 osób.

Tabela 20. Liczba inkubowanych firm w całym okresie działalności Lubelskiego Inkubatora Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej w latach 2007–2012

Rodzaj danych	2010	2011	2012
Liczba inkubowanych firm, w tym:	10	21	26
z Wydziału Elektrotechniki i Informatyki Politechniki Lubelskiej	4	10	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu *Informacja nt działalności „Lubelskiego Inkubatora Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej” ze szczególnym uwzględnieniem Wydziału Elektrotechniki i Informatyki (WEiI)*.

⁴¹ Strona internetowa Naczelnej Organizacji Technicznej Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych Rada w Lublinie [www.not.lublin.pl].

⁴² Strona internetowa Lubelskiego Centrum Transferu Technologii Politechniki Lubelskiej [www.lctt.pollub.pl].

⁴³ Strona internetowa Wojewódzkiego Klubu Techniki i Racjonalizacji w Lublinie [www.wktir.pl].

Tabela 21. Działalność Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości Oddział w Lublinie w latach 2009–2011

Rodzaj danych	2009	2010	2011
Liczba inkubowanych firm	39	57	75
Liczba przeprowadzonych konsultacji	420	500	572
Liczba osób objętych szkoleniami	700	1 005	940

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości Oddział w Lublinie.

Oprócz powyżej wymienionych inkubatorów przedsiębiorczości, początkujący przedsiębiorcy na etapie inkubacji mogą liczyć na wsparcie w inkubatorze technologicznym, koncentrującym się na takich branżach jak: informatyka, telekomunikacja, teleinformatyka, biotechnologia, optoelektronika, ochrona środowiska. W chwili obecnej w inkubatorze prowadzi działalność 18 podmiotów. Przedsiębiorstwa te mogą liczyć na pomoc przy prowadzeniu księgowości oraz na bezpłatne doradztwo w zakresie opieki mentorskiej, prawa, marketingu i finansów.

Szereg organizacji prowadzi także działalność mającą na celu wsparcie inwestycyjne poszczególnych przedsięwzięć. Są to m.in.:

- **Lubelski Fundusz Kapitałowy sp. z o.o.** – spółka zależna Lubelskiej Fundacji Rozwoju, mająca na celu pomoc małym i średnim przedsiębiorstwom z terenu województwa lubelskiego przez wsparcie m.in. ich przedsięwzięć inwestycyjnych, wprowadzanie na rynek nowych produktów, rozwój sieci dystrybucji oraz finansowanie ich bieżącej działalności, zapewniając środki na niezbędny w fazie wzrostu kapitał obrotowy. Oferta obejmuje: dostarczanie średnio- lub długookresowego kapitału w wysokości nieprzekraczającej równowartości 200 000 USD, a w ramach tej kwoty pożyczkę (z warunkami spłaty dostosowanymi do potrzeb danego projektu), leasing, a w razie potrzeby – pomoc merytoryczną. W ramach dotychczasowej działalności Lubelski Fundusz Kapitałowy sp. z o.o. przeanalizował około 400 wniosków na inwestycję kapitałową i zrealizował inwestycje 8 przedsiębiorców, przekazując do dyspozycji przedsiębiorców z terenu województwa lubelskiego kapitał w wysokości 5 500 000 zł.
- **Fundusz Pożyczkowy Fundacji „OIC Poland”** – oferuje preferencyjnie oprocentowane pożyczki dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorców. Mogą być one przeznaczone na cele związane z rozszerzeniem działalności gospodarczej, m.in. na: finansowanie inwestycji, wdrażanie nowych rozwiązań technicznych lub technologicznych, zakup maszyn i urządzeń, rozbudowę, adaptacje lub modernizacje obiektów produkcyjnych, handlowych i usługowych, zakup materiałów i surowców niezbędnych do realizacji założonego przedsięwzięcia gospodarczego oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Z funduszu udzielono 80 pożyczek (z czego 37 dla podmiotów zarejestrowanych w Lublinie) na łączną kwotę 3 914 540 zł. Wsparcia udzielano głównie mikroprzedsiębiorstwom, bo trafiło do nich ponad 85% środków. Identyfikując strumień wsparcia według sektorów gospodarki największa alokacja wystąpiła w sektorze usług (ponad 55%).

Tabela 22. Pożyczki udzielone przez Polską Fundację Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland” wg sektorów gospodarki (dane wg stanu na 31.10.2012 r.)

Produkcja		Budownictwo		Handel		Transport		Usługi		Przemysł	
Liczba	Wartość	Liczba	Wartość	Liczba	Wartość	Liczba	Wartość	Liczba	Wartość	Liczba	Wartość
6	370 000	2	75 000	20	922 000	6	328 000	45	2 154 860	1	64 680

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Fundacji Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland”.

Tabela 23. Pożyczki udzielone przez Polską Fundację Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland” wg wielkości podmiotów (dane wg stanu na 31.10.2012 r.)

Rodzaj przedsiębiorstwa	Liczba	Wartość	Środki faktycznie wypłacone	Środki zwrócone
Mikroprzedsiębiorcy	71	3 329 860,00	3 329 860,00	739 760,17
Mali przedsiębiorcy	4	260 000,00	260 000,00	115 403,40
Średni przedsiębiorcy	5	324 680,00	324 680,00	119 049,48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Fundacji Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego „OIC Poland”.

W globalizującej się gospodarce znaczenia nabierają sieci powiązań lokalnych, regionalnych i międzynarodowych. Skonsolidowaną sieć współdziałających organizacji stanowi Krajowy System Usług (KSU). Ośrodki KSU świadczą usługi systemowe, np.: informacyjne (Punkty Konsultacyjne), doradcze o charakterze proinnowacyjnym (Krajowa Sieć Innowacji) i finansowe (fundusze pożyczkowe i fundusze poręczeniowe). W ramach Krajowego Systemu Usług można wyodrębnić współpracujące ze sobą grupy ośrodków:⁴⁴

- **Regionalny Punkt Konsultacyjny (RPK)** – funkcjonuje w oparciu o umowę o udzielenie wsparcia, zawartą pomiędzy Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) a Lubelską Fundacją Rozwoju. Punkt został wyłoniony w drodze konkursu i jest finansowany w ramach projektu systemowego PARP pod tytułem „Wsparcie system kompleksowych usług informacyjnych dla przedsiębiorców i osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą poprzez finansowanie sieci Punktów Konsultacyjnych (PK)”. Punkt świadczy bezpłatne usługi informacyjne, które dostępne są dla osób fizycznych zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą, a także mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. RPK koordynuje Lubelską Sieć Punktów Konsultacyjnych, którą tworzy dodatkowo 6 Lokalnych Punktów Konsultacyjnych.
- **Enterprise Europe Network (ENN)** – jest to międzynarodowa sieć informacyjno-doradcza działająca w ramach Programu Ramowego na rzecz Konkurencyjności i Innowacji (CIP 2007–2013) pod egidą Komisji Europejskiej. Ośrodek Enterprise Europe Network działający przy Lubelskiej Fundacji Rozwoju. Oferuje szeroki zakres bezpłatnych usług dostosowanych do indywidualnych potrzeb przedsiębiorców, głównie z sektora Małych i Średnich Przedsiębiorców (MŚP). Ośrodek w szczególności pomaga małym i średnim przedsiębiorcom z terenu województwa lubelskiego w rozwijaniu potencjału innowacyjnego oraz poziomu konkurencyjności na rynku europejskim. W ramach swojej działalności EEN świadczy między innymi usługi z zakresu: analizy potrzeb przedsiębiorstwa, zakładania profilu kooperacyjnego, udziału w misjach handlowych i spotkaniach brokerskich, nawiązywania współpracy zagranicznej – Partnership Agreements, specjalistycznych szkoleń, warsztatów, zgłaszania problemu poprzez SME Feedback. Ośrodek Enterprise Europe Network przynależy do sieci prawie 600 organizacji działających w krajach członkowskich i kandydujących do Unii Europejskiej, krajach EOG (Norwegia i Islandia) oraz państwach trzecich takich jak: Armenia, Izrael czy Szwajcaria. Posiada również dostęp do najnowszych publikacji i baz danych Komisji Europejskiej.

Ponadto na lubelskich uczelniach funkcjonują centra technologiczne, np.:

- **Centrum Biotechnologii** – koncentruje swe prace nad projektami dotyczącymi transferu innowacji i technologii z Centrum Biotechnologii UMCS, Centrum Leków i Szczepionek UM, Centrum Technologii Żywności UP oraz ośrodków badawczych Instytutu Agrofizyki PAN, Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa z Puław oraz innych instytucji regionalnych, krajowych i zagranicznych do świata biznesu.
- **Centrum Elektroniki, Optoelektroniki i Teleinformatyki** – koncentruje prace nad projektami dotyczącymi transferu innowacji i technologii z Centrum Optoelektroniki i Teleinformatyki PL, Pracowni Technologii Światłowodów UMCS oraz ośrodków badawczych innych instytucji regionalnych, krajowych i zagranicznych do biznesu.
- **Pracownia Technologii Światłowodów UMCS** – to jedyny ośrodek w Polsce dysponujący kompletnymi urządzeniami do wytwarzania i pomiarów właściwości światłowodów cylindrycznych. Pracownia zajmuje się technologią produkcji światłowodów domieszkowanych ziemiami rzadkimi, produkcją światłowodów specjalnych dla czujników.
- **Centrum Ochrony Środowiska** – koncentruje projekty związane z ochroną środowiska oraz z alternatywnymi i odnawialnymi technologiami energetycznymi, rozwijane przez Centrum Ochrony Środowiska PL oraz ośrodki badawcze UMCS, Akademii Rolniczej, Akademii Medycznej, Instytutu

---

⁴⁴ Strona internetowa Lubelskiej Fundacji Rozwoju [www.lfr.lublin.pl].

Agrofizyki PAN, Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa z Puław oraz innych regionalnych, krajowych i zagranicznych instytucji naukowych.

Klustry, jako nowoczesne powiązania stymulujące współpracę podmiotów sfery przemysłu, nauki i administracji rządowej i samorządowej, stanowią ważny czynnik decydujący o wzroście innowacyjności przedsiębiorstw i regionów. Są narzędziem, które ułatwia transfer innowacji oraz wzmacnia współpracę pomiędzy partnerami wewnątrz i na zewnątrz. Przedsiębiorcy działający w klastrach rozwijają się szybciej, niż funkcjonujący w tej samej branży, lecz samodzielnie.

Do końca sierpnia 2011 r. w województwie lubelskim odnotowano powstanie 17 inicjatyw klastrowych. Większość z nich jest zlokalizowana w Lublinie (15):

- Lubelski Klaster Ekoenergetyczny,
- Wschodni Klaster ICT,
- Lubelskie Żagle – Klaster Regionalny w Lublinie,
- Lubelski Cebularz – Regionalny Klaster w Lublinie,
- Lubelska Poligrafia – Regionalny Klaster w Lublinie,
- Lubelski Klaster Edukacyjny,
- Lubelska Motoryzacja – Regionalny Klaster w Lublinie,
- Lubelska Kosmetyka – Regionalny Klaster w Lublinie,
- Lubelskie Fryzjerstwo – Regionalny Klaster w Lublinie,
- Stowarzyszenie Lubelski Klaster Teleinformatyczny,
- Stowarzyszenie „Lubelski Klaster Branży Spożywczej”,
- Lubelskie Drewno,
- Klaster Restauratorów i Hotelarzy,
- Dolina Ekologicznej Żywności,
- Klaster Kultur Lubelszczyzny.

Oprócz inicjatyw umiejscowionych w stolicy województwa, jedna zrodziła się w Świdniku (Lubelski Klaster Lotniczy) oraz w Nałęczowie (Kraina Lessowych Wąwozów).⁴⁵

Priorytetowym zadaniem Gminy Lublin jest tworzenie przyjaznego klimatu dla rozwoju biznesu. W tym celu Gmina podejmuje wiele działań, inwestując w infrastrukturę, szkoląc przedsiębiorców, prowadząc aktywne punkty informacyjne dla przedsiębiorców, współpracując z instytucjami wspierającymi przedsiębiorczość, pomagając w nawiązywaniu relacji B2B, doskonaląc obsługę procesu inwestycyjnego.⁴⁶

W celu zapewnienia sprawnej obsługi inwestorów i promowania Lublina, jako miejsca atrakcyjnego pod kątem inwestycyjnym, w strukturze Urzędu Miasta Lublin działa Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów. Oferuje on doradztwo w zakresie wyboru terenów pod inwestycje, serwis informacyjny dotyczący ulg i zachęt dla inwestorów, wysokości podatków i opłat lokalnych oraz pomoc w trakcie całego procesu inwestycyjnego (od planowania lokalizacji do zakończenia procesu inwestycyjnego).

Uwzględniając potrzeby przedsiębiorców, uruchomiono stronę internetową poświęconą sferze gospodarczej Lublina [www.gospodarka.eu], dostępną w czterech wersjach językowych: polskiej, angielskiej, niemieckiej i ukraińskiej. Portal ten zawiera użyteczne, z punktu widzenia przedsiębiorcy, informacje nt. możliwości inwestycyjnych (oferty greenfields, brownfields, powierzchnie biurowe), prowadzenia biznesu, funkcjonowania Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin oraz aktualnych wydarzeń gospodarczych.

Władze Lublina są organizatorem cyklicznych przedsięwzięć, które mają na celu ułatwienie lubelskim przedsiębiorcom nawiązywania współpracy gospodarczej z partnerami zagranicznymi z różnych krajów. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest Forum Inwestycyjno-Gospodarcze LUB-INVEST, które

---

⁴⁵ W oparciu o informacje własne Urzędu Miasta Lublin oraz raport *Klustry w województwie lubelskim*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, 2011, s. 6-7.

⁴⁶ Na temat możliwości inwestowania w Specjalnej Strefie Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin zob.: rozdział 5.3. Potencjał inwestycyjny.

odbywa się w czerwcu. Obejmuje ono krótką część seminaryjną i bezpośrednie spotkania biznesowe, prowadzone przy obsłudze tłumaczy, zaaranżowane na podstawie indywidualnych harmonogramów. Spotkania te stanowią doskonałą okazję do poznania potencjalnych partnerów handlowych i pozyskania konkretnych propozycji biznesowych. W Forum uczestniczą lubelscy przedsiębiorcy oraz goście z Europy i Azji. W ramach wspierania przedsiębiorczości oraz współpracy ze środowiskiem akademickim realizowane są projekty „Prowadź Biznes w Lublinie”, „Lubelska Wyżyna IT” oraz „Study in Lublin”. Urząd Miasta Lublin również wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego organizuje „Forum Polsko-Ukraińskie”.

Gmina Lublin aktywnie współpracuje z instytucjami otoczenia, biznesu wspomagając rozwój lokalnej przedsiębiorczości w oparciu o wspólne usługi doradcze, szkoleniowe i promocyjne. Współpracuje z Lubelską Fundacją Rozwoju, Stowarzyszeniem Lubelski Klub Biznesu, Radą Przedsiębiorczości Lubelszczyzny i PKPP Lewiatan.

W ramach współpracy z lokalnym biznesem uruchomiono „Program dla Lublina” oferujący bezpłatne szkolenia i seminaria doradcze dotyczące głównie tematyki możliwości finansowania inwestycji oraz metod zarządzania w czasach spowolnienia gospodarczego, a także poszukiwania nowych rynków zbytu. W latach 2009–2010 odbyło się 14 szkoleń, w których uczestniczyło ok. 400 przedsiębiorców. Przykładowe tematy szkoleń to: „Eksport jako strategia rozwoju firmy”, „Rynek giełdowy – źródło kapitału dla przedsiębiorstw”, „Sposoby finansowania działalności przedsiębiorstw w dobie kryzysu gospodarczego”, „Faktoring oraz inne formy finansowania i zabezpieczenia płynności finansowej przedsiębiorstwa w czasach kryzysu”, „Elastyczne formy zatrudnienia a racjonalizacja kosztów przedsiębiorstwa”, „E-usługi bez tajemnic”, „Marketing - praktyczne porady dla przedsiębiorców”, „Kontrakty i negocjacje w handlu zagranicznym”, „Nowelizacja VAT oraz CIT i PoN”. Większość szkoleń zostało zorganizowanych wspólnie z Enterprise Europe Network przy Lubelskiej Fundacji Rozwoju.

Ponadto utworzono Lokalne Okienko Przedsiębiorczości (LOP), którego celem jest usprawnienie i skrócenie procesu uruchamiania działalności gospodarczej. LOP w Urzędzie Miasta Lublin ma bezpośrednie połączenie z Kompleksowym Systemem Informatycznym Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (KSI ZUS).

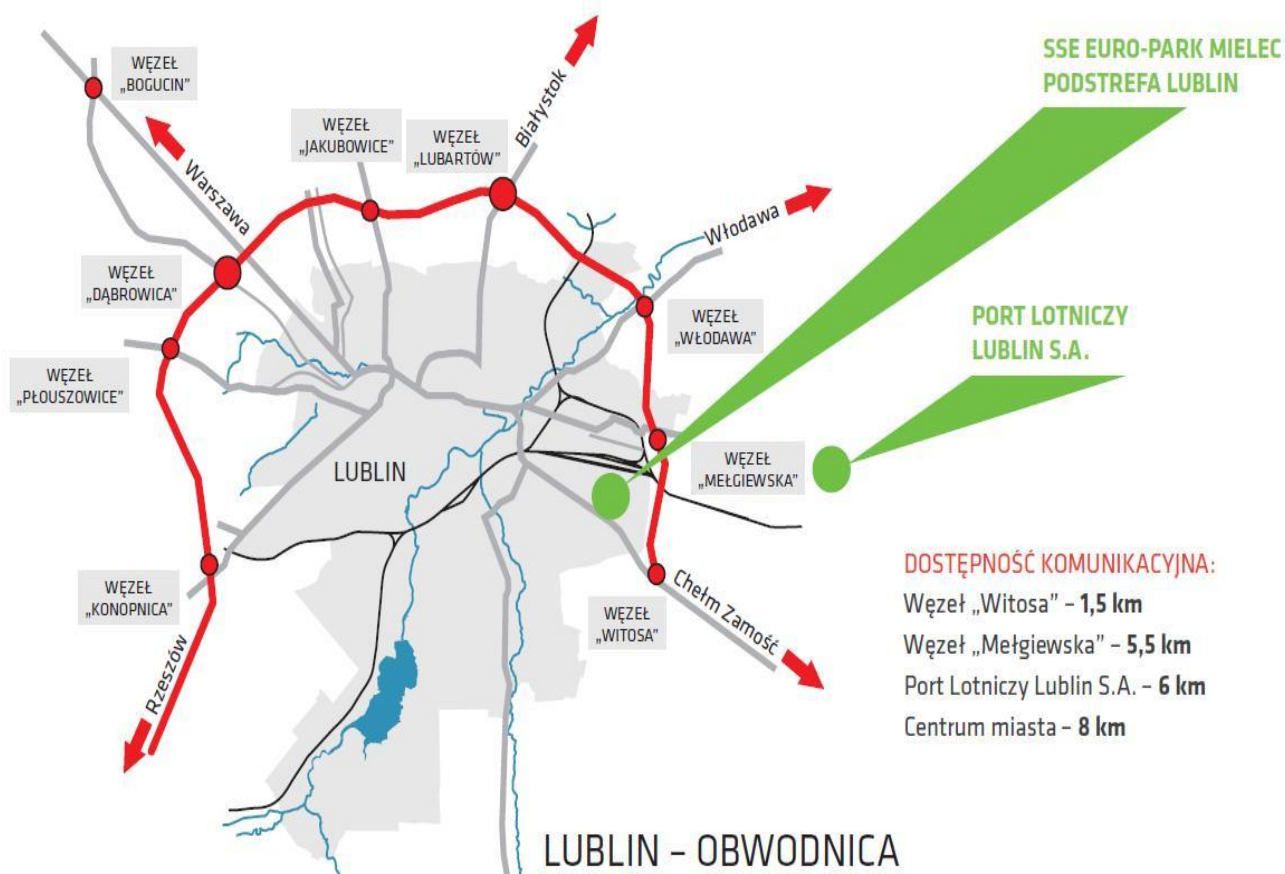

5.3. Potencjał inwestycyjny

W celu wzmocnienia dynamiki rozwoju gospodarczego Lublina władze miasta tworzą i kierują dla inwestorów zewnętrznych odpowiednią ofertę. Obejmuje ona różnego rodzaju czynniki, takie jak: wyposażenie infrastrukturalne, potencjał intelektualny, kwalifikacje siły roboczej, współpracę z uczelniami na rzecz komercjalizacji wiedzy, dostęp do instytucji otoczenia biznesu, a także zachęty finansowe. Działania miasta skupiają się na przedsięwzięciach zwiększających dostępność przedsiębiorców do tego rodzaju zasobów. Przekłada się to na mobilizację nie tylko kapitału lokalnego, ale także na przyływ kapitału zewnętrznego.

We wrześniu 2007 r. w Lublinie została utworzona Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin (SSE). Głównym celem jej powołania było przyspieszenie rozwoju gospodarczego Lublina, zmniejszenie skali bezrobocia, a także zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw otwartych na innowacje. Podstrefa Lublin stanowi integralną część SSE Euro-Park Mielec, którą zarządza Agencja Rozwoju Przemysłu SA Oddział w Mielcu (ARP). Obejmuje grunty zlokalizowane w południowo-wschodniej części miasta w rejonie ul. Witosa, w pobliżu budowanej obwodnicy miasta, węzła komunikacyjnego trasy ekspresowej S-17 oraz Portu Lotniczego Lublin SA. Obszar Podstrefy w chwili obecnej to 116 ha gruntów, które zostały zagospodarowane w 47%.

Rysunek 53. Lokalizacja Podstrefy Lublin Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec

Źródło: Materiały informacyjne Urzędu Miasta Lublin, Folder dotyczący Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin.

Na podstawie otrzymanego Zezwolenia Ministra Gospodarki przedsiębiorcy podejmujący działalność na terenie Strefy są uprawnieni do korzystania z pomocy publicznej, stanowiącej pomoc regionalną w postaci zwolnienia z podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych (PIT i CIT),

udzielanej z tytułu poniesionych nakładów inwestycyjnych i tworzenia nowych miejsc pracy. Dla podmiotu zatrudniającego ponad 250 osób będzie to zwolnienie w wysokości 50%, mniej jak 250 osób, ale więcej jak 50 pracowników – 60%, poniżej 50 osób – 70%. W ramach uzyskanego zezwolenia przedsiębiorcy przysługuje także prawo do zwolnienia z podatku od nieruchomości przez okres 3 lat. Uzyskanie Zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie SSE, wydawanego przez ARP SA Oddział Mielec z upoważnienia ministra gospodarki, jest możliwe po spełnieniu następujących warunków:

- poniesienie nakładów inwestycyjnych w wysokości 100 000 Euro,
- prowadzenie działalności nie krócej niż pięć lat od zakończenia inwestycji w przypadku dużych przedsiębiorstw, nie krócej niż trzy lata dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- utrzymanie nowo utworzonych miejsc pracy nie krócej niż pięć lat od zakończenia inwestycji w przypadku dużych przedsiębiorstw, nie krócej niż trzy lata dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Do końca września 2012 r. zezwolenie na prowadzenie działalności w Podstrefie Lublin otrzymało 18 podmiotów gospodarczych. Według danych ogólna wartość deklarowanych inwestycji ma wynieść 572 809 060 zł, z czego podmioty poniosły już wydatki na kwotę 439 106 951 zł. W strefie ma znaleźć zatrudnienie 801 osób. Przedsiębiorstwa, które już rozpoczęły swoją działalność lub są w trakcie przygotowań, w przeciągu całego analizowanego okresu utworzyły 352 nowe miejsca pracy i utrzymały 403 dotychczasowe stanowiska.

Tabela 24. Podmioty, które uzyskały zezwolenie na działalność w Podstrefie Lublin SSE EURO-PARK Mielec (wg stanu na 30.09.2012 r.)

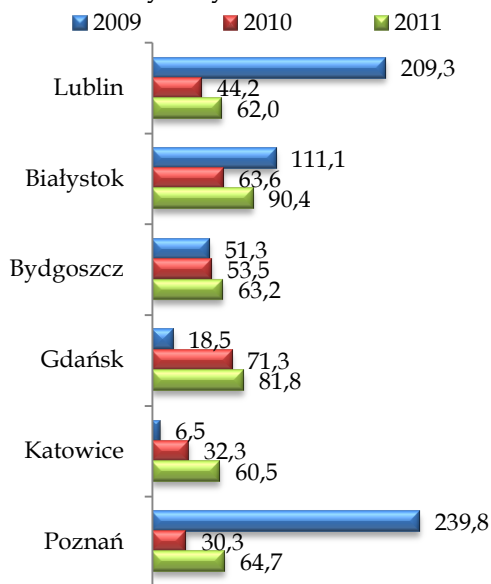
Nazwa Przedsiębiorcy	Data wydania zezwolenia	Data rozpoczęcia działalności	Deklarowane inwestycje wg zezwolenia (PLN)	Inwestycje zrealizowane (PLN)	Deklarowane nowe miejsca pracy wg zezwolenia	Nowe (utworzone) miejsca pracy	Utrzymane miejsca pracy
Zezwolenia udzielone w 2008 r.							
BALLPACKAGING EUROPE LUBLIN sp. z o.o.	23.01.2008	brak danych	200 000 000	209 596 995	100	5	0
ALIPLAST sp. z o.o.	24.04.2008	01.10.2009	35 000 000	80 213 731	200	158	0
Zezwolenia udzielone w 2009 r.							
WIKANA INVEST sp. z o.o.	04.06.2009	brak danych	66 033 000	25 805 091	70	1	0
Oficyna Wydawnicza „El-Press” s.c. Wojciech Samoliński Marek Tytuła	16.07.2009	31.10.2011	2 340 000	2 710 946	11	20	0
Biuro Doradztwa Europejskiego EUROCOMPASS Włodzimierz Styk i s-ka Spółka Jawna	16.07.2009	brak danych	1 800 000	4 409 832	7	1	0
BIOMAXIMA SA	16.07.2009	06.06.2011	3 442 000	5 396 945	20	41	0
R.B.M. APEX Przedsiębiorstwo Wielobranżowe	29.07.2009	20.10.2010	4 101 800	6 228 187	22	43	0
FIRMA „HENRYK” Henryk Batyra	23.10.2009	brak danych	2 565 000	1 649 194	10	0	0
MW Lublin sp. z o.o.	04.11.2009	prowadzi działalność	152 806 360	30 033 303	127	0	181
Zezwolenia udzielone w 2010 r.							
„DOBROPLAST” Fabryka Okien i Drzwi PCV Renata Kaczyńska	08.04.2010	brak danych	8 093 520	13 011 804	71	0	0
Ledrin sp. z o.o.	15.09.2010	brak danych	4 000 000	3 283 988	12	0	0
D&D Resory Polska sp. z o.o.	27.10.2010	01.03.2012	25 000 000	37 814 597	30	62	222
Zezwolenia udzielone w 2011 r.							
MPC Metal sp. z o.o.	10.03.2011	15.02.2012	7 000 000	12 146 069	28	21	0
Laboratoria Natury sp. z o.o.	28.04.2011	brak danych	8 136 000	0	10	0	0
Multivac sp. z o.o.	10.10.2011	brak danych	7 554 000	1 315 810	20	0	0
Zezwolenia udzielone w 2012 r.							
Intrograf – Lublin SA	25.01.2012	brak danych	26 599 000	2 788 460	25	0	0
Inwest Bistro sp. z o.o.	16.02.2012	brak danych	8 848 380	2 702 000	23	0	0
MAX-BUD Grzegorz Pawłowski	20.06.2012	brak danych	9 490 000	0	15	0	0
Suma			572 809 060	439 106 951	801	352	403

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych od Agencji Rozwoju Przemysłu SA Oddział w Mielcu.

Powierzchnia biurowa w Lublinie jest skoncentrowana głównie w odnowionych kamienicach ulokowanych w centrum miasta oraz w okolicy ul. T. Zana i ul. Wallenroda, a także wzdłuż al. Witosa w obszarze Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Obecnie szacuje się, że w Lublinie do dyspozycji jest 107 563 m² nowoczesnej powierzchni biurowej (głównie klasy B), w tym dostępne 6 051 m². W ostatnich latach miasto przyjęło politykę wspierania rozwoju powierzchni biurowej. W trakcie budowy są biurowce, które będą oferować najemcom 61 734 m² przestrzeni biurowej, z czego szacuje się, że 33 734 m² będą oddane do końca I kw. 2013 r.

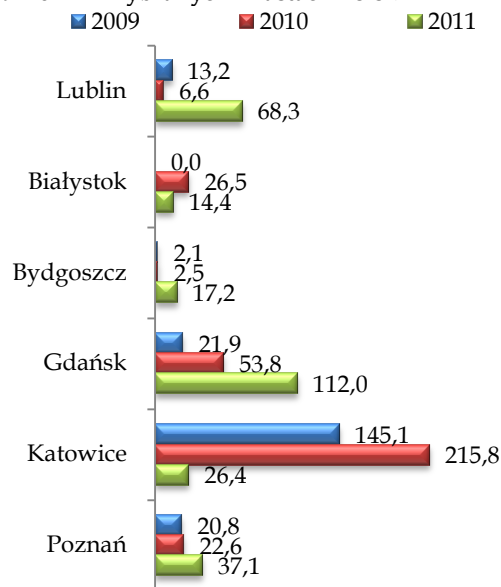
Przyjętą przez władze miasta Lublin politykę potwierdza wskaźnik powierzchni użytkowej budynków biurowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców, który w 2011 r. wyniósł 68,3 m² i był wyższy niż w Poznaniu (37,1 m²), Katowicach (26,4 m²), Bydgoszczy (17,2 m²), Białymstoku (14,4 m²). Jedynie większą wartość współczynnika odnotowano w Gdańsku (112,0 m²). Spośród wszystkich miast intensywny rozwój powierzchni biurowej w latach 2009–2010 wystąpił w Katowicach. Z kolei stabilnym trendem wzrostowym cechuje się Gdańsk, który wzmacnia swoją pozycję na rynku powierzchni biurowej.

Rysunek 55. Powierzchnia użytkowa budynków handlowo-usługowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 54. Powierzchnia użytkowa budynków biurowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w latach 2009–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Nieco gorzej wypadają dane dotyczące oddanej do użytku powierzchni handlowo-usługowej. Pod tym względem w 2011 r. Lublin (62,0 m²) miał wskaźnik niższy od Białegostoku (90,4 m²), Gdańska (81,8 m²), Poznania (64,7 m²), Bydgoszczy (63,2 m²). Najmniej nowej powierzchni handlowo-usługowej na 1 tys. mieszkańców przypadło w Katowicach (60,5 m²). Należy podkreślić, że w Lublinie na przestrzeni ostatnich trzech lat bardzo duża ilość powierzchni została oddana do dyspozycji inwestorów w 2009 r. (209,3 m²). Cechą charakterystyczną dla 2011 r. jest to, że dysproporcje pomiędzy poszczególnymi miastami uległy spłaszczeniu.

5.4. Przemysł kreatywny⁴⁷

Pojęcie „przemysł kreatywny” jest stosunkowo nowe i pojawiło się pod koniec ubiegłego wieku. Mniej więcej od tamtego czasu prowadzone są nad nim badania naukowe, przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych i w Europie Zachodniej. Przy tym w wielu przyjmowanych strategiach, zarówno na poziomie Unii Europejskiej, jak i krajowym, wskazuje się konieczność oparcia nowoczesnej gospodarki na kreatywności i wiedzy czy poszukiwania związków między kulturą, nauką i biznesem.

Poziom i rozwój przemysłów kreatywnych jest związany z wieloma czynnikami: przede wszystkim z kapitałem ludzkim, kreatywnym i intelektualnym, obecnością sektora B+R, zapotrzebowaniem na produkty i usługi „kreatywne” czy też z otoczeniem gospodarczym. Można do tego dodać również kulturę (a także wielokulturowość), niemniej jednak aby w pełni pojmować sektor kreatywny, należy brać pod uwagę również rozwój społeczeństwa informacyjnego i cyfrowego. Przemysł kreatywny oddziałuje także na rozwój innych sektorów gospodarki, przyciąga wysokiej jakości kapitał ludzki (profesjonalistów), co wpływa na kształtowanie atrakcyjnej przestrzeni życiowej dla mieszkańców oraz biznesu (również na sam rozwój miasta).⁴⁸

Definiując pojęcie „przemysł kreatywny” i określając jego zakres, należy wyraźnie odróżnić go od przemysłów kultury. Pojęcie „przemysł kreatywny” nie jest synonimem pojęcia „przemysł kultury”, choć niewątpliwie, i to trzeba mieć na uwadze, przemysł kreatywny niejako „wyrasta” z przemysłów kultury. Korelacja jest tu wyraźna – nie ma sektora kreatywnego bez przemysłów kultury, z czego wynika, że aby rozwijać sektor kreatywny, należy również podjąć działania wspierające sektor kultury i przemysły kulturalne.

Jak wskazano powyżej, nie ma jednej, uniwersalnej definicji przemysłów kreatywnych. Niemniej jednak najczęściej zalicza się do nich aktywność w następujących obszarach:

- reklama, film i wideo,
- architektura, wzornictwo (design),
- rzemiosło artystyczne,
- rynek sztuki i antyków, sprzedaż detaliczna dóbr kultury,
- sztuki performatywne, sztuki wizualne, muzea i inną działalność kulturalną,
- oprogramowanie,
- działalność wydawniczą,
- dziennikarstwo (media, radio i telewizja),
- działalność twórczą i rozrywkową.

Odnosząc się do rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)⁴⁹, można zaproponować klasyfikację branż kreatywnych, zwracając szczególną uwagę na wskazane poniżej sekcje, działy i grupy działalności. Jest to najbardziej podstawowa i przykładowa klasyfikacja. W ramach niewymienionych tu działów, grup czy podgrup jest możliwa także działalność związana z kreatywnością, np. w sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe” zdarza się aktywność związana z wzornictwem przemysłowym. Jednak sama przynależność do działu, grupy itd. nie jest jeszcze jednoznaczna z prowadzeniem działalności kreatywnej. Na potrzeby opracowania został więc dokonany wybór najbardziej oczywistych rodzajów działalności (tabela 25).

W opracowaniu zaproponowano odniesienie do kategorii związanych z handlem detalicznym, przyjmuje się bowiem, że do przemysłów kreatywnych zalicza się także handel dobrami powstałymi w procesie kreatywnym. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę prezentowane poniżej wyniki badań, może się

---

⁴⁷ Rozdział opracowany w oparciu o raport *Wsparcie przemysłów kreatywnych w Lublinie. Analiza potencjału i kierunki rozwoju*, Lubelskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Lublin 2012.

⁴⁸ Strona internetowa Ministerstwa Gospodarki [www.mg.gov.pl/node/10147].

⁴⁹ Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) [Dz. U. Nr 251, poz. 1885 ze zm.].

to okazać dyskusyjne i nie oddaje faktycznego stanu przemysłów kreatywnych w Lublinie. Dlatego też wyniki analizy dotyczącej handlu będą potraktowane ostrożnie. Jednak ostatecznie uzyskane na podstawie analizy informacje są wartościowe, ponieważ *de facto* wskazują na zapotrzebowanie lubelskich konsumentów.

Tabela 25. Klasyfikacja przemysłów kreatywnych w oparciu o Polską Klasyfikację Działalności (PKD 2007)

SEKCJA G				HANDEL HURTOWY I DETALICZNY; NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH, WŁĄCZAJĄC MOTOCYKLE
DZIAŁ	GRUPA	KLASA	PODKLASA	NAZWA GRUPOWANIA
47				Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi
	47.6			Sprzedaż detaliczna wyrobów związanych z kulturą i rekreacją prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
	47.7			Sprzedaż detaliczna pozostałych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
SEKCJA J				INFORMACJA I KOMUNIKACJA
DZIAŁ	GRUPA	KLASA	PODKLASA	NAZWA GRUPOWANIA
58				Działalność wydawnicza
	58.1			Wydawanie książek i periodyków oraz pozostała działalność wydawnicza, z wyłączeniem w zakresie oprogramowania.
	58.2			Działalność wydawnicza w zakresie oprogramowania
59				Działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych
	59.1			Działalność związana z filmami, nagraniami wideo i programami telewizyjnymi
	59.2	59.20	59.20.Z	Działalność w zakresie nagrań dźwiękowych i muzycznych
60				Nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych
	60.1	60.10	60.10.Z	Nadawanie programów radiofonicznych
	60.2	60.20	60.20.Z	Nadawanie programów telewizyjnych ogólnodostępnych i abonamentowych
62	62.0			Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana
SEKCJA M				DZIAŁALNOŚĆ PROFESJONALNA NAUKOWA I TECHNICZNA
DZIAŁ	GRUPA	KLASA	PODKLASA	NAZWA GRUPOWANIA
71				Działalność w zakresie architektury i inżynierii; badania i analizy techniczne
	71.1			Działalność w zakresie architektury i inżynierii oraz związane z nią doradztwo techniczne
		71.11	71.11.Z	Działalność w zakresie architektury
73				Reklama, badanie rynku i opinii publicznej
	73.1			Reklama
		73.11	73.11.Z	Działalność agencji reklamowych
74				Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
	74.1	74.10	74.10.Z	Działalność w zakresie specjalistycznego programowania
	74.2	74.20	74.20.Z	Działalność fotograficzna
	74.9	74.90	74.90.Z	Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna gdzie indziej niesklasyfikowana
SEKCJA R				DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z KULTURĄ, ROZRYWKĄ I REKREACJĄ
DZIAŁ	GRUPA	KLASA	PODKLASA	NAZWA GRUPOWANIA
90	90.0			Działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką
		90.01	90.01.Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007).

Dla zbiorczego przedstawienia liczby przedsiębiorstw na podstawie klasyfikacji PKD wskazano zestawienie danych z lat 2009–2011 dla Polski oraz dla Lublina (bazy danych z lat poprzednich operują klasyfikacją PKD 2004).

Zestawienie ilościowe dla Polski i Lublina, dotyczące przemysłów kreatywnych, nie rekonstruuje w sposób całościowy sytuacji tego sektora. Dostępne dane charakteryzują jedynie kategorie nadrzędne,

zacierając obraz sektora kreatywnego, ukrytego w poszczególnych grupach, klasach i podklasach klasyfikacji PKD.

Przedsiębiorstw zaliczonych do sektora kreatywnego (do analizy nie włączono podmiotów zajmujących się handlem) w 2011 r. było 3 936, czyli o 191 więcej niż w 2009 r. (wzrost o 5,1%). Jednak gdy porówna się lata 2010 i 2011, to widać, że w stosunku do roku poprzedniego liczba wszystkich podmiotów gospodarczych w 2011 r. nieznacznie zmalała, w przypadku zaś sektora kreatywnego liczba podmiotów wzrosła o 10 (0,25%). Przedsiębiorstwa kreatywne w 2011 r. stanowiły 9,56% wszystkich lubelskich podmiotów gospodarczych. Natomiast udział lubelskich przedsiębiorstw kreatywnych w stosunku do wszystkich takich podmiotów w Polsce wyniósł 1,34%.

Analizując dane za ostatni rok, należy stwierdzić, że na pierwszym miejscu pod względem udziału wśród krajowych podmiotów w branży kreatywnej znajdują się podmioty skoncentrowane w ramach działu „pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (w tym działalność w zakresie profesjonalnego projektowania)” (1,71%), a następnie „działalność wydawnicza” (1,52%). W dalszej kolejności z bardzo zbliżonym udziałem w skali kraju są: lubelska „architektura i inżynieria; badania i analizy techniczne” (1,27%), „produkcja filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych” (1,25%) oraz „reklama, badanie rynku i opinii publicznej” (1,23%). Pozostałe działy osiągają następujący udział: „nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych” (1,14%), „działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana” (1,13%), „działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką” (1,04%), „działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą” (0,87%).

Największą dynamiką zmian cechowały się działy: „działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana” (wzrost o 26,82%), „nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych” (wzrost o 22,22%), „produkcja filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych” (wzrost o 15,70%), „reklama, badanie rynku i opinii publicznej” (wzrost o 11,50%).

Tabela 26. Liczba przedsiębiorstw kreatywnych w Polsce w latach 2009–2011 w oparciu o Polską Klasyfikację Działalności (PKD 2007)

Rodzaj działalności (dział)	2009	2010	2011
Działalność wydawnicza	14 338	15 237	15 071
Produkcja filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych	10 044	11 069	11 196
Nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych	954	966	963
Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana	40 205	45 734	49 599
Architektura i inżynieria; badania i analizy techniczne	77 384	82 060	82 207
Reklama, badanie rynku i opinii publicznej	39 426	42 496	44 082
Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (w tym działalność w zakresie profesjonalnego projektowania)	71 244	72 877	69 579
Działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką	16 941	17 831	17 559
Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą	4 430	4 504	4 486
<i>Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi</i>	669 647	677 332	640 157
Suma podmiotów wg ww. działów PKD	274 986	292 774	294 742
<i>(z uwzględnieniem podmiotów handlu detalicznego)</i>	<i>(944 633)</i>	<i>(970 106)</i>	<i>(934 899)</i>
Suma wszystkich podmiotów gospodarczych działających w Polsce	3 742 673	3 909 802	3 869 897

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Tabela 27. Liczba przedsiębiorstw kreatywnych w Lublinie w latach 2009–2011 w oparciu o Polską Klasyfikację Działalności (PKD 2007)

Rodzaj działalności (dział)	2009	2010	2011
Działalność wydawnicza	237	248	229
Produkcja filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych	121	133	140
Nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych	9	11	11
Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana	440	511	558
Architektura i inżynieria; badania i analizy techniczne	1 003	1 043	1 045
Reklama, badanie rynku i opinii publicznej	487	525	543
Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (w tym działalność w zakresie profesjonalnego projektowania)	1 221	1 224	1 189
Działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką	188	193	182
Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą	39	38	39
<i>Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi</i>	6 963	7 074	6 731
Suma podmiotów wg ww. działów PKD <i>(z uwzględnieniem podmiotów handlu detalicznego)</i>	3 745 <i>(10 708)</i>	3 926 <i>(11 000)</i>	3 936 <i>(10 667)</i>
Suma wszystkich podmiotów gospodarczych działających w Lublinie	39 815	41 622	41 187

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Procentowy rozkład poszczególnych sekcji szeroko rozumianej branży kreatywnej dla Lublina przedstawia tabela 28. Potwierdzony zostaje akademicki i specjalistyczny charakter miasta (ponad 30,21% przedsiębiorstw zajmuje się działalnością profesjonalną, naukową i techniczną, a 26,55% – architekturą i inżynierią, badaniami i analizami technicznymi). Także wyróżnia się działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki (14,18%) oraz z reklamą, badaniami rynku i opinii publicznej (13,80%). Marginalnym udziałem cechują się działalności związane z nadawaniem programów ogólnodostępnych i abonamentowych (0,28%) oraz prowadzeniem bibliotek i muzeów (0,99%).

Tabela 28. Udział w lubelskim rynku sektora kreatywnego przedsiębiorstw z poszczególnych działów klasyfikacji PKD w 2011 r.

Rodzaj działalności (dział)	2011	Udział (w %)
Działalność wydawnicza	229	5,82
Produkcja filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych	140	3,56
Nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych	11	0,28
Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana	558	14,18
Architektura i inżynieria; badania i analizy techniczne	1 045	26,55
Reklama, badanie rynku i opinii publicznej	543	13,80
Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (w tym działalność w zakresie profesjonalnego projektowania)	1 189	30,21
Działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką	182	4,62
Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą	39	0,99
Razem	3 936	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

5.5. Konkluzje strategiczne

- Gospodarkę Lublina tworzą głównie małe i średnie przedsiębiorstwa. Stanowią one obecnie siłę napędową gospodarki lokalnej, tworząc nową jakość. Aby były one źródłem rozwoju miasta, powinny być w jak największym stopniu usieciowione, innowacyjne i konkurencyjne oraz winny pochodzić z zasobów wiedzy skumulowanych przez uczelnie wyższe. Małe i średnie przedsiębiorstwa mają możliwość szybszego reagowania na zmiany zachodzące w otoczeniu. Obecnie na znaczeniu zyskują te gospodarki, które tworzą innowacje i są zdolne je implementować.
- Pod względem finansowym (w kontekście ponoszonych nakładów inwestycyjnych, posiadanych środków trwałych czy też produkcji sprzedanej przemysłu) lubelskie przedsiębiorstwa wyraźnie ustępują swoim konkurentom z miast o podobnym lub wyższym poziomie rozwoju. Stworzenie swoistego ekosystemu biznesowego, ułatwiającego rozwój przedsiębiorczości, zarówno w sektorze usług jak i przemyśle, zdynamizuje procesy rozwojowe w lokalnej gospodarce.
- Położenie geograficzne, a tym samym uwarunkowania przestrzenne sprawiają, że Lublin powinien stawiać na rozwój dziedzin gospodarki, dla których rozwoju nie jest priorytetem tradycyjna dostępność komunikacyjna. Dotyczy to przede wszystkim branży, w których model biznesowy oparty jest w dominującym stopniu na wykorzystaniu ICT (technologie informacyjne i komunikacyjne).
- Od momentu akcesji Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. nastąpiło zdecydowane wzmocnienie systemu instytucjonalnego i określonych mechanizmów stymulowania rozwoju przedsiębiorczości. Stworzona sieć instytucji i organizacji otoczenia biznesu daje możliwość absorpcji środków unijnych i sprawniejszej ich redystrybucji w przyszłej perspektywie finansowej obejmującej lata 2014–2020 na cele związane z innowacyjnością, przedsiębiorczością i rozwojem kapitału intelektualnego.
- Lublin zwiększa swój potencjał rozwojowy dzięki utworzeniu Podstrefy Lublin Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec, w której z każdym rokiem przybywa podmiotów prowadzących działalność. Jednak w znacznej mierze funkcjonujące tam przedsiębiorstwa to nieduże krajowe lub regionalne podmioty. Specjalna Strefa Ekonomiczna powinna przyciągać dużych inwestorów krajowych i zagranicznych oraz w miarę potrzeby być powiększana o nowe tereny inwestycyjne.
- Ostatnie lata odznaczają się zwiększoną aktywnością inwestorów w zakresie budownictwa powierzchni handlowo-usługowych i biurowych. W połączeniu z potencjałem akademickim zakorzenionym w mieście Lublin ma szansę rozwijać sektor usług specjalności bazujących na wiedzy i nowoczesnych technologiach.
- Przedsiębiorstwa kreatywne stanowią w Lublinie blisko 10% wszystkich lubelskich podmiotów gospodarczych. Lublin jako miasto o bogatej historii i kulturze, będące ośrodkiem akademickim i w znacznym stopniu gospodarczo oparte na małych i średnich przedsiębiorstwach, stwarza znakomite warunki do rozwoju sektora kreatywnego. Tworzenie tego sektora nie wymaga ponoszenia dużych nakładów finansowych, a jedynie potrzebne są działania pobudzające i wspierające wybitne, utalentowane jednostki do przedsiębiorczej aktywności.

6. Kultura i wizerunek

6.1. Zasoby dziedzictwa narodowego i kultury

Lublin zachwyca swoją ponad 700-letnią historią. Zachowane w tak dobrym stanie Stare Miasto ma w Polsce, oprócz Lublina, jeszcze tylko Kraków. Wiekowe, autentyczne budowle są symbolem krzyżujących się w Lublinie kultur i religii wielu narodów. Lubelskie Stare Miasto wyróżnia średniowieczny układ przestrzenny i autentyczność klimatu sprzed wieków. W obrębie Starego Miasta mieści się wiele zabytków z różnych epok. Zachwycają zwłaszcza bogato zdobione renesansowe kamienice (m.in. Konopniców, Klonowica czy Lubomelskich). Obecnie w kamienicy Lubomelskich jest udostępniony obiekt turystyczny „Piwnica pod Fortuną”. Piwnica cechuje się nowoczesnie zaaranżowanymi wnętrzami w zabytkowej zabudowie i jest wyposażona w multimedialny sprzęt.

Wejście na Stare Miasto jest możliwe przez Bramę Krakowską (Muzeum Historii Miasta Lublin), która wraz z murami obronnymi została wzniesiona w XIV w. Uważana za jeden z symboli miasta i jeden z najważniejszych zabytków Lublina, łączy Śródmieście ze Starym Miastem. Przed Bramą Krakowską mieści się Nowy Ratusz (Urząd Miasta). Powstał na murach zespołu klasztorowego Karmelitów Bosych, który został zniszczony przez pożar w 1803 r. Od strony północno-wschodniej na Starówkę wchodzi się przez Bramę Grodzką, powstałą za czasów króla Kazimierza Wielkiego po najeździe Tatarów w 1341 r.

Zamek lubelski (Muzeum Lubelskie) został wzniesiony w stylu gotyckim w XIV w. przez Kazimierza Wielkiego. Zamek przekształcono i rozbudowano w stylu renesansowym w I poł. XVI w. Wskutek działań wojennych w II poł. XVII w. budowla popadła w ruinę i ostatecznie została rozebrana w XVIII w. Z dawnego zespołu grodowo-zamkowego do dzisiaj zachowała się tylko romańska wieża mieszkalno-obronna (donżon) i gotycka kaplica pw. św. Trójcy oraz fragment gotyckiej baszty, zwanej żydowską. Obecny, neogotycki kompleks budynków wzniesiono wg projektu Jana Stompfa w latach 1824–1826.

Okrągła wieża mieszkalno-obronna (donżon) uchodzi za jeden z najstarszych zabytków architektury na Lubelszczyźnie. Wzniesiono ją w II poł. XIII w. Najcennieszą częścią zamku i zarazem zabytkiem cieszącym się popularnością wśród zwiedzających, jest kaplica pw. św. Trójcy. Została wystawiona przez Kazimierza Wielkiego w poł. XIV w., pierwotnie gotycka, w okresie nowożytnym dodano do jej fasady renesansowy szczyt. W 1418 r. ozdobiono wnętrze ufundowanymi przez Władysława Jagiełłę freskami rusko-bizantyńskimi pędzla przybyłego z Rusi mistrza Andrzeja. Polichromia, przedstawiająca treści religijne w duchu kościoła prawosławnego a zarazem zdobiąca mury rzymskokatolickiej świątyni, jest unikalnym symbolem koegzystencji kultury wschodnio- i zachodnioeuropejskiej. Kaplicy św. Trójcy nadano Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Wszystkie zabudowania zamkowe zajmuje i udostępnia do zwiedzania Muzeum Lubelskie, którego zbiory są zgrupowane w kilku działach, m.in. archeologicznym, numizmatycznym, militariów i etnograficznym. W galerii malarstwa eksponowany jest m.in. obraz Jana Matejki „Unia Lubelska”.

Pośrodku staromiejskiego Rynku wznosi się gmach Trybunału Koronnego (Stary Ratusz). Dziś znajduje się w nim m.in. Urząd Stanu Cywilnego. Trybunał w Lublinie ustanowiono w 1578 r., jako najważniejszą instancję sądową dla szlachty z Małopolski. Z Trybunałem związana jest jedna z najsłynniejszych lubelskich legend. Według niej, w 1637 r. odbył się tu „diabelski sąd”, a dowodem diabelskiej interwencji jest „czarcia łapa” wypalona w stole, który znajduje się w holu Muzeum Lubelskiego na Zamku. Pod budynkiem Starego Ratusza swój początek ma dwustumetrowa Lubelska Trasa Podziemna. Szlak wiedzie przez 14 tajemniczych sal. Podczas wędrowki poznaje się historię Lublina z pokazem multimedialnym wielkiego pożaru miasta z 2 czerwca 1719 r.

Nad Placem Katedralnym i Starym Miastem góruje Wieża Trynitarzka, mająca 64 m wysokości. Jest najwyższym akcentem wysokościowym historycznego Lublina. Powstała w miejscu wzniesionej w latach 1623–1699 furty w zabudowaniach przylegającego do murów miejskich dawnego kolegium jezuickiego, które po kasacie zakonu w 1773 r. przejęli trynitarze. W 1819 r. została nadbudowana wg proj. Antonia Corazziego

jako dzwonnica i wtedy otrzymała obecny kształt. We wnętrzu mieści się Muzeum Archidiecezjalne Sztuki Religijnej. Z platformy widokowej na wysokości 40 m można podziwiać rozległą panoramę Lublina i okolic.

W najbliższym sąsiedztwie Starego Miasta, na placu Katedralnym, wznosi się największa zabytkowa budowla sakralna Lublina – archikatedra pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty. Świątynia powstała w latach 1586–1625. Był to jeden z pierwszych barokowych kościołów wzniesionych poza Włochami. Ze względu na udział w budowie lubelskich muratorów kościół otrzymał wówczas, częściowo zachowane do dziś, elementy wystroju w typie tzw. renesansu lubelskiego. W latach 1756–1757 pochodzący z Moraw malarz Józef Mayer wykonał iluzjonistyczną polichromię, podziwianą do dzisiaj, wtedy też powstała tzw. zakrystia akustyczna. Na ścianach katedry umieszczono liczne tablice epitafijne wielu znanych osób, w tym m.in. poetów Sebastiana Klonowica (tablica przeniesiona z nieistniejącej lubelskiej fary) i Wincentego Pola. Do najcenniejszych elementów wyposażenia należą: XV-wieczna gotycka chrzcielnica ze spiżu, pochodząca z niezachowanej lubelskiej fary pw. św. Michała, wczesnobarokowy ołtarz główny z XVII w. wykonany z czarnej gruszy libańskiej, 10 ołtarzy bocznych, drewniane stalle, XV-wieczny krucyfiks zwany Trybunalskim (przeniesiony z kościoła pw. św. Michała).

Jednym z najcenniejszych obiektów sakralnych w Lublinie jest bazylika oo. Dominikanów. Kościół i klasztor ufundował w 1342 r. król Kazimierz Wielki. W murach kościoła w 1569 r. po podpisaniu unii lubelskiej odprawiono nabożeństwo dziękczynne, w którym uczestniczył król Zygmunt August. Świątynia już wtedy cieszyła się międzynarodową sławą za sprawą umieszczenia w niej relikwii Krzyża Świętego, jednych z największych na świecie. Według jednej z legend, procesja z relikwiarzem uratowała miasto od tragicznego pożaru w 1719 r. Przechowywane w kościele przez stulecia relikwie zostały skradzione w 1991 r. Zespół klasztorny Dominikanów w Lublinie jest zabytkiem, któremu przyznano Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Inne obiekty sakralne warte uwagi, zlokalizowane na Starym Mieście i w Śródmieściu to: kościół pw. św. Ducha, kościół i klasztor pobernardyński, kościół pobrygidkowski, kościół i klasztor Kapucynów, kościół ewangelicko-augsburski, kościół i klasztor pw. św. Józefa Oblubieńca NMP (oo. Karmelici Bosi), kościół pw. św. Jozafata, dawna cerkiew grecka, kościół pw. św. Mikołaja, cerkiew prawosławna katedralna pw. Przemienienia Pańskiego.

Oprócz obiektów sakralnych warto zwrócić uwagę także na pałace: pałac Lubomirskich, pałac Czartoryskich, pałac Biskupi, pałacyk Morskich, oraz pomniki: pomnik Unii Lubelskiej (nadany Znak Dziedzictwa Europejskiego), pomnik Marszałka J. Piłsudskiego, pomnik Nieznanego Żołnierza, pomnik Konstytucji 3 Maja, pomnik Józefa Czechowicza, pomnik Jana Kochanowskiego, pomnik Ofiar Getta.

O bogatym dziedzictwie narodowym i kultury świadczą także muzea, galerie i teatry. Część z nich została już wymieniona wcześniej, ale w tym miejscu należy wspomnieć jeszcze o Muzeum Wsi Lubelskiej i Państwowym Muzeum na Majdanku. Pierwsze gromadzi ponad sto zabytkowych, głównie drewnianych obiektów. Różnorodne budowle wiejskie, dworskie, sakralne i małomiasteczkowe są zgrupowane w sektorach: Wyżyna Lubelska, Roztocze, Pobuże, Podlasie i Powiśle. W skansenie odbywają się imprezy folklorystyczne oraz pokazy prac gospodarskich. Drugie muzeum obejmuje teren byłego niemieckiego obozu, który był miejscem zagłady kilkudziesięciu tysięcy osób z 26 państw Europy, głównie Polaków, Żydów i Rosjan. Teren obozu, otoczony kolczastym drutem, z barakami i wieżyczkami strażników oraz monumentalnym pomnikiem i mauzoleum z prochami, upamiętnia męczeństwo pomordowanych.

W granicach Starego Miasta znajduje się Teatr Stary. To najstarszy po krakowskim Teatrze Starym zachowany budynek teatralny w Polsce. Został wystawiony w 1822 r. na miejscu zrujnowanych szesnastowiecznych kamienic, według projektu i z fundacji Łukasza Rodakiewicza. Dnia 16 lutego 2012 r. zaprezentowano odrestaurowane wnętrze Teatru Starego (prace remontowe rozpoczęły się w 2007 r.). Z kolei Teatr im. Juliusza Osterwy należy do najwybitniejszych placówek kulturalnych na Lubelszczyźnie. Na spektakle zaprasza też Teatr Muzyczny oraz Teatr im. H. Ch. Andersena – lalki i aktora, zaś na koncerty Lubelska Filharmonia im. Henryka Wieniawskiego. Lublin to prawdziwe zagłębie teatrów alternatywnych

czy kabaretów popularnych w całej Polsce, które ulokowane są często w magicznych, zabytkowych kamienicach (np. Scena Plastyczna KUL czy Scena InVitro).

Lublin ma kilka znaczących galerii i innych obiektów wystawienniczych. Do najślynniejszych należą: Biuro Wystaw Artystycznych, Galerie Sceny Plastycznej KUL, Galeria Sztuki „Wirydarz” czy Galeria Biała.

Również nie można zapomnieć o tym, że w przeszłości wyjątkowo liczną społeczność miasta tworzyli Żydzi. Cennym zabytkiem nawiązującym do kultury żydowskiej jest Jesziwa Chachmej, oddana do użytku w 1930 r. (Dawna Uczelnia Mędrców Lublina). Świadczy ona o ogromnym znaczeniu przedwojennej diaspory żydowskiej w Lublinie. Była to największa i najbardziej prestiżowa szkoła rabinacka na świecie. Uchodziła za jedną z najnowocześniejszych tego typu szkół, a jej absolwenci byli poszukiwanymi rabinami.

6.2. Wydarzenia

Miasto Lublin w ostatnich latach organizowało liczne wydarzenia kulturalne i artystyczne, które poprzez swoją cykliczność zdobyły uznanie i stały się rozpoznawalne nie tylko w Polsce, ale i za granicą. Sztandarowym i najważniejszym produktem markowym miasta jest odbywający się na przełomie lipca i sierpnia Carnaval Sztuk-Mistrzów – wielokrotnie nagradzane wydarzenie poświęcone idei Nowego Cyrku. W 2012 r. trzecia już edycja Carnawalu miała unikalny charakter, stając się częścią Europejskiej Konwencji Żonglerskiej, światowego wydarzenia goszczącego po raz pierwszy w swojej 35-letniej historii w Europie Środkowo-Wschodniej.

Inne ważne wydarzenie to Inne Brzmienia Art 'n' Music Festival, czyli cykl imprez kulturalnych: koncertów, wystaw i warsztatów artystycznych, w których udział biorą polscy i zagraniczni muzycy, artyści, przedstawiciele świata filmu, mediów i nauki. Miejscem spotkań są dwa miasta partnerskie – Lublin i Lwów.

Kolejną imprezą jest Noc Kultury – manifestacja kulturalna Miasta Lublin. Co roku składa się na nią ponad 200 wydarzeń artystycznych i kulturalnych przygotowanych specjalnie na tę okazję przez instytucje kultury, lubelskich twórców i animatorów kultury.

W połowie sierpnia odbywa się Jarmark Jagielloński. Jest to wydarzenie artystyczno-kupieckie, które w swojej formule łączy prezentację wyrobów rękodzielniczych i rzemieślniczych twórców tradycyjnych, m.in. z Polski, Ukrainy i Białorusi oraz bogaty program wydarzeń kulturalnych. Jarmark Jagielloński swoją ideą nawiązuje do słynnych Jarmarków Lubelskich, które na przełomie XV i XVI w. były jednym z najbardziej znanych handlowych wydarzeń międzynarodowych.

Kolejnym wydarzeniem jest Międzynarodowy Festiwal „Konfrontacje Teatralne”, zapoczątkowany w 1996 r. przez przedstawicieli lubelskiego środowiska teatralnego związanego wcześniej z ideą „Konfrontacji Młodego Teatru”. „Konfrontacje Teatralne” to także wiele imprez towarzyszących, m.in. cykl filmowy „Kino Konfrontacji”, koncerty organizowane pod szyldem „Muzycznych Konfrontacji Nocą”, wystawy w „Galeria Konfrontacji” i cykl spotkań i debat z twórcami.

W Lublinie odbywa się najstarszy i jeden z największych w Polsce festiwali prezentujących muzykę inspirowaną folklorem – Międzynarodowy Festiwal Muzyki Ludowej „Mikołajki Folkowe”. Celem imprezy jest popularyzacja kultury tradycyjnej we wszystkich jej przejawach, głównie poprzez prezentację twórczych przekształceń muzycznego folkloru. Dzięki ciekawej i różnorodnej propozycji repertuarowej oraz towarzyszącej festiwalowi atmosferze „folkowego święta” „Mikołajki” zdobyły sobie opinię ważnego wydarzenia kulturalnego oraz jednego z najbardziej interesujących i prestiżowych przeglądów tego rodzaju muzyki w Polsce.

Innym festiwalem nawiązującym do folkloru są Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne im. I. Wachowiaka. Każdego roku uczestniczy w nich około 10 zespołów z różnych krajów świata. Impreza jest organizowana pod auspicjami CIOFF (Międzynarodowej Organizacji Festiwali Folklorystycznych i Sztuki Ludowej) i jest zaliczana do najważniejszych tego typu przedsięwzięć w kraju. W imprezie uczestniczą naprzemiennie – w jednym roku zespoły dorosłe, w następnym zaś dziecięce.

„Lublin Jazz Festiwal” to nowy festiwal jazzowy nawiązujący do wspaniałej historii Lubelskich Spotkań Jazzowych, na których przed wielu laty debiutowała Ewa Bem czy też Stanisław Sojka. Program artystyczny, proponowany na Jazz Festiwal, jest nową formułą, która ma za zadanie pełniej oddać obraz współczesnej sceny jazzowej.

W Lublinie cyklicznie organizowany jest również Międzynarodowy Festiwal Sztuki Performance. Oprócz pokazów sztuki performance odbywają się także warsztaty, wykłady, dyskusje, wystawy, prezentacje multimedialne i projekcje filmów. Tytułowa „platforma” zbliża publiczność i artystów, aktywizuje odbiorców pod kątem indywidualnej ekspresji – uczestnicy warsztatów mają możliwość skonfrontowania swojej wrażliwości wizualnej z publicznością. W festiwalu biorą udział artyści pochodzący z różnych, nieraz bardzo odległych krajów, należący do różnych generacji – zarówno uznani już klasycy, jak również młodzi twórcy.

Z kolei podczas Międzynarodowego Festiwalu „Najstarsze Pieśni Europy” prezentowane są najstarsze muzyczne świadectwa kultury tradycyjnej z różnych regionów Europy. W dotychczasowych edycjach festiwalu uczestniczyło kilkadziesiąt zespołów śpiewaczych i liczni soliści z Albanii, Białorusi, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Rosji, Ukrainy, Słowacji, Serbii i Włoch. Festiwal jest okazją do posłuchania nielicznych żywych lub ożywionych przez etnomuzykologów i artystów pieśni ocalałych na krańcach Europy.

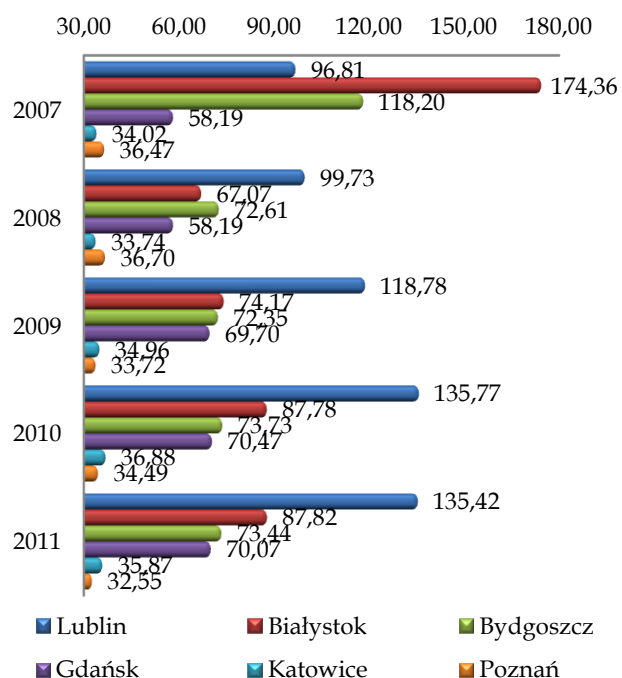
W 1997 r. zainicjowano festiwal Międzynarodowe Spotkania Teatrów Tańca. Obecnie jest jednym z najważniejszych wydarzeń kulturalnych Lublina, a także jednym z najbardziej liczących się festiwali sztuki tańca w Polsce i Europie. Ideą Festiwalu jest wzajemne poznanie i wymiana doświadczeń oraz inspiracja odmiennością kulturową pomiędzy Polską i krajami Europy Środkowo-Wschodniej, Europy Zachodniej i innymi częściami świata.

W mieście odbywa się także Ogólnopolski Konwent Miłośników Fantastyki „Falkon”. Jest to jeden z największych konwentów fantastycznych w Polsce, co roku gromadzący ponad 1 000 uczestników. Celem konwentu jest propagowanie i utrwalanie wśród młodzieży i dorosłych zainteresowań związanych z szeroko pojętą fantastyką, przez którą organizatorzy rozumieją przede wszystkim literaturę, film, sztukę oraz gry fantastyczne.

Następnym przykładowym wydarzeniem jest Wielokulturowy Lublin. To festiwal różnorodności kulturowej współczesnego Lublina. Promuje tolerancję i dialog międzykulturowy poprzez działania o charakterze edukacyjnym i kulturotwórczym o wysokiej wartości artystycznej.

Natomiast Festiwal Tradycji i Awangardy Muzycznej „Kody” powstał, aby łączyć i przenikać tradycję muzyki archaicznej z nowoczesnymi poszukiwaniami. Na festiwalu spotykają się wybitni muzycy, kompozytorzy muzyki współczesnej, przedstawiciele awangardowego jazzu, a także muzycy tradycyjni i twórcy rekonstruujący archaiczne tradycje muzyczne.

Rysunek 56. Liczba ludności przypadająca na 1 miejsce w kinach stałych w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Kolejnym wydarzeniem związanym z teatrem jest Festiwal Teatrów Europy Środkowej „Sąsiedzi”. Ma on charakter spotkania tradycji teatralnych krajów tworzących region Europy Środkowo-Wschodniej. Jego celem jest popularyzacja działań artystycznych państw sąsiadujących z Polską. Festiwal jest otwarty tak dla teatrów profesjonalnych, jak i dla twórców niezależnych i alternatywnych.

Wyżej wymienione festiwale i wydarzenia artystyczno-kulturalne nie wyczerpują oferty Lublina w omawianym zakresie. W mieście organizowanych jest znacznie więcej przedsięwzięć artystycznych, o których szerzej można przeczytać na specjalnym portalu internetowym dotyczącym kultury.⁵⁰

Jedną z popularnych form działalności kulturalnej są kina. W wyniku zamknięcia w Lublinie kilku podmiotów liczba miejsc na widowni zmniejszyła się o 29,17% z 3 634 do 2 574. Przełożyło się to na wzrost wskaźnika liczby ludności przypadającej na 1 miejsce w kinach stałych 96,81 w 2007 r. do poziomu 135,42 w 2011 r. Obecnie współczynnik ten dla Lublina

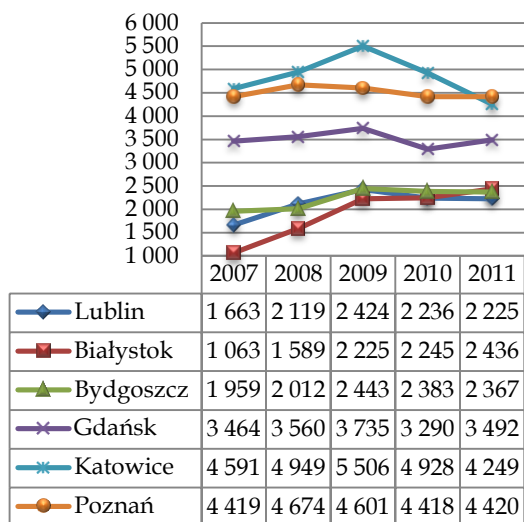
⁵⁰ Więcej informacji o wydarzeniach kulturalnych znajduje się na portalu: www.kultura.lublin.eu.

jest najwyższy spośród miast grupy porównawczej, co oznacza mniejszą dostępność do tego rodzaju instytucji kultury. Negatywne tendencje, jakie wystąpiły na lubelskim rynku kinowym, nie przełożyły się na spadek liczby seansów i widzów. Liczba wyświetlanych seansów wzrosła o 22,27% z 14 946 do 18 275. Natomiast liczba widzów zwiększyła się o 32,52% z 585 129 do 775 430. Jednak przy porównaniu wskaźnika widzów w kinach na 1 tys. ludności dla wybranych miast Polski, Lublin ma wyraźnie mniejszy współczynnik od Poznania, Katowic i Gdańska, ale za to niewiele traci do Bydgoszczy i Białegostoku.

Ofertę kulturalną Lublina wzbogacają liczne muzea działające na terenie Lublina. Do najważniejszych placówek można zaliczyć m.in. Muzeum Wsi Lubelskiej, Państwowe Muzeum na Majdanku, Muzeum Lubelskie na Zamku (w tym jego oddziały: Muzeum Historii Miasta Lublin, Oddział Martyrologii „Pod Zegarem”, Oddział Literacki im. Józefa Czechowicza, Dworek Wincentego Pola). Muzeum Archidiecezjalne Sztuki Religijnej w Lublinie, Izba Pamięci Żydów Lublina, Apteka Muzeum „Cefarm – Lublin” SA, Muzeum Uniwersytetu Marii-Curie Skłodowskiej, Muzeum Uniwersyteckie Historii KUL oraz Izba Pamięci Drukarstwa Polskiego.

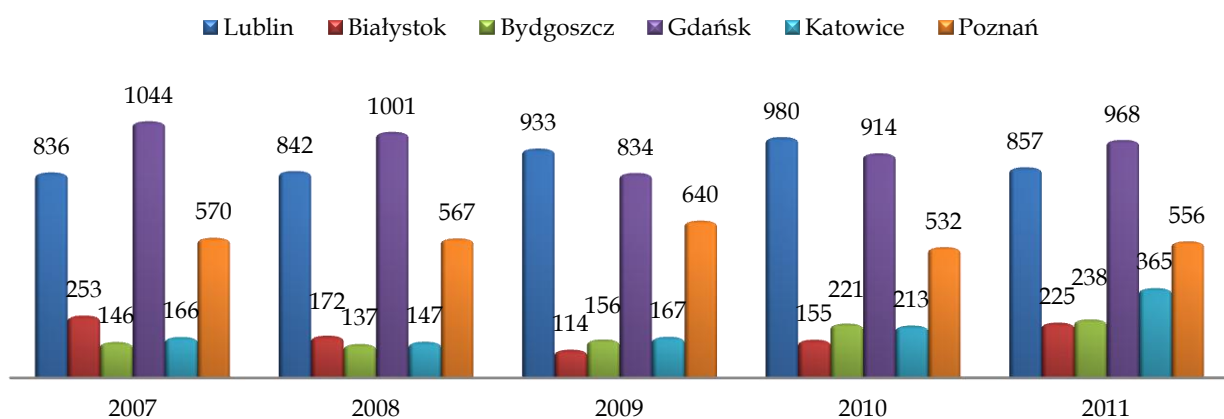
W 2011 r. lubelskie muzea odwiedziło 298 671 osób. O dużym zainteresowaniu mieszkańców i turystów muzeami świadczy wskaźnik zwiedzających w przeliczeniu na 1 tys. ludności, który dla Lublina wynosi 857. Pod tym względem Lublin ustępuje jedynie Gdańskowi. W pozostałych miastach zainteresowanie muzeami jest mniejsze.

Rysunek 57. Widzowie w kinach w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 58. Zwiedzający muzea w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

6.3. Atrakcyjność turystyczna miasta i działalność promocyjna

Lublin szczyci się blisko 700-letnią historią i unikalnymi w skali Polski i Europy zabytkami architektonicznymi. Z racji położenia na granicy Unii Europejskiej i wschodniej Europy, ma silne kontakty zarówno z Ukrainą i Białorusią, jak też z wieloma krajami Europy Zachodniej. Od lat jest organizatorem cieszących się renomą międzynarodowych festiwali filmowych, teatralnych i muzycznych.

Baza noclegowa Lublina składa się z 27 obiektów dysponujących w sumie 2 447 miejscami noclegowymi, z czego nieco ponad 59% znajduje się w 14 hotelach. W ostatnich latach liczba obiektów i miejsc noclegowych zmieniała się. Najwięcej podmiotów świadczących usługi zakwaterowania działało w 2010 r. (30), jednak nie przekładało się to na większą dostępność miejsc noclegowych, których więcej było w 2007 r. – 2 518 w ramach 24 działających obiektów.

Tabela 29. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w latach 2007-2011

Rodzaj obiektu	2007	2008	2009	2010	2011
Ogółem, w tym:	24	22	26	30	27
<i>hotele</i>	11	11	11	13	14
<i>motele</i>	1	2	2	2	1
<i>pensjonaty</i>	1	1	0	0	0
<i>inne obiekty hotelowe</i>	4	4	5	5	5
<i>domy wycieczkowe</i>	1	0	0	0	0
<i>szkolne schroniska młodzieżowe</i>	1	1	1	1	1
<i>ośrodki wczasowe</i>	0	0	2	2	0
<i>ośrodki kolonijne</i>	0	0	1	0	0
<i>ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe</i>	0	0	0	1	1
<i>zespoły domków turystycznych</i>	0	0	1	1	1
<i>kempingi</i>	1	1	1	1	1
<i>pozostałe obiekty niesklasyfikowane</i>	4	2	2	4	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

W porównaniu z 2007 r. całkowita liczba dostępnych miejsc noclegowych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania zmniejszyła się o 2,82%. Spadki wystąpiły w przypadku następujących rodzajów obiektów: pensjonaty, domy wypoczynkowe, szkolne schroniska młodzieżowe, kempingi, pozostałe obiekty niesklasyfikowane. Dla pozostałych form działalności odnotowano wzrost dostępnych miejsc zakwaterowania lub brak zmian.

Tabela 30. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2007-2011

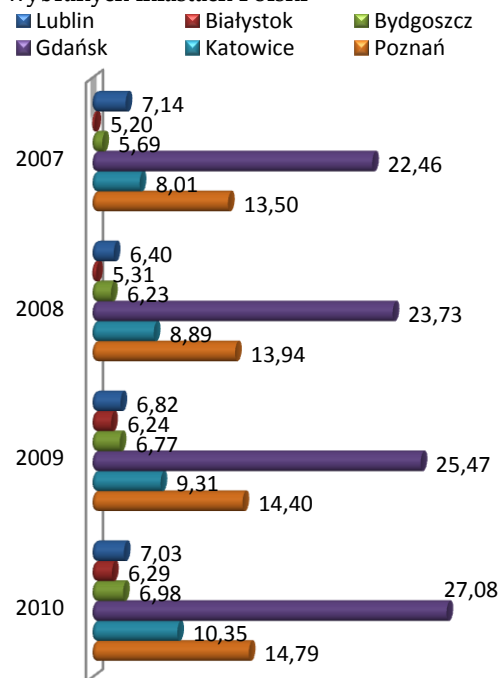
Rodzaj obiektu	2007	2008	2009	2010	2011	Zmiana (rok bazowy=2007)
Ogółem, w tym:	2 518	2 250	2 391	2 452	2 447	-71
<i>hotele</i>	1 328	1 321	1 220	1 361	1 450	122
<i>motele</i>	97	124	125	125	97	0
<i>pensjonaty</i>	68	67	0	0	0	-68
<i>inne obiekty hotelowe</i>	350	419	510	443	541	191
<i>domy wycieczkowe</i>	49	0	0	0	0	-49
<i>szkolne schroniska młodzieżowe</i>	62	62	62	62	58	-4
<i>ośrodki wczasowe</i>	0	0	143	143	0	0
<i>ośrodki kolonijne</i>	0	0	150	0	0	0
<i>ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe</i>	0	0	0	27	27	27
<i>zespoły domków turystycznych</i>	0	0	24	24	24	24
<i>kempingi</i>	90	85	85	85	70	-20
<i>pozostałe obiekty niesklasyfikowane</i>	474	172	72	182	180	-294

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

Na tle miast, z którymi porównywany jest Lublin, baza noclegowa prezentuje się skromnie. Na 1 tys. ludności przypada w przybliżeniu 7 miejsc noclegowych, podczas gdy w Gdańsku jest to 27, a w Poznaniu blisko 15. Lepsze wartości wskaźnika notowane są także w przypadku Katowic – 10 miejsc. Ponadto w przypadku wymienionych miast na przestrzeni lat 2007–2011 wskaźnik rósł, natomiast dla Lublina praktycznie nie uległ zmianie.

W przeciągu analizowanych pięciu lat liczba korzystających z noclegów wzrosła o 11,48%. W sumie na koniec 2011 r. z oferty noclegowej Lublina skorzystało 197 767 osób (w 2007 r. – 177 402 osoby). Przeciętnie około 25% stanowią turyści z zagranicy. Liczba zagranicznych obywateli, która zatrzymała się w Lublinie w poszczególnych latach, kształtowała się następująco: w 2007 r. – 47 731, 2008 r. – 41 014, 2009 r. 41 724, 2010 r. 49 741, a w 2011 r. – 50 726. Ogólnie przełożyło się to na wzrost liczby nocujących obcokrajowców o 6,27%. Niemniej nie w każdym roku rósł udział turystów z zagranicy.

Rysunek 59. Miejsca noclegowe w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

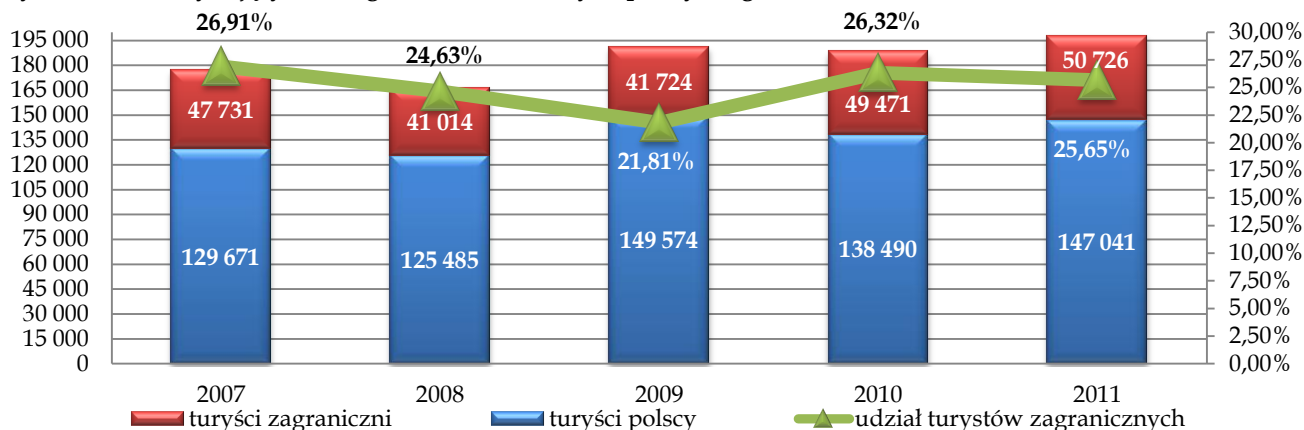
Tabela 31. Korzystający z noclegów w poszczególnych obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2007–2011

Rodzaj obiektu	2007		2008		2009		2010		2011	
	ogółem	zagraniczni (%)	ogółem	zagraniczni (%)	ogółem	zagraniczni (%)	ogółem	zagraniczni (%)	ogółem	zagraniczni (%)
Łącznie, w tym:	177 402	26,91	166 499	24,63	191 298	21,81	187 961	26,32	197 767	25,65
hotele	129 905	32,93	119 520	30,61	146 862	25,67	145 533	30,02	159 064	28,87
motele	7 291	11,78	10 314	8,79	9 028	7,9	8 037	8,3	8 147	9,71
pensjonaty	7 472	7,80	6 619	6,51	1 054	1,52	0	0,00	0	0,00
inne obiekty hotelowe	22 936	8,92	20 505	7,63	23 206	8,21	22 641	16,14	21 103	14,11
domy wycieczkowe	1 682	11,12	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
szkolne schroniska młodzieżowe	2 403	7,16	3 021	4,93	3 043	4,57	3 053	4	3 391	5,25
ośrodki wczasowe	0	0,00	0	0,00	1 008	0,00	926	0,00	60	0,00
ośrodki kolonijne	0	0,00	0	0,00	883	0,00	0	0,00	0	0,00
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	0	0,00	0	0,00	0	0,00	908	18,61	903	19,60
zespoły domków turystycznych	0	0,00	0	0,00	96	0,00	96	0,00	96	0,00
kempingi	1 118	41,50	1 906	42,18	2 249	40,15	1 692	34,81	948	28,69
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	4 595	13,88	4 614	12,46	3 869	8,89	5 075	11,49	4 055	9,91

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 60. Korzystający z noclegów w Lublinie turyści polscy i zagraniczni w latach 2007–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

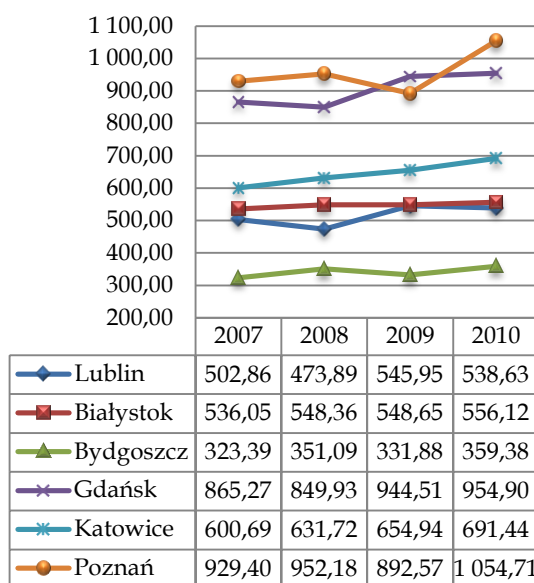
Wskaźnik korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1 tys. ludności w 2010 r. w Lublinie wyniósł 538,63 i był o 35,77 wyższy niż w 2007 r. (wzrost o 7,11%). Niemniej wartość ta jest jedną z niższych spośród miast wybranych do porównań. Blisko dwukrotnie większy współczynnik obserwowano dla Poznania (1 054,71) i Gdańska (954,90). Więcej korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców było także w Katowicach (691,44) i Białymstoku (556,12). Mniejszy wskaźnik od Lublina zanotowano jedynie w Bydgoszczy (359,38).

Podobnie jak w przypadku miejsc noclegowych przypadających na 1 tys. ludności, wskaźnik dla Lublina pokazujący liczbę udzielonych noclegów i liczbę korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w porównaniu do innych miast nie przedstawia się zadowalająco. Odnotowane wartości wskaźnika są wyższe tylko od wskaźników miasta Bydgoszcz. Niewielka różnica dzieli Lublin od Białegostoku, ale przewaga pozostałych miast jest już dość wyraźna.

Miasto Lublin w swojej promocji wykorzystuje całą tak gamę tradycyjnych, jak i nowych mediów. Działania wizerunkowe są realizowane za pomocą mediów ATL – telewizji, outdooru oraz radia i prasy, wspomaganymi przez kampanie prowadzone w Internecie. W przypadku tego ostatniego medium Miasto prowadzi dwa główne portale – ogólny [www.lublin.eu] i gminny [www.um.lublin.pl], a także profil na Facebook’u oraz kilka serwisów dedykowanych konkretnym projektom lub inicjatywom. Lublin w swoich działaniach korzysta również z ambientu, rozmaitych form komunikacji bezpośredniej oraz programów lojalnościowych. Znaczącą rolę w promocji pełnią miejskie wydawnictwa o charakterze informacyjnym oraz drobne materiały wizerunkowe.

Lublin opiera swoje działania marketingowe na przyjętej Strategii Komunikacji Marki opisującej emocjonalne i funkcjonalne aspekty marki „Lublin. Miasto Inspiracji”. Stworzono również drugą markę z nową identyfikacją wizualną, odnoszącą się do gospodarczej tożsamości Lublina – „Lublin. Inspiruje Biznes”.

Rysunek 61. Korzystający z noclegów w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

6.4. Organizacja czasu wolnego

Mieszkańcy Lublina mogą spędzać czas wolny w formie aktywnej, uprawiając sport (zawodowo, amatorsko lub czysto rekreacyjnie). Według ewidencji prowadzonej przez Prezydenta Miasta Lublin (stan na wrzesień 2012 r.) w Lublinie działają 54 uczniowskie kluby sportowe, 103 kluby sportowe funkcjonujące w formie stowarzyszenia, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej, oraz 31 klubów sportowych z siedzibą w Lublinie, wpisanych do rejestru stowarzyszeń KRS. W mieście Lublin funkcjonuje 38 związków sportowych reprezentujących różne dyscypliny.

Zgodnie z założeniami Strategii wspierania rozwoju sportu i rekreacji w Lublinie do roku 2015⁵¹ mówiącymi o konieczności koncentracji nakładów na ograniczonej liczbie dyscyplin, wyróżniono dyscypliny strategiczne, reprezentowane przez lubelskie kluby biorące udział w rozgrywkach ligowych na różnym szczeblu. Wśród gier zespołowych znajdują się:

- piłka nożna mężczyzn – Motor Lublin SA (klub uczestniczy w rozgrywkach grupy wschodniej II ligi – trzecia klasa rozgrywkowa),
- koszykówka mężczyzn – MKS „Start” Lublin SA (klub uczestniczy w rozgrywkach I ligi – druga klasa rozgrywkowa),
- piłka ręczna kobiet – SPR Lublin SA (klub uczestniczy w rozgrywkach Superligi – najwyższa klasa rozgrywkowa),
- piłka siatkowa:
  - ZKS „Cukrownik” (siatkówka mężczyzn, klub uczestniczy w rozgrywkach IV grupy II ligi – trzecia klasa rozgrywkowa),
  - AZS KU UMCS (siatkówka kobiet, klub uczestniczy w rozgrywkach III grupy II ligi – trzecia klasa rozgrywkowa).

Spośród dyscyplin indywidualnych szczególna uwaga władz Lublina będzie skupiać się na:

- lekkiej atletyce – AZS KU UMCS (kobiety i mężczyźni, klub uczestniczy w rozgrywkach I ligi – pierwsza klasa rozgrywkowa),
- tenisie stołowym:
  - KS „Sygnał” (mężczyźni, klub uczestniczy w rozgrywkach I ligi – druga klasa rozgrywkowa),
  - KTS „Optima” (kobiety, klub uczestniczy w rozgrywkach I ligi – druga klasa rozgrywkowa),
- pływaniu,
- sportach walki (taekwondo WTF, boks).

Ponadto wyróżniono „żużel”, który przede wszystkim z uwagi na niewielką zdolność do generowania rozległej piramidy szkoleniowej – co przekłada się na relatywnie małą liczbę czynnie uprawiających – został odmiennie potraktowany w ramach powyższego podziału.

Lubelscy sportowcy zdobywają medale na zawodach rangi światowej, europejskiej i polskiej. W 2010 r. w sumie wywalczyli 105 medali, natomiast w 2011 r. – 136. Najwięcej medali uzyskali trenujący karate – 20, zapasy/sumo – 17, kick boxing – 12, taekwondo – 12, wspinaczkę 12. Ponad 24% zdobytych odznaczeń w 2011 r. przypadło dla sportowców niepełnosprawnych, podczas gdy w 2010 r. było to ok. 14%.

---

⁵¹ Uchwała nr 496/XXII/2012 Rady Miasta Lublin z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii wspierania rozwoju sportu i rekreacji w Lublinie do roku 2015 [www.bip.lublin.eu/bip/um/index.php?t=200&id=170782].

Tabela 32. Medale zdobyte przez lubelskich sportowców w poszczególnych dyscyplinach w latach 2010–2011 (oznaczenia: Z – złoty, S – srebrny, B – brązowy)

Dyscyplina	2010									2011								
	Mistrzostwa Świata			Mistrzostwa Europy			Mistrzostwa Polski			Mistrzostwa Świata			Mistrzostwa Europy			Mistrzostwa Polski		
	Z	S	B	Z	S	B	Z	S	B	Z	S	B	Z	S	B	Z	S	B
Piłka nożna	I liga									II liga								
Koszykówka	2 x I liga									2 x I liga								
Piłka siatkowa	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2 x II liga								
Piłka ręczna	Superliga, Akademicki Mistrz Europy									Superliga								
Pływanie	0	0	0	0	0	0	5	4	3	0	0	0	0	0	0	4	2	2
Karate	3	2	2	0	1	0	2	5	4	2	0	1	5	2	2	0	4	4
Lekka atletyka	0	0	0	0	0	0	3	2	6	0	0	0	0	0	0	7	0	2
Taekwondo	0	0	0	0	1	0	2	1	3	2	0	0	0	0	0	0	6	4
Zapasy/sumo	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	3	4	1	2	6
Rugby	Ekstraliga									Ekstraliga, Mistrz Polski Juniorów								
Tenis stołowy	I liga									2 x I liga								
Szachy	I liga									Ekstraklasa, Wicemistrzynie Europy								
Boks	1	0	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	2	1	1
Wspinaczka	0	0	1	0	0	0	3	1	6	1	0	0	0	0	0	4	5	2
Motocross	0	0	0	0	0	0	6	1	1	0	0	0	0	0	0	4	2	1
Kick boxing	1	0	0	0	1	0	2	4	4	0	0	0	1	0	0	2	5	4
Żużel	II liga									I liga								
Kajakarstwo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Sport niepełnosprawnych	0	0	0	0	0	1	8	4	2	1	0	0	1	0	4	13	6	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Lublin.

Miasto Lublin od wielu lat inwestuje w infrastrukturę sportową. Przykładem jest wybudowana w 2006 r. Hala Sportowo-Widowiskowa Globus przy ul. Kazimierza Wielkiego 10. Obiekt posiada ok. 5 500 miejsc siedzących i jest miejscem licznych wydarzeń sportowych oraz artystycznych. W Hali Globus odbywają się największe imprezy sportowe i artystyczne po tej stronie Polski, m.in. Mecz Gwiazd PLK 2010, Turniej Finałowy Pucharu Polski w koszykówce mężczyzn, Spalding Super Cup PLKK, Gale Boksu Zawodowego, Mistrzostwa Polski w Kick-Boxingu, 2008 European Snooker Championships Ladies/Masters/Men EBSA International Polish Open Lublin-Poland. Na co dzień na parkiecie Hali Globus trenuje i rozgrywa mecze piłki ręcznej drużyna SPR Lublin. W ramach wydarzeń o charakterze artystycznym wystąpili tutaj m.in. Ewa Farna, Maryla Rodowicz, Piotr Rubik (Tu Es Petrus, Psalterz Wrześniowy), Kombii, Boney M, Doda, Lady Pank, Golec Orkiestra, Stachursky, GaelForce Dance, Zespół Pieśni i Tańca Mazowsze. Dobrym dowcipem popisały się liczne kabarety. W hali zagościły również gwiazdy Musicalu Metro, programu Mam Talent, odbył się Festiwal Reggae, rewie na lodzie: Czarnoksiężnik z krainy Oz, Champions on Ice oraz wystawiono opery *La Traviata*, i *Nabucco*, a także operetkę *Baron cygański*. Drugim obiektem o charakterze sportowo-widowiskowym istniejącym od wielu lat na terenie miasta jest Hala Zygmunowska. Wykorzystywana jest przede wszystkim do rozgrywania meczów piłki ręcznej, siatkówki, koszykówki oraz halowej piłki nożnej.

Przedsięwzięciem inwestycyjnym realizowanym w najbliższych latach będzie budowa stadionu miejskiego (obiekt stanie przy ul. Krochmalnej na terenach dawnej Cukrowni Lublin) oraz budowa basenu olimpijskiego (zespół krytych pływalni przy al. Zygmunowskich 4). Obecny stadion miejski przy al. Zygmunowskich będzie przeznaczony tylko dla żużlowców. Z kolei stadion „Start” służy do rozgrywania zawodów lekkoatletycznych.

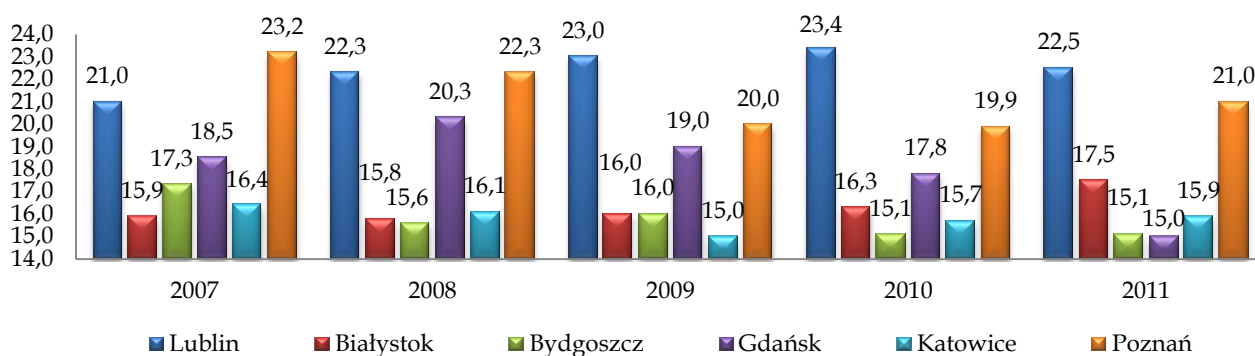
W okolicach Zalewu Zemborzyckiego zorganizowana jest strefa rekreacji i sportu – „Słoneczny Wrotków”. Wzdłuż brzegu rozciąga się piaszczysta plaża z boiskami do siatkówki. Oprócz niej zlokalizowane

są: urządzenia do outdoorowego fitness, park linowy, wyciąg do nart wodnych oraz liczne place zabaw dla najmłodszych i punkty gastronomiczne. Istnieje możliwość skorzystania z odkrytych basenów (100 m zjeżdżalnia wodna rura, turbozjeżdżalnia, zjeżdżalnia rodzinna, brodzik dla dzieci, basen pływacki, baseny rekreacyjne, wodny plac zabaw, wyspa piratów – plac zabaw dla dzieci). Również wolny czas można spędzać w bardziej aktywnej formie, korzystając z wypożyczalni sprzętu sportowego, gdzie czekają kajaki jedno- i dwuosobowe, rowery wodne, rowery górskie oraz sprzęt do windsurfingu. Do Zalewu Zemborzyckiego z różnych części Lublina prowadzi ścieżka rowerowa, która także biegnie wokół zbiornika wodnego.

W okresie zimy mieszkańcy Lublina mają do dyspozycji stok narciarski i lodowisko przy Hali Globus (powierzchnia 20 m x 30 m) oraz lodowisko Icemania (powierzchnia 30 m x 60 m) przy al. Zygmuntońskich.

Mniej fizycznie obciążającą formą zagospodarowania wolnego czasu jest przeznaczenie go na poszerzanie swojej wiedzy, horyzontów, zainteresowań poprzez lekturę książek i czasopism ogólnodostępnych w lubelskich bibliotekach. Dane potwierdzają, że lublinianie chętnie korzystają z bibliotek i czytają książki, o czym świadczy liczba wypożyczeń przypadających na 1 czytelnika. Pod tym względem Lublin wyraźnie wyróżnia się na tle innych miast. W 2011 r. wskaźnik wypożyczeń był najwyższy i wyniósł 22,5 wolumina na 1 korzystającego z biblioteki.

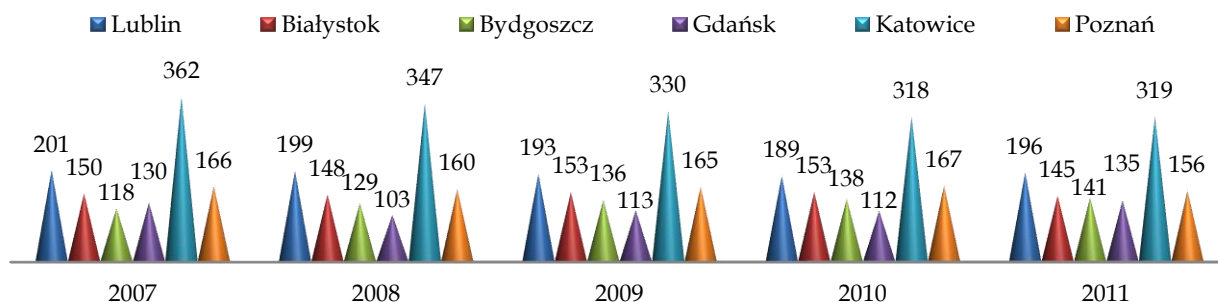
Rysunek 62. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Potwierdzeniem aktywności mieszkańców, jeśli chodzi o wykorzystanie bibliotek, jest liczba czytelników, jaka przypada na 1 tys. ludności. W ostatnich latach wskaźnik ten nieznacznie spada, ale nie są to tak dynamiczne zmiany jak w przypadku części porównywanych miast. Katowice cechują się większą liczbą czytelników przypadającą na 1 tys. ludności, z tym że nie przekłada się to na liczbę pożyczonych książek, czasopism lub pozostałych publikacji tworzących zasób zbiorów.

Rysunek 63. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1 tys. ludności w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

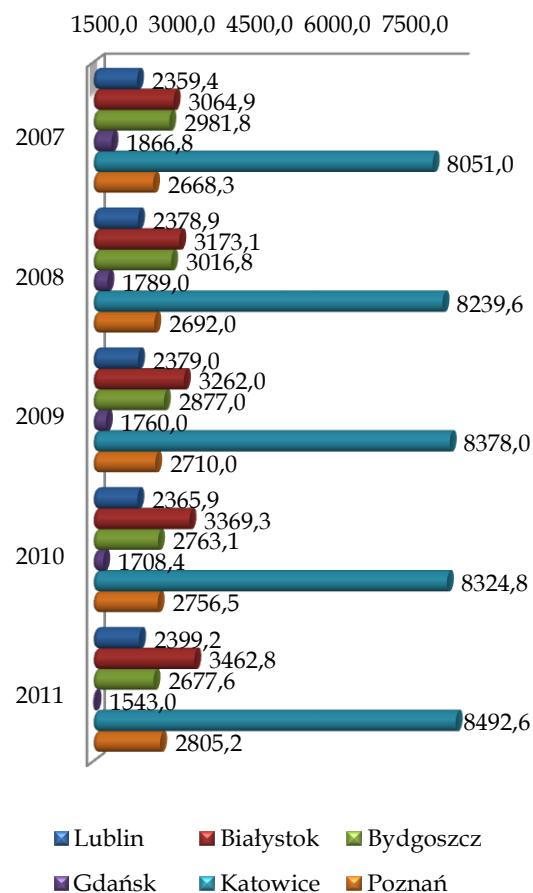

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Księgozbiór lubelskich bibliotek nie należy do zasobnych, co obrazuje wskaźnik pokazujący liczbę dostępnych pozycji w przeliczeniu na 1 tys. ludności. Przez ostatnie cztery lata utrzymywał się na względnie stabilnym poziomie. Najniższą wartość odnotowano w 2007 r. – 2 359,4 książki, a najwyższą w 2011 r. – 2 399,2. Spośród porównywanych miast większym zasobem dysponują: Bydgoszcz, Poznań, Białystok i Katowice.

Czas wolny mieszkańcy Lublina oraz turyści mogą spędzić, korzystając z usług wielu lokali gastronomicznych (restauracji, kawiarni, cukierni, barów, pubów itd.). W części z nich można skosztować potraw regionalnych, a także dań pochodzących z wielu kuchni świata. W 2011 r. w Lublinie funkcjonowało 835 podmiotów gospodarczych o profilu gastronomicznym (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadło blisko 24 podmioty), z czego 611 stanowiły restauracje i inne placówki gastronomiczne. W latach 2009–2011 znacznie, bo o 27,78% zmniejszyła się liczba punktów zajmujących się przygotowaniem i podawaniem napojów. Natomiast wzrosła liczba restauracji i pozostałych placówek gastronomicznych oraz liczba punktów gastronomicznych przygotowujących żywność dla odbiorców zewnętrznych (odpowiednio o 7,76% i 26,56%).

Rysunek 64. Księgozbiór bibliotek na 1 tys. ludności w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Tabela 33. Liczba podmiotów gospodarczych o profilu gastronomicznym działających w Lublinie w latach 2009–2011

Rodzaj działalności podmiotu	2009		2010		2011	
	liczba	w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	liczba	w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	liczba	w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców
Ogółem, w tym:	829	23,72	874	25,08	835	23,96
restauracje i pozostałe placówki gastronomiczne	567	16,23	628	18,02	611	17,53
przygotowywanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering) i pozostała gastronomiczna działalność usługowa	64	1,83	82	2,35	81	2,32
przygotowywanie i podawanie napojów	198	5,67	164	4,71	143	4,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

6.5. Konkluzje strategiczne

- Lublin jest miastem posiadającym bogatą historię, która była tworzona przez rozmaite kultury i środowiska ścierające się na przestrzeni wieków w mieście, udokumentowaną wieloma zabytkami, dziełami oraz eksponatami. Na 2017 r. przypada 700-lecie lokacji Lublina, dlatego też rok ten oraz lata wcześniejsze warto wykorzystać do zaprezentowania dziejów miasta, tego, jak ono się kształtowało, i na bazie 700-letniej historii wyznaczyć nowe kierunki rozwoju na przyszłe stulecie.
- Lubelska kultura cechuje się dobrze rozwiniętą bazą instytucjonalną i organizacyjną. Jest bogata w różnorodne wydarzenia o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym. Unikatowe walory kulturowe miasta stanowią bazę do promocji Lublina oraz są kluczowym komponentem sprzyjającym rozwojowi turystyki.
- Lublin opiera swoje działania marketingowe na dwóch markach – „Lublin. Miasto Inspiracji” i „Lublin. Inspiruje Biznes”. Pierwsza odnosi się do tożsamości kulturowej, druga zaś do gospodarczej. Obydwie marki wymagają zakorzenienia w świadomości mieszkańców Lublina i regionu, a także wszelkich interesariuszy wywodzących się z kraju i zagranicy.
- Stan oraz wielkość bazy noclegowej Lublina są nieadekwatne do możliwości, jakie miasto ma do generowania turystyki kulturowej przy założeniu wykorzystania walorów historyczno-kulturowych, które posiada. Szczególnie uboga jest oferta noclegowa dla młodych turystów, którzy chętnie korzystają z niedrogich noclegów, jak np. hostele, schroniska itp. Ponadto poprzez dążenie do wzmocnienia potencjału konferencyjnego i kongresowego miasta należy rozwijać turystykę biznesową.
- Blisko 3/4 odwiedzających Lublin stanowią turyści polscy. Warto wzmocnić promocję miasta za granicą, co może przełożyć się na wzrost liczby turystów zagranicznych, którzy z reguły bywają zamożniejsi i są w stanie wydać w trakcie pobytu w mieście więcej pieniędzy (finalnie środki te trafiają w znacznej części do lubelskich przedsiębiorców).
- W ostatnich latach Lublin wzbogacił swoją ofertę, pozwalającą na spędzenie w sposób aktywny czasu wolnego. Główne działania spowodowały rozszerzenie propozycji rekreacyjno-sportowych, zostały także podjęte kroki zakładające modernizację i budowę nowych wielokubaturowych obiektów sportowych. W przyszłości stworzy to szansę na organizację prestiżowych imprez sportowych, a także kulturowych.

7. Jakość życia

7.1. Środowisko naturalne

Walory i zasoby przyrodnicze Lublina są jednym z ważniejszych czynników kształtujących rozwój miasta i jakość życia w nim. W swoich granicach Lublin posiada trzy lasy: największy las Dąbrowa, położony przy zbudowanym w 1974 r. sztucznym zbiorniku wodnym, zwanym Zalewem Zemborzyckim, Stary Gaj, położony na zachodzie miasta, i najdalej wysunięty na południe las Prawiedniki. Ponadto miasto posiada liczne parki spacerowo-wypoczynkowe (m.in. Park Saski, Park Ludowy, park Rusalka, park Czuby, Park Bronowicki), a osiedla bogate są w zieleńce i mniejsze skwery.

Na terenie miasta, w dolinie i na zboczach rzeki Czechówki w dzielnicy Sławinek, położony jest Ogród Botaniczny UMCS. Dostarcza on wysokich wartości krajobrazowych i kompozycji parkowych. Rozciąga się na powierzchni 25 hektarów i zawiera około 6,5 tys. gatunków i odmian roślin pochodzących ze wszystkich stron świata. W Ogrodzie, oprócz urzekających kompozycji roślinnych, tajemniczych ścieżek, głębokich wąwozów, znajduje się zabytkowy dworek Kościuszków.

Drugim obiektem o walorach przyrodniczych i kulturowych zlokalizowanym na Sławinku jest Muzeum Wsi Lubelskiej (tzw. Skansen). Na powierzchni 27 hektarów zgromadzono unikalną ekspozycję, która dokumentuje życie dawnych mieszkańców regionu. Znajdują się tu urokliwe młyny, zagrody i chaty kryte strzechą, tętniące życiem podczas organizowanych przez muzeum sianokosów, żniw czy dożynek.

Od wieków doliny rzeczne Czechówki, Czerniejówki i Bystrzycy miały kluczowe znaczenie dla zagospodarowania miasta. Do dziś decydują o warunkach przewietrzania, a koryta rzek i ich dawne tereny zalewowe wyznaczają racjonalne granice terenów przydatnych pod zabudowę. W latach 60. minionego stulecia dokonano regulacji rzek na znacznej części ich przebiegu przez miasto, a równocześnie zlikwidowano wiele stawów, które od stuleci dostarczały miastu ryb i pozwalały na wypoczynek. Zmniejszyło to ryzyko wylewów, ale też i zubożyło walory krajobrazowe dolin. Jednocześnie z powiększaniem obszarów zabudowanych w dolinach pojawiły się drogi o coraz większych parametrach. W latach 70. spiętrzone też wody Bystrzycy w Zalewie Zemborzyckim, tworząc na południu miasta tereny rekreacyjne o wysokim potencjale atrakcyjności. Doliny rzeczne na wielu odcinkach zaczęły być wręcz terenem wysypisk śmieci i miejscem spustu ścieków i nieczystości. Dopiero budowa oczyszczalni ścieków na Hajdowie wraz z rozbudową sieci kanalizacji sanitarnej spowodowały początek poprawy stanu czystości rzek. Stan obecny dolin rzecznych można scharakteryzować następująco:

- Dolina Czechówki – zdominowana przebiegiem drogi krajowej S-17, będącej jednocześnie ważną drogą obsługującą śródmieście i inne przyległe dzielnice. Wymaga rekultywacji terenów zielonych, przywrócenia im walorów krajobrazowych i wyizolowania od trasy komunikacyjnej.
- Dolina Czerniejówki – jedyna dolina wolna od dużych szlaków komunikacyjnych, co nie oznacza braku problemów. Jedno ze źródeł problemów leży w sposobie „wiejskiego” traktowania rzeki przez wielu mieszkańców przyległych terenów. Zanieczyszczanie ściekami lub tworzenie wysypisk śmieci jest tu dość powszechne. Innym problemem jest odprowadzenie wód opadowych i zagrożenie powodziowe występujące okresowo w dolinie.
- Dolina Bystrzycy – najdłuższa dolina największej rzeki w Lublinie, której kierunek i szerokość zapewnia miastu korzystne warunki przewietrzania. Odcinkowo dolinie rzecznej towarzyszą trasy komunikacyjne. Wiele dawnych terenów zalewowych zajęły ogrody działkowe, które powoli tracą swoich zwolenników i użytkowników. W ostatnich latach powstała ścieżka rowerowa wzdłuż tej doliny, która stanowi główną oś całego systemu ścieżek rowerowych w Lublinie i służy tworzeniu alternatywnej sieci ekologicznej komunikacji w mieście pozwalającej na dobrą dostępność terenów rekreacyjnych w dolinach. Główne tereny i obiekty sportowe (stadion, boiska, Lubelski Klub Jeździecki) są zlokalizowane w środkowym odcinku tej doliny, ale ich powiązanie z rzeką nie jest w pełni wykorzystane. Dolina Bystrzycy obejmuje

też teren Zalewu Zemborzycyckiego i lasu Dąbrowa, które są potencjalnie najbardziej atrakcyjnymi terenami rekreacyjnymi miasta.⁵²

Cenne zasoby przyrodnicze, jakimi dysponuje miasto, muszą być chronione m.in. poprzez wdrożenie i stosowanie odpowiedniej polityki gospodarki odpadami. Jej skuteczność może być oceniana poprzez stopień odzysku odpadów ogólnie wyprodukowanych. W 2011 r. w Lublinie wytworzono 1 324,5 tony odpadów przypadających na 1 km² powierzchni miasta. Porównywalną ilość wytwarza Białystok i Bydgoszcz. Dla ochrony walorów naturalnych środowiska istotny jest udział odpadów poddanych odzyskowi. Pod tym względem w 2011 r. Lublin był liderem, poddając odzyskowi 99,3% wytworzonych w ciągu roku odpadów.

Tabela 34. Odpady wytworzone w przeliczeniu na 1 km² powierzchni miasta w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w tonach)

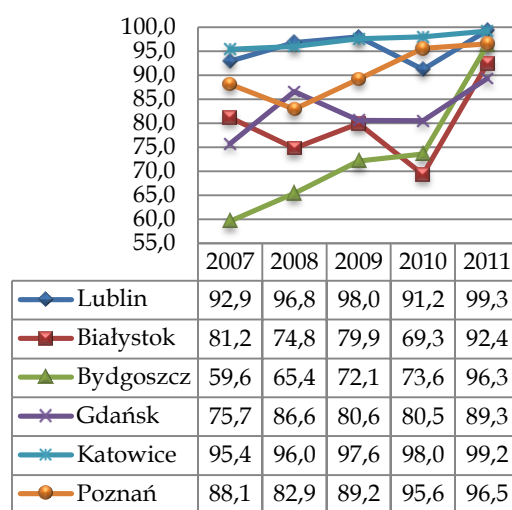
Miasto	2007	2008	2009	2010	2011
Lublin	2 807,5	803,4	966,7	826,7	1 324,5
Białystok	1 641,2	1 737,3	1 198,0	1 231,9	1 256,2
Bydgoszcz	1 844,0	1 453,7	1 004,5	1 367,2	1 300,1
Gdańsk	2 293,9	1 747,3	1 405,7	1 338,4	1 610,2
Katowice	22 014,5	19 694,5	17 910,3	16 618,1	17 456,9
Poznań	1 838,2	1 724,4	2 614,9	2 644,6	2 204,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Dbłość o środowisko naturalne przejawia się także w gospodarce ściekowej. Ścieki powstające na terenie miasta stanowią ścieki: bytowe, przemysłowe, wody opadowe lub ich mieszanina. Są one odprowadzane do kanalizacji miejskiej, która ma charakter rozdzielczy. Ścieki bytowo-gospodarcze i przemysłowe są przesyłane przez układ kanałów do kolektora zbiorczego, a następnie trafiają do oczyszczalni ścieków „Hajdów”, gdzie zostają poddane procesowi oczyszczania. Natomiast wody opadowe odprowadzane są oddzielnym systemem kanalizacji deszczowej do rzek.

Oczyszczalnia ścieków „Hajdów” oczyszcza wszystkie ścieki bytowo-gospodarcze z miast Lublin i Świdnik oraz okolicznych gmin. Ścieki z obu miast dopływają do oczyszczalni kolektorem „Z” o średnicy 2,5 m. Oczyszczalnia posiada następującą projektową zdolność przepustową: średnio na dobę Qd śr = 120 000 m³/d, max. na dobę Qd max = 135 000 m³/d, max. na godzinę Qh max = 9 000 m³/h. Zajmuje łącznie 62,6 ha, z czego pola załadowywania – 22,4 ha. Obiekt został zaprojektowany w latach 70. XX w., a jego budowa trwała do 1992 r. Oczyszczone ścieki, odprowadzane do rzeki Bystrzycy, mają bardzo duży wpływ na jej stan z uwagi na ich dużą ilość, stanowiącą kilkadziesiąt procent odbiornika. Z tego powodu Spółka, dbając o naturalne środowisko, przykłada ogromną wagę do jakości świadczonych usług i zaawansowanych technologii wykorzystywanych w obiekcie. Stopień

Rysunek 65. Udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

⁵² Na podstawie Programu Rewitalizacji dla Miasta, Uchwała nr 752/XXXIII/2009 Rady Miasta Lublin z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie Programu Rewitalizacji dla Lublina.

redukcji podstawowych wskaźników zanieczyszczeń wynosi średnio 95,6%, co pozwala na spełnienie warunków pozwolenia wodnoprawnego.⁵³

Od 2009 r. Lublin oczyszcza 100% ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających przeprowadzenia tego procesu. Podobnym rezultatem, z tym że od 2010 r., cechuje się Białystok. W przeszłości 100% ścieków oczyszczała Bydgoszcz, lecz w ostatnim analizowanym roku wskaźnik ten uległ znacznej obniżce.

Tabela 35. Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007	2008	2009	2010
Lublin	98,47	99,27	100,00	100,00
Białystok	99,66	99,86	94,61	100,00
Bydgoszcz	100,00	100,00	100,00	94,12
Gdańsk	78,87	77,72	98,92	99,37
Katowice	72,73	71,88	74,02	74,72
Poznań	99,93	99,24	99,49	99,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

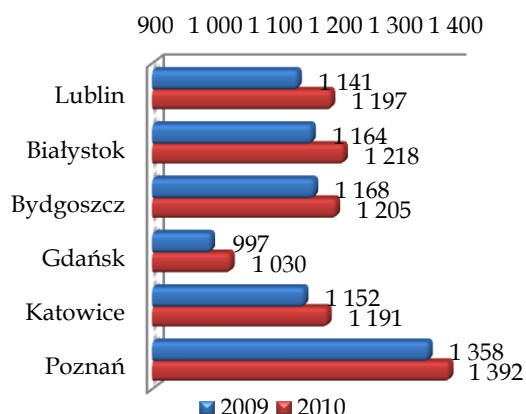
Wpływ na zanieczyszczenie powietrza, ale również na komfort życia i przemieszczania się po mieście ma samochodowy ruch uliczny i jego natężenie. Wskaźnikami, które pokazują zagęszczenie samochodów w przestrzeni miejskiej i które mogą być wykorzystane do porównań z innymi miastami jest liczba pojazdów w przeliczeniu na 1 tys. ludności oraz liczba pojazdów w przeliczeniu na 1 km² powierzchni miasta.

Tabela 36. Liczba pojazdów w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2009–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	Samochody osobowe			Samochody ciężarowe			Motocykle		
	2009	2010	Dynamika	2009	2010	Dynamika	2009	2010	Dynamika
Lublin	378,7	396,5	104,70%	79,5	85,3	107,30%	14,6	15,9	108,90%
Białystok	315,5	328,3	104,06%	66,5	70,4	105,86%	13,2	13,9	105,30%
Bydgoszcz	462,5	477,4	103,22%	82,7	87,6	105,93%	25,4	26,0	102,36%
Gdańsk	470,9	484,3	102,85%	88,4	92,4	104,52%	10,2	11,1	108,82%
Katowice	484,5	500,7	103,34%	107,3	114,3	106,52%	14,6	15,4	105,48%
Poznań	514,8	525,6	102,10%	107,7	115,1	106,87%	18,7	19,8	105,88%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Rysunek 66. Liczba pojazdów samochodowych ogółem w przeliczeniu na 1 km² powierzchni miasta w latach 2009–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Lublin cechuje się największą dynamiką wzrostu liczby samochodów osobowych, ciężarowych oraz motocykli przypadających na 1 tys. mieszkańców. Odpowiednio wskaźnik wzrósł o 4,7%, 7,3% i 8,9%. Jednak porównanie konkretnych wartości za 2010 r. wykazuje, że są one w większości przypadków niższe niż dla miast grupy porównawczej. Jedynie mniej pojazdów na obywatela przypada w Białymstoku – 328,2, podczas gdy w Lublinie jest 396,5. Niskie wartości tego wskaźnika są korzystne dla środowiska naturalnego i pozytywnie wpływają na jakość powietrza (mniej zanieczyszczeń i spalin).

Z kolei pod względem zagęszczenia przestrzeni miejskiej pojazdami (1 197 pojazdów na 1 km² w 2010 r.) niewiele różni się od pozostałych miast. Największym zagęszczeniem cechuje się Poznań (1 392 pojazdy na 1 km²),

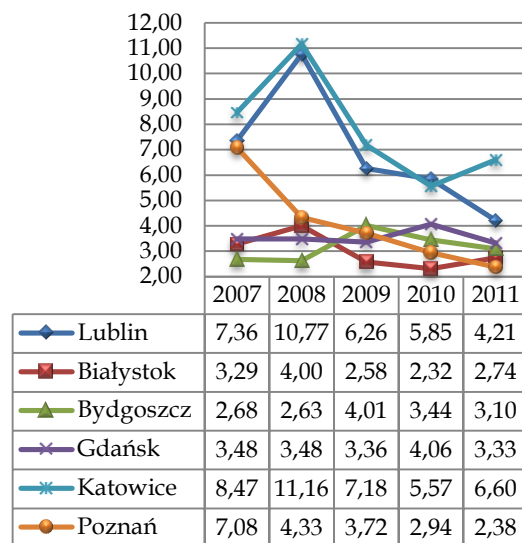
⁵³ Strona internetowa Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. w Lublinie [www.mpwik.lublin.pl].

niewiele wyższy wskaźnik odnotowano dla Białegostoku (1 218) i Bydgoszczy (1 205). Minimalnie mniejsze zagęszczenie pojazdami występuje w Katowicach (1 191). Najbardziej przyjaznym miastem dla mieszkańców, środowiska i przestrzeni miejskiej jest Gdańsk (1 030).

Władze Lublina w 2011 r. przeznaczyły na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska 63 121 222,05 zł, co stanowiło 4,21% ogólnych wydatków miasta i 181,09 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Od 2007 r. zarysowała się ogólna tendencja spadkowa udziału wydatków w Dziale 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska. Jedynie w 2008 r. jednorazowo wystąpił skokowy wzrost. Niemniej udział tego rodzaju wydatków w budżecie w porównaniu do większości wybranych miast jest większy. Jedynie Katowice, przeznaczając 92 691 193,20 zł, osiągają wskaźnik na poziomie 6,60%. Pozostałe miasta w 2011 r. przeznaczyły odpowiednio następujące kwoty: Gdańsk - 84 585 329,03 zł (3,33%), Poznań - 72 728 216,49 zł (2,38%), Bydgoszcz - 43 986 784,21 zł (3,10%), Białystok - 40 263 689,62 zł (2,74%).

Ponadto władze miasta Lublin inicjują wiele działań zmierzających do poprawy jakości środowiska.⁵⁴ Lublin otrzymał także wyróżnienie od Prezydenta RP za skuteczną walkę ze szrotówkiem kasztanowcowiaczkiem jako wzorcową metodę ochrony kasztanowców.

Rysunek 67. Udział wydatków w Dziale 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska w ogólnych wydatkach budżetu JST w latach 2007-2011 w wybranych miastach Polski (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

⁵⁴ W 2011 r. zorganizowano m.in.: akcję „Posprzątajmy Lublin na wiosnę 2011”, akcję „Sadzonki za oponki”, akcję „Spotkajmy się w schronisku”, VI Ekopiknik Rodzinny połączony z Maratonem Leszczynowa”, akcję „Ekoświatło za Elektrośmięci”, konferencję „Potencjał ekologiczny Lublina i Lubelszczyzny”, konferencję „Prawidłowa pielęgnacja drzew”, kampanię „Kochasz dzieci, nie pal śmieci”.

7.2. Opieka zdrowotna

W Lublinie ambulatoryjna opiekę medyczną świadczą 223 placówki (23 publiczne i 200 niepublicznych) oraz 68 podmiotów o charakterze praktyk lekarskich. W latach 2007–2010 zwiększyła się liczba zakładów opieki zdrowotnej działających na terenie miasta. W 2007 r. było ich 208, a w 2010 r. już 223. Wzrost ten wynika wyłącznie z tego, iż przybyło 19 nowych placówek niepublicznych. Natomiast liczba placówek publicznych uległa zmniejszeniu z 27 do 23. Ubyło także ośrodków świadczących praktyki lekarskie.

Tabela 37. Zakłady opieki zdrowotnej wg rodzaju działające w Lublinie w latach 2007–2010

Rodzaj placówki	2007	2008	2009	2010
Ogółem, w tym:	208	201	215	223
<i>publiczne</i>	27	35	26	23
<i>niepubliczne</i>	181	166	189	200
Służby medycyny pracy	7	30	-	-
Praktyki lekarskie	92	81	70	68

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

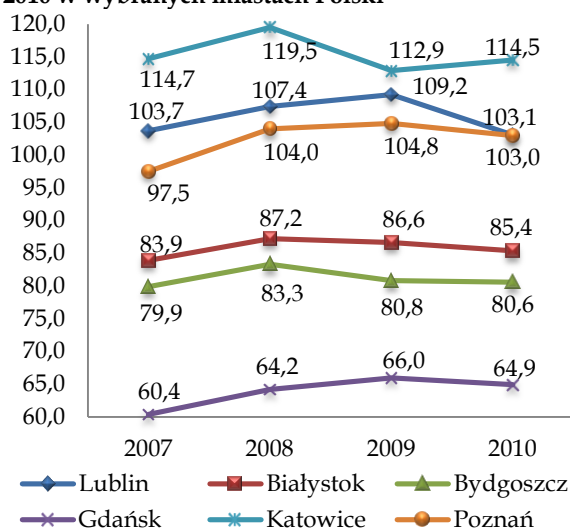
W 2010 r. udzielono 1 564 674 porad w ramach podstawowej opieki zdrowotnej, co oznaczało 80 414 mniej porad (spadek o 4,89%) niż w 2007 r. Pomoc świadczona przez placówki podległe samorządowi stanowiła odpowiednio w 2007 r. – 6,75%, w 2008 r. – 7,24%, w 2009 r. – 6,81%, w 2010 r. – 6,96%.

Tabela 38. Porady udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej w latach 2007–2010

Rodzaj danych	2007	2008	2009	2010
Ogółem, w tym:	1 645 088	1 679 669	1 673 194	1 564 674
<i>udzielone przez placówki podległe samorządowi terytorialnemu</i>	111 094	121 529	113 891	108 830

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 68. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Działające na terenie Lublina szpitale dysponują znaczną liczbą łóżek przeznaczonych dla pacjentów. W 2010 r. na 10 tys. ludności w przybliżeniu przypadają 103 łóżka. W porównaniu do innych miast pozycjonuje to Lublin na 2 miejscu tuż za Katowicami (114,5), a minimalnie przed Poznaniem (103,0). W Białymstoku, Bydgoszczy i Gdańsku dostępność do wolnych łóżek w szpitalach jest znacznie mniejsza.

Leczeniem lublinian zajmuje się liczna kadra medyczna. Z danych za 2010 r. wynika, że 2 329 lekarzy (6,68 na 1 tys. osób), 393 dentyistów (1,13 na 1 tys. osób), 3 755 pielęgniarek (10,78 na 1 tys. osób) oraz 465 położnych (1,33 na 1 tys. osób). Powyższe dane potwierdzają, że Lublin jest silnym ośrodkiem medycznym z liczną i dobrze wykształconą kadrami.

Lublin charakteryzuje się również bardzo dobrze rozwiniętą siecią aptek, o czym świadczy wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 aptekę. Spośród wybranych miast jest on najniższy, co oznacza, że mieszkańcy mają większy dostęp do punktów sprzedaży leków, niż ma to miejsce w porównywanych samorządach. W 2011 r. na 1 aptekę przypadało 2 049 osób i było to o 197 więcej niż w 2007 r. Pomimo pewnego ograniczenia dostępności, Lublin i tak posiada pod tym względem sporą przewagę nad pozostałymi miastami.

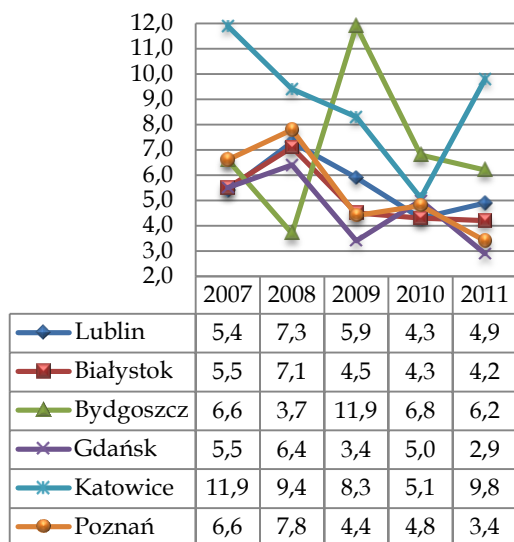
Tabela 39. Liczba personelu medycznego wg podstawowego miejsca pracy przypadającego na 1 tys. mieszkańców w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski⁵⁵

Miasto	Lekarze				Dentyści				Pielęgniarki				Położne			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Lublin	5,82	6,47	6,80	6,68	1,07	1,00	1,09	1,13	10,82	10,94	11,28	10,78	1,32	1,38	1,40	1,33
Białystok	4,61	4,79	4,93	4,85	0,79	0,73	0,70	0,79	8,17	8,11	8,36	8,38	1,14	1,24	1,19	1,19
Bydgoszcz	4,11	3,83	4,63	4,61	0,40	0,37	0,43	0,43	7,58	7,23	7,87	7,92	1,05	1,01	0,97	0,96
Gdańsk	3,76	3,71	4,11	3,75	0,37	0,38	0,40	0,48	6,81	6,74	6,92	6,59	0,86	0,88	0,90	0,79
Katowice	5,05	5,22	5,63	5,45	0,42	0,47	0,47	0,47	12,45	12,73	13,41	13,08	1,05	1,19	1,10	1,22
Poznań	4,16	4,20	4,07	3,79	0,36	0,45	0,20	0,32	7,33	7,29	7,11	7,47	1,25	1,33	1,25	1,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

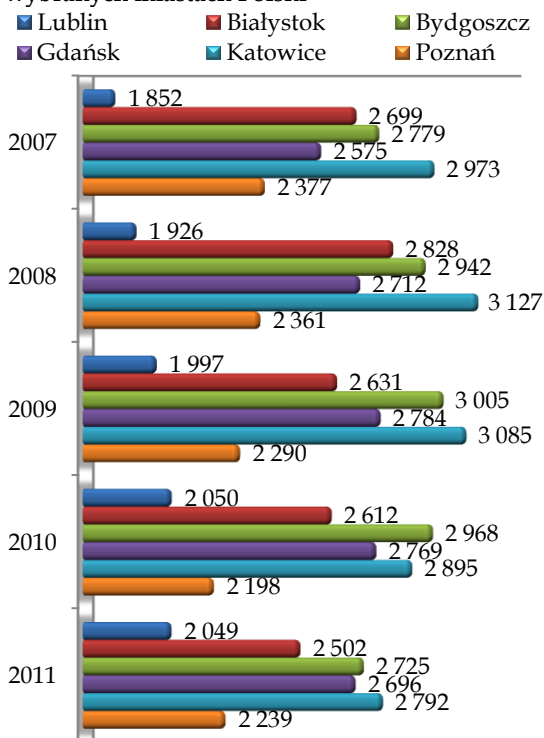
Ostatni element analizowany w ramach tego rozdziału dotyczy opieki zdrowotnej nad najmłodszymi. Obrazowany jest on przez dane dotyczące zgonów niemowląt. W 2011 r. wskaźnik zgonów niemowląt na 1 tys. urodzeń wzrósł o 0,6 do poziomu 4,9. W ten sposób ogólna spadkowa tendencja, jaką można było obserwować od 2008 r., została odwrócona. Na tle grupy porównawczej miasto Lublin prezentuje się przeciętnie i powinno dążyć do poprawy jakości opieki nad noworodkami. Miastami posiadającymi większy wskaźnik śmiertelności niemowląt są Bydgoszcz i Katowice.

Rysunek 70. Zgony niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 69. Liczba ludności przypadająca na 1 aptekę ogólnodostępną w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

⁵⁵ Dane nie obejmują jednostek, których organem tworzącym jest Ministerstwo Obrony Narodowej lub dawne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

7.3. Pomoc społeczna⁵⁶

Miasto Lublin realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej poprzez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie (MOPR), będący jednostką organizacyjną miasta, oraz inne podmioty, dla których organem prowadzącym jest Urząd Miasta Lublin, a także liczne ośrodki prowadzone przez fundacje i stowarzyszenia.

W 2011 r. wydatki MOPR wyniosły 147 054 106,36 zł. Dokonując analizy wydatków MOPR ze względu na formę wsparcia, należy podkreślić, że największe nakłady zostały przeznaczone na zasiłki rodzinne, pielęgnacyjne, dodatki do zasiłków rodzinnych oraz świadczenia alimentacyjne – 71 608 039,51 zł (48,70%). Znaczne wydatki zostały poniesione także na zasiłki i usługi pomocy społecznej – 23 973 124,88 zł (16,30%) oraz utrzymanie MOPR, CAŚ, CIK i Poradni Specjalistycznej dla Rodzin – 20 014 126,23 zł (13,61%). Przeznaczenie pozostałych środków prezentuje tabela 40.

Tabela 40. Wydatki zrealizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w 2011 r. z podziałem na formy wsparcia

Wyszczególnienie	Wartość (w zł)	Udział (w %)
Program „Pomoc państwa w zakresie żywienia”	6 932 505,36	4,71
Wydatki na domy pomocy społecznej i ośrodki wsparcia	9 588 124,75	6,52
Wydatki na placówki opiekuńczo-wychowawcze	2 945 238,04	2,00
Zasiłki i usługi pomocy społecznej	23 973 124,88	16,30
Ubezpieczenie zdrowotne	923 454,50	0,63
Pomoc na rzecz repatriantów i cudzoziemców	74 897,62	0,05
Rodziny zastępcze i usamodzielnienia	5 186 548,21	3,53
Zasiłki rodzinne, pielęgnacyjne, dodatki do zasiłków rodzinnych oraz świadczenia alimentacyjne	71 608 039,51	48,70
Utrzymanie MOPR, CAŚ, CIK, Poradni Specjalistycznej dla Rodzin	20 014 126,23	13,61
Gminny Program Przeciwdziałania i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	725 000,00	0,49
Projekty współfinansowane środkami UE	3 809 898,04	2,59
Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych	744 766,97	0,51
Mieszkania chronione	97 878,25	0,07
Pozostała działalność	430 504,00	0,29
Razem	147 054 106,36	100

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w 2011 roku.

Poziom wydatków na realizację zadań pomocy społecznej w 2011 r. w stosunku do 2010 r. był niższy o 2 889 946,40 zł. Największy spadek wydatków dotyczył projektów współfinansowanych środkami UE. W 2011 r. wydatki w tym obszarze były niższe o 4 394 419,14 zł w stosunku do 2010 r.

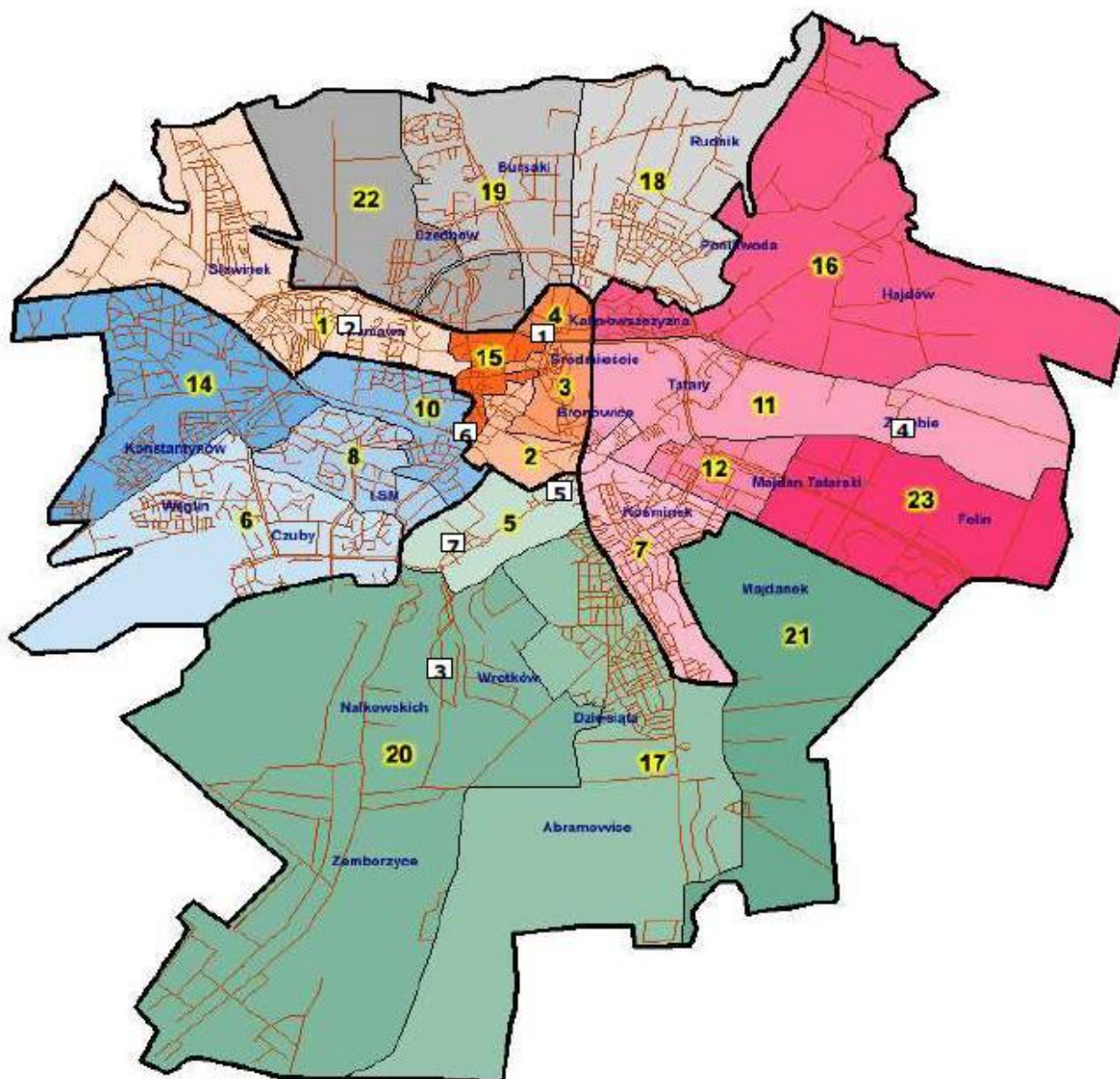
W 2011 r. z pomocy MOPR skorzystało 23 558 osób, co w porównaniu z rokiem poprzednim oznaczało spadek o około tysiąc osób. Tendencja spadkowa liczby podopiecznych jest obserwowana od kilku lat, przy czym sukcesywnie zmniejsza się liczba korzystających z pomocy środowiskowej. Należy zaznaczyć, że osoby objęte wsparciem środowiskowym stanowią 87% wszystkich korzystających z systemu wsparcia pomocy społecznej w mieście.

Na terenie miasta Lublin w 2011 r. funkcjonowało 5 Filii Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie, które swoim zasięgiem obejmowały wszystkie dzielnice Lublina. W strukturach Filii MOPR wydzielono 21 Sekcji Pracy Socjalnej, których pracownicy zajmują się pracą socjalną bezpośrednio w środowisku potrzebującego. Ponadto Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie sprawował nadzór merytoryczny nad działalnością 7 domów pomocy społecznej i 31 ośrodkami wsparcia. Domy pomocy społecznej oferują łącznie 606 miejsc, a ośrodki wsparcia dysponują 1 034 miejscami. W 2011 r. pomoc otrzymało 3 737 osób, z czego w ośrodkach wsparcia 2 978 osób (w tym 1 162 osób korzystało z pomocy w ośrodkach prowadzonych przez Miasto Lublin,

⁵⁶ Rozdział opracowany w oparciu o Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w 2011 roku [www.mopr.lublin.pl/sprawozdania/opis/spr_2011.pdf].

a 1 816 osób z pomocy w ośrodkach prowadzonych przez podmioty niepubliczne) i domach pomocy społecznej 759 potrzebujących.

Rysunek 71. System pomocy środowiskowej w 2011 r. na terenie miasta Lublin

Filia Nr 1 - ul. Lubartowska 6-8

- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 1 - Głowackiego 35
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 2 - Narutowicza 74
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 3 - Jezuicka 4
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 4 - Lubartowska 59/2
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 15 - Chopina 11/4

Filia Nr 2 - ul. Kresowa 9

- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 7 - Startowa 11
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 11 - Montażowa 16
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 12 - Startowa 11
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 16 - Towarowa 19
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 23 - Jagielly 16

Filia Nr 3 - ul. Mieszka I - 4

- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 6 - Jutrzenki 6
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 8 - Mieszka I - 4
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 10 - Głęboka 11
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 14 - Zana 14

Filia Nr 4 - al. Kompozytorów Polskich 8

- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 18 - Koryznowej 2c
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 19 - Kompozytorów Polskich 8
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 22 - Paganiniego 12

Filia Nr 5 - ul. Nałkowskich 114

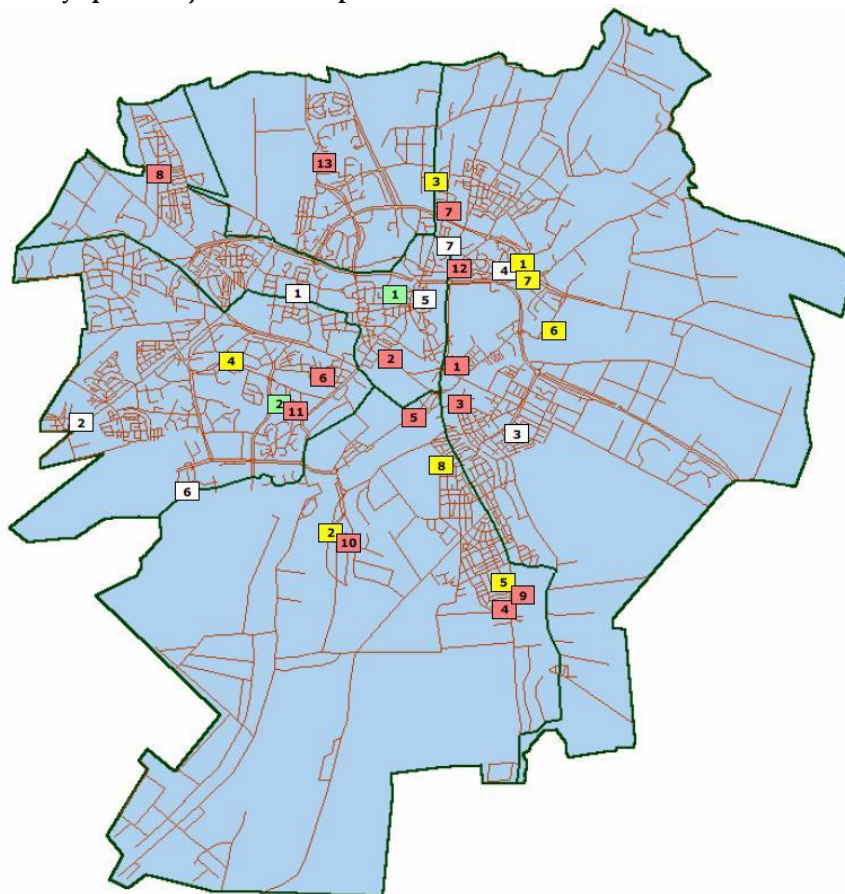
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 5 - Piekarska 27
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 17 - Róży Wiatrów 1
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 20 - Nałkowskich 114
- Sekcja Pracy Socjalnej Nr 21 - Zdrowa 14

- 1 Centrum Interwencji Kryzysowej, ul. Probstwo 6A
- 2 Specjalistyczna Poradnia dla Rodzin, ul. Popieluszki 28E
- 3 Centrum Aktywizacji i Rozwoju Seniorów, ul. Nałkowskich 114
- 4 Centrum Aktywności Środowiskowej, ul. Grygowej 4B
- 5 Dzienny Ośrodek Wsparcia dla Bezdomnych, ul. Młyńska 18
- 6 Świetlica socjoterapeutyczna, ul. Głęboka 11
- 7 Świetlica socjoterapeutyczna nr 2, ul. Piekarska 27

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w 2011 roku.

Rysunek 72. Domy pomocy społecznej i ośrodki wsparcia na terenie miasta Lublin

Domy Pomocy Społecznej

- 1** DPS im. Matki Teresy z Kalkuty w Lublinie, ul. Głowackiego 26
- 2** DPS "Betania" w Lublinie, Al. Kraśnicka 223
- 3** DPS dla Osób Niepełnosprawnych Fizycznie w Lublinie, ul. Kosmonautów 78
- 4** DPS "Kalina" w Lublinie, ul. Kalinowszczyzna 84
- 5** DPS im. Wiktorii Michelisowej w Lublinie, ul. Archidiakońska 7
- 6** DPS im. Błogosławionego Jana Pawła II, ul. Ametystowa 22
- 7** Prawosławny DPS Diecezji Lubelsko - Chełmskiej, ul. Dolińskiego 1

Środowiskowe domy samopomocy

- 1** ŚDS "Kalina", ul. Kalinowszczyzna 84
- 2** ŚDS, ul. Nałkowskich 78
- 3** ŚDS "Absolwent", ul. Spółdzielczości Pracy 65
- 4** ŚDS "Roztocze", ul. Wallenroda 2a
- 5** ŚDS "Misericordia", ul. Abramowicka 2
- 6** ŚDS "Serce", ul. Gospodarcza 32
- 7** ŚDS "Mefazja", ul. Towarowa 19
- 8** ŚDS "Akademia Artystyczna", ul. Wyścigowa 31

Dzienne domy pomocy

- 1** Dzienny Dom Pomocy Społecznej Nr 1, ul. Niecała 16 (w Zespole Ośrodków Wsparcia)
- 2** Dzienny Dom Pomocy Społecznej nr 2, ul. Pozytywistów 16 (w Zespole Ośrodków Wsparcia)

Ośrodki wsparcia dla osób bezdomnych

- 1** Schronisko dla bezdomnych kobiet, ul. Bronowicka 3a
- Całoroczna noclegownia dla bezdomnych kobiet, ul. Bronowicka 3a
- Ośrodek wsparcia dla samotnych matek, ul. Bronowicka 3
- 2** Ośrodek Wsparcia dla Osób Bezdomnych, ul. Dolna Panny Marii 32
- Sezonowe miejsca interwencyjne
- 3** Schronisko dla bezdomnych mężczyzn, ul. Garbarska 17
- Sezonowe miejsca interwencyjne
- 4** Sezonowa noclegownia dla bezdomnych mężczyzn, ul. Abramowicka 2F
- 5** Całoroczna noclegownia dla bezdomnych mężczyzn, ul. Młyńska 8
- 6** Ośrodek wsparcia dla samotnych matek i kobiet w ciąży, ul. Chmielewskiego 9

Inne ośrodki wsparcia

- 7** Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, ul. Bazylianówka 44
- 8** Ośrodek Wsparcia Dom Dzieci Benjamin, ul. Zbozowa 22a
- 9** Klub Samopomocy "Misericordia", ul. Abramowicka 2
- 10** Klub Samopomocy "Przystań", ul. Nałkowskich 78
- 11** Klub Samopomocy "Galeria", ul. Pozytywistów 16
- 12** Centrum Usług Socjalnych, ul. Lwowska 28 (w Zespole Ośrodków Wsparcia)
- 13** Dzienny Ośrodek Adaptacyjny, ul. Poturzyńska 1 (w Zespole Ośrodków Wsparcia)

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w 2011 roku.

Najliczniejszą grupę korzystających z usług ośrodków wsparcia stanowiły osoby z zaburzeniami psychicznymi uzyskujące pomoc w środowiskowych domach samopomocy i klubach samopomocy. W jedenastu tego typu placówkach wsparcie otrzymało 1 072 osoby. Drugą pod względem liczebności grupą były osoby przebywające w schroniskach i noclegowniach dla bezdomnych. W okresie sprawozdawczym udzielono pomocy w formie schronienia 611 osobom w ośmiu placówkach. Liczną grupę stanowiły także osoby w wieku starszym korzystające z usług dziennych domów pomocy i innych ośrodków wsparcia.

Dominującym powodem korzystania ze świadczeń pomocy społecznej realizowanych przez MOPR jest ubóstwo. Pomoc z tego tytułu otrzymało 6 162 rodziny (liczące 11 606 osób). Drugim znaczącym problemem jest niepełnosprawność dotycząca 5 061 rodzin, trzecim bezrobocie, które stało się powodem do korzystania z pomocy przez 4 218 rodzin. Na kolejnych miejscach notuje się problemy długotrwałej lub ciężkiej choroby, które dotyczą 3 741 rodzin, oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w 2 591 rodzinach.

Tabela 41. Powody przyznania pomocy przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie - analiza porównawcza za lata 2010-2011

Problem	2010		2011		Zmiana w stosunku do ogółu rodzin (w %)	Zmiana w odniesieniu do 2010 r. (w %)
	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach		
Ubóstwo	6 146	12 343	6 162	11 606	0,26	-5,97
Niepełnosprawność	5 485	9 024	5 061	8 249	-7,73	-8,59
Długotrwała lub ciężka choroba	3 987	6 631	3 741	5 867	-6,17	-11,52
Bezrobocie	4 182	10 104	4 218	9 942	0,86	-1,60
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	2 529	5 376	2 591	5 438	2,45	1,15
Przemoc w rodzinie	241	637	234	697	-2,9	9,42
Alkoholizm	843	1 286	903	1 371	7,12	6,61
Narkomania	36	50	50	95	38,39	90,00
Bezdomność	556	634	620	716	11,51	12,93

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w 2011 roku.

Należy zaznaczyć, że niejednokrotnie wymienione problemy współistnieją przy jednym dominującym lub są jego konsekwencją. Pomimo tendencji spadkowej ogólnej liczby korzystających ze świadczeń pomocy społecznej obserwowany jest nieznaczny (0,26%) wzrost liczby osób dotkniętych problemem ubóstwa, przy jednoczesnym spadku liczby osób w rodzinie. Podobne sytuacje odnotowano w przypadku problemu bezrobocia. Trzeba podkreślić, że osoby bezrobotne korzystające z pomocy Ośrodka, w znacznej części nie posiadają kwalifikacji (są bez zawodu) lub mają je na poziomie średnim czy zasadniczym. Ponadto dużo osób bezrobotnych posiada zdezaktualizowane kwalifikacje, co w efekcie utrudnia im powrót na rynek pracy. W przypadku części podopiecznych bezrobocie jest problemem wtórnym, współistniejącym m.in. z alkoholizmem.

Pomimo nieznacznego spadku nadal znaczącym problemem jest niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba. Częstym powodem korzystania z pomocy społecznej jest ubóstwo i bezdomność, utrzymująca się od kilku lat na podobnym poziomie. Bezdomność jest zazwyczaj problemem wieloaspektowym, współistnieje z innymi problemami, takimi jak uzależnienie od alkoholu i narkotyków, bezrobocie, choroba psychiczna, problemy w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego czy też brak możliwości zamieszkania po opuszczeniu placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Formą bezpośredniej pomocy finansowej są dodatki mieszkaniowe wypłacane przez gminę w celu dofinansowania wydatków mieszkaniowych ponoszonych w związku z zajmowaniem lokalu mieszkalnego. Przyznanie takiej pomocy jest uwarunkowane spełnieniem wymagań określonych odpowiednimi przepisami. Dane przedstawiające liczbę i kwoty wypłaconych dodatków zostały przedstawione w tabeli 42. Analizując poniższe informacje, można zaobserwować systematyczny spadek liczby wypłacanych zasiłków o 14,22%.

W 2009 r. ilość środków przeznaczanych na ten cel (13 190 178 zł) była mniejsza o 3 716 122 zł od rozdysponowanej w 2007 r. (16 906 300 zł). W 2010 r. kwota ta nieznacznie wzrosła, choć i tak okazała się niższa niż w latach 2007–2008.

Spadająca ogólna bezwzględna wartość wypłacanych dodatków w przeciągu analizowanych czterech lat zmniejszyła się z racji tego, iż przyznano mniej dodatków. W 2007 r. w Lublinie pomocy udzielono 96 515 razy, podczas gdy w 2010 r. już tylko 67 398 razy. Oznacza to spadek liczby udzielonych dodatków mieszkaniowych o 30,17%. W rezultacie obserwowanych obydwu tendencji średnia wartość wypłacanego dodatku mieszkaniowego w latach 2007–2010 stale rośnie. W 2010 r. wyniosła 202,65 zł wobec 175,17 zł w 2007 r. Jest to wzrost o 15,69% w przeciągu czterech lat.

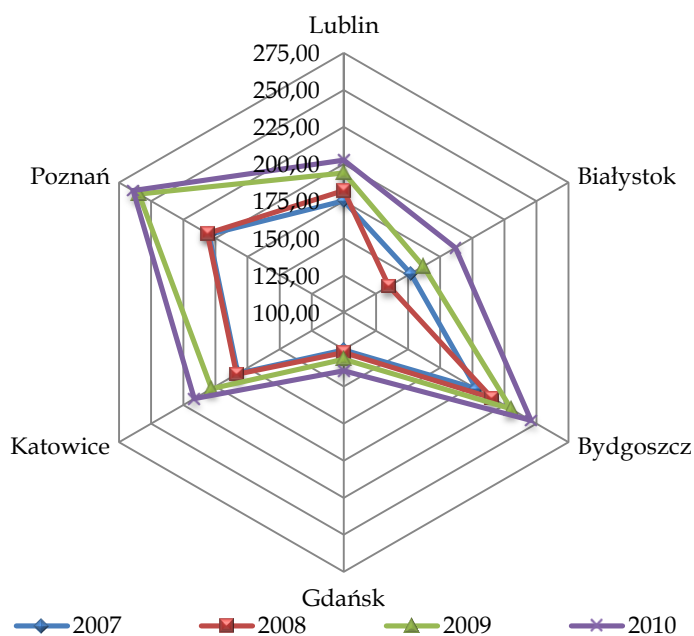
Tabela 42. Liczba i kwota ogółem wypłaconych dodatków mieszkaniowych w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007		2008		2009		2010	
	liczba	kwota (w zł)	liczba	kwota (w zł)	liczba	kwota (w zł)	liczba	kwota (w zł)
Lublin	96 515	16 906 300	78 573	14 301 923	67 968	13 190 178	67 398	13 658 136
Białystok	99 788	15 182 103	91 285	12 327 257	77 475	12 553 425	78 398	14 660 264
Bydgoszcz	89 220	18 127 134	69 947	15 069 891	61 556	14 173 075	63 167	15 527 752
Gdańsk	115 576	14 491 730	91 995	11 683 508	78 392	10 319 129	81 869	11 409 249
Katowice	102 943	18 782 104	82 860	15 200 255	72 464	14 706 907	69 343	15 013 369
Poznań	86 541	17 747 838	62 987	12 996 270	45 327	11 761 607	55 727	14 717 613

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Średnia wartość wypłacanych w Lublinie dodatków mieszkaniowych jest wyższa niż w Gdańsku (139,36 zł) i Białymstoku (187,00 zł), a niższa niż w Katowicach (216,51 zł), Bydgoszczy 245,82 zł) i Poznaniu (264,10 zł). Pod względem dynamiki wzrostu średniej wartości wypłacanego dodatku mieszkaniowego Lublin ze zmianą o 15,69% na tle grupy porównawczej plasuje się na przedostatnim miejscu, wyprzedzając Gdańsk (11,14%), a znajdując się za Katowicami (18,67%), Bydgoszczą (20,99%), Białymstokiem (22,91%) i Poznaniem (28,78%).

Rysunek 73. Średnia wartość wypłaconego dodatku mieszkaniowego w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski

Miasto	2007	2008	2009	2010
Lublin	175,17	182,02	194,06	202,65
Białystok	152,14	135,04	162,03	187,00
Bydgoszcz	203,17	215,45	230,25	245,82
Gdańsk	125,39	127,00	131,63	139,36
Katowice	182,45	183,45	202,95	216,51
Poznań	205,08	206,33	259,48	264,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

7.4 Bezpieczeństwo

Wysoka jakość życia to również poczucie bezpieczeństwa w zamieszkiwanym miejscu. W Lublinie znajduje się Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej przy ul. Strażackiej 8 oraz Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej przy ul. Szczerbowskiego 6. Komendzie Miejskiej PSP liczącej 27 funkcjonariuszy podlegają następujące Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze (JRG):

- JRG nr 1 w Lublinie przy ul. Szczerbowskiego 6 (79 funkcjonariuszy),
- JRG nr 2 w Lublinie przy ul. Zemborzyckiej 94 (40 funkcjonariuszy),
- JRG nr 3 w Lublinie przy ul. Grygowej 8 (35 funkcjonariuszy),
- JRG nr 4 w Lublinie przy ul. Stanisława Węglarza 4 (36 funkcjonariuszy),
- JRG Bełżyce ul. Ks. Biskupa Wilczyńskiego 7 w Bełżycach (35 funkcjonariuszy),
- JRG Bychawa przy ul. Armii Krajowej 2 w Bychawie (35 funkcjonariuszy).⁵⁷

Zapewnienie bezpieczeństwa to także rola służb policji. W Lublinie przy ul. Narutowicza 73 zlokalizowana jest Komenda Wojewódzka Policji, która obejmuje swym działaniem Lublin i województwo lubelskie. Natomiast Komenda Miejska Policji w Lublinie mieści się przy ul. Północnej 3. KMP w Lublinie podlegają następujące komisariaty:

- Komisariat I Policji w Lublinie przy ul. Okopowej 2B,
- Komisariat II Policji w Lublinie przy ul. Walecznych 1,
- Komisariat III Policji w Lublinie przy ul. Kunickiego 49A,
- Komisariat IV Policji w Lublinie przy ul. Tomasza Zana 45,
- Komisariat V Policji w Lublinie przy ul. Koncertowej 4A,
- Komisariat VI Policji w Lublinie przy ul. Gospodarczej 2,
- Komisariat VII Policji w Lublinie przy ul. Różanej 1,
- Komisariat VIII Policji w Lublinie przy ul. Piłsudskiego 17,
- Komisariat Policji w Bełżycach przy ul. Lubelskiej 82,
- Komisariat Policji w Bychawie przy ul. Piłsudskiego 44,
- Komisariat Policji w Niemcach przy ul. Różanej 18.⁵⁸

W Lublinie o porządek publiczny dba również Straż Miejska Miasta Lublin z siedzibą przy ul. Podwale 3A. W zakresie powierzonym przez Prezydenta, nad realizacją zadań wykonywanych przez Straż Miejską w Lublinie nadzór sprawuje Wydział Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego. Oprócz tego czuwa on nad bezpieczeństwem obywateli, realizując w szczególności zadania z zakresu:

- przewidywania i przeciwdziałania zagrożeniom naturalnym i technicznym, przygotowywania i realizacji programów dotyczących porządku publicznego i bezpieczeństwa mieszkańców oraz zapobiegania zagrożeniom życia i zdrowia ludzi,
- planowania i realizacji przygotowań z zakresu obronności państwa zapewniających jego funkcjonowanie w razie zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny wykonywanych przez komórki organizacyjne i jednostki organizacyjne oraz przedsiębiorców wykonujących zadania obronne, dla których Prezydent jest organem założycielskim,
- ochrony przeciwpożarowej, działań ratowniczych i porządkowo-ochronnych mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia i środowiska w budynkach, obiektach oraz na terenach należących do Miasta Lublin,
- koordynowania i kierowania działalnością w zakresie przygotowywania i realizacji przedsięwzięć Obrony Cywilnej,

⁵⁷ Strona internetowa Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie [www.straz.lublin.pl].

Strona internetowa Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie [www.kmpsp.lublin.pl].

⁵⁸ Strona internetowa Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie [www.kwp.lublin.pl] oraz strona internetowa Komendy Miejskiej Policji w Lublinie [www.bip.lublin.kmp.policja.gov.pl].

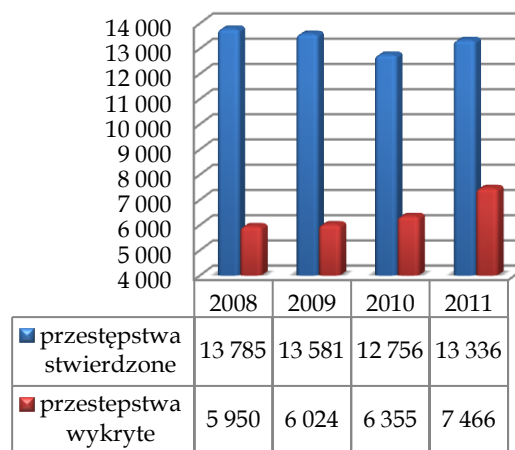

- przepisów ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych,
- koordynowania i kierowania działalnością w zakresie planowania i realizacji przedsięwzięć z zakresu zarządzania kryzysowego,
- koordynowania działalności funkcjonujących w Mieście Lublin jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych,
- obsługi administracyjno-kancelaryjnej Komisji Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego.

Wydział Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego, z upoważnienia Prezydenta, współpracuje i wykonuje czynności związane ze sprawowaniem przez Prezydenta zwierzchnictwa nad Komendą Miejską Policji i Komendą Miejską Państwowej Straży Pożarnej.

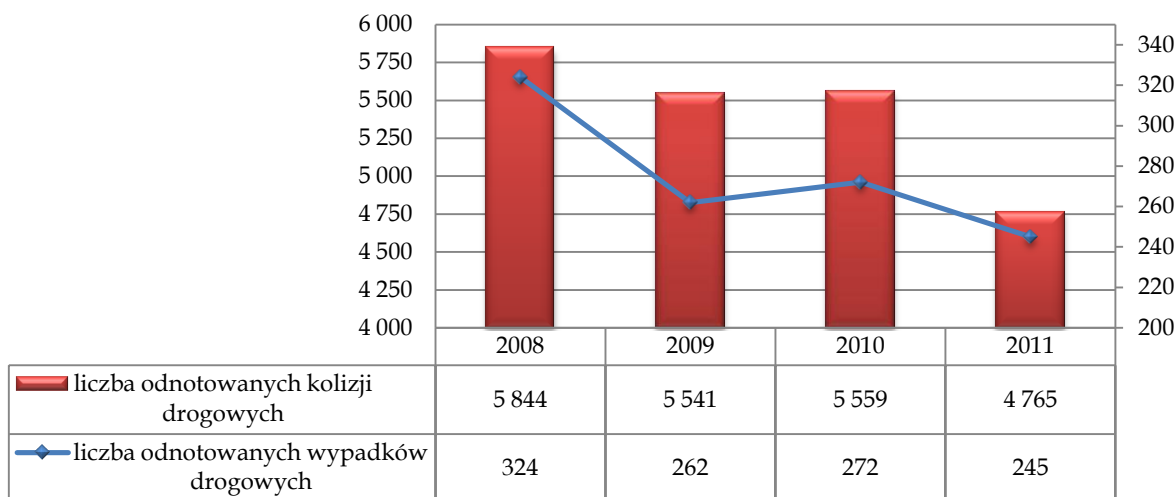
Do oceny bezpieczeństwa w mieście posłużą dane pokazujące skuteczność policji w zakresie stwierdzania i wykrywania przestępstw. Pojęcia te należy rozróżniać, gdyż nie są tożsame. Przestępstwo stwierdzone jest to zdarzenie, co do którego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że jest przestępstwem. W przypadku gdy w zakończonym postępowaniu stwierdzono, że zdarzenie nie miało znamion przestępstwa, nie podlega ono rejestracji statystycznej. Z kolei przestępstwo wykryte jest to stwierdzone przestępstwo, w którym ustalono przynajmniej jedną osobę podejrzaną i udowodniono jej popełnienie przestępstwa w zakończonym postępowaniu przygotowawczym. Dane zostały przedstawione na rysunku 74. Tendencja zmian, jaką możemy zaobserwować, jest pozytywna. Liczba przestępstw stwierdzonych zmniejszyła się o 1 029 zdarzeń (spadek o 7,46%), wzrosła także liczba przestępstw wykrytych – o 405 zdarzeń (6,81%).

Rysunek 74. Liczba stwierdzonych i wykrytych przestępstw w Lublinie w latach 2008–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Lublinie.

Rysunek 75. Liczba odnotowanych wypadków i kolizji drogowych w Lublinie w latach 2008–2011

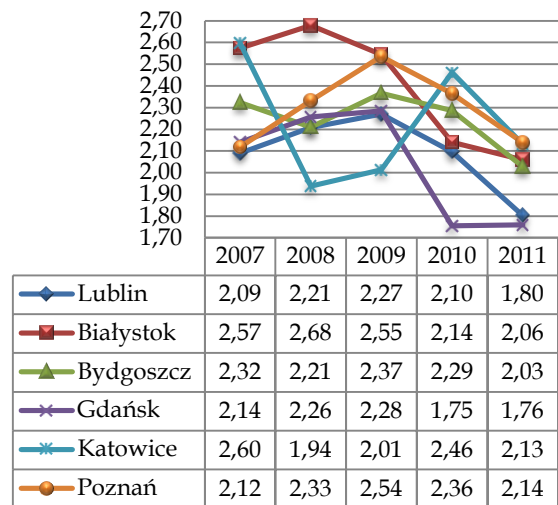

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Lublinie.

Poprawie uległo również bezpieczeństwo na drogach, co odzwierciedlają statystyki dotyczące odnotowanych kolizji i wypadków drogowych. W ciągu trzech lat liczba kolizji spadła o 4,88%, a wypadków o 16,05%. W ostatnim 2010 r. odnotowano minimalnie więcej zdarzeń niż w 2009 r.

Z budżetu miasta wydatkowane są środki finansowe z przeznaczeniem na utrzymanie bezpieczeństwa publicznego i ochrony przeciwpożarowej. W 2011 r. Lublin przeznaczył na ten cel 27 012 823,95 zł, co oznaczało 77,50 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Kwota ta była wyższa o 21,14% niż w 2007 r. (22 298 749,49 zł). Największe wydatki w ujęciu bezwzględny w okresie 2007–2011 odnotowano w 2009 r., kiedy w ramach Działu 754 – Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa zrealizowano zadania na sumę 30 922 409,10 zł. Porównanie z wybranymi miastami udziału wydatków w Dziale 754 w ogólnych wydatkach budżetu samorządu pokazuje, że w takich miastach jak Poznań (2,14%), Katowice (2,13%), Białystok (2,06%), Bydgoszcz (2,03%) udział ten jest wyższy niż w Lublinie (1,80%). Niższa wartość wskaźnika została odnotowana w Gdańsku (1,76%).

Rysunek 76. Udział wydatków w Dziale 754 – Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa w ogólnych wydatkach budżetu JST w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

7.5. Konkluzje strategiczne

- Bogate walory przyrodniczo-geograficzne Lublina (liczne parki, doliny rzeczne, tereny zielone) stanowią istotną wartość dodaną w mieście. Wpływają na poprawę komfortu życia oraz zachowania populacji w długim zdrowiu, co wymaga popularyzacji aktywnego sposobu życia. Niemniej ich stan wymaga poprawy, dlatego niezbędna jest rewitalizacja tych zasobów oraz nadanie im nowych funkcji w przestrzeni miejskiej.
- Lublin jest miastem przyjaznym środowisku. Przejawia się to w przyjętym i realizowanym gospodarowaniu odpadami i ściekami, w ramach którego ponad 99% odpadów poddaje się odzyskowi i oczyszcza się 100% ścieków przemysłowych i komunalnych. Utrzymanie tego poziomu będzie możliwe dzięki systematycznemu i szybkiemu włączaniu w stosowane systemy nowych obszarów miasta i użytkowników.
- Lublin cechuje się największą dynamiką wzrostu liczby pojazdów samochodowych, dlatego też konieczna jest ochrona przestrzeni publicznych i zwiększenie możliwości korzystania z alternatywnych form przemieszczania się (ruch pieszy, rowerowy, uprzywilejowany transport publiczny itd.), by uchronić miasto przed nadmiernym zagęszczeniem przestrzeni miejskiej pojazdami.
- Efektem istnienia w Lublinie Uniwersytetu Medycznego, którego wykształceni absolwenci znajdują pracę w publicznych i prywatnych ośrodkach świadczących opiekę zdrowotną, jest wyższa niż w innych miastach dostępność do usług medycznych. Funkcjonowanie Uniwersytetu Medycznego w Lublinie sprzyja rozwojowi sektora ochrony zdrowia, wpływając jednocześnie na zwiększenie jakości życia w mieście. Mając na uwadze powyższe jedną ze specjalizacji biznesowych Lublina powinna być branża usług medycznych. Wspieranie przez miasto inicjatyw klastrowych w tym zakresie przyczyni się do realizacji wspomnianego celu.
- Lublin dysponuje rozwiniętym systemem pomocy społecznej, tworzonym przez liczne placówki pomocowe i ośrodki wsparcia, których efektywność działania zawsze może być wyższa. Kierunki działań, na których należy się skoncentrować w przyszłości, to: wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych w kwestii ich funkcjonowania w społeczeństwie, wzmocnienie pozycji rodziny jako podstawowej jednostki wychowującej i kształtującej przyszłe pokolenie, pomoc osobom wykluczonym społecznie i bezdomnym.
- Stan bezpieczeństwa w Lublinie ulega systematycznej poprawie, przy jednoczesnym zmniejszaniu się udziału wydatków na bezpieczeństwo publiczne i ochronę przeciwpożarową. Bezpieczeństwo jest ważnym aspektem w tworzeniu wizerunku miasta przyjaznego, otwartego i umiędzynarodowionego.

8. Samorząd terytorialny

8.1. Zarządzanie miastem

Lublin jest miastem na prawach powiatu. Miasto na prawach powiatu jest gminą o statusie miasta, wykonującą również zadania przypisane powiatowi. Władza wykonawcza jest sprawowana przez Prezydenta, który posiada swoich czterech Zastępców. Istotną rolę odgrywa także Sekretarz Miasta i Skarbnik Miasta. Działania Prezydenta wspomagają powołani stosownymi zarządzeniami Pełnomocnicy Prezydenta Miasta Lublin, m.in.:

- ds. współpracy z uczelniami wyższymi oraz partnerstwa wschodniego,
  - ds. partycypacji społecznej i współpracy transgranicznej,
  - ds. współpracy z przedsiębiorcami,
  - ds. innowacji i rozwoju,
  - ds. współpracy nauki z biznesem,
  - ds. projektów europejskich,
  - ds. promocji,
  - ds. seniorów,
  - ds. rozwoju budownictwa mieszkaniowego i rewitalizacji zasobów mieszkaniowych,
  - ds. współpracy z uczelniami wyższymi państw Europy Wschodniej,
- oraz utworzone ciała doradcze, do których zalicza się:

- Miejską Radę Zatrudnienia,
- Społeczną Komisję Mieszkaniową,
- Społeczną Radę do spraw Osób Niepełnosprawnych przy Prezydencie Miasta Lublin,
- Miejską Komisję Urbanistyczno-Architektoniczną,
- Społeczną Radę Ochrony Dziedzictwa Kulturowego,
- Komisję do spraw Opracowania Listy Dóbr Kultury Współczesnej,
- Radę Kultury Przestrzeni,
- Społeczną Radę Seniorów Miasta Lublin,
- Radę Rozwoju Lublina przy Prezydencie Miasta Lublin,
- Radę Lokalnej Przedsiębiorczości przy Prezydencie Miasta Lublin.

Organem uchwałodawczym jest Rada Miasta Lublin, która liczy 31 Radnych Rady Miasta. W ostatnich wyborach samorządowych wybrani zostali radni VI kadencji Rady Miasta Lublin, którzy sprawują swoją funkcję przez lata 2010–2014.

Jednostką pomocniczą Miasta są dzielnice, w których Rada Dzielnicy jest organem uchwałodawczym, a Zarząd Dzielnicy – organem wykonawczym. Lublin podzielony jest na 27 dzielnic: Abramowice, Bronowice, Czechów Południowy, Czechów Północny, Czuby Południowe, Czuby Północne, Dziesiąta, Felin, Głusk, Hajdów-Zadębie, Kalinowszczyzna, Konstantynów, Kośminek, Ponikwoda, Rury, Sławin, Sławinek, Stare Miasto, Szerokie, Śródmieście, Tatary, Węglin Południowy, Węglin Północny, Wieniawa, Wrotków, Za Cukrownią, Zemborzyce.

Urząd Miasta Lublin wdrożył System Zarządzania Jakością, zgodny z wymaganiami ISO 9001:2008.

Rysunek 77. Podział terytorialny miasta Lublin na dzielnice

Źródło: Materiały Urzędu Miasta Lublin.

Strukturę Organizacyjną Urzędu Miasta Lublin tworzą następujące komórki organizacyjne i stanowiska pracy:

Tabela 43. Struktura Organizacyjna Urzędu Miasta Lublin

Nazwa departamentu	Podległe komórki organizacyjne i stanowiska pracy
Departament Prezydenta	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Oświaty i Wychowania - Wydział Audytu i Kontroli - Wydział Bezpieczeństwa Mieszkańców i Zarządzania Kryzysowego - Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów - Biuro Kadr - Biuro Nadzoru Właścicielskiego - Biuro Miejskiego Rzecznika Konsumentów - Biuro Obsługi Prawnej - Biuro Rady Miasta - Pion Ochrony Informacji Niejawnych - Wieloosobowe Stanowisko Pracy Doradca Prezydenta - Samodzielne Stanowisko Pracy Rzecznik Prasowy Prezydenta - Wieloosobowe Stanowisko Pracy Asystent Prezydenta - Urząd Stanu Cywilnego - Samodzielne Stanowisko Pracy ds. strategii i monitoringu wykorzystania miejskich obiektów sportowych
Departament Inwestycji i Rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Architektury i Budownictwa - Wydział Funduszy Europejskich - Wydział Geodezji - Wydział Inwestycji i Remontów - Wydział Ochrony Środowiska - Wydział Planowania - Biuro Zamówień Publicznych - Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków
Departament Zarządzania Miastem	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Gospodarki Komunalnej - Wydział Gospodarowania Mieniem - Wydział Spraw Mieszkaniowych - Wieloosobowe Stanowisko Pracy ds. Nadzoru Transportu Miejskiego
Departament Spraw Społecznych	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych - Miejski Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności - Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych
Departament Kultury, Sportu i Relacji Zewnętrznych	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Kultury - Wydział Sportu i Turystyki - Kancelaria Prezydenta - Wydział Projektów Nieinwestycyjnych
Departament Organizacji i Administracji	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Informatyki i Telekomunikacji - Wydział Organizacji Urzędu - Wydział Komunikacji - Wydział Spraw Administracyjnych - Biuro Obsługi Kancelaryjnej - Biuro Obsługi Mieszkańców - Wieloosobowe Stanowisko Pracy ds. Bezpieczeństwa i Higieny Pracy - Samodzielne Stanowisko Pracy Administrator Bezpieczeństwa Informacji
Departament Finansów	<ul style="list-style-type: none"> - Wydział Budżetu i Księgowości - Wydział Podatków - Wydział Egzekucji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów wewnętrznych Urzędu Miasta Lublin.

Miasto Lublin realizuje część swoich zadań, w celu lepszego zaspokojenia potrzeb mieszkańców, przez specjalnie powołane w tym celu spółki prawa handlowego. Spółki te, prowadząc swoją działalność, wspierają rozwój społeczno-gospodarczy Lublina. Działalność lubelskich przedsiębiorstw miejskich jest wysoko oceniana w krajowych konkursach i rankingach. Dynamicznie rozwijają się, dostosowując swoją

strategię do oczekiwań klientów i łącząc bogatą tradycję z nowoczesnością. To także potencjalni partnerzy do współpracy dla inwestorów.

Tabela 44. Wykaz spółek prawa handlowego, w których Gmina Lublin posiada udziały/akcje (stan na sierpień 2012 r.)

Nazwa spółki	Kapitał zakładowy spółki	Liczba udziałów/akcji	Wartość jednostkowa (w zł)	Udział Gminy Lublin w kapitale zakładowym spółki	Strona internetowa
Lubelskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o.	102 225 000	170 375	600	100%	www.lpec.pl
Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie sp. z o.o. ⁵⁹	270 530 400	417 550	600	100%	www.mpwik.lublin.pl
Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Lublinie sp. z o.o.	60 846 600	101 411	600	100%	www.mpk.lublin.pl
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji „Bystrzyca” w Lublinie sp. z o.o.	34 122 200	341 222	100	100%	www.mosir.lublin.pl
Towarzystwo Budownictwa Społecznego „Nowy Dom” sp. z o.o.	28 044 600	46 741	600	100%	www.tbsnowydom.lublin.pl
Kamienice Miasta sp. z o.o.	10 332 600	17 221	600	100%	www.kamienicemiasta.lublin.pl
Port Lotniczy Lublin SA	169 438 500	1 694 385	100	58,42%	www.airport.lublin.pl
Targi Lublin SA	46 267 000	46 267	1000	42,44%	www.targi.lublin.pl
Centrum Transferu Innowacji i Technologii LPNT sp. z o.o.	236 000	472	500	21,19%	www.citt.lublin.pl
Motor Lublin SA	2 361 000	4 722	500	72%	www.motor.lublin.pl
SPR Lublin Sportowa SA	1 770 300	17 703	500	96,03%	www.spr.lublin.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Lublin.

Całkowita wartość mienia Miasta Lublin na dzień 31.12.2011 r. wyniosła 3 730 720 019 zł (na koniec 2010 r. było to 2 713 462 978 zł). Na mienie Gminy Lublin składają się:

- grunty (2 712 ha) – 1 074 411 285 zł,
- budynki i lokale (1 370 szt.) – 574 683 306 zł,
- obiekty inżynierii lądowej i wodnej (3 172 szt.) – 1 389 353 508 zł,
- maszyny i urządzenia (6 391 szt.) – 17 164 529 zł,
- środki transportu (156 pojazdów) – 47 886 594 zł,
- narzędzia, przyrządy (3 156 szt.) – 3 688 121 zł,
- wartości niematerialne i prawne – 641 784 zł,
- kapitały jednoosobowych spółek gminy – 502 121 400 zł,
- udziały miasta w kapitałach spółek – 120 769 492 zł.⁶⁰

Ponadto w tabeli 44 nie wyszczególniono podmiotów, które wg stanu na koniec 2011 r. znajdowały się w likwidacji lub upadłości: Targi Wschodnie SA w likwidacji (10 000 akcji o łącznej wartości 100 000 zł), DAEWOO Motor Polska sp. z o.o. w upadłości (5 085 udziałów o łącznej wartości 508 500 zł), Zakłady Mięsne

⁵⁹ Różnica pomiędzy kwotą kapitału zakładowego (270 530 400 zł) a wynikającą z wyliczeń wartością udziałów (417 550*600 zł = 250 530 000 zł) wynika z umorzenia 33 334 udziałów o łącznej wartości 20 000 400 zł.

⁶⁰ Szczegółowe dane znajdują się w dokumencie Informacja o stanie mienia Gminy Lublin na dzień 31 grudnia 2012 r. [www.bip.lublin.eu/bip/um/index.php?t=200&id=164573].

„LUBMEAT” SA w Lublinie w upadłości (2 666 akcji o łącznej wartości 13 250,02 zł) oraz ZPC „URSUS” SA w upadłości – 869 akcji o łącznej wartości 8 690 zł).

Urząd Miasta Lublin dba o sprawną obsługę mieszkańców. W tym celu zostały stworzone Biura Obsługi Mieszkańców, które zlokalizowano w pięciu miejscach: przy ul. Wieniawskiej 14, ul. Filaretów 44, ul. Franciszka Kleberga 12A, ul. Szaserów 13–15 oraz placu Króla Władysława Łokietka 1 (Ratusz). Można w nich otrzymać pomoc, zasięgnąć informacji, złożyć wnioski oraz załatwić część podstawowych spraw. Systematycznie wdrażane są także inne narzędzia mające na celu usprawnić obsługę mieszkańców. Została założona elektroniczna skrzynka pocztowa „Dialog Społeczny” [dialog@lublin.eu]. Za jej pośrednictwem mieszkańcy mogą zgłaszać swoje uwagi, pomysły dotyczące miasta i jego rozwoju. Podobną rolę spełnia skrzynka „Dbam o Miasto”, umożliwiająca zgłaszanie pod specjalnym adresem mailowym [czysto@lublin.eu] informacji o dzikich wysypiskach śmieci lub sytuacjach podrzucania śmieci. Na stronie internetowej BIP Urzędu Miasta Lublin oraz w postaci ekranu dotykowego ustawionego w budynkach Urzędu funkcjonuje „Elektroniczna Tablica Ogłoszeń”, która skupia w sobie wszelkiego rodzaju informacje i ogłoszenia, np. oferty pracy, konkursy, zamówienia publiczne, obwieszczenia inwestycyjne, licytacje komornicze, ogłoszenia sądowe itd. Z kolei serwis „e-URZĄD” pozwala za pośrednictwem Internetu umówić wizytę w Urzędzie Miasta oraz złożyć odpowiednie deklaracje podatkowe.

Usprawnienia wprowadzane są także dla osób niepełnosprawnych. Osoby niesłyszące mają możliwość bezpłatnego skorzystania z pomocy tłumacza języka migowego. Jak wynika z raportu *Dostępność budynków użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych w mieście Lublin (stan na 30 czerwca 2011 r.)*⁶¹, 30,3% budynków użyteczności publicznej jest dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, 5,1% tylko częściowo spełnia wymogi dostępności, natomiast aż 64,6% budynków nie jest nieprzystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo. Analiza stanu budynków użyteczności publicznej w Lublinie ukazuje wiele barier, których likwidacja powinna być uwzględniona przy planowanych remontach. W dużej części analizowane obiekty dysponują podjazdami i chodnikami, lecz ciągle brakuje miejsc parkingowych w bezpośrednim ich sąsiedztwie. Korzystanie z obiektów lubelskich budynków użyteczności publicznej jest ograniczone z powodu braku wind i umiejscowienia części instytucji na piętrach, co skutecznie uniemożliwia osobom z dysfunkcjami narządu ruchu dostanie się do danej placówki. Niektóre z dostosowań, np. pochylnie lub drzwi wejściowe, mają niewłaściwe wyposażenie lub rozmiary. Wewnątrz budynków dostosowania wymagają wielu dodatkowych prac, aby mogły z nich korzystać osoby z ograniczeniami w poruszaniu się, widzeniu i słyszeniu.

Do przykładowych działań w zakresie poprawy dostępności obiektów dla osób niepełnosprawnych zrealizowanych w ostatnich latach można zaliczyć:

- remont toalety dla osób niepełnosprawnych w Miejskim Urzędzie Pracy wykonany w 2009 r. oraz wydzielenie miejsca parkingowego dla osoby niepełnosprawnej przy siedzibie MUP,
- przeniesienie w kwietniu 2011 r. siedziby Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności do budynku przy ul. Magnoliowej 2, który jest w pełni przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- rozpoczęcie w czerwcu 2011 r. realizacji zadania „Przebudowa i rozbudowa budynku gimnazjum na potrzeby Szkoły Muzycznej I i II stopnia im. Tadeusza Szeligowskiego w Lublinie”, w której trakcie przewidziano: dostosowanie sanitariatu na parterze budynku głównego do potrzeb osób niepełnosprawnych, budowę dwóch pochylni – do wejścia głównego i od strony ogrodu, montaż dźwigu osobowego, obsługującego wszystkie kondygnacje szkoły, oraz wydzielenie 5 miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych,
- zakończenie w październiku 2011 r. realizacji zadania „Termomodernizacja Lubelskiego Centrum Edukacji Zawodowej przy ul. Magnoliowej 8 w Lublinie”, w ramach którego wykonano dwie pochylnie dla osób niepełnosprawnych do budynku głównego i warsztatów,

⁶¹ Raport *Dostępność budynków użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych w mieście Lublin* zamieszczony jest na stronie internetowej Urzędu Miasta Lublin [www.bip.lublin.eu/niepelnospawni/index.php?t=200&fid=3428].

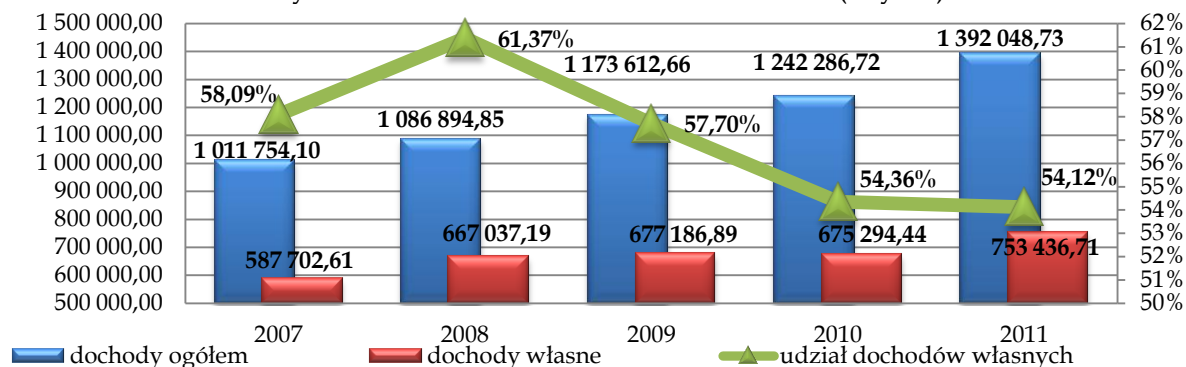
- systematyczną wymianę taboru pojazdów komunikacji zbiorowej na pojazdy przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych (pojazdy niskopodłogowe, wyposażone w rampę lub przyklęk i posiadające głosowy system zapowiadania przystanków),
- dofinansowanie indywidualnych przewozów osób niepełnosprawnych specjalnymi busami zakupionymi w 2008 r. w ramach programu PFRON „Wyrównywanie różnic między regionami”.

8.2. Finanse miasta

Polityka finansowa miasta jest prowadzona w oparciu o budżet uchwalany corocznie przez Radę Miasta Lublin. Uchwała określa źródła dochodów oraz kierunki wydatkowania środków. Budżet miasta jest przygotowywany zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o finansach publicznych. Oprócz budżetu uchwalana jest także Wieloletnia Prognoza Finansowa. Lublin posiada również Wieloletni Plan Inwestycyjny na lata 2008–2015.

Możliwości budżetowe Lublina określają zdolność miasta do inwestowania, która w znacznym stopniu wpływa na jakość zarządzania. W ciągu analizowanych pięciu lat dochody ogółem Lublina wzrosły o 37,59% z 1 011 754 098,96 zł do 1 392 048 734,83 zł. W przypadku dochodów własnych dynamika była mniejsza, bo wyniosła 28,20% (wzrost z 587 702 612,53 zł w 2007 r. do 753 436 714,69 zł w 2011 r.). W konsekwencji udział dochodów własnych w budżecie miasta spadł z 58,09% w 2007 r. do 54,12% w 2011 r. Pozostałe miasta zakwalifikowane do grupy porównawczej w 2011 r. posiadały następujący udział dochodów własnych w budżecie: Białystok – 53,21%, Bydgoszcz – 64,95%, Gdańsk – 67,57%, Katowice – 72,45%, Poznań – 70,32%. Dane pokazują, iż na tle innych miast Lublin w znacznie większym stopniu jest uzależniony od środków zewnętrznych płynących z budżetu państwa lub środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Rysunek 78. Udział dochodów własnych w budżecie miasta Lublin w latach 2007–2011 (w tys. zł)

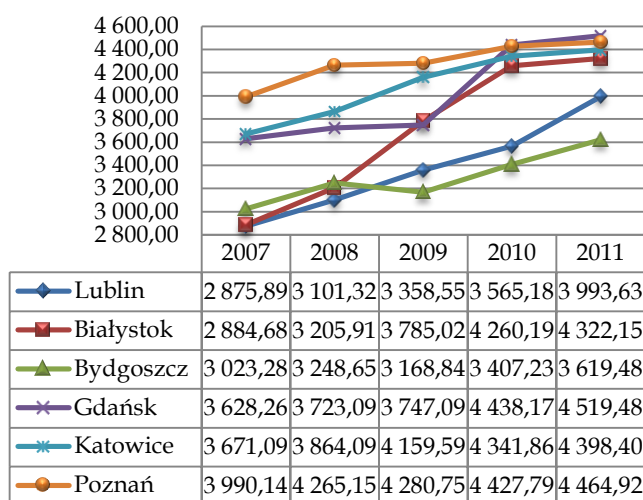

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Przeliczenie dochodów ogółem budżetu miasta na 1 mieszkańca wykazuje, że Lublin w 2011 r. z kwotą 3 993,63 zł osiągnął wartość wyższą jedynie od Bydgoszczy – 3 619,48 zł. Najwyższe dochody ogółem w przeliczeniu na osobę uzyskuje Gdańsk – 4 519,48 zł, a w dalszej kolejności Poznań – 4 464,92 zł, Katowice – 4 398,40 zł i Białystok – 4 322,15 zł. Pod względem dynamiki przyrostu tego wskaźnika za okres pięciu lat Lublin (38,87%) znalazł się na drugim miejscu za Białymstokiem – 49,83%. W przypadku pozostałych miast dynamika wyniosła: dla Bydgoszczy – 19,72%, Gdańska – 24,56%, Katowic – 19,81%, i Poznania – 11,90%.

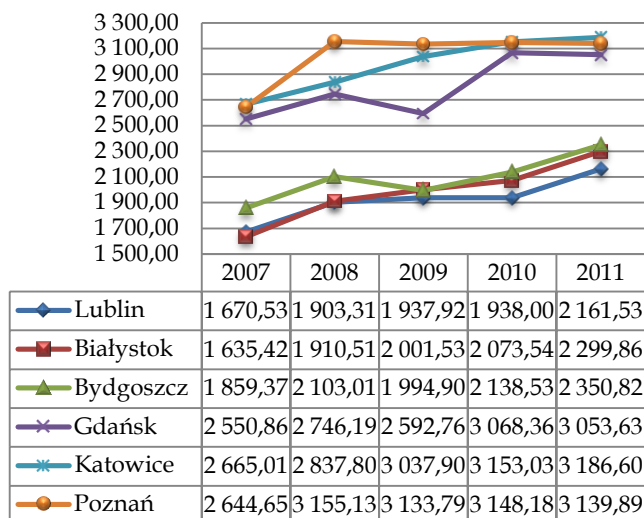
Natomiast pod względem dochodów własnych budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Lublinie zanotowano

Rysunek 79. Dochody ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Rysunek 80. Dochody własne budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007-2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

1 mieszkańca można zaobserwować wyraźny podział grupy sześciu miast na dwie podgrupy. Pierwsza, składająca się z Poznania, Gdańska i Katowic, osiągała zdecydowanie wyższe wpływy przypadające na jednego mieszkańca, drugą - o wyraźnie niższych dochodach, stanowiły Lublin, Bydgoszcz i Białystok.

W 2011 r. wpływy z tytułu udziału w podatku PIT i CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Lublinie wyniosły odpowiednio 930,49 zł i 71,84 zł. W porównaniu do 2007 r. (827,05 zł) wpływy z PIT były wyższe o 12,51%. Inne miasta w tym okresie cechowały się mniejszą dynamiką (Białystok - 11,53%, Gdańsk - 10,04%, Poznań - 7,97%, Bydgoszcz - 7,55%, Katowice - 5,04%).

Natomiast wpływy z CIT w porównaniu do 2007 r. (92,77 zł) okazały się niższe o 22,56%. Równie duży spadek odnotowano w Białymstoku - 22,98%. Na przestrzeni pięciu lat mniejsze wpływy z CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca wystąpiły także w Bydgoszczy - o 15,45% i Poznaniu - o 2,65%. Wzrost zanotowano jedynie w Gdańsku - o 2,58% i Katowicach - o 21,94%.

Tabela 45. Dochody własne z tytułu udziału w podatku PIT i CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007-2011 w wybranych miastach Polski (w zł)

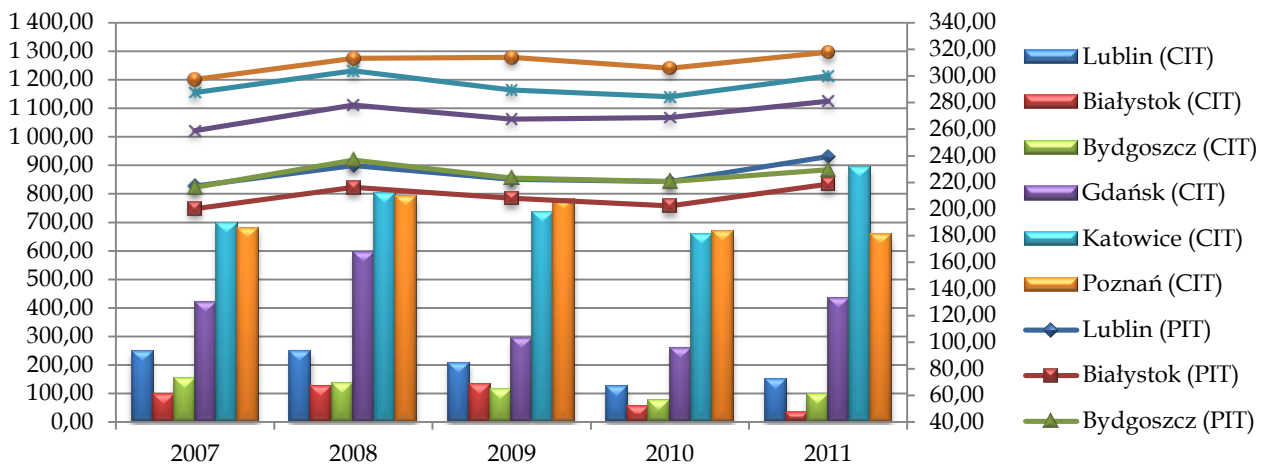
Miasto	2007		2008		2009		2010		2011	
	PIT	CIT	PIT	CIT	PIT	CIT	PIT	CIT	PIT	CIT
Lublin	827,05	92,77	899,63	93,34	851,05	84,40	843,06	66,58	930,49	71,84
Białystok	748,06	61,17	822,44	66,97	785,08	67,94	757,38	52,01	834,33	47,12
Bydgoszcz	822,96	72,46	918,44	68,81	855,74	64,37	842,74	56,10	885,10	61,27
Gdańsk	1 021,87	129,98	1 111,80	167,47	1 061,66	103,01	1 067,41	95,51	1 124,44	133,33
Katowice	1 154,77	189,64	1 231,14	211,68	1 163,58	197,51	1 140,52	180,50	1 212,91	231,25
Poznań	1 200,80	185,85	1 274,75	209,32	1 277,90	207,69	1 240,35	182,97	1 296,47	180,92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Bank Danych Lokalnych.

najniższą kwotę - 2 161,53 zł w 2011 r. Wyższa kwota przypadła w Białymstoku - 2 299,86 zł, Bydgoszczy - 2 350,82 zł, Gdańsku - 3 053,63 zł, Poznaniu - 3 139,89 zł i Katowicach - 3 186,60 zł. W przypadku Lublina wartość wyliczona dla 2011 r. była wyższa od tej z 2007 r. o 29,39%. Większa dynamika wzrostu została odnotowana w Białymstoku - 40,63%. Pozostałe miasta cechowały się mniejszą dynamiką. Dla Bydgoszczy wyniosła ona 26,43%, Gdańska - 19,71%, Katowic - 19,57%, a Poznania o 18,73%.

Istotną częścią dochodów własnych budżetu miasta są dochody z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych, podatku od nieruchomości oraz w mniejszym stopniu dochody z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych. Pod względem wielkości wpływów PIT i CIT w przeliczeniu na

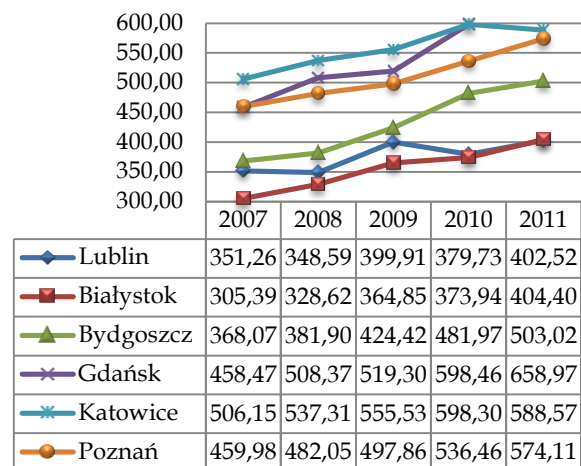
Rysunek 81. Dochody własne z tytułu udziału w podatku PIT i CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

W ramach wyróżnionych sześciu miast Lublin z kwotą 402,52 zł osiąga najniższe wpływy z tytułu podatku od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Na podobnym poziomie dochody z tego tytułu osiąga miasto Białystok – 404,40 zł. Liderem jest Gdańsk, gdzie wpływy na 1 mieszkańca wyniosły 658,97 zł. W dalszej kolejności należy wyróżnić Katowice – 588,57 zł, Poznań – 574,11 zł i Bydgoszcz 503,02 zł. Dynamika przyrostu wpływów z tytułu podatku od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 w wybranych miastach była następująca: Gdańsk – 43,73%, Bydgoszcz – 36,66%,

Rysunek 82. Dochody własne z tytułu podatku od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski (w zł)

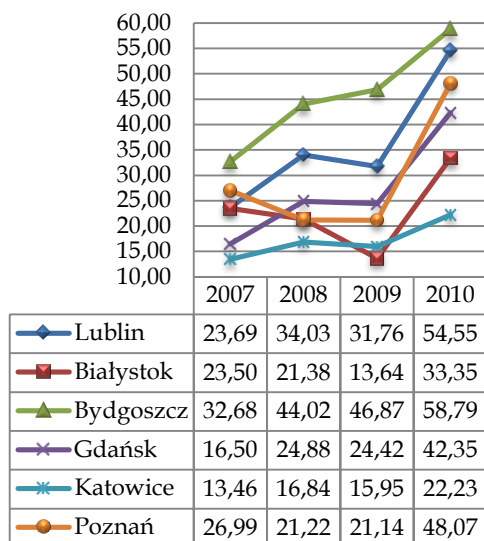

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Białystok – 32,42%, Poznań – 24,81%, Katowice – 16,28% i Lublin – 14,59%.

Analizując zmianę wskaźnika zadłużenia w latach 2007–2010, należy podkreślić, iż w przypadku wszystkich miast wybranych do grupy porównawczej 2010 r. cechował się znacznym wzrostem badanego wskaźnika. Największa zmiana w porównaniu do 2009 r. nastąpiła w Poznaniu (wzrost o 26,93 p.p.), w dalszej kolejności znalazły się: Lublin (wzrost o 22,79 p.p.), Białystok (wzrost o 19,71 p.p.), Gdańsk (wzrost o 17,93 p.p.), Bydgoszcz (wzrost o 11,92 p.p.) i Katowice (wzrost o 6,28 p.p.). W 2010 r. najbardziej zadłużonymi samorządami były: Bydgoszcz (58,79%), Lublin (54,55%) i Poznań (48,07%). Średnią relacją poziomu długu do dochodu charakteryzował się Gdańsk

Rysunek 83. Zadłużenie ogółem do dochodów ogółem w latach 2007–2010 w wybranych miastach Polski (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Systemu Analiz Samorządowych.

(42,35%) i Białystok (33,35%), a najniższą Katowice (22,23%).

Pod względem dynamiki wzrostu zadłużenia przypadającego na 1 mieszkańca największa wystąpiła w Gdańsku - 213,97% (wzrost z 605,18 zł do 1900,10 zł) i Lublinie - 184,31% (wzrost z 698,41 zł do 1 985,62 zł). W następnej kolejności uplasowały się: Białystok - 109,43% (wzrost z 683,54 zł do 1 431,51 zł), Bydgoszcz - 102,83% (wzrost z 997,08 zł do 2 022,37 zł), Poznań - 97,07% (wzrost z 1 097,28 zł do 2 162,43 zł), na końcu zaś Katowice - 95,29% (wzrost z 496,36 zł do 969,32 zł).

Zwiększenie zadłużenia względem dochodów, jest z jednej strony świadectwem ekspansywnej polityki inwestycyjnej miasta, a z drugiej - potwierdzeniem braku adekwatności posiadanych środków do postawionych zadań. W konsekwencji samorządy są zmuszane do sięgania po kredyty, pożyczki czy też środki z emisji obligacji komunalnych.⁶²

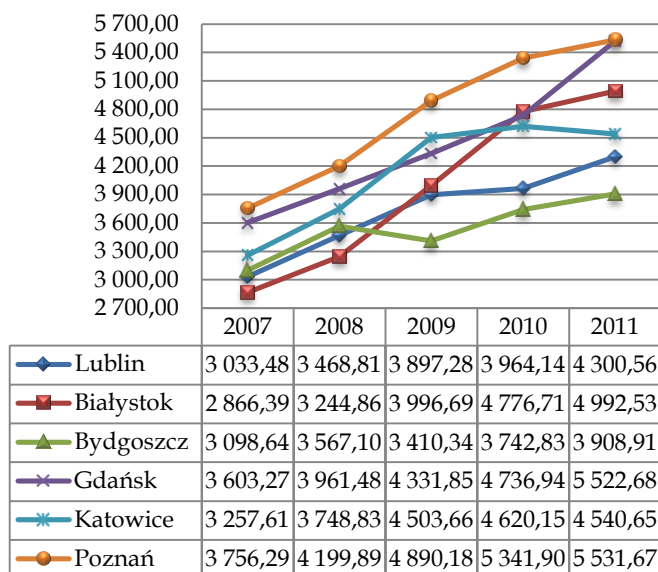
---

⁶² U. Bronisz (red.), *Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000-2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011, s. 78-79.

8.3. Działalność bieżąca i inwestycyjna

Miasto ponosi wydatki na realizację zadań przypisanych samorządowi terytorialnemu w zakresie zadań gminy i powiatu, które obejmują wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. W 2011 r. wydatki budżetu miasta Lublin wynosiły 1 499 034 599,47 zł i były o 40,46% wyższe niż w 2007 r. (1 067 197 130,86 zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca daje to kwotę 4 300,56 zł. W 2011 r. niższe ogólne wydatki w przeliczeniu na 1 osobę niż w Lublinie odnotowano w Bydgoszczy – 3 908,91 zł.

Rysunek 84. Wydatki ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

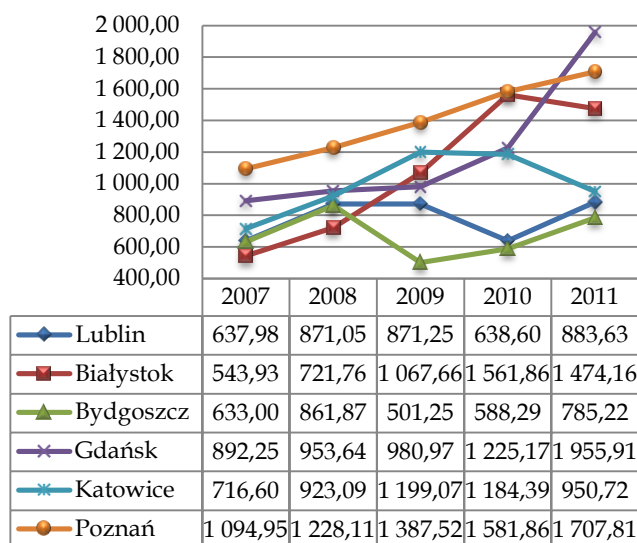
900 731 031,62 zł). Nieco większy wzrost niż w Lublinie odnotowano w Poznaniu – o 53,92% (z 614 195 084,00 zł do 945 383 033,68 zł). Z kolei najmniejszym wzrostem cechują się Katowice – 31,44% (z 223 723 633,30 zł do 294 060 726,17 zł) i Bydgoszcz – 24,66% (z 228 654 568,46 zł do 285 050 847,46 zł).

Wydatki majątkowe ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Lublinie rosły, począwszy od 2007 r. z kwoty 637,98 zł do 871,25 zł w 2009 r. W 2010 r. przejściowo zmalały do kwoty 638,60 zł i rok później osiągnęły najwyższą wartość – 883,63 zł. W perspektywie lat 2007–2011 wzrost ten wyniósł 38,50%. Niższa dynamika zmian wystąpiła w przypadku Bydgoszczy – 24,05% i Katowic – 32,67%, a z kolei wyższa w Poznaniu (55,97%), Gdańsku (119,21%) i Białymstoku (171,02%).

Nieco wyższe występowały w Katowicach – 4 540,65 zł i Białymstoku – 4 992,53 zł, a najwyższe w Gdańsku – 5 522,68 zł i Poznaniu – 5 531,67 zł. Biorąc pod uwagę dynamikę zmian za okres pięciu lat, trzeba podkreślić, że największy wzrost wydatków wystąpił w Białymstoku – o 74,27%, a w dalszej kolejności w Gdańsku – 54,88% i Poznaniu 45,33%. Mniejszą dynamiką niż miasto Lublin cechują się Katowice – 38,09% i Bydgoszcz – 26,78%.

Wydatki majątkowe ogółem za 2011 r. w Lublinie wyniosły 308 005 816,70 zł i stanowiły 20,55% ogólnych wydatków. W odniesieniu do 2007 r. wydatki majątkowe wzrosły o 37,23%. Największy wzrost miał miejsce w Białymstoku – o 171,17% (z 159 991 959,23 zł w 2007 r. do 433 843 288,82 zł w 2011 r.) i Gdańsku o 121,52% (z 406 611 629,34 zł do

Rysunek 85. Wydatki majątkowe ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 w wybranych miastach Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Władze miasta Lublin na realizację własnych zadań starają się pozyskiwać środki finansowe z funduszy unijnych. W latach 2007–2011 pozyskano 265 253 234,33 zł, w 2007 r. – 31 033 762,34 zł (88,21 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca), w 2008 r. – 11 213 138,32 zł (32,00 zł), w 2009 r. – 27 725 341,52 zł (79,34 zł), w 2010 r. – 83 979 446,36 zł (241,01 zł) i w 2011 r. – 111 301 545,79 zł (319,31 zł).⁶³

Natomiast według danych GUS⁶⁴ w latach 2007–2011 średnio w przeliczeniu na 1 mieszkańca Lublin pozyskał 757,98 zł (łącznie 264 587 373,95 zł). Większą absorpcją środków unijnych wykazały się jedynie: Białystok – 1 912,02 zł (563 565 218,33 zł) i Poznań – 804,31 zł (448 247 871,28 zł). W przypadku pozostałych miast, z którymi porównywany jest Lublin, kwoty środków finansowych otrzymanych z funduszy unijnych, przypadające na 1 mieszkańca, były mniejsze: Gdańsk – 694,06 zł (317 852 217,79 zł), Bydgoszcz – 609,07 zł (219 710 858,43 zł), Katowice – 193,50 zł (59 798 966,68 zł).

Znaczny wzrost aktywności Lublina w pozyskiwaniu środków unijnych nastąpił w latach 2010–2011, co jest zauważalne na rysunku 86. W 2010 r. ich wartość była ponad trzykrotnie większa niż w 2009 r. (wzrost z 77,28 zł do 243,50 zł), a w kolejnym 2011 r. zwiększyła się do 318,93 zł.

Fundusze unijne stanowią istotne źródło finansowania miejskich inwestycji. Do najważniejszych zadań infrastrukturalnych, drogowych oraz kubaturowych, zrealizowanych bądź będących w trakcie wykonania w ostatnich latach, można zaliczyć takie przedsięwzięcia jak:

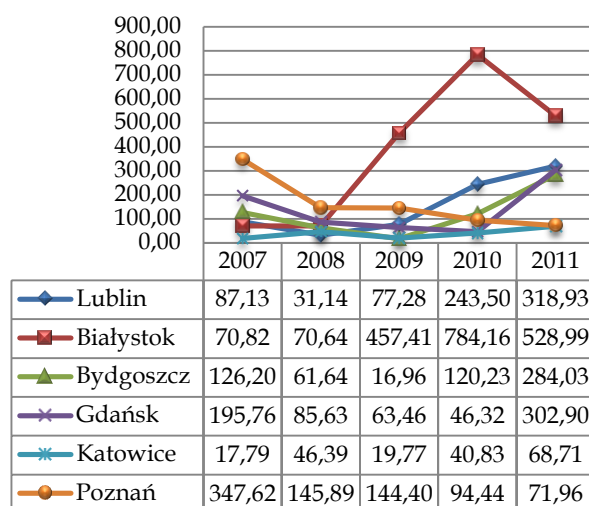
- przedłużenie ul. Solidarności do węzła obwodnicy „Dąbrowica”,
- budowę Portu Lotniczego Lublin,
- przedłużenie ul. Mełgiewskiej,
- przedłużenie ul. Grygowej do Drogi Męczenników Majdanka,
- renowację Teatru Starego w Lublinie,
- renowację klasztoru powiżytkowskiego i przekształcenie w centrum działań artystycznych w Lublinie,
- budowę stadionu miejskiego w Lublinie wraz z zagospodarowaniem przylegającego terenu,
- budowę infrastruktury dla strefy ekonomicznej na Felinie.⁶⁵

⁶³ Na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu miasta Lublin w latach 2007–2011.

⁶⁴ W przypadku Lublina dane Głównego Urzędu Statystycznego są odmienne od tych obliczonych na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu miasta.

⁶⁵ Inne zrealizowane projekty inwestycyjne to: przebudowa ul. Radziwiłłowskiej i ul. 3-go Maja, przebudowa skrzyżowania al. Solidarności–ul. Dolna 3-go Maja–ul. Prusa, przedłużenie ul. Jana Pawła II do al. Kraśnickiej, przedłużenie ul. Krańcowej do ul. Kunickiego wraz z mostem na rzece Czerniejówce, remont zabytkowego mostu na rzece Bystrzycy na przedłużeniu ul. Zamojskiej, renowacja renesansowej „Piwnicy pod Fortuną” poprzez wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań multimedialnych, termomodernizacja zespołu budynków z przebudową hali sportowej Zespołu Szkół Elektronicznych przy ul. Wojciechowskiej 38, budowa dodatkowej kondygnacji i remont obiektu Domu Pomocy Społecznej przy ul. Kosmonautów 78, odrestaurowanie zieleni miejskiej i wybudowanie ścieżek rowerowych oraz ciągów pieszych w parku Czuby, budowa kompleksu boisk „Orlik” przy Gimnazjum nr 1 i Zespole Szkół Chemicznych i Przemysłu Spożywczego, remont ul. Krochmalnej, ul. Betonowej, ul. Młyńskiej i ul. Przeskok, ul. Diamentowej, al. Smorawińskiego, al. Kraśnickiej, al. Kompozytorów Polskich, al. Spółdzielczości Pracy, ul. Unickiej, ul. Podzamcze, ul. Koryzonowej, ul. Lwowskiej, termomodernizacja budynku Lubelskiego Centrum Edukacji Zawodowej przy ul. Magnoliowej 8, rozbudowa obiektu Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego przy ul. Głuskiej 5.

Rysunek 86. Środki finansowe pozyskane z funduszy unijnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 przez wybrane miasta Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Budżet przyjęty na 2012 r. odzwierciedla główny cel przyjętej polityki finansowej miasta, polegającej na zabezpieczeniu środków na realizację zadań bieżących, przy utrzymaniu jak najwyższego poziomu wydatków na zadania inwestycyjne. Przyjęty budżet na 2012 r. ma charakter proinwestycyjny i zakłada wydatki majątkowe w kwocie 521,1 mln zł, co stanowi blisko 30% całości budżetu.

8.4. Konkluzje strategiczne

- Władze miasta Lublin, realizując swoje zadania, powinny kontynuować działania zmierzające do poprawy obsługi mieszkańców, a także wdrażające projekty związane z cyfryzacją urzędu oraz partycypacją społeczną.
- Rozwój partycypacji społecznej mieszkańców miasta i stymulowanie aktywności społecznej mogą być animowane na wiele sposobów. Tworzenie ciał opiniotawczo-pomocowych dla władz miasta nabiera w tej sytuacji szczególnego znaczenia. Partycypacja prawidłowo animowana sprzyja definiowaniu interesów publicznych w konkretnych sprawach, a tym samym dostosowaniu procesów decyzyjnych do potrzeb społeczności lokalnej.
- Dalsze wprowadzanie udogodnień i nowych rozwiązań dostosowujących infrastrukturę oraz budynki użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnością uczyni przestrzeń miasta bardziej przyjazną i spełniającą oczekiwania wszystkich obywateli Lublina.
- Władze miasta Lublin powinny dążyć do utrzymania wysokiej dynamiki przyrostu dochodów ogółem budżetu miasta, by dorównały do poziomu, jaki występuje w porównywanych ośrodkach.
- W związku ze spadkiem dochodów własnych z tytułu udziału w podatku CIT oraz przeciętnymi wpływami z tytułu udziału w podatku PIT, wynikającymi z przeciętnej zamożności mieszkańców Lublina, władze miasta muszą poszukiwać alternatywnych źródeł dochodów (np. środki z Unii Europejskiej, Fundusze Norweskie i Fundusz EOG (Norway Grants/EEA Grants), Fundusze Szwajcarskie, współpraca w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego itd.).
- Ekspansywna polityka inwestycyjna realizowana w Lublinie (wzrost wydatków majątkowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007–2011 wyniósł 38,50%) wpłynie na zmniejszenie różnic rozwojowych pomiędzy Lublinem a największymi miastami Polski, ale spowoduje wzrost wskaźnika zadłużenia miasta.
- Gospodarka majątkiem stanowiącym własność miasta powinna wynikać z założeń przyjętych w dokumentach strategicznych i mieć charakter długookresowy. Ważny jest również efektywny i skuteczny nadzór właścicielski nad spółkami, w których samorząd gminy posiada swoje udziały/akcje.

9. Wyniki analizy porównawczej potencjału społeczno-ekonomicznego Lublina

Celem przeprowadzonej wielopłaszczyznowej diagnozy było nie tylko określenie tendencji zmian, jakie w ciągu ostatnich lat zarysowały się w różnych dziedzinach, ale także zbadanie potencjału społeczno-ekonomicznego Lublina i odniesienie go do innych miast Polski (Białegostoku, Bydgoszczy, Gdańska, Katowic i Poznania). Dla każdego działu zawierającego pogłębioną analizę został obliczony zintegrowany wskaźnik cząstkowy, który przyjmuje wartości od 0 do 100, na podstawie którego ustalono pozycję Lublina w stosunku do porównywanych miast. Ze względu na konieczność dokonania rzetelnego porównania wszystkie wskaźniki zostały obliczone w oparciu o dane za 2010 r., gdyż dla tego roku są one kompletne.

Pierwszy komponent wskaźnika sumarycznego „Społeczeństwo” obejmuje aspekty związane z demografią, funkcjonowaniem na rynku pracy oraz aktywnością społeczną. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla Lublina wyniósł 55,90, co przełożyło się na 3 pozycję w rankingu – za Poznaniem (69,58) i Gdańskiem (56,03), od którego dzieli nas minimalna różnica. Lublin posiada kilkupunktową przewagę nad Białymstokiem, a nad Katowicami i Bydgoszczą sięga ona już kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu punktów. Pozytywny wpływ na wynik Lublina miał licznie reprezentowany sektor organizacji pozarządowych działających w mieście, a także lepsza sytuacja demograficzna niż w porównywanych miastach. Na rezultat negatywnie oddziałuje sytuacja na rynku pracy, tj. bezrobocie i niskie płace.

Tabela 46. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Społeczeństwo”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Przyrost naturalny	66,67	100,00	33,33	71,11	0,00	64,44
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	66,20	100,00	26,76	29,58	0,00	42,25
Stopa bezrobocia rejestrowanego	31,03	0,00	49,43	79,31	97,70	100,00
Udział ludności w wieku produkcyjnym w % ludności ogółem	68,18	100,00	0,00	0,00	0,00	59,09
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej	22,14	4,23	0,00	66,92	100,00	45,52
Liczba fundacji wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności	88,95	0,00	6,55	59,93	56,93	100,00
Frekwencja wyborcza w wyborach na Prezydenta RP	44,21	37,88	5,37	100,00	0,00	78,79
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	55,90	49,42	17,95	56,03	38,19	69,58

Źródło: Opracowanie własne.

W drugim komponencie „Szkolnictwo i wychowanie” analizą objęto dane związane ze wszystkimi szczeblami nauczania, począwszy od wychowania przedszkolnego, a skończywszy na studiach i działalności uczelni wyższych. Obliczony wskaźnik dla Lublina – 72,35 zapewnił mu 2 miejsce na sześć badanych miast. Najlepszy wynik osiągnął Poznań – 85,14, a na 3 pozycji znalazł się Białystok – 54,59. Pozostałe miasta od liderów dzieli znaczna różnica (Katowice – 37,03, Bydgoszcz – 32,38, Gdańsk – 20,79). Na bardzo dobry wynik Lublina istotny wpływ miał wyraźny akademicki charakter miasta oraz prężne działania prorozwojowe prowadzone przez uczelnie wyższe. Miasto zapewnia również odpowiednią opiekę przedszkolną. Z kolei dalszej poprawy wymaga funkcjonowanie placówek oświatowych typu szkoły podstawowe i gimnazja.

Tabela 47. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Szkolnictwo i wychowanie”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	89,07	94,74	42,91	0,00	60,32	100,00
Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych	50,06	39,78	9,24	0,00	5,17	100,00
Współczynnik skolaryzacji brutto dla gimnazjów	45,42	38,43	54,80	11,73	0,00	100,00
Liczba studentów studiujących na uczelniach wyższych w przeliczeniu na 1 tys. ludności	79,28	0,00	54,95	51,35	100,00	79,28
Środki z UE pozyskane przez uczelnie wyższe w przeliczeniu na 1 studenta	97,91	100,00	0,00	40,88	19,64	46,42
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	72,35	54,59	32,38	20,79	37,03	85,14

Źródło: Opracowanie własne.

Trzeci komponent „Infrastruktura” odnosi się do możliwości transportu i infrastruktury drogowej, zasobów mieszkaniowych, a także do infrastruktury sieciowej. Najwyższym zintegrowanym wskaźnikiem cząstkowym w tym obszarze cechuje się Białystok – 70,11, a tuż za nim Poznań – 59,05. Lublin znajduje się na 3 miejscu – wartość wskaźnika 55,90. W dalszej kolejności są Katowice – 39,28, Gdańsk – 35,71 i Bydgoszcz – 24,04. Na wynik Lublina korzystnie oddziałuje rozwinięta sieć kanalizacyjna (w mniejszym stopniu sieć wodociągowa i gazowa) oraz przyzwoita infrastruktura drogowa w mieście. Poprawy wymagają cechy charakteryzujące zasoby mieszkaniowe.

Tabela 48. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Infrastruktura”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Gęstość sieci dróg gminnych w powiecie o nawierzchni twardej	73,97	100,00	72,60	0,00	46,58	91,78
Gęstość sieci dróg powiatowych o nawierzchni twardej	46,43	42,86	19,64	0,00	100,00	69,64
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania	30,99	40,85	0,00	23,94	21,13	100,00
Mieszkania oddane do użytkowania w przeliczeniu na 10 tys. ludności	45,05	55,35	0,00	100,00	18,38	59,80
Sieć kanalizacyjna przypadająca na 100 km ² powierzchni	100,00	61,65	63,71	49,73	1,41	0,00
Sieć wodociągowa przypadająca na 100 km ² powierzchni	50,53	100,00	0,00	64,36	61,11	9,93
Sieć gazowa przypadająca na 100 km ² powierzchni	38,55	100,00	6,46	0,00	19,91	93,81
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	55,90	70,11	24,04	35,71	39,28	59,05

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejny komponent to „Aktywność gospodarcza”. Opiera się on na analizie sektora lokalnej przedsiębiorczości i działalności inwestycyjnej podmiotów gospodarczych, także w dziedzinie budownictwa biurowego oraz działalności handlowo-usługowej. Obliczenia zintegrowanych wskaźników cząstkowych pokazują mocną polaryzację porównywanych miast. Miasta takie jak Gdańsk – 70,19, Katowice – 68,77, Poznań – 50,14 charakteryzują się rozwiniętą sferą gospodarczą. Odmienny poziom rozwoju gospodarczego obrazują wskaźniki obliczone dla Bydgoszczy – 23,72, Białegostoku – 18,49 i Lublina – 15,5. W przypadku Lublina wszystkie elementarne wskaźniki są niskie, a spośród nich najlepiej prezentuje się wskaźnik związany z budownictwem budynków handlowo-usługowych.

Tabela 49. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Aktywność gospodarcza”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności	18,78	0,00	23,50	51,18	46,87	100,00
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca	14,49	0,00	22,79	100,00	76,97	59,48
Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca	5,22	0,00	21,69	67,45	94,82	100,00
Produkcja sprzedana przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca	17,20	0,00	14,74	83,92	100,00	62,19
Powierzchnia użytkowa budynków biurowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	1,92	11,25	0,00	24,05	100,00	9,42
Powierzchnia użytkowa budynków handlowo-usługowych oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	33,90	81,22	56,59	100,00	4,88	0,00
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	15,52	18,49	23,72	70,19	68,77	50,14

Źródło: Opracowanie własne.

Piąty komponent „Kultura i wizerunek” wiąże się z szeroko rozumianą działalnością instytucji kultury i podmiotów tworzących bazę hotelową oraz z postrzeganiem miasta przez turystów. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy badający te aspekty dla Lublina wyniósł 43,63 (4 miejsce). Wyższy wskaźnik osiągnęły Katowice – 50,09, Gdańsk – 63,47 i Poznań – 69,46, a niższy Białystok – 13,13 i Bydgoszcz – 10,90. Na tle porównywanych miast w Lublinie najgorzej przedstawia się sytuacja związana z funkcjonowaniem kin. Na przeciętną wartość zintegrowanego wskaźnika cząstkowego ma także wpływ słabo rozwinięta baza noclegowa oraz mniejsze niż w przypadku pozostałych miast jej wykorzystanie, pomimo że Lublin posiada walory historyczne i kulturowe, które mogą być podstawą do zwiększenia atrakcyjności turystycznej miasta.

Tabela 50. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Kultura i wizerunek”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Liczba ludności przypadająca na 1 miejsce w kinach stałych	0,00	46,75	62,60	64,71	97,92	100,00
Widzowie w kinach w przeliczeniu na 1 tys. ludności	0,00	0,33	5,46	39,15	100,00	81,05
Zwiedzający muzea w przeliczeniu na 1 tys. ludności	100,00	0,00	8,00	92,00	7,03	45,70
Miejsca noclegowe w przeliczeniu na 1 tys. ludności	6,86	0,00	6,39	100,00	37,63	78,78
Korzystający z noclegów w przeliczeniu na 1 tys. ludności	25,78	28,29	0,00	85,65	47,76	100,00
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	100,00	14,46	0,00	32,53	7,23	57,83
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1 tys. ludności	37,38	19,90	12,62	0,00	100,00	26,70
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	43,63	13,13	10,90	63,47	50,09	69,46

Źródło: Opracowanie własne.

„Jakość życia” to następny komponent tworzący wskaźnik sumaryczny służący do określenia potencjału społeczno-ekonomicznego Lublina. Analizie poddano dane dotyczące środowiska naturalnego, stopnia jego zanieczyszczenia czy chociażby zadbania o nie poprzez odpowiednią gospodarkę odpadami. W dalszej kolejności do porównań wykorzystano wskaźniki związane z opieką zdrowotną, bezpieczeństwem oraz pomocą społeczną. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy oceniający aspekty dotyczące jakości życia najwyższy jest w przypadku Lublina – 81,02. Na tak wysoką wartość wskaźnika wpływ miały czynniki charakteryzujące środowisko naturalne i stopień jego ochrony oraz czynniki obrazujące poziom opieki zdrowotnej przejawiający się w dostępności do aptek i w liczbie łóżek przypadających na mieszkańców Lublina. Wartości obliczone dla pozostałych miast ukształtowały następującą dalszą kolejność: Katowice (77,24), Poznań (56,00), Białystok (49,68), Gdańsk (48,75), Bydgoszcz (32,31).

Tabela 51. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Jakość życia”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych	76,31	0,00	14,98	39,02	100,00	91,64
Liczba pojazdów samochodowych ogółem w przeliczeniu na 1 km ² powierzchni	87,74	86,20	87,15	100,00	88,18	0,00
Udział wydatków w Dziale 900 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska w ogólnych wydatkach budżetu JST	100,00	0,00	31,73	49,29	92,07	17,56
Liczba łóżek w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 tys. ludności	77,02	41,33	31,65	0,00	100,00	76,81
Liczba ludności przypadająca na 1 aptekę ogólnodostępną	100,00	38,78	0,00	21,68	7,95	83,88
Zgony niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych	100,00	100,00	0,00	72,00	68,00	80,00
Średnia wartość wypłacanego dodatku mieszkaniowego	49,26	61,81	14,65	100,00	38,15	0,00
Udział wydatków w dziale 754 – Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa w ogólnych wydatkach budżetu JST	49,30	54,93	76,06	0,00	100,00	85,92
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	81,02	49,68	32,31	48,75	77,24	56,00

Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni komponent „Samorząd terytorialny” wiąże się z możliwościami budżetowymi miasta wynikającymi z gromadzenia dochodów z różnych źródeł i z ich redystrybucją. Analiza danych związanych z finansami budżetów miast pokazuje silną polaryzację. Możliwości rozwojowe Lublina ograniczają niewysokie dochody miasta, przez co wydatki inwestycyjne także są mniejsze niż w porównywanych miastach i z tego względu występuje konieczność zwiększania zadłużenia gminy. W rankingu bazującym na obliczonych wskaźnikach Lublin (20,97) znajduje się na 6 miejscu. Wyżej odpowiednio w kolejności znalazły się Bydgoszcz (25,25), Białystok (35,67), Katowice (70,26), Gdańsk (70,99), Poznań (92,68).

Tabela 52. Zintegrowany wskaźnik cząstkowy dla komponentu „Samorząd terytorialny”

Wskaźnik	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Dochody ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	15,32	82,74	0,00	100,00	90,66	98,99
Dochody własne budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	0,00	11,16	16,50	93,03	100,00	99,60
Dochody własne z tytułu udziału w podatku PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca	17,74	0,00	17,67	64,19	79,33	100,00
Dochody własne z tytułu udziału w podatku CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca	11,13	0,00	3,12	33,22	98,11	100,00
Dochody własne z tytułu podatku od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca	2,58	0,00	48,12	100,00	99,93	72,40
Zadłużenie ogółem do dochodów ogółem	88,40	30,42	100,00	55,03	0,00	70,68
Wydatki ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	13,84	64,66	0,00	62,17	54,86	100,00
Wydatki majątkowe ogółem budżetu miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca	5,06	97,99	0,00	64,10	60,00	100,00
WSKAŹNIK ZINTEGROWANY	20,97	35,67	25,25	70,99	70,26	92,68

Źródło: Opracowanie własne.

Siedem wyżej omówionych zintegrowanych wskaźników cząstkowych pozwoliło obliczyć wskaźnik sumaryczny określający potencjał społeczno-ekonomiczny każdego z miast. Największy jest on w Poznaniu – 67,67 i dość wyraźnie, bo o kilkanaście punktów przewyższa wskaźniki obliczone dla trzech kolejnych miast: Katowic (53,62), Gdańska (51,34) i Lublina (50,74). Pomimo że Lublin znajduje się dopiero na 4 miejscu, pozycja ta nie jest zła, gdyż w stosunku do drugich Katowic strata wynosi niecałe 3 punkty. W przypadku zintensyfikowania działań sprzyjających rozwojowi miasta, stolica Lubelszczyzny ma szansę w ciągu najbliższych kilku lat dorównać Katowicom i Gdańskowi. Natomiast za Lublinem znalazły się Białystok

(41,88) i Bydgoszcz (23,72), nad którymi Lublin pod względem wartości wskaźnika posiada wyraźną przewagę.

Tabela 53. Wskaźnik sumaryczny i zintegrowane wskaźniki cząstkowe dla poszczególnych komponentów określających potencjał społeczno-ekonomiczny wybranych miast Polski

Dział diagnozy	Lublin	Białystok	Bydgoszcz	Gdańsk	Katowice	Poznań
Spółeczeństwo						
wskaźnik cząstkowy	55,90	49,42	17,95	56,03	38,19	69,58
pozycja w rankingu	3	4	6	2	5	1
Oświata i wychowanie						
wskaźnik cząstkowy	72,35	54,59	32,38	20,79	37,03	85,14
pozycja w rankingu	2	3	5	6	4	1
Infrastruktura						
wskaźnik cząstkowy	55,90	70,11	24,04	35,71	39,28	59,05
pozycja w rankingu	3	1	6	5	4	2
Aktywność gospodarcza						
wskaźnik cząstkowy	15,52	18,49	23,72	70,19	68,77	50,14
pozycja w rankingu	6	5	4	1	2	3
Kultura i wizerunek						
wskaźnik cząstkowy	43,63	13,13	10,90	63,47	50,09	69,46
pozycja w rankingu	4	5	6	2	3	1
Jakość życia						
wskaźnik cząstkowy	81,02	49,68	32,31	48,75	77,24	56,00
pozycja w rankingu	1	4	6	5	2	3
Samorząd terytorialny						
wskaźnik cząstkowy	20,97	35,67	25,25	70,99	70,26	92,68
pozycja w rankingu	6	4	5	2	3	1
WSKAŹNIK SUMARYCZNY						
Wartość wskaźnika	50,74	41,88	23,72	51,34	53,62	67,67
Pozycja w rankingu	4	5	6	3	2	1

Źródło: Opracowanie własne.

Spis tabel

TABELA 1. KOMPONENTY I WSKAŹNIKI POTENCJAŁU SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO MIAST.....	7
TABELA 2. RUCHY MIGRACYJNE MIESZKAŃCÓW LUBLINA W LATACH 2007–2011.....	15
TABELA 3. STRUKTURA ZATRUDNIENIA W POSZCZEGÓLNYCH SEKTORACH EKONOMICZNYCH W LUBLINIE W LATACH 2007–2010.....	19
TABELA 4. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W LUBLINIE WPISANE DO REJESTRU REGON W LATACH 2007–2011	22
TABELA 5. STOPIEŃ WYKORZYSTANIA DOSTĘPNYCH MIEJSC W PRZEDSZKOLACH W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (w %)	25
TABELA 6. ŻŁÓBK I ICH WYKORZYSTANIE W LUBLINIE W LATACH 2007–2011	26
TABELA 7. LICZBA PLACÓWEK OŚWIATOWYCH I POMIESZCZEŃ SZKOLNYCH W LUBLINIE W LATACH 2007–2011	28
TABELA 8. LICZBA UCZNIÓW I ABSOLWENTÓW LUBELSKICH PLACÓWEK OŚWIATOWYCH W LATACH 2007–2011	29
TABELA 9. KOMPUTERYZACJA I DOSTĘP DO INTERNETU W LUBELSKICH SZKOŁACH W LATACH 2008–2010.....	30
TABELA 10. PORÓWNANIE WYNIKÓW EGZAMINU GIMNAZJALNEGO PRZEPROWADZONEGO W 2012 R. W LUBLINIE DO ŚREDNICH WYNIKÓW OGÓLNOKRAJOWYCH.....	31
TABELA 11. LICZBA STUDENTÓW NA LUBELSKICH UCZELNIACH WYŻSZYCH W LATACH 2007–2011 (DANE DLA PODREGIONU LUBELSKIEGO – NTS 3).....	34
TABELA 12. NAJWIĘKSZE PUBLICZNE SZKOŁY WYŻSZE W POLSCE WG LICZBY STUDENTÓW W ROKU AKADEMICKIM 2011/2012	35
TABELA 13. LICZBA CUDZOZIEMCÓW NA LUBELSKICH UCZELNIACH WYŻSZYCH	36
TABELA 14. WARTOŚĆ REALIZOWANYCH PROJEKTÓW INWESTYCYJNYCH PRZY WYKORZYSTANIU ŚRODKÓW FINANSOWYCH POCHODZĄCYCH Z UNII EUROPEJSKIEJ PRZEZ UCZELNIE WYŻSZE W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI W PRZELICZENIU NA 1 STUDENTA (LICZBA STUDENTÓW STUDIUJĄCYCH NA UCZELNIACH ZLOKALIZOWANYCH W DANYM PODREGIONIE NTS-3 MIASTA CENTRALNEGO)	41
TABELA 15. WYKAZ WAŻNIEJSZYCH INWESTYCJI I PROJEKTÓW REALIZOWANYCH PRZEZ LUBELSKIE UCZELNIE PRZY WYKORZYSTANIU ŚRODKÓW FINANSOWYCH POCHODZĄCYCH Z UNII EUROPEJSKIEJ.....	41
TABELA 16. KORZYSTAJĄCY Z INSTALACJI SIECIOWYCH W % OGÓŁU LUDNOŚCI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	54
TABELA 17. POTENCJAŁ TECHNICZNY PGE DYSTRYBUCJA SA ODDZIAŁ LUBLIN (STAN NA 24.01.2012 R.)	55
TABELA 18. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON WG SEKTORÓW WŁASNOŚCIOWYCH	58
TABELA 19. UDZIAŁ PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANYCH DO REJESTRU REGON WG SEKTORÓW WŁASNOŚCIOWYCH (w %)	59
TABELA 20. LICZBA INKUBOWANYCH FIRM W CAŁYM OKRESIE DZIAŁALNOŚCI LUBELSKIEGO INKUBATORA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI POLITECHNIKI LUBELSKIEJ W LATACH 2007–2012	64
TABELA 21. DZIAŁALNOŚĆ AKADEMICKIEGO INKUBATORA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI ODDZIAŁ W LUBLINIE W LATACH 2009–2011.....	65
TABELA 22. POŻYCZKI UDZIELONE PRZEZ POLSKĄ FUNDACJĘ OŚRODKÓW WSPOMAGANIA ROZWOJU GOSPODARCZEGO „OIC POLAND” WG SEKTORÓW GOSPODARKI (DANE WG STANU NA 31.10.2012 R.).....	65
TABELA 23. POŻYCZKI UDZIELONE PRZEZ POLSKĄ FUNDACJĘ OŚRODKÓW WSPOMAGANIA ROZWOJU GOSPODARCZEGO „OIC POLAND” WG WIELKOŚCI PODMIOTÓW (DANE WG STANU NA 31.10.2012 R.).....	65
TABELA 24. PODMIOTY, KTÓRE UZYSKAŁY ZEZWOLENIE NA DZIAŁALNOŚĆ W PODSTREFIE LUBLIN SSE EURO-PARK MIELEC (WG STANU NA 30.09.2012 R.).....	71
TABELA 25. KLASYFIKACJA PRZEMYSŁÓW KREATYWNYCH W OPARCIU O POLSKĄ KLASYFIKACJĘ DZIAŁALNOŚCI (PKD 2007)	74
TABELA 26. LICZBA PRZEDSIĘBIORSTW KREATYWNYCH W POLSCE W LATACH 2009–2011 W OPARCIU O POLSKĄ KLASYFIKACJĘ DZIAŁALNOŚCI (PKD 2007).....	75

TABELA 27. LICZBA PRZEDSIĘBIORSTW KREATYWNYCH W LUBLINIE W LATACH 2009–2011 W OPARCIU O POLSKĄ KLASYFIKACJĘ DZIAŁALNOŚCI (PKD 2007)	76
TABELA 28. UDZIAŁ W LUBELSKIM RYNKU SEKTORA KREATYWNEGO PRZEDSIĘBIORSTW Z POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁÓW KLASYFIKACJI PKD W 2011 R.	76
TABELA 29. TURYSTYCZNE OBIEKTY ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA W LATACH 2007–2011	84
TABELA 30. MIEJSCA NOCLEGOWE W TURYSTYCZNYCH OBIEKTACH ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA W LATACH 2007–2011.....	84
TABELA 31. KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW W POSZCZEGÓLNYCH OBIEKTACH ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA W LATACH 2007–2011	85
TABELA 32. MEDALE ZDOBYTE PRZEZ LUBELSKICH SPORTOWCÓW W POSZCZEGÓLNYCH DYSCYPLINACH W LATACH 2010–2011 (OZNACZENIA: Z – ZŁOTY, S – SREBRNY, B – BRĄZOWY).....	88
TABELA 33. LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH O PROFILU GASTRONOMICZNYM DZIAŁAJĄCYCH W LUBLINIE W LATACH 2009–2011	90
TABELA 34. ODPADY WYTWORZONE W PRZELICZENIU NA 1 KM ² POWIERZCHNI MIASTA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W TONACH).....	93
TABELA 35. ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE I KOMUNALNE OCZYSZCZANE W % ŚCIEKÓW WYMAGAJĄCYCH OCZYSZCZANIA W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	94
TABELA 36. LICZBA POJAZDÓW W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2009–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	94
TABELA 37. ZAKŁADY OPIEKI ZDROWOTNEJ WG RODZAJU DZIAŁAJĄCE W LUBLINIE W LATACH 2007–2010	96
TABELA 38. PORADY UDZIELONE W RAMACH PODSTAWOWEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ W LATACH 2007–2010	96
TABELA 39. LICZBA PERSONELU MEDYCZNEGO WG PODSTAWOWEGO MIEJSCA PRACY PRZYPADAJĄCEGO NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	97
TABELA 40. WYDATKI ZREALIZOWANE PRZEZ MIEJSKI OŚRODEK POMOCY RODZINIE W 2011 R. Z PODZIAŁEM NA FORMY WSPARCIA	98
TABELA 41. POWODY PRZYZNANIA POMOCY PRZEZ MIEJSKI OŚRODEK POMOCY RODZINIE W LUBLINIE – ANALIZA PORÓWNAWCZA ZA LATA 2010–2011	101
TABELA 42. LICZBA I KWOTA OGÓŁEM WYPŁACONYCH DODATKÓW MIESZKANIOWYCH W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	102
TABELA 43. STRUKTURA ORGANIZACYJNA URZĘDU MIASTA LUBLIN	109
TABELA 44. WYKAZ SPÓŁEK PRAWA HANDLOWEGO, W KTÓRYCH GMINA LUBLIN POSIADA UDZIAŁY/ AKCJE (STAN NA SIERPIEŃ 2012 R.)	110
TABELA 45. DOCHODY WŁASNE Z TYTUŁU UDZIAŁU W PODATKU PIT I CIT W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W ZŁ)	114
TABELA 46. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „SPOŁECZEŃSTWO”	121
TABELA 47. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „SZKOLNICTWO I WYCHOWANIE”	122
TABELA 48. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „INFRASTRUKTURA”	122
TABELA 49. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „AKTYWNOŚĆ GOSPODARCZA”	123
TABELA 50. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „KULTURA I WIZERUNEK”	123
TABELA 51. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „JAKOŚĆ ŻYCIA”	124
TABELA 52. ZINTEGROWANY WSKAŹNIK CZĄSTKOWY DLA KOMPONENTU „SAMORZĄD TERYTORIALNY”	124
TABELA 53. WSKAŹNIK SUMARYCZNY I ZINTEGROWANE WSKAŹNIKI CZĄSTKOWE DLA POSZCZEGÓLNYCH KOMPONENTÓW OKREŚLAJĄCYCH POTENCJAŁ SPOŁECZNO-EKONOMICZNY WYBRANYCH MIAST POLSKI.....	125

Spis rysunków

RYSUNEK 1. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE GŁÓWNYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH W LATACH 2010 I 2030	10
RYSUNEK 2. WIZJA KSZTAŁTOWANIA PODSTAWOWYCH ELEMENTÓW SIECI DROGOWEJ 2030*: AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE, LOTNISKA, PORTY MORSKIE, ODRZAŃSKA DROGA WODNA	10
RYSUNEK 3. WIZJA KSZTAŁTOWANIA PODSTAWOWYCH ELEMENTÓW SIECI KOLEJOWEJ 2030*: KOLEJE DUŻYCH PRĘDKOŚCI, KOLEJ KONWENCJONALNA, LOTNISKA, PORTY MORSKIE, ODRZAŃSKA DROGA WODNA	11
RYSUNEK 4. KIERUNKI INTEGRACJI POLSKIEJ PRZESTRZENI W LATACH 2010 I 2030	12
RYSUNEK 5. KIERUNKI DZIAŁAŃ POLITYKI PRZESTRZENNEJ SŁUŻĄCE PODNIESIENIU KONKURENCYJNOŚCI GŁÓWNYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH	12
RYSUNEK 6. LICZBA LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (WG FAKTYCZNEGO MIEJSCA ZAMIESZKANIA, STAN NA KONIEC GRUDNIA)	14
RYSUNEK 7. STRUKTURA WIEKU LUDNOŚCI LUBLINA W 2010 R.	15
RYSUNEK 8. PRZYRÓST NATURALNY W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	16
RYSUNEK 9. WSKAŹNIK MAŁŻEŃSTW, ROZWODÓW, URODZEŃ I ZGONÓW W LUBLINIE W LATACH 2007–2010	16
RYSUNEK 10. WSKAŹNIK LUDNOŚCI W WIEKU NIEPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	17
RYSUNEK 11. WSKAŹNIK LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	17
RYSUNEK 12. WSKAŹNIK LUDNOŚCI W WIEKU POPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	17
RYSUNEK 13. UDZIAŁ LUDNOŚCI WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W % LUDNOŚCI OGÓŁEM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	20
RYSUNEK 14. PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE BRUTTO W RELACJI DO ŚREDNIEJ KRAJOWEJ W LATACH 2007– 2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W %)	20
RYSUNEK 15. STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO W LATACH 2007–2011 W SKALI POLSKI, WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO I W WYBRANYCH MIASTACH (W %)	21
RYSUNEK 16. LICZBA BEZROBOTNYCH W ZALEŻNOŚCI OD POSIADANEGO WYKSZTAŁCENIA W LUBLINIE W LATACH 2007–2011	21
RYSUNEK 17. LICZBA FUNDACJI WPISANYCH DO REJESTRU REGON W PRZELICZENIU NA 10 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	22
RYSUNEK 18. LICZBA STOWARZYSZEŃ I ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU REGON W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	22
RYSUNEK 19. FREKWENCJA WYBORCZA W WYBORACH W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W %)	23
RYSUNEK 20. ODSETEK DZIECI W WIEKU 3–5 LAT OBJĘTYCH WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	26
RYSUNEK 21. ODSETEK DZIECI W WIEKU 3–6 LAT OBJĘTYCH WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	26
RYSUNEK 22. WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI BRUTTO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	30
RYSUNEK 23. WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI BRUTTO DLA GIMNAZJÓW W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	31
RYSUNEK 24. LICZBA STUDENTÓW STUDIUJĄCYCH NA UCZELNIACH ZLOKALIZOWANYCH W DANYM PODREGIONIE W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI MIASTA CENTRALNEGO PODREGIONU W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	34
RYSUNEK 25. STUDENCI ZAGRANICZNI WG MIEJSCA POCHODZENIA W ROKU AKADEMICKIM 2010/2011	36

RYSUNEK 26. STUDENCI ZAGRANICZNI WG MIEJSCA POCHODZENIA W ROKU AKADEMICKIM 2011/2012	36
RYSUNEK 27. PIĘDZIESIĄT NAJBARDZIEJ POPULARNYCH KIERUNKÓW STUDIÓW NA UCZELNIACH WYŻSZYCH W LUBLINIE W ROKU AKADEMICKIM 2011/2012	38
RYSUNEK 28. ZMIANA LICZBY STUDENTÓW NA 50 NAJBARDZIEJ POPULARNYCH KIERUNKACH STUDIÓW NA UCZELNIACH WYŻSZYCH W LUBLINIE W LATACH AKADEMICKICH 2008/2009–2011/2012	39
RYSUNEK 29. POCHODZENIE TERYTORIALNE STUDENTÓW I ROKU UMCS ROZPOCZYNAJĄCYCH STUDIA NA KIERUNKACH, NA KTÓRE PRZYJĘTO CO NAJMNIEJ 75 OSÓB, W ROKU AKADEMICKIM 2010/2011, WEDŁUG PODZIAŁU NA OKRĘGI POCZTOWE	40
RYSUNEK 30. PRZEBIEG OBWODNICZY MIASTA LUBLIN.....	44
RYSUNEK 31. MAPA UKŁADU DROGOWEGO MIASTA LUBLIN.....	45
RYSUNEK 32. NATĘŻENIE RUCHU NA WLOTOWYCH DO LUBLINA DROGACH WOJEWÓDZKICH I KRAJOWYCH W 2010 R.	45
RYSUNEK 33. GĘSTOŚĆ SIECI DRÓG POWIATOWYCH O NAWIERZCHNI TWARDEJ W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	46
RYSUNEK 34. GĘSTOŚĆ SIECI DRÓG GMINNYCH W POWIECIE O NAWIERZCHNI TWARDEJ W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	46
RYSUNEK 35. MAPA LUBELSKIEGO WĘZŁA KOLEJOWEGO.....	49
RYSUNEK 36. MAPA TRAS ŚCIEŻEK ROWEROWYCH ZLOKALIZOWANYCH W LUBLINIE	50
RYSUNEK 37. PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA MIESZKANIA W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W M ²)	51
RYSUNEK 38. POWIERZCHNIA UŻYTKOWA NOWO ODDANYCH BUDYNKÓW MIESZKALNYCH W PRZELICZENIU NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W M ²)	51
RYSUNEK 39. MIESZKANIA ODDANE DO UŻYTKOWANIA W PRZELICZENIU NA 10 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	52
RYSUNEK 40. ŚREDNIE CENY 1 M ² MIESZKANIA W TRANSAKCJACH NA RYNKU PIERWOTNYM W LUBLINIE W OKRESIE III KW. 2006 R.–I KW. 2012 R.	52
RYSUNEK 41. ŚREDNIE CENY 1 M ² MIESZKANIA W TRANSAKCJACH NA RYNKU WTÓRNYM W LUBLINIE W OKRESIE III KW. 2006 R.–I KW. 2012 R.	53
RYSUNEK 42. DOSTĘPNOŚĆ MIESZKANIA ZA PRZECIĘTNE WYNAGRODZENIE W LUBLINIE W OKRESIE III KW. 2006 R.– I KW. 2012 R.	53
RYSUNEK 43. SIEĆ GAZOWA PRZYPADAJĄCA NA 100 KM ² POWIERZCHNI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	55
RYSUNEK 44. SIEĆ WODOCIĄGOWA PRZYPADAJĄCA NA 100 KM ² POWIERZCHNI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	55
RYSUNEK 45. SIEĆ KANALIZACYJNA PRZYPADAJĄCA NA 100 KM ² POWIERZCHNI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	55
RYSUNEK 46. ZUŻYCIE ENERGII W PRZELICZENIU NA 1 ODBIORCĘ W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	56
RYSUNEK 47. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON W PRZELICZENIU NA 10 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	59
RYSUNEK 48. RÓŻNICA MIĘDZY WSKAŹNIKIEM PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ NOWO ZAREJESTROWANYCH I WYKREŚLONYCH Z REJESTRU REGON W PRZELICZENIU NA 10 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	60
RYSUNEK 49. STRUKTURA PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANYCH DO REJESTRU REGON I DZIAŁAJĄCYCH NA TERENIE LUBLINA W PODZIALE WG KLAS WIELKOŚCI W LATACH 2007–2011	60
RYSUNEK 50. NAKŁADY INWESTYCYJNE W PRZEDSIĘBIORSTWACH W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	61

RYSUNEK 51. PRODUKCJA SPRZEDANA PRZEMYSŁU W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (PODMIOTY O LICZBIE PRACUJĄCYCH > 9).....	61
RYSUNEK 52. WARTOŚĆ BRUTTO ŚRODKÓW TRWAŁYCH W PRZEDSIĘBIORSTWACH W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	61
RYSUNEK 53. LOKALIZACJA PODSTREFY LUBLIN SPECJALNEJ STREFY EKONOMICZNEJ EURO-PARK MIELEC	69
RYSUNEK 54. POWIERZCHNIA UŻYTKOWA BUDYNKÓW BIUROWYCH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W PRZELICZENIU NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW W LATACH 2009–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	72
RYSUNEK 55. POWIERZCHNIA UŻYTKOWA BUDYNKÓW HANDLOWO-USŁUGOWYCH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W PRZELICZENIU NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	72
RYSUNEK 56. LICZBA LUDNOŚCI PRZYPADAJĄCA NA 1 MIEJSCE W KINACH STAŁYCH W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	82
RYSUNEK 57. WIDZOWIE W KINACH W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	83
RYSUNEK 58. ZWIEDZAJĄCY MUZEA W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	83
RYSUNEK 59. MIEJSCA NOCLEGOWE W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	85
RYSUNEK 60. KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW W LUBLINIE TURYSŃCI POLSCY I ZAGRANICZNI W LATACH 2007–2011	86
RYSUNEK 61. KORZYSTAJĄCY Z NOCLEGÓW W PRZELICZENIU NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	86
RYSUNEK 62. WYPOŻYCZENIA KSIĘGOZBIORU NA 1 CZYTELNIKA W WOLUMINACH W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	89
RYSUNEK 63. CZYTELNICY BIBLIOTEK PUBLICZNYCH NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	89
RYSUNEK 64. KSIĘGOZBIÓR BIBLIOTEK NA 1 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	90
RYSUNEK 65. UDZIAŁ ODPADÓW PODDANYCH ODZYSKOWI W ILOŚCI ODPADÓW WYTWORZONYCH W CIĄGU W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W %).....	93
RYSUNEK 66. LICZBA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH OGÓŁEM W PRZELICZENIU NA 1 KM ² POWIERZCHNI MIASTA W LATACH 2009–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	94
RYSUNEK 67. UDZIAŁ WYDATKÓW W DZIALE 900 – GOSPODARKA KOMUNALNA I OCHRONA ŚRODOWISKA W OGÓLNYCH WYDATKACH BUDŻETU JST W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W %).....	95
RYSUNEK 68. LICZBA ŁÓŻEK W SZPITALACH OGÓLNYCH W PRZELICZENIU NA 10 TYS. LUDNOŚCI W LATACH 2007-2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	96
RYSUNEK 69. LICZBA LUDNOŚCI PRZYPADAJĄCA NA 1 APTEKĘ OGÓLNODOSTĘPNĄ W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	97
RYSUNEK 70. ZGONY NIEMOWLĄT NA 1 TYS. URODZEŃ ŻYWYCH W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	97
RYSUNEK 71. SYSTEM POMOCY ŚRODOWISKOWEJ W 2011 R. NA TERENIE MIASTA LUBLIN	99
RYSUNEK 72. DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ I OŚRODKI WSPARCIA NA TERENIE MIASTA LUBLIN	100
RYSUNEK 73. ŚREDNIA WARTOŚĆ WYPŁACONEGO DODATKU MIESZKANIOWEGO W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	102
RYSUNEK 74. LICZBA STWIERDZONYCH I WYKRYTYCH PRZESTĘPSTW W LUBLINIE W LATACH 2008–2011	104
RYSUNEK 75. LICZBA ODNOTOWANYCH WYPADKÓW I KOLIZJI DROGOWYCH W LUBLINIE W LATACH 2008–2011.....	104
RYSUNEK 76. UDZIAŁ WYDATKÓW W DZIALE 754 – BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE I OCHRONA PRZECIWPÓŻAROWA W OGÓLNYCH WYDATKACH BUDŻETU JST W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	105
RYSUNEK 77. PODZIAŁ TERYTORIALNY MIASTA LUBLIN NA DZIELNICE	108
RYSUNEK 78. UDZIAŁ DOCHODÓW WŁASNYCH W BUDŻECIE MIASTA LUBLIN W LATACH 2007–2011 (W TYS. ZŁ)	113

RYSUNEK 79. DOCHODY OGÓŁEM BUDŻETU MIASTA W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	113
RYSUNEK 80. DOCHODY WŁASNE BUDŻETU MIASTA W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	114
RYSUNEK 81. DOCHODY WŁASNE Z TYTUŁU UDZIAŁU W PODATKU PIT I CIT W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W ZŁ)	115
RYSUNEK 82. DOCHODY WŁASNE Z TYTUŁU PODATKU OD NIERUCHOMOŚCI W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W ZŁ).....	115
RYSUNEK 83. ZADŁUŻENIE OGÓŁEM DO DOCHODÓW OGÓŁEM W LATACH 2007–2010 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI (W %).....	115
RYSUNEK 84. WYDATKI OGÓŁEM BUDŻETU MIASTA W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI.....	117
RYSUNEK 85. WYDATKI MAJĄTKOWE OGÓŁEM BUDŻETU MIASTA W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 W WYBRANYCH MIASTACH POLSKI	117
RYSUNEK 86. ŚRODKI FINANSOWE POZYSKANE Z FUNDUSZY UNIJNYCH W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA W LATACH 2007–2011 PRZEZ WYBRANE MIASTA POLSKI.....	118

Bibliografia

Literatura

1. Bronisz U. (red.), *Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011.
2. Drozdowski R., Matczak P. (red.), *Samozatrudnienie. Analiza wyników badań*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004.
3. Dylewski M., Filipiak B., Gorzalczyńska-Koczkodaj M., *Metody analityczne w działalności jednostek podsektora samorządowego*, Difin, Warszawa 2010.
4. Grabiński T., *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach dynamiki zjawisk ekonomicznych*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1984.
5. Grabowska M. (red.), *Migracje a rynek pracy w województwie lubelskim. Raport z badań przeprowadzonych w ramach projektu*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2011.
6. Hellwig Z., *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny” 1968, nr 4.
7. Janicki W. (red.), *Województwo lubelskie. Środowisko–społeczeństwo–gospodarka*, Norbertinum, Lublin 2011.
8. Konefał K. (red.), *Obserwatorium Lubelskiego Rynku Pracy*, Europerspektywa, Lublin 2010.
9. Kotarski H., *Kapitał ludzki a rozwój regionu peryferyjnego. Podkarpacie na tle kraju*, (w:) Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów, (red.) M. Szczepański, K. Bierwiazzonek, T. Nawrocki, Uniwersytet Śląski, Katowice 2008.
10. Kwiatkowski E. (red.), *Zróżnicowanie rozwoju polskich regionów*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2008.
11. Mackiewicz M. (red.), *Migracje a rynek pracy w województwie lubelskim. Prognozy opracowane w ramach projektu*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2011.
12. Młodak A., *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin, Warszawa 2006.
13. Sagan M., *Miasta wojewódzkie Polski Wschodniej i ich potencjał rozwojowy*, (w:) Rozwój Polski Wschodniej. Ograniczenia i wyzwania, (red.) B. Józwik, M. Sagan, Difin, Warszawa 2012.
14. Sobol E. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1997.
15. Strahl D., *Metody programowania rozwoju społeczno-ekonomicznego*, PWE, Warszawa 1990.
16. Szot-Gabryś T., *Uwarunkowania i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości w Polsce Wschodniej*, (w:) Rozwój Polski Wschodniej. Ograniczenia i wyzwania, (red.) B. Józwik, M. Sagan, Difin, Warszawa 2012.

Raporty, dokumenty i inne opracowania

1. *Analiza oferty lubelskich uczelni i możliwości jej dostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy. Raport z badań*, Fundacja UMCS, Lublin 2012.
2. *Analiza potrzeb i rozwoju przemysłów kreatywnych. Raport końcowy*, ECORYS Polska, Warszawa 2009.
3. *Budżety jednostek samorządu terytorialnego w województwie lubelskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2012.
4. *Dostępność budynków użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych w mieście Lublin*, Urząd Miasta Lublin, Lublin 2011.
5. Folder dotyczący Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin. Urząd Miasta Lublin, Lublin 2012.
6. Informacja o stanie mienia Gminy Lublin na dzień 31 grudnia 2011 r., Urząd Miasta Lublin, Lublin 2012.

7. *Informacja nt działalności „Lubelskiego Inkubatora Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej” ze szczególnym uwzględnieniem Wydziału Elektrotechniki i Informatyki (WEiI)*, Lubelski Inkubator Przedsiębiorczości Politechniki Lubelskiej, Lublin 2012.
8. *Klasy w województwie lubelskim*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011.
9. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (Uchwała Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.)
10. *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie lubelskim w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011.
11. *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników w województwie lubelskim*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2012.
12. *Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2012–2020*, Zarząd Dróg Wojewódzkich, Lublin 2012.
13. *Program Rewitalizacji dla Lublina* (Uchwała nr 752/XXXIII/2009 Rady Miasta Lublin z dnia 18 czerwca 2009 r.).
14. *Raport na temat wielkich miast Polski Lublin*, PwC, Warszawa 2011.
15. *Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w 2011 r.*, NBP Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2012.
16. *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego 2011*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2012.
17. *Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009.
18. *Rolnictwo w województwie lubelskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2012.
19. *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności.*
20. *Rynek nieruchomości w województwie lubelskim w latach 2007–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011.
21. *Rynek pracy w województwie lubelskim w latach 2007–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011.
22. *Sprawozdania z wykonania budżetu miasta Lublin za lata 2007–2011*, Urząd Miasta Lublin.
23. *Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w 2011 roku*, Miejski Ośrodek Pomocy w Rodzinie, Lublin 2012.
24. *Strategia Wspierania Sportu i Rekreacji w Lublinie do roku 2015* (Uchwała nr 496/XXIII/2012 Rady Miasta Lublin z dnia 28 czerwca 2012 r.).
25. *Studium komunikacyjne oraz koncepcja organizacji ruchu w obszarze centralnym miasta Lublin. Studium komunikacyjne – Materiały przygotowane na konsultacje społeczne w dniu 11 października 2012 r.*, Biuro Projektowo-Konsultingowe TRANSEKO, Warszawa 2012.
26. *Studium urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego*, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin 2009.
27. *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.
28. *Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012.
29. *Uchwała Rady Miasta nr 496/XXVI/2008 z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie utworzenia jednostki budżetowej pod nazwą Zarząd Transportu Miejskiego w Lublinie*
30. *Uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego na przykładzie Gminy Lublin, cz. 1*, Deloitte, Warszawa–Lublin 2012.
31. *Uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego na przykładzie Gminy Lublin, cz. 2*, Deloitte, Warszawa–Lublin 2012.
32. *Wsparcie przemysłów kreatywnych w Lublinie. Analiza potencjału i kierunki rozwoju*, Lubelskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Lublin 2012.
33. *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie lubelskim, 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2012.

Bazy danych

1. Dane Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
[www.stat.gov.pl/bdr].
2. System Analiz Samorządowych – Związek Miast Polskich
[www.sas24.org].
3. Mapa Dotacji UE – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
[www.mapadotacji.gov.pl]

Źródła internetowe

1. Karpacka Spółka Gazownictwa sp. z o.o.
[www.ksgaz.pl].
2. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
[www.kul.pl].
3. Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie
[www.kmpsp.lublin.pl].
4. Komenda Miejska Policji w Lublinie
[www.bip.lublin.kmp.policja.gov.pl].
5. Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie
[www.straz.lublin.pl].
6. Komenda Wojewódzka Policji w Lublinie
[www.kwp.lublin.pl].
7. Lubelska Fundacja Rozwoju
[www.lfr.lublin.pl].
8. Lubelskie Centrum Transferu Technologii Politechniki Lubelskiej
[www.lctt.pollub.pl].
9. Lubelskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o.
[www.lpec.pl].
10. Miejski Ośrodek Sportu i rekreacji „Bystrzyca” w Lublinie sp. z o.o.
[www.mosir.lublin.pl].
11. Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie sp. z o.o.
[www,mpwik.lublin.pl].
12. Ministerstwo Gospodarki
[www.mg.gov.pl].
13. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
[www.mrr.gov.pl].
14. Naczelna Organizacja Techniczna Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych Rada w Lublinie
[www.not.lublin.pl]
15. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie
[www.oke.krakow.pl].
16. PGE Obrót SA Oddział w Lublinie
[www.lubzel.com.pl].
17. Politechnika Lubelska
[www.pollub.pl].
18. Portal Miasta Lublin
[www.lublin.eu].

19. PricewaterhouseCoopers
[www.pwc.pl].
20. Serwis Parki Lublin
[www.parki.lublin.pl].
21. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
[www.umcs.lublin.pl].
22. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
[www.am.lublin.pl].
23. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
[www.ar.lublin.pl].
24. Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie
[www.lubelskie.pl].
25. Urząd Miasta Lublin
[www.um.lublin.eu].
26. Wojewódzki Klub Techniki i Racjonalizacji w Lublinie
[www.wktir.pl].

STRATEGIA ROZWOJU LUBLINA

na lata 2013-2020

Zespół przygotowujący Strategię Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

INICJATOR STRATEGII I GŁÓWNYCH JEJ ZAŁOŻEŃ

dr Krzysztof Żuk – Prezydent Miasta Lublin

RECENZENT

prof. zw. dr hab. Antoni Kukliński

KOORDYNACJA PRAC NAD STRATEGIĄ LUBLIN 2020

dr Mariusz Sagan

METODOLOGIA STRATEGII LUBLIN 2020

dr Mariusz Sagan
dr Andrzej Wodecki
Marcin Skrzypek

REDAKCJA MERYTORYCZNA

dr Mariusz Sagan
Marcin Skrzypek

ZESPÓŁ AUTORSKI

dr Mariusz Sagan
dr Jacek Warda
Ewa Kipta
Marcin Skrzypek
Sylwia Szajc
Robert Żyśko

KONSULTANCI TEMATYCZNI

prof. zw. dr hab. Maciej Bałtowski
prof. zw. dr hab. Jan Pomorski
prof. zw. dr hab. inż. Włodzimierz Sitko
prof. dr hab. Stanisław Michałowski
prof. dr hab. Zbigniew Pastuszek
dr Marian Stefański
dr Krzysztof Trojanowski
dr Andrzej Wodecki
Krzysztof Łątka
Tomasz Maciejak
Maciej Maniecki
Paweł Prokop

OPRACOWANIE POSZCZEGÓLNYCH CZĘŚCI

Rozdział 1	Marcin Skrzypek
Rozdział 2	Ewa Kipta
Rozdział 3	Sylwia Szajc, Robert Żyśko
Rozdział 4	Marcin Skrzypek
Rozdział 5	
A. Otwartość	Ewa Kipta, Marcin Skrzypek
B. Przyjazność	Ewa Kipta, Marcin Skrzypek
C. Przedsiębiorczość	dr Mariusz Sagan, Sylwia Szajc
D. Akademickość	Marcin Skrzypek, Sylwia Szajc
Rozdział 6	Ewa Kipta, Marcin Skrzypek, Sylwia Szajc
Rozdział 7	Marcin Skrzypek
Załącznik nr 1	dr Jacek Warda
Załącznik nr 2	Robert Żyśko
Załącznik nr 3	Robert Żyśko
Załącznik nr 4	Marcin Skrzypek, Sylwia Szajc, Robert Żyśko
Załącznik nr 5	dr Jacek Warda
Załącznik nr 6	prof. zw. dr hab. Antoni Kukliński
Załącznik nr 7	Sylwia Szajc
Załącznik nr 8	dr Marian Stefański, Sylwia Szajc
Załącznik nr 9	Robert Żyśko

REDAKCJA TECHNICZNA

Robert Żyśko

KOREKTA JĘZYKOWA

Halina Kosienkowska

Autorzy Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 składają serdeczne podziękowania: Radzie Rozwoju Lublina i jej poszczególnym podkomisjom, Rektorom lubelskich uczelni wyższych, Radzie Działalności Pożytku Publicznego, Radom Dzielnicy Lublina, Radnym Rady Miasta Lublin, Komisji Naukoznawstwa Wydziału Filozoficznego Towarzystwa Naukowego KUL, Radzie Kultury Przestrzeni, Związkowi Prywatnych Pracodawców Lubelszczyzny „Lewiatan”, za aktywny udział w pracach merytorycznych nad dokumentem Strategii oraz za zebranie opinii wielu środowisk działających w Lublinie i przekazanie ich Autorom.

Dziękujemy serdecznie mieszkańcom Lublina za udział w konsultacjach społecznych i wyrażenie swojej opinii na temat Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020. Konstruktwna krytyka płynąca od poszczególnych organów, instytucji, ciał doradczych oraz innych podmiotów i mieszkańców Lublina była niezwykle pomocna przy redagowaniu zapisów Strategii i pozwoliła stworzyć dokument, wyznaczający cele rozwojowe Miasta Lublin jako miasta inspiracji.

Urząd Miasta Lublin
Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów
20-080 Lublin, plac Litewski 1
tel. 81 466 25 00, fax. 81 466 25 01
e-mail: inwestorzy@lublin.eu

Spis treści

SPIS TREŚCI	4
SŁOWO WSTĘPNE	6
1. JAK CZYTAĆ STRATEGIĘ?	8
1.1. ADRESACI STRATEGII	8
1.2. ZAKRES USTALEŃ	8
1.3. ORGANIZOWANIE WYOBRAŹNI	8
1.4. AKTYWNY PILOTAŻ	9
1.5. WSPÓŁPRACA	9
1.6. SIECIOWY UKŁAD TREŚCI STRATEGII	10
1.7. ZARZĄDZANIE PRZEZ CELE	10
1.8. WNIOSKI POKONSULTACYJNE	11
1.8.1. Dokumenty pochodne	11
1.8.2. Implikacje zapisów	11
1.8.3. Kojarzenie zapisów	11
1.8.4. Język	11
1.8.5. Metodyka powstawania Strategii	12
1.8.6. System czterech Obszarów Rozwojowych	12
2. GDZIE JESTEŚMY? – DIAGNOZA SYNTETYCZNA	13
3. KONTEKST DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	19
4. WIZJA I MISJA	22
4.1. WIZJA	22
4.2. MISJA	22
5. OBSZARY ROZWOJOWE	24
A. OTWARTOŚĆ	24
A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	25
A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	27
A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	30
A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	32
B. PRZYJAZNOŚĆ	34
B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	35
B.2. Zwiększenie komfortu życia	38
B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni	41
B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	44
B.5. Podnoszenie jakości edukacji	46
B.6. Partycypacja społeczna	48
C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	50
C.1. Rozwój sektora przemysłu	51
C.2. Rozwój sektora usług	53
C.3. Kultura przedsiębiorczości	55
C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	57
D. AKADEMICKOŚĆ	59
D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	60
D.2. Symbioza z otoczeniem	62

D.3. <i>Genius loci miasta uniwersyteckiego</i>	64
D.4. <i>Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie</i>	67
6. OBSZARY INSPIRACJI	69
6.1. ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY	69
6.2. ZAMOŻNOŚĆ I SPEŁNIENIE	69
6.3. NOWA WYOBRAŻNIA ROZWOJU	69
6.4. NOWY URBANIZM	70
6.5. NADZIEJE I ZAUFANIE	70
6.6. MARKA GOSPODARCZA MIASTA	70
6.7. „MIASTO 2.0”	70
6.8. DZIEDZICTWO JAKO SZANSA	71
6.9. 700-LECIE LOKACJI LUBLINA	71
6.10. EKSPERYMENT I ZABAWA	71
6.11. KULTURA SZEROKA	72
6.12. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA	72
6.13. GRUPY KREATYWNE	72
6.14. INNOWACJE SPOŁECZNE	73
6.15. SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU	73
6.16. EKOSYSTEMY BIZNESU	73
6.17. KOMPETENCJE WSCHODNIE	74
6.18. PARTNERSTWO Z REGIONEM	74
7. OD CZYTANIA DO DZIAŁANIA	75
7.1. UPOWSZECHNIENIE TREŚCI STRATEGII	75
7.2. ROZPISANIE NA GŁOSY	75
7.3. EFEKT KULMINACJI MIĘDZYSEKTOROWEJ	76
7.4. ROZWÓJ SYSTEMU MIERNIKÓW	76
Załącznik nr 1	
System wdrażania Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020	
Załącznik nr 2	
Lista potencjalnych mierników realizacji Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020	
Załącznik nr 3	
Działania, które przyczynią się do realizacji celów Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020	
Załącznik nr 4	
Podsumowanie zmian wprowadzonych do Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 w procesie konsultacji społecznych i recenzji dokumentu	
Załącznik nr 5	
Podsumowanie przebiegu procesu konsultacji społecznych i recenzji dokumentu Prognozy Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020	
Załącznik nr 6	
Recenzja Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020	
Załącznik nr 7	
Spis dokumentów strategicznych i programów miejskich	
Załącznik nr 8	
Bibliografia	
Załącznik nr 9	
Członkowie Zespołu przygotowującego Strategię Rozwoju Lublina na lata 2013–2020	

Krzysztof Żuk
Prezydent Lublina

*Szanowni Państwo,
Drodzy Mieszkańcy,*

Przyszłość Lublina, zapewnienie naszemu miastu trwałych możliwości rozwoju, a przede wszystkim wykorzystanie szans rozwojowych, które oferuje nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej na okres programowania 2014–2020, to kluczowe powody opracowania niniejszej Strategii. Wyzwania, jakie stoją przed nami w najbliższych ośmiu latach, wynikają nie tylko z wyrównywania dysproporcji w rozwoju największych miast Polski i Europy. Dotyczą także zintegrowanego zarządzania i w coraz większym stopniu polegają na wpisywaniu miasta w sieci współpracy, które tę Europę tworzą, poprzez sprzyjanie sytuacjom, w jakich Lublin okaże się ważnym, a wręcz niezbędnym ogniwem powiązań gospodarczych, kontaktów naukowych i kulturalnych.

Poprawa dostępności Lublina jest kluczowa dla osiągnięcia tego celu, ale tylko pośrednio zależy od władz miasta. Równie ważne jest to, aby Lublin dysponował konkurencyjną ofertą gospodarczą, która szybciej niż dotychczas będzie generować nowe miejsca pracy, a także by oferował coraz lepsze standardy obsługi mieszkańców oraz wysoki poziom naukowy i kulturalny. Realizacja tych celów zależy oczywiście od dalekowzrocznej i skutecznej polityki władz miasta, ale także od współpracy z uczelniami, lokalnymi firmami, instytucjami, organizacjami sektora NGO i wszystkimi mieszkańcami miasta.

Szansą na wyprzedzenie innych miast, bez ich „doganiania”, jest jak najszybsze dostosowanie Lublina do wymogów polityki spójności Unii Europejskiej oraz idących jej śladem obowiązujących i dopiero opracowywanych krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych. Europejska polityka spójności definiuje wyzwania stojące przed miastami wobec ich rosnącej roli w ogólnym i regionalnym rozwoju cywilizacyjnym. Podkreśla ona konieczność budowania kapitału społecznego na równi z gospodarczym, potrzebę rozwijania innowacyjności we wszystkich dziedzinach czy wreszcie zasadność wzmocnienia walorów środowiskowych i kulturowych, stanowiących „posag” następnych pokoleń.

Zasadne jest więc, aby Lublin opierał swoją przyszłość na rozwoju jakościowym. Oznacza to, że w najbliższych latach należy skupić się na staraniach poprawiających jakość życia i zamożność mieszkańców, by odwrócić tendencje depopulacyjne. Pragniemy starać się o lepszą jakość i innowacyjność produkcji i usług, a nie tylko o wielkość i liczbę firm oraz o wysoki poziom uczelni i studentów, a nie jedynie o ich stan liczebny. Oczywiście nie chcemy, aby osiągnięte wskaźniki ilościowe uległy

zmniejszeniu. Mamy jednak świadomość, że ich utrzymanie i zwiększanie wymaga odważnej polityki jakości. Wierzimy, że ten kierunek jest w nadchodzących latach konieczny i korzystny dla wszystkich mieszkańców – zarówno obecnych, jak i przyszłych.

Na naszych oczach Lublin otwiera się na świat i staje się coraz piękniejszym miastem, o coraz lepszych warunkach życia, które potrafi rozsądnie gospodarować swoimi zasobami i rozwijać przedsiębiorczość. Coraz częściej nasze miasto budzi uznanie swoimi sukcesami w nauce i kulturze. Tworząc Strategię Rozwoju Lublina na lata 2013-2020, chcemy pomóc tym zmianom, chcemy zbudować wokół nich rodzaj wspólnego porozumienia wszystkich lublinian i wszystkich lubelskich podmiotów mających podobne aspiracje. Wiemy, że jest nas dużo i że wspólnie potrafimy realizować nasze marzenia.

Handwritten signature in blue ink, reading "Krzysztof Żuk".

Prezydent Miasta Lublin

1. Jak czytać Strategię?

Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 (zwana dalej Strategią Rozwoju Lublina 2020) wychodzi poza schematy przyjęte dla tego rodzaju dokumentów pod względem koncepcji, struktury oraz sposobu publikacji. Wynika to z przyjętego założenia, że aby taki dokument mógł być wiarygodny i mógł upowszechniać zawarte w nim postulaty, sam w sobie powinien je realizować. W związku z tym strategia rozwoju „miasta inspiracji” została stworzona jako rozwojowa i inspirująca. Niniejszy rozdział pełni rolę przewodnika po wyobraźni, logice myślenia i metodologii zastosowanej w całym dokumencie.

1.1. Adresaci Strategii

Strategia Rozwoju Lublina 2020 jest przede wszystkim zapisem zamierzeń władz miasta i wynikających z nich zadań dla struktur organizacyjnych administracji samorządowej, a także dla Instytucji Zarządzających programami wsparcia (szczebla unijnego, krajowego lub regionalnego). Ma ona więc na celu wyznaczenie obszarów zgodności polityki rozwoju Lublina z założeniami tych programów. W równym stopniu Strategia jest także ofertą współpracy samorządu skierowaną do wszystkich instytucji i podmiotów (gospodarczych, naukowych, branżowych, społecznych, kulturalnych i innych) uznających jej cele za wspólne. Strategia może być też inspiracją dla ich własnych planów i inicjatyw, gwarantując przychylność samorządu dla zgodnych z nią działań. Dla mieszkańców miasta Strategia stanowi informację o zamierzonych zmianach oraz deklarację starań ich realizacji. Każdy czytelnik Strategii powinien znaleźć w niej informację o perspektywach rozwoju Lublina.

1.2. Zakres ustaleń

Strategia niniejsza nie jest spisem wszystkich działań realizowanych przez samorząd, lecz opisuje zakres zasadniczych zmian pożądaných dla rozwoju Lublina, uznanych za kluczowe w perspektywie nie tylko najbliższych ośmiu lat. Definiuje ona obszary priorytetowe dla tych zmian, które wynikają ze specyfiki miasta. Nie przypisuje też realizacji tych priorytetów konkretnym strukturom, lecz stawia je jako zadania dla wszystkich struktur, w granicach przypisanych im kompetencji wraz z potrzebą ich integralnego współdziałania (może natomiast wskazywać struktury wiodące, odpowiedzialne za koordynację tej współpracy). Jednocześnie Strategia zakłada dobrowolne włączanie się innych podmiotów w jej realizację i stanowi podstawę do budowania wielorakich partnerstw na rzecz realizacji jej zadań. Uzupełnieniem Strategii Rozwoju Lublina 2020 w poszczególnych tematach są miejskie strategie i programy sektorowe, w których są zawarte lub powinny się znaleźć bardziej szczegółowe ustalenia odnoszące się do działania struktur urzędu, także w odniesieniu do ich zadań rutynowych, wynikających z ustawowych i regulaminowych obowiązków.

1.3. Organizowanie wyobraźni

Przyszłość tworzą nasze wyobrażenia i marzenia. Zatem zarządzanie przyszłością wymaga odpowiedniego kształtowania wyobraźni. Dopiero z niej wynikają pragmatyczne działania. Wyobraźnia może służyć jako przyjazna przestrzeń dialogu dla wszystkich, którzy chcą mieć wpływ na przyszłość. Narzędziem wyobraźni jest język, dlatego w Strategii dużą wagę przywiązuje się do opisu celów. Autorzy niniejszego dokumentu wychodzą z założenia, że sposób konceptualizacji wyzwań i wizualizacji przyszłych zadań ma decydujące znaczenie dla skuteczności ich realizacji. Sterowanie rozwojem zawsze wykorzystuje ograniczone zasoby (tzw. za krótka kołdra), co wymaga dokonywania nieustannych wyborów na podstawie kryteriów wynikających z hierarchii wartości mających duży wpływ na wyobraźnię. Dlatego w Strategii

Rozwoju Lublina 2020 stosuje się i zaleca świadome podejście do wartości i stawia się nacisk na wyjaśnianie, dlaczego postawione cele są ważne i jakie zależności przyczynowo-skutkowe o tym decydują.

1.4. Aktywny pilotaż

Celem Strategii jest spełnienie marzenia, które łączy dziś jego mieszkańców: aby nasze miasto „złapało wiatr w żagle” i weszło w okres zauważalnego rozkwitu, mimo panujących w świecie zawirowań. Ważne jest, aby Lublin się rozwijał, ale chcemy, aby ów rozwój nie powodował utraty poczucia bezpieczeństwa. Naszym celem jest, by miasto nie tylko uniknęło destrukcyjnego działania nieprzewidywalnych trendów, ale by również okazało się „sprytne” i umiało wykorzystać swoje możliwości tak, jak szybowiec wykorzystuje prądy powietrza. Z tego też względu Strategia Rozwoju Lublina 2020 jest oparta na założeniu „aktywnego pilotażu”, który pozwala reagować dynamicznie na zmiany sytuacji. W praktyce oznacza to, że nie będzie ona realizowana według sztywnej hierarchii celów i nie będzie traktowała tych celów osobno, jakby były niezależne od siebie (tzw. myślenie sektorowe), lecz wykorzysta zasadę dynamicznej optymalizacji sieci celów. Według tej zasady układ zamierzeń jest aktualizowany w zależności od zmieniających się uwarunkowań oraz od tego, jak efekty poszczególnych działań „pomagają” sobie wzajemnie (synergia¹).

1.5. Współpraca

Strategia jest wspólnym dobrem społeczności Lublina. Nie jest wyłącznie dokumentem wewnętrznym Urzędu Miasta stosowanym do zarządzania budżetem. Wiele celów Strategii już od dawna realizują inni operatorzy albo leżą one poza formalną jurysdykcją samorządu, dlatego ich ostateczne osiągnięcie jest możliwe tylko dzięki współpracy, do której nawiązują także rozdziały: 1.1. Adresaci Strategii i 1.2. Zakres ustaleń. Założeniem Strategii jest jak najszersze zaangażowanie w jej realizację wszystkich interesariuszy² rozwoju miasta, zarówno na jego terenie jak i poza nim – od indywidualnych mieszkańców, poprzez grupy społeczne i nieformalne, organizacje pozarządowe, po instytucje, firmy i inne urzędy. Aby to ułatwić, dużą wagę w dokumencie przywiązano do partycypacji społecznej, a także do wyobraźni i wartości, ponieważ pomagają one definiować wspólne cele. Zasada optymalizacji sieci celów w połączeniu z efektem „za krótkiej kołdry” sprzyja integracji sił pomagających w realizacji Strategii. Stopniowe dążenie miasta i potencjalnych partnerów do współpracy ma wpływ na ustalenie priorytetu działań. Te przedsięwzięcia, którym będą towarzyszyć dobre partnerstwa, w sposób naturalny zdobędą większe szanse na realizację.

Szczególną rolę w tym procesie odgrywa synergia zależna od umiejętności definiowania wspólnych interesów lub możliwości osiągnięcia jednocześnie wielu niesprzecznych celów. Pomaga w tym empatia polegająca na umiejętności dostrzegania w innych ludziach i podmiotach takich motywacji i dążeń, jakie nie są sprzeczne z naszymi, ale je uzupełniają, a nawet wspierają. Utrudnia zaś ten proces postawa rywalizacji, która mocno odcisnęła się w społecznej mentalności – jeszcze do niedawna jako rywalizacja o dobra podstawowe, a w ostatnim czasie jako konkurencja rynkowa. We współczesnym myśleniu o rozwoju długofalowym bardziej zasadna staje się współpraca, która punkt ciężkości przenosi z kapitału ludzkiego na

---

¹ W niniejszym dokumencie synergia jest rozumiana jako spełnianie różnych niesprzecznych celów przez jedno działanie lub jako współdziałanie, którego efekt jest większy niż suma działań realizowanych oddzielnie. Strategia traktuje synergii jako rodzaj innowacji polegającej na odkrywaniu zbieżności celów, metod itd. różnych podmiotów, którą można pożytecznie wykorzystać. Użycie tego słowa zwykle wiąże się z zachętą do zmiany rutynowych procedur postępowania w poszukiwaniu rozwiązań bardziej oszczędnych i efektywnych. Więcej o synergii w punkcie 1.5. Współpraca oraz w: [www.pi.gov.pl/parp/data/sloownik/sloownik.html].

² Interesariusze są to mieszkańcy oraz inni „użytkownicy” miasta tacy jak: inwestorzy, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, przyjezdni itd., ale również wszyscy, na których miasto ma wpływ pośredni np. mieszkańcy regionu.

społeczny³ oraz z nieustannego wzrostu na zasadę zrównoważonego rozwoju.

1.6. Sieciowy układ treści Strategii

Czytelnik Strategii ma nadzieję, że zobaczy w niej swoje własne cele i zainteresowania, wymienione w uprzywilejowanym miejscu. Jednak podążanie za tymi oczekiwaniami przy tworzeniu dokumentu budzi niepotrzebną konkurencję i obniża jego jakość. Dlatego niniejsza Strategia zakłada inną drogę do tego, aby każdy mógł znaleźć w niej swoje miejsce. Proponuje zaakceptować fakt, że zbiór wszystkich działań ważnych dla rozwoju miasta jest wielowymiarowy, oraz że nie da się uchwycić wszystkich jego wymiarów na raz. Z każdej perspektywy wygląda on nieco inaczej i można go opowiedzieć na wiele sposobów, jednak musi istnieć dokument zawierający główny przekaz. Jest nim właśnie Strategia oferująca wyjściową konfigurację celów i działań, opartą na fachowym rozeznaniu miasta i definiującą kluczowe pola, w których interwencja będzie najbardziej owocna.

Konfiguracja ta ma rozgałęzioną strukturę: cztery główne Obszary Rozwojowe rozgałęziają się na Cele, Cele na Działania, a te na Zadania i Projekty. Każdy Cel wraz ze swoimi podpunktami ma przypisane miejsce w danym Obszarze i rozgałęzieniu Strategii, ale oprócz tego jest on także częścią innych zagadnień przewijających się często przez cały dokument, w których może zajmować bardziej eksponowaną pozycję. Strategia nie narzuca hierarchii Celów i Działań, lecz zachęca, aby czytać ją nie tylko wzdłuż gałęzi, ale także w poprzek, wieloma różnymi szlakami, istotnymi dla interesariuszy – adresatów dokumentu. Dlatego też do Celów są dołączone Zalecenia i Synergie, sugerujące możliwe połączenia poziome między różnymi Celami. Strategia zachęca do realizowania jej Celów na dowolną liczbę sposobów. Listy Działań, Zadań i Projektów nie są zamknięte i można je wzbogacać o nowe propozycje, jeśli realizują one Cele. Ostateczna struktura projektów wdrażających Strategię nie musi być lustrzanym odbiciem struktury jej tekstu – tak jak korona drzewa nie jest odbiciem jego systemu korzeniowego.

1.7. Zarządzanie przez cele

Strategia, choć jest oficjalnym dokumentem programowym miasta, nie zakłada powstania odrębnej struktury wdrażającej. Dokument ten ma pomagać w stosowaniu metody „zarządzania przez cele”, która jest komplementarna, ale i nadrzędna wobec „zarządzania przez procedury”. Zarządzanie przez cele koncentruje potencjał sprawczy wokół zadania bez determinowania z góry sposobów jego wykonania. Dlatego też realizatorami Strategii są nie tylko struktury administracji miejskiej, ale wszystkie podmioty aktywne w mieście, które chcą realizować którykolwiek z zawartych w niej celów. Otrzymują one gwarancję, że ich działania w tym zakresie będą w miarę możliwości wspierane przez władze miasta, zdobywając szansę połączenia swoich działań z działaniami innych aktywnych w tym obszarze podmiotów. W ten sposób Strategia określa warunki do powstawania synergicznych relacji między różnymi aktorami życia miasta, zwiększa skuteczność ich działań bez potrzeby nadmiernego formalizowania ich współpracy. Głównym narzędziem zapewniającym harmonijne współdziałanie jest dostęp do rzetelnej informacji o stanie miasta, który ma stanowić bazę dla indywidualnych decyzji każdego z samodzielnych podmiotów.

---

³ Kapitał społeczny (za Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego) jest tu rozumiany jako wynikająca z zaufania oraz obowiązujących norm i wzorów postępowania zdolność do mobilizacji i łączenia zasobów, która sprzyja kreatywności oraz wzmacnia wolę współpracy i porozumienia w osiąganiu wspólnych celów.

1.8. Wnioski pokonsultacyjne

Uwagi zgłaszane przez czytelników Strategii podczas konsultacji społecznych skłoniły autorów dokumentu do uzupełnienia tego rozdziału o niniejszy punkt, a także do dodania rozdziału 7. Od czytania do działania będącego łącznikiem części programowej Strategii z jej systemem wdrażania. Jak czytać Strategię? – wskazówki szczególne:

1.8.1. Dokumenty pochodne

Uzupełnianie i uszczegółowianie zapisów Strategii oraz ich organizacja według kluczy innych od tu zaproponowanych, np. problemowych lub branżowych, będzie się odbywać poprzez tworzenie osobnych dokumentów pochodnych takich jak: strategię, polityki czy programy sektorowe, międzysektorowe, tematyczne i branżowe. Ich inicjatorami i autorami mogą być i Urząd i Rada Miasta, organizacje pozarządowe, ciała doradcze prezydenta, grupy mieszkańców itd.

1.8.2. Implikacje zapisów

Uzupełnieniem literalnych zapisów Strategii są ich praktyczne implikacje wynikające z powiązań przyczynowo-skutkowych. Na przykład, jeżeli Strategia zakłada, iż warunkiem jej realizacji jest współpraca z partnerami różnych sektorów, to należy ten warunek uznać za tożsamy m.in. z koniecznością wspierania przez Urząd Miasta innowacyjnych mechanizmów umożliwiających tę współpracę (np. partnerstwo publiczno-prywatne czy dostarczanie usług publicznych przez sektor pozarządowy). Zbiory takich zapisów oraz ich implikacji mogą być agregowane w formie dokumentów pochodnych.

1.8.3. Kojarzenie zapisów

Strategia, z jednej strony, musi się skupiać na wybranych celach, a z drugiej, obejmować jak największe spektrum tematyczne umożliwiające pozyskiwanie środków z maksymalnej liczby źródeł. By skorzystać z tego spektrum, można łączyć zapisy Strategii, które występują w różnych jej miejscach, ale się wzajemnie uzupełniają. Taka metoda interpretacji tekstu, wykorzystująca jego sieciową strukturę, daje więcej możliwości niż bazowanie na jednoznacznych, sztywnych deklaracjach programowych.

1.8.4. Język

Strategia została napisana dla wielu grup odbiorców, z których każda używa nieco innego żargonu i ma odmienne oczekiwania wobec tekstów planistycznych. Dlatego też uniwersalny język niniejszego dokumentu odwołuje się zarówno do metafor i wartości, jak i do wybranych terminów fachowych. Metafory i wartości pozwalają łączyć odległe nieraz zagadnienia w krótkiej formie słownej, a znaczenie fachowych terminów można odszukać na własną rękę, jeśli nie wystarczają wyjaśnienia w przypisach. Rola Strategii polega na stworzeniu wspólnego punktu odniesienia dla różnorodnych grup interesariuszy, którzy z czasem nauczą się z niej korzystać jako platformy porozumienia i współpracy.

1.8.5. Metodyka powstawania Strategii

Niniejszy dokument odchodzi od zwyczaju definiowania celów poprzez analizę SWOT⁴, ponieważ jest ona tylko jedną z kilkunastu technik analitycznych stosowanych w planowaniu strategicznym⁵. Wszystkie one opisują naturalne działanie ludzkiego umysłu podczas konieczności wyboru najlepszych działań. Zastosowanie danej metody zależy od sytuacji, uwarunkowań i ogólnie natury analizowanego przypadku. Na różnych etapach tworzenia niniejszego dokumentu użyto większości tych metod, często łącząc je ze sobą np. podczas debat międzysektorowych czy dyskusji środowiskowych. Dokumentacja tego procesu znacznie zwiększyłaby objętość Strategii, nie przyczyniając się do podniesienia zasadności jej zapisów. Metodyczne stosowanie różnych technik analitycznych (w tym SWOT) może być natomiast bardzo przydatne podczas tworzenia pochodnych dokumentów strategicznych tworzących scenariusze działań w węższych zakresach tematycznych, czy w krótszej perspektywie czasowej.

1.8.6. System czterech Obszarów Rozwojowych

Otwartość, Przyjazność, Przedsiębiorczość, Akademickość – traktowane jako strategiczne Obszary Rozwojowe i filary dokumentu – to najbardziej ogólne słowa kluczowe opisujące charakter głównych zbiorów działań, jakie należy podjąć w Lublinie dla jego rozwoju. Są one rozwinięciem celów poprzedniej strategii rozwoju miasta (o czym wspomina rozdział 2. Gdzie jesteśmy? – diagnoza syntetyczna), ale tworzą również autonomiczny spójny system wzajemnie uzupełniających się czynników. Podstawą rozwoju wyrażanego twardymi wskaźnikami jest współczesna gospodarka oparta na wiedzy, która w Lublinie potrzebuje przede wszystkim aktywności własnej, myślenia przedsiębiorczego, i posiadająca rezerwy wiedzy na uczelniach. Stąd Przedsiębiorczość i Akademickość. Warunkiem ich sprawnego współdziałania jest maksymalny kontakt miasta z otoczeniem, zarówno sąsiedzkim jak i globalnym, oraz zapewnienie powstającym relacjom dobrej atmosfery do rozwoju na miejscu. Stąd Otwartość i Przyjazność. Przyjazność jest dodatkowo podstawowym założeniem jakości życia w mieście.

Między tymi Obszarami zachodzi wiele związków. Na przykład Przedsiębiorczość definiuje warunki Przyjazności dla podmiotów gospodarczych, a Przyjazność miasta podnosi atrakcyjność lubelskiej Akademickości. W ogólnym rozrachunku Strategia Rozwoju Lublina 2020 opiera się na „twardym rdzeniu” Przedsiębiorczości i Akademickości, równoważonym przez „miękką płaszcz” Otwartości i Przyjazności. Związki między Obszarami Rozwojowymi można też interpretować w ten sposób, że wstępem do realizacji Przedsiębiorczości i Akademickości są Otwartość i Przyjazność. Można też połączyć Akademickość z Otwartością, niejako zamykając wszystkie cztery Obszary w jeden obieg zależności decydujących o żywotności miasta. Cztery główne Obszary Rozwojowe Strategii opierają się na fundamencie Obszarów Inspiracji, a ich zwieńczeniem jest Wizja i Misja.

Biorąc pod uwagę to, że opanowanie Strategii wymaga czasu oraz pracy warsztatowej i wdrożeniowej, niniejszy rozdział ma swoją kontynuację w rozdziale 7. Od czytania do działania.

---

⁴ SWOT – to nazwa metody analizy planistycznej polegającej na tworzeniu tabeli – matrycy silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats = SWOT) związanych z analizowanym zagadnieniem.

⁵ Przykładowe inne metody analityczne zastosowane podczas pisania Strategii: foresight (analiza możliwych scenariuszy w wybranych perspektywach czasu), ABC („atuty, bariery, ciekawe”), IPC (analiza różnych punktów widzenia; rozbieżności i zbieżności), RZC („rozważ wszystkie czynniki” – spisanie wszystkich istotnych kryteriów oceny do wyboru). Wiele z tych metod różni się od siebie głównie kryteriami, według których grupujemy potencjalne czynniki mające wpływ na rozwój.

2. Gdzie jesteśmy? – diagnoza syntetyczna

Lublin, jako ważne centrum administracyjne, akademickie i kulturalne, należy do 10 największych miast polskich i jest jedynym ośrodkiem metropolitalnym Polski Wschodniej. Według założeń Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, nasze miasto ma do spełnienia istotną rolę „lokomotywy rozwoju” dla tej części kraju. Uchwalona w 2008 roku Strategia Rozwoju Lublina na lata 2008–2015 już wcześniej uwzględniała to wyzwanie, a jej wdrażanie przyniosło pewne wymierne efekty.

W 2008 roku cele strategiczne (CS) i operacyjne (CO) rozwoju Lublina określono następująco:

Cel Strategiczny 1 (CS 1) – Wzmocnienie dynamiki gospodarczej

- CO 1.1. Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości
- CO 1.2. Zacieśnienie relacji świata nauki i biznesu
- CO 1.3. Stymulowanie inwestycji zewnętrznych
- CO 1.4. Rozwój sektora turystyki

Cel Strategiczny 2 (CS 2) – Podniesienie jakości życia

- CO 2.1. Poprawa infrastruktury technicznej
- CO 2.2. Rozwój usług społecznych
- CO 2.3. Utrzymanie bogactwa kulturalnego i różnorodności

Cel Strategiczny 3 (CS 3) – Wzmocnienie Lublina jako społeczności otwartej

- CO 3.1. Rozwój zewnętrznych sieci komunikacyjnych
- CO 3.2. Uczynienie z Lublina miasta atrakcyjnego dla odwiedzających
- CO 3.3. Partnerstwo z mikro- i makroregionem

Realizacja tamtej strategii przyniosła realne efekty.

W ramach CS 1:

- Pomimo kryzysu, wzrosła wyraźnie dynamika gospodarcza Lublina. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych o 4,5% w 2010 roku w porównaniu do 2009 roku⁶ był jednym z największych spośród dużych miast Polski i następował najszybciej w sektorze średnich przedsiębiorstw. W 2007 roku powstała Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin, w której obecnie funkcjonuje 19 firm, z czego 9 już prowadzi działalność⁷. Część z nich wykorzystuje zaplecze akademickie Lublina, choć dopiero nowa ustawa o szkolnictwie wyższym wprowadziła mechanizmy stymulujące relacje między biznesem a nauką.⁸ Rozwija się turystyka i usługi z nią związane, a zainteresowanie turystów Lublinem wzrosło znacznie dzięki rozwojowi oferty kulturalnej i staraniom Lublina o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 (ESK 2016). Efektem wszystkich tych zmian jest

---

⁶ Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie – Bank Danych Lokalnych [www.stat.gov.pl/b111dr].

⁷ Stan na 31 grudnia 2012 r.

⁸ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 nr 84 poz. 455).

Tekst jednolity ustawy ogłoszony Obwieszczeniem Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 marca 2012 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2012 nr 0 poz. 572).

stopniowy wzrost zamożności lublinian⁹ i zauważalne rosnące zapotrzebowanie na ofertę wykorzystania wolnego czasu.¹⁰

W ramach CS 2:

- Jakość życia jest trudno mierzalna i z zasady jej podniesienie następuje wolniej niż społeczne oczekiwania. Jednak skala inwestycji drogowych związanych z poprawą układu komunikacyjnego Lublina przynosi widoczne efekty, podobnie jak i rozpoczęta właśnie realizacja projektu Zrównoważonego Transportu Publicznego. Stopniowo postępuje też istotna dla podnoszenia jakości życia modernizacja i rozbudowa systemu wodno-kanalizacyjnego.
- Dzięki modernizacji szkół, budowie kilku basenów i boisk sportowych oraz rozwojowi sieci placówek kulturalnych stopniowo poprawia się infrastruktura usług publicznych. W ciągu ostatnich kilku lat rozpoczęły działalność: Ośrodek Inicjatyw Międzykulturowych „Rozdroża”, Warsztaty Kultury, Dom Kultury na Węglinie i Teatr Stary. Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” otworzył i nadal rozbudowuje „Dom Słów”. Trwa renowacja Centrum Kultury, kończony jest projekt renowacji Zamku Lubelskiego i Bramy Krakowskiej, a Brama Trynitarzka z Muzeum Archidiecezjalnym została gruntownie odnowiona. Dzięki synergii miasta i regionu oraz współpracy Urzędu Miasta z Urzędem Marszałkowskim rozpoczęła się też budowa Centrum Spotkania Kultur wraz z placem miejskim, które zmieni kulturalne i przestrzenne oblicze Lublina.
- Dla utrzymania bogactwa kulturowego i różnorodności kluczowe okazały się starania Lublina o tytuł ESK 2016. Zaowocowały one znacznym poszerzeniem oferty kulturalnej Lublina – zwłaszcza w obszarach niszowych – związanych z „kulturą szeroką”¹¹, w których właśnie różnorodność jest czynnikiem decydującym. W ciągu ostatnich lat liczba osób uczestniczących w wydarzeniach kulturalnych wzrosła z 1,5 mln w 2009 roku do 2,3 mln w 2011 roku. Dzięki temu Lublin zdecydowanie wzmocnił swoją pozycję na mapie ważnych ośrodków kulturalnych i zyskał zainteresowanie na arenie międzynarodowej.

W ramach CS 3:

- Ze staraniami o tytuł ESK 2016 wiąże się także wzmocnienie Lublina jako społeczności otwartej. Podkreślił to tytuł sporządzonej aplikacji *Miasto w Dialogu* oraz tryb jej przygotowania angażujący międzynarodowych ekspertów. Starania te miały wpływ nawet na obronę terminu rozpoczęcia modernizacji drogi S17 wraz z budową obwodnicy Lublina (zagrożoną oszczędnościami w budżecie państwa), mobilizując poparcie starań władz miasta i województwa przez środowiska biznesu i kultury.
- Lublin jest stopniowo coraz lepiej postrzegany przez odwiedzających. Bardzo pozytywnie oceniają miasto zagraniczni studenci lubelskich uczelni (4,5 na 5 możliwych punktów w badaniach przeprowadzonych przez Fundację UMCS), podkreślając walory kulturalne i życzliwą dla obcokrajowców atmosferę miasta. O wzroście atrakcyjności miasta świadczy także wzmiankowany już rozwój ruchu turystycznego.

---

⁹ W latach 2007–2011 przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło o 30,55% z kwoty 2 762,84 zł w 2007 roku do 3 606,97 zł w 2011 roku. W 2011 r. w relacji do średniej dla województwa lubelskiego (3 257,14 zł) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 110,74%, a do średniej krajowej (3 625,21 zł) – 99,5%.

¹⁰ Ofertę rekreacyjno-sportową w Lublinie zapewnia Słoneczny Wrotków nad Zalewem Zemborzyckim, który w 2011 roku odnotował 62 518 wejść, podczas gdy w 2010 roku było ich 33 697. Liczba widzów w kinach zwiększyła się o 32,52% z 585 129 (2007 rok) do 775 430 (2011 rok), a liczba wyświetlanych seansów wzrosła o 22,27% z 14 946 do 18 275. W 2011 roku lubelskie muzea odwiedziło 298 671 osób. Wskaźnik zwiedzających w przeliczeniu na 1 tys. ludności wyniósł 857 (w 2007 roku – 836). Ponadto systematycznie rośnie wskaźnik wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika. W 2011 roku wynosił on 22,5 wolumina na 1 czytelnika (w 2007 roku – 21,0).

¹¹ Pojęcie „kultury szerokiej” zostało zdefiniowane podczas starań o tytuł ESK 2016. Zob.: rozdział 6.11. Obszary Inspiracji.

- Zakończona została budowa Portu Lotniczego Lublin. Podpisano pierwsze umowy na obsługę połączeń rejsowych do Oslo, Londynu (Luton oraz Stansted) i Dublina oraz połączeń czarterowych do Egiptu. Port Lotniczy przyczyni się do zasadniczej poprawy powiązań krajowych i międzynarodowych miasta. Rozpoczęto także budowę mostu w Solcu na Wisłę wraz z modernizacją drogi wojewódzkiej nr 747, zapewniającej dogodny dojazd do powstającej sieci głównych autostrad.
- Partnerstwo z mikro- i makroregionem stopniowo nabiera wymiernych kształtów. Najważniejszym jego efektem jest budowa Portu Lotniczego Lublin, podjęta wspólnie przez władze Lublina i województwa lubelskiego. Jest to jedyny w Polsce port lotniczy, który powstał z inicjatywy regionu i jego stolicy, przy wsparciu sąsiednich samorządów, z wykorzystaniem szans oferowanych przez fundusze unijne. Brak regulacji prawnych dotyczących metropolii komplikuje inne formy współpracy z mikroregionem, lecz mimo to są realizowane porozumienia Lublina z sąsiednimi gminami, dotyczące obsługi dojazdów do pracy i korzystania z infrastruktury społecznej.
- Dzięki długoletnim staraniom o dobre relacje z miastami Ukrainy i Białorusi, pomimo skomplikowanych uwarunkowań politycznych, są rozwijane z tymi krajami kontakty społeczne i kulturalne oraz jest budowana współpraca naukowa (mimo że projekt Uniwersytetu Wschodniego nie doczekał się realizacji). Na podstawie tych kontaktów Lublin jest rozważany jako najdogodniejsze miejsce do ulokowania centrali obsługującej Partnerstwo Wschodnie.

Dla diagnozy stanu Lublina jest pomocny raport PricewaterhouseCoopers (PwC) o wielkich miastach Polski¹² (opublikowany w 2011 roku w oparciu o dane z lat 2006–2010). Analizuje on siedem miejskich „kapitałów rozwojowych”: ludzki i społeczny, kultury i wizerunku, jakości życia, techniczny i infrastrukturalny, instytucjonalno-demokratyczny, atrakcyjności inwestycyjnej i źródeł finansowania. Istotnym walorem tego raportu jest nie tylko obiektywizujące spojrzenie z zewnątrz, ale i fakt, że metodologia jego opracowania spełnia wymagania ekspertyzy zintegrowanej, która pozwala na porównywanie Lublina z innymi wielkimi polskimi miastami.

Porównanie to potwierdza wprawdzie, że Lublin plasuje się na średnim poziomie rozwoju gospodarczego liczonego wartością PKB na mieszkańca, ale jednocześnie wskazuje na fakt, że w latach 2006–2010 Lublin należał do najszybciej rozwijających się miast, obok Trójmiasta i Białegostoku.

Według konkluzji wspomnianego raportu PwC atuty Lublina to przede wszystkim:

- zaplecze akademickie,
- sprawne instytucje,
- wysoka jakość życia.

Główne wyzwania zdefiniowane w tym raporcie to:

- potrzeba określenia strategii rozwojowej lepiej uwzględniającej atuty miasta,
- lepsze wykorzystanie funduszy unijnych,
- poprawa warunków do inwestowania,
- poprawa wizerunku miasta.

Zestawienie wyników raportu z informacjami o realizacji Strategii z 2008 roku (sporządzanymi regularnie w ramach monitoringu Strategii przez Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów) prowadzi do następujących wniosków:

- W Lublinie w ostatnich latach dokonano istotne przewartościowanie dotychczasowych niedoborów

¹² Raport na temat wielkich miast Polski, PricewaterhouseCoopers
[\[www.pwc.pl/pl/publikacje/raport-na-temat-wielkich-miast-polski.jhtml\]](http://www.pwc.pl/pl/publikacje/raport-na-temat-wielkich-miast-polski.jhtml).

i walorów lokalnych. Położenie geograficzne, traktowane wcześniej jako ograniczające dostępność miasta, zaczyna być postrzegane jako jego szansa na rozwój funkcji związanych z pośrednictwem w kontaktach między Wschodem a Zachodem Europy. Niedostateczny rozwój przemysłu skutkujący niskimi wskaźnikami ekonomicznymi staje się na naszych oczach atutem w transformacji post-industrialnej, której sprzyja rozbudowana baza akademicka dostarczająca wykwalifikowanych kadr wraz z możliwościami badawczymi i innowacyjnymi. Walor ten jest dodatkowo wzmocniony korzystnymi cechami środowiska miasta i regionu. Bogate zasoby dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) wzmacniają atrakcyjność miasta i jego rozpoznawalność w kontekście europejskim.

- Decyzje ostatnich lat dotyczące infrastruktury zewnętrznej przełamują stopniowo bariery rozwojowe, z którymi miasto borykało się od czasów zakończenia II wojny światowej. Dzięki realizacji tych zamierzeń Lublin może zacząć budować otwarte relacje ze światem – szczególnie w zakresie przedsiębiorczości i rozwoju funkcji akademickich. Otwartość ta jest kluczowym warunkiem do tworzenia centrum relacji Wschód-Zachód, a w dalszej przyszłości także Północ-Południe.
- Dokonania związane z poprawą jakości życia – zarówno materialne, jak i kulturalno-społeczne – pokazują specyficzny i rzadki talent mieszkańców Lublina do kompensowania niedoborów kapitału gospodarczego kapitałem społecznym. Tam, gdzie brakuje środków na duże przedsięwzięcia, pojawiają się drobne, ale liczne inicjatywy generujące korzystne zmiany. W efekcie, pomimo przeciętnej zamożności, miasto jest postrzegane jako przyjazne i dysponujące stosunkowo wysoką jakością życia. Ten model aktywności stanowi duży potencjał dla działań rewitalizacyjnych, kulturalnych i ekologicznych. Należy jednak podkreślić, że uruchomienie tego potencjału zależy od wypracowania rozwiązań instytucjonalnych wspierających wymierną skuteczność takich inicjatyw.
- Dynamiczny rozwój przedsiębiorczości zaobserwowany w ostatnich latach jest efektem uruchomienia przez mieszkańców Lublina wspomnianego wyżej kapitału społecznego, przy wspierającej ten kierunek polityce władz miasta. Konieczne jest kontynuowanie i utrwalanie tych zmian w obszarach gwarantujących harmonijny i trwały wzrost zamożności mieszkańców oraz budujących gospodarczą markę Lublina. Ważne jest dostosowanie tworzonych przez miasto warunków inwestowania do różnej skali i specyfiki przedsięwzięć inwestycyjnych.
- Zaplecze akademickie miasta zostało znacznie wzmocnione dzięki projektom inwestycyjnym wszystkich uczelni, dofinansowywanym w ramach Programu Rozwoju Polski Wschodniej. Inwestycje te należy traktować jako warunek wstępny rozwoju ośrodka akademickiego w Lublinie. Kolejny krok – umożliwiony dzięki nowej ustawie o szkolnictwie wyższym – powinien polegać na aktywizacji działalności badawczej uczelni i ich współpracy z innowacyjnym biznesem oraz na rozwiązaniach instytucjonalnych zwiększających efektywność tego najważniejszego dla miasta sektora aktywności.
- Poprawa wizerunku miasta osiągnięta dzięki strategii marketingowej i staraniom o tytuł ESK 2016 nie jest efektem trwałym. Stanowi zaledwie początek starań w tym zakresie i wymaga kontynuacji. Wizerunkowymi atutami Lublina nie zawsze w pełni wykorzystanymi są jego walory historyczne i ekologiczne oraz akademicki charakter miasta. Wciąż słabo rozpoznawalny jest też walor dogodnej bazy do kontaktów między Wschodem i Zachodem, choć to powinno ulec zmianie po otwarciu Portu Lotniczego Lublin. Potrzebne jest także budowanie marki miasta w obszarach aktywności gospodarczej i naukowej. A więc miasto stoi przed wyzwaniem pogłębienia dotychczasowej działalności promocyjnej poprzez wykorzystanie wymiernych aspektów swoich walorów obecnych i dopiero tworzonych.
- Zalecana w raporcie PwC poprawa wykorzystania funduszy unijnych już nastąpiła. Szereg projektów o kluczowym dla miasta znaczeniu zostało już rozpoczętych lub wręcz zrealizowanych. Skala tych inwestycji dochodzi do granic możliwości finansowania wkładu własnego. Dzięki nim odnowiono Teatr Stary i wiele innych zabytków, trwa renowacja Centrum Kultury, wybudowano kilka prestiżowych obiektów akademickich, powstał i został uruchomiony pod koniec 2012 roku Port Lotniczy Lublin i drogi do niego prowadzące, rozpoczyna się budowa Centrum Spotkania Kultur, modernizuje się transport publiczny i infrastruktura miasta, a wreszcie powstaje i rozwija się wiele

prywatnych przedsięwzięć gospodarczych. Wsparcie funduszy europejskich uzyskują także liczne projekty kulturalne. Wyzwaniem aktualnym staje się przygotowanie do nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020, wymagające opracowania nie tyle pojedynczych projektów, ile raczej zintegrowanych metod zarządzania rozwojem miasta. Niniejsza Strategia ma służyć temu celowi.

Powyższe wnioski uzasadniają przyjęte w Strategii cztery główne obszary interwencji wyznaczone na podstawie atutów, ale i wyzwań miasta. Nowa wersja Strategii modyfikuje dotychczasowy układ celów strategicznych, podkreślając ich komplementarność, a jednocześnie uzupełniając o istotne dla rozwoju miasta aspekty warunkujące równowagę rozwoju i decydujące o innowacyjności. Zostały one wyrażone w formie czterech Obszarów Rozwojowych:

- **OTWARTOŚĆ** – stanowi odpowiednik poprzedniego Celu Strategicznego 3 i odnosi się do budowania coraz lepszych kontaktów zewnętrznych Lublina budujących wizerunek miasta i kreujących nowe możliwości rozwoju. W wyniku realizacji poprzedniej strategii (a zwłaszcza rozwoju przedsiębiorczości) Obszar ten zyskał na znaczeniu i zaczął istotnie ważyć na realizacji dalszych aspiracji rozwojowych.
- **PRZYJAZNOŚĆ** – jest rozwinięciem Celu Strategicznego 2 i decyduje o jakości życia w mieście w szerszym aspekcie kulturowym. Poza wpływem na zadowolenie mieszkańców z życia w Lublinie umożliwia ona wyhamowanie niekorzystnych trendów demograficznych, z którymi borykają się wszystkie polskie miasta. W dużym stopniu Obszar ten opiera się na doświadczeniach zdobytych przy staraniach o tytuł ESK 2016.
- **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ** – odpowiada Celowi Strategicznemu 1 i oznacza wzmocnienie gospodarczego znaczenia Lublina, z czego wynika poprawa zamożności mieszkańców. Uwzględnia jednocześnie specyfikę Lublina, wprowadzając działania wynikające z rosnących na znaczeniu atutów geograficznych i społecznych.
- **AKADEMICKOŚĆ** – jako nowy kierunek strategiczny, który ma służyć wykorzystaniu obecności uczelni do wzmocnienia kreatywności i innowacyjności we wszystkich dziedzinach rozwoju (zbiorowego i indywidualnego). Obszar ten jest więc istotnym uzupełnieniem pozostałych Obszarów Rozwojowych, opartym na koncepcji współdziałania samorządu z istotnymi dla żywotności miasta partnerami, jakimi są uczelnie.

Wypełnienie powyższych Obszarów konkretnymi działaniami i przedsięwzięciami będzie zależeć nie tylko od aktywności władz miasta, ale i od wielu innych podmiotów i osób. Konieczność zintegrowanych, wielopodmiotowych działań na rzecz rozwoju miasta wynika bowiem nie tylko z ambicji władz i liderów, ale z tego, że tworzą one szansę na poprawę sytuacji osobistej każdego mieszkańca Lublina.

Każde działanie zaplanowane w Strategii wymaga poniesienia odpowiednich nakładów finansowych. Część z wymienionych zadań zostanie sfinansowana przez miasto, część kosztów poniosą współrealizujący wspólne projekty partnerzy (uczelnie, przedsiębiorstwa, instytucje samorządowe, organizacje NGO itd.) korzystający z własnych budżetów i zewnętrznych dotacji. Dodatkowym źródłem finansowania będą środki UE z kolejnej perspektywy finansowej 2014–2020, choć w momencie przygotowywania Strategii Rozwoju Lublina 2020 nie są one możliwe do oszacowania. Kolejnym źródłem realizacji przedsięwzięć rozwojowych w Lublinie będą środki inwestorów prywatnych, biznesu, również w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

W niniejszej strategii nie sprecyzowano, gdyż nie jest to możliwe, kosztów jakie są potrzebne do realizacji wszystkich działań wymienionych w dokumencie. Z uwagi na przyjęty system wdrażania Strategii, wybór i finansowanie odpowiednich działań do realizacji będzie dokonywane w krótko- i średnioterminowych planach wykonawczych (rocznych i kilkuletnich).

3. Kontekst dokumentów strategicznych

Dokumenty strategiczne o zasięgu krajowym: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 (DSRK 2030), Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK 2020), Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020 (KSRR 2010–2020) oraz Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 wyznaczają ramy prowadzenia przez państwo ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju. Cele i zasady określone w horyzontalnych strategiach rządowych stały się w dalszej kolejności punktem wyjścia do sformułowania krajowej polityki miejskiej. Uwzględnienie wymiaru terytorialnego jest trendem silnie akcentowanym na całym świecie, a także w Unii Europejskiej. Nawiązując do projektów rozporządzeń regulujących politykę spójności UE po 2013 roku, wymiar miejski zostanie znacznie wzmocniony. Krajowa polityka miejska będzie wpisywać się w realizację Strategii Europa 2020, która jako trzy najważniejsze cele rozwoju Europy wskazuje: wzrost inteligentny, zrównoważony oraz sprzyjający włączaniu społecznemu.¹³ Rozwój miast oraz zintegrowane podejście do polityki miejskiej odgrywa dużą rolę w ich osiągnięciu.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wprowadziła wiele fundamentalnych i korzystnych zmian sposobu prowadzenia polityki regionalnej (w tym również w odniesieniu do miast, jako jednego z elementów tej polityki), a wraz z nimi różnych polityk publicznych, mających największy wpływ na osiąganie określonych celów. Z perspektywy strategii Lublina, istotnym elementem jest nadanie miastom szczególnej roli – ośrodków wzrostu. KSRR wskazuje na konieczność powiązań strategicznych instrumentów planistycznych na różnych szczeblach. Istotne staje się więc zapewnienie optymalnej spójności zapisów strategii regionalnej i strategii rozwoju stolicy województwa – Lublina.

Z kolei Zielona Księga Dotycząca Obszarów Metropolitalnych, odwołując się do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, wyodrębnia 10 ośrodków metropolitalnych: Warszawę, Aglomerację Górnośląską, Kraków, Łódź, Trójmiasto, Poznań, Wrocław, duopol Bydgoszczy z Toruniem, Szczecin oraz Lublin. W ramach KPZK 2030 ośrodki te zostały wyznaczone na podstawie kryteriów odnoszących się głównie do funkcji w systemie osadniczym kraju.

Bardzo ważnym dokumentem dla rozwoju Lublina jest Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020 (SRWL). W przygotowywanej obecnie aktualizacji SRWL podstawową kwestią jest wskazanie głównych przestrzeni aktywności gospodarczej, które mogą dać największe prawdopodobieństwo

---

¹³ Wszystkie wymienione elementy stanowią priorytety wyznaczające działania Unii Europejskiej.

Inteligentny rozwój oznacza uzyskanie lepszych wyników w dziedzinie edukacji, badań naukowych/innowacji, społeczeństwa cyfrowego.

Zrównoważony rozwój jako cel będzie realizowany przez budowanie bardziej konkurencyjnej gospodarki niskoemisyjnej, która będzie korzystać z zasobów w sposób racjonalny i oszczędny, ochronę środowiska naturalnego, ograniczenie emisji gazów cieplarnianych i zapobieganie utracie bioróżnorodności, wykorzystanie pierwszoplanowej pozycji Europy do opracowania nowych, przyjaznych dla środowiska technologii i metod produkcji, wprowadzenie efektywnych, inteligentnych sieci energetycznych, wykorzystanie sieci obejmujących całą UE do zapewnienia dodatkowej przewagi rynkowej firmom europejskim (zwłaszcza małym przedsiębiorstwom produkcyjnym), poprawienie warunków do rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza w odniesieniu do małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) i pomaganie konsumentom w dokonywaniu świadomych wyborów.

Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu ma na celu podniesienie stopy zatrudnienia w Europie (czyli więcej lepszych miejsc pracy, zwłaszcza dla kobiet, młodych ludzi i pracowników starszych wiekiem), pomaganie młodym ludziom w przewidywaniu zmian i radzeniu sobie z nimi dzięki inwestycjom w podnoszenie kwalifikacji i szkolenia. Podkreślenie znaczenia włączenia społecznego ma na celu zaznaczenie, iż dzięki celom wskazanym w Strategii Europa 2020 to cała Unia Europejska odniesie korzyści z wzrostu.

Więcej zob.: [www.ec.europa.eu/europe2020/index_pl.htm].

uzyskania wartości dodanej. Polityka regionalna UE, a także Polski jest coraz bardziej ukierunkowana na wzmocnienie konkurencyjności kraju, a w szczególności obszarów metropolitalnych.

W nowej strategii regionalnej Lublin będzie postrzegany w trzech wymiarach:

- regionalnym – jako jeden z głównych potencjałów rozwoju,
- krajowym – jako centrum naukowe i wiedzy, oraz centrum innowacyjno-gospodarcze dla Polski Wschodniej (Lublin jako jedyny ośrodek miejski został wskazany jako metropolia w Polsce Wschodniej),
- europejskim – funkcje współpracy wschodniej, funkcje administracyjno-gospodarcze dla Europy.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego za jeden z głównych celów strategicznych uznaje „Wzmocnienie urbanizacji regionu”. W ujęciu operacyjnym przejawem tego zamierzenia będą działania mające na celu rozwój funkcji metropolitalnych Lublina i wzmocnienie jego ponadlokalnego znaczenia. Istotne również staną się przedsięwzięcia prowadzące do skomunikowania Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy. Sprostanie temu wyzwaniu zależy w dużej mierze od powiązań funkcjonalnych Lublina z otaczającym go obszarem. Z tego punktu widzenia niezmiernie istotne jest, aby Lublin spełniał rolę wiarygodnego partnera w procesie tworzenia powiązań sieciowych.

Z perspektywy Lublina i jego potencjału naukowego kluczowe znaczenie ma również kolejny cel strategiczny SRWL, czyli „Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu”. Działania operacyjne skoncentrują się na wspieraniu kierunków kształcenia na poziomie wyższym szczególnie ważnych dla przyszłego rynku pracy oraz rozwijaniu systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu. Wybrane sektory gospodarki zostaną objęte systemem wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego (Lublin określił już sektory kluczowe z punktu widzenia obecnego i przyszłego rozwoju Miasta¹⁴). Pomoc skierowana będzie także do instytucji i naukowców prowadzących najbardziej perspektywiczne kierunki badań, których efekty mają być komercjalizowane. Działania operacyjne skupią się również na wsparciu małych i średnich przedsiębiorstw oraz rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Ze względu na położenie geopolityczne regionu, spójność celów Strategii Rozwoju Lublina 2020 i Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego uwidacznia się w kwestii podkreślenia znaczenia „wymiaru wschodniego”, czego wyrazem jest utworzenie w Lublinie Centrum Kompetencji Wschodnich.

Uzupełnieniem Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego w części dotyczącej identyfikacji potencjału innowacyjnego regionu oraz wskazania kierunków jego wzmocnienia i wykorzystywania w rozwoju – w szczególności obszarów inteligentnej specjalizacji, będzie stanowić obecnie aktualizowana Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku (RSIWL). Ponadto RSIWL ma być instrumentem określającym wspólne na poziomie kraju i regionu cele i obszary interwencji oraz działań prorozwojowych.

W unijnych dokumentach strategicznych wspieranie inteligentnej specjalizacji regionów, czyli innowacyjnego rozwoju poszczególnych obszarów konkretnych państw czerpiącego z ich naturalnych zasobów, tradycyjnych przemysłów itp., czyli z tego wszystkiego, co stanowi o ich specyfice i wyjątkowości, zostało podkreślone w Strategii Europa 2020. W przeszłości polityka rozwojowa miast i regionów była wyznaczana w oparciu o te same priorytety rozwojowe, które realizowały wiodące regiony, bez względu na faktyczny poziom zasobów i niewielkie szanse na zajęcie pozycji światowych liderów. Obecnie najbardziej pożądaną metodą rozwoju regionu i miasta jest wzmocnienie ich konkurencyjności w oparciu o wiedzę,

---

¹⁴ Zob.: rozdział 5. Obszary Rozwojowe, Obszar C. Przedsiębiorczość.

a także dywersyfikację posiadanych technologii i wytwarzanych produktów i usług, które są ściśle powiązane z regionalną bazą umiejętności. Strategia ta jest wskazywana jako najbardziej skuteczna, jeżeli ma miejsce w obrębie powiązanych ze sobą branż, generujących efekty synergii.

W ramach unijnej polityki spójności na lata 2014–2020 Komisja Europejska zaproponowała inteligentną specjalizację, jako warunek wstępny dla wspierania inwestycji w zakresie dwóch kluczowych założeń polityki:

- wzmocnienia badań, rozwoju technologicznego i innowacji (cel dotyczący badań i innowacji),
- poprawy dostępu technologii informacyjno-komunikacyjnych i korzystania z technologii o wysokiej jakości (cel dotyczący branży informacyjno-telekomunikacyjnej – ICT).

Inteligentna specjalizacja jest sposobem udoskonalenia i poprawy istniejącej metodologii planowania i wdrażania funduszy strukturalnych. Opiera się ona na 15 latach doświadczeń w zakresie wspierania strategii innowacyjnych w regionach oraz na wkładzie myśli ekonomicznej ze strony instytucji międzynarodowych, takich jak Bank Światowy, OECD i Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

Podsumowując, należy stwierdzić, że nowy kształt polityki spójności wyznaczył nowe priorytety rozwojowe. Z tego powodu strategia rozwoju dla Lublina powinna przede wszystkim uwzględniać:

- politykę koncentracji i selektywności wyboru (tzn. skupienie się na ograniczonej efektywnej rozwojowo liczbie obszarów) – zgodnie z tym założeniem Strategia Rozwoju Lublina 2020 wskazuje na cztery główne obszary rozwojowe,
- dążenie do budowania i umacniania mechanizmów konkurencyjności miasta,
- działania na rzecz wypracowania i budowania sprawnych mechanizmów endogennych umożliwiających wykorzystanie wewnętrznego potencjału miasta – tylko takie są w stanie zagwarantować trwały wzrost,
- budowanie sieciowych systemów współpracy, przyspieszających i racjonalizujących procesy tworzenia i dyfuzji wiedzy i innowacji,
- projektowanie i współfinansowanie przedsięwzięć w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej.

Kontekst strategiczny jest niezmiernie istotny również ze względu na możliwość pozyskiwania dodatkowych środków na rozwój z Unii Europejskiej na zasadzie kontraktu terytorialnego, ITI (Integrated Territorial Investments¹⁵), grantu globalnego czy też innych instrumentów finansowych (np. Inicjatywa JESSICA).

---

¹⁵ W tłumaczeniu na język polski: Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) – nowy pilotażowy sposób finansowania rozwoju funkcjonalnych obszarów miejskich.

4. Wizja i misja

4.1. Wizja

Lublin miastem inspiracji

Obserwacja dynamiki rozwojowej na świecie skłania do ostrożności co do przewidywania przyszłości i szacowania stabilności uwarunkowań rozwojowych, szczególnie jeżeli chodzi o szybko rozwijające się miasta. Dlatego zamiast sztywno zarysowanej misji i wizji proponujemy połączenie mechanizmów i kompetencji, które chcemy wypracować, oraz wartości, jakimi będziemy się kierować w rozwoju. Lublin jako miasto inspiracji to:

- miasto otwarte na inspiracje z zewnątrz,
- miasto otwarte na inspiracje z wewnątrz – w tym wychodzące od mieszkańców,
- miasto samo będące źródłem inspiracji – wskazujące nowe wzorce i kierunki użyteczne dla innych.

Przyswajanie inspiracji z zewnątrz i przekazywanie ich na zewnątrz może być kołem zamachowym rozwoju. Dlatego wizja Lublina jako „miasta inspiracji” nie opisuje docelowego „produktu” czy stanu, lecz docelowy kurs na stałe doskonalenie miasta dzięki rozpoznawaniu, akceptowaniu i wdrażaniu pożytecznych innowacji, które mogą być pomysłami zarówno nowatorskimi, jak i od dawna znanymi. Jest w tym procesie miejsce na:

- akceptację, pielęgnowanie i wykorzystywanie różnorodności, w tym czerpanie z innych kultur,
- interdyscyplinarne i twórcze mieszanie ludzi i środowisk,
- kulturę akceptacji ryzyka kreatywnego chaosu, dającej szansę pozytywnym przypadkom,
- uczenie się zawsze i wszędzie.

Przyjęcie tego kursu wymaga pracy na rzecz mentalnego otwierania się na zmianę, ustawicznego samokształcenia, właściwej ewaluacji własnych i cudzych potrzeb, umiejętności oceny korzyści i rozeznania ich przyczyn. Są to kompetencje kluczowe dla rozwoju i dlatego wpisano je w samą Wizję Strategii Rozwoju Lublina 2020.

4.2. Misja

Misją Lublina jest tworzenie warunków i zdobywanie najlepszej wiedzy w celu:

- **zaspokajania i rozwoju potrzeb mieszkańców Lublina i innych jego interesariuszy**
- **realizacji i rozwoju dla dobra wspólnego ich talentów i twórczego potencjału.**

Powyższe sformułowanie Misji jest wynikiem poszukiwania najprostszego „patentu na dobre miasto”. Spojrzenie na rozwój Lublina przez pryzmat potrzeb (na wszystkich poziomach piramidy potrzeb) i talentów interesariuszy pozwala dostrzec główny przedmiot troski władz samorządowych, jakim jest likwidacja lokalnych deficytów i wykorzystanie posiadanych zasobów. W ten dwutorowy sposób miasto dąży do tego, aby w jak największym stopniu jego interesariusze stali się jego beneficjentami, ponieważ wtedy będą chcieli być z miastem związani i przyczyniać się do pomyślności wspólnoty. Spójność Wizji i Misji wyraża się w tym, że inspiracją dla Lublina mogą być także potrzeby i talenty jego interesariuszy.

Myślenie w kategoriach rozwoju potrzeb – a nie tylko ich zaspokajania – zapobiega marginalizowaniu niektórych grup oraz przecenianiu potrzeb doraźnych, których prymat mógłby zamknąć drogę do zaspokojenia potrzeb wyższych w przyszłości. Miasto nie może zadowolić jednocześnie wszystkich swoich

interesariuszy, bo dysponuje ograniczonymi zasobami czasu, miejsca i środków. Co więcej ich potrzeby czasem kolidują ze sobą, a także zmieniają się wraz z rozwojem społecznym i cywilizacyjnym oraz w skali ludzkiego życia. Ta ekonomia i dynamika potrzeb sprzyja debacie publicznej, budowaniu wzajemnego zrozumienia oraz wypracowywaniu optymalnych rozwiązań.

Pozytywny wpływ talentów społeczności miasta na jego rozwój jest oczywisty, ale sztuką pozostaje potęgowanie tego wpływu. Również na tę umiejętność można spojrzeć przez pryzmat ludzkich potrzeb, ponieważ każdy człowiek dąży do spełnienia się i rozwoju. Miasto, które umożliwia swoim mieszkańcom i innym interesariuszom samorealizację, równocześnie korzysta z ich talentów, kompetencji, predyspozycji i aspiracji.

O sukcesie miast decyduje nie tylko ich ekspansywność i siła, ale także elastyczność i zdolność do adaptacji, którą posiadają systemy zrównoważone. Ponieważ ludzkie potrzeby są w pewnych granicach stałe, mogą one pełnić rolę stabilizatora zmiany w dążeniu do budowy miasta opartego na równowadze różnych czynników. Lublin będzie się rozwijał, podobnie jak wszystkie inne miasta, na zasadzie konkurencji, wykorzystując swoje przewagi i szanse, wzmacniając słabe strony i unikając zagrożeń. Jednak w ten sposób postępują wszyscy. Dlatego Strategia Rozwoju Lublina 2020 jako nowe kryteria konkurencyjności i rozwoju wykorzystuje dodatkowo synergii i empatię w optymalnym rozwiązywaniu problemów mieszkańców, gości i otoczenia.

5. Obszary Rozwojowe¹⁶

A. Otwartość

Lublin otwarty

Lublin zawsze rozwijał się dzięki otwartości – jako słynące z jarmarków miasto kupieckie pomiędzy Krakowem a Wilnem, na skrzyżowaniu ważnych szlaków prowadzących w cztery strony świata. Dwa ubiegłe stulecia nadały miastu charakter nieco peryferyjny, jednak zmiany ostatnich dwóch dekad stworzyły perspektywę ponownego otwarcia. Dzięki wejściu do Unii Europejskiej i położeniu na wschodnim skraju Polski Lublin powoli wraca do roli miejsca spotkań i wymiany. W tym celu musimy wpisać go w ważne szlaki spotkań i wymiany – odnajdując istniejące lub tworząc nowe.

Otwartość dotyczy wszystkich wymiarów czy rodzajów sąsiedztwa i dlatego przenika całą Strategię jako otwartość naszej wyobraźni na przyszłość i przeszłość, na samych mieszkańców i gości, na umiędzynarodowienie uczelni i kontakty gospodarcze. Tej otwartości potrzebujemy tak w kategoriach kompetencji mentalnych naszej społeczności, jak i w wymiarze praktykowanych kontaktów międzynarodowych, a także jako fundamentu w relacjach z lokalnymi podmiotami oraz okolicznymi gminami i regionem. Te ostatnie łączy z Lublinem wspólna szansa na rozwój więzi o charakterze metropolitalnym z uwagi na wspólnotę interesów związaną z budowaniem konkurencyjności regionu i z przełamywaniem wciąż dotkliwych barier infrastrukturalnych.

---

¹⁶ W rozdziale 5. Obszary Rozwojowe dla skrócenia oznaczeń poszczególnych podrozdziałów zrezygnowano z powtarzania cyfry „5” w ich numeracji, ponieważ tylko ten rozdział zawiera oznaczenia literowe, zatem one wystarczają do jednoznacznej identyfikacji danego fragmentu.

A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina

Miejsce Lublina w Polsce i Europie - jego ranga i atrakcyjność - zależą w pierwszej kolejności od poprawy dostępności komunikacyjnej miasta. Potrzebujemy: dróg łączących nas z resztą Polski i Europy, mostów na Wiśle, połączeń kolejowych, lotniczych i taniego, szerokopasmowego dostępu do Internetu. Jednym z kierunków tych zmian powinno być uniezależnienie nas od Stolicy i wzmocnienie relacji z innymi ośrodkami.

Starania o budowę lotniska i modernizację drogi krajowej S17 wraz z budową obwodnicy miasta przyniosły efekt w postaci rozpoczętych inwestycji, których skutki pojawią się w ciągu najbliższych dwóch lat. Obwodnica wraz z łącznicami spowoduje odciążenie ulic miejskich z ruchu tranzytowego i zwiększy dostępność wielu terenów miejskich. Port lotniczy zapewni dostępność miasta poprzez bezpośrednie i przesiadkowe połączenia praktycznie z całym światem. To oznacza zasadniczą zmianę skali kontaktów Lublina - gospodarczych, naukowych, kulturalnych i prywatnych. Inwestycją równie ważną jest budowa mostu w okolicach Solca na Wisłę. Pozwoli on na znacznie lepszy dojazd do układu autostrad A1 i A2 z ominięciem Warszawy.

Wyzwaniem najbliższych lat pozostaje modernizacja drogi S19 oraz modernizacja i rozbudowa połączeń kolejowych. Droga S19 - kluczowa dla poprawy połączeń nie tylko z Białymstokiem i Rzeszowem, ale jako przyszły korytarz sieci TEN-T (Transeuropejska Sieć Transportowa) między Bałtykiem a Bałkanami, poprawi przejazdy w kierunku północ-południe i udrożni obsługę wszystkich relacji transgranicznych wzdłuż wschodnich granic Unii Europejskiej. Perspektywa rozwoju Lublina jako centrum obsługi kontaktów ze Wschodem jest w dużym stopniu uzależniona od tej właśnie inwestycji. Połączenia kolejowe - z brakiem dogodnych powiązań nawet w skali regionu - wymagają nie tylko modernizacji istniejących linii dla zapewnienia większych prędkości przejazdów, ale także ich rozbudowy, by połączenia na zachód i południe nie musiały przebiegać przez jeden jedyny most w Dęblinie, a połączenia kolejowe do innych miast wojewódzkich i z sąsiednimi krajami stały się konkurencyjne wobec połączeń drogowych.

Decyzje o wymienionych inwestycjach zapadają w Warszawie, która korzysta z funkcji kluczowego węzła komunikacyjnego, bez refleksji nad faktem, że ten swoisty „monopol” ogranicza skalę i jakość kontaktów krajowych i międzynarodowych. Konieczne jest więc stwierdzenie, że infrastrukturalną „racją stanu” nie tylko Lublina, ale i całej Polski jest rozbudowa sieci dróg krajowych i szlaków kolejowych w poprzek linii Wisły i wzdłuż wschodniej granicy kraju. Realizacja tych zadań do 2020 roku jest sprawdzianem właściwego pojmowania polityki spójności Unii Europejskiej. Celem władz miasta jest upowszechnianie tego rozumowania i budowanie wokół wskazanych wyżej zadań szerokiej koalicji politycznej.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

A.1.1. Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina

- Rozwój i promocja połączeń lotniczych Portu Lotniczego Lublin: krajowych, z Europą i światem.
- Rozbudowa Portu Lotniczego Lublin, uwzględniająca również terminal cargo.

A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi¹⁷

- Budowa ul. Poligonowej wraz z przebudową ul. Generała Ducha i skrzyżowania z ul. Sikorskiego.
- Rozbudowa al. Kraśnickiej w kierunku węzła Konopnica.
- Budowa łącznika do drogi wojewódzkiej nr 835 (przedłużenie ul. Grygowej w kierunku ul. Abramowickiej).
- Budowa ul. Żeglarskiej i ul. Uhorzaka (spełniających funkcje południowego objazdu Lublina).

A.1.3. Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina wszystkimi rodzajami transportu (kolej, samochody, rowery)

- Lobbing na rzecz modernizacji całego przebiegu dróg S12, S17 oraz S19 i wpisania ich do sieci TEN-T (europejskich korytarzy transportowych).
- Lobbing na rzecz modernizacji linii kolejowej Warszawa-Lublin, a w dalszej perspektywie Lublin-Lwów.
- Starania o uzupełnienie sieci regionalnych, krajowych i międzynarodowych połączeń kolejowych.
- Lobbing na rzecz obecności Lublina w międzyregionalnej sieci dróg rowerowych.

A.1.4. Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej

Zalecenia i Synergie

A.1.a. Powyższe działania powinny być sprzęgnięte z aktywnością w innych Obszarach Rozwojowych, np. rozbudowa sieci połączeń lotniczych z promocją lubelskich wydarzeń kulturalnych, budowa łączników obwodnicy z konsultacjami rowerowymi i krajobrazowymi, a rozbudowa Internetu z edukacją medialną i tworzeniem zasobów internetowych miasta.

A.1.b. Starania o inwestycje transportowe zależne od decyzji zewnętrznych mogą obejmować szeroki zakres działań takich jak: wsparcie akcji społecznych i medialnych, projekty kulturalne, konferencje, debaty planistyczne, a przede wszystkim budowanie koalicji między miastami i regionami (np. Polski Wschodniej).

A.1.c. Należy dołożyć starań, aby budowa szerokopasmowej szkieletowej sieci dostępu do Internetu przełożyła się na upowszechnienie i obniżenie kosztów tego dostępu, odczuwalne w praktyce przez użytkowników końcowych.

A.1.d. Ubocznym skutkiem maksymalizacji udostępnienia komunikacyjnego Lublina z zewnątrz jest ułatwianie użytkownikom przestrzeni miasta osiedlania się na jego obrzeżach i poza jego granicami. Dlatego rozwój tej dostępności nie powinien być traktowany jako niezależny cel, lecz należy go zrównoważać działaniami zachęcającymi do przebywania i meldunku w mieście. W szczególności inwestycje zapewniające ten rozwój nie powinny pogarszać aktualnej jakości życia w mieście¹⁸.

---

¹⁷ Propozycje rozwiązań komunikacyjnych zob.: *Studium komunikacyjne oraz koncepcja organizacji ruchu w obszarze centralnym miasta Lublin. Studium komunikacyjne – Materiały przygotowane na konsultacje społeczne w dniu 11 października 2012 r.* [www.um.lublin.pl/um/index.php?t=210&id=175640].

¹⁸ Zob.: rozdział 5. Obszary Rozwojowe, Cel B.1. Poprawa infrastruktury technicznej, część Zalecenia i Synergie.

A.2. Rozwój relacji zewnętrznych

Uzasadnieniem i dopełnieniem poprawy dostępności komunikacyjnej Lublina jest budowanie relacji zewnętrznych – gospodarczych, naukowych, kulturalnych, społecznych i turystycznych.

Nie chcemy być miastem coraz sprawniejszego „tranzytu”. Naszą aspiracją jest bycie miastem spotkań, wymiany i dialogu – nie miejscem wyjazdów, ale raczej powrotów: dla lublinian, naukowców, przedsiębiorców i turystów. Relacje zewnętrzne generują ruch osób i są źródłem użytecznych inspiracji. Można je nawiązywać przez uczestnictwo w projektach partnerskich lub rozwijając lokalny potencjał przyciągający odbiorców.

Partnerstwa. Lublin może rozwijać relacje zewnętrzne, bazując na swoich dobrych doświadczeniach udziału w sieciach współpracy łączących miasta o zbliżonych uwarunkowaniach, problemach i aspiracjach takich jak: EUROCITIES¹⁹, InterCultural Cities²⁰, INTA²¹ czy URBACT.²² Uczestnictwo w projektach międzynarodowych angażujące różne środowiska i instytucje buduje ich kompetencje, daje dostęp do nowych pomysłów, pomaga wychodzić z zakłętego kręgu niemożności, pozwala lepiej oceniać zmiany cywilizacyjne oraz reagować na nie stosownymi decyzjami. Realizując ten Cel w ramach nawiązywania partnerstw międzynarodowych, Lublin będzie również starał się stwarzać warunki do otwierania przedstawicielstw dyplomatycznych (konsulaty generalne i honorowe). Kontakty Lublina ze światem budują uznanie dla naszego miasta i jego mieszkańców, ale pomagają też nam samym docenić walory i dokonania, które na co dzień traktujemy jako oczywiste, tworząc motywację do dalszych wysiłków.

Potencjał lokalny. Sztandarowym działaniem w tym zakresie będzie tworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich. Ze względu na swoją lokalizację i kulturowe powinowactwo w Lublinie jest obecne zrozumienie dla problemów krajów Partnerstwa Wschodniego i innych położonych na wschód od Unii Europejskiej oraz wola współpracy w ich rozwiązywaniu, szczególnie w obszarach takich jak: społeczeństwo obywatelskie, zarządzanie i administracja, kultura, edukacja, relacje biznesowe, innowacje społeczne i zrównoważony rozwój. Chcemy być pośrednikiem w kontaktach zachodnich Wschodu, ale także wschodnich Zachodu. Rozbudowa infrastruktury wzdłuż wschodniej granicy UE utworzy z czasem możliwości pośredniczenia Lublina w kontaktach pomiędzy Skandynawią i Bałkanami.

Cyberprzestrzeń i turystyka. Są to dwa powiązane ze sobą obszary relacji zewnętrznych o podobnym charakterze. W obu przypadkach chodzi o wizytę w Lublinie – fizycznie lub wirtualnie – w odpowiedzi na właściwie wypromowaną atrakcyjną ofertę. W cyberprzestrzeni jej tworzenie polega na budowaniu cyfrowych zasobów miasta i regionu (danych, usług i potencjału innowacyjności), a w świecie rzeczywistym na rozwoju intrygującego i w pełni dostosowanego do potrzeb klientów programu turystycznego. Rozwój relacji zewnętrznych w cyberprzestrzeni nie wymaga wielkich inwestycji, gdyż w tym obszarze osiągnięcia zależą od kreatywności i zawartości baz danych, zaś dźwignią rozwoju turystyki może być odpowiednio zarządzane i powiązane z innymi działaniami lubelskie dziedzictwo kultury.

---

¹⁹ EUROCITIES – stowarzyszenie miast europejskich, głównie z państw UE, utworzone w 1986 roku przez burmistrzów Barcelony, Birmingham, Frankfurtu, Lyonu, Mediolanu i Rotterdamu. Lublin jest członkiem tej sieci od 1 maja 2004 roku.

²⁰ InterCultural Cities – wspólny projekt Rady Europejskiej i Komisji Europejskiej mający na celu stymulowanie rozwoju nowych idei i praktyk w zakresie polityki migracyjnej i mniejszości etnicznych. Lublin był uczestnikiem tego projektu.

²¹ INTA – globalne stowarzyszenie miejskich decydentów i praktyków stawiające sobie za cel dzielenie się wiedzą, doświadczeniem i narzędziami zintegrowanego rozwoju przestrzennego.

²² URBACT – sieciowy program UE na rzecz poprawy skuteczności polityki rozwoju miast i wzmocnienie wspólnego podejścia do zintegrowanego rozwoju miejskiego. Wspiera gromadzenie i upowszechnianie wiedzy oraz aktywnie przyczynia się do realizacji Strategii Lizbońskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz strategii zrównoważonego rozwoju UE.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina

- Stwarzanie warunków do otwierania w Lublinie przedstawicielstw dyplomatycznych innych państw (konsulaty generalne i honorowe).
- Organizacja wydarzeń o różnorodnym charakterze i ponadregionalnym znaczeniu pomagających w nawiązywaniu relacji zewnętrznych (festiwale, targi, kongresy, wystawy itp.) lub przyciągających indywidualnych gości (wydarzenia kulturalne i sportowe itp.) oraz uzupełnianie infrastruktury (budynków, terenów) potrzebnych do realizacji tych zamierzeń.
- Realizacja nowych obiektów i usług wzbogacających stałą ofertę miasta w różnych dziedzinach na poziomie wystarczająco wysokim, aby zwiększać liczbę odwiedzających miasto.

A.2.2. Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich

- Wspomaganie rozwoju relacji gospodarczych regionu z państwami Partnerstwa Wschodniego i innych krajów położonych na wschód od Unii Europejskiej – tworzenie centrum doradztwa i pośrednictwa gospodarczego.
- Cykliczne spotkania praktyków współpracy transgranicznej różnych dziedzin (np. Kongres Kultury Partnerstwa Wschodniego, Kongres Inicjatyw Europy Wschodniej).
- Utworzenie na wzór Funduszu Wyszehradzkiego zarządzanego z Lublina międzynarodowego programu grantowego dla podmiotów z krajów Partnerstwa Wschodniego i innych położonych na wschód od Unii Europejskiej.
- Organizacja specjalistycznych studiów wschodnich na obecnych uczelniach wyższych lub w formie autonomicznej instytucji.

A.2.3. Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta

- Tworzenie i doskonalenie zasobów oraz usług internetowych (w tym Biblioteki Wirtualnej).
- Rozwój projektów wokół idei „Lublin 2.0”²³, koncentrujących się na wielostronnej prezentacji miasta w przestrzeni cyfrowej.

A.2.4. Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina

- Adaptacja programu „Gościnny Lublin” z aplikacji ESK 2016.
- Ustalenie i wdrożenie programu zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym.
- Budowanie oferty turystycznej zróżnicowanej ze względu na potrzeby różnych odbiorców oraz integrującej walory miasta i regionu powiązanej z e-dostępem do jej usług.

A.2.5. Promowanie Lublina w kraju i za granicą

- Nagłaśnianie lubelskich osiągnięć i sukcesów.
- Organizacja spotkań osób związanych z Lublinem mieszkających w Polsce i za granicą.
- Nadawanie tytułu „Ambasadora Lublina” znanym postaciom, które uznają, że warto wspierać miasto swoją osobą.
- Zbudowanie relacji z mediami ogólnopolskimi i międzynarodowymi w zakresie promocji miasta.
- Rozwój programów promocyjnych towarzyszących marce „Lublin. Miasto inspiracji” i „Lublin. Inspiruje biznes”.

---

²³ Idea ta została zawarta w aplikacji ESK 2016. Zob.: rozdział 6.7. „Miasto 2.0”.

Zalecenia i Synergie

- A.2.a. Rozwojowi zasobów i usług internetowych powinny towarzyszyć dedykowane im działania poświęcone ich promocji i pozycjonowaniu w sieci.
- A.2.b. Zwiększenie zarządczej zdolności miasta do uczestnictwa w sieciach i projektach międzynarodowych (m.in. przez zintegrowaną współpracę struktur i instytucji, kwalifikacje językowe).
- A.2.c. Tworzenie przez miasto i jego interesariuszy systemowych rozwiązań asymilacji dobrych praktyk i pomysłów.
- A.2.d. Relacje zewnętrzne nawiązywane przez Urząd Miasta mogą być użyteczne dla wielu innych podmiotów i *vice versa*. Są one też tworzone w innych Obszarach Rozwojowych. Dlatego należy usystematyzować przepływ i uporządkować dotyczące ich dane. Wiąże się to np. ze stworzeniem publicznie dostępnej „mapy” operatorów w poszczególnych dziedzinach dla partnerów zagranicznych i portfela lubelskich dobrych praktyk i osiągnięć, aby pomóc w ich dyfuzji na zewnątrz.
- A.2.e. Rozwój oferty turystycznej powinien zostać zaplanowany w osobnym dokumencie skupiającym się na wdrażaniu najlepszych praktyk z innych miast Polski i świata.
- A.2.f. Przyszłość Lublina jako miasta otwartego na gości jest silnie skorelowana z przestrzennymi zagadnieniami przyjazności (B.1. Poprawa infrastruktury technicznej i B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni) oraz budowaniem oferty spędzania czasu wolnego (B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego), która również powinna być uwzględniona w programie zagospodarowania turystycznej atrakcyjności miasta.

A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej

Otwartość kulturową można uznać za specyficzny rodzaj infrastruktury komunikacyjnej, która subiektywnie skraca realnie istniejące dystanse i jest powiązana z tworzeniem relacji zewnętrznych. W czysto międzyludzkich kategoriach sprowadza się do atmosfery akceptacji osób różniących się czymś od większości: pochodzeniem, językiem, kulturą, życiowymi preferencjami czy zwyczajami. Otwartość kulturowa powinna przenikać wszelkie działania wiążące się z nawiązywaniem przez Lublin i jego mieszkańców relacji zewnętrznych.

Lublin leży w części Polski odbieranej jako konserwatywna i przywiązana do tradycji. Jednak to właśnie w lubelskiej tradycji leży otwartość kulturowa. Nie musimy więc zmieniać naszej tożsamości w imię nowych wzorców, lecz tylko lepiej ją poznać i konsekwentnie kultywować. Ma ona bowiem nowoczesny charakter, który współbrzmi ze współczesną tęsknotą za harmonijną różnorodnością. Wyrażają to słynne słowa Jana Pawła II: „Od Unii Lubelskiej do Unii Europejskiej”. Wspieranie różnorodności jest kluczowym warunkiem dążenia do innowacji. To z zewnątrz przychodzi inspiracje i niezależne oceny.

Otwartość wynika z pewności siebie, z wewnętrznego poczucia bezpieczeństwa, a więc z dojrzałej tożsamości kulturowej, dobrego zakorzenienia we własnym dziedzictwie, z odpowiedzialnych więzi z miejscem życia, z niezagrożonego poczucia tego, kim się jest. Społeczności o takim charakterze nie boją się wchodzić w dialog i są w nim wartościowymi partnerami. Słaba tożsamość kulturowa rodzi kompleksy, które wymagają kompensacji kosztem innych. To zniechęca do kontaktu i zwiększa dystans.

Dlatego też rozwój kompetencji otwartości kulturowej powinien iść w Lublinie dwutorowo: z jednej strony – w kierunku edukacji mieszkańców jako prawdziwych mieszczan „zanurzonych” w kulturze i dziedzictwie miasta i regionu; z drugiej – w kierunku kształtowania, w realnych działaniach i spotkaniach z ludźmi, postaw współpracy i tolerancji wobec różnorodności. Celowi temu może służyć m.in. program obchodów 700-lecia miasta w 2017 roku. Wydarzenie to zostanie wykorzystane analogicznie do projektu ESK 2016 – jako szansa rozwojowa miasta obejmująca „drogę dojścia” do 2017 roku, traktowanego umownie jako symboliczna „ponowna lokacja” miasta na ideach wiodących do rozwoju miast na miarę XXI wieku. Klamra przeszłość-przyszłość pozwoli na podsumowanie historii miasta i przekazanie jej przyszłym pokoleniom wraz z nowym impulsem rozwojowym opartym na nowych inspiracjach.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

A.3.1. Kształtowanie postaw sprzyjających współpracy i tolerancji wobec różnorodności we wszelkich działaniach obywatelskich i instytucjonalnych

- Stworzenie w urzędzie procedury „szybkiego reagowania” na wszelkie objawy nietolerancji.
- Programy wsparcia i pomocy dla obcokrajowców (uchodźców, mniejszości narodowych i rezydentów).

A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością

- Adaptacja programu „Wobec Wschodu” z aplikacji ESK 2016.
- Adaptacja programu „Pamięć i Antycypacja” z aplikacji ESK 2016.
- Stworzenie polsko-ukraińskiego programu zarządzania wspólnym dziedzictwem kulturalno-histerycznym.
- Wprowadzenie do szkół elementów edukacji międzykulturowej, w tym skierowanej do grona pedagogicznego.

A.3.3. Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską

- Powołanie pełnomocnika ds. relacji z diasporą żydowską.
- Nawiązanie współpracy z organizatorami wycieczek z Izraela.
- Współpraca na rzecz zachowania i udostępniania świadectw kultury żydowskiej (kirkut, Jesziwa, Podzamcze, Wieniawa, archiwalia itp.).

A.3.4. Systemowy rozwój wymiany międzynarodowej dla młodzieży szkolnej

Zalecenia i Synergie

A.3.a. Wpisanie w projekt obchodów 700-lecia Lublina dominanty otwartości kulturowej jako głównej cechy miejskości, której Lublin byłby promotorem.

A.3.b. Wdrożenie wniosków z uczestnictwa Lublina w sieci InterCultural Cities.

A.3.c. W działania wzmacniające otwartość kulturową zaangażowanych jest szczególnie wiele pozaurzędowych podmiotów, w tym NGOsy, niektóre z nich od kilkunastu lat. Realizacja Strategii w tym Celu musi opierać się na ich doświadczeniu i dorobku. Zaangażowanie Urzędu Miasta powinno mieć charakter wpierająco-koordynujący i być źródłem „wartości dodanej” ich działań.

A.3.d. Otwartość kulturowa wpływa decydująco na przyjazność miasta.

A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych

Miasta powstawały, a następnie przez wiele stuleci działały jako centra obsługi okolicznych terenów. Wraz ze swoim wzrostem i narastaniem problemów wewnętrznych od XIX wieku stawały się coraz bardziej „egoistyczne” i oderwane od potrzeb regionu. Rozwój zrównoważony oznacza dla Lublina zakończenie tej tendencji i powrót do integracji regionalnej poprzez wzmocnienie więzi regionalnych i tworzenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM).

Najważniejszą z funkcji zewnętrznych Lublina jest reprezentowanie interesów regionu: ułatwianie Lubelszczyźnie dostępu do kultury i nauki, do rynków zbytu i nowych technologii, tworzenie platformy kontaktów i wymiany gospodarczej oraz społecznej. Wobec wzrastającej mobilności społeczeństwa i akademickiego charakteru miasta Lublin jest też istotnym centrum migracyjnym, miejscem przyjmującym osoby, które decydują się na karierę związaną ze zmianą miejsca zamieszkania. Otwartość na potrzeby regionu skutkuje zwielokrotnieniem walorów samego miasta, oferując w zamian regionowi możliwość korzystania z całego skumulowanego tu potencjału. Warunkiem wypełniania tej roli jest wzmocnienie wzajemnych powiązań – zarówno komunikacyjnych, jak i instytucjonalnych – opartych na wspólnej infrastrukturze. Pomocne w budowie więzi gospodarczych jest też tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw, mających duże znaczenie dla poprawy zamożności mieszkańców regionu.

Wspólnym zasobem miasta i regionu są: dziedzictwo kulturowe, walory środowiska, produkcja i możliwości jej dystrybucji. Dlatego też od połączenia oferty turystycznej Lublina i Lubelszczyzny w dużym stopniu zależy rozwój regionalnej i miejskiej turystyki, gdyż daje to większe szanse na budowanie ciekawych programów profilowanych zgodnie z potrzebami i zainteresowaniami różnych grup odbiorców. Bogactwo kultury miasta i regionu wzmocnią możliwości jej prezentacji w Centrum Spotkania Kultur i w innych miejskich instytucjach kulturalnych, w ramach wspólnie realizowanych przedsięwzięć kulturalnych. Dobrym przykładem takiego działania jest Jarmark Jagielloński oraz inne imprezy lubelskie poświęcone specyficznej, historycznie nawarstwiającej się wielokulturowości, będącej walorem naszej części Europy. Podobna synergia występuje w obszarze związanym z ekologią i produkcją zdrowej żywności. Tematem przyszłości wymagającym współpracy miasta i regionu będzie eksploatacja złóż gazu łupkowego oraz wykorzystanie tego sektora do wzmocnienia gospodarki regionalnej.

Lublin – jako miasto o wielorakich relacjach, znacznie przekraczających jego granice – ma aspiracje metropolitalne. Realizacja ich zależy od zacieśnienia współpracy z sąsiednimi gminami i powiatami, już dziś korzystającymi z infrastruktury dużego miasta. Przede wszystkim dotyczą one uspołnienia obsługi obszaru metropolitalnego, pomimo występujących barier prawnych i kompetencyjnych. Sprawna komunikacja, wspólne priorytety ekologiczne, porozumienia dotyczące funkcjonowania szkół i innych obiektów infrastruktury społecznej w tym poszerzonym obszarze – wszystko to stworzy lepsze warunki do gospodarczej synergii miasta i jego otoczenia, zwiększy konkurencyjność i otworzy nowe możliwości rozwoju.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM)

- Budowa Zintegrowanego Intermodalnego Dworca (obejmującego główny dworzec kolejowy i autobusowy) stanowiącego zasadniczy węzeł transportu zbiorowego od zasięgu lokalnego, przez regionalny do międzynarodowego.
- Rozwój systemu transportu publicznego w ramach LOM.
- Budowa kolei metropolitalnej.

A.4.2. Integracja informacji oraz usług publicznych w celu stworzenia „przyjaznego otoczenia” w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym

- Współpraca miasto-region w celu delimitacji i spójnego zagospodarowania przestrzennego LOM.
- Sukcesywne rozszerzanie porozumień między miastami i gminami tworzącymi Lubelski Obszar Metropolitalny na rzecz uspołnienia obsługi LOM.

A.4.3. Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region

- Działania wspólnie z Urzędem Marszałkowskim na rzecz programu użytkowego Centrum Spotkania Kultur jako centrum kulturalnego i edukacyjnego dla regionu.
- Stworzenie specjalnej oferty turystycznej zachęcającej do odwiedzenia regionu (idea Lublina jako „bramy” prowadzącej w głąb regionu).
- Adaptacja programu „Miasto i Region” z aplikacji ESK 2016.
- Udział Lublina w regionalnej współpracy i promocji gospodarczej.

Zalecenia i Synergie

A.4.a. Stworzenie programu wymiany wiedzy i doświadczenia między regionem i miastem w różnych dziedzinach i na różnych poziomach (administracja, gospodarka, kultura, ekologia, turystyka itd.).

A.4.b. Stworzenie miejsko-regionalnego partnerstwa na rzecz rozwoju marszałkowskich instytucji kultury znajdujących się na terenie Lublina oraz ułatwienia dostępu mieszkańcom regionu do miejskiej kultury.

A.4.c. Cel ten dotyczy głównie współdziałania pomiędzy instytucjami samorządowymi, których pole widzenia jest silnie determinowane przez myślenie sektorowe oraz lokalne problemy danego obszaru. Dlatego też byłoby pożądane, aby do realizacji opisanych tu działań zastosować specjalne narzędzia współpracy takie jak: klastry²⁴ i projekty pilotażowe, dzięki którym partnerzy mogliby poszerzać swoje kompetencje współpracy na zasadzie „nauki przez działanie”.

A.4.d. Realizacja Działania A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM) powinna uwzględniać wysoki priorytet rozwoju powiązań komunikacyjnych ze Świdnikiem (komunikacja miejska, kolej metropolitalna, drogi rowerowe i piesze itd.).

A.4.e. Inwestycje polegające na budowaniu wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego mogą być realizowane w sposób zintegrowany (np. w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych), także z możliwością rozszerzenia zakresu działań o zadania z innych obszarów będących w sferze zainteresowania władz miasta.

---

²⁴ Klaster to sieć efektywnych połączeń wykorzystujących istniejący na danym obszarze potencjał synergii osób, przedsiębiorstw, uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych, instytucji otoczenia biznesu oraz władz lokalnych i regionalnych. Tworzenie klastrów czy też inicjatyw klastrowych ma na celu podniesienie konkurencyjności danego sektora przemysłu lub usług.

B. Przyjazność

Lublin przyjazny

Miasta od zawsze dają swoim mieszkańcom poczucie bezpieczeństwa wynikające z przebywania w oswojonej przestrzeni, z przynależności do społeczności i posiadania własnej kultury. Dziś te podstawowe ludzkie potrzeby (ale na wyższym już poziomie) zaspokajają przyjazność, którą można uznać za cechę definiującą nowoczesną miejskość i urbanizację. Miasto, w którym panuje serdeczna atmosfera, pełna zaufania i wzajemnego szacunku, staje się powiększonym „domem” – miejscem, dla którego warto pracować; miejscem, w jakim domownikom przyjemnie się żyje, a goście czują się jak u siebie.

Lublin już teraz ma wiele z tej atmosfery. Taka wydaje się nasza tradycja, temu też zawdzięczamy fakt, że pomimo niezbyt wysokiej zamożności, liczebność mieszkańców miasta spadała wolniej niż w innych miastach o podobnej wielkości. Lublin jest miastem na ludzką miarę. Ma czytelny układ i nie przytłacza skalą zabudowy. Zwraca uwagę dużą ilością zieleni i przystępnością charakterystyczną dla dobrej, polskiej prowincji. Chcemy te walory wzmocnić i pogłębić, nasycić dbałością o wspólną przestrzeń i czas, wpisać je w przestrzenną strukturę miasta i włączyć mieszkańców w proces zmian, sprawiając, by je współtworzyli.

O przyjazności miasta decyduje wiele jego funkcji odpowiadających szerokiemu wachlarzowi potrzeb mieszkańców – od bardziej przyziemnych do wysokich. Przyjazność Lublina na poziomie podstawowym będzie określana przez wygodę życia codziennego, czyli sprawność usług i dostępność do miejsc codziennych działań i obowiązków (nauka, praca) oraz łatwość ich realizacji (wygodne i bezpieczne dojazdy i dojścia, bezpieczeństwo i jakość przestrzeni publicznych), a także przez dostępność atrakcyjnych form wypoczynku w czasie wolnym od obowiązków – a więc przez to wszystko, co w skali domu zapewnia jego ład i dobra organizacja.

Ważnym wymiarem przyjazności miasta, wymagającym osobnego potraktowania, jest przyjazność względem środowiska naturalnego, czyli kompleksowe stosowanie zasad rozwoju zrównoważonego jednocześnie w wielu sektorach, uwzględniające skuteczną ochronę i wzmacnianie systemu przyrodniczego Lublina, najnowsze sposoby zamykania obiegu materii, a także oszczędzania energii i wykorzystania energii odnawialnej oraz promowania gospodarki niskoemisyjnej. Zagadnienie to wymaga zintegrowania przewijających się w wielu miejscach Strategii różnorodnych Działań, również tych niewymienionych wprost. Należą do nich m.in. programy oszczędności energii w transporcie, budownictwie, usługach komunalnych (Cel B.1. Poprawa infrastruktury technicznej), dążenie do „zagęszczania miasta”, obniżające koszty energetyczne na mieszkańca i koszty tworzenia infrastruktury (Działanie B.2.1, w którym jest mowa o „mieście kompaktowym”), dążenie do zamknięcia obiegu materii (Działanie B.1.4, zawierające zagadnienia związane z gospodarką odpadami), wspieranie tworzenia miejskich systemów mikrogeneracji energii takich jak turbiny wiatrowe, baterie słoneczne itd. (Obszar C. Przedsiębiorczość) czy edukacja dotycząca pro-ekologicznych praktyk życia codziennego (Cel B.5. Podnoszenie jakości edukacji).

B.1. Poprawa infrastruktury technicznej

Mimo obserwowanego w ostatnich latach przyspieszenia inwestycji miejskich mających na celu poprawę infrastruktury technicznej, potrzeby Lublina wymagają dalszych starań w tym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem wymogów rozwoju zrównoważonego i wysokich standardów ekologicznych.

Od ich kontynuacji zależy nie tylko poprawa warunków inwestowania, ale też jakość obsługi mieszkańców i instytucji oraz dostosowanie miasta do podstawowych potrzeb wszystkich jego użytkowników związanych z dostępnością komunikacyjną, warunkami sanitarnymi, ogrzewaniem i oświetleniem. Jakość infrastruktury technicznej wpływa także na efektywność energetyczną, decydując o kosztach codziennej aktywności każdego mieszkańca, każdej firmy czy instytucji, także o wydatkach publicznych. W końcu wpływa też na jakość środowiska miejskiego: czystość powietrza, poziom hałasu, jakość wody w rzekach i zbiornikach.

Należy kontynuować proces poprawy układu komunikacyjnego miasta, aby usprawnić jego funkcję usługową i dostępność. Obok realizacji zdefiniowanych od dawna inwestycji drogowych, służących usprawnieniu połączeń pomiędzy różnymi częściami miasta, należy rozwijać i promować sieć połączeń pieszych i rowerowych oraz usprawniać transport publiczny, dążąc do budowania systemu transportu zrównoważonego. Mieszkańcy powinni mieć jak najszerszy wybór sposobów przemieszczania się.

Kryzys ekonomiczny ujawnił konieczność poprawy efektywności energetycznej miast i dbałości o ich bezpieczeństwo energetyczne. Rozwiązania systemowe w tym zakresie wymuszają potrzebę modernizacji odbiorników energii. Dotyczą one zarówno systemów grzewczych, jak i oświetlenia miasta, i są zgodne z interesem indywidualnych odbiorców energii w mieście, sprzyjając redukcji zużycia energii. Władze Lublina mają świadomość, że zmiany te będą wymagać nie tylko decyzji na szczeblu krajowym, ale także zaangażowania samorządów.

Neutralizowanie oddziaływania miasta na środowisko naturalne, przy jednoczesnej poprawie dostępu i jakości usług, dotyczy podstawowych systemów obsługi miasta: wodociągów, kanalizacji sanitarnej i deszczowej, a także systemu gromadzenia i zagospodarowania odpadów komunalnych i innych. Sprostanie wyzwaniom rozwojowym miasta oznacza jednocześnie konieczność ustawicznej modernizacji tych systemów w interesie nie tylko obecnych użytkowników, ale również przyszłych pokoleń.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej

- Usprawnienie połączeń drogowych między dzielnicami i osiedlami.
- Stworzenie programu zarządzania indywidualnym ruchem samochodowym w celu zmniejszenia jego uciążliwości dla innych uczestników ruchu.
- Budowę dróg dojazdowych do Zintegrowanego Intermodalnego Dworca.
- Udrożnienie komunikacji w Lublinie poprzez m.in.:²⁵
  - dokończenie budowy tzw. małej obwodnicy Lublina (Obwodnica Śródmiejska – wokół Śródmieścia),
  - budowę tzw. średniej obwodnicy Lublina (Obwodnica Miejska – połączenia między dzielnicami), w tym:
    - przedłużenie ul. Bohaterów Monte Casino
    - przedłużenie ul. Krańcowej do ul. Wrotkowskiej poprzez ul. Wyścigową,
  - przebudowę ul. Grygowej wraz z budową wiaduktu,
  - budowę ul. Muzycznej wraz z mostem przez rzekę Bystrycę oraz przebudowę i przedłużenie ul. Głębokiej,
  - budowę Trasy Zielonej od skrzyżowania Lubelskiego Lipca 80 do al. Jana Pawła II,
  - przebudowę ul. Narutowicza oraz ul. Nadbystrzyckiej,
  - wprowadzenie ruchu jednokierunkowego w Śródmieściu.

B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej

- Poszerzenie jej na nowe obszary miasta.
- Rozbudowa taboru.
- Inteligentny system zarządzania ruchem i informacją dla pasażerów.
- Promowanie i rozwój niskoemisyjnego transportu miejskiego.

B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta

- Rozwój sieci dróg komunikacji pieszej przyjaznej dla osób z niepełnosprawnością i seniorów (obejmującej m.in. kładki, windy, regulację sygnalizacji świetlnej).
- Wdrażanie Polityki Rowerowej i rozbudowa infrastruktury rowerowej.

B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego

- Rozbudowa i modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej, podłączanie nowych gospodarstw domowych do sieci.
- Rozwój systemu proekologicznej gospodarki odpadami.
- Rozbudowa składowiska odpadów.
- Zwiększanie efektywności energetycznej miasta.
- Ochrona wód powierzchniowych poprzez modernizację sieci kanalizacji deszczowej.

---

²⁵ Propozycje rozwiązań komunikacyjnych zob.: *Studium komunikacyjne oraz koncepcja organizacji ruchu w obszarze centralnym miasta Lublin. Studium komunikacyjne – Materiały przygotowane na konsultacje społeczne w dniu 11 października 2012 r.* [www.um.lublin.pl/um/index.php?t=210&id=175640].

Zalecenia i Synergie

- B.1.a.* Miastu jest potrzebna radykalna zmiana priorytetów komunikacyjnych według hierarchii różnych uczestników ruchu stosowanej w przyjaznych miastach zachodnich (piesi, rowerzyści, użytkownicy transportu publicznego, indywidualni użytkownicy samochodów).
- B.1.b.* Przestrzenie tras komunikacyjnych, a zwłaszcza ulic i placów, powinny oprócz obsługi ruchu kołowego zapewniać odpowiednie wrażenia estetyczne i jakość ekologiczną. Zieleń przyuliczna, oświetlenie, zestawy mebli miejskich, ochrona przed nadmiernym hałasem oraz ekspozycja krajobrazu miejskiego powinny być równie ważne jak techniczne parametry jezdni i zasady organizacji ruchu.
- B.1.c.* Cele A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina i B.1. Poprawa infrastruktury technicznej powinny być realizowane z poszanowaniem jakości przestrzeni miasta. W szczególności należy unikać niszczenia terenów zieleni, dewastacji krajobrazu, tworzenia trudnych do pokonania barier i fragmentacji miasta. Może to być przedmiotem osobnej międzysektorowej strategii łączącej zagadnienia inwestycyjne z proekologicznymi.

B.2. Zwiększenie komfortu życia

Poczucie wygody życia reprezentuje najbardziej podstawowe potrzeby mieszkańców związane z przyjaznością miasta. Chodzi tu, po pierwsze, o jakość przestrzeni miejskich; po drugie, o poprawę warunków mieszkaniowych; po trzecie, o działania na rzecz grup społecznych zmarginalizowanych lub wymagających szczególnej opieki; po czwarte, o pewne rutynowe obszary działań gminy, takie jak obsługa interesantów, w których można osiągnąć spektakularny postęp.

Lublin, jak wszystkie polskie miasta, potrzebuje zasadniczej poprawy polityki przestrzennej. Bez niej grozi miastu narastanie chaosu przestrzennego i stopniowa utrata walorów historycznych i naturalnych pod presją doraźnie zaspokajanych potrzeb inwestorów. Kierunki zmian systemowych w tym zakresie zapowiadają opublikowane niedawno Założenia Krajowej Polityki Miejskiej i Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.

Przy wykorzystaniu naturalnych walorów krajobrazu oraz dotychczasowych stref zurbanizowanych jest możliwe stosunkowo szybkie wprowadzenie korekt sprzyjających poprawie funkcjonowania miasta zgodnie z postulatami zrównoważonego rozwoju. Układ dolin i wąwozów przenikający obszary zabudowy stwarza doskonale warunki do rekreacji mieszkańców i promowania zdrowego trybu życia. Poprawie układu komunikacyjnego, opisanej m.in. w Działaniu B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej, powinna towarzyszyć stopniowa korekta funkcjonalna, sprzyjająca redukowaniu liczby codziennych dojazdów, przez przybliżanie miejsc pracy, nauki i usług do miejsc zamieszkania. W ten sposób można wpływać na ograniczanie ruchu, by w dłuższej perspektywie zmniejszyć potrzebę budowy sieci nowych dróg, a jednocześnie uniknąć wzrostu nakładów czasu i pieniędzy na codzienne dojazdy. Lublin posiada naturalne i historyczne warunki sprzyjające wytworzeniu sieci wielofunkcyjnych, niemal samowystarczalnych dzielnic i osiedli, dzięki rozwojowi idei policentrycznego założenia układu miasta z 1959 roku.

Mieszkalnictwo jest drugim kluczowym czynnikiem służącym poprawie warunków życia. O ile nowe inwestycje mieszkaniowe są adresowane do zamożniejszej części mieszkańców, o tyle poprawa standardów już istniejących zasobów mieszkaniowych może okazać się dostępniejszym i powszechniejszym sposobem rozwiązywania problemów mieszkaniowych. Jednocześnie stanowi ważny aspekt rewitalizacji starszych dzielnic miasta. Może też częściowo zastąpić tendencje do budowania domów poza miastem. Rozwój taniego budownictwa mieszkaniowego czy infrastruktury społecznej (zwłaszcza służącej rodzinom z dziećmi) może skompensować niższe zarobki mieszkańców.

Wygoda życia polega także na dostosowaniu miasta do potrzeb różnych grup mieszkańców. Wśród nich dzieci i seniorzy szczególnie zasługują na opiekę i realizację ich potrzeb. Dzieci to przyszłość społeczności Lublina. Na wszystko, co dobrego spotka ich w mieście dziś, odpowiedzą dobrem w przyszłości jako obywatele. Ponadto, każde dziecko jest przedmiotem troski swoich rodziców, dziadków i babć. Każde więc działanie skierowane do dzieci przekłada się na rozwój ich rodzin. Wysoki priorytet jakości życia seniorów nie potrzebuje szczególnego uzasadnienia wobec zjawiska starzejącego się społeczeństwa i decyzji o wydłużeniu wieku aktywności zawodowej. Wykorzystanie ich wiedzy i doświadczeń oraz zapewnienie im poczucia bezpieczeństwa socjalnego, zależnego nie tylko od zamożności, stanowi o zdolności kumulowania dorobku pokoleń i istotnie poprawia jakość życia. Równie ważne są – zadbanie o poprawę warunków życia osób z niepełnosprawnością i starania o umożliwienie im normalnego (w miarę ich możliwości) uczestnictwa w życiu miasta. Bezpieczeństwo socjalne tej grupy osób, powiązane z ich aktywnością zawodową, jest istotne także w kontekście niematerialnym, stanowi bowiem platformę ich integracji ze społeczeństwem.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina pod kątem wygody mieszkańców i optymalizacji ruchu oraz innych aspektów zrównoważonego rozwoju układu przestrzennego

- Racjonalne gospodarowanie zasobami przestrzeni z priorytetem kształtowania zwartej struktury terenów zurbanizowanych (integrowanie funkcji, zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy i uzupełnianie istniejącej – tzw. miasto kompaktowe).
- Rygorystyczna ochrona terenów zieleni, a w szczególności suchych dolin i wąwozów przed zabudową i grodzieniami.
- Kształtowanie spójnego systemu powiązanych ze sobą terenów zieleni (powiązania przyrodnicze i rekreacyjne).

B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania

- Poprawa istniejących zasobów mieszkaniowych miasta.
- Ochrona funkcji mieszkaniowych w centrum miasta.
- Wsparcie (organizacyjne, prawne) oddolnie powstających wspólnot mieszkaniowych i małych spółdzielni.

B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność usług (publicznych i komercyjnych) oraz lokalnych miejsc pracy

B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych

- Polepszanie dostępu do usług ochrony zdrowia.
- Usprawnienie obsługi mieszkańców i dostępu do informacji publicznej, a w tym:
  - karta miejska (zintegrowany system płatności i udostępniania usług),
  - polepszenie dostępu do informacji publicznej według zasady dogodności, m.in. z wykorzystaniem osiągnięć technologii cyfrowych,
  - budowa przyjaznego dla mieszkańców Nowego Ratusza (konsolidacja usług dla mieszkańców, interesariuszy oraz inwestorów w jednym miejscu),
  - program nieodpłatnej pomocy prawnej dla obywateli Lublina.
- Tworzenie i realizacja zintegrowanych, interdyscyplinarnych programów adresowanych do grup o specyficznych potrzebach:
  - dzieci i ich rodzice (oferta spędzania czasu wolnego, miejsca przyjazne rodzinie itp.),
  - seniorzy (np. Centrum Aktywizacji Seniorów, a także system rabatowy oraz informacyjny, promocja postaw aktywnych itp.),
  - rodziny zagrożone wykluczeniem lub będące w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin wielodzietnych i niepełnych,
  - osoby z niepełnosprawnością (aktywizacja, zwiększanie dostępu do dóbr i usług, likwidacja barier komunikacyjnych, architektonicznych, mentalnych itp.).

B.2.5. Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego

- Usprawnianie systemu monitoringu, współpraca z policją i strażą miejską, odpowiednie zarządzanie przestrzenią (projektowanie bezpiecznych osiedli, rewitalizacja, partycypacja i organizacja ruchu), edukacja itp.

B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta (w sytuacji, gdy będą wskazywały na to analizy demograficzne i ekonomiczne)

Zalecenia i Synergie

- B.2.a.* Miasto nie może zaniedbywać poprawy wygody życia mieszkańców w ramach swoich rutynowych działań takich jak: bezpieczeństwo publiczne, pomoc społeczna czy usługi komunalne – są to jednak warunki konieczne, niewystarczające do zapewnienia Lublinowi w tym względzie wyróżniającej pozycji.
- B.2.b.* Poczucie wygody jest warunkowane przez wiele heterogenicznych czynników, dlatego też poświęcone mu działania mają charakter holistyczny i interdyscyplinarny i często pokrywają się z działaniami w innych Obszarach Rozwojowych.
- B.2.c.* Przyjazność tkwi w szczegółach – do tworzenia przyjaznych rozwiązań jest potrzebna wyobraźnia projektantów (w stosunku do obiektów, interfejsów, działań i procesów), oparta na empatii, którą można rozwijać dzięki specjalnym metodom projektowania z udziałem użytkowników (por. Obszary Inspiracji 6.12. Partycypacja społeczna i 6.13. Grupy kreatywne).
- B.2.d.* W tym Celu niezbędne jest systemowe badanie potrzeb różnych grup, a także współpraca z ich kreatywnymi przedstawicielami, także w składach reprezentujących potrzeby kolidujące. Tylko w ten sposób można bowiem określić, co dla mieszkańców jest wygodne, i wypracować optymalne rozwiązania. Efektywność realizacji tego priorytetu łączy się z efektywnością wdrażania partycypacyjnego zarządzania miastem.

B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni

Kultura przestrzeni opisuje otoczenie, w którym ma się ochotę przebywać. Pomaga dążyć do podnoszenia jakości życia za pomocą przestrzeni kształtowanej często przez samych użytkowników, zgodnie z ich potrzebami i marzeniami. Szczególne miejsce zajmuje w niej przestrzeń publiczna, z którą wszyscy spotykają się codziennie i dlatego powinna być tworzona z wyjątkową kulturą. Użytkownicy postrzegają przestrzeń w sposób zintegrowany jako sieć relacji między wszystkim, co w niej postrzegamy lub jej przypisujemy. Kultura przestrzeni dotyczy tak rozumianego wielowymiarowego wpływu przestrzeni na życie mieszkańców oraz wpływu ich życia na przestrzeń.

Przestrzeń jest nieodnawialnym zasobem miasta, dlatego należy ją kształtować ze szczególną odpowiedzialnością wobec przeszłych i przyszłych pokoleń, by harmonijnie zaspokajała ludzkie potrzeby. Jest to wyzwanie dla planowania przestrzennego, które powinno być na tyle intensywne, aby wyprzedzać i przeważać presję zmian przestrzennych ze strony inwestorów i naturalnych procesów demograficznych czy rozwojowych.

Wysoka kultura przestrzeni oznacza racjonalne i przemyślane gospodarowanie przestrzenią, a także dbłość o jej estetykę i piękno z priorytetowym traktowaniem walorów historycznych, krajobrazowych i ekologicznych. Cechami takiego otoczenia są m.in.: dostępność pieszo i rowerem codziennych celów podróży, wygodna i estetyczna mała architektura, obecność sztuki publicznej, brak hałasu akustycznego i wizualnego, możliwość łatwego obcowania z naturą i historią, urozmaicone widoki i obecność panoram, dobre warunki do rekreacji, atrakcyjne miejsca spotkań, dbłość o estetykę w dużej i małej skali, czytelny układ urbanistyczny.

Przestrzeń świadczy o kulturze. Działa jak medium społecznej komunikacji, które uczy i wychowuje, informując mieszkańców i gości o panujących w danym miejscu normach zachowania i grupowych wartościach. Dlatego tak ważne jest w kulturze przestrzeni rozumienie przestrzennej logiki miasta, respekt dla jego dawnych budowniczych i ich umiejętności wpisywania budynków w krajobraz. Dziedzictwem historycznym Lublina w tym względzie jest m.in.: specyficzna architektura, urozmaicony przebieg ulic i zmienne widoki łącznie z szerokimi panoramami. Małą liczbę budowli monumentalnych kompensuje obfitość miejsc kameralnych oraz bogatych w znaczenia i opowieści istotne dla rozumienia historii miasta, Polski i Europy.

W otoczeniu krzyżują się potrzeby wszystkich jej użytkowników, co daje im możliwość rozwoju w kierunku wzajemnego zrozumienia i empatii. Pozytywne skutki kultury przestrzeni przekładają się na proces „oswajania” przestrzeni życia poza własnym mieszkaniem, m.in. przez rozwój relacji sąsiedzkich, podejmowanie wspólnych zamierzeń kulturalnych i społecznych, a także rozwiązywanie lokalnych problemów. Dlatego też miasto powinno dysponować jak największą liczbą miejsc spotkań, by razem spędzać czas w pracy oraz w ramach wypoczynku. Dzięki temu przestrzeń publiczna zmienia się w przestrzeń wspólną, a życie w niej nabiera smaku i koloru.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina

- Wykorzystanie potencjału rozwoju rejonu dworca kolejowego wraz z poprawą jego dostępności i możliwością lokalizacji centrum obsługi biznesu.
- Rewitalizacja Placu Litewskiego wraz z przedłużeniem deptaka na ul. Krakowskie Przedmieście.
- Rewitalizacja obszaru Podzamcza i okolic.
- Zagospodarowanie dolin rzecznych (Bystrzyca, Czerniejówka i Czechówki), suchych i wąwozów w formie systemu terenów zielonych dla wzmocnienia niepowtarzalnych walorów środowiskowych miasta oraz nadanie im nowych funkcji publicznych poprzez tworzenie przestrzeni aktywności plenerowych.
- Rewitalizacja terenów zajezdni MPK na Helenowie poprzez stworzenie nowoczesnego centrum biurowo-usługowego („Lubelskie City”) o wysokiej zabudowie.

B.3.2. Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta

- Dokończenie i realizacja programu zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym.
- Prawna ochrona obiektów i miejsc z listy Dóbr Kultury Współczesnej.²⁶
- Długofalowe starania o wpis zabytkowego centrum Lublina na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
- Aktywna ochrona panoram i widoków miasta.

B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta

- Powiększanie stref ruchu pieszego dogodnych dla kontaktów społecznych, z dbałością o ich estetykę i jakość użytkową.
- Program wprowadzania sztuki w przestrzeń miasta.
- Stworzenie i wdrażanie Systemu Informacji Miejskiej służącego orientacji w mieście.
- Poprawa krajobrazu akustycznego miasta bez naruszania walorów widokowych.

B.3.4. Budowanie wrażliwości i odpowiedzialności za jakość przestrzeni i środowiska miejskiego

- Rozwój programów edukacji przestrzennej.
- System małych grantów na rzecz upiększania otoczenia (w ramach partycypacji).
- Program zarządzania reklamami zewnętrznymi w przestrzeni publicznej.

B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta

B.3.6. Rozwój, wzmacnianie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta

- Inwentaryzacja przyrodnicza miasta w cyklu pięcioletnim wraz z oceną zmian w zasobach, walorach i warunkach funkcjonowania przyrody miasta oraz z wnioskami dotyczącymi kierunków dalszego rozwoju systemu przyrodniczego miasta.

---

²⁶ Lista ta została opracowana przez zespół przedstawicieli organizacji zawodowych (Stowarzyszenia Architektów Polskich, Towarzystwa Urbanistów Polskich, Stowarzyszenia Historyków Sztuk, Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków), powołany zarządzeniem przez Prezydenta Miasta Lublin w celu zachowania tożsamości kulturowej miasta z uwzględnieniem historycznego ciągu twórczości architektonicznej i urbanistycznej, łącznie z dniem dzisiejszym.

Zalecenia i Synergie

- B.3.a.* Konsekwentne egzekwowanie prawa w drobnych sprawach (np. nielegalne parkowanie), które w masowej skali istotnie wpływają na pogarszanie jakości funkcjonowania przestrzeni miasta.
- B.3.b.* Ponieważ przestrzeń jest zarządzana przez wielu operatorów, działania w obszarze kultury przestrzeni powinny być heterarchiczne²⁷, oparte na poziomej współpracy między nimi.
- B.3.c.* Kultura przestrzeni integruje Cele B.1. Poprawa infrastruktury technicznej, B.2. Zwiększenie wygody życia i B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego.
- B.3.d.* Działanie B.3.6. Rozwój, wzmocnienie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta jest jednym z kryteriów realizacji Działania B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta. Wymaga ono także koordynacji i spójności na wielu poziomach zmian przestrzennych realizowanych przez różnorodne podmioty. Spektrum tych zmian obejmuje zarówno tematy już podjęte w Strategii Rozwoju Lublina 2020 (m.in. rewitalizacja dolin i rozwój terenów zielonych), ale również zależne od przyszłych ustaleń (np. stworzenie „zielonego pierścienia” wokół miasta, nowych obszarów prawnie chronionych, zbiorników wodnych, dzielnic parkowych, renaturalizację wybranych terenów itp.).

---

²⁷ Przez heterarchię jest tu rozumiana sieciowa współpraca zależna od kontekstu i kompetencji; elastyczne złożenie wielu hierarchii.

B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego

Czas wolny mieszkańców to naturalne zasoby lokalnej społeczności, o które toczy się gra rynkowa pomiędzy wieloma podmiotami próbującymi pozyskać te zasoby dla konsumpcji proponowanych przez siebie usług, szczególnie w sektorze nowych mediów. W efekcie grozi nam rozwój społeczności wyalienowanej z miejsca swojego życia. Dlatego – szanując wolne wybory mieszkańców – w trosce o ich zdrowie i zachowanie lokalnej tożsamości miasto powinno tworzyć dla nich jak najatrakcyjniejszą ofertę spędzania czasu wolnego w swojej przestrzeni oraz infrastrukturze, opierając się na swoich zasobach kulturowych i społecznych.

Kultura czasu wolnego oznacza nie tylko tworzenie ciekawej oferty dostosowanej do istniejących preferencji mieszkańców i ich aktualnych możliwości odbioru i zaangażowania, ale także proponowanie im rzeczy nieznanych, pomaganie w odkrywaniu nowych pasji i możliwości oraz zdobywaniu nowych umiejętności i wiedzy. Dlatego też podstawą oferty kultury wolnego czasu jest aktywne uczestnictwo oraz edukacja kulturalna i sportowa. Sport i kultura to dziedziny o różnej specyfice, ale połączone odczytywaną obecnie na nowo starożytną ideą jedności ducha i ciała. Mają wiele cech wspólnych. Należy do nich udział w działaniach zespołowych, możliwość wykazania się, aktywność, przekraczanie granic swoich możliwości i widowiskowość. Są to podstawowe ludzkie potrzeby, których zaspokojenie podnosi zadowolenie z życia. Sport i kultura jednoczą mieszkańców, budują wspólną tożsamość, poczucie dumy i promują miasto.

Możliwości spędzania czasu wolnego, które interesariusz miasta postrzega w sposób zintegrowany, mają bardzo interdyscyplinarny i międzysektorowy charakter od strony organizacyjnej. Składają się na nie działania stricte kulturalno-artystyczne i sportowe, ale także edukacyjne (poznawcze czy związane z rozwojem umiejętności), rekreacyjne i turystyczne, o charakterze czynnym lub biernym, dla różnych grup wiekowych, rodzin itd. Kluczem do strategicznego planowania tych działań jest synergia międzysektorowa. Jej podstawowy składnik stanowią dokumenty strategiczne dotyczące kultury (w tym rezultaty projektu ESK 2016) i sportu, które powinny zostać uspołnione ze Strategią główną i wsparte programami działań w pokrewnych Obszarach i Celach, np. rozwoju i udostępniania infrastruktury. Swoistą „infrastrukturą czasu wolnego” dla Lublina może stać się system terenów zielonych zaadaptowanych do celów rekreacyjnych i sportowych poprzez wyposażenie ich w odpowiednie urządzenia i obiekty. Część z nich może być połączona z obiektami infrastruktury społecznej: przedszkolami, szkołami czy domami opieki. Miejsca takie mogą powstawać z inicjatywy Rad Dzielnic, stowarzyszeń lub grup osób zainteresowanych korzystaniem z nich i dbaniem o ich stan.

Oferta spędzania czasu wolnego we wszelkich obszarach ma za zadanie wspierać wszechstronnie osobowy i fizyczny rozwój mieszkańców w formach właściwych tym obszarom. Tak więc oferta kulturalna powinna m.in. rozwijać orientację odbiorców w kulturze polskiej i światowej na poziomie tak mainstreamu jak i awangardy, tradycji i nowoczesności, a oferta sportowa powinna obejmować sport kwalifikowany i amatorski, szkolny i rekreację ruchową (w tym sporty niszowe), przyczyniając się do pobudzenia w mieszkańcach potrzeb i upodobań związanych z aktywnością fizyczną i do polepszania ich zdrowia. W obu tych obszarach należy dążyć do maksymalizacji poziomu i osiągnięć w wybranych dyscyplinach oraz zarówno prowadzić programowe działania sektorowe, jak i wspierać inicjatywy oddolne, społeczne czy komercyjne. Niezwykle istotnym elementem tworzenia oferty czasu wolnego jest budowanie publiczności oraz nacisk na uczestnictwo aktywne i twórcze połączone z edukacją (zróżnicowanie poziomu oferty, tworzenie ścieżek rozwojowych czy piramid szkoleniowych).

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych

- Projekt „Morze Lublin” – oczyszczenie i zagospodarowanie sportowe, biznesowe i rekreacyjne Zalewu Zemborzyckiego.
- Zagospodarowanie doliny rzeki Bystrzycy wraz z powiązaniem z nią Parkiem Ludowym, Parkiem Rusalka, Parkiem Zawilcowa i Parkiem Bronowickim jako kluczowy etap rozwoju publicznych terenów zieleni w Lublinie.
- Rozwój infrastruktury sportowej w dzielnicach.
- Rozwój rekreacyjno-turystycznej infrastruktury rowerowej.
- Budowa toru wyścigów konnych.
- Tworzenie przestrzeni do uprawiania sportów na świeżym powietrzu (boiska, korty tenisowe itp.).
- Wspieranie działań na rzecz „mądrego i odpowiedzialnego” kibicowania.

B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców Lublina w działaniach kulturalnych

- Wsparcie istniejących na terenie miasta placówek muzealnych w zakresie nowych metod zarządzania i udostępniania oferty.
- Utworzenie kompleksu muzealno-edukacyjnego o profilu tematycznym opartym na lubelskim potencjale w dziedzinie sztuki i dziedzictwa kultury.
- Poszerzanie oferty muzealno-edukacyjnej w ramach istniejącego potencjału (np. polepszenie dostępności zbiorów, pomieszczeń, obiektów itd.).
- Stworzenie zintegrowanego systemu informacji o ofercie kulturalno-rekreacyjno-edukacyjnej w przestrzeni publicznej dla poszczególnych grup wiekowych.
- Stworzenie programu ożywienia kulturalnego w dzielnicach „Dzielnice Kultury”.
- Promowanie aktywności bibliotek wśród mieszkańców.
- Tworzenie warunków do lepszego zarządzania w istniejących i nowo powstających instytucjach kultury.
- Wspieranie pracowni artystycznych.

Zalecenia i Synergie

B.4.a. W obszarach tych często są organizowane spektakularne wydarzenia wymagające specjalistycznych obiektów. Realizacja tych wydarzeń i budowa potrzebnej dla nich infrastruktury zostały ujęte w Celu A.2. Rozwój relacji zewnętrznych. Należy dokładać starań, aby wydatkom na te wydarzenia i obiekty towarzyszyły w ich obszarach tematycznych proporcjonalnie intensywne działania wspierające edukację i aktywne uczestnictwo mieszkańców.

B.4.b. Rozwój istniejących i promocja nowych form spędzania czasu wolnego, łączących aktywność fizyczną z kulturą i edukacją (takich jak turystyka, „nowy cyrk”, zabawy tradycyjne, nieszablonowe place zabaw, sporty niszowe itp.), stanowią ofertę dla grup narażonych na marginalizację w dotychczasowej ofercie spędzania czasu wolnego takich jak: nastolatki, mieszkańcy dzielnic-sypialni, ludzie obciążeni pracą i wychowaniem dzieci (łączenie aktywności dzieci i rodziców) oraz seniorzy.

B.4.c. Kultura operuje w sferze znaczeń i wartości, a sport w strefie podnoszenia kwalifikacji i współzawodnictwa, dlatego strategia rozwoju kultury może wzorować się na pragmatycznym myśleniu stosowanym w rozwoju sportu, zaś rozwój sportu może skorzystać na ideowym podejściu charakterystycznym dla kultury.

B.5. Podnoszenie jakości edukacji

Edukacja zapewnia mieszkańcom poczucie bezpieczeństwa. Wiedza i umiejętności przekazywane w szkole dają nam kontrolę nad otoczeniem. Dzięki nim lepiej rozumiemy rzeczywistość i umiemy wobec niej odpowiednio postępować. Szkoły zapewniają rodzicom opiekę nad dziećmi, a dzieciom przynależność do grup koleżeńskich. Wszystko to kwalifikuje oświatę jako ważny czynnik decydujący o przyjazności miasta.

Dbanie o szkoły jest jednym z obowiązkowych zadań samorządu, który ma zapewnić placówkom oświatowym stabilną działalność. Jednak świat wraz ze swoimi wymaganiami zmienia się dużo szybciej niż programy szkolne. Nie premiują one twórczego kojarzenia informacji, lecz ich biernie zapamiętywanie, uczą sukcesu indywidualnego kosztem grupowego, a system ocen koncentrujący się na wytykaniu błędów zniechęca do kreatywności oraz samodzielności myślenia. Znaczna część edukacji przebiega obecnie poza szkołami. Młodzież bardzo wiele czasu spędza przy komputerach, co utrudnia nauczycielom kierowanie ciekawości uczniów ku uniwersalnym wartościom i grupowej ich realizacji. W tej sytuacji wyzwaniem edukacyjnym staje się zdolność świadomego korzystania z ogromu dostępnej wiedzy i umiejętność współdziałania. Oferta wartościowych zajęć pozaszkolnych jest dziś bardzo bogata, ale korzystają z niej głównie aktywni rodzice, co może powodować rozwarstwienie ogólnego poziomu edukacji.

Poza realizacją powszechnego obowiązku nauki szkoły pełnią dziś bardzo ważną rolę jako ośrodki autorytetu, wiedzy i kultury w lokalnych społecznościach. Nie mogą więc pozostawać w tyle za rozwojem tych społeczności, a wręcz przeciwnie – powinny znajdować się w awangardzie zmian lub ponad nimi, aby budować i pożytecznie wykorzystywać swój autorytet. Ponadto miasto, które chce się rozwijać, musi robić więcej dla oświaty i swoich mieszkańców, niż wymagają tego przepisy, aby w przyszłości mieszkali w nim obywatele zdolni jego rozwój rozumieć i kontynuować. Dlatego też samorząd, szkoły i mieszkańcy powinni szukać nowych form współpracy. Działania, które miasto może podejmować w tym kierunku, obejmują m.in. zwiększanie funkcjonalności i atrakcyjności sieci przedszkoli i szkół oraz ich otoczenia, wspieranie rozwoju kwalifikacji nauczycieli, wzbogacanie programów nauczania, motywowanie rodziców do korzystania z oferty edukacji pozaszkolnej, wzmacnianie autorytetu nauczyciela i współpracy na linii nauczyciele-rodzice. Szansą dla osiągnięcia tych celów jest niż demograficzny, który można wykorzystać do zwiększenia jakości nauczania, np. poprzez zmniejszanie liczby dzieci w klasach czy wsparcie współpracy szkół z sektorem NGO i sektorem kultury. Zamiast oszczędności osiągniętych poprzez redukcję liczby klas i szkół nastąpi wówczas przesunięcie wydawanych środków na podnoszenie poziomu nauczania.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta)

- Stworzenie dla Lublina płaszczyzny debaty o rozwoju relacji szkoła-samorząd i definiowania wspólnych zadań oraz wzajemnych korzyści, w tym integracji najbardziej innowacyjnych i proaktywnych nauczycieli i rodziców.
- Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, sale gimnastyczne, place zabaw) oraz jej zagospodarowanie na potrzeby mieszkańców.
- Regulowanie liczebności klas do poziomu zapewniającego maksymalną efektywność nauki.
- Udostępnianie szkolnej infrastruktury sportowej (sale, boiska, baseny) mieszkańcom.
- Podnoszenie jakości warunków pracy nauczycieli oraz zakupy nowoczesnych pomocy dydaktycznych.
- Tworzenie oferty edukacyjnej zawodowej dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

B.5.2. Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście

- Wdrażanie programów kształtowania postaw kreatywnych i przedsiębiorczych.
- Wdrażanie programów kształtowania kompetencji matematycznych i inżynierskich.
- Utworzenie w Lublinie placówki lub sieci usług pełniących funkcje centrum nauki lub medialabu jako miejsca kształcenia zainteresowań naukowych i poznawczych dzieci i młodzieży.
- Modernizacja szkolnictwa zawodowego zgodnie z wyzwaniem współczesnego rynku pracy.
- Odkrywanie, wzmacnianie i wykorzystywanie potencjału szkół jako ośrodków zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnych.
- Angażowanie szkół w sieci współpracy z innymi aktorami lokalnych działań społeczno-kulturalno-edukacyjnych, w tym z animatorami, organizacjami i instytucjami kulturalnymi..
- Wielokierunkowe wsparcie jakości edukacji w szkołach wszystkich poziomów.

Zalecenia i Synergie

B.5.a. Szkoły pełnią kluczową rolę w łańcuchu edukacyjnym, którego w dużej mierze dotyczy Strategia. Dlatego też powinny być potraktowane jako kluczowy partner jej realizacji.

B.5.b. Utworzenie przy Prezydencie Miasta zespołu reprezentującego cztery najważniejsze środowiska do kształcenia zawodowego (pracodawców, urzędów pracy, podmiotów prowadzących kształcenie zawodowe i szkół wyższych) w celu proponowania konkretnych przedsięwzięć w dziedzinie kształcenia zawodowego.

B.5.c. Tworzenie przychylnego klimatu dla osób i instytucji chcących inwestować w oświatę zarówno poprzez wspomaganie szkół prowadzonych przez miasto, jak i w formie samodzielnych działań w sferze oświaty i wychowania.

B.6. Partycypacja społeczna

Strategia definiuje partycypację społeczną jako nową filozofię zarządzania miastem. W partycypacji wyrażają się bowiem najwyższe potrzeby mieszkańców związane z aktywnością obywatelską i współodpowiedzialnością za swoje miejsce życia. Demokracja partycypacyjna dysponuje dobrze rozwiniętym know-how. Jej stopniowe wprowadzanie ma na celu wykształcenie nowego modelu zarządzania publicznego opartego na zaufaniu. Wyższy poziom zaufania społecznego zwiększa komfort życia i zdolność do współdziałania na rzecz wspólnego dobra.

Partycypacja społeczna oznacza gotowość do wspólnego projektowania rozwiązań bez hierarchicznego podporządkowania się partnerów. Jest uzupełnieniem systemu wyborczego, działając jako stała relacja wybieralnych władz i zarządzanych przez nie struktur z aktywnymi grupami obywateli oraz z innymi organizacjami i podmiotami mającymi wpływ na zmiany. Stosowanie zasad partycypacji wymaga podejmowania żmudnego procesu uzgodnień, debat, konsultacji, ale bywa mniej kosztowne finansowo i politycznie niż skutki arbitralnych decyzji oprotestowywanych w trakcie realizacji. Korzyścią takiego procesu jest fakt, że wprowadzone zmiany stają się w pewnym sensie „własnością” wszystkich stron uczestniczących w ich przygotowaniu, a więc są lepiej traktowane i użytkowane. Ponadto rozwiązania wypracowane z udziałem ich użytkowników są zwykle dużo lepsze niż tworzone odgórnie. Miasto nieczułe na potrzebę partycypacji jest odbierane jako wyjątkowo nieprzyjazne, a nawet wrogie mieszkańcom.

W partycypacji można wyróżnić wiele poziomów – od biernego (polegającego np. na jednostronnym informowaniu mieszkańców czy monitoringu ich zadowolenia z usług) do czynnego, przejawiającego się we współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi, w planowaniu partycypacyjnym, w inicjatywach ciał doradczych czy w działaniach „strażniczych”.²⁸ Partycypacja wymaga od wszystkich stron aktywności i odpowiednich kompetencji takich jak: wiedza o potrzebach odbiorców, merytoryce i mechanizmach zmian, umiejętność dialogu i odpowiedzialność za jego wyniki. Produktem „ubocznym” partycypacji jest większe upodmiotowienie społeczności miasta i zwiększenie jego wiedzy o tym, jak miasto funkcjonuje, od czego zależy jego rozwój i na czym polegają jego walory. Partycypacja jest procesem ciągłym, ale nie może być traktowana jako cel sam w sobie. Lublin ma już duże osiągnięcia w dziedzinie partycypacji, wyróżniające go na tle innych miast. Na bazie tych doświadczeń stopniowo zostanie w nim wprowadzone pełne spektrum narzędzi partycypacyjnych dostosowanych do konkretnych kontekstów według kryterium największej skuteczności w osiągnięciu pozytywnych efektów.

---

²⁸ „Terminem działania strażnicze określane są inicjatywy organizacji obywatelskich (watchdog organizations) oraz mediów polegające na obserwowaniu działań instytucji i osób publicznych, prowadzącym do zwiększenia przejrzystości i praworządności życia publicznego”.

Watchdog Portal Organizacji Strażniczych [www.watchdog.org.pl/9,29,co_to_jest_straznictwo.html].

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu”, dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie

- Wypracowanie mechanizmów uzgadniania potrzeb mieszkańców z różnymi instytucjami.
- Stworzenie Programu współpracy Urzędu Miasta z organizacjami pozarządowymi.
- Budowanie mechanizmów partycypacji, monitoringu i rzecznictwa interesów mieszkańców Lublina i ich przedstawicieli.
- Wspieranie procesów decentralizacji w mieście, w tym wzrostu znaczenia dzielnic i współpracy z samorządami dzielnic mieszkaniowych (m.in. poprzez wprowadzanie budżetów partycypacyjnych Rad Dzielnic i rozszerzanie ich kompetencji wraz ze stopniem ich uspołecznienia w oparciu o systemowe narzędzie „Plany Rozwoju Dzielnic”²⁹).
- Rozwój i usprawnienie działań społecznych zespołów doradczych (Rada Rozwoju Lublina, Rada Biznesu, Rada Kultury Przestrzeni, Porozumienie Rowerowe, Rada Działalności Pożytku Publicznego Miasta Lublin i inne).
- Usprawnianie partycypacji przez zastosowanie nowoczesnych technologii (np. internetowy system zgłaszania napraw – www.naprawmyto.pl).
- Wpisanie zasady „konsultacji z użytkownikiem” do wszelkich prac projektujących nowe rozwiązania usług, produktów czy inwestycji miejskich (m.in. poprzez wykorzystanie modelu Lokalnych Grup Wsparcia europejskiego programu URBACT).
- Wprowadzenie partycypacyjnych procedur planistycznych wykorzystujących debaty definiujące interesy publiczne przed podjęciem prac projektowych.
- Stały monitoring jakości świadczenia usług publicznych.

B.6.2. Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu zbierania, przetwarzania i udostępniania adekwatnych do potrzeb rozwojowych baz danych, generowanych w skalach bliskich mieszkańcom (dzielnice, osiedla), umożliwiającego monitorowanie i koordynację współpracy oraz obserwowanie skutków realizowanych projektów

Zalecenia i Synergie

- B.6.a.* Wdrażanie partycypacji wymaga poprzedzającego programu edukacji urzędników i decydentów, na czym polega ta metoda i jak się ją stosuje w różnych okolicznościach – skutkiem tego programu powinno być pojawienie się „wyobraźni partycypacji”, która pomoże w realizacji właściwych procedur bez ich sztywnego definiowania.
- B.6.b.* Partycypacja od zarządzania proceduralnego różni się tym, czym sieć neuronowa od komputera: umożliwia naukę przykładania różnych wag do napływających informacji, dlatego jej rozwój powinien być wsparty przez system promocji społecznych liderów i reprezentantów różnych grup interesariuszy.
- B.6.c.* Skuteczność wdrażania Strategii powinna być ewaluowana przez reprezentantów interesariuszy obdarzonych publicznym zaufaniem władz i samych interesariuszy.
- B.6.d.* Partycypacja społeczna może wspierać podejmowanie właściwych decyzji w każdym obszarze i na każdym poziomie.

---

²⁹ Zob.: Załącznik nr 1 System wdrażania Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020, rozdział 1.2.4. Warstwa planów.

C. Przedsiębiorczość

Lublin przedsiębiorczy

Zamożność jest podstawową życiową potrzebą mieszkańców, której zaspokojenie pociąga za sobą rozwój innych potrzeb. Naturalnym sposobem poprawy zamożności mieszkańców jest działalność gospodarcza. Jej celem nie jest skokowe osiągnięcie bogactwa, ale dążenie do dobrej sytuacji materialnej mającej stabilny i wzrostowy charakter, budującej nadzieję na przyszłość oraz poszerzanie kręgu silnej klasy średniej, której indywidualna zamożność przełoży się na bogactwo miasta.

Lublin ma dobry punkt startu do wzrostu przedsiębiorczości, ponieważ nie obciąża go dziedzictwo wielkiego przemysłu, natomiast dysponuje zasobami poszukiwanej wiedzy. Wyznaczają one główne kierunki rozwoju lubelskiej gospodarki: technologie informatyczne, nowoczesne usługi, branża motoryzacyjna, biotechnologia i farmacja oraz przetwórstwo żywności. Istnieją trzy główne płaszczyzny tego rozwoju: atrakcyjność dla inwestorów, własna aktywność gospodarcza i „duch przedsiębiorczości”, który sprzyja osiąganiu zysków w nowatorski sposób. Cechy te przenikają tożsamość nowej marki gospodarczej miasta „Lublin. Inspiruje biznes”.

Atrakcyjność Lublina dla inwestorów zależy od wielu czynników obecnych w innych obszarach strategicznych (dostępność miasta, wykształceni mieszkańcy, planowanie przestrzenne itd.). Podobnie jest z klimatem sprzyjającym przedsiębiorczości, który zależy od ambitnych i twórczych osób mających dostęp do wiedzy i okazji do spotykania się i podejmowania wspólnych inicjatyw. Współcześnie gospodarka potrzebuje bowiem strumienia pomysłów, które w procesie innowacyjnym owocują nowymi produktami lub usługami opartymi na trafnie zdefiniowanych potrzebach konsumentów. Dlatego istotnym elementem gospodarczej polityki Lublina jest wspieranie inicjatyw klastrowych i sieciowych (np. łączenia uczelni z ich branżowym i społecznym otoczeniem). Mają one skupiać w Lublinie działania o zasięgu regionalnym, krajowym oraz międzynarodowym.

Osobnym wyzwaniem jest dywersyfikacja i elastyczność gospodarki Lublina (wiele sektorów i różna skala firm) zapewniająca stabilność podczas kryzysów i wahań koniunktury branżowej. Dlatego tak ważne jest sprzyjanie każdemu przejawom aktywności, każdemu mikroprzedsiębiorstwu czy biznesowi rodzinnemu – a szczególnie wspieranie sektora małych i średnich przedsiębiorstw (m.in. handlowych) oraz moderowanie ich relacji z dużymi przedsiębiorstwami. Niezmiernie istotnym zadaniem dla miasta jest umiejętna i zindywidualizowana promocja gospodarcza jego aktywów – skierowana do wszystkich interesariuszy Lublina, ale przede wszystkim do potencjalnych inwestorów zewnętrznych (w coraz większym stopniu zagranicznych).

Multispecjalizacja stanowi obecnie jedną z najbardziej obiecujących strategii lokalnego rozwoju gospodarczego. Jej skuteczność wynika z powiązań międzybranżowych, generujących dodatkowe efekty synergiczne. Kluczowym elementem w tym procesie jest zdiagnozowanie potencjału gospodarczego miasta.

C.1. Rozwój sektora przemysłu

Ten kierunek zmian opiera się na wykorzystaniu mocnych stron i szans Lublina. Wielosektorowy rozwój przemysłu Lublina jest podyktowany jego aktywami: tradycją, kadrami, kooperantami, zapleczem rynkowym, firmami istniejącymi i odnoszącymi już sukcesy na rynku. Opierając się na ocenie wewnętrznego potencjału rozwojowego poszczególnych sektorów, wskazano branże³⁰, które mogą stanowić silny impuls rozwojowy dla Lublina. Miasto wyznacza więc sobie cele bliskie lokalnej rzeczywistości.

Lublin jest jednym z najważniejszych ośrodków **przemysłu spożywczego** w kraju. Lokalizacja miasta w rolniczym regionie, który jest spichlerzem Polski, stanowi doskonałą bazę surowcową, głównie dla produkcji roślinnej. W kilku powiatach dominują tradycyjne metody produkcji rolnej, które stanowią dogodny punkt wyjścia rozwoju rolnictwa ekologicznego. W okolicach Lublina są usytuowane także gospodarstwa rolne o wysokim potencjale, produkujące na potrzeby przetwórstwa owocowo-warzywnego. Producentów wspiera dobrze rozwinięta sieć instytucji otoczenia rolnictwa. Wobec niewątpliwych atutów rozwojowych tej branży miasto Lublin ma szansę stać się czołowym ośrodkiem certyfikacji i badań nad żywnością w Polsce.

Kolejny mocny punkt na mapie gospodarczej Lublina to **biotechnologia**, która będzie miała, obok takich dyscyplin jak nanotechnologia i informatyka, ogromny wpływ na rozwój światowej gospodarki w XXI wieku. Wiedza biochemiczna, genetyczna czy też mikrobiologiczna rozwija się w oszałamiającym tempie. Lublin jako miasto akademickie dysponuje ogromnym potencjałem do rozwoju przemysłu biotechnologicznego, który korzysta z najnowszych osiągnięć nauki, współpracuje z uczelniami i instytutami badawczymi. Produkcja szczepionek, surowic, probiotyków jest przyszłością miasta, a firmy obecnie funkcjonujące w tym sektorze zwiększają produkcję i udział w rynku. Sektor ten stwarza możliwości tworzenia klastra produkcji i usług prozdrowotnych.

Warto przypomnieć, że miasto posiada długoletnie tradycje **przemysłu maszynowego** i samochodowego, które są obecnie odbudowywane. Sprzyja temu odpowiednie zaplecze naukowo-badawcze oraz dostęp do wykwalifikowanej, doświadczonej kadry, a także infrastruktura ułatwiająca reaktywację działalności firm z tego sektora. Istotną rolę odgrywają producenci maszyn rolniczych. Znaczenie tej branży sukcesywnie wzrasta, zarówno w Lublinie jak i w regionie lubelskim, co potwierdza systematyczny napływ inwestorów zagranicznych. Lublin zaczyna też istnieć na mapie **sektora TSL** (Transport Spedycja Logistyka), który będzie mógł się rozwijać dzięki budowie obwodnicy, dróg ekspresowych lotniska, a w przyszłości terminala Cargo. Jest to ważny sektor uzupełniający dla rozwoju biznesowego Lublina.

Uwarunkowania środowiskowe regionu i potencjał naukowo-badawczy lubelskich uczelni sprzyja budowaniu w Lublinie silnego sektora **energii odnawialnej**. Wytworzona zielona energia będzie uzupełniać nie tylko zapotrzebowanie na energię płynącą z rozwijających się gałęzi przemysłu, ale również może być wykorzystywana na potrzeby mieszkalnictwa, komunikacji czy też gospodarki komunalnej miasta.

Strefy aktywności przemysłowej zlokalizowane na Zadębiu, Wrotkowie i Bursakach dysponują dobrą dostępnością i znacznym potencjałem rozwoju. Sprzęgnięcie ich z podobnymi strefami w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym stworzy wystarczające możliwości lokalizacji nowych inwestycji.

---

³⁰ Raport Deloitte *Uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego na przykładzie Gminy Lublin* wskazuje sektory kluczowe z punktu widzenia obecnego i przyszłego rozwoju Lublina. Zostały wyróżnione trzy branże podstawowe: przemysł spożywczy, BPO/SSC, informatyka i telekomunikacja oraz pięć uzupełniających: logistyka i transport, energia odnawialna, motoryzacja, ochrona zdrowia i farmacja, biotechnologia.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych

- Rozwój Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefy Lublin (SSE):
  - tworzenie kolejnych terenów objętych statusem SSE w Lublinie (na terenie byłych Zakładów Daewoo Motor Polska, Wrotków, Hajdów),
  - wykup gruntów prywatnych przy ul. Rataja i ul. Grygowej i objęcie ich statusem SSE.
- Rozwój pozostałych terenów aktywizacji gospodarczej:
  - uzbrajanie nowych terenów inwestycyjnych typu greenfield³¹ w Lublinie (Hajdów, Zadębie, tereny przy północno-wschodniej obwodnicy miasta, obszary zlokalizowane przy północnej części ul. Rataja),
  - współpraca z partnerami prywatnymi przy tworzeniu Parku Przemysłowo-Technologicznego na terenie byłych Zakładów Daewoo Motor Polska,
  - rewitalizacja terenów przemysłowych po byłej odlewni żeliwa.

C.1.2. Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta

- Współpraca z doradcą strategicznym w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych z kluczowych branż przemysłu.

C.1.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym

- Promocja SSE w Polsce i za granicą.
- Promowanie lokalnych przedsiębiorstw-czempionów w kraju i za granicą.
- Wsparcie lubelskich firm w procesie tworzenia powiązań sieciowych wśród lokalnego biznesu poprzez współpracę z Targami Lublin przy organizacji cyklicznych imprez targowych branż priorytetowych w sektorze przemysłowym.

C.1.4. Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji w Lublinie

- Animowanie i wspieranie inicjatyw klastrowych podnoszących konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw w sektorze przemysłu.
- Pozyskiwanie stałych i renomowanych partnerów zewnętrznych stabilizujących efektywność lubelskich kooperantów.

---

³¹ Jest to rodzaj bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zaś dosłowne tłumaczenie oznacza budowanie od podstaw („na zielonym polu”) nowych magazynów, centrów logistyczno-dystrybucyjnych, fabryk.

C.2. Rozwój sektora usług

Drugi filar rozwoju gospodarczego Lublina – również wynikający z jego szans i mocnych stron – to rozwój sektora usług w kilku specjalnościach opartych na wiedzy i nowoczesnych technologiach. Cechą gospodarek rozwiniętych jest wysoki udział usług rynkowych w PKB.

Outsourcing³² biznesowy. W zglobalizowanej gospodarce outsourcing (czyli powierzanie wsparcia głównych działań przedsiębiorstw podmiotom zewnętrznym) staje się koniecznością. Wzmacnianie BPO (Business Process Outsourcing – „zdalne” usługi biznesowe), ze szczególnym naciskiem na rozwój KPO (Knowledge Process Outsourcing – outsourcing kompetencyjny oparty na wiedzy specjalistów), jest możliwe dzięki wykształconym kadrom. Centra KPO oferują swoim klientom szeroki wybór wysoko wykwalifikowanych specjalistów, mają też możliwość wskazania zakresu kompetencji i doświadczenia wymaganych od specjalisty, w zależności od zmieniających się potrzeb jego organizacji.

Outsourcing publiczny i e-usługi.³³ Szansą dla Lublina jest również e-administracja, a potencjał miasta w sektorze takich wyspecjalizowanych usług został dostrzeżony przez instytucje rządowe – w Lublinie powołano pierwszy, i do tej pory jedyny, e-sąd w Polsce. Ze względu na swoje usytuowanie i bliskość stolicy, a także zasoby ludzkie Lublin buduje swój wizerunek doskonałej lokalizacji centrów usług zewnętrznych dla urzędów centralnej administracji.

Technologie informacyjne. W sektorze usługowym w Lublinie istotną rolę odgrywa również branża technologii informacyjnych (IT) oraz informacyjno-komunikacyjnych (ICT). W ostatnich latach powstało tu i szybko się rozwinęło wiele innowacyjnych biznesów ICT. Samorząd Miasta, bazując na potencjale firm informatycznych powstających w Lublinie oraz wychodząc na przeciw oddolnym inicjatywom przedsiębiorców, wspiera tworzenie dogodnych warunków do rozwoju ekosystemu IT. Dzięki spójcyjonowanemu wsparciu potencjał sektora IT będzie ulegał gradualnej globalizacji.

Usługi medyczne. Rozwiniętym sektorem usług w Lublinie są także usługi medyczne związane z diagnozowaniem, wykonywaniem zabiegów i leczeniem pacjentów. Prężnie działająca uczelnia medyczna zapewnia profesjonalnie przygotowany personel medyczny. Tendencje ogólnokrajowe wskazują, iż segment prywatnej opieki medycznej stopniowo wypiera sektor publiczny. Wzrost zamożności konsumentów w znacznym stopniu wpływa na częstsze podejmowanie decyzji o wyborze prywatnej opieki medycznej, oferującej kompleksową obsługę wysokiej jakości. Potencjał branży został dostrzeżony także przez rynki finansowe, a inwestorzy coraz odważniej decydują się na inwestowanie w spółki o tym profilu działalności. Znamienne jest to, iż placówki oferujące usługi medyczne zaczynają podlegać procesowi konsolidacji. Kolejną szansą dla rozwoju tej branży w przyszłości jest telemedycyna, czyli nowoczesny system współpracy pacjentów i personelu medycznego przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii.

---

³² Outsourcing – korzystanie z zasobów zewnętrznych. Termin ten zaczął być stosowany ogólnie do opisu strategii powierzania operacji wspierających główną działalność przedsiębiorstwa firmom zewnętrznym specjalizującym się w zarządzaniu nimi.

³³ E-usługi – to świadczenie usług w sposób w pełni automatyczny, bez udziału czynnika ludzkiego, za pośrednictwem systemu informatycznego (np. aplikacja internetowa). E-usługa musi: wykorzystywać publiczną sieć telekomunikacyjną (np. Internet), być świadczona na dowolne żądanie usługobiorcy (o każdej porze, w różnej formie), być realizowana zdalnie, jednoznacznie odpowiadać na pytanie lub zamówienie użytkownika.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

C.2.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług

- Współpraca z doradcą strategicznym w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych kluczowych podsektorów usług w Lublinie.
- Wsparcie realizacji parku biurowego na potrzeby firm z sektora IT/BPO/KPO w Podstrefie Lublin SSE Euro-Park Mielec – w ramach jej części usługowej.
- Oferowanie lokalizacji dla rozwoju nieuciążliwych usług w dzielnicach mieszkaniowych.

C.2.2. Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie

- Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta.
- Rozwój ekosystemu IT w Lublinie:
  - wspieranie rozwoju branży IT we współpracy z przedsiębiorcami, lubelskimi uczelniami oraz studentami kierunków IT (projekt „Lubelska Wyżyna IT”),
  - stworzenie Lubelskiej Platformy Informatycznej (LPI),
  - cykliczny konkurs informatyczny dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych,
  - promocja kierunków IT w lubelskich szkołach ponadgimnazjalnych,
  - pozyskiwanie funduszy inwestycyjnych inwestujących w ekosystemie IT,
  - wsparcie procesu tworzenia studiów podyplomowych z informatyki oraz uruchamianie nowych specjalności informatycznych,
  - powołanie Funduszu Innowacji zrzeczającego lubelskie firmy z branży IT.
- Wspieranie rozwoju branży BPO/KPO:
  - kontynuacja realizacji ramowego programu współpracy z lubelskimi uczelniami – m.in. utworzenie studiów podyplomowych kształcących specjalistów BPO/KPO,
  - patronat nad tworzeniem przez kilka uczelni Międzywydziałowego Instytutu Zarządzania.
- Kreowanie warunków do rozwoju outsourcingu publicznego i e-usług:
  - wsparcie tworzenia centrów usług wspólnych dla wybranych ministerstw i innych instytucji centralnych,
  - rozwój outsourcingu prawniczego w Lublinie,
  - stworzenie Centrum Usług Wspólnych wymiaru sprawiedliwości,
  - wspieranie rozwoju e-sądu oraz Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Lublinie,
  - utworzenie jednostki badawczej jakości wymiaru sprawiedliwości i administracji publicznej,
  - tworzenie pilotażowych rozwiązań outsourcingowych dla Urzędu Miasta, szkół i spółek miejskich (miejskie centrum usług wspólnych).
- Wsparcie rozwoju sektora usług medycznych.
  - wspieranie i inicjowanie inicjatyw klastrowych w tym obszarze,
  - wsparcie w zakresie realizacji parku medyczno-biurowego – Lublin Healthcare City (obszar powiązany funkcjonalnie z kompleksem Uniwersytetu Medycznego).

C.2.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora usług w Lublinie i w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym

- Promowanie Lublina jako miejsca do inwestowania przy wykorzystaniu projektu Promocji Gospodarczej Polski Wschodniej poprzez udział w targach i misjach inwestycyjnych.
- Promocja marki, klastra i ekosystemu Lubelskiej Wyżyny IT w Polsce i za granicą.
- Organizacja corocznych targów i konferencji budujących pozycję Lublina w jednej z poddziedzin IT.
- Promowanie Lublina jako perspektywicznego miejsca do lokalizacji centrów usług wspólnych dla instytucji centralnych mieszczących się w Warszawie.
- Promowanie Lublina jako silnego ośrodka usług medycznych (w kraju i za granicą).

C.3. Kultura przedsiębiorczości

Warunkiem rozwoju przedsiębiorczości jest aktywność miasta w sferze dynamizowania procesu powstawania firm oraz tworzenie warunków do ich rozwoju, a także kształtowanie postaw pro-przedsiębiorczych i prokreatywnych wśród mieszkańców Lublina, w szczególności młodzieży, studentów i absolwentów uczelni. Postawom tym sporo miejsca poświęca Obszar D. Akademyka, ale w kontekście gospodarczym unikalnym jej elementem jest konkretny kapitał inwestowany w pomysł oraz specyficzna metodologia dalszego postępowania w celu osiągnięcia wymiernego zysku.

Promowanie kultury przedsiębiorczości pozwoli na wykreowanie takiego zespołu cech społeczności lokalnej, w jakim będzie obecna gotowość do podejmowania ryzyka (założenia firmy lub podjęcia realizacji nowatorskiego pomysłu) oraz zaistnieją wysokie kompetencje trafnej oceny tego ryzyka. Sprzyja temu otoczenie biznesowe, infrastruktura instytucji finansowych, pomoc doradcza i finansowa dla małych i nowo powstających firm. Istotną rolę w tym procesie odgrywają instytucje edukacyjne rozumiejące istotę innowacji. Kulturę przedsiębiorczości tworzy też kadra naukowa uczelni, która może zachęcać studentów i absolwentów do starania się o osiągnięcia naukowe i doradzać im przy powstawaniu start-upów (młode przedsiębiorstwo działające na przykład w Internecie). Działania w tym zakresie obejmują również rozwijanie aspiracji jakościowych (jak solidność czy wiarygodność) i umiejętności uwzględniania interesów innych niż własne (przydatne przy budowaniu zdolności do współpracy różnych podmiotów, w tym prywatnych i publicznych) oraz promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu (np. kultura organizacji pracy, motywowanie pracowników do lojalności).

Ogromne znaczenie ma też kompleksowość systemu wsparcia lokalnej przedsiębiorczości. Zaprojektowany przez miasto system „hodowania” przedsiębiorstw zakłada wspieranie przedsiębiorców poprzez dostarczanie spójnej systemowej informacji na każdym z etapów rozwoju przedsiębiorstwa: preinkubacji, inkubacji i wzrostu, aż do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo statusu czempiona lokalnego czy krajowego. Koordynacja systemu preinkubacji to przede wszystkim wzmocnienie spójności działań inkubatorów na poszczególnych uczelniach. Szczególną troską miasto pragnie otoczyć firmy z branży ICT i innych branż priorytetowych. Transfer technologii, komercjalizacja badań naukowych i dostęp do know-how dotyczącego prowadzenia innowacyjnego biznesu mają stać się coraz powszechniejszymi elementami krajobrazu przedsiębiorczego Lublina.

Jednym z proponowanych działań strategicznych jest tworzenie warunków do zewnętrznych branżowych funduszy inwestycyjnych do inwestowania w lubelskie firmy. Dzięki temu pozyskać będzie można nie tylko kapitał na rozwój, ale również niezmiernie ważny kapitał relacji³⁴ (również w globalnej skali) oraz doświadczenie menedżerskie.

Kolejnym udogodnieniem dla lokalnych przedsiębiorców jest siecująco-integrująca działalność Targów Lublin. Poprzez organizowanie targów branżowych i konferencji stwarza ona możliwość zaistnienia lubelskich przedsiębiorstw w szerszym kontekście społecznym i ekonomicznym, a także rozwija sieć współpracy pomiędzy kooperantami i poddostawcami. Rozwinięcie tych form aktywności w zakresie doradztwa i pośrednictwa w Centrum Kompetencji Wschodnich wzmocni rangę gospodarczą Lublina.

---

³⁴ Kapitał relacyjny - wszystkie relacje organizacji z otoczeniem zewnętrznym (klientami, dostawcami, innymi partnerami biznesowymi, społecznością lokalną, za: K.B. Matusiak, *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011, s. 133 [www.parp.gov.pl/files/74/81/469/12812.pdf].

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

C.3.1. Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie, opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości

- Zdefiniowanie ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie i wypracowanie narzędzi wsparcia (projekt „Prowadź Biznes w Lublinie”).
- Stworzenie kompleksowego systemu udostępniania wiedzy o instrumentach wsparcia dla przedsiębiorców na każdym etapie rozwoju (know-how biznesu, komercjalizacja badań naukowych, formy dokapitalizowania).
- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości ze środków publicznych znajdujących się w dyspozycji Miejskiego Urzędu Pracy w Lublinie.
- Organizacja giełd i targów pracy przez Miejski Urząd Pracy w Lublinie.
- Wspieranie edukacji ekonomicznej (jako „korzeni przedsiębiorczości”) i kształtowanie postaw proprzedsiębiorczych i prokreatywnych.
- Tworzenie warunków zewnętrznym branżowym funduszom inwestycyjnym do inwestowania w lubelskie spółki.
- Tworzenie miejsc spotkań przedsiębiorczej i innowacyjnej młodzieży.
- Wsparcie tworzenia spójnego systemu preinkubacji i inkubacji firm z sektorów priorytetowych.
- Inspirowanie i promowanie lokalnych inicjatyw klastrowych.
- Podejmowanie i wspieranie działań w zakresie przedsiębiorczości społecznej (klastry społeczne, franczyza społeczna itp.).

C.3.2. Wspieranie transferu wiedzy do sektora biznesu

- Wsparcie systematycznego rozwoju lubelskiego technopolis (Park Naukowo-Technologiczny, centra transferu technologii).

C.3.3. Promocja potencjału gospodarczego Lublina i Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego

- Organizowanie cyklicznych spotkań prezydenta Lublina z poszczególnymi sektorami lubelskiego biznesu.
- Stymulowanie jakościowego współzawodnictwa lokalnych firm (np. w formie „Nagrody Gospodarczej Prezydenta Lublina”).
- Organizowanie misji przyjazdowych dla przedstawicieli biznesu, mediów, organizacji pozarządowych w celu promocji potencjału biznesowego miasta.

Zalecenia i Synergie

C.3.a. Przedsiębiorczość społeczna m.in. daje szansę partycypacji w życiu gospodarczym i społecznym grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym i w tym sensie nie tylko osiąga korzyści ekonomiczne, ale także pomaga samorządowi w realizacji aktywnej polityki społecznej. Jej efektywność wymaga sprawnej współpracy międzysektorowej.

C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych

Na styku kultury, akademickości i przedsiębiorczości znajdują się przemysły kreatywne, które w rozwiniętych gospodarkach w coraz większym stopniu generują produkt krajowy, zatrudnienie i dochody.

Przemysły kreatywne to różnorodne działania, których geneza i wartość rynkowa są związane z twórczością, a ich produkty zwykle podlegają ochronie przez prawo własności intelektualnej (również na zasadach open source³⁵). Są związane z komunikacją, projektowaniem, spędzaniem czasu wolnego oraz kulturą i sztuką.³⁶ Wspieranie przemysłów kreatywnych w Polsce dopiero się rozpoczyna, ponieważ weryfikowalna rynkowo wartość twórczego myślenia jest obecna równocześnie w wielu dziedzinach tradycyjnie traktowanych jako osobne i często nieproduktywne obszary aktywności. Jednak rozwój przemysłów kreatywnych to dziś nie tylko koncepcja gospodarcza, ale też konieczność wynikająca ze zmian zachodzących we współczesnych społeczeństwach (stylu życia, sposobu świadczenia pracy) oraz ze wzrostu znaczenia badań naukowych i kultury w rozwoju nowoczesnej gospodarki. Bardzo ważne jest też pozytywne zwrotne oddziaływanie przemysłów kreatywnych na gospodarkę i pośrednio na jakość życia w mieście.

Na rozwój przemysłów kreatywnych wpływa wiele czynników o charakterze lokalnym takich jak: kapitał ludzki i społeczny, rodzaj i poziom wykształcenia, zapotrzebowanie na produkty i usługi „kreatywne”, otoczenie gospodarcze, kultura i różnorodność czy poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Dlatego też wsparcie tego sektora wymaga stworzenia programu działań dostosowanego do lokalnego kontekstu poprzez poszukiwanie związków między biznesem a wieloma innymi dziedzinami, m.in. szeroko pojętej kultury, i uwzględnienie potrzeb kształtującej się nowej grupy pracowników kreatywnych.

Rozwijanie przemysłów kreatywnych w Lublinie jest możliwe ze względu na odpowiedni potencjał wynikający z akademickiego i kulturalnego charakteru miasta sprzyjającego edukowaniu twórców produktów kreatywnych i wysokiemu popytowi na nie. Rozwój tego sektora jest dla miasta korzystny, ponieważ bez wielkich inwestycji kreuje nowe miejsca pracy, zatrzymując utalentowanych absolwentów i pomagając w rewitalizacji przestrzeni. Ponadto angażuje twórcze jednostki z wielu środowisk, przeciwdziałając wykluczeniu, wspierając integrację społeczną i podnosząc ogólną jakość życia przez wskazywanie rozwiązań uwzględniających potrzeby różnych grup.

---

³⁵ Open source – (ang. otwarte źródło) chodzi tu o ogólną filozofię udostępniania własności intelektualnej (jej cytowania, użytkowania, rozwoju związanych z nią projektów itd.) na zasadach innych niż komercyjne (Creative Commons copy left itd.).

³⁶ *Wsparcie przemysłów kreatywnych w Lublinie. Analiza potencjału i kierunki rozwoju*, Lubelskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Lublin 2012.

Raport ten zalicza do przemysłów kreatywnych: reklamę, film i wideo, architekturę i wzornictwo (design), rzemiosło artystyczne, rynek sztuki i antyków, sprzedaż detaliczną dóbr kultury, sztuki performatywne, sztuki wizualne, muzea i inną działalność kulturalną, oprogramowanie, działalność wydawniczą, dziennikarstwo (media, radio i telewizja), działalność twórczą i rozrywkową.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

C.4.1. Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych

- Tworzenie partnerstw kreatywnych, klastrów przedsiębiorstw kreatywnych i systemu inkubacji firm z przemysłów kreatywnych.
- Wsparcie rozwoju obszaru nowych mediów.
- Wspieranie działalności kulturalnej i dostępu do kultury, także za pomocą nowych technologii.
- Wspieranie komercjalizacji przedsięwzięć kreatywnych.

C.4.2. Oddziaływanie na tworzenie postaw aktywności prokreatywnej

- Edukacja w zakresie rozwoju kreatywności, przedsiębiorczości i odpowiedzialności społecznej.
- Podnoszenie społecznej świadomości respektowania praw własności intelektualnej.

D. Akademickość

Lublin akademicki

Trudno sobie wyobrazić rozwój Lublina bez wymiaru akademickiego, ponieważ uczelnie są największymi pracodawcami miasta, a co czwarty jego mieszkaniec jest studentem. Obecność naukowców i studentów ma wpływ praktycznie na każdy aspekt życia mieszkańców Lublina. Jednak opisując akademicki charakter miasta, często nie umiemy wyjść poza argumenty czysto statystyczne. Współczesny etos akademicki powstaje na styku uniwersytetu i miasta, jego mieszkańców, biznesu, kultury i innych partnerów. Powinniśmy do niego dążyć zarówno w sensie idei, jak i pragmatycznych efektów wynikających z synergicznego i symbiotycznego modelu współpracy i wzajemnych relacji.

Osiągnięcie tego celu jest możliwe tylko przez zbudowanie prawdziwego partnerstwa między miastem a uczelniami oraz przez konsolidację środowiska akademickiego. Wyzwanie to z różnych przyczyn nie jest łatwe. Władze uczelni są autonomiczne w procesie opracowywania własnych programów rozwoju, doskonalenia wiedzy, kryteriów awansu i ewaluacji sukcesów. Samorządowi zaś może brakować formalnoprawnych narzędzi do długofalowego wspierania uczelni i stabilnej z nimi współpracy. Wszystkie te trudności zostaną jednak pokonane, jeśli obu partnerów połączy solidarność dla osiągnięcia dobrze zdefiniowanego, wspólnego interesu. Temu jest poświęcona niniejsza część Strategii.

Poszczególne aspekty rozwoju Lublina akademickiego tworzą czytelną strukturę. Umiędzynarodowienie uczelni oraz ich symbioza z otoczeniem dotyczą intensyfikacji relacji uniwersytetów z ich dalszym i bliższym sąsiedztwem na poziomie konkretnych osiągnięć naukowo-badawczych. Pozostałe dwa Cele skupiają się na przepływie przez uczelnie młodych ludzi, dla których studia są etapem rozwoju i edukacji między szkołą a pracą. Budowanie akademickiego „ducha miejsca” dotyczy okresu studiów, a troska o młodych ludzi przed i po studiach – okresu, kiedy wybierają miejsce swojego zamieszkania, którym może, ale nie musi być Lublin. Strategicznym celem Lublina jako miasta akademickiego jest przyciąganie coraz zdolniejszych studentów i stworzenie dla nich oferty samorealizacji w mieście. Zarówno symbiotyczny charakter uczelni, jak i silny akademicki *genius loci*³⁷ miasta w decydujący sposób zwiększą atrakcyjność lubelskich uczelni.

---

³⁷ *Genius loci* (wym. *genius loci*, łac. duch opiekuńczy miejsca) – metafora całości czynników, które sprawiają, że subiektywnie dana przestrzeń, miejsce, wydaje się jedyna w swoim rodzaju (najczęściej w sensie pozytywnym). Termin ten bywa definiowany też jako synteza znaczeń i wartości kojarzonych z danym miejscem. Potrzeba użycia tego określenia w Strategii wynika stąd, że czynniki decydujące o wrażeniu, jakie sprawia dane miejsce, są wyjątkowo trudne do zdefiniowania i heterogeniczne, natomiast ich skutki mają bardzo wymierny charakter, przekładając się na wizerunek, opinie, wybory życiowe (jeśli chodzi o wybór uniwersytetu) itd.

D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni

Dla instytucji tak ważnych jak uczelnie umiejdzynarodowienie jest warunkiem *sine qua non* ich długotrwałego istnienia w warunkach globalizacji, niżu demograficznego i krajowej polityki finansowania wybranych, wiodących ośrodków. Klucze do spełnienia tego warunku posiadają same uczelnie. Miasto deklaruje swoje zaangażowanie w każdym z obszarów.

Międzynarodowa ranga uczelni wyraża się w wielu wymiarach, m.in. w atrakcyjności studiów wśród zagranicznych kandydatów (a więc i w odsetku zagranicznych studentów), w obecności uczelni w międzynarodowych badaniach i sieciach współpracy czy też w podejmowaniu tematów badawczych o znaczeniu międzynarodowym. W tym sensie uczelnie są dla miasta oknem na świat, dzięki któremu zyskuje kontakt z nową wiedzą, a także z poszukującymi i kreatywnymi młodymi ludźmi, wzbogacającymi lokalną społeczność swoją kulturą i nawiązującymi z miastem i uczelniami dłuższe związki zawodowo-życiowe, przekładające się na kolejne kontakty międzynarodowe. Obecność uczelni na arenie międzynarodowej przynosi im obok prestiżu także inspiracje do pozytywnych zmian, które w obszarze szkolnictwa wyższego często przychodzą z zewnątrz. Lublin jest historycznie predestynowany do bycia miastem o silnych powiązaniach międzynarodowych szczególnie w kontaktach z krajami Partnerstwa Wschodniego, ze względu na ich bliskość kulturową i geograficzną.

Obecność (stała lub okazjonalna) zagranicznych naukowców na lubelskich uczelniach jest także istotnym czynnikiem budującym rangę uczelni i miasta. Doświadczenia Europejskiego Kolegium Kultury (w ramach starań o tytuł ESK 2016) potwierdzają istotne znaczenie nawet „gościnnych” wykładów dla tworzenia unikalnych możliwości kontaktu z wybitnymi osobowościami nauki światowej, związanymi z renomowanymi ośrodkami, a także dla kreowania wizerunku Lublina. Wspieranie tego typu przedsięwzięć leży w obopólnym interesie miasta i uczelni.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

D.1.1. Wzmocnienie pozycji Lublina jako atrakcyjnego ośrodka kształcenia dla studentów zagranicznych

- „Study in Lublin” - program Urzędu Miasta zachęcający obcokrajowców do studiowania w Lublinie.
- Zaspokajanie specyficznych potrzeb studentów z zagranicy poprzez wielojęzyczny dostęp do informacji, usprawnianie obsługi, działania integracyjne.
- Inicjowanie działań synergicznych w innych Obszarach Rozwojowych poprzez takie przedsięwzięcia jak np. tworzenie atmosfery otwartości na inne kultury.
- Wspieranie działań zmierzających do otwierania kierunków obcojęzycznych na lubelskich uczelniach.
- Współorganizacja specjalistycznych szkół letnich, studiów podyplomowych dla osób z krajów Partnerstwa Wschodniego.

D.1.2. Współdziałanie z władzami uczelni na rzecz zwiększenia udziału lubelskich naukowców, nauczycieli i studentów w europejskich i światowych programach wymiany akademickiej

D.1.3. Wspieranie uczelni lubelskich w nawiązywaniu i utrzymaniu sieciowych kontaktów międzynarodowych z uczelniami na świecie

- Współdziałanie z lubelskimi uczelniami na rzecz nawiązywania aktywnej współpracy z prestiżowymi uniwersytetami na świecie.
- Współorganizowanie międzynarodowych konferencji naukowych (patronaty).
- Promowanie osiągnięć lubelskich naukowców za granicą (patronaty).

D.1.4. Współpraca z uczelniami na rzecz podnoszenia poziomu kompetencji studentów w obszarze nauki języków obcych oraz innych metod dokształcania

- Wspieranie i promowanie rozwoju umiejętności językowych studentów i młodzieży.

D.2. Symbioza z otoczeniem

Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym czyni współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym formalnym zadaniem uczelni. Przedsiębiorczość i aktywne działania na rzecz komercjalizacji technologii stały się kolejnym, po edukacji i badaniach, elementem misji uniwersytetów, ponieważ współczesne rezerwy rozwojowe kryją się w kontaktach międzysektorowych i interdyscyplinarnych. Są inspirowane najczęściej przez zewnętrznych partnerów szkół wyższych, których praktyczne potrzeby tworzą pomosty pomiędzy różnymi gałęziami wiedzy. Z uczelniami chce współpracować wielu interesariuszy z kręgów takich jak samorząd, oświata, biznes czy kultura.

Aby lepiej wykorzystać potencjał intelektualny i techniczny uczelni oraz umożliwić transfer wyników prac naukowych do gospodarki, uczelnie mogą obecnie same prowadzić akademickie inkubatory przedsiębiorczości i centra transferu technologii czy też sieci przyuczelnianych firm. Miasto może w tych kontaktach pomagać, zakładając klastry nauka-biznes-samorząd lub moderując kontakty z biznesem w celu dostosowywania kierunków kształcenia do przyszłych potrzeb lokalnego rynku pracy. Istnieją jednak również pozamaterialne korzyści, jakie uczelnie mogą odnieść ze współpracy z innymi interesariuszami, takie jak wzajemna inspiracja, stymulacja i synergizacja ich działań.

To pozabiznesowe podejście jest istotne z dwóch powodów. Po pierwsze, znaczna część działalności uniwersytetów skupia się na wiedzy nienadającej się do bezpośredniej komercjalizacji (humanistyka, socjologia, psychologia, nauki o ziemi). Po drugie, za 10–20 lat wielu absolwentów będzie pracowało w sektorach, jakich jeszcze nie ma, świadcząc usługi, jakie jeszcze nie wynaleziono, i rozwiązując problemy, o jakich istnieniu jeszcze nic nie wiemy. Dlatego też za przyszłą przydatność dzisiejszej edukacji odpowiadają interdyscyplinarne formy kształcenia, rozwijające elastyczność myślenia, zdolność adaptacji do różnych kontekstów i kształtujące postawy innowacyjne. Miasto może je wspierać, tworząc kadrze i studentom możliwości ćwiczebnych kontaktów z „nową rzeczywistością” w obszarach miastu przydatnych, a studentom koniecznych do zrozumienia świata wzajemnych zależności. Mogą to być niezobowiązujące okazje do wymiany myśli albo konkretne działania związane z kulturą, edukacją, pomocą społeczną, ochroną zabytków i zarządzaniem dziedzictwem, analizami układu komunikacyjnego miasta, budowaniem bazy danych o mieście z możliwością kojarzenia faktów z różnych dziedzin itp. Kluczowe w tej metodzie jest takie definiowanie obszarów współpracy, aby były one zrozumiałe i użyteczne dla akademików, a także dostosowane do trybu pracy partnerów.

Aby umocnić się w praktyce uczelnianej, oferta takich działań ze strony miasta musi trwać dłużej niż kadencja władz uczelni. Istotne jest też systemowe i międzynarodowe nagłośniecie wszelkich wspólnych sukcesów (konferencje, publikacje, ekspertyzy, debaty itp.). W ten sposób akademicki charakter Lublina wejdzie w konkretny, społecznie użyteczny wymiar, gdyż w budowaniu dobrobytu społeczności lokalnej Lublina ważna rola przypada nie tylko społecznie odpowiedzialnemu biznesowi, ale też społecznie odpowiedzialnym uczelniom.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

D.2.1. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes

- Wspieranie tworzenia zaplecza infrastrukturalnego dla rozwoju i transferu innowacji z uczelni do biznesu.
- Pobudzanie do przedsiębiorczości studentów, absolwentów i młodych pracowników naukowych.
- Tworzenie sieci brokerskiej działającej na rzecz transferu technologii i komercjalizacji badań naukowych.
- Współpraca z Parkiem Naukowo-Technologicznym i innymi podobnymi partnerami w mieście i poza nim na rzecz tworzenia inkubatorów innowacyjności.
- Wsparcie adaptacji kierunków kształcenia do potrzeb pracodawców (m.in. studia podyplomowe dostosowane do potrzeb konkretnych firm i branż).

D.2.2. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-miasto

- Rozwój współpracy z uczelniami w projektach miejskich wymagających pracy naukowej (np. polegających na gromadzeniu wiedzy o mieście, stawianiu prognoz itp., m.in. w ramach Działania B.6.2. Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu zbierania, przetwarzania i udostępniania adekwatnych do potrzeb rozwojowych baz danych, generowanych w skalach bliskich mieszkańcom (dzielnice, osiedla), umożliwiającego monitorowanie i koordynację współpracy oraz obserwowanie skutków realizowanych projektów).
- Animacja regularnej aktywności akademickiej, np. poprzez zamawianie prac naukowych i konkursy na nie, od licencjatu do doktoratu.
- Rozwój miejskiego programu stypendialnego dla studentów i doktorantów.
- Wsparcie tworzenia narzędzi trwałej komunikacji (np. portale internetowe, czasopisma) pomagających w kontaktach interdyscyplinarnych i międzysektorowych (np. oferty praktyk, staży, pośrednictwa pracy).
- Tworzenie warunków do edukowania studentów w danych specjalnościach przez praktyków.
- Wsparcie i promocja „Lubelskiego Festiwalu Nauki”.

D.2.3. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-uczelnie

- Stymulowanie budowy trwałej i efektywnej współpracy międzyuczelnianej m.in. poprzez wspieranie procesów współpracy i ewentualnej konsolidacji uczelni lubelskich.
- Angażowanie uczelni w miejskie przedsięwzięcia o charakterze zintegrowanym, wymagającym współpracy różnych dziedzin nauki.

D.3. *Genius loci* miasta uniwersyteckiego

Co najmniej połowę swojego czasu każdy student spędza poza uczelnią i bez związku z nią. Co wówczas się z nim dzieje? Jest to temat dotyczący miasta. Studia dla wielu młodych ludzi są etapem poszukiwań życiowych drogowskazów i mistrzów, sprawdzania siebie w różnych sytuacjach, pierwszych zadań związanych z odpowiedzialnością materialną lub za innych ludzi. Istotnym elementem rozwoju człowieka na tym etapie życia jest wielokierunkowy rozwój pasji i aktywności w różnych środowiskowych inicjatywach nieobjętych wpisami do indeksu. W „płynnej rzeczywistości”³⁸ to właśnie one często wyznaczają kurs obrany w dorosłym życiu.

Połączenie studiów z aktywnością kulturalną, społeczną i zawodową jest sposobem na odnalezienie się młodych ludzi w otaczającej rzeczywistości i wzbogacenie przyszłych kwalifikacji zawodowych oraz kompetencji społecznych i komunikacyjnych, nawyków uczestnictwa w kulturze. Przede wszystkim jednak takie zaangażowanie kształtuje charakter i pozytywne cechy relacji z innymi ludźmi – lojalność, szacunek i umiejętność współpracy. Elementy te pozwalają kształtować postawę obywatelską, ułatwiając zakorzenienie studentów i absolwentów w Lublinie, a także rozwijając ich osobiste długotrwałe fascynacje.

Akademicko-studencki *genius loci* często tworzy się spontanicznie w kołach naukowych gromadzących pasjonatów, w instytucjach czy organizacjach NGO, gdzie studenci odbywają staże lub uczestniczą w wolontariacie. To właśnie studenci zachęcają mieszkańców do aktywnego udziału w życiu kulturalnym miasta oraz wspierają społeczność lokalną. Wszystko, co trzeba w tym obszarze zrobić, to nobilitować owego „ducha” jako pożądaną wymiar miasta i pomagać w jego rozwoju, np. tworząc system premiowania i doskonalenia pozadydaktycznej aktywności studentów oraz promocji ich sukcesów. Innym pomysłem jest kreowanie okazji (miejsc, wydarzeń, sieci komunikacji) sprzyjających wymianie myśli i dzieleniu się pasjami kreatywnych jednostek. Ten wątek działań jest powiązany z tworzeniem symbiozy z otoczeniem, ale mniej jest nastawiony na konkretne efekty, a bardziej na zabawę i eksperyment – nieodłączne warunki innowacji. Atmosfera współpracy i dzielenia się fascynacjami jest na trwałe wpisana w ideę Lublina jako „miasta inspiracji”, natomiast *genius loci* miasta uniwersyteckiego powinien na trwałe wpisać się w charakter Lublina i stanowić inspirację dla mieszkańców, biznesu, turystów – nie tylko dla studentów.

---

³⁸ Płynna rzeczywistość (również „płynna nowoczesność”) to metafora stworzona przez socjologa i filozofa Zygmunta Baumana, zwracająca uwagę na trudności w wyznaczaniu kryteriów ładu współczesnego świata, a więc i kryteriów pewności wyborów własnych działań. Określenie to zostało tu użyte, gdyż wydaje się dobrze opisywać sytuację młodych ludzi związaną ze zdobywanym przez nich wykształceniem i warunkami panującymi na rynku pracy.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

D.3.1. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o istniejący potencjał kulturalno-edukacyjny

- Stworzenie programu informowania studentów, szczególnie pierwszego roku, o wydarzeniach i działaniach, w które można się zaangażować na uczelniach i w mieście.
- Wspieranie demokracji studenckiej (np. w oparciu o partycypacyjne doświadczenia miasta).
- Rozwój programów praktyk w instytucjach miejskich (w tym przygotowanie samych instytucji do roli opiekunów).
- Upowszechnianie idei edukacyjnego wolontariatu studenckiego na rzecz społeczności lokalnych.

D.3.2. Wsparcie akademickich liderów (kadry i studentów) zainteresowanych nadprogramową lub pozaprogramową działalnością edukacyjną

- Pomoc w integracji liderów akademickich.
- Wsparcie tworzenia systemowego programu opieki nad liderami akademickimi (np. w oparciu o współpracę z tutorami i mentorami).
- Wsparcie tworzenia systemu promowania i premiowania ich osiągnięć.

D.3.3. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o nową ofertę kulturalno-edukacyjną

- Rozwój standardowych form kolektywnych działań budzących fascynację wiedzą i jej współczesnymi zastosowaniami (naukowo-edukacyjne kawiarenki i kluby, portale, czasopisma, konkursy i konferencje popularnonaukowe itp.).
- Adaptowanie nowych formatów interdyscyplinarnych działań budzących fascynację wiedzą i jej współczesnymi zastosowaniami (np. spotkania typu TEDx³⁹, hackaton⁴⁰, booksprint⁴¹, internetowe narzędzia pracy kolektywnej itd).
- Tworzenie długofalowych inwestycji wspierających twórcze i innowacyjne myślenie w grupach kreatywnych (np. medialab⁴² czy hackerspace⁴³).
- Promowanie postawy uczenia się przez działanie i przez całe życie.
- Współorganizowanie imprez studenckich o zasięgu ogólnopolskim z wyraźnym modułem społeczno-edukacyjnym.

---

³⁹ TEDx (Technology, Entertainment and Design) – globalna wersja organizowanych w USA od 1984 roku spotkań nt. „idei wartych rozpowszechniania” z dziedziny technologii, rozrywki i projektowania. Zazwyczaj są to konferencje, składające się z kilkunastu porywających, interdyscyplinarnych wystąpień. Twórcy TEDx wierzą w siłę idei zmieniającą postawy, życie i ostatecznie świat. Zob.: [www.ted.com/tedx].

⁴⁰ Hackathon – (także: hackfest, codefest) to wydarzenie, w którym programiści oraz graficy, projektanci interfejsów i kierownicy projektów współpracują intensywnie nad projektami związanymi z oprogramowaniem.

⁴¹ Booksprint – warsztatowa metoda wspólnego pisania książek pozwalająca na zebranie i opracowanie wiedzy wielu osób podczas intensywnej pracy kolektywnej w stosunkowo krótkim czasie. Booksprint sprawdza się w początkowej fazie prac nad projektem lub podczas podsumowań – pozwala na szybkie przygotowanie konstrukcji publikacji, jej tematu, celu i zawartości.

⁴² Medialab – instytucja (lub jej wydzielona część) umożliwiająca wspólną pracę nad innowacyjnymi, często eksperymentalnymi projektami wykorzystującymi media i technologie. Poprzez nacisk na wzmocnienie wymiany doświadczeń i wiedzy między osobami reprezentującymi różne specjalności i zawody, takimi jak artyści, projektanci, programiści, animatorzy kultury czy badacze, medialaby sprzyjają innowacyjnym pomysłom opartym na syntezie odległych często dyscyplin wiedzy i wrażliwości.

⁴³ Hackerspace to przestrzeń stworzona i utrzymywana przez środowisko kreatywnych osób, które łączy fascynacja ogólnie pojętym tworzeniem w duchu kultury hackerskiej. Przestrzeń stymuluje rozwój projektów, organizując i ucząc potrzebnych narzędzi. Ta formuła miejsca spotkań może mieć zastosowanie w wielu dziedzinach aktywności. Zob.: [www.hackerspace.pl].

Zalecenia i Synergie

- D.3.a.* Jak to już zostało podkreślone, studenci biorą udział w życiu miasta i jego rozwoju na równi z innymi mieszkańcami. Cel ten dotyczy jednak również oferty dedykowanej specjalnie studentom i dlatego związane z nim projekty powinny w szczególny sposób uwzględniać ich specyficzne potrzeby.
- D.3.b.* Powyższe działania dotyczą przede wszystkim wsparcia przez miasto uczelni, a dopiero w drugiej kolejności inicjatyw własnych samorządu.
- D.3.c.* Niniejszy Cel łączy się z Celem D.2. Symbioza z otoczeniem (szczególnie jeśli chodzi o kulturę i organizacje pozarządowe). Wsparcie miasta na tych polach tworzy obszar poszerzonej przestrzeni kształcenia wyższego. Należy więc dążyć do tego, aby działania w ramach obu tych Celów miały ze sobą jak najwięcej wspólnego.

D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie

Lublin powinien być miejscem, gdzie gromadzą się ludzie wartościowi. Cel ten obejmuje szczególną troską miejsca styku szkoła-universytet i uniwersytet-rynek pracy. Społeczna odpowiedzialność miasta akademickiego (czyli wspólnie miasta i uczelni) przejawia się troską o młodych ludzi, którzy na studia pójdą, i o tych, którzy studia kończą. Chodzi o dobro tych osób, ale też o dobro miasta i uczelni, aby najbardziej wartościowi ludzie nie chcieli opuszczać miasta ani przed studiami, ani po ich zakończeniu.

Abiturienti i absolwenci to najbardziej mobilne grupy mieszkańców miasta, w których kryją się przyszłe elity. Jednym z celów Strategii jest przyciągnięcie i zatrzymanie w mieście jak największego ich odsetka. Migracja będzie towarzyszyła miastu zawsze, ze względu na ciągły napływ kandydatów na studia, skutkujący popytem na pracę znacznie przewyższającym podaż. Należy jednak przeciwdziałać takiej dyfuzji młodych ludzi do i z Lublina, kiedy ci bardziej ambitni i kompetentni wyjeżdżają, bo czują, że miasto nie dorasta do ich oczekiwań, a z kolei ci mniej ambitni i kompetentni wybierają Lublin, bo czują, że gdzie indziej będzie im za trudno.

O odwróceniu tego zjawiska decyduje atrakcyjność miasta i uczelni, przede wszystkim dla osób najzdolniejszych, najbardziej pracowitych, uczciwych i pomysłowych. To oni głównie muszą widzieć sens związania swojego życia z Lublinem, zdobycia tu edukacji i pracy. Dlatego nie należy tego wyzwania sprowadzać do kwestii PR-u i wizerunku, który poprawia się reklamą i robieniem dobrego wrażenia. Wymaga to, z jednej strony, podnoszenia wymagań i standardów w wielu obszarach, a z drugiej – tworzenia szans na realizację wartościowych aspiracji. Do osiągnięcia tego celu będzie się przyczyniać realizacja całej Strategii i ogólna kondycja miasta, ale można wskazać szereg działań specjalnie mu dedykowanych, tym bardziej że leżą one na styku kompetencji różnych sektorów, wymagają więc zaplanowanej współpracy.

Kluczem do sukcesu jest wieloletnia, długofalowa praca u podstaw obejmująca tworzenie kapitału społecznego między młodzieżą a Lublinem i jego uczelniami. Wpływ na przyszłe wybory ucznia ma zakorzenienie w przestrzeni „małej ojczyzny”, a więc także poznawanie jej piękna, historii, funkcjonowania i problemów. Drugim obszarem jest wsparcie wszelkiej aktywności i sukcesów licealistów. Trzeci obszar to rozwój partnerskich i twórczych kontaktów uczniów ze studentami i naukowcami. Czwarty – wsparcie absolwentów w doskonaleniu i poszukiwaniu pracy po studiach. Dwa ostatnie punkty mogą być częścią innowacyjnej polityki promocji lubelskich uczelni w regionie i Polsce.

Działania wraz z głównymi zadaniami i projektami

D.4.1. Poznawanie „małej ojczyzny” przez uczniów szkół

- Stworzenie programu współpracy szkół z organizacjami i instytucjami specjalizującymi się w edukacji regionalnej (kultura, historia, środowisko naturalne, samorząd itp.).
- Wprowadzenie systemowego programu edukacji regionalnej.
- Stworzenie systemu dystrybucji lubelskich czasopism niszowych na uczelniach, w liceach i gimnazjach.
- Dedykowany uczniom system dystrybucji informacji o wydarzeniach kulturalnych w Lublinie.
- Włączanie uczniów w działania partycypacyjne i pracę na rzecz swojego otoczenia.

D.4.2. Wsparcie aktywności liceów i gimnazjów w zakresie zatrzymania talentów w Lublinie

- Stypendia i inne formy premiowania dla najlepszych lubelskich licealistów, którzy zamierzają podjąć naukę na lubelskich uczelniach.
- Zwiększenie liczby klas dwujęzycznych w szkołach podstawowych i gimnazjalnych.
- Zwiększenie wymiany międzynarodowej w liceach.
- Organizacja „Lubelskich Targów Edukacyjnych” nastawionych na pozyskiwanie przez nauczycieli i uczniów nowych kompetencji dydaktycznych i samokształceniowych.
- Wspieranie aktywnej współpracy szkół z harcerstwem, klubami turystycznymi itd.
- Wsparcie organizacji pozarządowych animujących działania w liceach.

D.4.3. Rozwój kontaktów lubelskie szkoły-lubelskie uczelnie

- Rozwój i usprawnienie pod kątem potrzeb uczniów imprez takich jak „Lubelski Festiwal Nauki” czy „Lubelski Piknik Naukowy”.
- Stworzenie programu adaptacji działań w Celu D.3. *Genius loci* miasta uniwersyteckiego na styku liceum-uczelnia – kierowanie aktywności obecnych studentów na rzecz przyszłych studentów.
- Pomoc w ramach „otwartych drzwi” uczelni.

D.4.4. Stworzenie unikatowego w Polsce programu wsparcia absolwentów podczas startu na rynku pracy

- Rozwój programów staży w instytucjach miejskich (w tym przygotowanie samych instytucji do roli opiekunów).
- Stworzenie systemu ewaluacji studentów poprzez ich osiągnięcia pozauczelniane, pozwalający na wykorzystanie tych wyników w relacjach z pracodawcą (program świadomego samorozwoju na wzór www.youthpass.eu, „indeks miejski” premiujący zaangażowanie społeczno-kulturalne itd.).
- Wsparcie badań relacji między wykształceniem a przyszłymi karierami studentów.
- Działania na rzecz wprowadzenia stałej oferty zajęć na wszystkich uczelniach uświadamiających studentom, jaki wpływ mają ich wybory edukacyjne na przyszłe szanse uzyskania zawodu – spotkania z pracodawcami, gry symulacyjne, uwarunkowania prawne, prognozy dotyczące Lublina i regionu itd.

6. Obszary Inspiracji

Definiowanie Lublina jako „miasta inspiracji” wymaga wskazania zjawisk, które mogą dla miasta być takimi inspiracjami – płynącymi z zewnątrz lub będącymi „produktem” Lublina – i mogą stanowić punkty wyjścia zmian istotnych w przyszłości. Poniżej wymieniono te inspiracje, które są próbą inicjowania zmian i korygowania ogólnych trendów cywilizacyjnych i która jednocześnie określają ważne obszary życia miasta. Niektóre z nich są już częściowo realizowane w podjętych działaniach.

6.1. Rozwój zrównoważony

Zaspokajanie potrzeb obecnego pokolenia, tak by nie umniejszać szans przyszłych generacji na zaspokojenie ich potrzeb, jest sztuką współpracy na rzecz nierabunkowego wykorzystywania zasobów.

Szczegółowe stosowanie zasady rozwoju zrównoważonego wykracza poza proste zależności między gospodarką, społecznością i środowiskiem. Szanse na zaspokajanie potrzeb przyszłych pokoleń zależą od tego, jak kształtujemy potrzeby pokoleń obecnych. Władze miasta mają na to wpływ przez gospodarkę trudno odnawialnymi zasobami otoczenia materialnego i niematerialnego w takich obszarach jak przestrzeń, transport, zaufanie, kultura, pamięć, oferta usług publicznych itd. Strategia rekomenduje myślenie w kategoriach rozwoju zrównoważonego we wszystkich możliwych kontekstach, by uniknąć ślepych uliczek rozwojowych i podatności miasta na destabilizację. Jednym z elementów składowych koncepcji rozwoju zrównoważonego jest także społeczna odpowiedzialność organizacji.

6.2. Zamożność i spełnienie

Równowaga między „być” i „mieć” to podstawa bytu każdego mieszkańca.

Dla jednych głównym motorem lub brzegowym warunkiem egzystencji jest zamożność, a dla innych cele niematerialne. Dzięki temu miasto bogaci się w obu tych obszarach. Dyskusja na ten temat dotyczy najgłębszych przekonań mieszkańców. Dlatego ważne jest, aby nie traktować tych aspiracji na zasadzie dominacji jednej z opcji. Rozwój miasta zależy od symbiozy ludzi mających rozmaite motywacje. Rolą władz jest stwarzanie szans na ich spełnienie w możliwie najszerszym zakresie, począwszy od aktywizacji bezrobotnych i ułatwiania im powrotu na rynek pracy. Zadowolenie i dumę z życia w Lublinie będą wynikać zarówno z zamożności mieszkańców, jak i z ich samorealizacji w innych dziedzinach.

6.3. Nowa wyobraźnia rozwoju

Szukamy systemu dokumentowania jakościowych wskaźników rozwoju.

Obowiązujące dotychczas wskaźniki sukcesu rozwoju ilościowego przestają być użyteczne albo wręcz ukazują stan klęski. Kilometry budowanej drogi tracą sens, jeśli prowadzi ona w złym kierunku. Nieustanny wzrost nie jest możliwy, ale brak wzrostu nie musi oznaczać kryzysu. Alternatywnych obszarów rozwoju można szukać w dążeniu do równowagi dynamicznej, którą mierzy się zdolnością do stabilnego trwania i adaptacji. Inspiracji dostarcza też rozwój osobowy człowieka, w którym tryb progresywny łączy się z cyklicznym. Człowiek, niezależnie od epoki, rozwija odziedziczone dobra, ale też mierzy się z tymi samymi wyzwaniami przystosowawczymi związanymi z kolejnymi okresami życia.

6.4. Nowy urbanizm

Rozwiązania problemów nowoczesnych metropolii kryją się w tradycyjnych wzorcach miast „na ludzka miarę”.

Polska droga do efektywności struktury miejskiej powinna stać się próbą poszukiwania odpowiedzi na kryzys miast. Narastające problemy obsługi „rozlewających się” miast w połączeniu z rosnącymi kosztami transportu przesądzą o konieczności skrócenia „martwych przebiegów”. Odpowiedzią na nią jest koncepcja wielofunkcyjnej i policentrycznej sieci dzielnic, w których mieszkańcy są w mniejszym stopniu zmuszeni do codziennych dojazdów. „Nowy urbanizm” to poszukiwanie sposobów na ograniczenie coraz dotkliwszych kosztów ekonomicznych, ekologicznych i czasowych, wynikających z dotychczasowego rozwoju miast w oparciu o rozdzielanie przestrzeni o różnych funkcjach. Jest on także propozycją powrotu do tradycyjnej estetyki i funkcjonalności miast historycznych.

6.5. Nadzieje i zaufanie

Załamania gospodarcze określa się mianem kryzysów zaufania, a niezadowolenie społeczne i procesy migracyjne wiąże się z brakiem nadziei na lepsze jutro.

Nadzieja zwiększa zadowolenie z życia, sprzyja postawom innowacyjnym i proaktywnym. Termin „zarządzenie zaufaniem” wszedł już do słownika menedżerów. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby stał się opcją polityki miejskiej, gdyż mieszkańcy darzą zaufaniem miasto, które budzi nadzieję. Cechą charakterystyczną zaufania i nadziei jest to, że mają one duży potencjał twórczy, a nie zawsze wymagają wielkich inwestycji. Nadzieja i zaufanie tworzą niematerialną infrastrukturę miasta, dając jego mieszkańcom poczucie bezpieczeństwa i kontroli otoczenia oraz przyszłości.

6.6. Marka gospodarcza miasta

Lublin to centrum małej, kreatywnej przedsiębiorczości, która staje się istotnym motorem napędowym rozwoju dużego biznesu.

Siłą Lublina jest inspiracja wynikająca ze styku kultury różnych środowisk, co pozwala na tworzenie nowych rozwiązań, projektów i modeli biznesowych, często zagospodarowujących wolną przestrzeń rynkową. Korzenie klimatu gospodarczego miasta kształtowało połączenie kultury Zachodu ze wschodnią duchowością i żyłką przedsiębiorczości żydowskich obywateli Lublina. Te tradycje znajdujemy w handlowej świetności okresu jagiellońskiego i rozkwicie przedsiębiorczości okresu międzywojennego. Dziś Lublin jest silny swoim kapitałem ludzkim, tkwiącym w młodych ludziach i zasobach kultury alternatywnej, która ma wpływ również na jego charakter biznesowy. W połączeniu z coraz prostszym i bardziej przyjaznym sposobem zakładania i prowadzenia biznesu może to uczynić Lublin trudnym do skopiowania poddostawcą globalnego łańcucha wartości.

6.7. „Miasto 2.0”.

Przewagą konkurencyjną miasta jest jego zdolność do pozyskiwania, przetwarzania i udostępniania danych.

Miasta zaczynają przypominać sieciowe systemy informatyczne. Wynika to z coraz dostępniejszej infrastruktury cyfrowej (czujniki, sieci, interfejsy), a także z faktu, że mieszkańcy oczekują od komunikacji

miasto-mieszkańcy wysokiej funkcjonalności, znanej im na co dzień z nowych mediów. Myślenie o mieście w kategoriach produktu informacyjnego daje nowe możliwości jego monitoringu, diagnostyki i tworzenia usług publicznych. „Miasto 2.0” kreatywnie wykorzystuje nowe technologie cyfrowe, ale także podnosi efektywność standardowych rozwiązań i dowartościowuje każdą wiedzę o sobie, również tę tradycyjną lub pozyskiwaną analogowo, np. poprzez badania. „Miasto 2.0” nieustannie uczy się swojego rozwoju, który stara się inteligentnie projektować.

6.8. Dziedzictwo jako szansa

Przy odpowiednim zarządzaniu lokalne dziedzictwo może być dźwignią rozwoju miasta.

Myślenie o dziedzictwie wyłącznie w kategoriach biernej konserwacji należy do przeszłości. Dziś dąży się do nadawania mu roli czynnika pozytywnych zmian w projektach przyszłości, aby dla kolejnych pokoleń miało oczywistą wartość, godną zachowania bez dodatkowych wyjaśnień. Można je wpisywać w plany gospodarcze, procesy rewitalizacyjne, politykę kulturalną i edukacyjną. W tym zakresie przed Lublinem stoi wiele możliwości działania w podążaniu za przykładem innych miast z kraju i zagranicy. Wymaga to jednocześnie podejścia aktywnego, kreatywnego i zintegrowanego.

6.9. 700-lecie lokacji Lublina

Rok 2017 jest wyjątkową szansą zintegrowania tożsamość miasta i wyznaczenia drogowskazu jego rozwoju dla kilku następnych pokoleń.

W 1317 roku Lublinowi został wszczepiony „kod genetyczny” europejskiej cywilizacji. Jej charakterystyczną cechą jest miejska obywatelskość, która obecnie przeżywa w Polsce swój renesans. Przyjęto wówczas zasady, według których zaczął następować rozwój przestrzenny miasta i jego kontakty ze światem. Dlatego 2017 rok może być datą symbolicznej „drugiej lokacji” miasta, która pozwoli połączyć i wnieść w kolejny wiek rozwoju Lublina naszą międzynarodową pozycję i dobrze pojętą lokalność, nasze dziedzictwo i wyobraźnię przyszłości. Możemy wtedy pokazać, jak wyobrażamy sobie Lublin pielęgnujący europejską tradycję, którego społeczność jest przygotowana do wejścia w nowy etap swojej historii.

6.10. Eksperyment i zabawa

Zabawa jest katalizatorem współczesnych rezerw rozwojowych.

Nie da się realizować postępowej strategii w duchu myślenia rutynowego. Zeszłowieczne metody nauki wpajają strach przed oceną i krytyką, który w dorosłym życiu rodzi obawę przed eksperymentem i tłumi inicjatywę. Dlatego właśnie to, co nazywamy zabawą lub grą, skupia dziś uwagę uczonych i edukatorów na całym świecie. Poprzez zabawę testujemy realne sytuacje, ćwiczymy zdolności kognitywne, zarządzanie ryzykiem i podejmowanie decyzji, budowanie sensu i dążenie do doskonałości. Przeciwnością zabawy nie jest praca czy powaga, lecz depresja. Pracę, w której odnajdujemy element zabawy, wykonujemy z pasją, pomysłowością i bez zmęczenia. O korzyściach z zabawy musimy pamiętać, jeśli Lublin ma być miastem ludzi młodych. Bo oni już to wiedzą.

6.11. Kultura szeroka

Kultura szeroka tworzy nowe trendy i kapitał społeczny, rozwija wiedzę i uczy przedsiębiorczości.

Istnieje rozległy obszar działań określanych jako niszowe, amatorskie, alternatywne, „do it yourself”, nieformalne, fanowskie czy offowe. Mieszkańcy podejmują je spontanicznie i oddolnie, często na styku innych, formalnie zdefiniowanych dziedzin. Jest to bardzo cenna aktywność i dlatego podczas aplikowania o tytuł ESK 2016 ukuto dla niej nową nazwę: „kultura szeroka”⁴⁴. Daje ona każdemu obszar własnego, „prywatnego” rozwoju, ale jednocześnie zakłada kontakt z innymi ludźmi o podobnych zainteresowaniach i z mistrzami danej dziedziny. Dostosowuje się do różnych zasobów, miejsc i skal. Jest bliska, dostępna, włącza, uczy, zachęca do aktywności, pozwala każdemu niezależnie od wieku na radość uczestniczenia w tworzeniu.

6.12. Partycypacja społeczna

Mieszkańcy, którzy chcą brać czynny udział w kształtowaniu miasta, są jego niezastąpionym i niepodrabialnym kapitałem rozwojowym.

Zasada partycypacji społecznej jest jedną z najważniejszych zmian w tradycyjnym pojmowaniu funkcjonowania miasta, przy tym stanowi zjawisko na tyle innowacyjne i wielopoziomowe w praktyce samorządowej, że została wymieniona w niniejszej Strategii w dwóch miejscach: tutaj i jako Cel w Obszarze A. Przyjazność. Obejmuje ona monitoring potrzeb mieszkańców, procedury planistyczne, konsultowanie wariantowych decyzji i otwartość na inicjatywy obywateli, ich wiedzę i doświadczenie. Wynika z zasad demokracji, ale wciąż jest trudna dla społeczeństwa wychodzącego z wieloletnich nawyków autorytaryzmu, myślenia proceduralnego i sektorowego. Polega na definiowaniu wspólnych interesów i warunków ich niesprzeczności oraz na partnerskim realizowaniu uzgodnionych zadań. Partycypacja społeczna jest metodą „cywilizowania egoizmów” na wspólnie użytkowanej przestrzeni.

6.13. Grupy kreatywne

Innowacje pojawiają się na styku różnych specjalności, żargonów, wyobraźni i wrażliwości.

W każdym środowisku są osoby wyróżniające się aktywnością, kreatywnością, kompetencjami, ciekawością i zdolnością współpracy. Mogą to być studenci, naukowcy, biznesmeni, ale także społecznicy czy patrioci lokalni, niekoniecznie urodzeni liderzy czy przebojowi menedżerowie. Efektem twórczych spotkań takich osób ze środowisk o różnych specjalnościach są unikalne pomysły i nowe horyzonty myślenia. Wyzwaniem dla miasta jest zapewnić tej warstwie lokalnej społeczności jak najlepsze warunki samorealizacji i wzajemnej inspiracji. Pomaga w tym tworzenie okazji do spotkań i współpracy w mieszanym składzie (np. metoda collaborative design⁴⁵), edukacja i zapewnianie instytucjonalnego otoczenia gotowego na ryzyko wdrażania nowatorskich projektów.

---

⁴⁴ M. Skrzypek (red.), *Kultura szeroka. Księga wyjścia*, Ośrodek Brama Grodzka Teatr NN.PL, Lublin 2011 [www.biblioteka.teatrn.pl/dlibra/Content/29958/KULTURA+SZEROKA_CALOSC.pdf].

⁴⁵ Collaborative design, a także design thinking to terminy odnoszące się do nowoczesnych metod opracowywania nowych rozwiązań w grupach m.in. z uwzględnieniem ich interdyscyplinarnego składu, obserwacji zwyczajów użytkowników (lub ich udziału w grupie) oraz tworzenia i testowania prototypów. W metodach tych dużą rolę odgrywa tzw. myślenie abdukcyjne (formułowanie wielu opcjonalnych rozwiązań jednego problemu) i lateralne (redefiniowanie problemu).

6.14. Innowacje społeczne

W innowacjach społecznych stosunkowo mały wkład przekłada się na niewspółmiernie duże rezultaty: „więcej za mniej dla wielu”.

Kwintesencją innowacji społecznych jest eksperymentowanie, twórcze wykorzystywanie lokalnych zasobów, włączanie dotychczas pomijanych grup społecznych czy partnerów instytucjonalnych lub biznesowych w proces zmiany społecznej, elastyczność procedur i otwartość na modyfikacje w procesie wdrażania oraz duży nacisk na budowanie i wykorzystywanie kultury kreatywnej. Tworzenie innowacji społecznych wymaga nieustannego wykorzystywania i przetwarzania lokalnych zasobów oraz kreowania warunków do nieskrępowanego poszukiwania, prototypowania i testowania nowych rozwiązań. Wspieranie innowacyjności społecznej to sposób na nową formę włączania środowiska akademickiego, partnerów społecznych, społeczności lokalnych czy biznesu w proces budowania miasta bardziej przyjaznego i efektywnego. Umożliwia wypracowywanie rozwiązań „szytych na miarę” realnych, lokalnych uwarunkowań, potrzeb i aspiracji.

6.15. Społeczna odpowiedzialność biznesu

Komisja Europejska zdefiniowała społeczną odpowiedzialność biznesu jako koncepcję, zgodnie z którą przedsiębiorstwa dobrowolnie uwzględniają społeczne interesy oraz ochronę środowiska we własnej działalności biznesowej oraz relacjach z interesariuszami.

W koncepcji rozwoju zrównoważonego, który stanowi długoterminowy cel Unii Europejskiej, społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR – Corporate Social Responsibility) jest narzędziem dla sektora prywatnego, odzwierciedlającym potrzebę wystąpienia w obronie wspólnych wartości i zwiększającym poczucie solidarności i jedności w Europie. Takie niematerialne aspekty prowadzenia działalności gospodarczej coraz częściej decydują we współczesnym świecie o przewadze konkurencyjnej firm, wpływając bezpośrednio na efektywność funkcjonowania przedsiębiorstw. W perspektywie przyszłych procesów depopulacyjnych prospołeczna postawa biznesu nabiera szczególnego znaczenia.

6.16. Ekosystemy biznesu

Rozwój technologii i wzrost szybkości komunikacji spowodował zasadnicze zmiany w sposobie zarządzania firmami. Coraz więcej procesów realizowanych przez firmę odbywa się w ramach szerokiego „ekosystemu” współpracujących partnerów.

O tym, czy przedsiębiorstwo może się rozwijać, decyduje już nie tylko dojrzałość operacyjna firmy, ale w coraz większej mierze sieć horyzontalnych relacji w ramach ekosystemu biznesowego. Obejmuje on dostawców, dystrybutorów, podwykonawców, producentów porównywalnych produktów lub usług, dostawców technologii i wiele innych organizacji – tworząc sieć wzajemnych powiązań. Wiele firm zawdzięcza swój wzrost ekosystemom biznesowym funkcjonującym wokół ich działalności, jednak w Polsce firmy dopiero uczą się zarządzania zasobami, które nie są ich bezpośrednią własnością i dlatego działania miasta będą wspierać rozwój ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie w jego obszarach strategicznych.

6.17. Kompetencje wschodnie

W nawiązywaniu i rozwijaniu wzajemnych kontaktów między Unią Europejską a krajami na wschód od jej granic pomaga określona wiedza i wrażliwość, które trzeba gromadzić i rozwijać.

Doświadczenia historyczne, bliskość geograficzna, mnogość kontaktów ze wschodem i zachodem Europy są źródłem „miękkich” kompetencji lubelskich podmiotów umożliwiających budowanie metod współpracy między partnerami obu części kontynentu, akceptowalnych dla partnerów o różnej kulturze prawnej i obyczajowej. Ważnym aspektem tych kompetencji jest znajomość problemów uwarunkowanych geograficznie i historycznie, w tym rozeznanie szans na korzystne obszary współpracy. Kompetencje te dotyczą aspektów społecznych, kulturowych, gospodarczych oraz ekologicznych i mogą mieć istotny wpływ na jakość kontaktów i efektywność Partnerstwa Wschodniego, a także współpracy z krajami na wschód od Unii Europejskiej. Kompetencje wschodnie to jednak nie tylko know-how kontaktów międzynarodowych, ale także unikalne inspiracje i wzory, które pochodzą ze Wschodu.

6.18. Partnerstwo z Regionem

Wobec rosnącego we współczesnym świecie znaczenia wzajemnych powiązań, dążenie do bycia całością w coraz większym stopniu oznacza uświadamianie sobie, że jest się częścią. Dlatego też Lublin uznaje Region, którego jest częścią, jako osobny Obszar Inspiracji.

Obejmuje on zagadnienia wymienione w Założeniach aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020 takie jak rozwój metropolitalnych i ponadlokalnych funkcji miasta, poprawę komunikacji z innymi obszarami metropolitalnymi Polski czy też wsparcie wielostronnego rozwoju terenów wiejskich. Bezpośrednią inspiracją dla Lublina są również Założenia aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku stawiające nacisk na selektywne zwiększanie zdolności rozwojowych według rozeznania lokalnych specjalizacji istniejącego potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości oraz innowacyjności. Owe „mocne strony” Regionu i jego unikalna specyfika powinny znaleźć odbicie w działaniach polegających na wspieraniu przez miasto najbardziej perspektywicznych kierunków kształcenia i badań wpływających na rozwój gospodarczy Lublina i województwa lubelskiego.

7. Od czytania do działania

Zakreślenie w Strategii Rozwoju Lublina 2020 szerokiego kręgu jej odbiorców nakłada na Urząd Miasta obowiązek aktywnej dyfuzji treści dokumentu w szerokich kręgach jej potencjalnych realizatorów. Dyfuzja ta nie powinna być jednorazowym aktem, lecz procesem permanentnego pozyskiwania nowych realizatorów Strategii.⁴⁶ Nie da się tego zrobić jedynie poprzez lekturę. Najlepszym sposobem jest dialog, omawianie konkretnych przykładów i planowanie realnych działań. Stąd też pewna część pracy w celu przyswojenia Strategii przez szersze kręgi odbiorców powinna mieć charakter warsztatowy i odbywać się na etapie aplikacji dokumentu. Tego dotyczy niniejszy rozdział.

7.1. Upowszechnienie treści Strategii

W celu upowszechnienia treści Strategii zostaną podjęte osobne działania takie jak: publikacja na stronach Urzędu Miasta w formie hipertekstowej, publikacja w formie książkowej z ilustracjami i ergonomicznym układem treści, konferencja naukowa, dyskusje z interesariuszami oraz opracowania Strategii przystępne dla szerszego kręgu czytelników i inne działania popularyzujące „futurologię Lublina jako systemu organizowania naszej wiedzy i wyobraźni w procesie myślenia o przyszłości miasta”.⁴⁷

7.2. Rozpisanie na głosy

Tocząca się wokół Strategii dyskusja powinna mieć swój ciąg dalszy w jej uszczegółowianiu poprzez tworzenie dokumentów pochodnych opisanych w rozdziale 1.8.1. Dokumenty pochodne. Stanowią one konieczne uzupełnienie Strategii głównej, ponieważ nie jest ona zamkniętym dziełem literackim, lecz programem działania, kompozycją wymagającą „rozpisania na głosy”, co daje duży zakres autonomii realizacyjnej i szeroką gamę możliwości uczestnictwa. Wynika to wprost z synergicznego przenikania się Obszarów Rozwojowych i Celów w Strategii. Na osiągnięcie danego Celu często składają się działania podejmowane w wielu sektorach lub związane z różnorodnymi grupami odbiorców, co wymaga uzgodnień z partnerami oraz interesariuszami – odbiorcami.

Wstępem do tworzenia dokumentu pochodnego Strategii (np. strategii sektorowej) jest znalezienie w niej wszystkich fragmentów powiązanych z danym tematem. Ostatecznie taki dokument powinien zawierać odnośniki, które zapisy Strategii przedkłada się do realizacji i w jaki sposób. Pozwoli to odnajdywać związki między różnymi substrategiami (gdzie konieczna jest koordynacja międzysektorowa), a także identyfikować Cele czy Działania sumarycznie, realizowane w zbyt małym lub w zbyt dużym stopniu w porównaniu do potrzeb czy oczekiwań. Na podobnej zasadzie powinno też przebiegać okresowe podsumowywanie prac poszczególnych wydziałów i komórek Urzędu Miasta.

Dokumenty pochodne nie muszą być dosłownym przedłużeniem wątków Strategii głównej. Raczej będą one spletać i rekonfigurować poruszone w niej tematy według różnych perspektyw interesariuszy. Jest to naturalny i pożądaný etap wdrażania Strategii polegający na translacji wypracowanego w niej porządku na działanie i myślenie interesariuszy aktywnych we własnych dziedzinach życia miasta. Te same działania mogą być elementem wielu różnych programów tematycznych, przez co łatwiej będzie budować wokół nich koalicje. Będzie też rosła wartość takich działań, ponieważ zainteresowanie danym działaniem wielu

⁴⁶ Zob.: Załącznik nr 6 Recenzja Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.

⁴⁷ Tamże.

różnych grup odbiorców ukaże wielokierunkowość jego skutków. Pozwoli to również na zaoszczędzenie zasobów, jeśli jedno działanie przyczyni się do osiągnięcia celów w kilku różnych programach.

Substrategie i inne podobne dokumenty powstałe na tym etapie mogą mieć rozmaity charakter i stopień złożoności – od listy rekomendacji, poprzez programy, aż do formalnych strategii sektorowych. Mogą też rozwijać się w czasie wokół realizowanych już projektów pełniących rolę katalizatorów szerszych działań. Przykładowe tematy takich dokumentów pochodnych: Dobrze mieszkać w Lublinie (dokument Rady Kultury Przestrzeni), współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi, „Lublin 2.0” (całościowa strategia wykorzystania najnowszych technologii cyfrowych do rozwoju Lublina), polityka na rzecz wzrostu liczby mieszkańców, zintegrowany program na rzecz proekologicznego rozwoju miasta itp. Obowiązkiem samorządu jest zachęcanie grup interesariuszy do podejmowania takich inicjatyw, sugerowanie im tematów zbieżnych z planami Urzędu Miasta i moderacja dialogu między różnymi grupami interesu.

7.3. Efekt kulminacji międzysektorowej

Sukces działania o charakterze przekrojowym zależy od kumulacji rezultatów wielu zadań realizowanych przez wiele wydziałów Urzędu Miasta. Nawet jeśli takie działania są kluczowe dla rozwoju miasta, czasem trudno je skoordynować, jeśli składające się na nie zadania mają osobno niski priorytet w poszczególnych planach sektorowych. Tę koordynację może ułatwić międzysektorowy dokument pochodny Strategii zestawiający składowe zadania we wspólną całość i w ten sposób podnoszący ich indywidualną rangę w wydziałach. W podobnych sytuacjach często tworzy się zespoły zadaniowe, ale one przeważnie zajmują się pojedynczymi przedsięwzięciami, natomiast planowanie efektu kumulacji międzysektorowej może być narzędziem realizacji całych programów działań i jedną z metod zarządzania przez cele (opisanego w rozdziale 1.7. Zarządzanie przez cele).

7.4. Rozwój systemu mierników

Ze względu na innowacyjność Strategii zamierzone w niej efekty często wyprzedzają powstanie standardów ich pomiarów. Dlatego docelowy system mierników wdrażania dokumentu będzie tworzony w trakcie jego realizacji, we współpracy z naukowcami oraz interesariuszami. Rozwój tego systemu będzie równoległy z rozwojem „Obserwatorium Miasta” opisanego w Celu B.6.2. Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu zbierania, przetwarzania i udostępnianie adekwatnych do potrzeb rozwojowych baz danych, generowanych w skalach bliskich mieszkańcom (dzielnice, osiedla), umożliwiającego monitorowanie i koordynację współpracy oraz obserwowanie skutków realizowanych projektów. Ważną rolę w tym systemie będzie odgrywała społeczna ocena realizacji Strategii przez organizacje sektora pozarządowego, samorządy dzielnicowe i grupy doradcze prezydenta, a nawet nieformalne zespoły interesariuszy, które oddolnie podejmą trud sporządzenia raportu na dany temat. Wsparciem tego procesu będzie wcześniejsze tworzenie tematycznych dokumentów pochodnych Strategii, wyrażających oczekiwania w wybranych sektorach czy aspektach.

Załącznik nr 1

System wdrażania Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

Spis treści

SPIS TREŚCI.....	2
WSTĘP	3
1. POZIOMY I WARSTWY ZARZĄDZANIA.....	3
1.1. POZIOMY	3
1.1.1. Poziom ogólnomiejski.....	3
1.1.2. Poziom sektorowy	3
1.1.3. Poziom dzielnicowy	3
1.2. WARSTWY	4
1.2.1. Warstwa analiz	4
1.2.2. Warstwa inspiracji.....	4
1.2.3. Warstwa strategii.....	4
1.2.4. Warstwa planów	4
1.2.5. Warstwa programów.....	5
1.2.6. Warstwa operacyjna.....	5
1.2.7. Warstwa ograniczeń	6
2. STRATEGIE SEKTOROWE.....	6
2.1. STRUKTURA STRATEGII (PLANÓW) SEKTOROWYCH.....	6
2.2. STRATEGIE SEKTOROWE A WARSTWA ANALIZ.....	6
3. PROJEKTY WIELOPODMIOTOWE I NIEZALEŻNE OD URZĘDU MIASTA	7
4. ROCZNY TRYB ZARZĄDZANIA MIASTEM	7

Wstęp

Strategia zawiera ramowe zasady rozwoju i rozpatruje miasto jako całość – a więc ujmuje także zagadnienia takie jak zewnętrzna dostępność komunikacyjna czy rozwój i współpraca uczelni wyższych, które nie należą do kompetencji samorządu lokalnego. Są jednak kluczowo ważne dla rozwoju miasta i dobrostanu jego mieszkańców.

O ile zawarta w strategii lista Obszarów Rozwojowych, Celów i Działań jest szkieletem zasadniczym, o tyle spis Zadań i Projektów ma charakter otwarty i jest uszczegóławiany na poziomie strategii sektorowych, które w zdecydowanej większości dotyczą już bezpośrednio kompetencji gminy. To przez strategię sektorowe będzie płynąć „rzeka projektów” realizowanych przez miasto.

Podmioty wdrażające Strategię to nie tylko struktury Urzędu Miasta Lublin. Wszelkie podmioty wpisujące zawarte w niej Cele i Działania w swoje plany i zamierzenia są partnerami w realizacji tej Strategii. Mogą je realizować samodzielnie, mogą także podejmować współpracę z innymi podmiotami, a jednocześnie liczyć na wsparcie ze strony miasta – organizacyjne, ale też finansowe. Wsparcie to, w zależności od skali i charakteru zadań, może przybierać formę partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) lub umów wynikających z programów wspierania prowadzonych w ramach strategii sektorowych (np. dotacje udzielane w ramach Programu Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi). Wsparcie to może też przyjmować formę partnerstwa przy realizacji projektów finansowanych z udziałem funduszy europejskich. Ustalenia w tym zakresie są regulowane odrębnymi przepisami, a zawieranie porozumień należy do struktur Urzędu Miasta, stosownie do ich kompetencji.

1. Poziomy i warstwy zarządzania

Wprowadza się podział na trzy poziomy zarządzania miastem, z których każdy jest podzielony na kolejne warstwy odpowiadające za kolejne etapy przygotowania działań.

1.1. Poziomy

1.1.1. Poziom ogólnomiejski

Poziom ogólnomiejski tworzy nowa Strategia miasta, obejmująca swoim zakresem także zadania wychodzące poza kompetencje miasta (np. rozwój uczelni, dostępność komunikacyjna miasta), wyznaczając wartości i kierunki rozwoju.

1.1.2. Poziom sektorowy

Poziom sektorowy obejmuje strategię sektorową i programy sektorowe znajdujące się w kompetencjach samorządu oraz spółek komunalnych, realizujących zadania publiczne.

1.1.3. Poziom dzielnicowy

Poziom dzielnicowy, na którym kluczowym graczem są Rady Dzielnic, porządkuje sprawy małej skali – bezpośredniego otoczenia miejsc zamieszkania.

1.2. Warstwy

W przedstawionym poniżej znacznie szerszym opisie warstw uwzględniono także informacje, jak dana warstwa jest zróżnicowana w zależności od poziomu.

1.2.1. Warstwa analiz

Warstwa analiz to proces stałego badania zmian, jakie następują w mieście i jego otoczeniu. Służą temu trzy istniejące bądź budowane systemy. Pierwszy to System Analiz Miasta (SAM) oparty na zbieraniu danych wewnętrznych urzędu i Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Drugi to System Analiz Samorządowych (SAS), prowadzony przez Związek Miast Polskich i oparty jest na dobrowolnej wymianie danych między miastami, w czym Urząd Miasta Lublin uczestniczy. Trzeci, na początku tworzenia, to Miejski System Badań Społecznych (MSBS), który ma dać informacje o natężeniu różnego rodzaju zjawisk społecznych i opinii o usługach świadczonych przez służby publiczne. Informacje te będą przedstawiane także na mapach, co pozwoli adekwatnie, punktowo reagować służbom miejskim. Wszystkie te systemy będą też badać miary i wskaźniki przyjęte dla Strategii i poszczególnych strategii sektorowych. Jednolite systemy analiz dostarczają wiedzę dla wszystkich poziomów zarządzania miastem.

1.2.2. Warstwa inspiracji

Warstwa inspiracji to przestrzeń, w której nieustannie trwa debata o mieście, nowych rozwiązaniach i ulepszaniu projektów już przewidzianych do realizacji (ujęte w planie), ale czekających na wyznaczenie terminu wykonania (ujęcie w programie wykonawczym). To także szukanie możliwości ulepszenia rozwiązań już działających. Warstwę tą tworzą nie tylko władze miasta – Prezydent i Rada Miasta, ale też ciała społeczne działające w skali okolicy, takie jak: Rada Pożytku Publicznego, Rada Kultury Przestrzeni, Rada Seniorów i inne. Do warstwy tej są wliczane wszelkie procesy deliberacji i konsultacji społecznych. Proponuje się także utworzenie miesięcznika elektronicznego „Miasto Inspiracji”, w którym zarówno urzędnicy, specjaliści, jak i zwykli mieszkańcy będą mogli przedstawiać swoje propozycje ulepszenia miasta lub składać sprawozdania z takich procesów.

W Warstwie inspiracji takie same mechanizmy przewidziano zarówno dla poziomu ogólnomiejskiego, jak też sektorowego, natomiast na poziomie dzielnicowym postuluje się organizację (raz lub dwa razy w roku) Kongresu Rozwoju Dzielnic, na którym różni partnerzy społeczni (rady dzielnic, spółdzielnie mieszkaniowe, zarządcy nieruchomości, organizacje pozarządowe) będą mogli wymienić się doświadczeniami i przedyskutować mechanizmy współpracy.

1.2.3. Warstwa strategii

Warstwę strategii stanowi niniejszy dokument. Można go traktować w całości jako wizję miasta, a jednocześnie mechanizmy i projekty przyjmowane w strategiach sektorowych muszą być niesprzeczne z mechanizmami i wartościami opisanymi w strategii generalnej.

1.2.4. Warstwa planów

Warstwa planów na poziomie ogólnomiejskim to zbiór kart projektów inwestycyjnych (Plan Rozwoju Miasta) dla zadań zaproponowanych w strategiach sektorowych lub wprowadzonych do planu przez Prezydenta, Radę Miasta lub w trybie projektów obywatelskich. Samo ujęcie w Planie nie daje pewności

realizacji zadania w przewidywalnym horyzoncie planowania. Jest to portfolio projektów, uznawanych przez władze miasta za potrzebne i wykonalne, wpisywanych do programu wykonawczego w miarę możliwości ich realizacji poprzez zbilansowanie dostępnych środków finansowych.

Na poziomie sektorowym projekty uznane za potrzebne i wykonalne będą porządkowane w programach sektorowych. Program sektorowy to więcej niż jedynie portfolio projektów – powinien określać ich względną hierarchię, a więc także proponować kolejność realizacji względem projektów tego samego rodzaju.

Na poziomie dzielnicowym wprowadza się nowe narzędzie zarządzania – Plany Rozwoju Dzielnic (PRD). To narzędzie analogiczne do Planu Rozwoju Miasta (PRM), ale dotyczące zadań drobnej skali, których realizacja następuje przez wykorzystanie środków finansowych wydzielonych w budżecie i przypisanych do dyspozycji Rad Dzielnic. Po wprowadzeniu systemu Rady Dzielnic będą mogły przeznaczać środki jedynie na zadania, dla których Rady przyjęły stosowne uchwały i przedłożyły „Kartę Projektu” zawierające opis projektu według ogólnie obowiązującego wzoru oraz które zostały pozytywnie ocenione przez odpowiedni wydział merytoryczny Urzędu Miasta i znalazły się w powszechnie dostępnym przez przeglądarkę internetową systemie [www.plany.lublin.eu].

1.2.5. Warstwa programów

Warstwa programów na poziomie ogólnomiejskim to podzbiór planu obejmujący projekty, które mają już przygotowaną dokumentację zgodną z zakresem określonym indywidualnie dla danego projektu. Są to projekty, dla których już ustalono termin realizacji i które mają zapewnione finansowanie, a także projekty przygotowane i oczekujące na przyjęcie do programu.

W warstwie tej stosowane są dwa mechanizmy (dokumenty) główne. Pierwszy to Wieloletnia Prognoza Finansowa (WPF), koordynowana przez Wydział Budżetu i Księgowości, zbierająca projekty, na które są już podpisane umowy, i analizująca skutki obciążeń finansowych. Drugi to Wieloletni Program Inwestycyjny (WPI), koordynowany przez Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów, zbierający wszystkie projekty, co do których władze miasta są pewne, iż będą realizowane i mają zapewnione finansowanie.

Pomocniczą rolę pełni Lista Projektów Oczekujących (LPO). Jest to podzbiór projektów z Planu Rozwoju Miasta, które mają przygotowaną dokumentację, ale nie są ujęte w WPI. Można założyć, że będą to w większości projekty, których realizacja jest uzależniona od uzyskania dotacji z funduszy zewnętrznych. Projekty te będą przenoszone na WPI, gdy pojawi się szansa na uzyskanie dotacji, a limit dopuszczalnego zadłużenia nie zostanie przekroczony w wyniku finansowania dodatkowego projektu.

Warstwa programów na poziomie sektorowym zawiera programy przygotowywane na podstawie strategii sektorowych oraz rocznych limitów wydatków na dany cel. Przykładem dla projektów inwestycyjnych jest Roczny Program Remontów Ulic, a dla projektów nieinwestycyjnych – Gminny Program Przeciwdziałania Alkoholizmowi.

1.2.6. Warstwa operacyjna

Warstwa operacyjna to realizacja projektów zgodnie z harmonogramem, obejmującym postępowanie przetargowe, wybór wykonawcy, nadzór i rozliczenia. W przypadku projektów nieinwestycyjnych będą się w tej warstwie także mieścić działania własne urzędu, działania zlecane (w trybie konkursowym i innym) oraz działania wspólne, w których zakres odpowiedzialności jest dzielony między strony.

Na poziomie dzielnicowym narzędziem do zarządzania bieżącego jest system „Naprawmy To” [www.lublin.naprawmyto.pl], który pozwala każdemu mieszkańcowi zgłosić informację o awarii przez przeglądarkę internetową lub smartfon zgłosić informację o awarii.

1.2.7. Warstwa ograniczeń

Na warstwę ograniczeń składają się analizy sytuacji finansowej miasta, wykonywane przez Wydział Budżetu i Księgowości. Kluczowe znaczenie będzie miało dla spełnienia wymogów prawnych w tym zakresie utrzymywanie długu miasta poniżej określonego w ustawie o finansach wskaźnika limitu zadłużenia (przyjęto dla niego nazwę WLZ), który oblicza się jako średnią wartość nadwyżki operacyjnej (środków niewydawanych na wydatki bieżące) za ostatnie trzy lata.

2. Strategie sektorowe

2.1. Struktura strategii (planów) sektorowych

Sytuacja prawna strategii sektorowych jest bardzo zróżnicowana. Dla części z nich istnieje obowiązek prawny ich wykonywania i narzucona struktura dokumentu (np. program ochrony środowiska). W innych obszarach celem tworzenia dokumentu jest stworzenie mechanizmów współpracy między różnymi podmiotami rynkowymi dla wspólnego dobra i panuje znaczna dowolność w sposobie jego tworzenia (np. strategia rozwoju turystyki).

Zaleca się, aby prace nad planem działań w danym sektorze przeprowadzać warsztatowo, tworząc tzw. Karty Projektów. Powinny one dostarczać informacji w zakresie czterech kwestii:

- problem, który wymaga interwencji,
- propozycja działania/koncepcja inwestycji,
- dotychczas prowadzone działania w tej sprawie lub tego typu,
- jakie będą rezultaty działania i z jakimi innymi zadaniem jest powiązane.

Ten uniwersalny, podstawowy opis (uzupełniony o szkic czy rysunek) zadań powinien być opracowany dla wszystkich planowanych projektów inwestycyjnych umieszczanych w PRM i PRD. Zaleca się, aby strategię społeczne korzystały z metody Karty Projektów w trakcie pracy warsztatowej i wewnętrznej nad strategią i aby poprzez ocenę i grupowanie zadań budowały drzewo celów i jego opis. Mogą jednak nie ujawnić samych kart w tekście strategii ze względu na ich roboczy charakter i zmienność na tym poziomie szczegółów. Materiały takie będą jednak podstawą do operacjonalizacji strategii oraz podstawą do budowania mechanizmów budżetu zadaniowego.

2.2. Strategie sektorowe a warstwa analiz

Strategia miasta zawiera system miar – mierników i wskaźników. Docelowo powinien być on w dużej części oparty na miarach przyjętych dla strategii sektorowych, których wartości będą zbierane przez odpowiednie wydziały merytoryczne.

3. Projekty wielopodmiotowe i niezależne od Urzędu Miasta

Podmioty wdrażające Strategię to nie tylko struktury Urzędu Miasta Lublin. Wszelkie podmioty wpisujące zawarte w niej cele i działania w swoje plany i zamierzenia są partnerami w realizacji tej Strategii.

Przykładowo, działania na rzecz zwiększenia liczby studentów zagranicznych to przede wszystkim działania prowadzone przez same uczelnie wyższe. Uczelnie wprowadzają kierunki studiów w języku angielskim, reklamują się za granicą. Prowadzony przez Urząd Miasta portal „Studiuj w Lublinie” [www.study.lublin.eu] ma tylko wspierającą rolę.

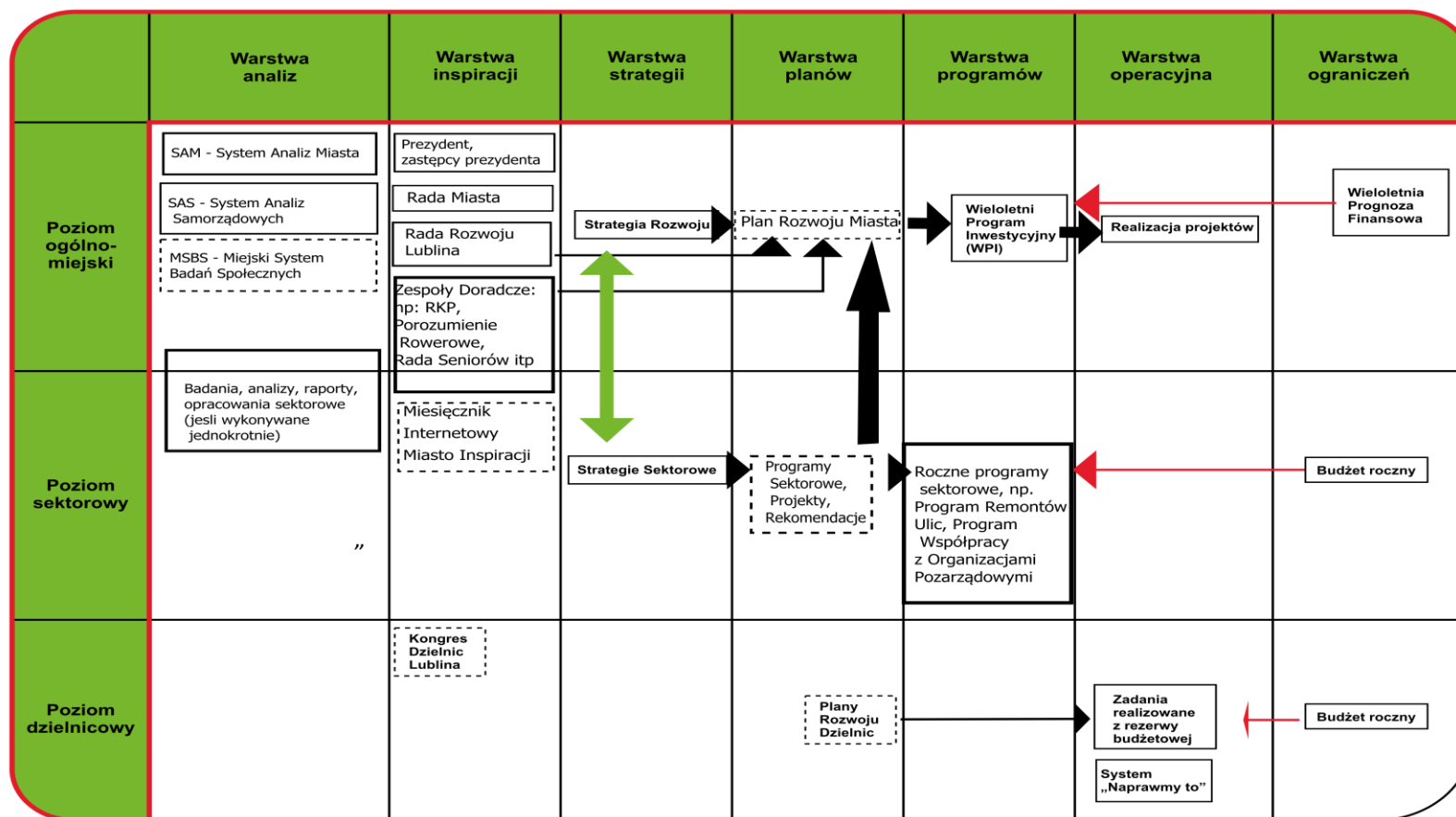
Ponadto strategię sektorowe mogą przewidywać projekty realizowane wspólnie przez różne podmioty. Wspólne warsztaty organizowane podczas tworzenia strategii sektorowych mogą stanowić doskonałą okazję do wykreowania projektów opartych na współpracy między różnymi partnerami instytucjonalnymi, a nawet osobami fizycznymi.

4. Roczny tryb zarządzania miastem

Budżet miasta decyduje o realizowanych w danym roku zadaniach, a więc nadaje praktyczny wymiar deklaracjom strategicznym. Ważne jest, aby we wprowadzanej, zadaniowej strukturze budżetu znalazły odbicie cele i działania przyjęte w Strategii jako zasady porządkujące spis zadań ustalonych do realizacji.

Wdrażany w Urzędzie Miasta Lublin budżet zadaniowy wymusza wydzielenie zadań, opisywanie ich i proponowanie dla nich mierników skuteczności i efektywności. Przedstawiona metodologia pracy nad strategiami sektorowymi „od dołu” (od opisywania kart projektów) będzie sprzyjać sprawnemu wdrażaniu nowych mechanizmów zarządzania budżetem.

Rysunek 1. Schemat Systemu Wdrażania Strategii

Legenda

- [- - - - -] ?? Nowe postulowane przez system wdrażania narzędzia zarządzania
- ↔ Konieczność zachowania zgodności mechanizmów w strategiach sektorowych ze strategią ogólną
- ← Kierunek przepływu uzgodnień/projektów
- ← Ograniczenia budżetowe dla skali wydatków

Źródło: Opracowanie własne.

Załącznik nr 2

**Lista potencjalnych mierników realizacji Strategii Rozwoju Lublina
na lata 2013–2020**

Nieszablonowa Strategia wymaga zastosowania nieszablonowych metod monitorowania jej realizacji. Coroczna ocena stopnia wykonania Strategii Rozwoju Lublina 2020 musi bazować na wieloaspektowej analizie, opierającej się zarówno na twardych danych statystycznych (ilościowych), jak i na danych jakościowych, a także na bieżącej charakterystyce działalności Urzędu Miasta Lublin oraz opisie zjawisk i zmian zachodzących w otoczeniu.

Mierniki ilościowe będą opierać się na informacjach publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie oraz przez inne instytucje tworzące bazy danych, a także na danych wewnętrznych Urzędu Miasta Lublin i zależnych od niego podmiotów. Mierniki jakościowe będą generowane z systematycznie przeprowadzanych wśród mieszkańców Lublina badań socjologicznych w ramach opracowanego Miejskiego Systemu Badań Społecznych (MSBS) oraz na podstawie badań prowadzonych przez inne podmioty. Miernik opisowy może stanowić uzupełnienie powyższych dwóch kategorii lub mieć zasadniczy charakter przy ocenie realizacji danego celu operacyjnego, gdyż niestandardowe cele, jakie zostały wpisane w Strategię, nie zawsze mogą być opisane standardowymi wskaźnikami.

Poniżej znajduje się wykaz potencjalnych mierników służących do monitorowania Strategii. Z racji długiej perspektywy czasowej dokumentu należy podkreślić, że przyjęte wskaźniki przez cały okres obowiązywania Strategii mogą ulegać zmianie, udoskonaleniu i uzupełnieniu o dodatkowe, które będą niezbędne do oceny stopnia realizacji Celów w ramach poszczególnych Obszarów Rozwojowych.*

---

* Zob.: rozdział 7.4 Rozwój systemu mierników.

WYKAZ POTENCJALNYCH MIERNIKÓW

Obszar	Cel	Miernik
A. OTWARTOŚĆ	A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	<i>Ilościowe:</i>
		– liczba pasażerów korzystających z portu lotniczego
		– liczba połączeń lotniczych, kolejowych i autobusowych oraz ich kierunki
		– czas przejazdu i odległość do największych miast oraz przejść granicznych z krajami sąsiadującymi (kolej, samochód)
		– natężenie ruchu na drogach dojazdowych do Lublina
		– długość szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej
		– liczba bezpłatnych punktów dostępu do sieci internetowej
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena warunków i możliwości komunikacyjnych z Lublina do innych destynacji
		– ocena dostępności do infrastruktury teleinformatycznej i jakości świadczonych usług w tym zakresie
		<i>Opisowe:</i>
		– analiza położenia Lublina w kontekście odległości od europejskich sieci komunikacyjnych i możliwości dojazdu do nich
	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	<i>Ilościowe:</i>
		– liczba turystów krajowych i zagranicznych odwiedzających Lublin
		– baza noclegowa i jej wykorzystanie
		– liczba miast partnerskich i podpisanych porozumień o współpracy
		– liczba uczestników konferencji i kongresów związanych tematycznie z Partnerstwem Wschodnim
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena atrakcyjności turystycznej miasta
		– ocena działalności promocyjnej miasta w poszczególnych kanałach komunikacji
		<i>Opisowe:</i>
		– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie współpracy międzynarodowej (realizowane projekty z miastami partnerskimi)
		– analiza działalności promocyjnej Urzędu Miasta
		– analiza działalności Centrum Kompetencji Wschodnich
	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	<i>Ilościowe:</i>
		– liczba realizowanych projektów międzynarodowych przez miasto i podległe mu instytucje
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena poziomu tolerancji mieszkańców Lublina wobec obcych narodowości i kultur
A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza działalności instytucji kultury i Urzędu Miasta w kontekście podkreślenia wielokulturowego charakteru miasta	
	<i>Ilościowe:</i>	
	– długość tras komunikacji publicznej poza granicami miasta Lublin	
	– wysokość PKB na mieszkańca	
	– liczba zarejestrowanych patentów	
	– wskaźniki innowacyjności	
	<i>Jakościowe:</i>	
– ocena współpracy samorządów różnego szczebla na rzecz rozwoju regionu		
<i>Opisowe:</i>		
– analiza działalności instytucji/obiektów o funkcjach metropolitalnych na terenie miasta		
– analiza postępów w budowie spójnego systemu transportowego/komunikacyjnego dla metropolii		
– analiza powiązań z innymi metropoliami		

Obszar	Cel	Miernik
B. PRZYJAZNOŚĆ	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	<i>Ilościowe:</i>
		– gęstość sieci drogowej
		– liczba pasażerów korzystających z komunikacji publicznej
		– długość dróg rowerowych
		– długość sieci rozdzielczej wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej oraz liczba korzystających
		– ilość odpadów wytworzonych, składowanych i poddanych odzyskowi
		– ilość wytworzonych i oczyszczonych ścieków
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena transportu publicznego
		– ocena infrastruktury drogowej i alternatywnych form komunikacji
	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza działalności inwestycyjnej Urzędu Miasta w obszarze infrastruktury (udział wydatków w budżecie miasta na transport i łączność)	
	– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie ochrony środowiska (udział wydatków w budżecie miasta na ochronę środowiska)	
	B.2. Zwiększenie komfortu życia	<i>Ilościowe:</i>
		– przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na osobę
		– ceny mieszkań na rynku pierwotnych i wtórnym
		– wyposażenie mieszkań w instalacje sanitarно-techniczne
		– liczba przestępstw i ich wykrywalność
		– liczba kolizji i wypadków drogowych
		– liczba zakładów opieki zdrowotnej, łóżek szpitalnych i porad udzielonych w ramach podstawowej opieki zdrowotnej
		– liczba placówek stacjonarnej pomocy społecznej, ich obciążenie i struktura korzystających
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena własnej sytuacji życiowej
	– ocena warunków mieszkaniowych	
– ocena poziomu bezpieczeństwa		
– ocena jakości usług publicznych		
<i>Opisowe:</i>		
– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie zwiększenia dostępności do usług publicznych		
– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie pomocy społecznej i przystosowania przestrzeni publicznej dla osób z niepełnosprawnością		
B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	<i>Ilościowe:</i>	
	– pokrycie powierzchni miasta planami zagospodarowania przestrzennego	
	– liczba pojazdów poruszających się po drogach	
	– tereny zieleni będące w gestii samorządu	
	– liczba miejsc parkingowych (płatnych i bezpłatnych)	
	<i>Jakościowe:</i>	
– ocena dostępności i stanu przestrzeni miejskiej		
<i>Opisowe:</i>		
– analiza działalności Urzędu Miasta na rzecz rewitalizacji i wzmocnienia wartości kulturowych przestrzeni miejskiej		
B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	<i>Ilościowe:</i>	
	– liczba kin i ludności na 1 miejsce oraz liczba widzów i seansów	
	– liczba muzeów i zwiedzających	
	– księgozbiór bibliotek, liczba czytelników i wypożyczeń	
	– liczba obiektów sportowych, klubów sportowych oraz medali zdobywanych przez lubelskich sportowców	
	<i>Jakościowe:</i>	
	– ocena oferty rekreacyjno-sportowej	
– ocena zadowolenia ze sposobów spędzania czasu wolnego		
– ocena oferty kulturalnej		

Obszar	Cel	Miernik
C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	<i>Opisowe:</i>
		– analiza struktury instytucji kultury oraz walorów miasta w zakresie dziedzictwa historycznego i kulturowego
		– analiza oferty sportowo-rekreacyjnej miasta
		– analiza działalności wspierającej różnorodność kulturową miasta
		<i>Ilościowe:</i>
		– liczba miejsc w żłobkach i przedszkolach
		– współczynnik skolaryzacji (szkoły podstawowe i gimnazja)
		– liczba placówek oświatowych, pomieszczeń szkolnych i uczniów w szkołach
		– komputeryzacja i dostęp do Internetu w szkołach
		– wskaźniki zdawalności egzaminów maturalnych
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena poziomu edukacji w placówkach oświatowych
	– ocena infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych	
	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza działań Urzędu Miasta w zakresie oświaty (realizowane programy i projekty)	
	B.6. Partycypacja społeczna	<i>Ilościowe:</i>
		– liczba organizacji pozarządowych (fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne)
		– frekwencja w wyborach i referendach
<i>Jakościowe:</i>		
– ocena gotowości zaangażowania się w pracę na rzecz miasta		
– skłonność do podejmowania inicjatyw obywatelskich		
<i>Opisowe:</i>		
– analiza efektów wdrożonego systemu – Plan Rozwoju Dzielnic		
– analiza współpracy Urzędu Miasta z organizacjami pozarządowymi		
C.1. Rozwój sektora przemysłu	<i>Ilościowe:</i>	
	– liczba i rodzaj działających klastrów	
	– nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach	
	– wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach	
	– produkcja sprzedana przemysłu ogółem i w przeliczeniu na 1 mieszkańca	
	– zatrudnienie w przemyśle	
	<i>Jakościowe:</i>	
	– ocena i przewidywania przedsiębiorców dotyczące własnej sytuacji ekonomicznej	
	– ocena atrakcyjności sektora przemysłu oraz możliwości zatrudnienia	
	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie kreowania warunków do rozwoju kluczowych branż z sektora przemysłu	
	– analiza funkcjonowania Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefa Lublin	
	– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie promocji gospodarczej sektora przemysłu i pozyskiwania inwestorów	
	C.2. Rozwój sektora usług	<i>Ilościowe:</i>
		– zatrudnienie w sektorze usług wg różnych podziałów
		– liczba i powierzchnia użytkowa budynków biurowych oraz handlowo-usługowych oddanych do użytku
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena i przewidywania przedsiębiorców świadczących usługi dotyczące własnej sytuacji ekonomicznej
– ocena atrakcyjności sektora usług oraz możliwości zatrudnienia		
<i>Opisowe:</i>		
– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie promocji gospodarczej sektora usług		
– analiza działalności Urzędu Miasta w zakresie kreowania warunków do rozwoju kluczowych branż z sektora usług		

Obszar	Cel	Miernik
D. AKADEMICZNOŚĆ	C.3. Kultura przedsiębiorczości	<i>Ilościowe:</i>
		– liczba i struktura podmiotów wpisanych do rejestru REGON
		– zmiany liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON
		– liczba firm działających w inkubatorach
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena możliwości prowadzenia działalności gospodarczej w Lublinie
		– ocena procedur związanych z założeniem i prowadzeniem działalności gospodarczej
	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	<i>Opisowe:</i>
		– analiza działalności Urzędu Miasta (w tym Miejskiego Urzędu Pracy) w kontekście wspierania rozwoju przedsiębiorczości
		– analiza działalności instytucji otoczenia biznesu
		<i>Ilościowe:</i>
		– liczba podmiotów działalności gospodarczej zaliczanych do sektora przemysłów kreatywnych do ogólnej liczby podmiotów
		– liczba zatrudnionych w sektorze kreatywnym do ogólnej liczby zatrudnionych
		<i>Jakościowe:</i>
– ocena roli podmiotów zaliczanych do sektora przemysłów kreatywnych w kontekście kreowania impulsów rozwojowych dla miasta		
D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza działalności Urzędu Miasta i innych instytucji w zakresie wsparcia przemysłów kreatywnych	
	<i>Ilościowe:</i>	
	– liczba studentów zagranicznych w stosunku do ogólnej liczby studentów	
	– liczba naukowców, nauczycieli akademickich i studentów korzystających z europejskich i światowych programów wymiany akademickiej	
	– liczba kierunków prowadzonych w językach obcych	
	– miejsca uczelni w rankingach międzynarodowych i rankingach uwzględniających kryterium umiejdzynarodowienia	
	<i>Jakościowe:</i>	
	– opinia studentów zagranicznych na temat studiowania w Lublinie	
	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza działalności lubelskich uczelni wyższych w zakresie współpracy z zagranicznymi ośrodkami akademickimi	
	– analiza działalności Urzędu Miasta Lublin na rzecz przyciągnięcia studentów zagranicznych	
	D.2. Symbioza z otoczeniem	<i>Ilościowe:</i>
– liczba wspólnych projektów realizowanych na płaszczyźnie uczelnie-biznes, uczelnie-uczelnie, uczelnie-miasto		
– wyniki nauczania przedsiębiorczości (liczba laureatów, średnie oceny)		
– liczba wdrożeń dostarczonych przez naukę		
<i>Jakościowe:</i>		
– ocena współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes, uczelnie-uczelnie, uczelnie-miasto		
D.3. Genius loci miasta uniwersyteckiego	<i>Opisowe:</i>	
	– analiza współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes, uczelnie-uczelnie, uczelnie-miasto	
	<i>Ilościowe:</i>	
	– liczba studentów w stosunku do liczby mieszkańców	
	– miejsca uczelni w rankingach uwzględniających różne kategorie	
	<i>Jakościowe:</i>	
– ocena programów wspierających rozwój studentów i wzbogacających ofertę kulturalno-edukacyjną		
<i>Opisowe:</i>		
– analiza oferty praktyk i wolontariatu w instytucjach publicznych		
– analiza oferty kulturalno-edukacyjnej w mieście		

Obszar	Cel	Miernik
	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie	<i>Ilościowe:</i>
		– liczba studentów i absolwentów szkół wyższych
		– liczba uczących się języków obcych w szkołach
		<i>Jakościowe:</i>
		– ocena perspektyw rozwoju osobistego
		– ocena poczucia związku z miastem
		<i>Opisowe:</i>
		– analiza oferty edukacyjnej lubelskich uczelni wyższych (kierunki, specjalności)
		– analiza danych z systemu monitorowania losów absolwentów uczelni wyższych
– analiza funkcjonujących programów wsparcia uczniów i studentów		

Załącznik nr 3

**Działania, które przyczynią się do realizacji Celów
Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020**

MATRYCA GŁÓWNYCH ZIDENTYFIKOWANYCH DZIAŁAŃ W RELACJI DO CELÓW*

Lp.	DZIAŁANIA \ CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmocnienie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbalność o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejscowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
1.	Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina	DG	ZR	DK			DK					DK	DK			DK			
2.	Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi	DG				ZR						DK	DK						
3.	Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina wszystkimi rodzajami transportu (kolej, samochody, rowery)	DG	ZR		DK	ZR	DK					DK	DK						
4.	Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej	DG	DK		DK								ZR						
5.	Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina		DG	DK					DK						ZR				

* Oznaczenia:

DG - działanie główne (dane działanie jest niezbędne do realizacji wskazanego celu).

ZR - zależność równoległa (dane działanie istotnie w sposób równoległy oddziałuje na wskazany cel).

DK - działanie komplementarne (dane działanie ma charakter uzupełniający i wspomagający wskazany cel).

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
6.	Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich		DG	ZR						DK		DK	DK	DK		ZR			
7.	Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta		DG					DK										DK	
8.	Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina		DG					DK	ZR										
9.	Promowanie Lublina w kraju i za granicą		DG	DK											ZR			DK	
10.	Kształtowanie postaw sprzyjających współpracy i tolerancji wobec różnorodności we wszelkich działaniach obywatelskich i instytucjonalnych			DG					DK	ZR						DK	DK		
11.	Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością			DG					ZR							DK	DK		
12.	Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską			DG															
13.	Systemowy rozwój wymiany międzynarodowej dla młodzieży szkolnej			DG					ZR						DK				
14.	Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM)	ZR			DG	ZR	DK												

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genitus loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
15.	Integracja informacji oraz usług publicznych w celu stworzenia „przyjaznego otoczenia” w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym				DG	ZR													
16.	Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region	DK			DG	DK					DK	DK	DK						
17.	Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej	DK				DG	ZR	DK			DK	DK							
18.	Rozwój systemu komunikacji publicznej	DK				DG	ZR												
19.	Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta	DK				DG	ZR	DK											
20.	Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego					DG	ZR	DK											
21.	Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina pod kątem wygody mieszkańców i optymalizacji ruchu oraz innych aspektów zrównoważonego rozwoju układu przestrzennego						DG	ZR											
22.	Poprawa standardów zamieszkania						DG	DK											
23.	Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność usług (publicznych i komercyjnych) oraz lokalnych miejsc pracy						DG	DK		DK									

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbalność o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
24.	Poprawa jakości usług publicznych						DG	DK					DK						
25.	Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego						DG	DK											
26.	Warunkowe poszerzenie granic miasta (w sytuacji, gdy będą wskazywały na to analizy demograficzne i ekonomiczne)				DK		DG	DK			DK								
27.	Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina					ZR	DG	DK		DK		DK							
28.	Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta			DK				DG											
29.	Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta					ZR	DK	DG		DK									
30.	Budowanie wrażliwości i odpowiedzialności za jakość przestrzeni i środowiska miejskiego						DK	DG		ZR									
31.	Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta					DK	ZR	DG			DK	DK							
32.	Rozwój, wzmacnianie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta						ZR	DG											

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbalność o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genitus loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
33.	Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych					ZR		DG											
34.	Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców Lublina w działaniach kulturalnych			DK		DK		DG		ZR							DK		
35.	Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta)					DK	DK		DG									DK	
36.	Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście							DK	DG	DK					ZR	DK	DK		
37.	Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu”, dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie									DG									

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
38.	Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu zbierania, przetwarzania i udostępniania adekwatnych do potrzeb rozwojowych baz danych, generowanych w skalach bliskich mieszkańcom (dzielnice, osiedla), umożliwiającego monitorowanie i koordynację współpracy oraz obserwowanie skutków realizowanych projektów									DG									
39.	Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych										DG	ZR	DK						
40.	Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta				DK						DG	DK	ZR						
41.	Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym				ZR						DG					DK		DK	
42.	Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji w Lublinie										DG		DK			ZR			

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genitus loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
43.	Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług											DG	ZR	DK					
44.	Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie											DG	DK	ZR					
45.	Promocja potencjału gospodarczego sektora usług w Lublinie i w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym				ZR							DG				DK		DK	
46.	Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie, opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości										DK	DK	DG	ZR					
47.	Wspieranie transferu wiedzy do sektora biznesu										DK	DK	DG	DK		ZR			
48.	Promocja potencjału gospodarczego Lublina i Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego				ZR								DG			DK		DK	
49.	Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych										DK	DK		DG					
50.	Oddziaływanie na tworzenie postaw aktywności prokreatywnej								DK				DK	DG				ZR	
51.	Wzmocnienie pozycji Lublina jako atrakcyjnego ośrodka kształcenia dla studentów zagranicznych								ZR						DG	DK		DK	

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmocnienie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
52.	Współdziałanie z władzami uczelni na rzecz zwiększenia udziału lubelskich naukowców, nauczycieli i studentów w europejskich i światowych programach wymiany akademickiej		ZR	DK					DK						DG			DK	
53.	Wspieranie uczelni lubelskich w nawiązywaniu i utrzymaniu sieciowych kontaktów międzynarodowych z uczelniami na świecie		ZR	DK					ZR						DG			DK	
54.	Współpraca z uczelniami na rzecz podnoszenia poziomu kompetencji studentów w obszarze nauki języków obcych oraz innych metod kształcenia								ZR						DG	DK			
55.	Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes									ZR	ZR	DK	DK			DG		DK	
56.	Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-miasto															DG	ZR	DK	
57.	Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-uczelnie															DG	DK	ZR	
58.	Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o istniejący potencjał kulturalno-edukacyjny			DK				DK	ZR								DG		

Lp.	DZIAŁANIA CELE	A. OTWARTOŚĆ				B. PRZYJAZNOŚĆ						C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ				D. AKADEMICKOŚĆ			
		A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.3. Dbalność o kulturę przestrzeni	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.6. Partycypacja społeczna	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.2. Rozwój sektora usług	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	D.1. Umiejdzynarodowienie uczelni	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.3. <i>Genitus loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
59.	Wsparcie akademickich liderów (kadry i studentów) zainteresowanych nadprogramową lub pozaprogramową działalnością edukacyjną								ZR							ZR	DG	DK	
60.	Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o nową ofertę kulturalno-edukacyjną			ZR					DK							DK	DG	DK	
61.	Poznanie „małej ojczyzny” przez uczniów szkół								DK	DK						ZR		DG	
62.	Wsparcie aktywności liceów i gimnazjów w zakresie zatrzymania talentów w Lublinie								ZR							DK		DG	
63.	Rozwój kontaktów lubelskie szkoły-lubelskie uczelnie								DK							ZR		DG	
64.	Stworzenie unikatowego w Polsce programu wsparcia absolwentów podczas startu na rynku pracy										DK	DK	DK	DK		ZR		DG	

Załącznik nr 4

Podsumowanie zmian wprowadzonych do Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 w procesie konsultacji społecznych i recenzji dokumentu

Wstęp

Niniejsze opracowanie opiera się na dokumentacji zgromadzonej w trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych z mieszkańcami Lublina w przedmiocie projektu Strategii Rozwoju Lublina na lata 2012–2020¹ w dniach od 29 czerwca do 20 lipca 2012 roku, ale opisuje także poprawki o szerszym zasięgu, do których Zespół Autorski skłoniły również inne opinie i recenzje pierwotnego tekstu Strategii Rozwoju Lublina 2020 (dalej: Strategia, Dokument). Opracowanie nie zapowiada miejscowych zmian w stosunku do dokumentu konsultowanego, lecz odnosi się całościowo do już istniejącej ostatecznej wersji Dokumentu.

Jednym z zamierzeń przygotowanego podsumowania było przybliżenie czytelnikowi procesu powstawania Strategii Rozwoju Lublina 2020, by była lepiej rozumiana. Ma więc ono także cel edukacyjny.

W opracowaniu zastosowano następujące zabiegi redakcyjne:

- odniesienia do poszczególnych uwag sformułowano w formie komentarzy a nie odpowiedzi, ponieważ niektóre z tych odniesień mają charakter wyjaśnień, jeśli zostało to uznane za pomocne dla lepszego rozumienia Strategii,
- informacja w ostatniej kolumnie „Ujęto” nie odnosi się do kwestii wprowadzenia zmiany, lecz faktu, czy ostatecznie dana treść została w Strategii uwzględniona czy nie,
- tam, gdzie było to możliwe, nie cytowano uwag źródłowych, lecz dokonano ich streszczeń,
- pominięto uwagi powtarzające się lub mające charakter publicystyczny, które mogłyby być wstępem do dyskusji, lecz trudno byłoby je odnieść do tekstu Strategii,
- numeracja fragmentów Strategii, do których odnoszą się dane uwagi, pochodzi z Dokumentu finalnego (chyba, że w komentarzu zaznaczono inaczej), co oznacza, że dany fragment budził wcześniej wątpliwości.

W komentowaniu uwag przyjęto następujące zasady:

- uwagi odnoszą się tylko do treści Strategii, a więc nie do praktycznych możliwości realizacji zawartych w nich pomysłów lub ich walorów światopoglądowych,
- każda uwaga w miarę możliwości została konstruktywnie rozstrzygnięta poprzez: odniesienie do wprowadzonej poprawki, wskazanie istniejącego wcześniej fragmentu Strategii, który ją uwzględnia, wyjaśnienie odmiennego stanowiska przyjętego w Strategii itp.,
- jeśli dana uwaga stopniem szczegółowości wykraczała poza zakres tematyczny Strategii, w komentarzu wprowadzono „rekomendacje”, które można wykorzystać przy opracowywaniu dokumentów pochodnych takich jak: strategię, polityki czy programy sektorowe, międzysektorowe, tematyczne i branżowe.

---

¹ W momencie prowadzenia konsultacji społecznych posługiwano się nazwą Strategia Rozwoju Lublina na lata 2012–2020. Z racji tego, iż Strategia nie została uchwalona w 2012 roku nazwa zdezaktualizowała się i obecnie używa się określenia Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.

1. Wnioski ogólne

Wśród spostrzeżeń przekazanych podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych i w trakcie opiniowania Strategii przez różne środowiska interesariuszy, oprócz głosów proponujących konkretne zmiany wybranych fragmentów tekstu, można wyróżnić uwagi, których cechy wspólne pozwalają je podzielić na trzy główne grupy:

- propozycje uszczegółowienia lub ukonkretnienia wybranych zagadnień ważnych dla danej grupy interesariuszy,
- pytania lub wątpliwości wynikające z przyswajania Strategii (dotyczące języka, formy, struktury oraz wewnętrznych powiązań tekstu),
- postulaty dotyczące wdrażania Strategii.

Na podstawie tych uwag zdecydowano się w znacznym stopniu skrócić i przeformułować rozdział 1. Jak czytać Strategię?, w tym dodać do niego osobny podrozdział 1.8. Wnioski pokonsultacyjne oraz na zakończenie dodać rozdział 7. Od czytania do działania będący łącznikiem między zasadniczymi założeniami Strategii a jej wdrażaniem. Istotny wpływ na tę decyzję miały kompleksowe uwagi ze strony Komisji Naukoznawstwa Wydziału Filozoficznego Towarzystwa Naukowego KUL oraz recenzja Strategii autorstwa prof. Antoniego Kuklińskiego. Dodanie tych rozdziałów miało dwa główne cele:

- zaznaczyć wyraźnie w Strategii treść wynikłą z konsultacji (feedback) jako krok w kierunku budowania obyczaju dialogu o sprawach publicznych,
- udoskonalić „samouczek” Strategii (którego rolę pełni rozdział 1. Jak czytać Strategię?), na podstawie realnych reakcji czytelników, by na większość pytań mogli sami znaleźć odpowiedź w treści Dokumentu,
- przełożyć twórczy potencjał refleksji nad Strategią na tworzenie dokumentów pochodnych o międzysektorowym i operacyjnym charakterze; z samych zasad partycypacji społecznej wynika, że Strategia nie może wyczerpać każdego tematu i sztywno definiować każdego działania, lecz powinna zostawiać pole do zagospodarowania przez jej interesariuszy, którzy w sprawach najbliższych im dotyczących są bardziej kompetentni od autorów Dokumentu.

W zamierzeniach autorów Strategii rozdziały te powinny zawierać odpowiedzi na wszelkie pytania i uwagi nie uwzględnione w części przedstawiającej zestawienie uwag do Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020, oraz te, które mogą pojawić się w przyszłości. Nawet jeśli zamierzenie to będzie spełnione, autorzy Strategii rekomendują jej dalszą krytyczną lekturę w celu udoskonalania założeń Dokumentu na poziomie dokumentów pochodnych i wdrażania oraz wyciągania wniosków w kontekście aktualizacji Strategii w przyszłości.

2. Zestawienie uwag do Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Pan Paweł Dąbrowski		
Brak wskazania „kamieni milowych”.	W Strategii zrezygnowano z linearnego modelu „kamieni milowych”, ponieważ bardziej nadaje się on do projektowania procesów o jednorodnym charakterze. Strategia zaś integruje wiele takich wątków we wspólnych interdyscyplinarnych Obszarach Rozwojowych. REKOMENDACJA: „Kamienie milowe” mogą być stosowane w dokumentach pochodnych.	NIE
Brak orientacyjnego budżetu realizacji Strategii.	Strategia przekracza skalę zadania, które można wycenić. Budżetowanie projektów, a tym samym i przybliżenia budżetowania Strategii, będą ujęte m.in. w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym.	NIE
Brak wskazania osób i stanowisk odpowiedzialnych za realizację poszczególnych Obszarów Rozwojowych Strategii.	Realizacja poszczególnych zadań zawartych w czterech Obszarach Rozwojowych to efekt pracy zbiorowej. Będzie ona monitorowana w Wydziale Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublin. Dane o osobach zajmujących się poszczególnymi działaniami zostaną zamieszczone w opisie projektów ujętych w Planie Rozwoju Miasta i innych dokumentach pochodnych.	NIE
Idea stworzenia instytucji koordynującej system dokapitalizowania dla firm perspektywicznych grozi zbiurokratyzowaniem procesu i ograniczeniem niezbędnej w tym zakresie konkurencji. Lepszy byłby zespół zadaniowy i system niż instytucja.	Wprowadzono zapis nt. rozwiązania systemowego. W Działaniu C.3.1. Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości dodano Zadanie Stworzenie kompleksowego systemu udostępniania wiedzy o instrumentach wsparcia dla przedsiębiorców na każdym etapie rozwoju (know-how biznesu, komercjalizacja badań naukowych, formy dokapitalizowania).	TAK
System wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości nie może koncentrować się na młodzieży. Lepszy byłby „ekosystem przedsiębiorczości”.	„Ekosystem przedsiębiorczości” został wprowadzony jako ogólna idea wielostronnego wsparcia biznesu w całej Strategii (m.in. w Działaniu C.3.1 Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie, opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości oraz jako Obszar Inspiracji 7.14. Ekosystemy biznesu). Przesunięto też akcent z młodzieży na wiele grup wiekowych i branż.	TAK
Ustanowienie partnerstwa strategicznego ze znaną firmą doradczą polegającym na uwiarygodnieniu Lublina w świecie biznesu itd. oznacza wprowadzenie pośrednika, co przedłuży i skomplikuje procesy komunikacyjne. Kontakty z lokalnym biznesem powinny być bezpośrednie, na szczeblu wiceprezydenta ds. rozwoju gospodarczego.	W Działaniu C.1.2. Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta umieszczono mniej kategoriyczny zapis: <i>współpraca z doradcą strategicznym</i> . Obecnie dla Lublina zadanie to wykonuje firma doradcza Deloitte. Jej praca oczywiście nie zastępuje pracy urzędników miejskich i Prezydenta, który ma bardzo ożywione i szerokie kontakty z przedsiębiorcami. Korzyść z współpracy z taką firmą wynika z jej pośrednictwa w kontaktach z biznesem globalnym poszukującym nowych lokalizacji do inwestycji.	TAK
Pan Wojciech Dec - Związek Stowarzyszeń Forum Lubelskich Organizacji Pozarządowych (FLOP)		
W słowniczku zagadnień używanych w Strategii dodać hasło „NGO” jako kluczowe dla rozwoju w samorządach a nie zawsze dobrze rozumiane.	W toku prac nad dokumentem Strategii „słowniczek” został zlikwidowany, ponieważ jego właściwe metodologicznie opracowanie wykroczało poza ramy Strategii. W zamian wprowadzono przypisy wyjaśniające kontekstowe znaczenie użycia trudniejszych sformułowań, natomiast definicję terminów powszechnie używanych takich jak NGO można znaleźć w innych ogólnodostępnych źródłach, np. w Internecie.	NIE

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>Odniesienia do „trzeciego sektora” pojawiają się zbyt rzadko.</p> <p>[Uwaga ta pochodzi z wcześniejszego etapu konsultacji, ale została uznana za reprezentatywną na potrzeby niniejszego opracowania – przyp. MS.]</p>	<p>Zwiększono liczbę odniesień do skrótu NGO i jego synonimów (np. organizacje pozarządowe). Należy jednak pamiętać, że „trzeci sektor” określany jest także przez inne, bardziej ogólne sformułowania takie jak „partnerzy” czy „interesariusze”. Wymienianie ich wszystkich wg branż czy formy prawnej zmniejszałoby czytelność tekstu.</p>	TAK
<p>Na liście mierników realizacji Strategii jest zapis dotyczący liczby organizacji pozarządowych i analizy współpracy Urzędu Miasta z organizacjami pozarządowymi, ale w Celu B.6. Partycypacja społeczna zabrakło takich pojęć jak: organizacje pozarządowe, współpraca międzysektorowa, program współpracy Miasta Lublin z organizacjami pozarządowymi, budowanie mechanizmów partycypacji, monitoringu i rzecznictwa interesów mieszkańców Lublina i ich przedstawicieli.</p>	<p>Zgodnie z sugestią w opisie Celu B.6. Partycypacja społeczna, gdzie jest mowa o różnych formach partycypacji, dodano zapis o współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi. Ponadto w Działaniu B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu” dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie dodano Zadania: Stworzenie Programu współpracy Urzędu Miasta z organizacjami pozarządowymi oraz Budowanie mechanizmów partycypacji, monitoringu i rzecznictwa interesów mieszkańców Lublina i ich przedstawicieli, bo trafnie konkretyzują opis Działania.</p>	TAK
<p>W Celu B.6. Partycypacja społeczna należy uwzględnić wiodącą rolę organizacji pozarządowych (obok 27 Rad i Zarządów Dzielnic w Lublinie) w rozwoju partycypacji obywatelskiej.</p>	<p>Strategia opisuje kierunki lub narzędzia kreowania pozytywnych zmian dostępne wszystkim interesariuszom na równych zasadach, natomiast unika deklaracji nt. dominującej roli wybranych partnerów, bo to dyskryminowałoby innych.</p>	NIE
<p>W ramach planowanego „Obserwatorium Miasta” (Działanie B.6.2.) wskazane byłoby stworzenie „Mapy Aktywności Obywatelskiej” tj. przeprowadzenia inwentaryzacji aktywności społecznej dzielnic mieszkaniowych (np. spis lokalnych NGO, placówek kulturalnych, klubów, zespołów itd.).</p>	<p>Uwaga jest zbyt szczegółowa, żeby wprowadzić ją do Strategii.</p> <p>REKOMENDACJA: Uwaga stanowi dobry pomysł na dalsze etapy wdrażania Strategii, który może być wykorzystany np. w docelowej substrategii dotyczącej współpracy samorządu i NGO.</p>	NIE
<p>Zabrakło ważnego pojęcia „przedsiębiorczość społeczna”, które można wpisać w Celu B.6. Partycypacja społeczna i/lub C.3. Kultura przedsiębiorczości. Jest ono ważne bo polityka Urzędu Miasta (np. MOPR) powinna zmierzać w kierunku aktywizacji grup zagrożonych wykluczeniem poprzez dawanie im szansy partycypacji w życiu gospodarczym i społecznym (aktywna polityka społeczna), w czym świetnie sprawdza się właśnie przedsiębiorczość społeczna. Tzw. „społeczny biznes” uzupełnia lukę w gospodarce, w której tradycyjne przedsiębiorstwa nie funkcjonują ze względu na brak opłacalności, zaś sektor publiczny nie potrafi działać efektywnie.</p>	<p>Zagadnienie przedsiębiorczości społecznej – w dużej mierze w wyniku sugestii zawartej w rozwinięciu tej uwagi – zostało wpisane do Działania C.3.1 Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie, opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości w Zadaniu Podejmowanie i wspieranie działań w zakresie przedsiębiorczości społecznej (klastry społeczne, franczyza społeczna itp.) oraz do Zaleceń i Synergii w punkcie C.3.a.</p> <p>REKOMEDACJA: Bardziej szczegółowe zagadnienia odnoszące się do np. logiki i mechanizmów rozwoju „klastrow społecznych” mogłyby znaleźć się w docelowej substrategii dotyczącej współpracy samorządu i NGO czy rozwoju przedsiębiorczości.</p>	TAK
Pan Mariusz Banach – Radny Rady Miasta Lublin		
<p>Pierwsze dwa rozdziały przedłożonego dokumentu wymagają opracowania edytorskiego i stylistycznego. Pojawiają się błędy interpunkcyjne, stylistyczne i literowe, które utrudniają rzeczową refleksję.</p>	<p>Dokument został poddany korekcie edytorskiej i językowej.</p>	TAK
<p>Brak realistycznego spojrzenia na stan obecny może uniemożliwić właściwe określenie celów rozwojowych.</p>	<p>Wiele cząstkowych i dość realistycznych ocen obecnej sytuacji (które też często są nowością względem założeń starej strategii) zostało rozmieszczonych kontekstowo w opisach poszczególnych Obszarów Rozwojowych i Celów. Bardziej szczegółowe spojrzenie na stan miasta zostało zaś ujęte w osobnym dokumencie pt. Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020. Diagnoza stanu wyjściowego.</p>	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Zbyt optymistyczna i zdawkowa wydaje się ocena realizacji Strategii Rozwoju Miasta Lublin na lata 2008–2015.	Nowa Strategia opiera się na nieco innym podziale problemów niż Strategia Rozwoju Miasta Lublin na lata 2008–2015 i dlatego rozdział 2. Gdzie jesteśmy? – diagnoza syntetyczna został uznany za wystarczające bezpośrednie odniesienie do poprzedniego dokumentu.	NIE
Wątpliwość budzi, czy wymieniane często w całym dokumencie instytucje spoza sektora samorządowego zaangażują się w realizację Strategii.	Interesariusze miasta spoza samorządu angażują się w jego rozwój z definicji, bo jest logicznie niemożliwe, aby tego nie robili, czyli postępowali wbrew swoim interesom ulokowanym w mieście. Dokumentacja tego zaangażowania w Lublinie byłaby bardzo szeroka. Strategia zauważa to zaangażowanie, traktuje jako potencjał rozwojowy, zachęca do niego i proponuje różne przykładowe wspólne tematy i sposoby koordynacji współpracy. Nie wiadomo czy taką współpracę uda się nawiązać w konkretnych przypadkach, ale próbować trzeba i ten imperatyw jest jednym z elementów Strategii Rozwoju Lublina 2020.	NIE
W opisie realizacji celów strategicznych i operacyjnych zabrakło realnego spojrzenia na aspiracje metropolitalne Lublina. Metropolia staje się miasto, które realizuje funkcje metropolitalne dla swojego regionu.	Po konsultacjach fragmenty dotyczące metropolitalnych funkcji Lublina zostały w wielu miejscach przeredagowane (m.in. Cel A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych), ale ponieważ niniejsza uwaga ma charakter dyskusyjny, trudno powiedzieć, czy wciąż ma odniesienie do tekstu Dokumentu. REKOMENDACJA: Niewątpliwie, spektrum poruszonego problemu jest bardzo szerokie, dlatego powinno być przedmiotem osobnej substrategii międzysamorządowej, co zostało uwzględnione m.in. w Działaniu A.4.3. Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region.	TAK
Lubelszczyzna to przede wszystkim region rolniczy, a w naszym mieście wciąż nie ma nawet w planach powstania wielkiego centrum obsługi rolnictwa, gdzie rolnicy z naszego regionu mogliby sprzedać swoje produkty, kupić nowe technologie, wziąć dobry kredyt, itd.	W zakresie obsługi rolnictwa taką rolę spełnia Lubelski Rynek Hurtowy SA w Elizówce. Strategia zakłada rozwój tych funkcji w opisie Celu C.1. Rozwój sektora przemysłu (fragment na temat przemysłu spożywczego) oraz poprzez Zadania: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wsparcie lubelskich firm w procesie tworzenia powiązań sieciowych wśród lokalnego biznesu poprzez współpracę z Targami Lublin przy organizacji cyklicznych imprez targowych branż priorytetowych w sektorze przemysłowym w ramach Działania C.1.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym, ▪ Animowanie i wspieranie inicjatyw klastrowych podnoszących konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw w sektorze przemysłu w ramach Działania C.1.4. Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji w Lublinie). REKOMNDACJA: Propozycje zawarte w niniejszej uwadze są już konkretnymi pomysłami na realizację tych zamierzeń, zatem wykraczają poza tekst Strategii, ale można je wykorzystać na etapie wdrażania.	TAK
W Zaleceniach i Synergiach do Celu B.3. brakuje ustosunkowania do działań firm developerskich. Nie sposób nie zauważyć w jaki sposób firmy te w ostatnich latach zniszczyły układ przestrzenny miasta (np. w okolicach ul. Dożynkowej, czy bpa Gorala). Trzeba wyraźnie napisać w jaki sposób miasto będzie się przed taką działalnością broniło.	Podstawowym narzędziem dbałości o ład przestrzenny (w tym działania firm deweloperskich) są wysokiej jakości plany miejscowe. Punktem wyjścia do ich tworzenia jest będące w trakcie opracowywania nowe Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublin. Wskazówki na ten temat zawarte bezpośrednio w Strategii można znaleźć m.in. w Celach B.2. Zwiększenie komfortu życia i B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Lublin ma wciąż zbyt mały związek z największymi firmami funkcjonującymi w regionie. Takie firmy jak: Zakłady Azotowe Puławy SA, Lubelski Węgiel „Bogdanka” SA i wiele innych nie znajdują powodów, dla których miałyby przenosić siedziby swoich firm do stolicy regionu.	Przekonywanie firm regionalnych do takich posunięć nie mieści się w celach Strategii. Lepiej, aby w Lublinie powstawały nowe firmy niż kosztem regionu przenosiły się do niego już istniejące.	NIE
Do rozwiązania pozostaje problem dojazdu do Lublina. Dla przykładu należy tu wymienić ciągle niezadawalający stan połączenia z Warszawą (drogowy, jak i kolejowy) lub jakość jednej z najbardziej uczęszczanych dróg Lubelszczyzny łączącej nasze miasto z Biłgorajem.	Diagnoza ta znana jest autorom Strategii. Odpowiedzią na nią jest cały Cel A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina i Działanie A.1.3. Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina wszystkimi rodzajami transportu (kolej, samochody, rowery).	TAK
Badania wskazują na zmniejszającą się jakość kształcenia lubelskich uczelni wyższych. Być może jednym z poważniejszych powodów takiego stanu jest brak umiejętności współpracy pomiędzy uczelniami. Samorząd z całą pewnością może stać się animatorem takiej współpracy.	Problem jest znany, a jego przyczyny mają złożony charakter i dlatego wymagają kompleksowego potraktowania opisanego w poszczególnych Celach zawartych w Obszarze Rozwojowym D. Akademickość, a szczególnie w Działaniach: D.2.2. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-miasto i D.2.3. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-uczelnie.	TAK
W Misji słusznie mówi się o rozwoju polegającym na zaspokajaniu potrzeb. Można jednak odnieść wrażenie, że chodzi tu jedynie o zaspokajanie potrzeb wyższych.	W rozwinięciu Misji dodano sformułowanie: <i>na wszystkich poziomach piramidy potrzeb.</i>	TAK
W Celu A.3. znajduje się doskonała refleksja nad potrzebą wzmocnienia tożsamości lokalnej. Niestety, refleksja ta nie znajduje odbicia następujących dalej Działaniach. Warunkiem tego, by w miarę monolityczna kulturowo społeczność Lublina mogła wzbogacać się o wartości z innych kultur, jest nie tylko świadomość, ale wręcz duma z własnego dorobku kulturowego.	Poczucia dumy z dziedzictwa kultury Lublina nie da się zadekretować odgórnie, ale można żywić nadzieję, że wyniknie ono z realizacji Strategii, która odnosi się do tego tematu w wielu miejscach np.: <ul style="list-style-type: none"> ▪ w Wizji znajduje się zapis: <i>akceptację, pielęgnowanie i wykorzystywanie różnorodności, w tym czerpanie z innych kultur,</i> ▪ Cel A.3. Wzmocnienie otwartości kulturowej, ▪ Działanie B.3.2. Wzmocnienie wartości kulturowych przestrzeni miasta, ▪ Obszar Inspiracji 6.6. Marka gospodarcza miasta. 	TAK
W Celu C.6. nie wyszczególnia się handlu. Dużą część mieszkańców Lublina właśnie w ten sposób angażuje się gospodarczo. Lublin potrzebuje też giełd towarowych dla wielkiego przemysłu i miejsc, gdzie spotykają się producenci żywności z całego regionu z podmiotami, które są zainteresowane kupnem tych produktów.	Sektor handlu nie jest jednorodnym zjawiskiem rynkowym i dlatego nie został uznany w całości jako wymagający interwencji publicznej dla wspomożenia rozwoju. Opis Obszaru Rozwojowego C. Przedsiębiorczość wspomina o jego znaczeniu w małej skali: <i>Dlatego tak ważne jest sprzyjanie każdemu przejawom aktywności, każdemu mikroprzedsiębiorstwu czy biznesowi rodzinnemu – a szczególnie wspieranie sektora małych i średnich przedsiębiorstw (m.in. handlowych) oraz moderowanie ich relacji z dużymi przedsiębiorstwami,</i> natomiast znaczenie handlu w większej skali związanego z miejscową produkcją jest tematem wielu konkretnych Celów i Działań związanych z przemysłem i gospodarczymi specjalnościami Lublina. Zob.: np. komentarz do jednej z powyższych uwag zaczynającej się od słów <i>Lubelszczyzna to przede wszystkim region rolniczy...</i>	TAK
Cel A.4 pozostawia pytanie o potrzebę podjęcia starań o poszerzenie granic miasta. Tu również potrzeba wyraźnej deklaracji i określenia stanowiska Urzędu Miasta.	Dodano Działanie B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta (w sytuacji, gdy będą wskazywały na to analizy demograficzne i ekonomiczne).	TAK
W Celu B.6. brakuje pomysłów na wspieranie tożsamości w wymiarze sublokalnym. Być może miasto powinno wspierać rozwój mediów sublokalnych.	Strategia nie może zalecać bezpośrednio wsparcia wybranego sektora medialnego, natomiast pośrednio odnosi się do mediów sublokalnych np. w Działaniu B.6.1. wymienionym wyżej czy Działaniu C.4.1. Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych, Zadania: Wsparcie rozwoju obszaru nowych mediów i Wspieranie komercjalizacji przedsięwzięć kreatywnych.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
W Celu B.6. brakuje odniesienia do współpracy samorządu i spółdzielni mieszkaniowych.	W Działaniu B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu” dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie dodano Zadanie Wspieranie procesów decentralizacji w mieście, w tym wzrostu znaczenia dzielnic i współpracy z samorządami dzielnic mieszkaniowych (m.in. poprzez wprowadzanie budżetów partycypacyjnych Rad Dzielnic i rozszerzanie ich kompetencji wraz ze stopniem ich uspołecznienia w oparciu o systemowe narzędzie „Plany Rozwoju Dzielnic”).	TAK
Pan Jan Kamiński - Rada Kultury Przestrzeni		
W Celu B.2. Zwiększenie komfortu życia, proponujemy by w działaniach podkreślić, że drogą do jakości przestrzeni jest: <ul style="list-style-type: none"> ▪ kształtowanie zrównoważonego układu przestrzennego, ▪ racjonalne gospodarowanie zasobami przestrzeni, z preferencją do integrowania funkcji i kształtowania zwartej struktury terenów zurbanizowanych („miasto kompaktowe”), ▪ rygorystyczna ochrona terenów zieleni a w szczególności suchych dolin i wąwozów przed zabudową i zainwestowaniem, ▪ kształtowanie spójnego systemu powiązanych ze sobą terenów zieleni (powiązania przyrodnicze i rekreacyjne), ▪ przeciwdziałanie rozpraszaniu się zabudowy, preferencje do uzupełniania istniejącej zabudowy oraz racjonalne, przemyślane i sukcesywne otwieranie nowych terenów inwestycyjnych (uruchamianie nowego kolejnego terenu w momencie wykorzystania pod względem inwestycyjnym poprzedniego). 	Cztery pierwsze punkty zostały dodane w sugerowanym brzmieniu do Działania B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina pod kątem wygody mieszkańców i optymalizacji ruchu oraz innych aspektów zrównoważonego rozwoju układu przestrzennego. W Działaniu tym również uwzględniono część punktu piątego nt. przeciwdziałania rozpraszaniu się zabudowy i uzupełnianiu istniejącej (Zadanie Racjonalne gospodarowanie zasobami przestrzeni z priorytetem kształtowania zwartej struktury terenów zurbanizowanych (integrowanie funkcji, zapobieganiu rozpraszania się zabudowy i uzupełnienie istniejącej – tzw. miasto kompaktowe). Racjonalna gospodarka terenami inwestycyjnymi polega m.in. na tym, że nowe tereny uzbraja się zanim wyczerpią się te już uzbrojone, by zawsze istniała rezerwa. Regułą jest uzbrajanie kolejnych terenów inwestycyjnych, gdy obecne wykorzystane są w 60%.	TAK
W Celu B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni dodać, że jest to przede wszystkim racjonalne i przemyślane gospodarowanie przestrzenią, a także dbałość o jej estetykę i piękno.	Uwagę uwzględniono w opisie Celu B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni.	TAK
W Celu A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina i B.1. Poprawa infrastruktury technicznej pragniemy dodać, że poprawa ta, musi być realizowana z poszanowaniem jakości przestrzeni jakości przestrzeni miasta. W szczególności dotyczy to niebezpieczeństw, które rodzą nowe struktury drogowe: zniszczenia terenów zieleni, dewastacji krajobrazu (np. przedłużenie al. Solidarności w okolicach Skansenu), tworzenia trudnych do pokonania barier i fragmentacji miasta przez układ drogowy.	W Zaleceniach i Synergiach do Celu B.1. Poprawa infrastruktury technicznej dodano punkt B.1.c. zgodnie z przedstawioną uwagą.	TAK
W Celu A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych proponujemy zaakcentować rolę powiązań z najważniejszym sąsiadem – miastem Świdnik.	W Zaleceniach i Synergiach do tego Celu dodano punkt A.4.d. Realizacja Celu A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM) powinna uwzględniać wysoki priorytet rozwoju powiązań komunikacyjnych ze Świdnikiem (komunikacja miejska, kolei metropolitalna, drogi rowerowe i piesze itd.).	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Dodatkowo prosimy o uwzględnienie w Strategii Stanowiska Rady Kultury Przestrzeni – dokument pt. Dobrze mieszkać w Lublinie, opracowanego przez pana Huberta Trammera, dotyczącego zagadnień jakości życia w naszym mieście.	Opracowanie to jest zbyt szczegółowe i zbyt dyskusyjne, aby zawarte w nim pomysły mogłyby być uwzględnione bezpośrednio w Strategii, ale zostało ono potraktowane w niniejszym opracowaniu jako „dokument-matka”, w którym można by zebrać wiele innych podobnych propozycji w celu stworzenia docelowej substrategii dotyczącej mieszkalnictwa, rozwiązań przyjaznych rodzinom itp.	NIE
W Działaniu B.3.2. Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta dodać po programie zarządzania dziedzictwem kulturowym podpunkt: Stworzenie prawnej sytuacji w zakresie ochrony obiektów i przestrzeni o istotnych wartościach kulturowych, znajdujących się na liście Dóbr Kultury Współczesnej.	W sugerowanym miejscu dodano Zadanie Prawna ochrona obiektów i miejsc z listy Dóbr Kultury Współczesnej.	TAK
W Zaleceniach i Synergiach do wspomnianego we wcześniejszej uwadze punktu dodać zapis: Lista została opracowana przez zespół wyłoniony z przedstawicieli organizacji zawodowych SARP, TUP, SHS, SKZ i powołany zarządzeniem Prezydenta Miasta Lublin. Dla zachowania tożsamości kulturowej miasta konieczne jest uwzględnienie całego historycznego ciągu twórczości architektonicznej i urbanistycznej, łącznie z dniem dzisiejszym, z możliwością uzupełniania o kolejne obiekty w miarę ich „odkrywania” lub w miarę nabierania wartości w społecznej ocenie wraz z upływem czasu.	W Działaniu B.3.2. w przypisie do wspomnianego punktu wprowadzono zapis: <i>Lista ta została opracowana przez zespół przedstawicieli organizacji zawodowych (Stowarzyszenia Architektów Polskich, Towarzystwa Urbanistów Polskich, Stowarzyszenia Historyków Sztuk i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków) i powołany zarządzenie, przez Prezydenta Miasta Lublin, w celu zachowania tożsamości kulturowej miasta z uwzględnieniem historycznego ciągu twórczości architektonicznej i urbanistycznej, łącznie z dniem dzisiejszym.</i>	TAK
Pan Daniel Skawroń		
Postulat o utworzenie terenu zielonego w okolicach zabytkowego mostu na Bystrzycy.	Propozycja ta jest zbyt szczegółowa jak na zapis w Strategii, ale mieści się w Działaniach Celów B.2. Zwiększenie komfortu życia i B.3. Dbalność o kulturę przestrzeni. REKOMEDNACJA: Warto ten pomysł uwzględnić w planach rozwoju przestrzeni publicznych i zielonych Lublina.	NIE
Lublinowi brakuje przygranicznych połączeń kolejowych.	W Działaniu A.1.3. Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina wszystkimi rodzajami transportu (kolej, samochody, rowery) dodano Zadanie Starania o uzupełnienie sieci regionalnych, krajowych i międzynarodowych połączeń kolejowych. REKOMENDACJA: Szczegółowa analiza towarzysząca tej uwadze w tekście źródłowym może być wykorzystana w realizacji ww. zamierzenia.	TAK
Pani Agata Will - Warsztaty Kultury		
Lublin jako centrum komunikacyjne, informacyjne, kulturowe i turystyczne na Wschód od Schengen, zintegrowanie komunikacyjne, turystyczne, kulturowe i informacyjne z regionem.	Zagadnieniom tym jest poświęcony m.in. cały rozdział A.2. Rozwój relacji zewnętrznych.	TAK
Strategia miasta powinna być konsultowana nie tylko z mieszkańcami, ale także np. z miastami partnerskimi co do polityki międzynarodowej, z ekspertami w dziedzinie planowania i polityki miasta (osobiście polecam prof. Franco Biancini z Uniwersytetu w Leeds), a także miastami, które wypracowały modelowe strategie (np. Burgos, Karlsruhe, Munster i inne).	Tak szerokie konsultacje nie były możliwe, wzięwszy pod uwagę bilans ich szacowanych efektów i kosztów (finansowych i czasowych). REKOMENDACJA: Warto zastanowić się nad możliwościami konsultacji Strategii z zagranicznymi ekspertami i partnerami pod kątem pomysłów na jej wdrażanie.	NIE

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>Stworzyć w Lublinie jako mieście sprzyjającym artystom i organizacjom pozarządowym:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ możliwość odstąpienia za niewielką cenę nieużywanych nieruchomości miejskich na atelier artystyczne, działania artystyczne czy kulturalne, ▪ mechanizmy współpracy z NGOсами w realizacji celów i działań miasta, ▪ mechanizmy finansowe dla NGOsów na wieloletnie działania (2-4 lata), oraz na wsparcie grantów z UE. 	<p>Propozycje te są zbyt szczegółowe jak na skalę Strategii, ale mieszczą się w Działaniach takich Celów jak C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych czy B.6. Partycypacja społeczna. W pewnym zakresie są one już realizowane w przez roczny program współpracy miasta z organizacjami pozarządowych (np. program dofinansowania wkładów własnych do projektów).</p> <p>REKOMENDACJA: Warto proponowane pomysły uwzględnić w powstającej Strategii Rozwoju Kultury Lublina i rozwoju programu współpracy miasta z sektorem NGO.</p>	NIE
Strategia powinna być przestrzegana przez organy administracji publicznej na każdym szczeblu i w każdej dziedzinie.	Akceptacja Strategii przez partnerów w jej realizacji przebiega jako proces wzajemnego uzgadniania celów i stanowisk. Służyć ma temu system wartości zapisany w Strategii oraz jej System Wdrażania.	TAK
Działania instytucji kultury powinny być zgodne z założeniami miasta – należy stworzyć specjalny program edukacyjny dla dyrektorów i pracowników instytucji publicznych nt. tworzenia strategii wieloletnich, zarządzania instytucją i komunikacji, team building.	<p>Uwaga zbieżna z wnioskami recenzenta Strategii prof. Antoniego Kuklińskiego. Na ich podstawie dodano m.in. zapis 7.1. Upowszechnienie treści Strategii.</p> <p>REKOMENDACJA: Niniejszy pomysł wart jest wykorzystania we wdrażaniu Strategii lub dokumentach pochodnych.</p>	TAK
Utworzenie spójnej polityki kulturalnej nastawionej na współpracę, budowanie partnerstwa i sieci o zasięgu lokalnym i regionalnym.	<p>Tym priorytetem poświęcone są Cele A.2. Rozwój relacji zewnętrznych i A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej w Obszarze Rozwojowym A. Otwartość, a także wiele Celów i Działań w innych Obszarach, ponieważ cała Strategia podkreśla rozwojową konieczność współpracy i partnerstwa.</p> <p>REKOMENDACJA: Uwaga warta wykorzystania w Strategii Rozwoju Kultury Lublina.</p>	TAK
Lublin jako przewodnik na Wschód Europy (szeroko rozumiane).	Uwaga została uwzględniona w Celu A.2. Rozwój relacji zewnętrznych (fragment: <i>Potencjał lokalny. Sztandarowym działaniem w tym zakresie będzie tworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich...</i>).	TAK
Stworzenie spójnej komunikacji wizualnej: znaki kierujące do instytucji publicznych wszelkich rodzajów (szpitale, administracji, edukacji, kultury, najważniejszych miejsc pod względem turystycznym).	Uwaga została uwzględniona w Działaniu B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta w postaci Zadania Stworzenie i wdrażanie Systemu Informacji Miejskiej służącego orientacji w mieście.	TAK
Przetłumaczenie większości informacji na język angielski i ewentualnie rosyjski (nawiązując do polityki wschodniej).	Strategia zostanie przetłumaczona na język angielski i rosyjski. W miarę możliwości portale internetowe miasta również będą tworzone w wersjach obcojęzycznych.	TAK
Uwaga dotycząca lokowania w mieście mniejszej liczby galerii handlowych, a większej liczby parków rekreacji i turystyki, miejsc spotkań itp.	Postulat uwzględniony w Celu B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni (bez odniesienia do przedsięwzięć komercyjnych), a szczególnie w Działaniu B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta.	TAK
Pytanie o możliwość nakazu pewnych kryteriów w przypadku sprzedaży gruntu lub nieruchomości miejskich osobom prywatnym, czy firmom, że przez najbliższe x lat mają obowiązek współpracować z NGOсами, instytucjami publicznymi i starać się wpisać w cele i strategię miasta oraz oddawać podatek na cele społeczne (nawet niewielki).	<p>Nie ma takiej możliwości w istniejącym systemie prawa.</p> <p>REKOMENDACJA: Warto sprawdzić, czy, jeśli nie prawnie, to w inny sposób duch tego postulatu jest możliwy do wdrożenia w wybranych sytuacjach w ramach dokumentów pochodnych.</p>	NIE

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Pan Ryszard Milewski i Pan Krzysztof Werner – Przewodniczący i Zastępca Przewodniczącego Zarządu Dzielnicy Śródmieście w Lublinie		
Zieleń znajdująca się w pasach drogowych jest zdegradowana i zaniedbana. Wprowadzić do Strategii zadanie mówiące o nasadzaniu drzew, krzewów oraz traw, które są odporne na trudne warunki oraz intensywne użytkowanie.	Ten postulat w ogólnym sensie jest uwzględniony w Zaleceniach i Synergiach do Celu B.1. Poprawa infrastruktury technicznej, punkt A.1.b. Przestrzenie tras komunikacyjnych, a zwłaszcza ulic i placów powinny obok obsługi ruchu kołowego zapewniać odpowiednie wrażenia estetyczne i jakość ekologiczną. Zieleń przyuliczna, oświetlenie, zestawy mebli miejskich, ochrona przed nadmiernym hałasem oraz ekspozycja krajobrazu miejskiego powinny stać się równie ważne jak techniczne parametry jezdni i zasady organizacji ruchu. REKOMENDACJA: Pomysł ten wart jest uwzględnienia w dokumentach pochodnych dotyczących kształtowania estetyki i walorów ekologicznych miasta.	TAK
Maksymalne wykorzystanie szerokości dróg poprzez zmiany układu linii poziomych i znaków drogowych na ulicach. Dobrym przykładem jest ul. Sowińskiego, gdzie dokonano w czerwcu tego roku reorganizację linii poziomych tworząc lewo i prawo skrzyżty wraz z wysepkami. Propozycja wprowadzenia zmian na: ul. Głębokiej od ul. Narutowicza do ul. Sowińskiego, ul. Radziszewskiego, ul. Związkowej, ul. Nadbystrzyckiej itd.	Uwaga jest zbyt szczegółowa, żeby uwzględnić ją w Strategii. REKOMENDACJA:	NIE
Usprawnienie ruchu drogowego poprzez wyregulowanie sygnalizacji świetlnej i stosowanie sygnalizacji kierunkowej (np. na skrzyżowaniu ulic: Narutowicza, Piłsudzkiego Chopina i Lipowej czy ul. Filaretów z ul. Sowińskiego).	Pomysł warty wykorzystania w opracowaniu pt. Kierunki rozwoju systemu transportowego Lublina oraz dokumentach podobnych tematycznie lub też możliwy do bezpośredniego wdrożenia.	
Oznaczenie w całym mieście białymi pasami konkretnych miejsc parkingowych (zdarza się, że na parkingu przeznaczonym dla 30 aut mieści się tylko 20, ponieważ kierowcy parkują blokując np. 2 miejsca postojowe)		
Tworzenie „wędrujących” dróg rowerowych wykorzystujących elastycznie wolne miejsce na chodnikach i jezdniach. Załączamy mapy wraz z wytyczonymi propozycjami dróg rowerowych (skonsultowanymi z mieszkańcami dzielnicy Śródmieście) w centrum miasta.	Uwaga jest zbyt szczegółowa, żeby uwzględnić ją w Strategii. REKOMENDACJA: Pomysł warty wykorzystania w opracowaniu pt. Kierunki rozwoju systemu transportowego Lublina oraz dokumentach podobnych tematycznie lub też możliwy do bezpośredniego wdrożenia. Zalecany kontakt bezpośredni z Oficerem Rowerowym i Porozumieniem Rowerowym.	NIE
Pan Mieczysław Biszkont – Przewodniczący Zarządu Dzielnicy Czuby Północne		
Wprowadzenie szybkiej komunikacji pomiędzy lotniskiem w Świdniku a Lublinem.	Zadanie jest w trakcie realizacji.	NIE
Poprawa komunikacji miejskiej pomiędzy Dzielnicą Czuby a np. dzielnicami: Felin, Wrotków, Dziesiąta, Ponikwoda.	Uwaga zbyt szczegółowa, żeby ją uwzględnić dosłownie w Strategii, ale mieszcząca się w Działaniu B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej, Zadanie Usprawnienie połączeń drogowych między dzielnicami i osiedlami. REKOMENDACJA: Pomysł warty wykorzystania w opracowaniu pt. Kierunki rozwoju systemu transportowego Lublina oraz dokumentach podobnych tematycznie.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Realizacja planowanej budowy dworca PKP w okolicy Starego Lasu.	Pomysł mieści się w Działaniu A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM). Jego realizacja jest planowana jako wspólne przedsięwzięcie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Urzędu Miasta Lublin i PKP Polskie Linie Kolejowe SA. Zasadność lokalizacji poszczególnych przystanków/dworców zostanie określona w studium wykonalności kolei metropolitalnej.	TAK
Zagospodarowanie wąwozów na terenie Dzielnicy Czuby.	Uwaga zbyt szczegółowa, żeby ją uwzględnić dosłownie w Strategii, ale mieszcząca się w Działaniu B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina, Zadanie Zagospodarowanie dolin rzecznych (Bystrzyca, Czarniejówki i Czechówki), suchych i wąwozów w formie systemu terenów zielonych dla wzmocnienia niepowtarzalnych walorów środowiskowych miasta oraz nadanie im nowych funkcji publicznych poprzez tworzenie przestrzeni aktywności plenerowych. REKOMENDACJA: Pomysł warty wykorzystania w dokumentach pochodnych Strategii nt. rozwoju przestrzeni publicznych, zielonych oraz ekologicznych walorów miasta i podobnych.	NIE
Dokonanie zmian w planie zagospodarowania przestrzennego miasta mających na celu umożliwienie inwestorom budowy na terenach zaniedbanych oraz uporządkowanie spraw własnościowych.	Uwaga jest zbyt ogólna jak na tak szczegółowe zagadnienie, aby można ją uwzględnić w Strategii. Zagadnienia z tym związane będą realizowane w ramach Działania B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta.	NIE
Poprawa przepustowości ulic np. poprzez wprowadzanie dróg jednokierunkowych, budowę obwodnic, wprowadzenie zakazu wjazdu do miasta samochodów o dużych gabarytach.	Propozycje mieszczą się w Działaniu A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi i B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej. REKOMENDACJA: Po uszczegółowieniu pomysły te są warte wykorzystania w opracowaniu pt. Kierunki rozwoju systemu transportowego Lublina” oraz dokumentach podobnych tematycznie lub też punktowo możliwe do bezpośredniego wdrożenia. przez Zarząd Dróg i Mostów w Lublinie.	TAK
Poprawa życia mieszkańców Lublina poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ▪ budowę odpowiedniej ilości żłobków i przedszkoli, ▪ zapewnienie odpowiedniej ilości domów opieki dla seniorów i osób niepełnosprawnych, ▪ tworzenie nowych miejsc pracy, szczególnie dla młodych ludzi wchodzących w wiek produkcyjny. 	Zadania te są stopniowo realizowane. Propozycja pierwsza i druga należą do podstawowych zadań miasta. Tworzeniu miejsc pracy poświęcony jest cały Obszar Rozwojowy C. Przedsiębiorczość, aczkolwiek należy zauważyć, że w Lublinie jako mieście uniwersyteckim popyt na oferty pracy zawsze będzie przekraczała podaż. REKOMENDACJA: Po uszczegółowieniu pomysły te warte są wykorzystania w rozwoju opracowania Huberta Trammera pt. Dobrze mieszkać w Lublinie, przedłożonego Prezydentowi przez Radę Kultury Przestrzeni.	TAK
Pan Marcin Mazur		
W kontekście ekonomicznym do wymienionych w Strategii branż dodać sektor TSL (Transport, Spedycja, Logistyka).	Uwagę uwzględniono w opisie do Celu C.1. Rozwój sektora przemysłu: <i>Lublin zaczyna też istnieć ma mapie sektora TSL (Transport Spedycja Logistyka), który będzie mógł się rozwijać dzięki budowie obwodnicy, dróg ekspresowych lotniska, a przyszłości terminala Cargo. Jest to ważny sektor uzupełniający dla rozwoju biznesowego Lublina.</i>	TAK
Na szczególną uwagę zasługują również branże: zielarska, farmaceutyczna, medyczna. W Lublinie funkcjonuje wiele firm z tego rynku jak chociażby Polfa Lublin, Biomed, HerbaPol, Baxter, Biomaxima.	Strategia podkreśla znacznie sektora przemysłów medycznych i biotechnologicznych w opisie do Celów C.1. Rozwój sektora przemysłu i C.2. Rozwój sektora usług.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>W kontekście wykorzystania naturalnych, ekologicznych zasobów miasta i okolic ważne jest ukształtowanie terenu w naszym mieście. Na uwagę zasługuje kilka kwestii:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ liczne wąwozy, które pozwalają w doskonały sposób zagospodarować je na miejsca aktywnego wypoczynku (parki linowe, tory saneczkowe, trasy rowerowe), ▪ mała liczba kładek i tuneli dla pieszych; obecnie funkcjonujące powinny być wyremontowane, lepiej oznakowane oraz dostosowane do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych; ▪ zagospodarowanie doliny rzeki Bystrzycy w szczególności w rejonie ul. Wapiennej (stworzenie tam godnych warunków życia lub przesiedlenie do innego osiedla). 	<p>Tym zagadnieniom poświęcono w Strategii wiele zapisów, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zadanie Zagospodarowanie dolin rzecznych (Bystrzycy, Czerniejówki i Czechówki), suchych i wąwozów w formie systemu terenów zielonych dla wzmocnienie niepowtarzalnych walorów środowiskowych miasta oraz nadanie im nowych funkcji publicznych poprzez tworzenie przestrzeni aktywności plenerowych w ramach Działania B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina, ▪ Działanie B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych, ▪ Zadanie Powiększanie stref ruchu pieszego dogodnych dla kontaktów społecznych, z dbałością o ich estetykę i jakość użytkową w ramach Działania B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta, ▪ Zadanie Rozwój sieci dróg komunikacji pieszej przyjaznej dla osób z niepełnosprawnością i seniorów (obejmującego m.in. kładki, windy, regulację sygnalizacji świetlnej) w ramach Działania B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta). <p>REKOMENDACJA: Pomysły warte wykorzystania w dokumentach pochodnych Strategii dedykowanych rewitalizacji doliny rzeki Bystrzycy, rozwojowi przestrzeni publicznych, zielonych oraz ekologicznych walorów.</p>	TAK
<p>Lublin powinien powołać komórkę promującą miasto na różnego rodzaju portalach społecznościowych, by zwiększyć atrakcyjność zarówno turystyczną jak i inwestorską.</p>	<p>Pomysł mieści się w Działaniach:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A.2.3. Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta, ▪ A.2.4. Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina, ▪ A.2.5. Promowanie Lublina w kraju i za granicą. <p>Niemniej uwaga jest zbyt szczegółowa, żeby ją umieścić dosłownie w Strategii, a jednocześnie zbyt ogólna – jak na spektrum możliwości działań w Internecie – żeby ją rekomendować.</p>	NIE
<p>Zagospodarować godziny wychowawcze poprzez program kreowania postaw obywatelskich i przygotowanie do dorosłego życia (pisanie CV, przygotowanie do rozmów kwalifikacyjnych, poszukiwania pracy, wypełniania deklaracji podatkowych, wizyty w Urzędzie Miasta, oczyszczalni ścieków, na wysypisku śmieci itd.).</p>	<p>Propozycja mieści się m.in. w Celu B.5. Podnoszenie jakości edukacji i Działaniu D.4.1. Poznawanie „małej ojczyzny” przez uczniów szkół czy opisie Obszaru C. Przyjazność (edukacja dotycząca pro-ekologicznych praktyk życia codziennego), ale jest zbyt szczegółowa, aby ją uwzględnić dosłownie w Strategii.</p> <p>REKOMENDACJA: Pomysł wart wykorzystania w dokumentach pochodnych Strategii dedykowanych podnoszeniu jakości edukacji w Lublinie, programach współpracy szkół z innymi instytucjami itp.</p>	NIE
United Nations Development Programme		
<p>W Działaniu A.2.1. proponuję uzupełnienie zdań z użyciem sformułowania „państwa Partnerstwa Wschodniego” poprzez dodanie „i inne kraje położone na wschód od Unii Europejskiej”. Uzasadnienie jak w poprzedniej uwadze.</p>	<p>Działanie A.2.1. zostało przeformułowane, a treść, której dotyczyła uwaga przeniesiona do Działania A.2.2. Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich i tam dokonano poprawek.</p>	TAK
<p>Poprawić w całym tekście Strategii zwrot „osoby niepełnosprawne” na sformułowanie „osoby z niepełnosprawnością” bądź „osoby z niepełnosprawnościami”.</p>	<p>Uwaga została uwzględniona i dokonano stosownych poprawek.</p>	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>W Obszarze Inspiracji 6.1. zdanie <i>poprzez różnorodne działania rozpowszechniać idee i wartości związane ze społeczną odpowiedzialnością (CSR)</i> proponujemy uzupełnić: <i>poprzez różnorodne działania rozpowszechniać idee i wartości związane ze społeczną odpowiedzialnością biznesu (CSR).</i></p> <p>Zarówno sam tekst, jak i zastosowany skrót w nawiasie (CSR) wskazują na społeczną odpowiedzialność biznesu.</p>	<p>Wzmiankowana fraza w sugerowanym brzmieniu została ostatecznie umieszczona w Obszarze Inspiracji 6.15. Społeczna odpowiedzialność biznesu.</p>	<p>TAK</p>
<p>W Celu A.2. zdanie <i>Ze względu na swoją lokalizację i kulturowe powinowactwo, w Lublinie jest zrozumienie dla problemów krajów Partnerstwa Wschodniego i wola pomocy w ich rozwiązywaniu</i> proponuję zmienić na: <i>Ze względu na swoją lokalizację i kulturowe powinowactwo, w Lublinie jest zrozumienie dla problemów krajów Partnerstwa Wschodniego i innych położonych na wschód od Unii Europejskiej oraz wola współpracy w ich rozwiązywaniu.</i></p> <p>Używanie tylko zwrotu „Partnerstwo Wschodnie” zamyka drogę współpracy z innymi państwami na wschód od Unii Europejskiej. W naszej ocenie „wola współpracy” jest zwrotem pełniej oddającym istotę wspólnej pracy nad rozwiązywaniem problemów. Dodatkowo, idea Centrum Kompetencji Wschodnich zakłada także uczenie od siebie nawzajem, niezależnie od „przynależności geograficznej” partnerów do Wschodu czy Zachodu Europy.</p>	<p>Uwaga została uwzględniona i dokonano stosownych poprawek.</p>	<p>TAK</p>
<p>W Obszarze Inspiracji 6.17. zdanie <i>Kompetencje te dotyczą aspektów społecznych, kulturowych, gospodarczych i ekologicznych i mogą mieć istotny wpływ na jakość kontaktów i efektywność Partnerstwa Wschodniego</i> proponujemy zmienić na: <i>Kompetencje te dotyczą aspektów społecznych, kulturowych, gospodarczych i ekologicznych i mogą mieć istotny wpływ na jakość kontaktów i efektywność Partnerstwa Wschodniego i współpracy z krajami na wschód od Unii Europejskiej.</i></p>	<p>Uwaga została uwzględniona i dokonano stosownych poprawek.</p>	<p>TAK</p>
Rada Kultury Przestrzeni		
<p>Wylimitowanie celu polegającego na rozszerzeniu granic miasta. Należy dążyć do bardziej efektywnego zagospodarowania istniejącego obszaru miasta, aby inwestycje zamiast wkraczać na nowe obszary przede wszystkim służyły uporządkowaniu i/lub rewitalizacji terenów już zurbanizowanych, z których wiele ma spore rezerwy chłonności, a jednocześnie wymagają uporządkowania.</p>	<p>Zapis dotyczący poszerzenia granic miasta zmieniono na mniej kategoriyczny. Działanie B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta (w sytuacji, gdy będą wskazywały na to analizy demograficzne i ekonomiczne).</p> <p>REKOMENDACJA: Pozostałe propozycje zawarte w uwadze mogą być wzięte pod uwagę w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublin.</p>	<p>NIE</p>

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>Konieczność wprowadzenia równouprawnienia ruchu pieszego i rowerowego w stosunku do kołowego. Dominacja ruchu kołowego jest tak oczywista, że dalsze podkreślanie takiego celu rozwojowego jest problematyczne.</p>	<p>Strategia nie podkreśla dominacji ruchu kołowego. Odnosi się natomiast w wielu miejscach do rozwoju ruchu rowerowego i pieszego, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ w zapisie: <i>Obok realizacji zdefiniowanych od dawna inwestycji drogowych służących usprawnieniu połączeń pomiędzy różnymi częściami miasta, należy rozwijać i promować sieć połączeń pieszych i rowerowych oraz usprawniać transport publiczny, dążąc do budowania systemu transportu zrównoważonego. Mieszkańcy powinni mieć jak najszerszy wybór sposobów przemieszczania się.</i> (Cel B.1. Poprawa infrastruktury technicznej), ▪ w Zaleceniach i Synergiach w Celu B.1., punkt B.1.a. Miastu potrzebna jest radykalna zmiana priorytetów komunikacyjnych według hierarchii różnych uczestników ruchu stosowanej w przyjaznych miastach zachodnich (piesi, rowerzyści, użytkownicy transportu publicznego, indywidualni użytkownicy samochodów), ▪ w Zadaniu Powiększanie stref ruchu pieszego dogodnych dla kontaktów społecznych, z dbałością o ich estetykę i jakość użytkową (Działanie B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta), ▪ w Zadaniu Stworzenie programu zarządzania indywidualnym ruchem samochodowym w celu zmniejszenia jego uciążliwości dla innych uczestników ruchu (Działanie B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej). 	TAK
<p>Strategia niepotrzebnie godzi się ze stagnacją demograficzną, rozwiązania na rzecz poprawy jakości życia przy mniejszej ilości mieszkańców należy przewidzieć jako plan awaryjny, założeniem podstawowym winny być działania na rzecz wzrostu demograficznego. W warunkach wzrostu poprawa jakości jest dużo łatwiejsza do osiągnięcia. Wdrażane na szeroką skalę zwłaszcza we wschodnich Niemczech strategię rozwoju jakościowego bez rozwoju ilościowego jak dotąd nie doprowadziły jeszcze do zadowalających rozwiązań</p>	<p>To prawda, że Strategia nie odnosi się bezpośrednio do kwestii demograficznych, ponieważ są one w dużej mierze zależne od krajowych zjawisk demograficznych i polityki państwa. Niemniej można mieć nadzieję, że realizacja wielu jej zapisów wpłynie korzystnie na demografię miasta, do czego odnosi się zdanie w Słowie wstępnym: <i>w najbliższych latach należy skupić się na staraniach poprawiających jakość życia i zamożność mieszkańców, by odwrócić tendencje depopulacyjne.</i></p> <p>REKOMENDACJA: Wzrost populacji stałych mieszkańców miasta może być skutkiem wielu działań opisanych w Strategii. Można je zebrać i skoordynować na poziomie operacyjnym w celu maksymalizacji efektu, zaczynając od programu pt. Dobrze mieszkać w Lublinie Huberta Trammera przedłożonego Prezydentowi przez Radę Kultury Przestrzeni.</p>	NIE
<p>Osłabić zawarte w Strategii ukierunkowanie na modernizację przy jednoczesnym zwróceniu uwagi na wykorzystywanie jako źródło inspiracji istniejących rozwiązań czy elementów dziedzictwa.</p>	<p>Ta uwaga została uwzględniona w Wizji: <i>docelowy kurs na stałe doskonalenie miasta dzięki rozpoznawaniu, akceptowaniu i wdrażaniu pożytecznych innowacji, które mogą być pomysłami zarówno nowatorskimi, jak i od dawna znanymi.</i></p>	TAK
<p>Konieczność uzupełnienia Strategii o kwestię wsparcia dla budownictwa mieszkaniowego – np. poprzez wsparcie organizacyjne miasta dla powstawania i działań wspólnot mieszkaniowych, które zawiązywałyby się nie tylko jak dziś w celu zarządzania gotowymi domami mieszkalnymi, ale już w celu ich budowy.</p>	<p>Uwzględniono w Zadaniu Wsparcie (organizacyjne, prawne) oddolnie powstających wspólnot mieszkaniowych i małych spółdzielni w ramach Działania B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania.</p>	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>Potrzeba zaznaczenia konieczności nadania priorytetowi inwestycjom przyciągającym do Lublina ludzi przy jednoczesnej rezygnacji z priorytetowego traktowania inwestycji drogowych.</p>	<p>Strategia nie zajmuje stanowiska w kwestii proporcji inwestycji drogowych do innych. Zauważa natomiast potencjał inwestycji „przyciągających ludzi” m.in. w zapisach:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zadanie Realizacja nowych obiektów i usług wzbogacających stałą ofertę miasta w różnych dziedzinach na poziomie wystarczająco wysokim, aby zwiększać liczbę odwiedzających miasto (Działanie A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina), ▪ Zadanie Utworzenie kompleksu muzealno-edukacyjnego o profilu tematycznym opartym na lubelskim potencjale w dziedzinie sztuki i dziedzictwa kultury (Działanie B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców Lublina w działaniach kulturalnych). <p>REKOMENDACJA: Uwaga może być cenną tezą dla badań „Obserwatorium Miasta” oraz może być uwzględniona w ramach dokumentu pochodnego opartego na założeniach programu pt. Dobrze mieszkać w Lublinie Huberta Trammera przedłożonego Prezydentowi przez Radę Kultury Przestrzeni.</p>	NIE
<p>Zwrócenie uwagi na potrzebę stworzenia koalicji na rzecz inwestycji w poprawę sieci kolejowej. Warto dopisać konieczność skoncentrowania się w pierwszym etapie na mniej kosztownych działaniach polegających na rewitalizacji istniejących linii kolejowych.</p>	<p>Ta uwaga stopniem szczegółowości wykracza poza zakres Strategii.</p>	NIE
<p>Wzmocnić wagę powstania Eksploratorium/ Poznawalni jako obiektu mogącego przyciągnąć do Lublina wielu ludzi.</p>	<p>Uwaga została uwzględniona w Zadaniu Utworzenie w Lublinie placówki lub sieci usług pełniących funkcje centrum nauki lub medialabu jako miejsca kształcenia zainteresowań naukowych i poznawczych dzieci i młodzieży (Działanie B.5.2. Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście).</p>	TAK
<p>Sugestia zastąpienia basenu olimpijskiego aquaparkiem.</p>	<p>W Strategii nie ma bezpośredniego odniesienia do tego obiektu. Przy al. Zygmuntońskich będzie budowany basen olimpijski razem z aquaparkiem.</p>	NIE
<p>Należy zwrócić uwagę, że tanie budownictwo mieszkaniowe czy infrastruktura społeczna (zwłaszcza służąca rodzinom z dziećmi) może zrównoważyć niższe zarobki.</p>	<p>W opisie Celu B.2. Zwiększenie komfortu życia wprowadzono zapis: <i>Rozwój taniego budownictwa mieszkaniowego czy infrastruktury społecznej (zwłaszcza służącej rodzinom z dziećmi) może skompensować niższe zarobki mieszkańców.</i> Ponadto, do infrastruktury społecznej (potrzeb rodzin) pośrednio odnosi się jeszcze kilka punktów tego Celu.</p>	TAK
<p>Podniesienie poziomu edukacji dzięki mniejszej liczbie dzieci jest mało realne, gdyż znaczącym elementem finansowania oświaty jest subwencja oświatowa – spadek liczby dzieci to spadek liczby etatów nauczycielskich i trudności z utrzymaniem szkół.</p>	<p>Strategia rekomenduje poszukiwanie rozwiązań zmierzających do podnoszenia jakości edukacji wraz ze zmniejszaniem się liczby uczniów. Nie ocenia z góry efektów tych poszukiwań.</p>	NIE
<p>Wydobycie elementu niepowtarzalności lubelskiej przestrzeni jako waloru znacznie bardziej istotnego aniżeli standardowe wartości: funkcjonalność, spełnianie standardów itp.</p>	<p>Ta niepowtarzalność jest w Strategii wydobyta w Obszarze Rozwojowym B. Przyjazność. Do niej odnosi się m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zdanie: <i>Dziedzictwem historycznym Lublina w tym względzie jest m.in.: specyficzna architektura, urozmaicony przebieg ulic i zmienne widoki łącznie z szerokimi panoramami.</i> (opis Celu B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni), ▪ Zadanie Rygorystyczna ochrona terenów zieleni a w szczególności suchych dolin i wąwozów przed zabudową i Grodzieniami (Działanie B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina pod kątem wygody mieszkańców i optymalizacji ruchu oraz innych aspektów zrównoważonego rozwoju układu przestrzennego). 	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Wyeksponowanie wątku rozwoju zrównoważonego, jako celu strategicznego z jego rozpisaniem na głosy: działania miasta, oczekiwania w stosunku do inwestorów itp.	Ta idea została wyeksponowana jako pierwszy Obszar Inspiracji 6.1. Rozwój zrównoważony oraz pojawia się w licznych zapisach Strategii do tego stopnia, że trudno byłoby z niej uczynić osobny cel strategiczny. REKOMENDACJA: Uwaga warta uwzględnienia na poziomie wdrażania lub operacjonalizacji poszczególnych Celów w formie osobnego, interdyscyplinarnego i międzysektorowego dokumentu („karty zrównoważonego rozwoju”).	NIE
Pani Anna Dąbrowska – Stowarzyszenie Homo Faber		
Strategia jest dokumentem poetyckim, z ogromną ilością neologizmów i zwrotów, za którymi nie zawsze wiem jakie przesłanie autorów się kryje. W wielu miejscach jest niejasna i nieczytelna. Brakuje też w niej diagnozy rzeczywistości, z której wychodzimy. Jeden raz (dosłownie) autorzy powołują się na badania, a i wtedy wyniki są niepełne.	Dokonano zmian w całej Strategii w celu jej uczynienia, m.in.: zrezygnowano z wielu metafor, dodano przypisy. Temat języka porusza też rozdział 1.8.4. Język. Diagnoza rzeczywistości sporządzona jest w formie osobnego dokumentu pt. Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020. Diagnoza stanu wyjściowego.	TAK
Należy wprowadzić genderowy język – jako miasto inspiracji chyba należało by aby inspiracja i nowoczesność szła też w tą stronę.	Wprowadzono w zdaniu: <i>Ponadto, każde dziecko jest przedmiotem troski swoich rodziców, dziadków i babć</i> (opis Celu B.2. Zwiększenie komfortu życia). W Strategii występuje wiele słów, które formalnie wymagałyby „ugenderowania” np. mieszkańcy, partnerzy, interesariusze. Analiza, w jakich kontekstach język genderowy byłby pożądany, a w jakich przynosiłby efekt przeciwny do zamierzonego, wykracza poza ramy Strategii. Dla uniknięcia tych dylematów i zachowania czytelności tekstu w pozostałych przypadkach przyjęto jednolitą konwencję, że słowa te są po prostu nazwami rodzajowymi.	NIE
Uwaga dotycząca „wielokulturowości” – badacze i badaczki wskazują, że termin też może być używany do opisu rzeczywistości przed 1939 rokiem. Obecnie mamy do czynienia bardziej z zagadnieniem międzykulturowości, interkulturowości etc.	Poprawiono ten termin w Zadaniu Wprowadzenie do szkół elementów edukacji międzykulturowej, w tym skierowanej do grona pedagogicznego (Działanie A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością). W Strategii używa się obu tych określeń, ponieważ o wielokulturowości możemy mówić w szerszym wymiarze: przestrzeni medialnej, Unii Europejskiej, cudzoziemców itd.	TAK
W celu dotyczącym integracji i wsparcia partycypacji cudzoziemców/ek wpisałam też zalecenia tłumaczeń na języki, które Urząd Miasta Lublin uznał za priorytetowe (ukraiński, angielski).	Uwaga zbyt szczegółowa, żeby ją dosłownie uwzględnić w Strategii. REKOMENDACJA: Pomysł do uwzględnienia w trakcie realizacji Działania A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością.	TAK
Strategia sporo miejsca poświęca edukacji przestrzeni, natomiast nie ma nic na temat edukacji międzykulturowej w tym tej skierowanej do grona pedagogicznego.	Dodano Zadanie Wprowadzenie do szkół elementów edukacji międzykulturowej, w tym skierowanej do grona pedagogicznego w ramach Działania A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością).	TAK
Strategia w moim odczuciu traktuje cudzoziemców/ki zwłaszcza studiujących w Lublinie bardzo instrumentalnie. Co z korzystaniem z absolwentów wywodzących się z tej grupy?. Co z młodszymi, którzy chodzą do szkół podstawowych, gimnazjów i liceów? Wreszcie cudzoziemcy to nie tylko studenci/ki, co z nimi?	Strategia nie neguje podmiotowości interesariuszy miasta, lecz skupia się na nich jako na jego potencjalne rozwojowym. Stąd być może wspomniane wrażenie. Pozostałe zagadnienia obejmuje Działanie A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością), a także Zadanie Programy wsparcia i pomocy dla obcokrajowców (uchodźców, mniejszości narodowych i rezydentów) (Działanie A.3.1 Kształtowanie postaw sprzyjających współpracy i tolerancji wobec różnorodności we wszelkich działaniach obywatelskich i instytucjonalnych). REKOMENDACJA: Uwaga warta uwzględnienia w dokumentach pochodnych związanych z uczestnictwem Lublina w europejskiej sieci „Miasta Międzykulturowe”.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Związek Prywatnych Pracodawców Lubelszczyzny Lewiatan		
W Strategii brakuje analizy SWOT i innych narzędzi diagnostycznych stosowanych przy tworzeniu strategii.	Wyjaśnienia w tym zakresie można znaleźć w rozdziale 1.8.5. Metodyka powstawania Strategii.	NIE
Podział na cztery Obszary Rozwojowe wydaje się zbyt ogólny.	Wyjaśnienia w tym zakresie można znaleźć w rozdziale 1.8.6. System czterech Obszarów Rozwojowych.	NIE
W Obszarze Rozwojowym C. Przedsiębiorczość brakuje odniesienia do problemów zagospodarowania przestrzennego miasta, urbanizacji czy gospodarki nieruchomościami – należy wskazać stopień zaawansowania procesów planistycznych w perspektywie do 2020 roku, co z pewnością wzbudziłoby zainteresowanie potencjalnych inwestorów.	Uwaga zbyt szczegółowa, aby ją uwzględnić w Strategii. Ponadto częściowo zagadnienie to znajduje odzwierciedlenie w Działaniu B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta. REKOMENDACJA: Pomysł wart rozważenia w procesie powstawania Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublin oraz możliwy do wykorzystania w działaniach prowadzonych przez Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów UML.	NIE
W Strategii nie porusza się problemu rozwoju terytorialnego miasta – co miałyby istotne znaczenie dla gmin sąsiadujących z Lublinem (Cel A.4 i Działanie A.4.1.).	Dodano Działanie B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta (w sytuacji, gdy będą wskazywały na to analizy demograficzne i ekonomiczne).	TAK
Strategia pobieżnie traktuje o takich problemach, jak szeroko rozumiana ekologia i wykorzystywanie w tym zakresie potencjału tkwiącego w otoczeniu społeczno-gospodarczym (Działanie B.1.4). Należy omówić istotne współcześnie zagadnienia, jak systemy wykorzystywania OZE czy też programy oszczędzania energii w transporcie, budownictwie, usługach komunalnych.	Działanie to uzupełniono o Zadanie Zwiększanie efektywności energetycznej miasta. Uzupełniono również opis Celu C.1. Rozwój sektora przemysłu o zagadnienia związane z OZE. Nawiązania do poruszonego tematu znajdują się także ostatnim akapicie opisu Obszaru B. Przyjazność (gdzie jest mowa o konieczności integracji działań z tego zakresu) i trzecim akapicie Celu B.2. Zwiększenie komfortu życia (optymalizacja układu komunikacyjnego). REKOMENDACJA: Uwagę można potraktować jako przyczynek do opracowania dokumentu pochodnego analizującego społeczno-ekonomiczne aspekty podnoszenia ekologicznych walorów miasta.	TAK
W Działaniu A.2.3. wspomina się o ofercie internetowej oraz dostępie do e-usług (aczkolwiek tylko w odniesieniu do turystyki). W pozostałych częściach Strategii wspomniane są kilkakrotnie możliwości wykorzystywania dla potrzeb jej realizacji osiągnięcia współczesnej informatyki – jednakże jest to dalece niewystarczające. Istotnej roli nowoczesnej informatyki należy upatrywać również w Obszarze B. Przyjazność traktującym m.in. o komforcie życia mieszkańców. Kwestię informatyzacji należy potraktować priorytetowo, tak jak uczyniły to inne miasta np. Gdańsk (Wireless City Gdańsk, e-urząd, rozbudowa portalu internetowego, czy też stworzenie systemu furtek internetowych).	Kwestie te zostały potraktowane priorytetowo jako osobny Obszar Inspiracji 6.7. Miasto 2.0, a także w postaci Zadania Rozwój projektów wokół idei „Lublin 2.0” koncentrujących się na wielostronnej prezentacji miasta w przestrzeni cyfrowej (Działanie A.2.3. Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta). REKOMENDACJA: W rozdziale 7.2. Rozpisanie na głosy wymienia się „Lublin 2.0” (całościowa strategia wykorzystania najnowszych technologii cyfrowych do rozwoju Lublina) jako jeden z przykładów dokumentów pochodnych Strategii. Niniejsza uwaga potwierdza konieczność podjęcia tego tematu.	TAK
Należy podjąć próbę sformułowania propozycji w jaki sposób społeczność Lublina powinna uczcić 700-lecie Lublina.	Temat ten został omówiony w odpowiednim dla Strategii stopniu szczegółowości. Zob.: Obszar Inspiracji 6.9. 700-lecie lokacji Lublina.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Rada Dzielnicy Tatarzy		
W Działaniu A.2.4. dodać punkt o treści: Zakończyć remont wszystkich kamienic (ewentualnie elewacji) Starego Miasta, Krakowskiego Przedmieścia (z udziałem środków europejskich i we współpracy z ich właścicielami) – wizytówek oferty turystycznej miasta.	Pomysł zbyt szczegółowy, aby go dosłownie umieścić w Strategii, ale znany i mieszczący się w Zadaniu Ustalenie i wdrożenie programu zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym (Działanie A.2.4. Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina).	TAK
W Działaniu A.3.3 w punkcie drugim dopisać: ...w celu ekspozycji życia i zagłady Żydów, poprzez pokazanie w ofercie ich głównych siedlisk w mieście, Jesziwy, cmentarzy, getta hitlerowskiego na Podzamczu i na Majdanie Tatarskim, innych miejsc kaźni hitlerowskich (poza Majdankiem), jak np.: wąwóz na Tatarach, bocznicą kolejową na Tatarach. Miejsca te winny być obudowane stosowną, na wysokim poziomie, infrastrukturą dojazdową, parkingową, sanitarną, informacyjno-ekspozycyjną i ewentualnie handlową z materiałami informacyjnymi i pamiątkami z Lublina.	Pomysły zbyt szczegółowe, aby je dosłownie uwzględnić w Strategii. REKOMENDACJA: Niniejsza uwaga zawiera konkretną propozycję realizacji Działania A.3.3. Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską a także innych działań odnoszących się do wielokulturowości i dziedzictwa Lublina.	NIE
W Działaniu A.4.1. dopisać jako punkt pierwszy: Możliwie jak najszybciej uruchomić miejską, autobusową, komunikację publiczną ze Świdnikiem (do lotniska i Sądu Rejonowego Lublin-Wschód z siedzibą w Świdniku przy ul. Kar. Stefana Wyszyńskiego 18) ulicami: Melgiewską i Metalurgiczną.	Uwaga została uwzględniona w ogólniejszym brzmieniu w Zaleceniach i Synergiach w Celu A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych, punkt A.4.d. Realizacja Działania A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM) powinna uwzględniać wysoki priorytet rozwoju powiązań komunikacyjnych ze Świdnikiem (komunikacja miejska, kolej metropolitalna, drogi rowerowe i piesze itd.).	TAK
W Działaniu B.1.1. dodać projekty inwestycyjne: Budowa tunelu pod al. Racławickimi w ciągu ul. Sowińskiego oraz Budowa mostu nad Bystrzycą w ciągu ul. Muzycznej.	Zgłoszone projekty inwestycyjne mieszczą się w ramach Działania B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej. Nie wszystkie zadania mogą być zapisane wprost z nazwy ze względu na różne możliwości ich realizacji przy planowaniu większych przedsięwzięć inwestycyjnych.	TAK
W Działaniu B.1.4. w drugim punkcie dopisać zdanie: Zamierzenia dotyczące gospodarki odpadami winny zawierać wolę rozwiązania zmierzającego do powszechnej segregacji odpadów przez mieszkańców miasta i wyeliminowania mieszania frakcji na etapie odbierania ich przez operatorów; frakcja sucha winna być odbierana bez obciążeń i utylizowana w całości.	Propozycja zbyt szczegółowa, żeby ją uwzględnić dosłownie w Strategii. Mieści się ona w Zadaniu Rozwój systemu proekologicznej gospodarki odpadami wspomnianego Działania B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego.	NIE
W Działaniu B.2.4. pierwszą propozycję wnosimy sformułować następująco: Polepszenie dostępu do usług ochrony zdrowia, w tym: <ul style="list-style-type: none"> ▪ sukcesywne objęcie wszystkich uczniów szkół publicznych opieką stomatologiczną, ▪ przejęcie jednego ze szpitali na szpital miejski z oddziałami, m.in. geriatriczną, opieką paliatywną, izbą wytrzeźwień oraz przychodnią specjalistycznymi. Natomiast w trzecim punkcie dopisać: ...w tym programy całkowicie nieodpłatne (szczególnie zajęcia sportowe, pływanie, przejazdy dla dzieci).	Propozycja zbyt szczegółowa, aby ją uwzględnić dosłownie w Strategii, ale mieszczące się w Działaniu B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych. REKOMENDACJA: Uwaga warta uwzględnienia przy wdrażaniu Działania B.2.4.	NIE

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>W Obszarze B.1. dodać zapisy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niezbędne też jest tworzenie warunków finansowych do zwiększania konkurencyjności przewozów publicznych w celu redukcji obciążeń, niefunkcjonalnego układu komunikacyjnego, szczególnie w śródmieściu, ruchem samochodów osobowych, ▪ Opłaty więc za przejazdy komunikacją publiczną winny być tak niskie, jak to jest możliwe, szczególnie dla uczniów, studentów oraz emerytów i rencistów, tj. nie wyższe niż 1 zł. za przejazd 15-minutowy, Miejska komunikacja publiczna winna uwzględniać w polityce częstotliwości kursowania pojazdów (szczególnie w soboty i dni świąteczne) obsługę podróźnych korzystających z dworców kolejowych i autobusowych, szczególnie przyjeżdżających, ▪ W polityce komunikacyjnej głównym przesłaniem winno być poszerzanie zakresu świadczeń, racjonalizacja kosztów nie może być głównym powodem redukcji ilości kursów, ▪ Czystość i porządek stale będą funkcjonować w przestrzeni miasta. 	<p>Pomysły zbyt szczegółowe, aby je uwzględnić dosłownie w Strategii, ale mieszczące się w Działaniu B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej.</p> <p>REKOMENDACJA: Propozycje warte uwzględnienia w dokumentach pochodnych z zakresu transportu miejskiego na terenie Lublina i planach rozwoju usług komunikacji publicznej.</p>	NIE
<p>W Działaniu B.2.1. proponujemy wpisać punkt o treści: Zapewnić rozwój sieci przedszkoli umożliwiającej przyjęcie wszystkich dzieci w wieku przedszkolnym, szczególnie dzieci starszych. Sieć szkół podstawowych i gimnazjalnych będzie utrzymywana jak najbliżej miejsc zamieszkania.</p>	<p>Zamierzenia te są realizowane sukcesywnie na miarę możliwości finansowych miasta i mieszczą się w Działaniu B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta).</p>	NIE
<p>W Działaniu B.3.2. ostatniemu punktowi proponujemy nadać brzmienie: Poprawa krajobrazu akustycznego miasta winna być realizowana, bez naruszenia walorów widokowych, dla określonych stref szczególnie narażonych na hałas, np. budowę ochronnych pasów zieleni, osłon, tuneli (jak np. tunelu nad fragmentem al. Tysiąclecia leżącym pomiędzy Osiedlem Tatary a Osiedlem Przyjaźni w dzielnicy Tatary).</p>	<p>Propozycja zbyt szczegółowa, aby ją uwzględnić dosłownie w Strategii, ale mieszczące się w Zadaniu Poprawa krajobrazu akustycznego miasta bez naruszania walorów widokowych (Działanie B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta).</p> <p>REKOMENDACJA: Uwaga stanowi przyczynek do aktualizacji programu ochrony przed hałasem.</p>	NIE
<p>W Działaniu B.3.3. proponujemy dodać kolejne dwa punkty o brzmieniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwój sieci parkingów, w tym podziemnych, w centrum miasta i wyeliminowanie parkowania samochodów na chodnikach, ▪ Rozwój sieci parkingów osiedlowych poprzez zwiększone środki dla Rad Dzielnicowych. 	<p>Propozycja zbyt szczegółowa, aby ją uwzględnić dosłownie w Strategii. Polityka parkingowa w centrum miasta powstanie na bazie wniosków ze studium komunikacyjnego. Zwiększenie środków na parkingi osiedlowe można osiągnąć w ramach bieżącej współpracy Rad Dzielnic z Urzędem Miasta Lublin z uwzględnieniem przyszłych założeń Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublin.</p>	NIE
<p>W Działaniu B.5.2 w punkcie trzecim dopisać: ...jak np. utworzyć w budynku po b. dworcu PKP-Lublin Płn. Centrum Zabawy Wiedzą „Poznawalnia” jako przedsięwzięcie prawnopubliczne.</p>	<p>Uwaga zbyt szczegółowa, aby ją dosłownie uwzględnić w Strategii. Podnoszona w niej kwestia mieści się w Zadaniu Utworzenie w Lublinie placówki lub sieci usług pełniących funkcje centrum nauki lub medialabu jako miejsca kształcenia zainteresowań naukowych i poznawczych dzieci i młodzieży w ramach Działania B.5.2. Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście.</p>	NIE

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
<p>W Działaniu B.2.2. dopisać punkty o treści:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Obecny poziom czynszów za lokale komunalne mieszkaniowe zostaje zamrożony. Rozpocznie się zarazem proces legislacyjny zmierzający do ustalania jego wysokości na poziomie kosztów ustalanych przez wspólnoty mieszkaniowe, w których te lokale są zlokalizowane, ▪ Miasto prowadzić będzie budowę mieszkań komunalnych, w tym również za pośrednictwem TBS-u, jak i poprzez ich zakup na rynku wtórnym. Przyjmuje się zasadę, że mieszkań typu komunalnego przybywać będzie w roku nie mniej niż 100. Rozszerzana będzie również baza mieszkań socjalnych i chronionych poprzez przekwalifikowania z istniejącej bazy mieszkań komunalnych, ▪ Dodatki mieszkaniowe będą w dalszym ciągu istotnym instrumentem wspierającym lokatorów o niskim statusie materialnym, ▪ Poprawiany będzie standard noclegowni dla bezdomnych a baza ilościowa będzie dostosowywana do potrzeb, ▪ Rozpocznie się proces przyporządkowywania niezbędnych terenów i infrastruktury do poszczególnych wspólnot mieszkaniowych. Zarząd Nieruchomości Komunalnych będzie finansować lub współfinansować koszty utrzymania infrastruktury przynależnej do budynków komunalnych (z mocy prawa budowlanego) z pobieranego czynszu. Pozostała infrastruktura komunalna administrowana przez ZNK będzie finansowana z budżetu miasta, ▪ Miasto wspierać będzie przedsięwzięcia rewitalizacyjne substancji mieszkaniowej realizowane, poprzez programy pomocowe, przez wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe i osoby fizyczne. 	<p>Propozycje są zbyt szczegółowe, aby je uwzględnić dosłownie w Strategii, ale mieszczą się w Działaniu B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania oraz w punkcie „Wspieranie procesów decentralizacji w mieście, w tym wzrostu znaczenia dzielnic i współpracy z samorządami dzielnic mieszkaniowych (m.in. poprzez wprowadzanie budżetów partycypacyjnych Rad Dzielnic i rozszerzanie ich kompetencji wraz ze stopniem ich uspołecznienia w oparciu o systemowe narzędzie „Plany Rozwoju Dzielnic”).” (Działanie B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu” dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie).</p> <p>REKOMENDACJA: Propozycje te są ważnym przyczynkiem do powstania całościowego programu działań, którego podstawę może stanowić dokument pt. Dobrze mieszkać w Lublinie Huberta Trammera przedłożony Prezydentowi przez Radę Kultury Przestrzeni, gdzie mogłyby się znaleźć tego typu regulacje uwzględniające potrzeby np. mniej zamożnych mieszkańców. Dodatkowo propozycja szósta może być rozważona w ramach Działania B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina.</p>	NIE
<p>W Działaniu B.4.1. drugiemu punktowi proponujemy nadać brzmienie: Projekt zagospodarowania Doliny Bystrzycy (począwszy od Zalewu Zemborzyckiego aż po most kolejowy na linii Lublin-Łuków) - budowa infrastruktury sportowo-rekreacyjno-biznesowej (w tym stworzenie Parku Rusalka, odnowa Parku Ludowego, poszerzenie i oświetlenie ścieżki pieszo-rowerowej, wyposażenie w place zabaw, ogródki jordanowskie, miejsca piknikowe, zbudowania kaskad wodnych, itp.).</p>	<p>Uwaga zbyt szczegółowo określa zakres przedsięwzięcia. Dobór i lokalizacja poszczególnych elementów infrastruktury i małej architektury będzie wynikać z konkretnego projektu przyjętego do realizacji. Fragment ten został przeformułowany i Zadanie to brzmi: Zagospodarowanie doliny rzeki Bystrzycy wraz z powiązanymi z nią Parkiem Ludowym, Parkiem Rusalka, Parkiem Zawilcowa i Parkiem Bronowickim jako kluczowy etap rozwoju publicznych terenów zieleni w Lublinie.</p>	NIE
<p>Teren tzw. Górek Czechowskich poza przeznaczeniem na centra handlowo-usługowe, winien być przejęty przez miasto z myślą wyłącznie budowy parku krajobrazowego.</p>	<p>Uwaga zbyt szczegółowa, aby ją dosłownie uwzględnić w Strategii, ale zgadzająca się z wieloma zapisami Strategii (m.in. Cel B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni) pełniącymi rolę wskazówek do tworzenia planu zagospodarowania przestrzennego na tym terenie.</p>	NIE

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
W Działaniu B.4.1. trzeciemu punktowi proponujemy nadać brzmienie: Rozwój infrastruktury sportowej w dzielnicach, w tym m.in. zapewnienia w każdej dzielnicy co najmniej jednej krytej pływalni z szeroką ofertą usługową zaplecza (SPA, kawiarnie, rehabilitacja, zajęcia z dziećmi, usług kosmetyczne itp.).	Propozycja niemożliwa do uwzględnienia w Strategii ze względu na ograniczone możliwości finansowe budżetu miasta. REKOMENDACJA: Wizja warta dyskusji w przy realizacji Celu B.2. Zwiększenie komfortu życia w kontekście dążenia do policentrycznego modelu miasta, o czym wspomina Obszar Inspiracji 6.4. Nowy urbanizm i fragment opisu do Celu B.2. <i>Lublin posiada naturalne i historyczne warunki sprzyjające wytworzeniu sieci wielofunkcyjnych, niemal samowystarczalnych dzielnic i osiedli, rozwijając ideę policentrycznego założenia układu miasta z 1959 roku.</i>	NIE
W Działaniu B.5.1 w punkcie drugim dopisać: Każdej szkole liczącej powyżej 300-400 uczniów zapewnia się 2 sale gimnastyczne, o ile szkoła posiada warunki do wybudowania 2-giej sali. Budowa sal dodatkowych winna być prowadzona sukcesywnie, po jednej rocznie.	Dodano zapis „sale gimnastyczne” w Zadaniu Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, sale gimnastyczne, place zabaw) oraz jej zagospodarowanie na potrzeby mieszkańców w ramach Działania B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta), jednak pozostałe szczegóły uwagi wykraczają poza ramy Strategii. REKOMENDACJA: Propozycja warta wzięcia pod uwagę przy aktualizacji strategii sektorowych dotyczących sportu lub podnoszenia jakości edukacji.	NIE
W Działaniu B.5.1 w punkcie trzecim dopisać: Od 2014 r. winien rozpocząć się proces przygotowawczy do wprowadzenia obniżania maksymalnej liczebności dzieci w klasach szkolnych. Okres ten winien być poświęcony na zdefiniowanie skutków materialnych tego przedsięwzięcia, tak aby w 2015 r. przyjąć harmonogram jego wdrażania. Maksymalna liczebność klas szkolnych w 2020 r. nie powinna być wyższa od 26.	Pomysł zbyt szczegółowy, aby go dosłownie uwzględnić w Strategii, ale mieszczący się w Zadaniu Regulowanie liczebności klas do poziomu zapewniającego maksymalną efektywność nauki w ramach Działania B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta). REKOMENDACJA: Sugestia warta uwzględnienia przy realizacji Działania B.5.1. czy podczas tworzenia zintegrowanego programu podnoszenia jakości nauczania w Lublinie.	NIE
W Działaniu B.5.1. proponujemy dodać kolejny punkt o brzmieniu: Przedsięwzięcia (jak np. wycieczki) organizowane przez szkoły publiczne muszą być dostępne dla wszystkich uczniów bez względu na ich status materialny, tj. organizowane bez jakiegokolwiek odpłatności.	Pomysł zbyt szczegółowy, aby go dosłownie uwzględnić w Strategii. REKOMENDACJA: Propozycja może być rozważona w ramach bieżącej współpracy samorządu i szkół jak również stanowić wkład do zintegrowanych programów rewitalizacji dzielnic, podnoszenia jakości nauczania, zapobiegania marginalizacji itd.	NIE
Strategia winna zawierać wolę zakończenia opracowywania planów zagospodarowania przestrzennego wszystkich dzielnic miasta.	W Strategii dodano Działanie B.3.5. Opracowywanie planów przestrzennego zagospodarowania miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta. Uwaga nie może być uwzględniona dosłownie, ponieważ proces planowania jest działaniem stałym, towarzyszącym rozwojowi miasta.	TAK
Komisja Naukoznawstwa Wydziału Filozoficznego Towarzystwa Naukowego KUL		
Dokument jest anonimowy.	Strategia została uzupełniona o informacje dotyczące zespołu przygotowującego Dokument.	TAK
Brak literatury i źródeł.	W toku prac nad dokumentem Strategii dodano Załącznik nr 7 Spis dokumentów strategicznych i programów miejskich oraz Załącznik nr 8 Bibliografia.	TAK
Brak opisu metodologii Strategii.	Strategia została uzupełniona o rozdział 1.8.5. Metodyka powstawania Strategii.	TAK

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Na stronie tytułowej znajduje się błąd gramatyczny. Obecny tytuł SRL brzmi: Strategia Rozwoju Lublin 2020. Konieczny w tym kontekście gramatycznym dopełniacz od słowa „Lublin” to „Lublina”, a zatem tytuł dokumentu powinien brzmieć: Strategia Rozwoju Lublina 2020 lub nawet w bardziej rozwiniętej formie: Strategia Rozwoju Lublina do 2020 roku (alternatywnie: Strategia Rozwoju Lublina w perspektywie roku 2020).	Obecnie pełny tytuł brzmi: Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.	TAK
Styl dokumentu jest zbyt metaforyczny.	Dokonano zmian w całej Strategii w celu jej uczynienia, m.in.: zrezygnowano z wielu metafor, dodano przypisy. Temat języka porusza też rozdział 1.8.4. Język.	TAK
W Strategii nie odróżniono wyraźnie celów strategicznych, operacyjnych i zadaniowych.	Strategia posiada Obszary Rozwojowe, Cele, Działania oraz Zadania i Projekty. Zob.: rozdział 1.6. Sieciowy układ Strategii.	NIE
Strategia została przygotowana w perspektywie czasowej do 2020 roku, czyli krótkoterminowej.	W istniejących uwarunkowaniach uznano tę perspektywę czasową za właściwą, ale możliwe jest przedłużenie jej w wyniku aktualizacji Strategii. Bliska data podsumowania efektów realizacji Strategii odnosi nas do wyobraźalnej przyszłości, co pomaga w podejmowaniu międzysektorowej współpracy na rzecz realizacji założonych działań.	NIE
Jednowyrazowe, monotematyczne (jednowymiarowe) nazewnictwo Obszarów Rozwojowych oraz ich odniesienie do wartości, a nie materii celów strategicznych.	Nazewnictwo może budzić teoretyczne wątpliwości, ale przyjęło się w praktycznym odbiorze. Wskazywaniu powiązań między Obszarami Rozwojowymi służą inne elementy Strategii takie jak Zalecenia i Synergie czy dokumenty pochodne. Odniesienie do wartości jest narzędziem zarządzania długofalowego. Chodzi o „zaszczepienie” tych wartości w Lublinie, by móc orientować na nie poszczególne działania i w ten sposób podnosić spójność ich efektu.	NIE

Załącznik nr 5

Podsumowanie przebiegu procesu konsultacji społecznych i recenzji dokumentu Prognozy Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

Wstęp

Podsumowanie zostało sporządzone w oparciu o uwagi zgłoszone w trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych z mieszkańcami Lublina w przedmiocie opinii o dokumencie Prognoza Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 (dalej: Prognoza Oddziaływania na Środowisko) w dniach od 23 stycznia do 13 lutego 2013 roku, ale opisuje także inne działania, które zostały podjęte w celu recenzji sporządzonej Prognozy Oddziaływania na Środowisko i omówienia wpływu Strategii Rozwoju Lublina 2020 na otaczające nas środowisko.

Oficjalne spotkanie konsultacyjne odbyło się 28 stycznia 2013 roku i uczestniczyli w nim m.in. przedstawiciele Stowarzyszenia Obrońców Wąwozów „Zimne Doły”, reprezentanci dzielnic Lublina i miejscy radni. Prognoza Oddziaływania na Środowisko była również przedmiotem debaty w ramach zorganizowanego Forum Dyskusyjnego „Lublin 2020” w dniu 9 stycznia 2013 r. na Wydziale Nauk o Ziemi o Gospodarki Przestrzennej UMCS w Lublinie, a także była przedmiotem dyskusji na posiedzeniu Rady Działalności Pożytku Publicznego Miasta Lublin w dniu 22 stycznia 2013 roku oraz internetowym Forum Kultury Przestrzeni oraz podlegała zaopiniowaniu przez Lubelskiego Państwowego Inspektora Sanitarnego w Lublinie i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie.

W opracowaniu zastosowano następujące zasady i zabiegi redakcyjne:

- odniesienia do poszczególnych uwag sformułowano w formie komentarzy, a nie odpowiedzi, ponieważ niektóre z tych odniesień mają charakter wyjaśnień,
- informacja w ostatniej kolumnie „Ujęto” nie odnosi się do kwestii wprowadzenia zmiany, lecz faktu czy ostatecznie dana treść została w Prognozie Oddziaływania na Środowisko lub bezpośrednio w Strategii Rozwoju Lublina 2020 uwzględniona czy nie,
- tam, gdzie było to możliwe, nie cytowano uwag źródłowych, lecz dokonano ich streszczeń,
- pominięto uwagi powtarzające się, nie odnoszące się do tekstu Prognozy Oddziaływania na Środowisko lub mające charakter publicystyczny, wstępu do dyskusji,
- każda uwaga w miarę możliwości została konstruktywnie rozstrzygnięta poprzez odniesienie do wprowadzonej poprawki lub wyjaśnienie odmiennego stanowiska.

1. Wnioski ogólne

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie (RDOŚ) na temat Prognozy Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 wypowiadał się dwukrotnie. Za pierwszym razem zwrócił uwagę na konieczność poszerzenia przedstawionej analizy i oceny wpływu działań ujętych w Strategii na poszczególne elementy środowiska przyrodniczego o stosowane uzasadnienia i komentarze, wskazujące także znaczące oddziaływania na poszczególne elementy środowiska oraz obszary chronione. RDOŚ poprosił również o przedstawienie rozwiązań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020. Natomiast Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Lublinie stwierdził brak podstaw do zajęcia stanowiska.

W rezultacie przedstawionej opinii przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie, a także w wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych i recenzji dokumentu przez inne zainteresowane środowiska, w Prognozie Oddziaływania na Środowisko dokonano stosownych uzupełnień wedle przedstawionych uwag.

Po zapoznaniu się z uzupełnionym dokumentem w swoim drugim stanowisku RDOŚ stwierdził: *W prognozie oddziaływania na środowisko wykazano, że większość działań o charakterze organizacyjnym, marketingowym i edukacyjnym, ujętych w projekcie Strategii Rozwoju Lublina nie będzie oddziaływała negatywnie na środowisko przyrodnicze. Natomiast w obrębie obszarów: Otwartość, Przyjazność oraz Przedsiębiorczość wskazano działania o charakterze inwestycyjnym, których realizacja może powodować negatywne oddziaływanie na wybrane elementy środowiska przyrodniczego. W prognozie nie stwierdzono możliwości wystąpienia znacząco negatywnego oddziaływania na środowisko na skutek realizacji któregokolwiek z działań ujętych w projekcie Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020. (...) W prognozie oddziaływania nie przewiduje się możliwości wystąpienia oddziaływań o charakterze transgranicznym na skutek realizacji ustaleń projektu Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.*

Oznacza to, że proponowane w Strategii przedsięwzięcia o charakterze inwestycyjnym mogą wywrzeć wpływ na środowisko przyrodnicze. W związku z tym, jeżeli zaistnieje taka konieczność, szczegółowa ocena oddziaływania na środowisko danego projektu inwestycyjnego będzie przeprowadzana na etapie jego realizacji. Ponadto w Prognozie Oddziaływania na Środowisko przedstawiono szereg rozwiązań, które mają na celu chronić przyrodę, i które powinny być uwzględnione w momencie prowadzenia prac projektowych.

Natomiast szczegółowe uwagi przekazane podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych zostały przedstawione w dalszej części podsumowania.

2. Zestawienie uwag do Prognozy Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

Uwagi do Strategii	Komentarz autorów	Ujęto
Pan Jan Rybojad – Stowarzyszenie Obrońców Wąwozów „Zimne Doły”		
W bibliografii należy umieścić odniesienie do publikacji prof. Chmielewskiego z 1998 roku pt. Inwentaryzacja przyrodnicza Lublina.	Bibliografia została uzupełniona o wskazaną pozycję. Odbyło się spotkanie z prof. Chmielewskim, w trakcie którego Pan Profesor został przeproszony za brak ujęcia źródła w bibliografii.	TAK
Miasto powinno wykonać ponowną inwentaryzację fauny i flory. Poprzednia inwentaryzacja przeprowadzona przez prof. Chmielewskiego pochodzi z 1998 roku.	W Strategii dodano Działanie B.3.6. Rozwój, wzmocnienie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta a w ramach niego Zadanie Inwentaryzacja przyrodnicza miasta w cyklu pięcioletnim wraz z oceną zmian w zasobach, walorach i warunkach funkcjonowania przyrody miasta oraz z wnioskami dotyczącymi kierunków dalszego rozwoju systemu przyrodniczego.	TAK
Urząd Miasta powinien opracować Program Ochrony Środowiska.	Uwaga bezpośrednio nie dotyczy dokumentu Prognozy Oddziaływania na Środowisko, ale porusza kwestie związane ze środowiskiem przyrodniczym. Program Ochrony Środowiska może być dokumentem pochodnym do Strategii. Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów będzie wnioskował do Wydziału Ochrony Środowiska o przygotowanie takiego opracowania.	NIE
Stosunki wodne, o których mowa jest w ustawie Prawo wodne są naruszane w wąwozach.	Wąwozy są jednocześnie systemem spływu wód powierzchniowych do dolin rzecznych. Zapewne można się powoływać na ustawę Prawo wodne przy uzasadnianiu wpływu zabudowy i grodzenia dolin na stosunki wodne. Zostało to opisane w uwagach do działań w sporządzonej Prognozie Oddziaływania na Środowisko.	TAK
Prognoza nie zawiera informacji co powinno zostać objęte szczegółową ochroną.	Prognoza Oddziaływania na Środowisko zawiera informacje co jest objęte ochroną. Nie jest funkcją tego Dokumentu proponowanie nowych obszarów do objęcia ochroną prawną. Wnioski takie mogą znaleźć się w innych opracowaniach np. inwentaryzacji przyrodniczej lub Programie Ochrony Środowiska.	NIE
Urząd Miasta powinien publikować informację o prowadzonych konsultacjach społecznych w prasie, tak by komunikacja pomiędzy Urzędem a mieszkańcami Lublina była lepsza.	Informacje na temat konsultacji społecznych zostały zamieszczone na miejskiej stronie internetowej oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miasta Lublin. Prace nad Strategią Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 toczą się od ponad roku i w tym czasie publikowano szereg informacji o różnych spotkaniach, debatach itp. Dokument Prognozy Oddziaływania na Środowisko został opiniowany przez różnych interesariuszy, o czym mowa na początku niniejszego podsumowania.	NIE
Wnioskujemy o budowę kładki nad wąwozem łączącą ul. Laury i przedłużenie ul. Powstania Styczniowego.	Uwaga bezpośrednio nie dotyczy dokumentu Prognozy Oddziaływania na Środowisko. Może być potraktowana jako uwaga do Strategii, lecz jest zbyt szczegółowa by została wprost zapisana, ale mieści się w ramach Zadania Rozwój sieci dróg komunikacji pieszej przyjaznej dla osób z niepełnosprawnością i seniorów (obejmującej m.in. kładki, windy, regulację sygnalizacji świetlnej) (Działanie B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta).	NIE

Załącznik nr 6

Recenzja Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

Recenzja ta formułuje pozytywną opinię o dokumencie Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020. Opinia obejmuje pozytywną ocenę problematyki i metodologii tego Dokumentu. Warto również zwrócić uwagę na innowacyjny charakter wyboru i uzasadnienia czterech celów strategicznych (Obszarów Rozwojowych) rozwoju Lublina. Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 będzie pozycją wyróżniającą się w krajobrazie polskich studiów strategicznych Anno Domini 2012¹.

W uzasadnieniu pozytywnej oceny Dokumentu przedstawiam dziesięć obserwacji diagnostyczno-programowych:

- obserwacja pierwsza – Strategia jako oficjalny dokument programowy miasta,
- obserwacja druga – wyobraźnia² jako źródło inspiracji,
- obserwacja trzecia – kręgosłup Strategii, sieć czterech celów strategicznych³,
- obserwacja czwarta – świat pojęć i język Strategii,
- obserwacja piąta – społeczeństwo Lublina jako finalny podmiot Strategii⁴,
- obserwacja szósta – Lublin jako laboratorium polityki miejskiej,
- obserwacja siódma – Lublin jako ośrodek polskiej myśli strategicznej,
- obserwacja ósma – 700-lecie lokacji Lublina,
- obserwacja dziewiąta – Dokument jako motoryczny element długookresowych procesów strategicznego myślenia,
- obserwacja dziesiąta – Mundus Quo Vadis? Europa Quo Vadis? Polonia Quo Vadis? Lublin Quo Vadis?

Obserwacja pierwsza – Strategia jako oficjalny dokument programowy miasta

W interpretacji instytucjonalnej najważniejszy jest następujący fragment Dokumentu: *Strategia, choć jest oficjalnym dokumentem programowym miasta, nie zakłada powstania odrębnej struktury wdrażającej. Dokument ten ma pomagać w stosowaniu metody „zarządzania przez cele”, która jest komplementarna, ale i nadrzędna wobec „zarządzania przez procedury”. Zarządzanie przez cele koncentruje potencjał sprawczy wokół zadania bez determinowania z góry sposobów jego wykonania. Dlatego też realizatorami Strategii są nie tylko struktury administracji miejskiej, ale wszystkie podmioty aktywne w mieście, które chcą realizować którykolwiek z zawartych w niej celów.*

Jest to słuszna decyzja wyboru metody „zarządzania przez cele” jako nadrzędnej wobec metody „zarządzania przez procedury”. Strategia nie wpadła w pułapkę dominującego proceduralizmu, który niszczy tkankę innowacyjnego myślenia strategicznego. Autorzy Strategii wykazali autonomię myślenia i dokonali właściwego wyboru między metodą „zarządzania przez cele” jako nadrzędną wobec metody „zarządzania przez procedury”.

Drugą słuszną decyzją cytowanego fragmentu Strategii jest szerokie zakreślenie kręgu realizatorów Strategii jako zbioru obejmującego nie tylko struktury administracji miejskiej, ale wszystkie podmioty aktywne w mieście, które chcą realizować którykolwiek z zawartych w niej celów. Tego rodzaju postawienie sprawy nakłada na Urząd Miasta obowiązek aktywnej dyfuzji treści Strategii w szerokich kręgach jej potencjalnych

¹ *Polska myśl strategiczna. Na spotkanie z enigmą XXI wieku*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2011, Wydanie Specjalne przy udziale Polskiego Towarzystwa Współpracy z Klubem Rzymskim, nr 2 (52).

Forum myśli strategicznej. Myśl strategiczna. Punkty zwrotne. Scena globalna, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2012, Wydanie Specjalne przy współpracy z Narodowym Bankiem Polskim, nr 2 (56).

² P. Artymowska, A. Kukliński, P. Żuber (red.), *Rozwój regionalny, polityka regionalna, studia regionalne – nowe interpretacje*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011, s. 28-29.

³ Tamże, s. 30.

⁴ Tamże, s. 153.

realizatorów. Dyfuzja Strategii nie powinna być aktem jednorazowego rozdzielnika, powinna być procesem permanentnego pozyskiwania nowych realizatorów Strategii.

Obserwacja druga – wyobraźnia jako źródło inspiracji

Pamiętamy o myśli Alberta Einsteina „Imagination is more important than knowledge” („Wyobraźnia jest ważniejsza niż wiedza”). Nie ulega wątpliwości, że w procesach myślenia strategicznego wyobraźnia odgrywa zasadniczą rolę⁵.

W Dokumencie tym Lublin definiowany jest, jako „miasto inspiracji” – wyobraźnia jest ważnym, może najważniejszym źródłem tej inspiracji.

Obserwacja trzecia – kręgosłup Strategii, sieć czterech celów strategicznych

Kręgosłupem Strategii jest wyróżnienie, definiowanie i interpretacja czterech celów strategicznych. Chodzi o cztery Obszary Rozwojowe: Otwartość, Przyjazność, Przedsiębiorczość, Akademickość. W paralelnej interpretacji tych czterech Obszarów posłużono się pojęciem Lublin Otwarty, Lublin Przyjazny, Lublin Przedsiębiorczy, Lublin Akademicki.

Tak definiowana sieć celów strategicznych jest pewną nowością w literaturze przedmiotu oraz w praktyce opracowania instytucjonalnych dokumentów strategicznych. To innowacyjne ujęcie może wzbudzić zastrzeżenia formułowane przez zwolenników tradycyjnego kanonu myśli strategicznej. Trzeba podjąć trud intelektualnego i pragmatycznego uzasadnienia wyboru czterech celów strategicznych, które integrują domenę układów realnych oraz domenę zjawisk duchowych (soft power) tworzących klimaty otwartości, przyjaźni i przedsiębiorczości.

Wizja Lublina jako miasta otwartego, przyjaznego, przedsiębiorczego i akademickiego jest wizją, która może przekształcić Strategię w dokument zinternalizowany przez świadomość społeczeństwa Lublina, które jest finalnym podmiotem Strategii.

Obserwacja czwarta – świat pojęć i język Strategii

Każda strategia rozwoju regionu czy miasta musi stworzyć i zinterpretować świat pojęć budujących pomosty pomiędzy ogólną problematyką studiów strategicznych a realiami konkretnego przypadku (case studies).

Wydaje się, że omawiany Dokument sprostał testowi budowania pomostów pojęciowych. Prawidłowy świat pojęć pozwolił stworzyć jasny i efektywny język Strategii, która nie gubi się w niejasnych sformułowaniach, co jest losem wielu dokumentów tego typu.

Obserwacja piąta – społeczeństwo Lublina jako finalny podmiot Strategii⁶

Jak już podkreślałem wcześniej społeczeństwo Lublina jest finalnym podmiotem Strategii. W sferze uwagi tego społeczeństwa powinna znaleźć się popularnie sformułowana futurologia Lublina jako systemu organizowania naszej wiedzy i wyobraźni w procesie myślenia o przyszłości miasta⁷.

---

⁵ Tamże, s. 29.

⁶ Tamże, s. 153.

⁷ Tamże, s. 27.

Obecny tekst przy wszystkich jego zaletach jest tekstem, który jest adresowany do podmiotów decyzyjnych, a więc do kilkuset osób, przedsiębiorstw i instytucji. Potrzebny jest paralelny tekst Strategii adresowany powiedzmy do kilkunastu tysięcy obywateli Lublina, a zwłaszcza do młodzieży licealnej i akademickiej. Powinien to być charyzmatyczny tekst autorski, przygotowany na motywach Strategii przez literata, dziennikarza lub uczonego obdarzonego talentem literackim. Bardzo ważną metaforą tego tekstu autorskiego będzie 700-lecie Lublina. Autor tego tekstu powinien być wyłoniony w otwartym konkursie ogłoszonym przez Urząd Miasta Lublin.

Obserwacja szósta – Lublin jako laboratorium polityki miejskiej

Polityka miejska stała się przedmiotem skoncentrowanej uwagi OECD oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Opublikowano inspirujący tom pt. *OECD. Przykłady Krajowej Polityki Miejskiej. Polska 2011*⁸.

Trzeba sformułować tezę, że doświadczenia Lublina tworzą *sui generis* laboratorium polityki miejskiej, które może brać udział w ogólnej dyskusji na temat polityki miejskiej, inspirowanej przez OECD i Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Proponuję, aby Miasto Lublin przedstawiło Ministerstwu Rozwoju Regionalnego finalną wersję Strategii z odpowiednim memoriałem, stwierdzającym, że Strategia ta jest wkładem do polskiej dyskusji na temat polityki miejskiej. Można podkreślić, że proces interpretacji i wdrażania tej Strategii będzie źródłem nowych obserwacji i wniosków w zakresie rozwoju polityki miejskiej w Polsce.

Obserwacja siódma – Lublin jako ośrodek polskiej myśli strategicznej

Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 jest nowym ogniwem motorycznym w rozwoju Lublina jako ośrodka myśli strategicznej. Obecnie w środowisku Lublina rozwijają się trzy inicjatywy, które mogą stworzyć efekt kumulacyjny w procesie tworzenia lubelskiego ośrodka polskiej myśli strategicznej. Chciałbym wspomnieć o dwóch przyczółkach tej myśli strategicznej.

- *Primo* – Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, który przygotowuje obecnie Strategię Rozwoju – Region Lubelski 2020. Urząd ten bierze udział w przygotowaniu strategii, która obejmie wszystkie Urzędy Marszałkowskie w Polsce⁹. W ten sposób myślenie strategiczne staje się ważną domeną koncentracji wiedzy i wyobraźni całego środowiska intelektualnego i pragmatycznego tworzonego przez Urzędy Marszałkowskie.
- *Secundo* – Drugim przyczółkiem jest Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020. Trzeba porównać problematykę i metodologię tych dwóch strategii rozwoju Regionu i Miasta.

Życzliwa i efektywna współpraca Urzędu Marszałkowskiego oraz Urzędu Miasta Lublin w zakresie wspólnie inspirowanych studiów strategicznych może przynieść piękne rezultaty wzmacniające ogólnopolską, a może nawet i europejską pozycję Lublina. Byłoby rzeczą dobrą, aby ośrodek lubelski wsparł działania Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakresie tworzenia polskiego systemu regionalnej myśli strategicznej¹⁰.

Obserwacja ósma – 700-lecie lokacji Lublina (1317–2017)

W omawianym Dokumencie znajdujemy piękne, charyzmatyczne sformułowanie, które warto przytoczyć w tym miejscu: *W 1317 roku Lublinowi został wszczepiony „kod genetyczny” europejskiej cywilizacji. Jej charakterystyczną cechą jest miejska obywatelskość, która obecnie przeżywa w Polsce swój renesans. Przyjęto wówczas zasady, według których zaczął następować rozwój przestrzenny miasta i jego kontakty ze światem. Dlatego 2017 rok*

⁸ OECD. *Przeglądy Krajowej Polityki Miejskiej. Polska 2011*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011.

⁹ *Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011–2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Polityki Regionalnej, Kraków 2011.

¹⁰ P. Artymowska, A. Kukliński, P. Żuber (red.), *poz. cyt.*

może być datą symbolicznej „drugiej lokacji” miasta, która pozwoli połączyć i wnieść w kolejny wiek rozwoju Lublina naszą międzynarodową pozycję i dobrze pojętą lokalność, nasze dziedzictwo i wyobraźnię przyszłości. Możemy wtedy pokazać, jak wyobrażamy sobie Lublin pielęgnujący europejską tradycję, którego społeczność jest przygotowana do wejścia w nowy etap swojej historii.

Trzeba już dzisiaj rozpocząć proces przygotowania tego wielkiego Jubileuszu 700-lecia Lublina. Wbrew pozorom horyzont 2017 roku jest bardzo bliskim, warto dobrze wykorzystać okres następnych lat 2013–2017. Należy powołać specjalny program studiów naukowych, z których wyłoni się wielka Monografia 700-lecia Lublina, jako innowacyjnego dzieła publikowanego w 2016 roku w wersji polskiej i angielskiej oraz w wersji gutenbergskiej i elektronicznej. Monografia ta musi przemówić zintegrowanym językiem historii miast europejskich, językiem procesów długiego trwania i punktów zwrotnych. Trzeba zanalizować bogate dzieje Lublina, trzeba odpowiedzieć na pytanie Lublin Quo Vadis? Być może pytanie to mogłoby być tytułem Problemowej Monografii Jubileuszowej. Jestem głęboko przekonany, że przygotowanie tej monografii jest ważnym wyzwaniem intelektualnym i pragmatycznym dla Urzędu Miasta Lublin oraz dla Rady Miejskiej Lublina.

Obserwacja dziewiąta – Dokument jako motoryczny element długookresowych procesów strategicznego myślenia¹¹

Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 jest oficjalnym dokumentem programowym Miasta. Wiele dokumentów tego typu ulega statycznej interpretacji, w której przygotowanie, uruchomienie i dyfuzja dokumentu jest aktem postępowania jednorazowego. Jestem przekonany, że omawiany Dokument będzie interpretowany dynamicznie jako motoryczny element długotrwałego procesu strategicznego myślenia.

Rozumiem, że Dokument ten znajdzie efektywną drogę trwałego funkcjonowania.

- *Primo* – w samorządowym systemie podejmowania decyzji.
- *Secundo* – w świadomości społeczeństwa Lublina.
- *Tertio* – w polskiej i europejskiej dyskusji na temat polityki miejskiej.
- *Quarto* – w polskiej dyskusji na temat rozwoju myśli strategicznej.

Obserwacja dziesiąta – Mundus Quo Vadis? Europa Quo Vadis? Polonia Quo Vadis? Lublin Quo Vadis?¹²

Henryk Sienkiewicz wpisał pytanie „Quo Vadis?” w wielki nurt światowej i polskiej kultury. Czas wrócić do tego pytania w kontekście jednego z największych kryzysów w dziejach ludzkości, w kontekście wieku globalnego ryzyka i uniwersalnej niepewności.

Rozumiem, że Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 nie podejmuje dramatycznej problematyki sceny europejskiej i globalnej. Nie znaczy to jednak, że scena ta w pewnym momencie nie wejdzie w sposób bezpośredni w dzieje lubelskiego świata. To jest oczywiście odrębne zagadnienie, które warto zasygnalizować skromnym odsyłaczem do tekstu Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.

Post scriptum – dualny charakter recenzji

Recenzja prezentowana łaskawej uwadze zainteresowanego Czytelnika ma charakter dualny.

---

¹¹ Zob.: *Polska myśl strategiczna. Na spotkanie z enigmą XXI wieku*, poz. cyt.; *Forum myśli strategicznej. Myśl strategiczna. Punkty zwrotne. Scena globalna*, poz. cyt.

¹² A. Kukliński, K. Pawłowski, J. Woźniak (red.), *Polonia Quo Vadis?*, t.3, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego – Departament Polityki Regionalnej, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, Kraków 2010.

- *Primo* – jest to syntetyczna ocena dokumentu Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013–2020.
- *Secundo* – jest to zbiór wniosków i sugestii analizujących Dokument jako motoryczne ogniwo długookresowych procesów, które stworzą widzialny na mapie Europy lubelski ośrodek miejskiej i regionalnej myśli strategicznej.

* * *

W konkluzji chciałbym zaproponować, aby z inicjatywy Urzędu Miasta zorganizowano piękną Konferencję problemową pt. „Cztery oblicza przyszłości Lublina: Lublin otwarty, Lublin przyjazny, Lublin przedsiębiorczy, Lublin akademicki”.

(Autor: Kurkuluski)

Załącznik nr 7

Spis dokumentów strategicznych i programów miejskich

Dokumenty strategiczne i programy:

1. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2005–2013 (Uchwała nr 797/XXXIII/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 8 września 2005 r.).
2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublin (obecnie jest przygotowywana aktualizacja – Rada Miasta podjęła Uchwałę Nr 1076/XLIII/2010 o przystąpieniu do sporządzenia nowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Lublin).
3. Strategia Wspierania Sportu i Rekreacji w Lublinie do roku 2015 (Uchwała nr 496/XXIII/2012 Rady Miasta Lublin z dnia 28 czerwca 2012 r.).
4. Wieloletnia Prognoza Finansowa 2012–2028 (Uchwała nr 291/XVI/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 22 grudnia 2011 r.).
5. Program współpracy Miasta Lublin z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (opracowywany co roku) (Uchwała nr 266/XV/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 24 października 2011 r.).
6. Założenia do Strategii Rozwoju Kultury Lublin 2020 (na podstawie Informacji na temat realizacji zadań związanych z ubieganiem się Miasta Lublin o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury w 2016 oraz założeń kierunków rozwoju kultury w Lublinie do roku 2020) (Uchwała nr /XV/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 24 listopada 2011 r.).

Dokumenty strategiczne dotyczące promocji i marketingu:

7. Strategia Promocji Marki „Miasto Inspiracji” (Zarządzenie Prezydenta Miasta Lublin Nr 390/2011 z dnia 18 czerwca 2008 r.).
8. Strategia Promocji Marki „Ekologiczny Lublin” (przygotowywana w ramach projektu „Marka EkoLublin”, realizowanego w okresie od 7 lutego 2011 r. do 21 grudnia 2012 r.).

Obowiązujące programy w zakresie polityki komunikacyjnej:

9. Zintegrowany Plan Rozwoju Transportu Publicznego w Lublinie na lata 2005–2015 (Uchwała nr 958/XXXVIII/2010 Rady Miasta Lublin z dnia 28 stycznia 2010 r.).
10. Koncepcja Rozwoju Komunikacji Rowerowej (Uchwała nr 260/XV/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 24 listopada 2011 r.).

Obowiązujące programy w zakresie polityki mieszkaniowej:

11. Wieloletni Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Lublin na lata 2009–2013 (Uchwała nr 514/XXVI/2008 Rady Miasta Lublin z dnia 27 listopada 2008 r.).
12. Plan wykorzystania zasobu nieruchomości Gminy Lublin na lata 2012–2014 (Zarządzenie Prezydenta Miasta Lublin Nr 1292/2011 z dnia 30 grudnia 2011 r.).
13. Plan wykorzystania zasobu nieruchomości Skarbu Państwa na lata 2011–2013 (Zarządzenie Prezydenta Miasta Lublin Nr 65/2011 z dnia 7 lutego 2011 r.).

Obowiązujące programy w zakresie ochrony środowiska:

14. Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Lublin (Uchwała nr 594/XXIX/2009 Rady Miasta Lublin z dnia 19 lutego 2009 r.).
15. Plan gospodarki odpadami dla Miasta Lublin (Uchwała nr 468/XXI/2004 Rady Miasta Lublin z dnia 8 lipca 2004 r.).

Dokumenty strategiczne dotyczące współpracy międzynarodowej:

16. Strategia współpracy transgranicznej Lublin–Łuck–Lwów–Iwano–Frankowsk 2007–2016 (przygotowywana w ramach projektu „Strategia współpracy transgranicznej Lublin–Łuck–Lwów–Iwano–Frankowsk”, realizowanego w okresie od 6 sierpnia do 26 listopada 2007 r.).
17. Strategia współpracy międzynarodowej miast Lublin–Münster–Poniewież–Viseu 2010–2020 (przygotowywana w ramach projektu „Od Unii Lubelskiej do Unii Europejskiej”, realizowanego w okresie od kwietnia 2009 r. do 30 listopada 2010 r.).
18. Strategia rozwoju turystyki miasta Lublina do roku 2025 (w opracowaniu).

Obowiązujące programy w zakresie polityki społecznej:

19. Program Wsparcia i Aktywizacji Seniorów na terenie Miasta Lublin w 2012 roku (Uchwała nr 325/XVII/2012 Rady Miasta Lublin z dnia 19 stycznia 2012 r.).
20. Program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2012 (Uchwała nr 266/XV/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 24 października 2011 r.).
21. Strategia rozwiązywania problemów społecznych Miasta Lublin 2005–2013 (Uchwała nr 797/XXXIII/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 8 września 2005 r.).
22. Program działań na rzecz niepełnosprawnych mieszkańców Miasta Lublina (Uchwała nr 71/VIII/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 31 marca 2011 r.).
23. Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Lublinie na lata 2011–2015 (Uchwała nr 176/XIII/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 8 września 2011 r.).
24. Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2012 rok (Uchwała nr 265/XV/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 24 listopada 2011 r.).
25. Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Lublin (Uchwała nr 955/XXXVIII/2010 Rady Miasta Lublin z dnia 28 stycznia 2010 r.).
26. Program wspierania na terenie Lublina edukacji uzdolnionych dzieci i młodzieży (Uchwała nr 56/VII/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 24 lutego 2011 r.).
27. Program Rewitalizacji dla Lublina (Uchwała nr 752/XXXIII/2009 Rady Miasta Lublin z dnia 18 czerwca 2009 r.).

Obowiązujące programy w zakresie informatyzacji:

28. Koncepcja strategii informatyzacji UM Lublin (w przygotowaniu).
29. Koncepcja strategiczna Miejskiej Szerokopasmowej Sieci Szkieletowej (w przygotowaniu).

Obowiązujące programy w zakresie bezpieczeństwa:

30. Program zapobiegania przestępczości oraz porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli – „Bezpieczny Lublin” (Uchwała nr 755/XXXII/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 30 czerwca 2005 r.).

Załącznik nr 8

Bibliografia

Literatura

1. Artymowska P., Kukliński A., Żuber P. (red.), *Rozwój regionalny, polityka regionalna, studia regionalne – nowe interpretacje*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011.
2. Boni M. (red.), *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.
3. Bronisz U. (red.), *Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000–2010*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011.
4. Castells M., *Spółeczeństwo sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
5. Castells M., Himanen P., *Spółeczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu. Model fiński*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.
6. Castells M., *Siła tożsamości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
7. Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska D., *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie kreatywności jednostki*, PARP, Warszawa 2010.
8. Florida R., *Narodziny klasy kreatywnej*, Wydawnictwo Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2010.
9. *Forum myśli strategicznej. Myśl strategiczna. Punkty zwrotne. Scena globalna*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2012, Wydanie Specjalne przy współpracy z Narodowym Bankiem Polskim, nr 2 (56).
10. Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, wyd. IV, PWE, Warszawa 2008.
11. Górniak J., *Kompetencje jako klucz do rozwoju Polski. Raport podsumowujący drugą edycję badań „Bilans Kapitału Ludzkiego” realizowaną w 2011 roku*, PARP, Warszawa 2012.
12. Jakubowska P., Kukliński A., Żuber P. (red.), *Problematyka przyszłości regionów. W poszukiwaniu nowego paradygmatu*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.
13. Jałowiecki B. (red.), *Miasto jako przedmiot badań naukowych w początkach XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
14. Józwick B., Sagan M., Zalewa P., Gorbaniuk O., *Ocena instrumentów zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego*, Projekt realizowany w ramach konkursu dotacji organizowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna, Lublin 2009.
15. Józwick B., Sagan M. (red.), *Rozwój Polski Wschodniej. Ograniczenia i wyzwania*, Difin, Warszawa 2012.
16. Kelly K., *Nowe reguły nowej gospodarki*, WiG-Press, Warszawa 2001.
17. Kłosowski W., Warda J., *Wyspy szans. Jak budować strategie rozwoju lokalnego?*, Warda & Kłosowski Consulting, Bielsko-Biała 2001.
18. Kolczyński M., Żuber P. (red.), *New paradigm in action. Recent development and perspectives of regional policies*, Ministry of Regional Development, Warsaw 2011.
19. Koszarek M. (red.), *Inicjatywy klastrowe: skuteczne i strategiczny rozwój*, PARP, Warszawa 2011.
20. Krier L., *Architektura wspólnoty*, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2011.
21. Książek E., Pruvot J.M., *Budowa sieci współpracy i partnerstwa dla komercjalizacji wiedzy i technologii*, wyd. I, PARP, Poznań-Lille 2011.
22. Kukliński A., Malak-Pętlicka E., Żuber P. (red.), *Southern Italy - Eastern Germany- Eastern Poland. The Triple Mezzogiorno?*, vol. 5, Regional Development Forum Ministry of Regional Development, Warsaw 2010.
23. Kukliński A., Pawłowski K., Woźniak J. (red.), *Polonia Quo Vadis?*, t.3, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego – Departament Polityki Regionalnej, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, Kraków 2010.
24. Matusiak K.B., *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011.
25. Mączyńska E., *Dylematy kształtowania społeczno-gospodarczego ładu przyszłości*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2010, nr 6 (50).

26. *Polska myśl strategiczna. Na spotkanie z enigmą XXI wieku*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2011, Wydanie Specjalne przy udziale Polskiego Towarzystwa Współpracy z Klubem Rzymskim, nr 2 (52).
27. Skrzypek M. (red.), *Kultura szeroka. Księga wyjścia*, Ośrodek Brama Grodzka Teatr NN.PL, Lublin 2011.
28. Stefański M. (red.), *Endogenous factors in development of the Eastern Poland*, Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2010.
29. Stefański M. (red.), *Strategic issues of the development of the Lublin region*, Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2011.
30. Sutherland J., Canwell D., *Klucz do zarządzania strategicznego. Najważniejsze teorie, pojęcia, postaci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
31. Thompson A.A., Jr., A.J. Strickland, III; *Strategic Management: Concepts and Cases (Paperback)*, Academic Internet Publishers Incorporated, United States 2006.
32. Zarycki T., *Peryferie. Nowe ujęcia zależności centro-peryferyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.

Raporty i inne opracowania

1. *Analiza oferty lubelskich uczelni i możliwości jej dostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy. Raport z badań*, Fundacja UMCS, Lublin 2012.
2. *Miasta przyszłości. Wyzwania, wizje, perspektywy*, Unia Europejska 2011.
3. *Obserwatorium Lubelskiego Rynku Pracy*, Lublin 2010
4. *OECD. Przeglądy Krajowej Polityki Miejskiej. Polska 2011*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011.
5. *Polska, Przeglądy Terytorialne OECD*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.
6. *Raport na temat wielkich miast Polski Lublin*, PwC, Warszawa 2011.
7. *Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009.
8. *Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011–2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Polityki Regionalnej, Kraków 2011.
9. *Studium komunikacyjne oraz koncepcja organizacji ruchu w obszarze centralnym miasta Lublin. Studium komunikacyjne – Materiały przygotowane na konsultacje społeczne w dniu 11 października 2012 r.*, Biuro Projektowo-Konsultingowe TRANSEKO, Warszawa 2012.
10. *Uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego na przykładzie Gminy Lublin cz.1*, Deloitte, Warszawa-Lublin 2012.
11. *Uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego na przykładzie Gminy Lublin cz.2*, Deloitte, Warszawa-Lublin 2012.
12. *World development report 2009. Reshaping Economic Geography*, The World Bank, Washington, DC, 2009.
13. *Wsparcie przemysłów kreatywnych w Lublinie. Analiza potencjału i kierunki rozwoju*, Lubelskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Lublin 2012.

Dokumenty strategiczne (unijne, krajowe i regionalne)

1. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030
(projekt z dnia 17 listopada 2011 r.)
[www.zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/dsrk_1_tom_17_listopada_2011_0.pdf].
2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
(Uchwała Rady Ministrów Nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.).
3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie
(Uchwała Rady Ministrów Nr 423 z dnia 13 lipca 2010 r.).
4. Strategia „Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko. Perspektywa 2020 r.”
(przygotowany został projekt Uchwały Rady Ministrów z dnia 17 maja 2012 r.).
5. Strategia „Europa 2020”
(dokument przyjęty przez Komisję Europejską 3 marca 2010 r. i przez Radę Europy 17 czerwca 2010 r.).
6. Strategia „Sprawne państwo 2020”
(projekt przekazany do konsultacji z dnia 6 kwietnia 2011 r.)
[www.msw.gov.pl/portal/pl/715/9063/Sprawne_Panstwo.html].
7. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2011–2020
(projekt z kwietnia 2012 r.)
[www.mon.gov.pl/pliki/File/strategia_obronnosci/SRSBN_RP_projekt.pdf].
8. Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki na lata 2012–2020 „Dynamiczna Polska”
(projekt z dnia 17 maja 2012 r.)
[www.bip.mg.gov.pl/files/upload/16127/2.PL_MG_MG_KRM_SIEG_w_0.18_20120517.pdf].
9. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego
(projekt dokumentu z dnia 31 lipca 2012 r.)
[www.zds.kprm.gov.pl/strategia-rozwoju-kapitalu-ludzkiego]
10. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011–2020
(projekt dokumentu z 28 marca 2011 r.)
[www.ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20110408_Strategia_Rozwoju_Kapitalu_MKiDN_tekst_glowny.pdf].
11. Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020
(Uchwała Rady Ministrów Nr 278 z dnia 30 grudnia 2008 r.).
12. Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)
(projekt dokumentu z dnia 30 marca 2011 r.)
[www.transport.gov.pl/files/0/1793988/SRTdo2020rziperspektywdo2030rprojekt.pdf].
13. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020
(przyjęta przez Sejmik Województwa Lubelskiego 4 lipca 2005 r., a następnie zaktualizowana w 2009 r.; dokument ten bazuje na opracowaniu z 2000 roku).
14. Strategie sektorowe Urzędu Miasta Lublin
(zob.: Załącznik nr 4 do Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020 – Spis dokumentów strategicznych).
15. Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020
(dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r.).
16. Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015
(dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 29 listopada 2006 r.).
17. Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020
(podstawą trwającego procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020 jest Uchwała Nr VII/86/2011 Sejmiku Województwa Lubelskiego, która określa zasady, tryb i harmonogram prac nad aktualizacją).

Artykuły prasowe

1. Krzysztof Żuk, *Jaki ma być Lublin za 10 lat?* (07/11/2011)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10661481,Jaki_ma_byc_Lublin_za_10_lat_.html].
2. Mariusz Sagan, *Lublin 2020. Kierunkowskaz na przyszłość* (14/11/2011)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10643817,Lublin_2020__Kierunkowskaz_na_przyszlosc.html].
3. Marian Stefański, *Lublin. Dziś – 346 tys. Mieszkańców, w 2035 – 300 tys.* (22/11/2011)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,37147,10685219,Lublin__Dzis___346_tys__mieszkancow__w_2035___300.html].
4. Stanisław Michałowski, *Nie samymi fabrykami człowiek żyje. Lublin ma być przyjazny* (06/12/2011)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10762393,Nie_samymi_fabrykami_czlowiek_zyje__Lublin_ma_byc.html].
5. Jan Pomorski, *Akademickość Lublina: jakie szanse i jakie zagrożenia* (08/12/2011)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10779953,Akademickosc_Lublina__jakie_szanse_i_jakie_zagrozzenia.html].
6. Maciej Bałtowski, Zbigniew Pastuszek, *Strategia rozwoju Lublina – lepiej dmuchać na zimne* (13/12/2011)
http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10806889,Strategia_rozwoju_Lublina___lepiej_dmuchac_na_zimne.html.
7. Włodzimierz Sitko, *Jedna uczelnia zamiast pięciu? To jest droga do sukcesu* (21/12/2011)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10850497,Jedna_uczelnia_zamiast_pieciu__To_jest_droga_do_sukcesu.html].
8. Maciej Maniecki, *Jak odmienić Lublin? „Miasto przyjazne dla inwestorów”* (03/01/2012)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,37147,10907441,Jak_odmienic_Lublin___Miasto_przyjazne_dla_inwestorow_.html].
9. Tomasz Maciejak, *Wszystkie grzechy Lublina. Dlaczego tu nie ma biznesu?* (16/01/2012)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,10975349,Wszystkie_grzechy_Lublina__Dlaczego_tu_nie_ma_biznesu_.html].
10. Paweł Prokop, *Zarobić na Wschodzie? Trzeba poczekać na demokrację* (14/02/2012)
[http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,37147,11136520,Zarobic_na_Wschodzie__Trzeba_poczekać_na_demokracje.html].

Źródła danych pierwotnych

1. Dane Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
[www.stat.gov.pl/bdr].
2. *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 2011*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011.

Źródła internetowe

1. Portal Innowacji
[www.pi.gov.pl].
2. Strona internetowa Deloitte
[www.deloitte.com].
3. Strona internetowa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
[www.premier.gov.pl].

4. Strona internetowa Ministerstwa Rozwoju Regionalnego
[www.mrr.gov.pl].
5. Strona internetowa Ośrodka „Brama Grodzka - Teatr NN”
[www.tnn.lublin.pl].
6. Strona internetowa PricewaterhouseCoopers
[www.pwc.pl].
7. Watchdog Portal Organizacji Strażniczych
[www.watchdog.org.pl].

Załącznik nr 9

**Członkowie Zespołu przygotowującego
Strategię Rozwoju Lublina na lata 2013–2020**

Zespół autorski Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013–2020

prof. zw. dr hab. Maciej Bałtowski

profesor nauk ekonomicznych, Kierownik Katedry Teorii i Historii Ekonomii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, autor wielu książek i opracowań eksperckich na temat prywatyzacji polskiej gospodarki, sektora publicznego w Polsce oraz polityki gospodarczej w okresie transformacji; od 2010 r. członek Kolegium Najwyższej Izby Kontroli;

Krzysztof Łątka

absolwent Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, magister zarządzania i marketingu; Dyrektor Wydziału Projektów Nieinwestycyjnych Urzędu Miasta Lublin; do 2005 r. przez 10 lat dziennikarz lubelskich mediów, a od 2006 r. związany z Urzędem Miasta Lublin; w latach 2007–2009 pełnił funkcję Sekretarza Miasta Lublin; specjalista w zakresie realizacji projektów transgranicznych, szczególnie z partnerami z Europy Wschodniej; lider linii „dobre rządzenie” think-tanku Centrum Kompetencji Wschodnich, powołanego w 2012 r. wspólnie przez Prezydenta Miasta Lublin, Marszałka Województwa Lubelskiego oraz Dyrektora UNDP w Polsce; od 2008 r. członek zespołu ds. wzmocnienia potencjału administracji samorządowej Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego;

Ewa Kipta

główny specjalista ds. studialnych w Wydziale Planowania Urzędu Miasta Lublin; architekt i urbanistka, zajmująca się renowacją zabytków, rewitalizacją i rozwojem jakościowym miast, m.in. koordynowała lubelski Program Inicjatyw Lokalnych; uczestniczyła w opracowaniu strategii odnowy Starego Miasta w Lublinie i koncepcji odnowy jego przestrzeni publicznych; brała udział w opracowaniu wniosków i studiów wykonalności dla projektów dofinansowanych przez Unię Europejską (m.in. ulice i place Starego Miasta, Teatr Stary, klasztor powiżytkowski – Centrum Kultury); uczestniczyła w przygotowaniu aplikacji Lublina o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016; prowadzi działania na rzecz partycypacji mieszkańców w kształtowaniu przestrzeni publicznych; od 2011 r. Prezes Stowarzyszenia „Forum Rewitalizacji”;

Halina Kosienkowska

redaktor, emerytowany pracownik Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, współpracownik wielu ośrodków edytorskich;

prof. zw. dr hab. Antoni Kukliński

emerytowany profesor Uniwersytetu Warszawskiego, geograf ekonomiczny o specjalizacji gospodarka przestrzenna i polityka naukowa; w latach 1990–1992 Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, a następnie w Komitecie Badań Naukowych; w latach 1999–2011 Prezes Polskiego Towarzystwa Współpracy z Klubem Rzymskim; członek honorowy Akademii für Raumforschung und Landesplanung w Hanowerze oraz International Academy Regional Development and Cooperation w Moskwie; członek honorowy Klubu Rzymskiego i Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” Polskiej Akademii Nauk;

Tomasz Maciejak

absolwent Uniwersytetu Łódzkiego kierunku informatyka i ekonometria; Dyrektor, Szef Biura Genpact w Czechach, w latach 2008–2011 Członek Zarządu Genpact w Polsce; Biegły Rewident, Certyfikowany Międzynarodowy Audytor Wewnętrzny oraz członek programu ACCA; od 12 lat związany z dziedzina finansów z racji zarządzania przedsiębiorstwami i projektami; w latach 2000–2003 specjalista w Deloitte & Touche, 2004–2007 Audytor Wewnętrzny PGF SA, 2007–2008 Dyrektor Finansowy, Członek Zarządu

Grupy NVG UAB na Litwie; członek Rady Rozwoju Lublina powołanej przez Prezydenta Miasta Lublin oraz Konwentu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;

Maciej Maniecki

od 24 lat związany z branżą IT, współzałożyciel i wieloletni Prezes Zarządu firmy Safo, która w 2007 r. weszła w struktury Asseco Business Solutions SA; jako I Wiceprezes Zarządu Asseco Business Solutions SA w 2007 r. wprowadził firmę na Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie; w 2009 r. utworzył nowe spółki działające na rynku informatycznym: Solet sp. z o.o. (dostarczającą rozwiązania klasy Business Inteligence wraz z usługami eksperckimi) i WebChili sp. z o.o. (specjalizującą się w wysokiej klasy aplikacjach internetowych); współzałożyciel i od 3 lat Prezes Zarządu Rady Przedsiębiorczości Lubelszczyzny; członek Konwentu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Konwentu Politechniki Lubelskiej oraz Rady Rozwoju Lublina powołanej przez Prezydenta Miasta Lublin; od grudnia 2010 r. pełni funkcję Doradcy Prezydenta Miasta Lublin;

prof. dr hab. Stanisław Michałowski

doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajny UMCS; Rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w kadencji 2012–2016, Kierownik Zakładu Samorządów i Polityki Lokalnej Wydziału Politologii UMCS, Prodzikan ds. Studenckich Wydziału Politologii w latach 1995–2005, Dziekan Wydziału Politologii w latach 2005–2008; autor i współautor ponad 100 rozpraw naukowych; członek Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Komitetu Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk;

prof. dr hab. Zbigniew Pastuszak

doktor habilitowany nauk ekonomicznych, profesor nadzwyczajny UMCS, Dziekan Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w kadencji 2012–2016, Kierownik Zakładu Systemów Informacyjnych Zarządzania UMCS; autor blisko 200 prac naukowych opublikowanych w Polsce i za granicą; pełni funkcję Associate Editor w czasopiśmie „International Journal of Services and Standards” (IJSS, Wielka Brytania) oraz członka rad programowych i recenzenta kilkunastu międzynarodowych czasopism naukowych; profesor wizytujący i wykładowca przedmiotów: *Digital Economy, E-business, E-Learning, SCM i Operations Management* w ISSBS Celje (Słowenia) i Kasetsart University (Bangkok, Tajlandia), członek komitetów organizacyjnych kilkunastu edycji cyklicznych konferencji naukowych odbywających się w Finlandii, Hiszpanii, Słowenii, Tajlandii, Tunezji i na Tajwanie; posiadacz kilkunastu krajowych i międzynarodowych nagród naukowych, w tym: *Emerald Literati Network 2012 Award for Excellence: Outstanding Paper* (Wielka Brytania) oraz *Computer Educator of the Year* (IACIS, 2008, Atlanta, Georgia, USA);

prof. zw. dr hab. Jan Pomorski

profesor nauk humanistycznych, Kierownik Zakładu Metodologii Historii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, autor książek i rozpraw naukowych przede wszystkim z metodologii historii i innych nauk społecznych; był ekspertem i doradcą przy wielu inicjatywach gospodarczych i samorządowych, w tym przy opracowywaniu strategii rozwoju Lubelszczyzny i Lublina; w latach 90. pod jego kierunkiem zrealizowano kilkadziesiąt projektów prywatyzacyjnych i restrukturyzacyjnych; kierował licznymi projektami badawczymi, resortowymi w latach 80., a następnie grantami Komitetu Badań Naukowych; organizator krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych; członek Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Pełnomocnik Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego ds. utworzenia Europejskiego Uniwersytetu Polsko-Ukraińskiego, Pełnomocnik Prezydenta Miasta Lublin ds. współpracy z uczelniami wyższymi oraz partnerstwa wschodniego;

Paweł Prokop

fundator i prezes Fundacji Inicjatyw Menedżerskich, konsultant i auditor Systemów Zarządzania, autor programów współpracy międzynarodowej, ekspert w projektach innowacyjnych finansowanych ze środków UE, specjalista w zakresie coachingu organizacyjnego i tworzenia strategii rozwoju; Doradca Prezydenta Miasta Lublin ds. partycypacji społecznej i współpracy transgranicznej, Szef Rady Programowej Centrum Kompetencji Wschodnich, członek zespołu Szefa Służby Cywilnej opracowującego strategię szkoleń polskiej administracji na lata 2004–2007; wykładowca uczelni wyższych, autor publikacji z dziedziny zarządzania w administracji, partycypacji społecznej oraz etyki życia publicznego;

dr Mariusz Sagan

doktor nauk ekonomicznych, Dyrektor Wydziału Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublin, pełnomocnik Prezydenta Lublina ds. specjalnej strefy ekonomicznej, adiunkt w Katedrze Zarządzania Strategicznego Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, ekspert i praktyk w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz zarządzania strategicznego, w tym strategii miast; autor i współautor ponad 70 publikacji z zakresu rozwoju regionalnego i rozwoju miast, biznesu międzynarodowego oraz zarządzania przedsiębiorstwem, w tym kilkunastu publikacji o wysokich wskaźnikach cytowań w renomowanych czasopismach amerykańskich i brytyjskich („Managing Service Quality”, „Chinese Management Studies”, „Cross Cultural Management”, „Marketing Education Review”); autor, redaktor i współredaktor naukowy 10 książek (m.in. *Rozwój Polski Wschodniej*, *Praktyka skutecznego zarządzania przedsiębiorstwem*, *Management in International Business*);

prof. zw. dr hab. inż. Włodzimierz Sitko

specjalista i konsultant w zakresie zarządzania; przez 15 lat z przerwami kadencyjnymi Rektor Politechniki Lubelskiej, Przewodniczący Konwentu tejże Uczelni, Kierownik Katedry Zarządzania; współzałożyciel i przez 10 lat Rektor, a obecnie Prezydent Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie; autor ponad 300 publikacji naukowych, ponad 100 opracowań projektowych i eksperckich dla przemysłu i gospodarki; promotor 13 prac doktorskich; członek wielu rad nadzorczych spółek prawa handlowego, organizacji naukowych, biznesowych i społecznych; Honorowy Profesor Politechniki Śląskiej w Gliwicach;

Marcin Skrzypek

pracownik lubelskiego Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” zaangażowany w działania o interdyscyplinarnym charakterze (plenerowe, internetowe, edukacyjne, edytorskie, sieciowe itd.); z wykształcenia anglista, z zamiłowania publicysta, analityk mechanizmów komunikacji, współpracy i rozwoju; współautor aplikacji Lublina do tytułu Europejska Stolica Kultury 2016 oraz Strategii Rozwoju Kultury (w trakcie opracowania); współtwórca i członek Rady Kultury Przestrzeni, popularyzator partycypacji społecznej; członek Orkiestry św. Mikołaja;

dr Marian Stefański

doktor nauk ekonomicznych, Dziekan Wydziału Ekonomii w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie; inicjator i uczestnik wielu przedsięwzięć gospodarczych i naukowych; współtworzył Fundację Rozwoju KUL, która później powołała Lubelską Szkołę Biznesu; w 1991 r. został fundatorem Fundacji „OIC Poland” oraz utworzył i zorganizował Delegaturę Ministerstwa Przekształceń Własnościowych w Lublinie; w latach 2007–2008 członek zespołu przygotowującego powstanie Podstrefy Lublin Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec; autor ponad 30 publikacji poświęconych sektorowi małych i średnich przedsiębiorstw oraz problematyce rozwoju regionalnego;

Sylwia Szajc

inspektor ds. strategii w Wydziale Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublin; ukończyła z wyróżnieniem socjologię na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; doktorantka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na Wydziale Nauk Społecznych, stypendystka Urzędu Marszałkowskiego (temat rozprawy: *Sieci a rozwój innowacji w województwie lubelskim na przykładzie Regionalnego Systemu Innowacji*); przedsiębiorca z doświadczeniem w międzynarodowej korporacji i zarządzaniu firmą handlu zagranicznego; autorka artykułów naukowych w języku polskim i angielskim o rozwoju regionalnym, przedsiębiorczości, innowacyjności, sieciach, analizie sieciowej, *science communication* i odpowiedzialności społecznej;

dr Krzysztof Trojanowski

menedżer, członek Zarządu Stokrotka sp. z o.o. należącej do Grupy Handlowej Emperia Holding SA, wykładowca na Wydziale Ekonomicznym Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie; pracę doktorską z zakresu restrukturyzacji przedsiębiorstw obronił na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie; autor publikacji z dziedziny *corporate governance*, teorii przedsiębiorstw, zarządzania strategicznego i logistyki; był współautorem programów studiów podyplomowych i wykładowcą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie; w latach 2011–2012 pełnił funkcję Dyrektora Biura Nadzoru Właścicielskiego Urzędu Miasta Lublin;

dr Jacek Warda

doktor nauk humanistycznych, inspektor ds. strategii w Wydziale Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublin, specjalista w dziedzinie zarządzania publicznego; współautor podręcznika zarządzania w samorządach pt. *Wyspy szans. Jak budować strategię rozwoju lokalnego?*; orędownik utworzenia w Lublinie Centrum Zabawy Wiedzą POZNAWALNIA – pierwszego centrum nauki we wschodniej Polsce;

dr Andrzej Wodecki, MBA

Kierownik Uniwersyteckiego Centrum Zdalnego Nauczania i Kursów Otwartych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, od kilkunastu lat wdrażający rozwiązania e-learning w środowiskach akademickich i biznesowych; niezależny konsultant w obszarach systemów informacyjnych biznesu (wdrożenia ERP), zarządzania kapitałem ludzkim i efektywnością, innowacyjności i kapitału intelektualnego (KI); współtwórca wielu opracowań eksperckich i raportów, w szczególności o innowacyjności polskiej gospodarki, polskiego sektora farmaceutycznego, KI Polski i KI Lubelszczyzny, a także „Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego do roku 2020”; autor i współautor kilkudziesięciu polskich i zagranicznych publikacji naukowych z zakresu e-learning i społeczeństwa informacyjnego; uczestniczył w kilkunastu międzynarodowych projektach badawczych; trener i wykładowca (systemy informacyjne biznesu, e-biznes) w Gdańskiej Fundacji Kształcenia Menedżerów, Business Center Club w Warszawie, Szkole Biznesu Politechniki Warszawskiej, Fundacji „OIC Poland” w Lublinie, Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie i innych instytucjach szkoleniowych;

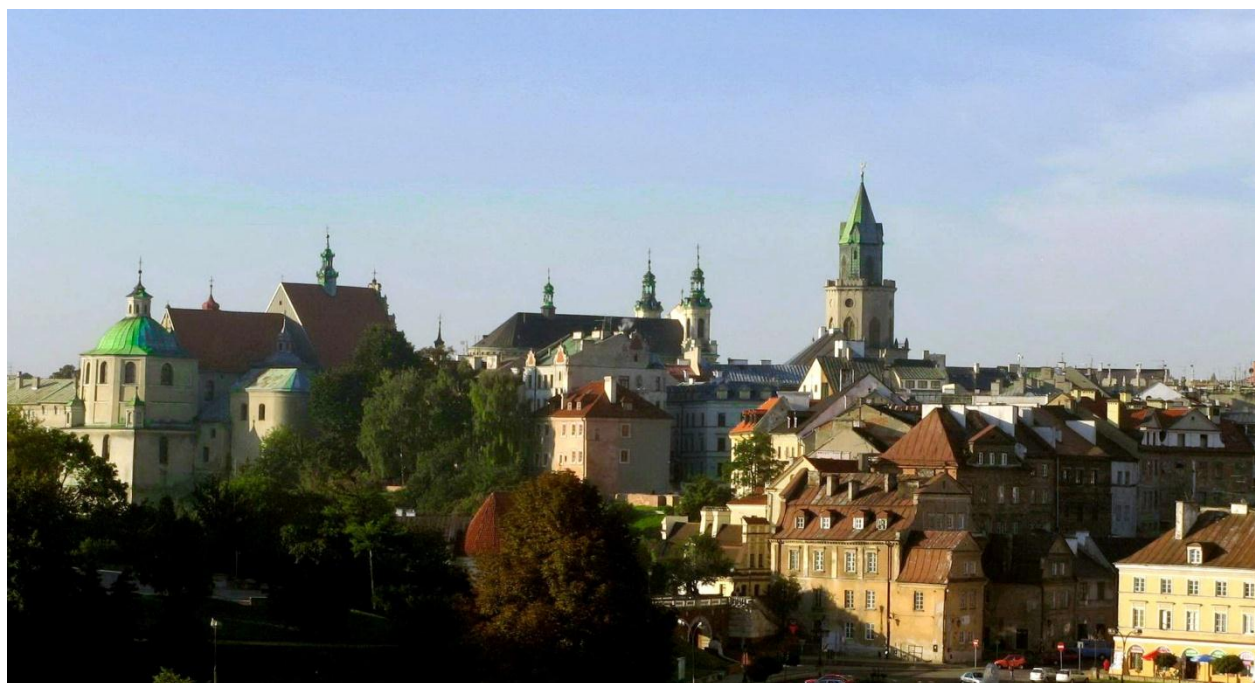
dr Krzysztof Żuk

doktor nauk ekonomicznych, pracownik naukowo-dydaktyczny na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie i w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie; od 1996 r. był dyrektorem Delegatury Ministra Skarbu Państwa w Lublinie, współpracował z Instytutem Badań nad Gospodarką Rynkową przy projektach badawczych dotyczących restrukturyzacji i prywatyzacji gospodarki komunalnej, koordynował realizację programów pomocowych Unii Europejskiej wdrożonych przez Ministerstwo Skarbu Państwa dla przedsiębiorstw komunalnych; w 2005 r. został członkiem Komisji Ekonomii i Zarządzania Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie oraz członkiem Resortowej Komisji Orzekającej w sprawach o naruszenie dyscypliny finansów publicznych przy ministrze Skarbu Państwa; uczestniczył w pracach Rady Konsultacyjnej ds. Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego; w latach 2007–2009 Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Skarbu Państwa; Przewodniczący Rady Miasta Świdnik w latach 1990–1996 oraz Zastępca Prezydenta Miasta Lublin w latach 2006–2007; od grudnia 2010 r. – Prezydent Miasta Lublin;

Robert Żyśko

podinspektor ds. studiów i analiz w Wydziale Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublin; ukończył ekonomię oraz finanse i rachunkowość na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; doktorant Wydziału Ekonomicznego UMCS; autor publikacji z dziedziny rynków finansowych, rozwoju jednostek samorządu terytorialnego i funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku.

PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013 – 2020

Opracowanie: **Wojciech Kłosowski**

WARSZAWA, listopad 2012 – luty 2013

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
1.1. Cel opracowania	4
1.2. Podstawa prawna	4
1.3. Zakres Prognozy.....	5
1.3.1. Zakres przedmiotowy Prognozy	5
1.3.2. Zasięg terytorialny Prognozy	6
1.4. Zastosowana metodyka i dokumenty źródłowe opracowania.....	8
1.4.1. Zastosowana metodyka.....	8
1.4.2. Dokumenty źródłowe wykorzystane do sporządzenia niniejszego opracowania	9
2. Stan i funkcjonowanie środowiska na obszarze objętym opracowaniem	11
2.1. Abiotyczne elementy środowiska przyrodniczego: charakterystyka.....	11
2.1.1. Położenie Lublina	11
2.1.2. Zarys budowy geologicznej i rzeźba terenu.....	12
2.1.3. Gleby	16
2.1.4. Klimat	18
2.1.5. Wody	23
2.2. Biotyczne elementy środowiska przyrodniczego: charakterystyka	27
2.2.1. Szata roślinna	27
2.2.2. Świat zwierząt.....	35
2.3. Ocena odporności środowiska na degradację.....	38
2.3.1. Odporność szaty roślinnej na degradację.....	38
2.3.2. Odporność hydrosfery na degradację	39
2.3.3. Odporność pedosfery na degradację	40
2.4. Funkcjonowanie środowiska	41
2.4.1. Ochrona powietrza i klimat akustyczny.....	41
2.4.2. Ochrona powierzchni ziemi i gospodarka odpadami	43
2.4.3. Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych.....	44
2.5. Obszary i obiekty prawnie chronione	44
2.5.1. Gatunki chronione i pomniki przyrody	44
2.5.2. Obszary chronione.....	46
3. Analizowany projekt Strategii: treść i powiązania z innymi dokumentami	52

3.1. Uwagi ogólne	52
3.2. Wizja, misja, obszary rozwojowe, cele, obszary inspiracji	53
3.2.1. Treść zapisów Strategii	53
3.2.2. Zgodność z zasadami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju	55
3.3. Planowane przedsięwzięcia wykonawcze	56
3.4. Powiązania z innymi dokumentami strategicznymi	58
3.4.1. Dokumenty wspólnotowe	58
3.4.2. Dokumenty strategiczne poziomu krajowego	58
3.4.3. Dokumenty strategiczne poziomu wojewódzkiego.....	59
4. Analiza oddziaływania na środowisko projektów i działań ujętych w Strategii.....	61
4.1. Oddziaływania na środowisko poszczególnych działań Strategii	61
4.1.1. Oddziaływania rodzajami – ujęcie tabelaryczne	64
4.1.2. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego OTWARTOŚĆ	70
4.1.3. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego PRZYJAZNOŚĆ.....	77
4.1.4. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	89
4.1.5. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego AKADEMICKOŚĆ	97
4.2. Oddziaływanie transgraniczne.....	98
5. Pozostałe ustalenia	99
5.1. Ocena potencjalnych zmian stanu środowiska przy braku realizacji Strategii.....	99
5.2. Odniesienie do zapisów <i>Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły</i>	100
5.2.1. Wody powierzchniowe	100
5.2.2. Wody podziemne	100
5.3. Możliwe rozwiązania alternatywne.....	100
5.4. Proponowane rozwiązania zapobiegawcze i kompensacyjne.....	101
5.5. Propozycje metod analizy skutków środowiskowych wdrażania Strategii	102
6. Podsumowanie i wnioski	103
6.1. Wnioski ogólne	103
6.2. Wnioski co do poszczególnych działań Strategii.....	103
7. Streszczenie	105

1. Wprowadzenie

1.1. Cel opracowania

Niniejsza prognoza oddziaływania na środowisko – zwana dalej **Prognozą** – jest wykonywana w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko procesu wdrażania Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013 – 2030 (obecnie w fazie projektu, zwanej dalej **Strategią**). Podstawowym celem Prognozy jest wskazanie, jak wpłynie na środowisko realizacja określonych w projekcie Strategii celów, programów strategicznych oraz planowanych działań i projektów. W szczególności celem Prognozy jest:

1. ocena stopnia i sposobu uwzględnienia zasad ochrony środowiska i zasady zrównoważonego rozwoju we wszystkich częściach Strategii,
2. wskazanie potencjalnych zagrożeń i pól konfliktów ekologicznych związanych z realizacją postanowień Strategii, w tym identyfikacji znaczących negatywnych oddziaływań na obszary chronione,
3. określenie możliwości i zasad ograniczenia potencjalnych znaczących oddziaływań na środowisko, związanych z realizacją postanowień Strategii wraz ze wskazaniem rozwiązań alternatywnych przyczyniających się do zmniejszenia obciążeń środowiskowych.

1.2. Podstawa prawna

Niniejsza Prognoza oddziaływania na środowisko została sporządzona na zamówienie Wydziału Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublina, na podstawie umowy nr 249/SOI/12, której przedmiotem było *wykonanie prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013 - 2020*. Prognoza uwzględnia zalecenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie, zawarte w piśmie WOOŚ.410.164.2012.MH z dnia 15 listopada 2012 roku, skierowanym do Dyrektora Wydziału Strategii i Obsługi Inwestorów Urzędu Miasta Lublina.

Zgodnie z zaleceniami RDOŚ oraz w zgodzie powszechnie przyjętą pragmatyką Prognoza uwzględnia w całości wymogi wynikające z przepisu art. 51 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zmianami, oznaczanej w dalszym tekście tego opracowania skrótem UIŚ). Opracowanie odwołuje się także do ogólnych zasad ochrony środowiska zawartych w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62 poz. 627 z późniejszymi zmianami, oznaczanej dalej skrótem POŚ), oraz do konstytucyjnej zasady *zrównoważonego rozwoju*, wyrażonej w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

1.3. Zakres Prognozy

1.3.1. Zakres przedmiotowy Prognozy

1.3.1.1. Wymagania ustawowe

Zakres przedmiotowy niniejszej prognozy wynika z przepisu art. 51 ust. 2 UoŚ. Przepis ten stanowi, że prognoza oddziaływania na środowisko musi zawierać:

1. informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
2. informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy,
3. propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania,
4. informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
5. streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym;

Ponadto zgodnie z cytowanym przepisem Prognoza określa, analizuje i ocenia:

1. istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu,
2. stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
3. istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
4. cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
5. przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na:
  - różnorodność biologiczną,
  - ludzi,
  - zwierzęta,
  - rośliny,
  - wodę,
  - powietrze,
  - powierzchnię ziemi,
  - krajobraz,
  - klimat,
  - zasoby naturalne,
  - zabytki,
  - dobra materialnez uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy;

Wreszcie Prognoza – zgodnie z omawianym przepisem ustawy UoŚ musi przedstawiać:

- rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,
- biorąc pod uwagę cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

1.3.1.2. Zalecenia RDOŚ w Lublinie

Ponadto niniejsza Prognoza jest rozszerzona zgodnie z zaleceniami RDOŚ w Lublinie (wyrażonymi w piśmie WOOS.410.164.2012.MH z 15.11.2012 r. i wcześniejszej korespondencji internetowej). Rozszerzenia dotyczą w szczególności uwzględnienia w Prognozie potencjalnego oddziaływania Strategii na stan zlewni Wisły w świetle ustaleń *Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*.

1.3.2. Zasięg terytorialny Prognozy

Prognoza odnosi się przede wszystkim do terenu miasta Lublina w jego granicach administracyjnych – jako obszaru na terenie którego rozpatruje się źródła oddziaływań środowiskowych. Takiego zasięgu terytorialnego dotyczy w szczególności diagnoza stanu środowiska. Natomiast w aspekcie skutków środowiskowych Prognoza obejmuje szerszy obszar, który będzie doznawał analizowanych oddziaływań.

1. Niektóre z analizowanych celów, działań i zadań dotyczą **Lubelskiego Zespołu Miejskiego (LZM)**, przez który rozumie się graniczące ze sobą i funkcjonalnie połączone miasta: Lublin i Świdnik.
2. Dodatkowo pewna część zidentyfikowanych w strategii przedsięwzięć dotyczy szerszego obszaru: **Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM)**. Lubelski Obszar metropolitalny jest definiowany w dokumentach na trzy sposoby:
  - a. zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego z 2002 r. (linia brązowa na mapie Ryc. 1),
  - b. zgodnie z propozycją Unii Metropolii Polskich z 2004 r. (linia niebieska na mapie),
  - c. zgodnie z proponowaną aktualizacją Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego z 2002 r. (linia zielona na mapie).

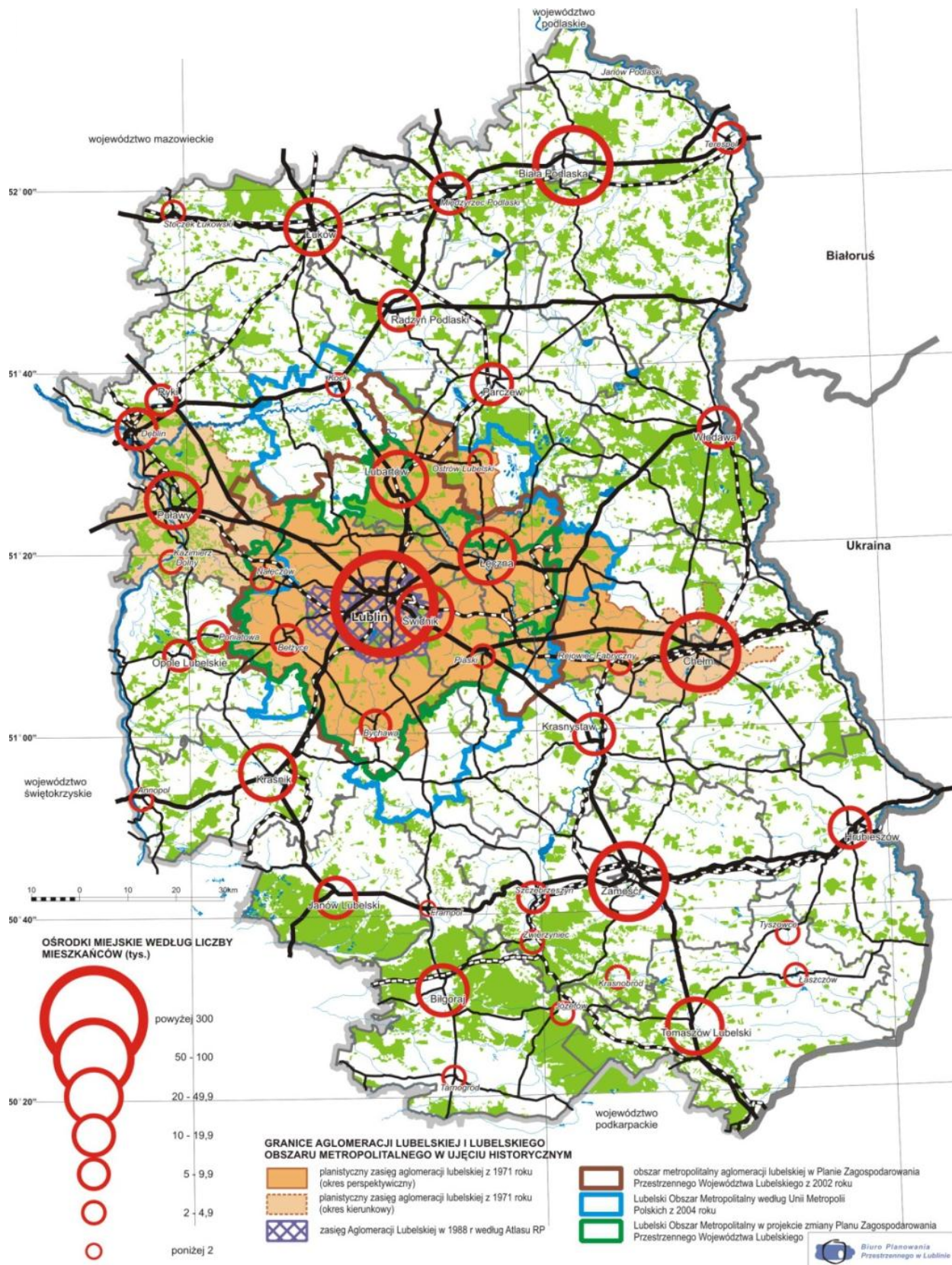
Niniejsza Prognoza posługuje się pojęciem LOM w znaczeniu **punktu b**, a więc obejmuje miasta: Bełżyce, Bychawę, Kock, Lubartów, Lublin, Łęczną, Ostrów Lubelski, Parczew, Piaski i Świdnik.

3. Niektóre zapisy Strategii mogą być realizowane także w obszarze **Aglomeracji Lubelskiej**. W Prognozie posługujemy się pojęciem aglomeracji lubelskiej z 1971 r. obejmującym miasta: Bełżyce, Bychawę, Dęblin, Kazimierz Dolny, Lubartów, Lublin, Łęczną, Nałęczów, Ostrów Lubelski, Parczew, Piaski, Puławy i Świdnik (pomarańczowy obszar na mapie), nie zaś wąskim pojęciem aglomeracji z atlasu RP 1988.
4. W końcu niektóre zapisy strategii mogą wpływać na sytuację środowiska **całego województwa lubelskiego** (mapa Ryc. 1).

Ilekcroć zapis strategii dotyczy obszaru innego, niż Lublin w granicach administracyjnym, jest to wyraźnie zaznaczone w tekście.

Ryc. 1. Miasto Lublin, LOM i Aglomeracja Lubelska na tle województwa

Opracowanie: Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie

1.4. Zastosowana metodyka i dokumenty źródłowe opracowania

1.4.1. Zastosowana metodyka

Pierwszym etapem sporządzenia Prognozy dla projektu Strategii było wykonanie **diagnozy stanu środowiska** w obszarze opracowania. Analizę stanu środowiska wykonano między innymi w oparciu o istniejące opracowania i dane udostępnione przez Zamawiającego, wyniki państwowego monitoringu stanu środowiska, dane statyki publicznej, opracowania kartograficzne oraz literaturę przedmiotu.

Analiza stanu środowiska pozwoliła na identyfikację najważniejszych problemów ochrony środowiska w mieście oraz określenie trendów zmian w środowisku. Jednocześnie dane zebrane na tym etapie stanowiły materiał wejściowy dla oceny zmian w środowisku w przypadku braku wdrożenia działań ujętych w Strategii.

Zasadniczym elementem prac nad prognozą jest wykonanie oceny zgodności postanowień projektowanego dokumentu z zasadami ochrony środowiska i zasadą zrównoważonego rozwoju. W trakcie badania spójności jest wykonywana jednoczesna analiza stopnia uwzględnienia zasad ochrony środowiska oraz tego, w jaki sposób badany dokument będzie wpływał na ich przestrzeganie.

Ważnym elementem Prognozy jest określenie działań minimalizujących lub kompensujących negatywne oddziaływanie na środowisko. Z uwagi na to, że ocena dotyczy poziomu planowania strategicznego, a nie konkretnych inwestycji, istotnym jest określenie sposobu modyfikacji działań przewidzianych w Strategii lub sposobu ich realizacji. Natomiast nie ma potrzeby wskazywania konkretnych działań technicznych, które miałyby ograniczyć negatywny wpływ na środowisko. Dlatego środki łagodzące i kompensujące zostały przedstawione w formie rekomendacji oraz konkretnych zapisów, jakie zaleca się uwzględnić w końcowej treści Strategii. W układzie dokumentu propozycje działań minimalizujących połączono z opisem oddziaływań znaczących.

Istotnym elementem prognozy oddziaływania na środowisko dokumentów strategicznych jest określenie obszarów niepewności. Są one wynikiem tego, że analizowany dokument strategiczny w dość ogólny sposób opisuje działania, jakie będą podejmowane po jego przyjęciu. Jednakże nie podaje zakresu inwestycji, jakie będą realizowane oraz ich skali i lokalizacji, co uniemożliwia zastosowanie technik prognozy umożliwiających wykonanie szczegółowej i jednoznacznej oceny oddziaływania. Stosowane na potrzeby ocen strategicznych metody badawcze obarczone są dużym przybliżeniem i zasadniczo skupiają się na identyfikacji potencjalnych skutków środowiskowych. Dlatego też w ocenie oddziaływań na poszczególne komponenty środowiska wskazano obszary niepewności oceny, będące wynikiem dużej ogólności zapisów strategii, ale również niedostatków wiedzy i stosowanych technik badawczych.

Propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień Strategii (w tym częstotliwości przeprowadzania takiej analizy) podano przy opisach poszczególnych działań przewidzianych w Strategii, które uznano za niosące potencjalne skutki istotne dla środowiska..

Prognoza została poddana konsultacjom społecznym i uzupełniona o elementy wskazane podczas konsultacji. Została także zaopiniowana przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie.

1.4.2. Dokumenty źródłowe wykorzystane do sporządzenia niniejszego opracowania

Podstawowym programem gminy regulującym długookresowo jej plany i działania w zakresie ochrony środowiska powinien być miejski **Program Ochrony Środowiska**. Program taki gmina tworzy obowiązkowo na mocy art. 17 ust. 1 ustawy POŚ¹. W chwili opracowywania niniejszej Prognozy Lublin nie ma aktualnego Programu Ochrony Środowiska (co znacząco utrudniało wykonanie Prognozy). Lublin ma natomiast szereg ważnych opracowań cząstkowych, dotyczących różnych aspektów ochrony środowiska, nie są one jednak połączone w spójny system dokumentem nadrzędnym, jakim powinien być miejski Program Ochrony Środowiska. W braku miejskiego Programu Ochrony Środowiska, do sporządzenia niniejszej prognozy wykorzystano następujące dokumenty i opracowania miejskie i wojewódzkie.

- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublin* (w czasie sporządzania Prognozy trwa aktualizacja studium – Rada Miasta podjęła Uchwałę Nr 1076/XLIII/2010 o przystąpieniu do sporządzenia nowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Lublin).
- *Ekofizjografia Lublina 2007* – podstawowe opracowanie fizjograficzne, wykonane zgodnie z przepisami Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r., w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz.U. Nr 155, poz. 1298)².
- „*Inwentaryzacja przyrodnicza miasta Lublina*”, praca zespołowa pod kierunkiem prof. Tadeusza Chmielewskiego, Lublin 1998.
- *Program Ochrony środowiska przed hałasem na miasta Lublin* (Uchwała Rady Miasta Lublina nr 594/XXIX/2009 z dnia 19 lutego 2009)
- *Program Ochrony Powietrza dla Strefy Aglomeracja Lubelska* (uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego nr X/438/08 z dnia 27 października 2008).
- Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie: *Ocena jakości powietrza w Województwie Lubelskim za rok 2011*,
- *Program Ograniczania Niskiej Emisji* (Uchwała Rady Miasta Lublina nr 599/XXIV/2012 z dnia 18 października 2012 r.).
- *Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe* (uchwała Rady Miasta Lublina nr 1411/XLVIII/2002 z dnia 28 marca 2002).

---

¹ Artykuł ten brzmi:

1. Organ wykonawczy województwa, powiatu i gminy, w celu realizacji polityki ekologicznej państwa, sporządza odpowiednio wojewódzkie, powiatowe i gminne programy ochrony środowiska, uwzględniając wymagania, o których mowa w art. 14.
2. Projekty programów ochrony środowiska podlegają zaopiniowaniu przez:
  - 1) ministra właściwego do spraw środowiska – w przypadku projektów wojewódzkich programów ochrony środowiska;
  - 2) organ wykonawczy województwa – w przypadku projektów powiatowych programów ochrony środowiska;
  - 3) organ wykonawczy powiatu – w przypadku projektów gminnych programów ochrony środowiska.
3. (uchylony).
4. Organ, o którym mowa w ust. 1, zapewnia możliwość udziału społeczeństwa, na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie programu ochrony środowiska.

² Niniejsza prognoza w części diagnostycznej jest oparta niemal w całości o to opracowanie i cytuje jego ustalenia. Także mapy w części diagnostycznej pochodzą z *Ekofizjografii Lublina 2007*.

- *Plan przedsięwzięć rozwojowo-modernizacyjnych urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych MPWiK Sp. z o.o. w Lublinie na lata 2012-2015.* (Uchwała Rady Miasta Lublina nr 239/XIV/2011 z dnia 20 października 2011).
- *Plan Gospodarki Odpadami dla miasta Lublina* (uchwała Rady Miasta Lublina nr 468/XXI/2004 z dnia 8 lipca 2004 r.),
- Uchwała nr 600/XXIV/2012 Rady Miasta Lublina z dnia 18 października 2012 r. *w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Prezydenta Miasta Lublin porozumienia o wzajemnych zobowiązaniach i świadczeniach pomiędzy Gminą Lublin i Gminą Lubartów w związku z realizacją inwestycji pn. „Budowa III niecki składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Rokitnie”.*
- *Okresowe badanie jakości gleby i ziemi miasta Lublin* (Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Lublinie 2010, E. Suska-Jakubczak).
- Uchwały Rady Miasta Lublina nr: 588/XXIV/2012, 589/XXIV/2012, 590/XXIV/2012, 591/XXIV/2012, 592/XXIV/2012, 593/XXIV/2012, o utworzeniu *Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych Miasta Lublin.*
- Uchwała Rady miasta Lublina nr 598/XXIV/2012 dnia 18 października 2012 r. *w sprawie ustanowienia pomników przyrody.*
- *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2005-2013* (Uchwała nr 797/XXXIII/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 8 września 2005 r.).
- *Studium Wartości Widokowych miasta Lublin* (dostępne na witrynie Urzędu Miasta, materiał nie-uchwalony).

2. Stan i funkcjonowanie środowiska na obszarze objętym opracowaniem

Ta część Prognozy została sporządzona w oparciu o dostarczone autorowi przez zamawiającego opracowanie „Ekofizjografia Lublina 2007”, dla którego z kolei źródłowym dokumentem była „Inwentaryzacja przyrodnicza miasta Lublina” – praca zbiorowa sporządzona pod kierunkiem prof. Tadeusza Chmielewskiego (Lublin 1998). Większa część niniejszego rozdziału została przytoczona dosłownie z tej pracy.

2.1. Abiotyczne elementy środowiska przyrodniczego: charakterystyka

2.1.1. Położenie Lublina

2.1.1.1. Położenie geograficzne

W klasyfikacji dziesiętnej fizjograficznego podziału Europy, ze zmianami wynikającymi ze specyfiki ziem polskich (wg J. Kondrackiego, 1991), Lublin leży w prowincji Wyżyny Polskie, podprowincji Wyżyna Lubelsko – Lwowska i makroregionu Wyżyna Lubelska. Natomiast w podziale fizjograficznym województwa lubelskiego (wg A. Chałubińskiej i T. Wilgata, 1954), obszar miasta należy do następujących mezoregionów: zachodnia (lewobrzeżna) część miasta leży w obrębie Płaskowyżu Nałęczowskiego i Równiny Bełżyckiej, natomiast wschodnia część miasta wchodzi w skład Wyniosłości Giełczewskiej i Równiny Łuszczowskiej. Granicę pomiędzy mezoregionami prawobrzeżnej i lewobrzeżnej części Lublina stanowi dolina Bystrzycy. Wyodrębnione mezoregiony charakteryzują się odrębnością fizjonomii krajobrazu wynikające głównie z przypowierzchniowej budowy geologicznej i rzeźby terenu. Najbardziej charakterystyczny, z uwagi na podłoże lessowe i występujące formy rzeźby terenu, jest Płaskowyż Nałęczowski. Ma to swoje odzwierciedlenie w krajobrazie północno – zachodniej części miasta, stanowiąc walor położenia wykorzystywany generalnie, z pozytywnym skutkiem, w zagospodarowaniu przestrzennym Lublina.

2.1.1.2. Położenie miasta w regionalnym systemie obszarów chronionych

W regionalnym systemie obszarów chronionych województwa lubelskiego miasto Lublin odgrywa ważną rolę ze względu na fakt, iż stanowi ogromny węzeł antropopresji pomiędzy ustanowionymi obszarami chronionego krajobrazu tj. pomiędzy „Czerniejowskim Obszarem Chronionego Krajobrazu”, a obszarem chronionego krajobrazu „Dolina Ciemięgi”. Dolina Bystrzycy stanowi więc w systemie ważne ogniwo powiązań ekologicznych terenów chronionych, leżących w północnych rejonach województwa z terenami chronionymi obejmującymi południowe obszary województwa. Przyrodnicze związki przestrzenne pomiędzy terenami chronionymi a tym samym i skala ekologicznej wymiany międzystrefowej zależą więc od drożności ekologicznej doliny Bystrzycy w obrębie miasta. Należy również podkreślić, iż dolina Bystrzycy pełniąca ważną rolę w regionalnym systemie obszarów chronionych stanowi zasadnicze ogniwo miejskiego Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych.

Obszary chronionego krajobrazu stanowiąc prawna formę ochrony przyrody, na mocy ustawy o ochronie przyrody, determinuje sposób zagospodarowania i użytkowania terenów.

2.1.1.3. Położenie miasta w systemie ochrony wód

Południowe rejony miasta Lublin leżą w obszarze zlewni chronionych; górnej Bystrzycy, górnej Czechówki i górnej Czerniejówki. Natomiast pod względem ochrony wód podziemnych całe miasto znajduje się w strefie ochrony lubelskiego kredowego zbiornika wód podziemnych nr 406, leżącego w obrębie Niecki Lubelskiej. Ponadto, południowe rejony miasta z ujęciami wody w Wilczopolu i Prawiednikach z ich strefami ochronnymi, a także ujęcie wody na Sławinku ze strefą ochronną stanowią obszary szczególnej ochrony wód podziemnych czerpanych dla potrzeb komunalnych Lublina.

2.1.2. Zarys budowy geologicznej i rzeźba terenu

Najwyraźniejsze odzwierciedlenie w krajobrazie Lublina mają utwory czwartorzędowe. Dotyczy to zarówno rzeźby terenu jak i szaty roślinnej. Z tego też powodu wglębną budowę geologiczną omówiono w sposób schematyczny koncentrując się głównie na pokrywie czwartorzędowej.

2.1.2.1. Zarys budowy geologicznej

Najniższe partie podłoża stanowi prekambryjski masyw krystaliczny płyty wschodnioeuropejskiej pokryty młodszymi utworami paleozoicznymi. Osady dewonu wykształcone w postaci piasków z wkładkami mułowców (dewon dolny) i skał węglanowych (dewon środkowy i górny) łącznie przekraczają 2600 m miąższości. Nad nimi zalegają osady karbonu budujące wielki basen węglowy. zasługują one na szczególną uwagę ze względu na fakt, iż tworzą samodzielną jednostkę strukturalną różniącą się od skał podłoża i młodszych, leżących nad nimi utworów mezozoiku. Wśród osadów karbonu istotne znaczenie posiadają tzw. warstwy lubelskie (westfal), które charakteryzują się występowaniem pokładów węgla kamiennego. Strop warstw lubelskich zalega na głębokości około 1200 m, co mimo występowania pokładów bilansowych, przekreśla możliwość gospodarczego ich wykorzystania.

Pokrywę mezozoiczną budują skały osadowe, a wśród nich węglanowe osady jurajskie, piaszczysto – węglanowe osady kredy dolnej i potężna seria (około 800 – 900 m) skał węglanowych i węglano – krzemionkowych górnej kredy. Te ostatnie, należące do górnego mastrychtu, reprezentowane są przez miękkie skały typu kredy piszącej przechodzące ku górze w kompleks utworów z przewagą margli i opok z minimalnym udziałem gez. Margle i opoki tworzą na terenie miasta, w jego wschodniej części, wychodnie na powierzchni wzdłuż doliny Bystrzycy. Ma to swoje odzwierciedlenie w rzeźbie terenu, ponieważ margle jako mniej odporne na procesy wietrzenia i podlegające krasowieniu, objawiają się obniżeniami terenu, a opoki bardziej twarde, tworzą lokalne wzniesienia. Cechą charakterystyczną utworów górnej kredy jest ich duże spękanie.

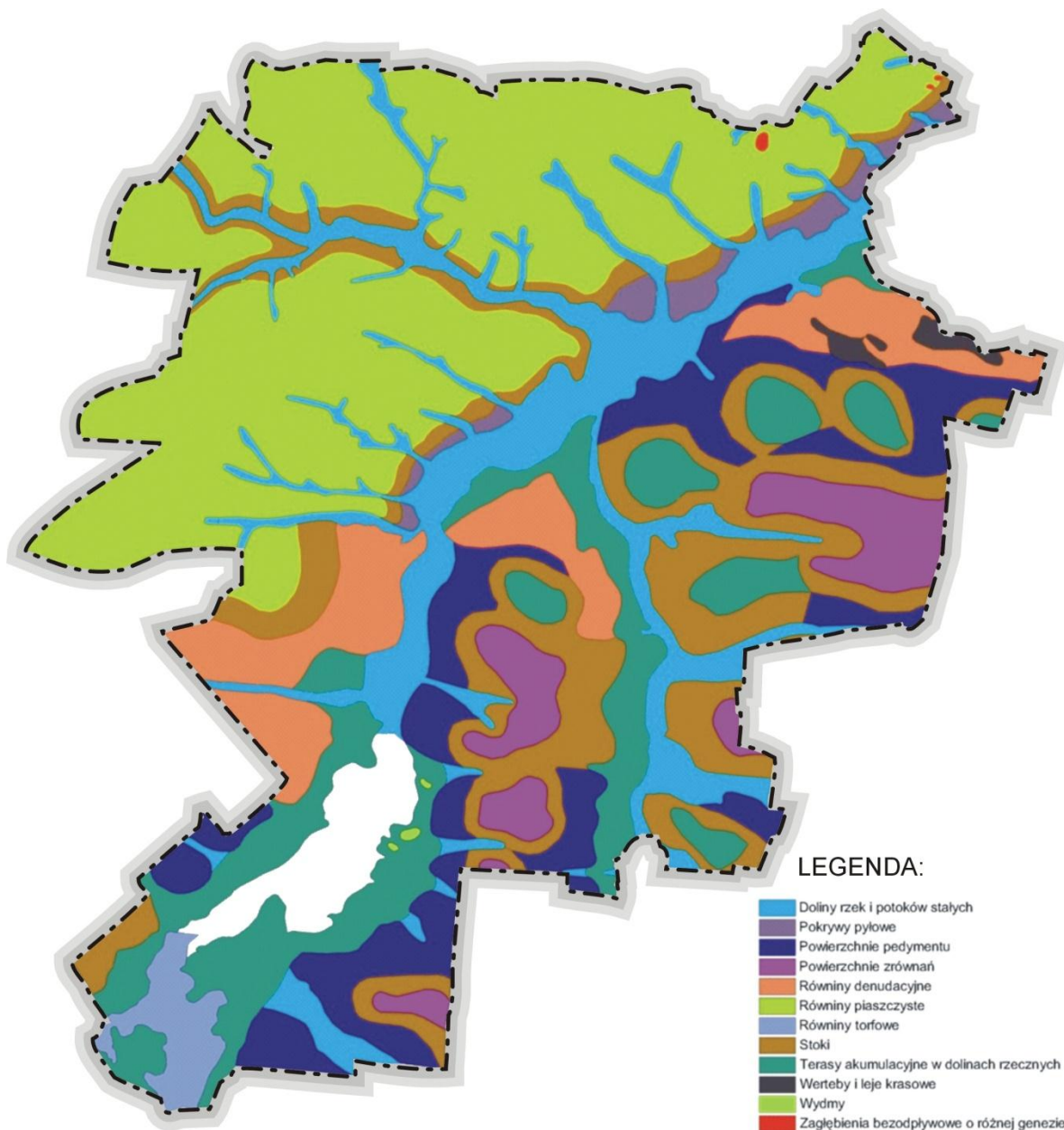
Skały trzeciorzędu (kenozoik) o miąższości kilkudziesięciu metrów wykształcone najczęściej w postaci gez i stratygraficznie należące do paleocenu występują zwartą pokrywą w zachodniej części miasta i stanowią warstwę podścielającą dla zalegających tu lessów. Granicą zwartego występowania paleocenu jest dolina Bystrzycy, mimo iż, w jej obrębie kompleks ten nie występuje. Po prawej stronie doliny Bystrzycy utwory paleocenu spotyka się sporadycznie w postaci płatów o zmiennej miąższości (10 – 20 m) i tylko w rejonie Felina ich miąższość dochodzi do 90 m.

Poza osadami paleocenu w kilku punktach na terenie miasta, stwierdzono występowanie żuźlowych piasków oligoceńskich (rejon ul. 1 Maja, koło mostu na Bystrzycy oraz w rejonach ulic Młyńskiej i Łęczyńskiej).

Skąły starszego podłoża pokrywają utwory czwartorzędowe (plejstocen i holocen) zalegające na powierzchni destrukcyjnej o różnym wieku i genezie, ścinającej utwory od górnego mastrychtu po oligocen. Miąższość czwartorzędów waha się w granicach od 0 w kulminacyjnych partiach wzniesień aż do wierzchołków.

Ryc. 2. Szkic geomorfologiczny terenu Lublina

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Ekofizjografia Lublina 2007”

2.1.2.2. Rzeźba terenu

Rzeźba terenu jest odzwierciedleniem budowy geologicznej obszaru. Zasadnicze rysy ukształtowania terenu ukształtowane zostały w plejstocenie. Dominowały wówczas dwa główne procesy geomorfologiczne: akumulacji oraz erozji i denudacji.

Współczesną rzeźbę powierzchni terenu w zachodniej części miasta ukształtowały procesy akumulacji lessów w postaci równiny lessowej oraz późniejsze procesy jej rozmywania. Wzdłuż dolin Czechówki i Bystrzycy równina lessowa ograniczona jest krawędziami osiagającymi około 20 m wysokości. Tylko na południu równina lessowa łączy się słabo zaznaczonym stokiem z powierzchnią denudacyjną Równiny Bełżyckiej. Równina lessowa ma charakter falisty i porozcinana jest suchymi dolinami, parowami i wąwozami. suche doliny i wąwozy uchodzące do doliny Czechówki mają przebieg południkowy (Czechów) a uchodzące do doliny Bystrzycy - przebieg zbliżony do równoleżnikowego (LSM, Czuby). Osiągają one do 1,5 km długości i mają znacznie złagodzone zbocza użytkowaniem rolniczym. Obecnie stanowią ogniwo Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych i w planie miasta przeznaczone były pod parki dzielnicowe. Dolinki erozyjne spotyka się również we wschodnich rejonach miasta na zboczach dolin Bystrzycy i Czerniejówki. Są one szersze od suchych dolin obszaru lessowego i mają łagodniejsze zbocza. Kolejnym elementem, charakterystycznym dla rzeźby lessowej są wąwozy. występują one na północnym zboczu doliny Czechówki. Są silnie rozgałęzione w górnych odcinkach. Charakterystyczną antropogeniczną formą rzeźby terenu są wąwozy drogowe wcięte w podłoże lessowe. W wyniku ekspansji zabudowy ulegają one sukcesywnej likwidacji.

Wschodnia część miasta o odmiennej budowie geologicznej z płytko zalegającymi utworami węglanowymi posiada odmienny typ rzeźby terenu. Ma to swoje odzwierciedlenie w krajobrazie lekko falistym, wymodelowanym w płytko zalegającym, spękany, skalisty podłożu węglanowym. Silnie zaznaczona denudacja nadaje rzeźbie tego obszaru liczne cechy dojrzałości. Ponieważ morfologie tej części miasta uformowały głównie procesy denudacji dlatego charakterystycznymi formami rzeźby terenu są tu równiny denudacyjne (Zemborzyce, Dziesiąta i Zadębie), powierzchnie zrównań (międzyrzecze Bystrzycy i Czerniejówki) a także progi denudacyjne oddzielające łagodnymi stokami niżej położone formy rzeźby terenu. Pomimo licznych form rzeźby terenu występujących po wschodniej stronie doliny Bystrzycy są one słabo czytelne w krajobrazie miasta.

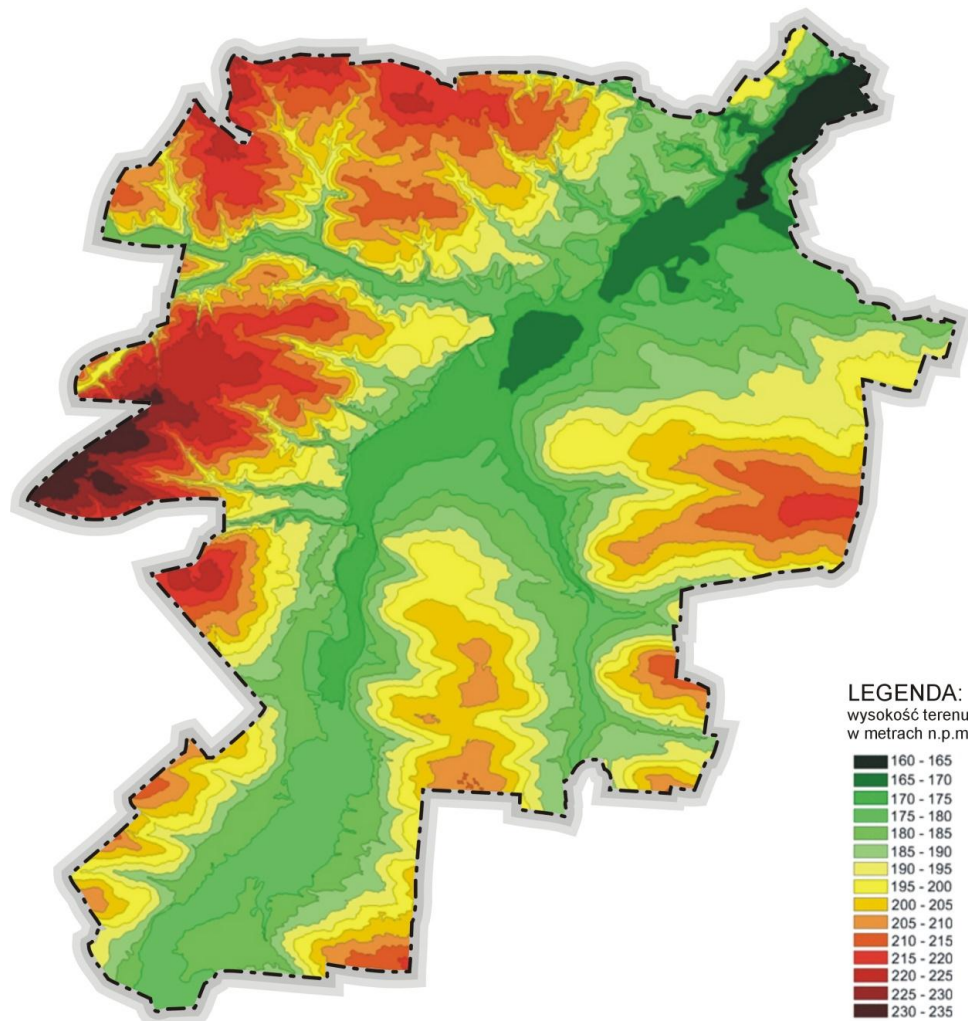
W krajobrazie i morfologii miasta znaczną rolę odgrywają doliny Bystrzycy, Czechówki i Czerniejówki w przeciwieństwie do rzek, które mają charakter małych i płytkich strug wodnych, wykształcone przez nie doliny są dość rozległe. Największa jest asymetryczna dolina Bystrzycy. Lewe zbocze zbudowane z lessów i utworów lessopodobnych, stanowiące krawędź płatu lessowego Płaskowyżu Nałęczowskiego jest wyższe i bardziej strome, natomiast prawe, zbudowane przeważnie z piasków jest znacznie niższe i łagodniejsze. Dolina Bystrzycy na obszarze miasta zmienia swój bieg z niemal południkowego na SW – NE po sforsowaniu odcinka przełomowego w rejonie mostu kolejowego. Zmiana ta ma istotne znaczenie dla przewietrzania miasta ponieważ przebieg doliny z południowego zachodu w kierunku północno - wschodnim pokrywa się osiowo z głównym kierunkiem nawiewu, czyli południowo – zachodnim. Podobny charakter ma dolina Czechówki. Jej oś pokrywa się z drugim co do częstości kierunkiem nawiewu. Ono również odgrywa ważną rolę w przewietrzaniu miasta. Jej rolę podkreśla fakt, iż w dnie doliny Czechówki zbud-

wana została rozległa trasa WZ, co z przyrodniczego punktu widzenia należy uznać za przejaw degradacji tej malowniczej, głęboko wciętej w podłoże doliny miejskiej.

Nieco inny charakter ma dolina Czerniejówki. Jest ona mniejsza (węższa i płytsza) a jej przebieg zbliżony jest do południkowego. Jest ona, podobnie jak dolina Bystrzycy, asymetryczna. Prawe zbocze zbudowane z utworów kredy i paleocenu jest wyższe od lewego i porożcinane wylotami suchych dolinek denudacyjnych. Dno doliny budują mady i torfy. Szerokość doliny waha się w granicach 1 km natomiast jej dno dochodzi do 300 m szerokości. Dwie pozostałe doliny rzeczne, lewostronnych dopływów Bystrzycy, Potoku spod Konopnicy i Nędznicy, mają mniejsze znaczenie w kształtowaniu struktury funkcjonalno – przestrzennej miasta. Dna dolin rzecznych jak ich zbocza zostały w wielu miejscach znacznie przekształcone w wyniku działalności antropogenicznej. Największej degradacji uległa dolina Czechówki poprzez realizację tam trasy WZ. Rola dolin rzecznych jest nie do przecenienia z uwagi na ich krajobrazowe, klimatyczne, i funkcjonalno-przestrzenne walory w kształtowaniu tożsamości przyrodniczej Lublina.

Ryc. 3. Mapa hipsometryczna ukształtowania terenu Lublina

Opracowanie własne na podstawie: „Ekofizjografia Lublina 2007”

Obraz miasta wykazuje duże zróżnicowanie hipsometryczne. Najwyżej położonym punktem jest rejon Domu opieki społecznej na Węglinie (rzędna 233,7 m npm), najniżej zaś dno doliny Bystrzycy w rejonie Trześniowa (rzędna 162,5 m npm). Deniwelacje terenu przekraczają nieco 70 m. Spadki terenu wahają się w granicach od kilku do kilkunastu procent a w strefach krawędziowych wysoczyzny lessowej osiągają kilkadziesiąt procent. Generalnie spadki terenów skierowane są ku dolinom rzecznych a lokalnie ku suchym dolinom. Skutkuje to znaczną zmiennością ekspozycji terenów z dużym udziałem terenów o uprzywilejowanej ekspozycji południowej.

2.1.3. Gleby

Obszar Lublina w klasyfikacji przyrodniczo – rolniczej (wg R. Turskiego, S. Uziaka i S. Zawadzkiego) zaliczony został do regionu przyrodniczo-rolniczego terenów wyżynnych i wchodzi w skład następujących rejonów: Płaskowyż Nałęczowski, Równina Łuszczowska i Wyniosłość Giełczewska. Ich nazwy przyjęto z podziału fizjograficznego województwa lubelskiego (A. Chałubińskiej i T. Wilgata), ponieważ wykazują one dużą zbieżność z tym podziałem.

Gleby w obszarze Lublina, mimo iż należą do trzech różnych rejonów, stanowią jeden z najcenniejszych komponentów środowiska przyrodniczego zarówno ze względu na ich wartość przyrodniczą i użytkową (rolniczą) jak i na występowanie w dużych zwartych kompleksach. W zachodniej części miasta zdecydowanie dominują brunatnoziemne gleby lessowe wytwarzane z lessów, a południowo – zachodni fragment Lublina i całą część wschodnią (na wschód od doliny Bystrzycy) pokrywają gleby płowe w kompleksie z brunatnymi wytworzone z utworów lessowatych. Ponadto w części wschodniej w podłożu zalegają wapnie. Pomiędzy doliną Bystrzycy a doliną Czerniejówki, na znacznym obszarze, gleby te zostały wytworzone z piasków naglinowych i glin głównie zwałowych lekkich oraz piasków słabogliniastych.

Bonitacyjnie zdecydowanie przeważają gleby klasy II z nieznacznym udziałem gleb klasy I i III. Pod względem przydatności rolniczej zakwalifikowane zostały do kompleksu drugiego, pszennego dobrego. Dotyczy to oczywiście zachodniej części Lublina. We wschodniej części miasta przeważają kompleks trzeci i czwarty (pszenny wadliwy i żytni bardzo dobry). Bonitacyjnie dominuje klasa III ze znacznym udziałem gleb klasy V.

W dnach suchych dolin, stanowiących okresowe ciek wodne, szczególnie w zachodniej, lessowej, części miasta, zalegają deluwia. Powstały one we współczesnych procesach glebotwórczych z materiału budującego wysoczyznę lessową. W klasyfikacji glebowo-rolniczej jest to kompleks żytni bardzo dobry i żytni dobry. Bonitacyjnie przeważa klasa III.

Obszary ścisłego zainwestowania miejskiego to tzw. urbanoziemy i industroziemy, a więc gleby powstałe w wyniku procesów urbanizacyjnych. Gleby te są wyłączone z użytkowania rolniczego.

W agroekologicznej waloryzacji punktowej opracowanej przez IUNG omawiane gleby uzyskały 102,8 punktu na 110 możliwych. Jest to jeden z najwyższych wskaźników wśród gmin województwa lubelskiego.

W dolinach rzecznych przeważają gleby hydrogeniczne (glinowe, mułowe i murszowe). W dolinie Bystrzycy na północ od ujścia Czerniejówki występują mady pyłowe i ilaste. Bonitacyjnie przeważa klasa III i IV, a pod względem przydatności rolniczej kompleks 2 z nieznacznym udziałem kompleksu I i 3. Generalnie można stwierdzić, iż około 97% powierzchni miasta pokrywają gleby I, II i III klasy.

Gleby lessowe, zgrupowane głównie w zachodniej części Lublina są bardzo podatne na erozję. Intensywność tego procesu uzależniona jest w głównej mierze od rzeźby terenu, a więc nachylenia i długości stoków. Rozróżniamy erozję wodną i wietrzną. Wyzwalają ją: różne prace ziemne, wszelkiego rodzaju czynniki ograniczające aktywność biologiczną szaty roślinnej oraz same rolnictwo. Na omawianym terenie szczególnie groźna może być erozja wodna wywołana gwałtownymi ulewami podczas których może dochodzić do zmywów powierzchniowych i rozcięć erozyjnych na dużą skalę. Najbardziej zagrożona erozją jest skarpa doliny Bystrzycy, skarpy i stoki doliny Czechówki oraz stoki suchych dolin.

Należy wyraźnie podkreślić, iż najbardziej narażone na erozję są gleby w zachodniej i północno - zachodniej części miasta. Ponieważ istnieje ścisła współzależność intensywności procesów erozji od kąta nachylenia zboczy (dolin i suchych dolin oraz wąwozów) i ich długości przyjmuje się następującą skalę zagrożeń:

- gleby występujące na wierzchołkach i zboczach o spadkach do 3° nie podlegają lub podlegają tylko nieznacznym procesom erozyjnym, (naturalne i wyrównane obszary wierzchołkowe w procesie makroniwelacji po zachodniej stronie doliny Bystrzycy)
- gleby występujące na stokach o nachyleniu od 3 do 6° są zagrożone erozją umiarkowaną. Są to głównie stoki suchych dolin. Tereny te wymagają zabiegów przeciwoerozyjnych, które dają możliwość pełnego, ornego użytkowania. Należy wyraźnie podkreślić, iż na terenie miasta większość suchych dolin jest wyłączona z użytkowania rolniczego i służy jako różne formy zieleni miejskiej. Działania przeciwoerozyjne powinny się skupiać na utrwaleniu różnych form zieleni. Dobrym zabezpieczeniem przeciwoerozyjnym są tu murawy darniowe.
- gleby występujące na stokach od 6 do 10° są zagrożone erozją intensywną. Na tych obszarach należy liczyć się ze zmywaniem poziomu orno - próchniczego a także z możliwością tworzenia się żłobin sięgających poniżej tego poziomu. Na terenach użytkowanych rolniczo (poza strefą zainwestowania miejskiego) bez stosowania wszechstronnych zabezpieczeń przeciwoerozyjnych orne użytkowanie terenu jest niewskazane. Grozi to zniszczeniem poziomu orno - próchniczego, jak również głębszych poziomów profilu glebowego. Niemal wszystkie suche doliny mieszczą się w tym podziale nachyleń stoków.
- gleby występujące na zboczach o nachyleniu powyżej 10° zagrożone są erozją silną, która powoduje degradację całego profilu glebowego i prowadzi do rozczłonkowania stoków. Najwłaściwszą formą zagospodarowania takich stoków są różne formy zieleni z preferencją do zieleni stabilizującej a tym samym i chroniącej zbocza przed erozją.

Na terenach lessowych charakterystycznym zjawiskiem jest erozja podziemna tzw. suffozja. W jej wyniku tworzą się nisze erozyjne, które przy niedostatecznym rozpoznaniu przy badaniach geologiczno-inżynierskich mogą nastęrczać wiele kłopotów przy posadawianiu budynków. Erozja podziemna, przy braku właściwego odwodnienia terenu może również zagrażać istniejącym obiektom kubaturowym.

Rozwój przestrzenny Lublina odbywa się w wyraźnej kolizji formalnej i przyrodniczej w odniesieniu do ustawowego obowiązku ochrony gleb. Miasto, otoczone glebami wysokich klas bonitacyjnych, nie ma

jednak innej alternatywy rozwoju. Stanowić to powinno przesłankę dla ograniczenia funkcji terenochłonnych oraz weryfikacji rezerw terenowych zawartych w obowiązującym planie.

Niezależnie od procesu przejmowania coraz to nowych gruntów pod różne formy zainwestowani miejskiego, funkcjonowanie miasta stwarza wiele zagrożeń dla pedosfery. Do głównych źródeł zagrożeń należy:

- transport i komunikacja, skażenia gleb w pasach przydrożnych metalami ciężkimi. Dotyczy to w szczególności dróg i ulic o dużym natężeniu ruchu komunikacyjnego: Trasa W-Z, ul. Piłsudskiego, Lipowa, al. Warszawska, al. Kraśnicka, al. Spółdzielczości Pracy, Mełgiewska, Turystyczna i inne. Ponadnormatywne wielkości metali ciężkich stwierdzono na podstawie badań przeprowadzonych w pracowniczych ogrodach działkowych zlokalizowanych wzdłuż tras komunikacyjnych. Należy podkreślić, iż maksymalne stężenia metali ciężkich dla dróg ruchu ekspresowego, rozkładają się w pasie do 60 m od krawędzi jezdni a zasięg rozprzestrzeniania się tych zanieczyszczeń dochodzi do 150 m.
- przemysł i energetyka powodują skażenia promieniotwórcze gleb powstające głównie w wyniku uwalniania naturalnych izotopów promieniotwórczych podczas spalania węgla w konwencjonalnych kotłowniach.

Ponadto konsekwencją spalania węgla w kotłowniach jest emisja związków siarki, która na skutek przemian chemicznych w atmosferze wywołuje zjawisko kwaśnych opadów powodujących zakwaszanie gleb.

Dobre gleby, stanowiące walor rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w warunkach miejskich obligują do oszczędnego gospodarowania przestrzenią. Mimo, iż miasto rządzi się innymi prawami w odniesieniu do rolniczej przestrzeni produkcyjnej stanowiącej strefę żywicielską to podlega tym samym rygorom ochronnym co tereny wiejskie. Rozwój przestrzenny miasta stanowić więc powinien swoisty kompromis pomiędzy niezbędnymi potrzebami rozwoju terytorialnego a koniecznością ochrony rolniczej przestrzeni produkcyjnej jako dobra ogólnego.

2.1.4. Klimat

W pracy E. Romera „Regiony Klimatyczne Polski” obszar opracowania zaliczony jest do dzielnicy Chełmsko-Podlaskiej. Uściśleniem tej klasyfikacji jest podział wykonany w Instytucie Nauk o Ziemi UMCS przez E. Michnę w oparciu o metodę izogradentów klimatycznych. Według tego podziału obszar miasta wchodzi w skład nałęczowsko-lubelskiej jednostki mezoklimatycznej. Charakteryzuje się ona następującymi parametrami meteorologiczno-klimatycznymi:

Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,3° C, średnia lutego najzimniejszego miesiąca roku -4,0° C, a średnia lipca najcieplejszego miesiąca roku 18,2° C. Temperatury ekstremalne: absolutnego minimum -30° C, absolutnego maksimum 35° C. Okres bezprzymrozkowy wynosi 160-180 dni w roku, a liczba dni z mrozem około 50. Roczna suma opadów w granicach 550 mm a w okresie wegetacyjnym około 360 mm. Okres wegetacyjny trwa około 205 dni a czas trwania pokrywy śnieżnej 60-80 dni w roku. W ostatnich latach okres ten skrócił się około 30%.

Charakterystyki poszczególnych elementów meteorologicznych dokonano na podstawie 30-letniej serii obserwacyjnej (1951 – 1980) Obserwatorium Meteorologicznego UMCS w Lublinie. Charakterystyka tych

elementów jest reprezentatywna dla centralnej części miasta. Dla celów urbanistycznych można ją uznać za reprezentatywną również dla całego miasta.

Warunki klimatyczne Lublina kształtowane są przez ogólną cyrkulację mas powietrza napływających nad obszar Lubelszczyzny. Jest to powietrze polarno – morskie stanowiące 66% częstości występowania, i powietrze polarno – kontynentalne z udziałem około 20% przypadków. Łącznie stanowi to około 90% występowania wszystkich mas powietrza. W cyklu rocznym, w listopadzie i grudniu a także wrześniu przeważa cyrkulacja zachodnia. W pierwszych trzech miesiącach roku znacznie wzrasta udział mas powietrza napływających z południa i południowego wschodu, natomiast od kwietnia do sierpnia częściej pojawia się adwekcja północna. Powietrze polarno – morskie latem przynosi ochłodzenie, wzrost zachmurzenia i opady a zimą przeważnie ocieplenie z opadami deszczu lub śniegu. Masy powietrza kontynentalnego napływają najczęściej w pierwszych trzech miesiącach roku przynosząc mroźną pogodę przy małym zachmurzeniu. Latem jest to powietrze ciepłe i suche.

Powietrze arktyczne napływa najczęściej wiosną przynosząc przymrozki (12% ogólnej cyrkulacji). Natomiast powietrze zwrotnikowe (3% udziału w skali roku) pojawia się najczęściej w maju powodując ocieplenie a latem pogodę parną z burzami i ulewami.

Największy wpływ w kształtowanie warunków pogodowych mają fronty atmosferyczne. Rozdzielają one różne masy powietrza napływającego nad Lublin. W skali roku obserwuje się około 134 fronty. Średnio więc co trzeci dzień występuje pogoda frontowa (zmiana pogody). Najwięcej dni z frontami notuje się w listopadzie i grudniu a najmniej w czerwcu i sierpniu. oznacza to, iż pogoda w tych miesiącach letnich jest bardziej stabilna.

2.1.4.1. Temperatura powietrza

W okresie 30-lecia najzimniejszym miesiącem był styczeń $-3,6^{\circ}\text{C}$ a najcieplejszym lipiec $18,6^{\circ}\text{C}$. Amplituda wyniosła więc $22,2^{\circ}\text{C}$. Średnie 30-letnie temperatury pór roku wynoszą: wiosna $7,7^{\circ}\text{C}$, lato $17,9^{\circ}\text{C}$, jesień $8,3^{\circ}\text{C}$ i zima $-2,4^{\circ}\text{C}$, a średnia roczna temperatura powietrza wynosiła $7,9^{\circ}\text{C}$. W stosunku do danych z pięćdziesięciolecia 1881-1930 średnia roczna temperatura powietrza podniosła się o $0,9^{\circ}\text{C}$ ($7,0^{\circ}\text{C}$ i $7,9^{\circ}\text{C}$), a w stosunku do 45-lecia (1951 – 1995) o $0,2^{\circ}\text{C}$ ($7,0^{\circ}\text{C}$ i $7,9^{\circ}\text{C}$). Zima na omawianym terenie jest chłodniejsza i dłuższa niż w Polsce centralnej. Ujemne temperatury są od grudnia do marca łącznie. Wiosna zaczyna się dość późno i jest chłodna, szczególnie w początkowym okresie, o czym świadczą niskie temperatury oraz występujące przymrozki jeszcze w marcu. Przymrozki zdarzają się również w kwietniu oraz sporadycznie w maju a nawet czerwcu. Liczba dni letnich (ze średnią temperaturą dobową powyżej 15°C) wynosi średnio w roku, za okres 30-lecia – 97. Najwięcej jest ich w lipcu 26,5 a najmniej w październiku 13. W porach roku: wiosna 13,7 dni letnich, lato 72,9, jesień 11,9. W zimie dni z temperaturą powyżej 15°C nie występują. Pewną charakterystyką warunków termicznych jest liczna dni gorących z temperaturą powyżej 25°C . W omawianym okresie notowano średnio 39,9 takich dni. Występują one od kwietnia do września. Najwięcej w sierpniu 10,5. Okres wegetacyjny (ze średnią dobową temperaturą powyżej 5°) trwa 210 – 220 dni.

Powyższe omówienie sytuacji termicznej ma charakter ogólny. Na omawianym terenie ulega ona pewnym wahaniom w zależności od warunków terenowych np. - rzeźby, zalesienia, poziomu wód

gruntowych, zabudowy. Zróżnicowaniu termicznemu sprzyja również pogoda wyżowa: bezchmurna i bezwietrzna. W czasie dni bezchmurnych następują duże zróżnicowania temperatury między dniem i nocą. W nocy następuje duże wypromieniowanie ciepła przez grunt. Powoduje to odwrócenie normalnej stratyfikacji termicznej. Zjawiska inwersji termicznej najbardziej intensywnie zachodzą w obniżeniach terenowych. W czasie pogód sprzyjających wypromieniowaniu różnice temperatur między obniżeniami terenowymi a wyniesieniami mogą dochodzić do kilku stopni. Czas zalegania chłodnego powietrza zależy zarówno od warunków pogodowych jak i terenowych. Na przedłużenie czasu zalegania mas chłodnego powietrza mogą wpływać lokalne przegrody terenowe: nasypy kolejowe i drogowe w szczególności.

Temperatura powietrza ma znaczny wpływ na rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń pyłowych i gazowych. Różnica temperatur między spalinami emitowanymi przez kominy a temperaturą otaczającego powietrza jest czynnikiem decydującym o wielkości wyniesienia aerodynamicznego w tym samym i zasięgu ich rozpraszania. Duży wpływ na rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń mają inwersje termiczne. Mniej groźne są inwersje niskie zalegające poniżej wylotów kominów. Natomiast w czasie inwersji wysokich zanieczyszczenia opuszczające kominy napotykać na przeszkodę w postaci termicznej warstwy hamującej wynoszenie. Wówczas gromadzą się one w niewielkiej odległości od źródeł emisji prowadząc do dużej koncentracji pyłów i gazów.

Większość suchych dolin na obszarze opracowania jest głęboko wcięta w podłoże i charakteryzuje się częstymi zmianami kierunku co utrudnia rozproszenie warstwy inwersyjnej w wyniku turbulencji diennej. Lepszą sytuację posiadają doliny rzek Bystrzycy i Czechówki ponieważ ich szerokość oraz przebieg zgodny z przeważającymi kierunkami wiatrów ułatwiają wymianę powietrza i prowadzą do wyrównania pionowego profilu temperatury. Zróżnicowanie termiczne występuje również w zależności od pokrycia terenu. Grunty piaszczyste silnie się nagrzewają ale i równie szybko wychładzają. Powoduje to wzrost dobowej amplitudy temperatur w przygruntowej warstwie powietrza. Najkorzystniejsze warunki termiczne występują na wierzchołkach o ekspozycji południowej. Najgorsze na stokach o ekspozycji północnej. Rozpatrując lokalne warunki termiczne stwierdza się duże ich zróżnicowanie w obszarze wysoczyzny lessowej wynikające z bogatej rzeźby terenu, dużej ilości zagłębień o przebiegu nieregularnym, różnorodności ekspozycji i długości stoków.

2.1.4.2. Wilgotność powietrza

W oparciu o dane pomiarowe 30-lecia prężność pary wodnej w Lublinie wynosiła: średnio 9,4 hPa a szczególnych miesiącach: maksymalna w lipcu 15,9 hPa, minimalna w styczniu 4,3 hPa. W okresach pór roku: wiosną 8,0 hPa, latem 15,2 hPa, jesienią 9,5 hPa i zimą 4,8 hPa. Z prężnością pary wodnej związane są dni parne jako bardzo istotny czynnik bioklimatyczny. W omawianym 30-leciu najwięcej dni parnych w roku występowało w lipcu i sierpniu (9,3 i 8,3) oraz w lecie 22,6. W pozostałych porach roku dni parne prawie nie występują. Wilgotność względna powietrza atmosferycznego w obszarze opracowania kształtuje się na poziomie średnim w stosunku do innych regionów Polski i wynosi średnio w roku 79%. W poszczególnych miesiącach kształtuje się w sposób następujący: maksymalna występuje w grudniu i styczniu 87 i 88 minimalna w maju 70%. W porach roku: zima charakteryzuje się największą wilgotnością względną 87%, lato i wiosna najniższą po 74%. W przebiegu dobowym minimum wilgotności przypada na wczesne godziny popołudniowe. W godzinach nocnych i rannych następuje znaczny jej wzrost w wyniku spadku temperatury. Najgorszymi

warunkami wilgotnościowymi charakteryzują się tereny głęboko wciętych dolin, rzecznych wąwozów i obniżen terenowych. Optymalne warunki wilgotnościowe występują na wierzchołkach.

2.1.4.3. Mgły

Mgły powstają w warunkach nasycenia powietrza atmosferycznego przez parę wodną przy spadku temperatury wskutek radiacji lub adwekcji zimnego powietrza. W obszarze opracowania występuje średnio około 40 dni w roku z mgłą. Najwięcej dni z mgłą przypada na jesień i zimę z maksimum w listopadzie (10,3) i minimum w lipcu. Występowanie mgły jest zjawiskiem nader niekorzystnym. U ludzi bardzo wrażliwych wywołuje stany przygnębienia, niepokoju a przede wszystkim odczucie duszności. Mgła sprzyja ponadto utrzymywaniu się wysokiej koncentracji zanieczyszczeń atmosfery.

2.1.4.4. Zachmurzenie i usłonecznienie

Przebieg roczny zachmurzenia w obszarze opracowania przedstawia się w sposób następujący: liczba dni pogodnych w ciągu roku wynosi 45,9 ze średnim dobowym zachmurzeniem do 20%, a liczba dni pochmurnych ze średnim zachmurzeniem dobowym do 80% wynosi w ciągu roku 153,3. Najwięcej dni pogodnych występuje we wrześniu - 6,0 a najmniej w listopadzie 1,8. W porach roku najwięcej dni pogodnych notuje się latem 14, najmniej zimą 6,5. Wiosna i jesień mają wartości zbliżone do siebie i wynoszą po 12,9 i 12,2. Najwięcej dni pochmurnych występuje w styczniu 18,4 i zimą 53,5, najmniej w sierpniu i latem 24,2. Elementem meteorologicznym współzależnym od zachmurzenia jest usłonecznienie. Roczny przebieg usłonecznienia bezwzględnego wyrażonego w licznie godzin ze słońcem przebiega w sposób następujący. Roczne maksimum występuje w czerwcu 219,9 godzin, minimum w grudniu 31,5 godzin. Najbardziej usłonecznioną porą roku jest lato - 624,8 godzin, a najmniej zima 128,2 godziny.

Charakterystyczna jest znaczna przewaga usłonecznienia wiosennego 437 godzin nad usłonecznieniem jesiennym 298,5 godziny. Z usłonecznieniem wiąże się również ekspozycja terenu. Korzystnymi warunkami solarnymi charakteryzują się stoki południowe. Stoki północne są niekorzystnie nasłoneczone i nie powinno się tam lokalizować zabudowy mieszkaniowej. Stoki wschodnie i zachodnie posiadają dobre warunki solarne. Najbardziej zróżnicowanym terenem pod względem solarnym jest obszar wyżyny lesosowej. Tereny o ekspozycji południowej są najbardziej korzystne dla lokalizacji szkół, przedszkoli, żłobków i szpitali, jak również dla zabudowy mieszkaniowej.

2.1.4.5. Opady

Na terenie opracowania spada rocznie 566,1 mm opadu. Suma ta rozkłada się nierównomiernie w ciągu roku. Zdecydowanie przeważają opady letnie z wartością 218,7 mm nad pozostałymi porami roku; wiosna i jesień posiadają wartości zbliżone 123,7 i 126,2. Najmniejsze opady występują zimą 97,5 mm. Miesiącem najbardziej obfitym w opady jest lipiec 77,0 mm, a najuboższym styczeń 29,6 mm. Opady w poszczególnych porach roku różnią się zarówno intensywnością jak i okresem trwania. Opady zimowe i jesiennie są najczęściej długotrwałe, natomiast opady letnie są krótsze i bardziej intensywne. Opadom tym towarzyszą często burze, które na terenie opracowania występują średnio 25-30 razy do roku. W ocenie i charakterystyce opadów atmosferycznych istotne znaczenie ma *analiza* częstości występowania opadów wyrażona liczbą dni (między innymi) z opadem do 1,0 mm. dane wykazują, że na interesującym nas obszarze średnia liczba dni z opadem do 1,0 mm wynosi około 50. Ostatnich kilkanaście lat wykazuje wyraźną tendencję spadkową opadów, szczególnie w zimnej porze roku.

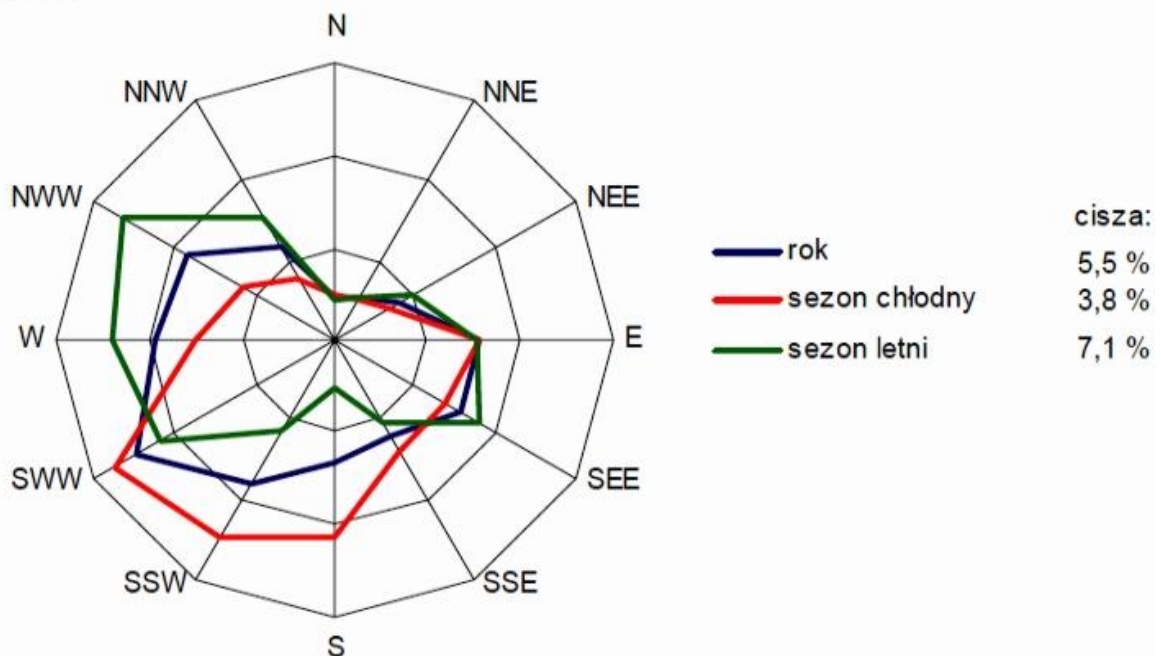
2.1.4.6. Wiatry

Największą częstość występowania w skali roku na omawianym obszarze cechuje się wiatr z kwadrantu zachodniego w szczególności oktantu SW – W. Stanowią one 40% przypadków. Najmniejszą zaś z kwadrantu wschodniego i północnego. W poszczególnych porach roku układ wiatrów znacznie się zmienia. Zimą najczęściej notowane są wiatry południowo – zachodnie, rzadkim zjawiskiem są wtedy cisze atmosferyczne. W lecie i wczesną wiosną cisze występują częściej o 10 – 20%. Przewaga wiatrów zachodnich jest wtedy mniej wyraźna. Wiosna i jesień charakteryzują się bardziej wyrównanym udziałem wiatrów z poszczególnych kierunków.

Teren opracowania charakteryzuje się przewagą wiatrów słabych i bardzo słabych. Około 80% przypadków stanowią wiatry o prędkościach mniejszych niż 5m/s., z czego ponad połowa przypada na prędkości 0 – m/s. Wiatry o prędkościach większych od 10 m/s występują sporadycznie. Średnia prędkość wiatru w Lublinie wynosi 2,5 m/s.

Ryc. 4. Roczna i sezonowa róża wiatrów dla Lublina (2011)

Lublin 2011 r.

Źródło: Ocena Jakości Powietrza w Województwie Lubelskim za 2011 rok, WIOŚ w Lublinie. Lublin, marzec 2012 r.

Wiatry odgrywają ważną rolę w procesie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń. Oprócz częstości duże znaczenie ma prędkość wiatru i związana z nią turbulencja. Szczególnego znaczenia nabierają warunki anemologiczne (w sytuacji budowy wysokich kominów) wiatrów górnych, ponieważ wyniesienie aerodynamiczne spalin ukierunkowane jest przez te właśnie wiatry. Znajomość warunków anemologicznych jest podstawowym warunkiem lokalizacji źródeł emisji zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego w stosunku do zabudowy mieszkaniowej. W Lublinie elementem sprzyjającym przewietrzaniu miasta jest zgodność głównych kierunków nawiewu z kierunkami przebiegu dolin rzecznych. Przebieg doliny Bystrzycy pokrywa się z głównym południowo- zachodnim kierunkiem nawiewu a przebieg doliny Czechówki z drugim co do częstości zachodnim kierunkiem nawiewu.

2.1.5. Wody

Woda warunkuje prawidłowe funkcjonowanie przyrody, stanowiąc podstawę wszystkich procesów życiowych. Jest ona jednym z zasadniczych czynników determinujących rozwój społeczno – gospodarczy miasta i mimo, iż należy do odnawialnych zasobów przyrody, to tylko racjonalna gospodarka zasobami wodnymi może zapewnić stałe jej dostawy.

2.1.5.1. Wody podziemne

W rejonie Lublina i na całym obszarze Bystrzycy występuje jeden podstawowy poziom wodonośny związany z węglanowymi utworami kredy górnej i częściowo paleocenu. Są to wody szczelinowo - warstwowe krążące w silnie spękanych skałach węglanowych. Magazynowanie wód odbywa się w porach i szczelinach skalnych, natomiast przepływ następuje głównie poprzez system rozwartych szczelin. Wody warstwowe występują tylko w osadach czwartorzędowych wypełniających kopalne rynnę erozyjne. Zmienność litologiczna profilu pionowego, a przede wszystkim zmienność uszczelinowienia decyduje o dużej anizotropowości parametrów hydrogeologicznych tego poziomu. Poziomy zasięg strefy efektywnego zawodnienia węglanowych skał górnej kredy i paleocenu określają głębokości studni warstwowych (głównie komunalnych ujęć wody) osiągając przeciętną głębokość około 70 m. Najgłębsza studnia wywiercona na terenie Wytwórni Surowic i Szczeponek w Woli Sławińskiej ma głębokość 150,5 m, studnie ujęcia Prawiedniki mają głębokość do 120 m, a w ujęciach Turka i Wilczopole do 100 m. Zasilanie pał eoceńsko-kredowego poziomu wodonośnego odbywa się poprzez infiltrację opadów atmosferycznych. Intensywność infiltracji zależy od stopnia izolacji warstwy wodonośnej od powierzchni terenu. W lewostronnej części miasta opóźnia ją izolująca warstwa lessu osiągająca miąższość około 20-25 m. Korzystniejsze warunki zasilania na obszarach odsoniętego lub przykrytego cienką warstwą piasków polodowcowych, warstwa wodonośna występuje po wschodniej stronie Bystrzycy. Stwarza to jednak zagrożenie dla wód podziemnych z powodu łatwego przenikania zanieczyszczeń do wód podziemnych. Wysoka wodoprzepuszczalność utworów strefy aeracji stwarza korzystne warunki do uzupełniania zasobów wód podziemnych. W rejonach pozbawionych izolacji, o czasie przesączania do zwierciadła wód podziemnych, decyduje jego głębokość. Największe głębokości zwierciadła wody przekraczają 50 m ppt i występują na północny - wschód od Konopnicy. Obszary wysoczyznowe posiadają zmienną, chociaż znaczną głębokość lustra wody 20-50 m, najniższe wartości spotyka się w dolinach rzecznych – poniżej 2 m ppt. Ważną cechą stosunków wodnych w obszarze miasta jest istniejący związek hydrauliczny wód podziemnych piętra kredowego, trzeciorzędowego i czwartorzędowego z wodami powierzchniowymi. Ma to kluczowe znaczenie dla ochrony jakości wód podziemnych. W takiej sytuacji zasoby tych wód (podziemnych i powierzchniowych) należy traktować jeden wielki zbiornik wodny o ograniczonych możliwościach eksploatacyjnych i dużej wrażliwości na degradację.

Wysokość quasi statycznego zwierciadła wody waha się w granicach od 163 m n.p.m. w centralnej części miasta (ujęcie wody „Centralna”) do około 195 m n.p.m. w południowo -wschodnich rejonach Lublina. Ogólnie można stwierdzić, iż zwierciadło wód podziemnych obniża się ku dolinie Bystrzycy stanowiącej główną oś drenażu. Kilkudziesięcioletni pobór wód podziemnych dla potrzeb komunalnych i przemysłowych Lublina, a także trwająca susza hydrologiczna w latach 90 – tych, spowodowały powstanie regionalnego leja depresyjnego. Jego powierzchnia wynosiła 180 km² (przy powierzchni miasta 147,5 km²). Obecnie w wyniku wyższego zasilania atmosferycznego w półroczu zimowym, a także w wyniku znacznego spadku zapotrzebowania na wodę w sferze produkcyjnej jak i komunalnej, zasięg leja depresyjnego został zredukowany niemal do zera.

Wody podziemne (krążące po skałach kredy i paleocenu) odznaczają się wysoką jakością. Są to wody bezbarwne, bez zapachu lub o słabym zapachu roślinnym. Lokalnie wykazują podwyższoną mętność. Odczyn pH waha się w granicach 6,2-8,0, najczęściej wynosi 7,0 -7,5. Przedział twardości wynosi od 100 do 700 mg Ca CO₃/dcm³. Przeważają jednak wody twarde w granicach 300-500 mg Ca CO₃/dcm³. Analizy porównawcze wyników badań z ostatnich kilku lat wykazują wzrost zawartości chlorków, siarczanów, azotanów i suchej pozostałości w wodach podziemnych rejonu Lublina. Jest to bez wątpienia przejaw rosnącej antropopresji. Zawartość metali ciężkich w ujęciach komunalnych („Prawiedniki”, „Wrotków”, „Wilczopole” i „Sławinek”) nie przekracza dopuszczalnych norm.

Na szczególną uwagę zasługuje problem zanieczyszczenia wód podziemnych związkami ropopochodnymi w rejonie ZGPN przy ul. Zemborzyczej. O skali zjawiska świadczy fakt, iż proces likwidacji skutków wycieków substancji ropopochodnych z nieszczelnych zbiorników trwa już od 20 lat. Te brzemienne w skutkach doświadczenia powinny skutkować dużą ostrożnością w lokalizowaniu nowych stacji paliw w mieście. Terenami najbardziej wrażliwymi są dna dolin rzecznych Bystrzycy, Czechówki i Czerniejówki. Reasumując należy stwierdzić, iż wody paleoceanne - kredowe w rejonie Lublina są dobrej jakości i należą do I i II klasy. Wody I klasy nie wymagają uzdatniania, natomiast wody II klasy wymagają prostego uzdatniania ze względu na ponadnormatywną zawartość żelaza i manganu.

Warto podkreślić, iż dla potrzeb komunalnych miasta, woda czerpana jest z ujęć wody zlokalizowanych zarówno w granicach administracyjnych Lublina, jak i poza nimi. Są to: „Wrotków”, „Dziesiąta”, „Centralna”, „Sławinek”, „Bursaki”, „Prawiedniki”, „Dąbrowa”, „Piastowskie” i „Wilczopole”. W wymienionych ujęciach pracuje 76 studni o wydajności od 30 do 200 m³ na godz. Łączny pobór wody dla zaspokojenia potrzeb miasta waha się w granicach 44 mln m³/rok i w stosunku do roku 1981, który charakteryzował się najwyższym poborem w historii miasta wynoszącym 58 mln m³, spadł o 14 mln m³. Tendencja spadkowa utrzymuje się nadal. Deficyty wody w Lublinie notowano w latach 1970-1973. Dopiero budowa ujęć „Prawiedniki” i „Wilczopole” i oczywiście przy spadku zużycia wody, problem ten definitywnie rozwiązały. Poza ogólną charakterystyką stosunków wodnych, istotnym zagadnieniem są źródła zagrożeń wód podziemnych, zwłaszcza w strefach ochronnych ujęć wody. Zagrożenia te wynikają z niewłaściwego sposobu zagospodarowania i użytkowania terenów stref ochronnych (nieszczelne szamba, dzikie wysypiska, gnojowniki). Największymi potencjalnymi zagrożeniami są jednak substancje ropopochodne.

2.1.5.2. Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe w granicach administracyjnych miasta reprezentowane są przez rzeki: Bystrycę, Czechówkę, Czerniejówkę, Krężniczanę, Potok spod Konopnicy oraz zbiorniki wodne: Zalew Zemborzycy, stawy hodowlane na Czerniejówce oraz stawy w Ogrodzie Botanicznym. Wielkość zasobów wodnych uzależniona jest przede wszystkim od zasilania atmosferycznego, które stanowi podstawowe ogniwo w procesie obiegu wody. Decyduje ono również, obok czynników terenowych o zasilaniu wód podziemnych. Wody powierzchniowe są bardzo wrażliwe na wszelkie formy degradacji, których liczne źródła skoncentrowane są w rejonie miasta. Do głównych źródeł zagrożeń wód powierzchniowych należą:

- zrzuty wód pościekowych z oczyszczalni „Hajdów”.
- zrzuty ścieków z zakładów przemysłowych oraz licznych drobnych zakładów rozsianych po całym mieście odprowadzających ścieki na dziko do rzek (czasami za pośrednictwem kanalizacji deszczowej).

- zrzuty ścieków bytowych, zwłaszcza z zabudowy zagrodowej: Głusk, Zemborzyce, Krężnica.
- zrzuty wód opadowych w stanie surowym.
- zły stan sanitarny dolin i koryt rzecznych (dzikie wysypiska).
- rekreacja nad Zalewem Zemborzyckim.
- spływ substancji biogennej z pól.

Stan czystości wód powierzchniowych jest wynikiem głównie zanieczyszczeń jakie rzeki wprowadzają w obszar administracyjny Lublina oraz zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł zlokalizowanych na obszarze miasta.

Ogólna charakterystyka rzek przedstawia się w następujący sposób:

- Bystrzyca – o średnim przepływie na wodostanie w Lublinie wynoszącym $3,0 \text{ m}^3/\text{s}$ – na całym odcinku, w granicach administracyjnych miasta, jest poza klasyfikacją łącznie z wodami Zalewu Zemborzyckiego ze względu na przekroczenie norm zawiesiny, stanu sanitarnego, chlorofilu „a”. Bystrzyca po zrzucie wód pościekowych z oczyszczalni na Hajdówce jest również poza klasyfikacją ze względu na: związki fosforu i zawiesiny.
- Czechówka – w granicach miasta posiada odcinek o długości 8,9 km. Średni przepływ w rejonie Dąbrowicy wynosi 14 l/s. Prowadzi wody poza klasyfikacją. Przy ujściu Czechówki do Bystrzycy występują przekroczenia norm: substancji biogennej, stanu sanitarnego i chlorofilu „a”. Na odcinku miejskim obserwuje się okresowe zaniki wody w rzece.
- Czerniejówka – na odcinku miejskim na długości 7,6 km. Jej średni przepływ wynosi 135 l/s przy ujściu do Bystrzycy. Prowadzi ona wody poza klasyfikacją ze względu na stan sanitarny i chlorofil „a”.
- Krężniczanka – jej długość w granicach miasta wynosi zaledwie 0,8 km, a przepływ w rejonie Krężnicy Jarej – 579 l/s. Rzeka prowadzi wody poza klasyfikacją ze względu na: substancje biogenne i chlorofil „a”.
- Ciek spod Konopnicy – o długości 2,3 km prowadzi wody poza klasyfikacją. Na obszarze miasta w rejonie Lipniaka następuje całkowity zanik wody.

W granicach administracyjnych Lublina znajduje się Zalew Zemborzycki. Powierzchnia lustra wody wynosi 282 ha, a pojemność $6,34 \text{ mln m}^3$ (przy poziomie piętrzenia 178,5 m n.p.m.). Średnia głębokość Zalewu wynosi 1,6 m, a maksymalna około 6,0 m. Stan czystości wód Zalewu wykazuje okresową zmienność w zależności do warunków hydrometeorologicznych oraz wielkości zanieczyszczeń dopływających do zbiornika z górnej części zlewni Bystrzycy. W roku 1994 miano Coli pozwalało zakwalifikować wody w Zalewie do II klasy czystości, a oznaczone substancje toksyczne mieściły się w I klasie czystości. Obecnie (Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego za rok 2003) wody zbiornika są poza klasyfikacją ze względu na zawiesinę ogólną, miano Coli i chlorofil „a”. Realizacja Zalewu Zemborzyckiego, głównie dla potrzeb rekreacyjnych, wpłynęła również korzystnie na stosunki wodne w mieście. Pozwala on na regulację przepływu Bystrzycy, zwłaszcza w okresach wezbrań wiosennych, służy jako zbiornik przeciwpowodziowy oraz wpływa korzystnie na zasoby wód podziemnych. Ponadto Zalew poprawia warunki wilgotnościowe w tej części miasta i służy hodowli ryb. Analizując stan czystości wód powierzchniowych należy wyraźnie podkreślić, iż zrealizowana oczyszczalnia ścieków w Hajdowie oraz sukcesywnie porządkowana gospodarka wodno – ściekowa znacznie ograniczyły zrzuty ścieków do wód powierzchniowych. Ten ogromny wysiłek nie przynosi

zadowalających efektów ponieważ wody wpływające w granice administracyjne Lublina są zbyt silnie zanieczyszczone. Poprawy stanu czystości rzek należy upatrywać w działaniach na terenach sąsiednich gmin (w górnych odcinkach rzek) oraz w dalszym procesie porządkowania gospodarki wodno – ściekowej w mieście, a w szczególności rozwiązania problemu podczyszczania wód opadowych.

Warto zwrócić uwagę na odpływy jednostkowe ze zlewni górnej Bystrzycy i Czerniejówki, które wynoszą około 3 l/s km², a w górnej Czechówce poniżej 1 l/s km². Taki niski odpływ wskazuje na niezwykle ubogie zasoby wodne dorzecza. Potwierdzają to trudności w normalnej eksploatacji ujęcia wody „Sławinek”. Bystrzyca uzyskuje normalną wodność dopiero po przyjęciu wód pościekowych z oczyszczalni ścieków „Hajdów”. Generalnie można przyjąć, iż wielkość „braku zasilania rzek” jest równa wielkości eksploatacji zasobów wód podziemnych dla potrzeb miasta (Michalczyk 1995).

Biorąc pod uwagę ubogie zasoby wodne dorzecza Bystrzycy warto podkreślić, iż pobór wód powierzchniowych z rzek przepływających przez Lublin jest mocno ograniczony i w żadnym wypadku w przyszłości nie może stanowić znaczącego źródła zaopatrzenia miasta w wodę. Obecnie wody powierzchniowe czerpane są dla potrzeb technologicznych przez EC II Lublin Wrotków.

Omawiając źródło zagrożeń czystości wód powierzchniowych należy szczególną uwagę zwrócić na wody opadowe. Są one w 90 % odprowadzane w stanie surowym do rzek. Wymaga to radykalnych działań zmierzających do budowy podczyszczalni tych wód.

2.1.5.3. Strefy ochronne ujęć wody

Na zlecenie Miejskiego Inspektoratu Ochrony Środowiska Przedsiębiorstwo Geologiczne „Polgeol”, Zakład w Lublinie opracowano w roku 1998 „Projekt stref ochronnych ujęć wód podziemnych dla miast Lublina i Świdnika. Konsultantem naukowym był Pan prof. dr hab. Zdzisław Michalczyk. Projekt zwiera wykaz zagrożeń wód podziemnych i powierzchniowych oraz propozycję zasięgu stref ochronnych ujęć wody: bezpośredniej oraz pośrednich wewnętrznej i zewnętrznej.

W opracowaniu przedstawiona izochrony 5, 10 i 25 lat dopływ wody z obszaru zasilającego ujęcie. Z cytowanego opracowania wynika, iż strefa ochrony pośredniej zewnętrzna obejmuje swym zasięgiem cały zainwestowany obszar miasta. Wynika z tego, iż z terenu objętego zasięgiem strefy ochronnej ujęć wody w mieście należy wykluczyć inwestycje zagrażające zasobom wód podziemnym, a cały obszar Lublina traktować jako jedną wielką strefę aeracji dla ujęć zlokalizowanych w mieście.

2.1.5.4. Źródła

W granicach administracyjnych Lublina stwierdzono zaledwie dwa źródła. Jedno w rejonie Starych Łasisek w Parku Bronowickim, natomiast drugie w dolinie Bystrzycy pomiędzy mostem kolejowym a mostem przy ul. Żeglarskiej. Zarówno w jednym jak i w drugim przypadku źródła są zaniedbane, a nisze źródłiskowe zanieczyszczone. Jeszcze na początku lat 60-tych istniały źródła żelaziste w dolinie Czechówki w Ogrodzie Botanicznym. Po kilku latach eksploatacji ujęcie wody „Sławinek” źródła te zanikły. Obecnie trudno jest precyzyjnie określić ich lokalizację.

W podsumowaniu należy, z całą mocą, podkreślić, iż zaopatrzenie Lublina w wodę zaspokajane z ujęć wód podziemnych powinno być zharmonizowane z naturalną odnawialnością zasobów tych wód. Ograniczona

możliwość poboru wód podziemnych powinna wymuszać rygorystyczną politykę lokalizacyjną w odniesieniu do zakładów wodochłonnych i stwarzających zagrożenia dla wód zarówno powierzchniowych jak i podziemnych. Dotyczy to w szczególności lokalizacji stacji benzynowych. Aby ochrona zasobów wodnych miasta i regionu była skuteczna, muszą się znaleźć precyzyjne zapisy w planie zagospodarowania przestrzennego Lublina i planach otaczających gmin określające racjonalne zasoby gospodarowania wody.

2.2. Biotyczne elementy środowiska przyrodniczego: charakterystyka

2.2.1. Szata roślinna

Podstawowym składnikiem szaty roślinnej na obszarze miasta Lublina są: lasy, parki, skwery zieleńce, zieleń osiedlowa, cmentarze, zieleń dydaktyczna, ogrody, ogrody przydomowe, ogródki działkowe, zieleń przyzakładowa, a także zieleń w dnach dolin rzecznych, drzewa przyuliczne i roślinność dróg, nasypów kolejowych, łąki oraz sady. Roślinność normowaną stanowią: parki (23), ogrody, skwery i zieleńce (50), cmentarze (12), ogrody działkowe (45), zieleń osiedlowa i zieleń dydaktyczna. Natomiast zieleń nienormowaną stanowią łąki, pastwiska, sady, gospodarstwa ogrodnicze, lasy państwowe i komunalne. Roślinność potencjalną, jaka występuje na obszarze miasta, będąca najbardziej zbliżoną do naturalnej można zaliczyć do zbiorowisk:

- *Tilio Carpinetum* – subkontynentalne grądy lipowo- dębowo-grabowe (północna i zachodnia część miasta),
- *Potentillo albae – Quercetum* – świetlista dąbrowa typu wyżynnego (południowa część miasta),
- *Circaeo – Alnetum* – łąg olszowy (doliny rzek),
- *Ribo nigri – Alnetum* – ols (zabagnienia).

Na terenie całego Lublina występują fitocenozy synantropijne, w różnym stopniu zmienione przez człowieka. Tego typu tereny, pokryte roślinnością ruderalną, znajdują się przede wszystkim w centrum miasta, na obszarach z intensywną zabudową mieszkaniową, obszarach przemysłowych i na szlakach komunikacyjnych. Roślinność segetalna występuje w ogródkach, polach, na obrzeżach miasta. Oprócz gatunków uprawowych są to chwasty: wyka, perz (w uprawach zbożowych), żótlce, włośnice, chwastnice, itp. (w uprawach okopowych). Roślinność półnaturalna obejmuje uprawy i zarośla kserotermiczne, łąki oraz roślinność wodną i szuwarową.

- **Murawy i zarośla kserotermiczne** porastają nasłonecznione stoki, wysokie miedze, skarpy wąwozów drogowych w zachodniej i północnej części Lublina (stare wyrobiska na Woli Sławińskiej, wąwozy Górek Czechowskich, Dzbenina, wzgórza Kirkuta, zbocza doliny Bystrzycy. Są to płaty lebiodki i kłosownicy pierzastej tworzące zbiorowiska *Origano – Brachypodietum pinnati*, murawy kwietne z szalwią bruzdkowaną i strzęplicą nadobną (*Koelerio – Festucetum glaucae*). Składnikami muraw są także: zawilec wielkokwiatowy (*Anemone sylvestris*), przetacznik ząbkowany (*Veronica austriaca*), miłek wiosenny (*Adonis vernalis*), tymotka Bohemera (*Phleum phleoides*), czosnek winnicowy (*Allium vineale*), dziewanna fioletowa (*Verbascum phoenicum*). Zarośla kserotermiczne rosną w sąsiedztwie muraw i SA to zespoły typu *Berberidion*, składających się z róż-

nych gatunków róż, derenia, tarniny, głogu i wiśni karłowatej, która tworzy hybrydy z wiśnią pospolitą i czereśnią.

- **Łąki** na terenie miasta, są to przede wszystkim zespoły z wiechlina i kostrzewą czerwoną (*Poa – Festucetum rubrae*), łąka rajgrasowa (*Arrhenatheretum medioeuropaeum*) z wyczyńcem łąkowym, ostrożeniem warzywnym, rdestem węzownikiem oraz ostrożeniem łąkowym. Są to łąki kosne. Natomiast na suchszych obrzeżach łąk i wypasowych wąwozach znajdują się zespoły pastwiskowe z grzebieniłą pospolitą oraz ubogie pastwiska z panującym śmiałkiem darninowym.
- Na **roślinność wodną i szuwarową** składają się następujące gatunki: moczarka kanadyjska (*Elo-deetum canadensis*), rogatek sztywny (*Ceratophylletum demersi*), rdestnica grzebieniasta (*Potamogetum pectinari*), rdestnica połyskująca (*Potamogetum lutensis*), wywłócznik kłosowaty (*Myriophylletum spicati*), żabiściek (*Hydroharitetum morsus – ranae*) i rdestu ziemnowodnego (*Polygonetum natantis*). Obrzeża stawów, zalewu i wzdłuż rzek porośnięte są szuwarami trzcinowymi, manną jadalną i manna mielec, pałkami wodnymi, skrzypem błotnym strzałkami, i mozgą trzcinową. Na szuwarach turzycowe składają się: turzyca sztywna, turzyca nibyciborowata, szalej jadowity, turzyca błotna, turzyca dzióbkwata, turzyca zaostrowana, i turzyca pęcherzykowata.

Poszczególne grupy roślinności charakteryzują się różnym udziałem procentowym w mieście:

- gatunki synantropijne 27%
- gatunki leśne i zaroślowe 22%
- gatunki kserotermiczne 19%
- gatunki łąkowe 17%
- gatunki wodne 11%
- gatunki torfowiskowe 5%

Z roślin o obcym pochodzeniu, występujących w obszarze miasta, należy wymienić: iwę rzepieniolistną (*Iva xantiifolia*), rukiwnik wschodni (*Bunias orientalis*), mannicy odstawiająca (*Pucinellia distans*), nawłóć (*Solidago gigantea*, *Solidago serotina*), rudbekię owłosioną i naga (*Rudbeckia hirta*, *R. laciniata*), przymiotno białe (*Erigeron annuus*), astry (*Aster novae – angliae* i *A. novi – belgi*, *A. lanceolatus*). Ogólnie migracja gatunkowa roślin występujących w obszarze miasta przedstawia się następująco:

- gatunki obce .....217 gatunków,
- archeofity (przybyłe na teren polski przed XV w.).....125 gatunków,
- agiofity (przybyłe po XV w. i zdomowione poza zbiorowiskami ruderalnymi i segetalnymi).....30 gatunków,
- epekofity (przybyłe po XV w. i zdomowione w obrębie zbiorowisk ruderalnych i segetalnych) .....62 gatunki.

2.2.1.1. Szata roślinna parków i ogrodów

Parki i ogrody obejmują 13 parków o powierzchni łącznej 120,83 ha.

- **Park Ludowy** – 33 ha, pomiędzy Al. Piłsudskiego, bulwarem nad Bystrzycą, rowem melioracyjnym i groblami oraz przedszkolem, żłobkiem, budynkami magazynowymi i placami manewrowymi. Dominują: topole czarne i ich mieszańce, jesiony, wierzby kruche, wierzby białe i kasztanowce.

Domieszkę stanowią olsze, klony, dęby szypułkowe i bezszypułkowe, brzozy brodawkowate, świerki pospolite i srebrzyste, modrzewie, żywotniki, jarząby, jabłonie rajske i kwieciste, głogi, wiązy, graby i czeremchy zwyczajne. Wśród krzewów dominują: dereń biały, śnieguliczka, tawuła, kalina, dereń jadalny, karagana, pięciornik, jaśminowiec, lilak i trzmielina europejska. Z pozostałych iglastych rosną tu żywotniki, cyprysiki, jałowce i cisy. Na obrzeżach parku od strony północnej i zachodniej występują liczne samosiewy głównie klonu jesionolistnego, wierzby kruchej, rzadziej bzu czarnego. Centralna część jest starannie zagospodarowana. Stan zdrowotny drzew jest jednak niezadowalający. Wykazują one znaczny posusz, wyłamane konary oraz zagrzybienie. W runie przeważa roślinność łąkowo – grądowa.

- **Ogród Saski** – pow. 12,76 ha, drzewostan szczególnie liściasty (siedlisko grądowe): lipy, jesiony, klony, kasztanowce, topole, dęby, buki, robinie i brzozy. W południowej części parku rośnie Pomnik Przyrody – topola biała (obw. 610 cm), kilkanaście jesionów wyniosłych (o średn. 100 – 140 cm), dęby szypułkowe i czerwone (o średn. 100 cm).
- **Park Bronowice** – pow. 2,6 ha – szata roślinna zubożona przez przebudowę, którą stanowią przede wszystkim lipy, klony, jesiony, buki, topole, wiązy. Jest tu kilka klonów pospolitych o obwodach 300 cm, a jeden z nich nawet 360cm.
- **Park Węglin** – pow. 4,2 ha – dominują tu: lipy, dęby, jesiony (o obwodach powyżej 300 cm). Dwa dęby szypułkowe o obwodach 360 cm i 270 cm zostały wpisane w Rejestr Pomników Przyrody Woj. Lubelskiego. W centralnej części licznie występują siewki bzu czarnego, utrudniające chodzenie i widoczność.
- **Park Abramowice** – 17 ha – z dawnego założenia pozostały szpalery lipowe i kasztanowców wzdłuż ul. Głuskiej, Abramowickiej i w centralnej części parku oraz dęby piramidalne przy drodze dojazdowej. Poza tym rosną tu dwa Pomniki Przyrody: miłorząb dwuklapowy (obw. 275 cm) i dąb burgundzki. Ciekawym okazem jest zrosnięta z trzech drzew lipa drobnolistna (o pierśnicy 260 – 470 cm), kasztanowiec biały (obw. 340 cm), a także obrastający komin szpitalnej kotłowni *Parthenocissus tricuspidata (weitchii)*. W runie parkowym przeważającą część stanowi podagrycznik.
- **Park Podzamcze** – pow. 2,9 ha – obejmuje Wzgórze Zamkowe z przyległymi terenem, które obsadzone zostało śliwa ałyczą, obecnie usuwaną ze wzgórza.
- **Park Rusałka** – pow. 6,3 ha – na dawnych terenach klasztornych o.o.Reformatorów obecnie na fragmencie terenu znajdują się ogródki działkowe, pozostały obszar to plac zabaw i boisko treningowe. Zieleń nieurządzona w postaci muraw ze skupiskami drzew i krzewów.
- **Park Rury** – pow. 30,3 ha – w wąwozie pomiędzy LSM a Czubami o charakterze krajobrazowym z licznymi nasadzeniami na zboczach wąwozu.
- **Park Akademicki** – pow. 5,5 ha – założony jako kolekcja roślinna Ogrodu Botanicznego, obecnie jako park Akademicki.
- **Park Czechów** – 9,4 ha – częściowo zrealizowany.
- **Wąwóz Kompozytorów Polskich** (pow. 3,8) i **Wąwóz Kalinowszczyzna** (pow. 12,2 ha) – pokryta roślinnością trawiastą z młodymi nasadzeniami drzew.
- **Park Filaretów** – pow. 3,19 ha – w skrzyżowaniu ulic Filaretów i Głębokiej z zachowaną kolekcją żywotników i jałowców po dawnej Wystawie Kwiatowej z 1979

Poza wyżej wymienionymi pozostałe parki zachowały się fragmentarycznie. Należą do nich:

- **Park na Felinie** (0,5 ha) – Akademia Rolnicza w Lublinie z fragmentem szpaleru lipowego,
- **Park Konstantynów** (0,7 ha) – własność KUL, z fragmentem starodrzewu głównie klonu i lipy,
- **Park Zemborzyce** (2,5 ha) – MOSiR BYSTRZYCA – z alejami kasztanowców i lip. Wśród nich znajduje się Pomnik Przyrody: szpaler 49 lip i 1 topola czarna o obwodach 120 – 170 cm. Ponadto rośnie tam również szpaler kasztanowców, gdzie niektóre okazy przekraczają w obwodzie pnia 300 cm.
- **Dzbenin** (0,65 ha) – jako prywatna własność z zachowanymi i okaleczonymi bukami.
- **Wola Sławińska** (2,5 ha) – z dwoma lipami o średnicy pnia 175 cm.

2.2.1.2. Szata roślinna cmentarzy

- **Cmentarz przy Lipowej** – charakteryzuje się niejednorodnym drzewostanem pod względem wiekowym i gatunkowym. Spotkać tu można okazałe egzemplarze lipy, kasztanowca, dębu (szypułkowy i czerwony), buka, jesionu, brzozy oraz różne formy drzew i krzewów iglastych. Jest to jedno z najcenniejszych skupisk starodrzewu. Na cmentarzu katolickim znajduje się Pomnik Przyrody – dąb szypułkowy o obwodzie 385 cm.
- **Cmentarz Prawosławny** – o powierzchni 2,26 ha składa się z dwóch części: niegrzebalnej i grzebalnej. W pierwszej części drzewostan stanowią głównie kasztanowce, lipy i klony. W części grzebalnej skład gatunkowy jest bogatszy: lipy, graby, kasztanowce, jesiony, klony i robinie, ale ich stan jest zły.
- **Cmentarz Ewangelicki** z pięknymi lipami, dębami czerwonymi (obwód pnia 310 cm) na powierzchni o ok. 1,06 ha.
- **Cmentarz Wojskowy** o powierzchni 1,9 ha o niezbyt dużym zagęszczeniu drzew. Przy Al. Zasłużonych rosną jesiony, poza tym klony i zwisła forma brzozy.
- **Cmentarz Rzymsko – Katolicki** przy ul. Unickiej, o pow. 11,62 ha obsadzony wzdłuż głównej alei ciągiem klonu i jesionu. Pozostałe gatunki to rośliny iglaste i liczne samosiewy (szczególnie kłona, również jesionolistnego).
- **Cmentarz Mariawicki** o pow. 0,9 otoczony jest szpalerem grabowym.
- **Cmentarze Żydowskie** (2,4 ha przy ul. Kalinowszczyzna i 8,4 ha przy ul. Walecznych) są zamknięte i ogrodzone.
- **Cmentarze Wyznaniowe** w Głusku, Kalinowszczyźnie i Zemborzycach o łącznej powierzchni 9,08 ha charakteryzują się starym drzewostanem lip, kasztanowców, brzozy i jesionów.
- **Cmentarz Komunalny przy Drodze Męczenników Majdanka**, jako młody cmentarz nie posiada bogatej szaty roślinnej. Obecnie nasadzany jest wzdłuż ogrodzenia pas zieleni izolacyjnej.

2.2.1.3. Zieleń osiedlowa

Zieleń osiedlowa nie jest jednorodna i charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem jakościowym i wiekowym. Najbardziej bujną i różnorodną zieleń ma os. Mickiewicza. Rosną tam takie ciekawe gatunki jak: topola wielkolistna, kasztanowiec żółty i czerwony, grójecznik, jesion jednolistny, czeremcha kulista, surmia, jodła kalifornijska, buk dwubarwny. W skład zieleni wchodzi ponadto liczne żywoptoty, nawierzchnie trawiaste oraz krzewy. W najstarszych osiedlach szata roślinna jest miejscami tak gęsta, że potrzebne było przerzedzenie.

Na Czechowie szata roślinna jest dość przemyślanie urządzona. Drzewa o rozłożystych koronach rosną pojedynczo i w odpowiedniej odległości od budynków. Przy budynkach rosną drzewa i krzewy o zwią-

złym, zwisłym charakterze (karagana, jarzęb, słonisz). Ponadto w skupieniach roślinność charakteryzuje się zmiennością formy, pokroju i barw. Aleje wewnątrzsiedlowe obsadzone są leszczyną turecką i klonem kulistym. Pojawiły się również rabaty z bylinami. Na os. Wieniawskiego rosną rzadkie w naszym regionie platany i buki czerwone.

Inna roślinność występuje na Górkach Czechowskich. Wykształciła się tam mozaika muraw kserotermicznych, pastwiskowych, zaroślowych i synantropijnych. Występuje tu 222 gatunki roślin zielnych, w tym również rzadkich (zawilec wielkokwiatowy, centuria), 168 gatunków roślin leczniczych i 44 gatunki drzewiastych. Roślinność średniowysoką tworzą tarnina, głóg, berberys, szakłak, dereń świdwa, trzmielina, kalina koralowa.

2.2.1.4. Ogródki przydomowe

Charakteryzują się one bardzo dużą zmiennością, różnorodnością zależną od gustów i zasobności właścicieli posesji. Zwiększa się ilość zadbanych, przydomowych kompozycji z roślin ozdobnych, które zastępują dawne przydomowe warzywniki. Z roślin użytkowych dość modne stały się zielniki.

Na prywatnych posesjach znajduje się kilkanaście szczególnie cennych drzew wpisanych do rejestru Pomników Przyrody woj. Lubelskiego. Należą do nich: 10 lip drobnolistnych o obwodach (205 – 460 cm), jesion, miłorząb dwuklapowy (ul. Trzeźniowska 42), 3 lipy drobnolistne o obwodzie 250 – 450 cm (ul. Jaśminowa 16) oraz lipa drobnolistna o obwodzie 330 cm (ul. Nowickiego).

2.2.1.5. Zieleńce i skwery

Zajmują powierzchnię 262 ha. Należą do nich:

- **Plac Litewski** – to główny skwer miejski o powierzchni 1,56 ha. Szata roślinna charakteryzuje się tu znacznym zróżnicowaniem wiekowym i jest pozostałością po dawnych założeniach ogrodowych. Okazałe są tu: dęby, buki, jawory, klony, iglicznie, wśród nich uznanych za Pomniki Przyrody. Urządzone i co roku pielęgnowane są rabaty obsadzone roślinami jednorocznymi. Natomiast silnie zdewastowana jest nawierzchnia trawników, gdzie użytkownicy wydeptują dzikie ścieżki, a także pod drzewami, które silnie zasłaniają światło słoneczne. Najcenniejsze gatunki to:
  - gledicja (obw. 210 cm) – nad Grobem Nieznanego Żołnierza,
  - 2 jesiony wyniosłe 270 i 250 cm) – przy placu zabaw,
  - dąb szypułkowy (290 cm) – przy placu zabaw,
  - 2 dęby szypułkowe (296 cm i 317 cm) – od strony ul. 3 – go Maja, będące Pomnikami Przyrody,
  - 2 klony pospolite (254 cm i 267 cm) – w pobliżu fontanny, będące Pomnikami Przyrody,
  - kasztanowiec biały (300 cm) we wschodniej części placu,
  - wierzba biała odm. zwisła (400 cm) – w pobliżu fontanny,
  - topola czarna (480 cm) przy Krakowskim Przedmieściu – Pomnik Przyrody.

Skwer Peowiaków – o pow. 0.65 ha z zachowanymi zadrzewieniami alejowymi i grupowymi lip, kasztanowców i brzoź. Najcenniejszymi okazami są:

- robinia akacjowa – 300cm obwodu – róg ul. Kołłątaja,
- 3 lipy w centralnej części skweru o obwodzie 250 cm,
- 2 lipy o obwodach 310 i 320 cm,

- 3 kasztanowce - 350, 370 i 380 cm,
- 1 kasztanowiec (330 cm) przy budynku DOKP.

Skwer przy ul. Ewangelickiej (Gmach Sądu) – znaleźć tu można takie gatunki jak:

- robinia akacja – 260 cm,
- 2 lipy amerykańskie – 220 i 230 cm,
- dąb bezszypułkowy – 185 cm – Pomnik Przyrody,
- 2 lipy drobnolistne – 340 i 370 cm,
- kasztanowiec biały – 280 cm – Pomnik Przyrody.

2.2.1.6. Zieleń przyuliczna

W pasach regulacyjnych ulic zielen przyuliczna zajmuje powierzchnię 147 ha i jest najbardziej rozdrobnionym rodzajem zieleni w mieście. Szata roślinna jest tu dość uboga ze względu na eksploatację pasów ulicznych, częste prace ziemne związane z remontami i modernizacją uzbrojenia. Są to przede wszystkim trawniki z ewentualnymi nasadzeniami drzew i krzewów. Najcenniejsze z nich zlokalizowane są:

- Droga Męczenników Majdanka (od Polmozbytu) – gdzie po obu stronach drogi rosną lipy o obwodzie 200 – 400 cm,
- Aleja Warszawska – od ul. Zbożowej w kierunku Warszawy – lipy o obwodach ok. 500 cm,
- ul. Trzeźniowska – aleja jesionów (200 cm obwodu),
- Al. Kraśnicka – wzdłuż ogrodzenia jednostki wojskowej – dęby szypułkowe o obwodach ok. 260 cm i więcej, z czego jeden z nich to Pomnik Przyrody,
- ul. Świętochowskiego – aleja 123 kasztanowców (40 – 80 cm),
- ul. Legionowa – laurowiśnia w złym stanie,
- ul. Bukowa – 7 buków pospolitych (70 – 80 cm),

Pomniki Przyrody w pasach drogowych:

- dąb szypułkowy – wzdłuż ogrodzenia Jednostki Wojskowej przy Al. Kraśnickiej,
- 3 dęby szypułkowe – ul. Stawinkowska,
- 3 miłorzęby – ul. Lipowa,
- 2 szakłaki – ul. Bernardyńska,
- 7 klonów srebrzystych – ul. Ogrodowa

Szata roślinna przy głównych ciągach komunikacyjnych ulega silnemu oddziaływaniu ruchu ulicznego. Widać to przy Al. Raclawickich – jednej z reprezentacyjnych ulic w mieście. Rosną tu dęby piramidalne, lipy, jesiony i topole włoskie, dęby czerwone. Przy Al. Kraśnickiej natomiast rosną lipy, topole, jesiony i jarzębiny.

2.2.1.7. Szata roślinna ogrodów dydaktycznych i miejsc pamięci.

Szata roślinna ogrodów dydaktycznych jest związana z funkcją jaką ma dany teren pełnić. W Lublinie można wyróżnić 3 takie ogrody: Muzeum Wsi Lubelskiej, Muzeum na Majdanku i Ogród Botaniczny. Muzeum Wsi Lubelskiej, jako park etnograficzny, może poszczycić się bogactwem roślinności o rodzimym pochodzeniu. Muzeum na Majdanku, ze względu na swój charakter jest ubogi w szatę roślinną. Jest natomiast największym w mieście terenem trawiastym. Szczególną różnorodnością charakteryzuje się

Ogród Botaniczny. Ze względu na swój program dydaktyczny obejmuje kilka działów: systematyki roślin, roślin użytkowych (lekarские, miododajne, barwierskie, olejkodajne, włoknodajne), dział mało znanych owoców i warzyw, alpinarium, flory polskiej, śródziemnomorskiej, azjatyckiej, roślin ozdobnych, cebulowych, irydarium i rosarium. Ponadto zachował się z dawnego założenia ogrodowego Dworku Kościuszków szpaler lipowy oraz dwie lipy drobnolistne o obwodach 400 i 530 cm.

2.2.1.8. Zieleń izolacyjna

Stanowią ją głównie szpalery topolowe wokół zakładów przemysłowych, stopniowane nasadzenia drzew i krzewów wokół osiedli mieszkaniowych (jako ekrany izolujące przed nadmiernym ruchem ulicznym). Przykładem jest tu aleja modrzewiowa oddzielająca oś. Wieniawskiego od ul. Kompozytorów Polskich.

2.2.1.9. Szata roślinna ogrodów działkowych

W Lublinie jest ok. 45 ogrodów działkowych o łącznej powierzchni 406,29 ha. W ostatnich czasach zauważa się zmianę obsady tych ogródków z warzywniczej na rekreacyjną (rośliny ozdobne). Ogródki działkowe „Węglinek” są miejscem pomnikowego szpalera 27 dębów szypułkowych o obwodach 120 – 300 cm rosnących wzdłuż drogi gruntowej.

2.2.1.10. Lasy

Lasy obejmują obszar 1631,55 ha i położone są w zachodniej i południowej części miasta. Lasy państwowe stanowią 1277 ha (Nadleśnictwo Świdnik), lasy miejskie 26 ha (Urząd Miasta), lasy prywatne 328,55 ha.

Lasy prywatne obejmują:

- Wólka Abramowicka - pow. 117,62 ha – 222 właścicieli, 532 działki leśne o powierzchniach ok. 0,08 ha do 3,94 ha. Występujące tu typy siedliskowe to: bór mieszany świeży (10,59 ha), las mieszany świeży (104,89 ha),
- Zemborzyce Kościelne - pow. 43,27 ha – 121 właścicieli, 137 działek, wielkość działek od 0,02 ha do 2,11 ha. Typy siedliskowe to: bór świeży (0,34 ha), bór mieszany świeży (17,15 ha), las mieszany świeży (25,27 ha), ols (0,51 ha)
- Prawiedniki I i II - pow. 108,31 ha z czego 8,37 ha to własności indywidualne 52 właścicieli 52 działek o wielkościach 0,01 ha do 1,01 ha. Pozostałe 99,94 to własność wspólnoty gruntów byłej wsi Zemborzyce Górne. Typy siedliskowe tego kompleksu to: bór świeży (45,19 ha), bór mieszany świeży (35,61 ha), ols (25,73 ha),
- Zemborzyce Górne – pow. 59,35 ha, własność 195 właścicieli, 240 działek o wielkości od 0,01 ha do 1,41 ha. Typy siedliskowe kompleksu: bór świeży (3,54 ha), bór mieszany świeży (30, 98 ha), las mieszany świeży (10,94 ha), ols 13,89 ha),

Lasy miejskie obejmują powierzchnię 26 ha i leżą przy kompleksie leśnym „Dąbrowa”.

Lasy państwowe obejmują dwa kompleksy: „Dąbrowa” i „Stary Gaj”, które wchodzi w skład *Czerniejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu*. Położone są w VI krainie przyrodniczej – Małopolskiej, w 4 dzielnicach – Wyżyny Zachodniolubelskiej.

Las „DĄBROWA” o powierzchni 823,02 ha (pow. leśna – 786,06 ha, nieleśna 36,96 ha) charakteryzuje się drzewostanem liściastym i mieszanym z dużym udziałem iglastego. Kompleks ten stanowi:

- świetlista dąbrowa typu wyżynnego (*Potentillo albae – Quercetum*),
- kontynentalny bór mieszany (*Quercus robur – Pinetum*),
- suboceaniczny bór sosnowy świeży (*Leucobrya – Pinetum*),
- ols (*Ribes nigrum – Alnetum*).

Powierzchniowo rozkład drzewostanów z panującym gatunkiem wynosi: sosna zwyczajna 359,68 ha, dąb szypułkowy – 344,11 ha, brzoza brodawkowata - 65,05 ha, olcha czarna – 5,55, osika – 8,06 ha, grab – 2,33 ha, modrzew europejski – 1,28 ha. Pozostałe gatunki to: lipa drobnolistna, klon zwyczajny, klon jawor, wiąz szypułkowy, czereśnia ptasia, jesion wyniosły, buk zwyczajny, świerk pospolity, jodła pospolita, robinia akacjowa. Z krzewiastych: leszczyna pospolita, trzmielina zwyczajna, trzmielina brodawkowata, szakłak pospolity, kruszyna pospolita, dereń świdwa, głóg jednoszyjkowy, jarząb pospolity, śliwa tarnina, porzeczką agrest, porzeczką czerwoną, wawrzynek wilczełyko, wiciokrzew, bez dziki czarny, kalina koralowa, wierzba iwa, czeremcha pospolita. Z zielnych: skrzyp polny, narecznica samcza, narecznica krótkostna, pokrzywa zwyczajna, szczaw polny, gwiazdnica wielkokwiatowa, gwiazdnica pospolita, kopytnik pospolity, czerniec gronkowy, zawilec gajowy, przylaszczka pospolita, jaskier równolistny, jaskier ostry, glistnik jaskółcze ziele, fiołek leśny, fiołek Ryvina, dziurawiec zwyczajny, parzydło leśne, poziomka pospolita, kuklik zwisty, kuklik pospolity, jeżyna popielnica, groszek wiosenny, koniczyna biała, szczawik zajęczy, bodziszek cuchnący, niecierpek drobnokwiatowy, podagrycznik pospolity, dzięgiel leśny, tojeść rozerwana i pospolita, miódunka ćma, przetacznik ożankowy i leśny, dąbrówka rozłogowa, gajowiec żółty, bluszcz kurdybanek, miódownik melisowaty, babka zwyczajna, marzanka wodna, przytulia wiosenna, Shultesa, właściwa i czepna, piżmaczek wiosenny, kozłek lekarski, zerwa kłosowa, jastrzębiec leśny, nawłóć późna, mniszek pospolity, konwalia majowa, lilia złotogłów, konwalijka dwulistna, czworolist pospolity, kokoryczka wielkokwiatowa, gnieźnik leśny, podkolan biały i zielonawy, kosmatka owłosiona, turzyca orzęsiona, palczasta, leśna, kupkówka pospolita, kostrzewa olbrzymia, perłówka zwista, prosownica rozpięchła, wiechlina roczna. Mchy występujące w lesie „Dąbrowa” to: żurawiec fałdowany, dziubkowiec bruzdkowany, krótkosz szorstki, widłoząbek jednoboczny, krótkosz aksamitny, płaszczeniec falisty, meryk fałdowany, knotnik zwisty, skrzydlnik.

Las „STARY GAJ” o powierzchni całkowitej 453,98 ha (pow. leśna – 434,05 ha, pow. nieleśna – 19,93 ha) pokryty jest przede wszystkim drzewostanem mieszanym z udziałem iglastego. Należy do subkontynentalnego grądu lipowo – dębowo – grabowego (*Tilio – Carpinetum*). Rozkład powierzchniowy drzewostanów z panującym gatunkiem wynosi: dąb szypułkowy – 272,83 ha, sosna zwyczajna 111,42 ha, brzoza brodawkowata – 26,9 ha, grab zwyczajny – 12,88 ha, lipa drobnolistna – 8,34 ha, osika – 1,68 ha. Pozostałe gatunki drzew to: olcha czarna, modrzew europejski, klon zwyczajny i jawor, wiąz szypułkowy, czereśnia ptasia, jesion wyniosły, buk zwyczajny, świerk pospolity, robinia akacjowa, brzoza czarna. Z krzewiastych wymienić można: leszczyna pospolita, trzmielina zwyczajna i brodawkowata, szakłak pospolity, kruszyna pospolita, dereń świdwa, głóg jednoszyjkowy, jarząb pospolity, śliwa tarnina, porzeczką agrest i porzeczką czerwoną, wawrzynek wilczełyko, wiciokrzew, bez dziki czarny, kalina koralowa, wierzba iwa, czeremcha pospolita. Z roślin zielnych, oprócz gatunków wymienionych w lesie „Dąbrowa” występują jeszcze: jaskier kosmaty, fiołek przedziwny, pięciornik gęsi, jeżyna właściwa, groszek czerniejący, wierzbownica górską, gruszyczka mniejsza, trędownik bulwiasty, poziomnik owłosiony, sałatnik leśny, turzyca cienka i turzyca biała, kupkówka Aschersona, tomka wonna. Mszaki reprezentowane są przez: żurawiec

fałdowany, dziubkowiec bruzdkowany, krótkosz szorstki, widłoząbek jednoboczny, krótkosz aksamitny, płaszczec falisty, merzyk fałdowany, knotnik zwisty, skrzydlnik, płozik. W „Starym Gaju” utworzono rezerwat „Stasin” dla ochrony stanowiska brzozy czarnej, o powierzchni 24,31 ha. Jest to jedno z największych skupisk tego gatunku w Polsce. Ponadto w „Starym Gaju” występuje Pomnik Przyrody – dąb szypułkowy o obwodzie pierśnicy 280 cm.

Oba lasy są lasami masowego wypoczynku. Nie wykazują zbyt silnych zniszczeń spowodowanych szkodnikami. Większe ubytki powoduje zwierzyna łowna (głównie sarny), a przede wszystkim ruch turystyczny. Turyści silnie zaśmiecają poziom runa, a ponadto stanowią zagrożenie wzniesienia pożaru (mimo, iż lasy mieszane i liściaste są dość odporne na tego typu zagrożenia). Nadmierna penetracja powoduje niszczenie pokrywy glebowej, wydeptywanie roślin oraz hałas, który odstrasza gnieźdzące się ptactwo. Dla ptaków i mrówek – jako sprzymierzeńców lasu – stosuje się bezpośrednią ochronę (grodzenie mrowisk, dokarmianie ptaków i zakładanie skrzynek lęgowych).

Podział lasów państwowych ze względu na kategorie ochronności przedstawia się następująco: rezerwatowe (24,32 ha), lasy grupy I (1252,69 ha), masowego wypoczynku (1252,69 ha), lasy I strefy zagrożenia przemysłowego (1252,69 ha).

Lasy „Dąbrowa” i „Stary Gaj” ze względu na użytkowanie (działalność wykorzystującą naturalne bogactwa leśne zgodnie z potrzebami człowieka) należą do grupy gospodarstw specjalnych i są objęte ochroną dla lasów masowego wypoczynku.

2.2.2. Świat zwierząt

2.2.2.1. Fauna wodna

Fauna wodna obejmuje łącznie 153 taksony bezkręgowce (74 – zooplankton, 79 – zoobentos) oraz 27 gatunków ryb. Największe zróżnicowanie gatunkowe występuje w Bystrzycy na odcinku wpływającym do miasta (56 taksonów zoobentosu) oraz w Zalewie Zemborzycy (45 taksonów fauny dennej). Występujące w tych akwenach bezkręgowce to przede wszystkim należące do zooplanktonu wrotki, wioślarki i widłonogi.

Fauna wodna skupia się w takich zbiornikach jak:

- rzeki: Bystrzyca, Czerniejówka i Czechówka,
- Zalew Zemborzycy,
- Stawy Ogrodu Botanicznego,
- rowy i oczka wodne,

Bystrzyca

- bezkręgowce

W rzece można wyodrębnić 56 taksonów (niciansie, skąposzczety, pijawki, skorupiaki, wodopójki, mięczaki i owady). Z prądolubnych przeważają kielże, wodne stadium muchówek, meszek i ochotki. Ilość taksonów oraz skład zależny jest od położenia względem zalewu. Najbogatsze skupiska występują poniżej zalewu – 44 taksony (50% fauny dennej, larwy ochotek, skąposzczety). Powyżej zalewu, w wodach płyną-

cych na terenach zurbanizowanych, skład fauny zmienia się z organizmów lubiących wodę czystsza (ślimaki, kielże, wodopójki i niektóre larwy ochotki) na organizmy tolerujące zanieczyszczenia (skąposzczety – 95% ogółu).

- kręgowce

Występują 22 gatunki ryb, na terenie zurbanizowanym dominuje płoć i jelec, ponadto sandacz i amur, które do rzeki przedostają się z zalewu.

Zalew Zemborzyci

- bezkręgowce

Występuje tu 45 taksonów. W najgłębszych warstwach występowanie poszczególnych gatunków zależy od rodzaju dna, i tak: w dnie z osadów mulistych dominują larwy ochotki i skąposzczety, natomiast dno piaszczyste charakteryzuje się występowaniem tylko jednego gatunku larw ochotki. W zalewie spotkać można jeden rzadki gatunek widłonoga – *Eucyclops serrulatus*.

- kręgowce

Gromadę ryb reprezentuje 23 gatunki, z czego dominuje: leszcz (40% biomasy ryb odławianych), sandacz (20%), szczupak (12%), lin (12%). Gatunki obce, które pojawiły się poprzez zarybianie to: tołpyga, amur, karp, karaś srebrzysty. Z gatunków chronionych wymienić należy piskorza, śliza i minoga. Wśród płazów, które w środowisku wodnym odbywają rozród należałoby wymienić ropuchy i żaby.

Czerniejówka

- bezkręgowce

Reprezentowane przez 25 taksonów. Na górnym odcinku rzeki (granica miasta – Dominów) występują kielże, wodopójki, chruściki i larwy jętek. W okolicy Abramowic Kościelnych (spiętrzenie rzeki) dominują ślimaki i pijawki. W środkowym biegu wzrasta ilość skąposzczetów (najwięcej w miejscu zrzutu ścieków z drożdżowni i browaru) a liczba taksonów spada do 11.

- kręgowce

Wśród ryb (których najwięcej jest w okolicy Dominowa) przeważają: płoć i karaś srebrzysty, ponadto występują: kiełb, słonecznica oraz ciernik.

Czechówka

Niezbyt duże bogactwo gatunkowe spowodowane jest częstym wysychaniem. Jedynie na odcinku do Ogrodu Botanicznego odnaleźć można skąposzczety (z powodu zanieczyszczenia), oraz larwy ochotek. Z ryb występują: karaś srebrzysty, słonecznica i ciernik.

Ogród Botaniczny

24 taksony, przede wszystkim gatunki charakterystyczne dla początkowych faz sukcesji. Głównie są to larwy ochotkowatych, pluskwiaki różnoskrzydłe, chrząszcze i chruściki.

2.2.2.2. Fauna lądowa

Reprezentowana jest przede wszystkim przez zwierzęta, które w środowisku miejskim znajdują dogodne warunki rozwoju, przede wszystkim obfitość pożywienia i zagęszczenie populacji ludzkiej. Sprzyja to rozwojowi organizmów będących pasożytami i nosicielami chorób (karaluchy, prusaki, mrówki faraona, pchły, muchówki, pluskwy domowe, roztocza, a także mysz domowa i szczur wędrowny). Dużą liczbę wśród ssaków (oprócz gryzoni) stanowią zwierzęta domowe: psy i koty (mające opiekunów i zdziczałe).

Występowanie w granicach miasta kompleksów leśnych oraz pól sprzyja występowaniu zwierząt typowych dla tego typu siedlisk. Należy do nich przede wszystkim zwierzyna łowna: sarny, zające, lisy, dziki, kuropatwy i bażanty. Osobliwością są rzadko spotykane i chronione nietoperze pojawiające się nawet w obszarach zabudowanych osiedli mieszkaniowych.

Awifauna - reprezentowana przez 178 gatunków, z których 106 to lęgowe (dzięcioł białoszy, wójcik, kłaskawka, a także kwiczoł, zaganiacz, łożówka, gawron, bażant). Zauważyć można wzrost populacji grzywacza, śpiewaka, kosa, sroki. Wśród ptactwa występującego na terenie miasta można wyróżnić:

- ptaki osiedli mieszkaniowych – 35 gat. gdzie dominuje: wróbel, sierpówka, kawka, jerzyk, gołąb miejski, pójdzka, dzięcioł białoszy. W zimie przeważają: gawron, wróbel, kawka, gołąb miejski, mazurek, kwiczoł, również rudzik, jer, zięba i śpiewak. Najwięcej gatunków odnotowano na os. Mickiewicza.
- ptaki zieleni wysokiej
- cmentarze, parki, zadrzewienia i lasy – obejmuje 118 gatunków, z których 79 to lęgowe: dzięcioł białoszy, dzięcioł zielony, krętogłów, uszatka, grzywacz, wilga, kwiczoł, śpiewak, zaganiacz, szczygieł, słowik szary, wójcik, a w lasach także: kruk, pustułka, jastrząb, krogulec, dzięcioł czarny, ortolan, muchołówka białoszyja;
- ogrody działkowe – 72 gat. w tym 35 lęgowych: mazurek łożówka, pokrzewki, pleszka, pierwiosnek, sroka, rzadziej wójcik i czarnogłówek. w zimie występuje krogulec, wrona i bażant;
- skwery i zieleńce – szczególnie w centrum miasta- 30 gat. lęgowych; wróbel, szpak, zaganiacz, sierpówka, modraszka, grzywacz, puszczyk, gąsiorek, pleszka, słowik szary, dzięcioł białoszy, zimą: kos, grubodziób, gil, dzwonec, krogulec, gawron;
- ptaki terenów otwartych – 44 gatunki lęgowe, głównie gawron, kawka, bogatka, łożówka, cieniówka, kłaskawka, pliszka żółta, kokoszka, derkacz, dzierlatka, gąsiorek, strumieniówka, brzęczka, sroka, mazurek;
- ptaki dzielnic przemysłowych – obejmują 34 gat. lęgowe: kopciuszek, makolągwa, kłaskawka, wilga, rudzik. Zimą występuje 20 gat.: grubodziób, kos, pęczacz ogrodowy, gil, strzyżyk;

- ptaki wodne i błotne – zanotowano 135 gatunków (19 lęgowych), w tym 55 wodno-błotnych.
- odstojniki cukrowni – obejmuje 86 gatunków. Jest to lęgowisko dla: rybitwy rzecznej, krzyżówki, czajki, śmieszki. Przelotowo występują różne gatunki kaczek i siewkowych, oraz 4 gatunki perkozów. Z gatunków rzadkich występują: rozeniec, świstun, kwokacz, brodziec śniady;
- stawy przy ul. Głuskiej: perkoz, błotniak stawowy, baczek;
- Bystrzyca: czernica, krzyżówka, kokoszka;

W mieście terenami szczególnie cennymi pod względem faunistycznym są: Ogród Botaniczny (80 gat. ptaków z czego 44 to lęgowe, występuje tu: pokrzywnica – jedyne stanowisko lęgowe w mieście, rudzik, wilga, śpiewak, piecuszek, kowalik, krętogłów, dzięcioł zielony i puszczyk), Park Ludowy (42 gat. lęgowe i 46 zaobserwowanych wiosną: pierwiosnek, dzięcioł duży, dzięciołek, kuropatwa, pliszka, jarzębatka, krzyżówka, piezga, gajówka, muchołówka szara, a przelotowo: dudek, lelek, dziwonia, paszkot, słowik rdzawy), Las Dąbrowa (z 62 gatunkami lęgowymi: kruk, pustułka, krogulec, jastrząb, myszołów, dzięcioł czarny i średni, muchołówka białoszyja, ortolan), Dolina Bystrzycy (kokoszka, ńska, czernica, cyranka, krzyżówka, dzięcioł zielony, raniuszek, kwiczoł, strumieniówka, wrona, przelotowo zimorodek, biegus zmienny, biegus malutki, rycyk, krwawodziób) oraz Górki Czechowskie (gąsiorek, poklaska, słowik szary i rdzawy, świergotek łąkowy, potrzyszcz, przepiórka, zimą również rudzik i zięba).

2.3. Ocena odporności środowiska na degradację

Pod pojęciem odporności na degradację, najogólniej ujmując, należy rozumieć jego podatność na degradujące czynniki zewnętrzne. Jest więc wypadkową naturalnej odporności i skali antropopresji. Ową odporność najczęściej odnosimy do biosfery, hydrosfery i pedosfery. Determinuje ona sposób użytkowania i zagospodarowania terenów.

2.3.1. Odporność szaty roślinnej na degradację

Odporność szaty roślinnej na degradację rozważana jest w dwóch aspektach:

1. odporności na czynniki degradujące typu antropogenicznego (głównie przemysłu, rekreacji, chemizacji, zmiany stosunków wodnych),
2. odporność na degradujące działania szkodników, chorób i innych czynników pochodzenia naturalnego, osłabiających i wykorzystujących osłabioną biosferę.

Oddziaływanie przemysłu, rekreacji i komunikacji koncentruje się głównie na drzewostanach i runie. Najmniej odporne są drzewostany iglaste, a zwłaszcza monokultury sosnowe, które przeważają w lasach na obszarze miasta, a najbardziej odporne – drzewostany liściaste. Kolejnym wskaźnikiem odporności jest żyzność siedlisk leśnych. Do siedlisk najbardziej odpornych zalicza się ols jesionowy, las świeży i las wilgotny. Las mieszany i las wilgotny charakteryzują się średnią odpornością, a bór mieszany, małą odpornością. Najmniejszą odporność ma bór suchy. Odporność siedlisk leśnych ma praktyczne znaczenie w planowaniu przestrzennym przy programowaniu obciążeń rekreacyjnych lasów. Zgodnie z wytycznymi rekreacyjnego zagospodarowania lasów

(wydanymi przez Naczelnego Zarząd Lasów Państwowych w 1986r.), lasami o najwyższej przydatności dla rekreacji są lasy na świeżych siedliskach lessowych i świeżych siedliskach borowych w IV i wyższych klasach wieku drzewostanów. Dla tej grupy siedliskowej lasów, przy odpowiednim ich zagospodarowaniu rekreacyjnym, pojemność rekreacyjna waha się w granicach od 16 do 32 osób na 1 ha na dobę. Przekroczenie tej bariery skutkować będzie powolną sukcesywną degradacją lasu. W mieście, przy przewadze lasów na siedliskach lasu świeżego i lasu mieszanego świeżego oraz przy dużej presji rekreacyjnej notuje się istotne zagrożenia lasów z powodu penetracji rekreacyjnej. Stosunkowo wysoką odporność na degradację posiadają lasy na siedliskach wilgotnych, które mają swój minimalny udział w mieście. Z rekreacyjnego punktu widzenia są mniej atrakcyjne i rzadziej penetrowane turystycznie.

Analizę odporności lasów na penetrację turystyczną należy odnosić do ustabilizowanych stosunków wodnych. Ich zmiana (nawodnienie lub odwodnienie), nie tylko w odniesieniu do lasów, ale w stosunku do całej biosfery, powodować będzie zmianę warunków siedliskowych, a tym samym i zmianę odporności na czynniki degradujące.

Oceniając zdrowotność monokultur sosnowych na zanieczyszczenia powietrza, przyjmując za wskaźnik oceny przedwczesne zrzućnięcie szpilek, należy podkreślić, iż lasy w gminie leżą w strefie utrzymywania się 1 pokolenia szpilek. Lepsza sytuacja panuje w północno-wschodniej Polsce, gdzie można obserwować jeszcze szpilki trzyletnie. Odporność szaty roślinnej na czynniki degradujące typu antropogenicznego w dużej mierze uzależniona jest od rozstrzygnięć planistycznych. Natomiast odporność na degradujące działania szkodników, chorób i innych czynników pochodzenia naturalnego leży poza strefą rozstrzygnięć planistycznych. Nie oznacza to, iż są niezależne od siebie.

2.3.2. Odporność hydrosfery na degradację

Odporność hydrosfery na degradację jest jednym z podstawowych wskaźników określających możliwość wykorzystania i zagospodarowania środowiska wodnego. Woda jako labilny komponent środowiska przyrodniczego, jest podatna na zanieczyszczenia i charakteryzuje się dużą dynamiką ich rozprzestrzeniania. Duża wrażliwość wód na zanieczyszczenia idzie w parze ze stosunkowo wysokimi możliwościami regeneracji po wyeliminowaniu źródła degradacji, ponieważ wody, zwłaszcza powierzchniowe płynące, mają naturalne właściwości do samooczyszczania się. O odporności środowiska wodnego na zanieczyszczenia w głównej mierze decydują:

- wielkość przepływu wód płynących i stan uregulowania koryta rzecznoego,
- pojemność zbiorników wodnych i prędkość wymiany wody w zbiornikach,
- stan obudowy biologicznej koryt rzecznych i zbiorników wodnych,
- głębokość zalegania wód podziemnych,
- związek hydrauliczny wód powierzchniowych z wodami podziemnymi,
- stopień przepuszczalności podłoża.

Przy małej wodności Bystrzycy, Czechówki i Czerniejówki, mają one małą zdolność do samooczyszczania się. Owa zdolność jest jednak zbyt mała w stosunku do ładunków, jakie zrucane są do rzek, co skutkuje

ponadnormatywnym zanieczyszczeniem ich wód dla wielu wskaźników fizykochemicznych. Poprawa stanu czystości rzek wymaga uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej w całej zlewni Bystrzycy. Wysiłki czynione przez władze miasta w tym względzie nie poprawią obecnego złego stanu jakości wód w rzekach, ponieważ rzeki, wpływające na obszar gminy, prowadzą wody znacznie zanieczyszczone.

Znacznie mniejszą odporność na degradację posiadają wody podziemne. W granicach opracowania wody czwartorzędowe, z uwagi na przepuszczalny charakter nadkładu, są zagrożone poprzez migrację zanieczyszczeń z powierzchni ziemi do wód w głębszych. Świadczy o tym zła jakość tych wód, a zwłaszcza stwierdzone zanieczyszczenia antropogeniczne. Jakość wód niżej położonych pięter wodonośnych (trzeciorzędowego, a zwłaszcza kredowego, nie budzi poważniejszych zastrzeżeń. Duża podatność wód czwartorzędowych na zanieczyszczenia powierzchniowe wymusza właściwe rygory dla gospodarki wodno-ściekowej w procesie zagospodarowania terenu. Powinny one polegać na całkowitym zakazie odprowadzania ścieków do gruntu i wód powierzchniowych. Ma to niezwykle istotne znaczenie w sytuacji istniejącego związku hydraulicznego pomiędzy poszczególnymi poziomami wodonośnymi.

2.3.3. Odporność pedosfery na degradację

Odporność gleb na degradację rozpatrywana jest w dwóch kategoriach:

- odporności geochemicznej, wynikającej z fizycznych i chemicznych właściwości gleb, wykształconych w dotychczasowych procesach glebotwórczych. Można to sprowadzić do pojemności kompleksu sorpcyjnego i stopnia jego wysycenia kationami wapnia i magnezu,
- odporności biogeochemicznej, rozumianej jako odporność środowiska glebowo-roślinnego. Oznacza to, że na odporność samej gleby nakłada się biologiczna aktywność szaty roślinnej. Przez to odporność środowiska glebowego może być wzmocniona w zależności od właściwości redukcyjnych szaty roślinnej. Należy podkreślić, iż sama szata roślinna charakteryzuje się dużą zdolnością do pochłaniania i neutralizacji zanieczyszczeń.

Nie wnikając w złożoność procesów powodujących degradację gleb, ową odporność należy rozumieć jako zdolność do zapewnienia roślinom ciągłości wegetacji w warunkach różnych presji.

Stopień odporności gruntów ornych oceniono na podstawie metodologii opracowanej przez J. Siutę (Znaczenie odporności gleb w gospodarce zasobami środowiska przyrodniczego IKŚ, Warszawa 1976). Dla oceny odporności gleb za podstawę przyjęto kompleksy glebowo-rolnicze w usystematyzowanej skali 10 stopniowej, najniższa odporność oznaczona jest cyfrą 1, a najwyższa liczbą 10. Do gleb najbardziej odpornych zaliczono gleby kompleksów 1, 2, 3 i 8. Gleby o średniej odporności to kompleksy 4 i 9. Najniższą odpornością charakteryzują się kompleksy: 5, 6, 7. Na omawianym obszarze przeważają gleby o wysokich walorach użytkowych (1, 2, 3 i 4 klasa bonitacyjna) z małym udziałem gleb klasy 5 i 6. Świadczy to, iż większość gleb w mieście charakteryzuje się dużą odpornością na degradację.

Z punktu widzenia zagospodarowania przestrzennego, analiza odporności gleb na degradację ma istotne znaczenie w odniesieniu do form użytkowania rolniczego terenu i utrzymania gleb we właściwej kulturze rolnej. Natomiast w odniesieniu do zagospodarowania kubaturowego ma ono jedynie znaczenie infor-

macyjne, ponieważ niezależnie od odporności pedosfery na degradację przy zagospodarowaniu terenu następuje trwały ubytek powierzchni biologicznie czynnej. Skala zjawiska zależy od presji urbanizacyjnej.

2.4. Funkcjonowanie środowiska

2.4.1. Ochrona powietrza i klimat akustyczny

2.4.1.1. Jakość powietrza atmosferycznego

W zakresie **ochrony jakości powietrza**, Lublin jest objęty *Programem Ochrony Powietrza dla Strefy Aglomeracja Lubelska* uchwalonej przez sejmik Województwa Lubelskiego (uchwała nr X/438/08 z dnia 27 października 2008). Obecnie przygotowany jest nowy program w tym zakresie.

Aktualne informacje o stanie powietrza znajdują się w raportach Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie. Niniejsza Prognoza korzysta z najnowszego raportu: *Ocena jakości powietrza w województwie lubelskim za rok 2011*. W dniu 18 października 2012 Rady Miasta Lublin przyjęła *Program Ograniczania Niskiej Emisji* (Uchwała 599/XXIV/2012), który zakłada udzielanie 50% dotacji dla projektów likwidacji źródeł niskiej emisji (kotłownie domowe) w granicach miasta. Dane pomiarowe obrazujące jakość powietrza atmosferycznego w Lublinie przedstawiają się następująco.

Dwutlenek siarki

W Lublinie dopuszczalne stężenia dwutlenku siarki (1 godz. i 24-godz.) nie są przekraczane. Według wyników pomiarów automatycznych prowadzonych przy ul. Obywatelskiej. Stężenie średnie roczne SO_2 wynosiło $6,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Nie występowały wartości stężeń 1 godz. i 24 godz. wyższe od dopuszczalnych. Maksymalne stężenia wynosiły: jednogodzinne – $93,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (**26,7%** poziomu dopuszczalnego), a dwudziestoczterogodzinne – $40,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (**32,1%** poziomu dopuszczalnego).

Dwutlenek azotu

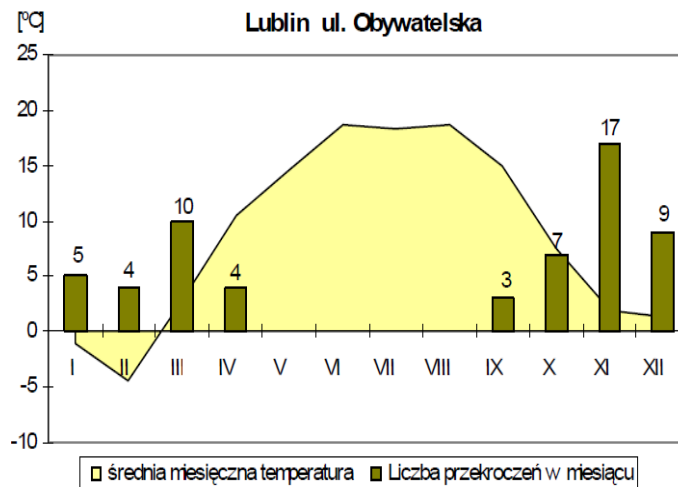
Dopuszczalne stężenie dwutlenku azotu (1 godz. i średnioroczne) sprawdzono na podstawie wyników pomiarów automatycznych prowadzonych przy ul. Obywatelskiej. Stężenie średnie roczne wynosiło $22,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$, co stanowi **56,5% stężenia dopuszczalnego**. Najwyższe stężenie jednogodzinne wynosiło $254,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (ok. 127,3 % dopuszczalnego), wystąpiło 8 listopada 2011 r., było jedynym przekroczeniem dopuszczalnej częstości przekraczania dopuszczalnego poziomu w roku kalendarzowym.

Pył zawieszony PM 10

W Lublinie następują znaczne przekroczenia emisji pyłów, co ma ewidentny związek ze znaczną ilością domowych kotłowni istniejących w starej części miasta, a szczególnie na ul. Lubartowskiej i do niej przylegających. W tym kontekście bliskość punktu pomiarowego (ul. Obywatelska, gdzie znajduje się WIOŚ oraz punkt pomiarowy sąsiaduje z ul. Lubartowską) mógł mieć znaczący wpływ na wyniki.

A są one niepomysłne dla Lublina: miasto zostało zaliczone do kategorii C. Uzyskane w pomiarach stężenia pyłów mierzonych w opadzie 24-godzinnym przekraczały wartość przez 59 dni, podczas gdy norma dopuszcza przekroczenia przez maksymalnie 35 dni rocznie.

Ryc. 5. Przekroczenia pyłu PM10 na tle warunków termicznych w Lublinie w 2011r.

Źródło: Ocena Jakości Powietrza w Województwie Lubelskim za 2011 rok, WIOŚ w Lublinie. Lublin, marzec 2012 r.

Pył zawieszony PM 2,5

W Lublinie dotrzymanie stężeń średnich rocznych sprawdzono na podstawie serii wyników pomiarów prowadzonych przy ul. Śliwińskiego. Stężenie średnie roczne wynosiło 23,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, co stanowi 92,8% stężenia dopuszczalnego. W tym parametrze miasto Lublin zaliczono do klasy A.

Benzen

Powyższa wartość została obliczona z zimowych miesięcy, które charakteryzują się wyższymi stężeniami w roku. W latach 2009 – 2010, stężenia średnie roczne na stacjach pomiarowych w Lublinie wynosiły 2,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, co stanowiło 50% wartości dopuszczalnej. Biorąc powyższe pod uwagę oraz analizę wielkości emisji z terenu Lublina w latach 2009 – 2011 szacuje się, że w 2011 r. wartość dopuszczalna dla benzenu została dotrzymana.

2.4.1.2. Zagrożenie hałasem

W zakresie **ochrony przed hałasem** opracowywane są co pięć lat mapy zagrożenia hałasem, które następnie są podstawą do tworzenia w kolejnym roku, obowiązującego również 5 lat programu ochrony przed hałasem. Program Ochrony środowiska przed hałasem na miasta Lublin został uchwalony trzy lata temu (Uchwała 594/XXIX/2009 z dnia 19 lutego 2009).

Do 30 listopada 2012 ma być opracowana nowa mapa zagrożenia hałasem, która będzie podstawą w kolejnym roku do tworzenia kolejnej wersji programu.

2.4.2. Ochrona powierzchni ziemi i gospodarka odpadami

2.4.2.1. Zanieczyszczenie gleb

W roku 2010 Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Lublinie wykonała okresowe badanie jakości gleby i ziemi miasta Lublina (*autorka: Ewa Suska-Jakubczak*). W ramach badań w sumie z terenu miasta pobrano 12 próbek pomiarowych. W badanych próbkach zakres pH gleby kształtował się ona poziomie 7,35 (Muzeum Wsi Lubelskie) do 7,72 (ROD Podzamcze) Gleba we wszystkich wytypowanych punktach posiada odczyn zasadowy. Wapnowanie jest zbędne.

Próbki przebadano także pod kątem zawartości metali ciężkich (Cd, Pb, Ni, Zn, Cu, Cr). Stwierdzono przekroczenia wartości kadmu w dwóch próbkach pobranych na terenie Rodzinnego Ogrodu Działkowego Podzamcze. Wartość dopuszczalna stężenia kadmu w warstwie 0-0,4, wynosi 4 mg/kg s.m. W próbkach z tego terenu odnotowano wyniki na poziomie 5,73 do 6,01 mg/kg s.m). W pozostałych próbkach nie stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych.

2.4.2.2. Gospodarka odpadami

W lipcu 2004 r. Rada Miasta Lublina uchwałą nr 468/XXI/2004 przyjęła **Plan Gospodarki Odpadami dla miasta Lublina**. Masa odpadów komunalnych wytwarzanych rocznie w Lublinie wynosi około 110 tys. ton (a więc 317 kg/osobę rocznie), w tym:

- Około 35 tys. ton - masa odpadów poddanych odzyskowi i recyklingowi,
- Około 75 tys. ton - masa odpadów skierowanych na składowisko.

Obecnie w Lublinie trwają prace nad nowym systemem gospodarki odpadami. Jego podstawowe cele, to:

- objęcie wszystkich mieszkańców systemem gospodarki odpadami komunalnymi
- ograniczenie składowania odpadów, upowszechnienie segregacji „u źródła”, zwiększenie recyklingu i odzysku odpadów
- likwidacja nielegalnych praktyk pozbywania się odpadów, w tym tworzenia „dzikich wysypisk”, spalania w piecach,
- organizacja systemu i zarządzanie nim spoczywa na gminie
- gmina przejmuje kontrolę nad przepływem środków finansowych związanych z gospodarowaniem odpadami

System selektywnej zbiórki odpadów w Lublinie będzie przewidywał segregowanie u źródła następujących frakcji odpadów:

- Frakcja sucha: papier, metal, tworzywa sztuczne, szkło (do dalszego sortowania i recyklingu),
- Odpady zielone: trawa, liście, gałęzie, choinki itp..
- Odpady niebezpieczne: baterie, akumulatory, świetlówki, pozostałości farb, tuszy, środki ochrony roślin, chemia gospodarcza itp.
- Meble i inne odpady wielkogabarytowe

- Odpady budowlane i rozbiórkowe: beton, gruz betonowy, gruz ceglany, materiały ceramiczne, szkło okienne, drewno, papa
- Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny
- Zużyte baterie i akumulatory
- Przetworzone leki i chemikalia
- Zużyte opony z samochodów osobowych, motocykli, skuterów

2.4.3. Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych

W zakresie gospodarki wodno-ściekowej podstawowym, obowiązującym dokumentem jest *Plan przedsięwzięć rozwojowo-modernizacyjnych urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych MPWiK Sp. z o.o. w Lublinie na lata 2012-2015*. (Uchwała nr 239/XIV/2011 Rady Miasta Lublin z dnia 20 października 2011) Dokument jednak nie zawiera jednak informacji o stanie środowiska, a jedynie o samych planach inwestycyjnych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

2.5. Obszary i obiekty prawnie chronione

2.5.1. Gatunki chronione i pomniki przyrody

W granicach administracyjnych miasta stwierdzono występowanie 24 gatunków chronionych (w tym 16 gatunków pod ochroną ścisłą i 8 gat. pod częściową) oraz 33 Pomniki Przyrody.

2.5.1.1. Gatunki objęte ochroną ścisłą:

- miłek wiosenny *Adonis vernalis* - murawa kserotermiczna zbocza doliny Bystrzycy w północno-wschodnim rejonie miasta
- powojnik prosty *Clematis erecta* – Park Akademicki ul. Sowińskiego,
- rojownik pospolity *Joribarba sobolifera* – las sosnowy Rudki,
- rokitnik zwyczajny *Hippophae rhamnoides* – róg ul. Spółdzielczości Pracy i ul. Do Dysa,
- wiśnia karłowata *Cerasus fructicosa* - murawy kserotermiczne na zboczach wcięć drogowych Dzbenina i Rudnika,
- zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris* - murawa kserotermiczna na lessowym zboczu w pobliżu cegielni w Woli Sławińskiej i na zboczach cmentarza żydowskiego,
- barwinek pospolity *Vinca minor* - las sosnowy „Rudki”,
- gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis* - las dębowo – sosnowy „Stary Gaj”,
- kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine* - las sosnowo – dębowy „Dąbrowa”,
- lilia złotogłów *Lilium martagon* – las dębowo-sosnowy „Stary Gaj” i las sosnowo-dębowy „Dąbrowa”,

- naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora* - las dębowo – sosnowy „Stary Gaj”,
- orlik pospolity *Aquilegia vulgaris* - las sosnowo – dębowy „Dąbrowa”,
- parzydło leśne *Aruncus sylvestris* – lessowy wąwóz w rejonie Stasina, las dębowo-sosnowy „Stary Gaj”,
- śnieżyczka przebiśnieg *Galantus nivalis* - las dębowo – sosnowy „Stary Gaj”,
- wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum* - fragment grądu na obniżeniu torfowiska (Kolonja Węglinek), las Stary Gaj,
- podkolan biały *Platanthera bifolia* - las dębowo – sosnowy „Stary Gaj”,

2.5.1.2. Gatunki objęte ochroną częściową

- pierwiosnek lekarski *Primula veris* - murawa kserotermiczna zbocza w pobliżu cegielni w Woli Sławińskiej, w Starym Gaju, w lesie Dąbrowa,
- kalina koralowa *Viburnum opulus* - wąwóz w grądowym lesie w Stasinie Polnym,
- konwalia majowa *Convallaria majalis* - wąwóz w grądowym lesie w Stasinie Polnym, w Starym Gaju i w Dąbrowie,
- kopytnik pospolity *Asarum europaeum* - obrzeże torowiska w Kolonii Węglinek, w Starym Lesie i w Dąbrowie,
- paproć zwyczajna *Polypodium vulgare* - pomiędzy olsem a lasem sosnowym Rudki,
- kruszyna pospolita *Frangula alnus* - lasy,
- przytulia wonna *Galium odoratum* - Dąbrowa, Stary Las,
- wilżyna ciernista *Ononis spinosa* - Majdan Wrotkowski, dolina Bystrzycy.

2.5.1.3. Pomniki Przyrody

- dąb szypułkowy obw. 385 cm - cmentarz przy ul. Lipowej,
- dąb szypułkowy obw. 290 cm - Stary Gaj
- dąb szypułkowy obw. 306 cm - ul. Sławinkowska – pas drogowy,
- dąb szypułkowy obw. 345 cm - ul. Kraśnicka, przy posesji 2a,
- dąb szypułkowy obw. 360 cm - Al. Kraśnicka 118, park „Węgliń” części zach.
- dąb szypułkowy obw. 270 cm - Al. Kraśnicka 118, park „Węgliń” w części
- dąb szypułkowy obw. 430 cm - ul. Chmielna 1, Klinika Okulistyczna
- dąb szypułkowy obw. 280 cm - ul. Chmielna 1, Klinika Okulistyczna
- 2 dęby szypułkowe obw. 317 i 296 cm - Plac Litewski,
- 2 dęby szypułkowe obw. 346 i 307 cm - ul. Sławinkowska – pas drogowy,
- 27 dębów szypułkowych obw. 120 – 300 cm - wzdłuż ogrodzenia POD „Węglinek”,
- dąb bezszypułkowy odm. nieszyp. obw. 175 cm - Krak. Przedm. skwer przy Sądzie,
- dąb burgundzki obw. 230 cm. - zespół pałacowo – parkowy w Abramowicach,
- jesion wyniosły obw. 410 cm - Jakubowice Murowane, zespół pałacowy,

- jesion wyniosły obw. 340 cm - ul. Trzeźniowska 42, posesja,
- kasztanowiec biały obw. 380 cm - ul. Krzywa 1 przy Kościele p.w. Św. Mikołaja,
- kasztanowiec biały obw. 360 cm - ul. Staszica 16, teren szpitala,
- kasztanowiec zwyczajny obw. 280 cm - Krak. Przedm. skwer przy Sądzie,
- topola biała obw. 610 cm - Ogród Saski, pód. część,
- topola czarna – Plac Litewski,
- lipa drobnolistna obw. 405 cm - ul. Biernackiego, teren szpitala, przy kaplicy,
- lipa drobnolistna obw. 365 cm – Krak. Przedm. skwer przy Sądzie,
- 3 lipy drobnolistne obw. 480 – 250 cm - posesja przy ul. Jaśminowej 16,
- 10 lip drobnolistnych obw. 460 – 250 cm - posesja przy ul. Trzeźniowskiej 42,
- dwa szpalery lip 35 szt. i 15 szt. obw. 470 – 120 cm - Ośrodek „Marina” nad Zalewem,
- 2 szakłaki pospolite obw. 92 i 130 cm - ul. Bernardyńska, ZS Ekonomiczna,
- 3 miłorzęby japońskie obw. 260 cm - ul. Lipowa, przed cmentarzem,
- modrzew polski obw. 290 cm - Jakubowice Murowane, zespół pałacowy,
- wiąz polny obw. 330 cm - Jakubowice Murowane, zespół pałacowy,
- 2 klony pospolite obw. 267 i 254 cm - Plac Litewski,
- miłorzęb japoński obw. 253 cm - zespół pałacowo – parkowy w Abramowicach,
- miłorzęb japoński obw. 112 cm - posesja przy ul. Trzeźniowskiej 42,
- 6 buków zwyczajnych obw. 480 – 170 cm - Al. Raclawickie 44, jednostka wojskowa.

2.5.2. Obszary chronione

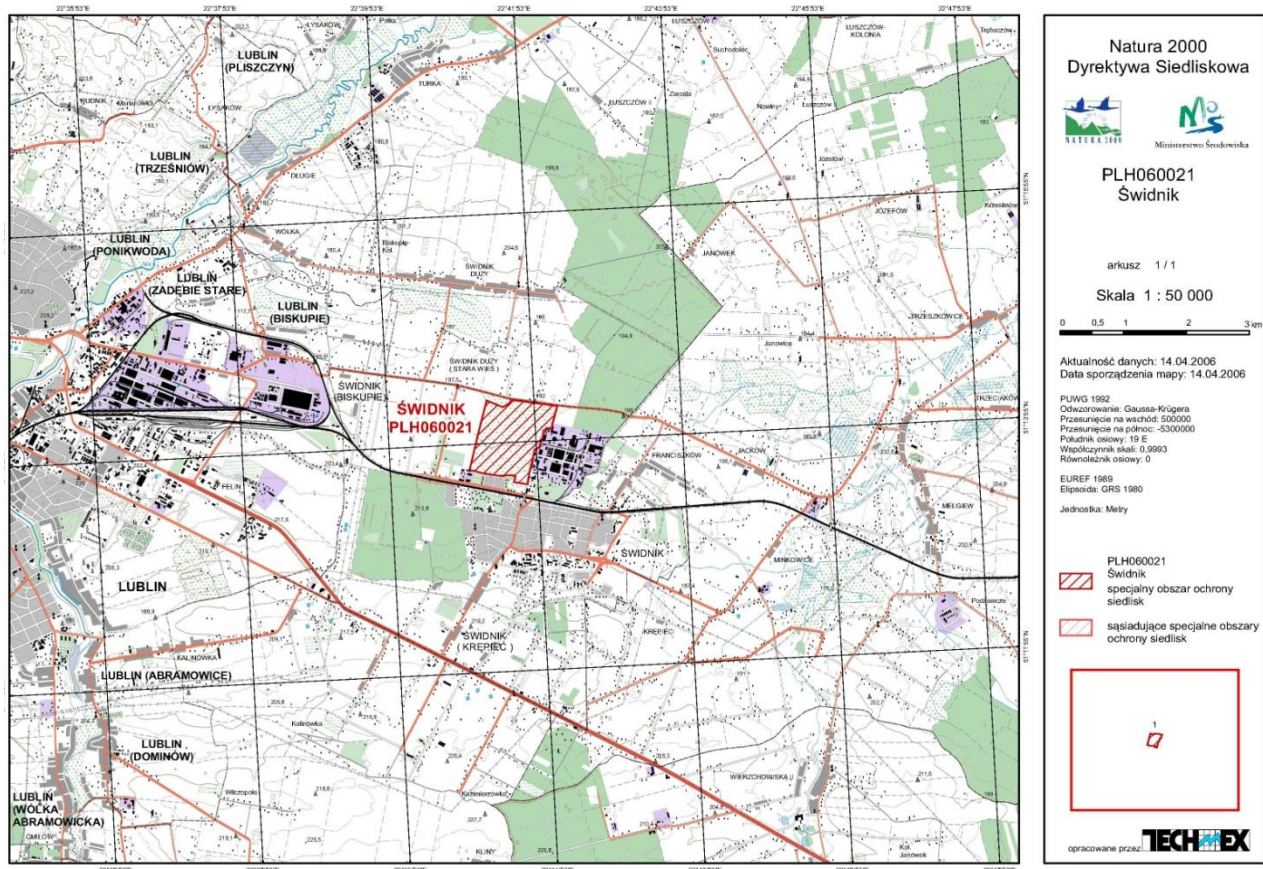
2.5.2.1. Obszary NATURA 2000

Na terenie lublina **nie występują obszary NATURA 2000**. Obszary takie nie graniczą także bezpośrednio z miastem. Najbliższe dwa obszary NATURA 2000 to:

1. Obszar **Świdnik** (kod PLH060021) o pow. 122,8 ha., położony na Wyżynie Lubelskiej, na płaskowyżu Świdnickim. Jest to trawiasta płyta lotniska o długości 1240 m (północ – południe), szerokości 1000 m (wschód – zachód). Jest to najliczniejsza z siedmiu zwartych kolonii susła perełkowanego (*spermophilus suslicus*) w Polsce. Teren lotniska jest minimalnie nachylony w kierunku północnym. Trawiasta powierzchnia lotniska jest w sposób ciągły konserwowana (wyrównywane są nierówności i podsiewana jest trawa). Całość lotniska koszona jest dwukrotnie, natomiast pasy startowe – sześciokrotnie w ciągu roku. Stanowisko nie jest objęte żadną z ustawowych form ochrony.

Ryc. 6. Obszar Świdnik (kod PLH060021)

Źródło GDOS

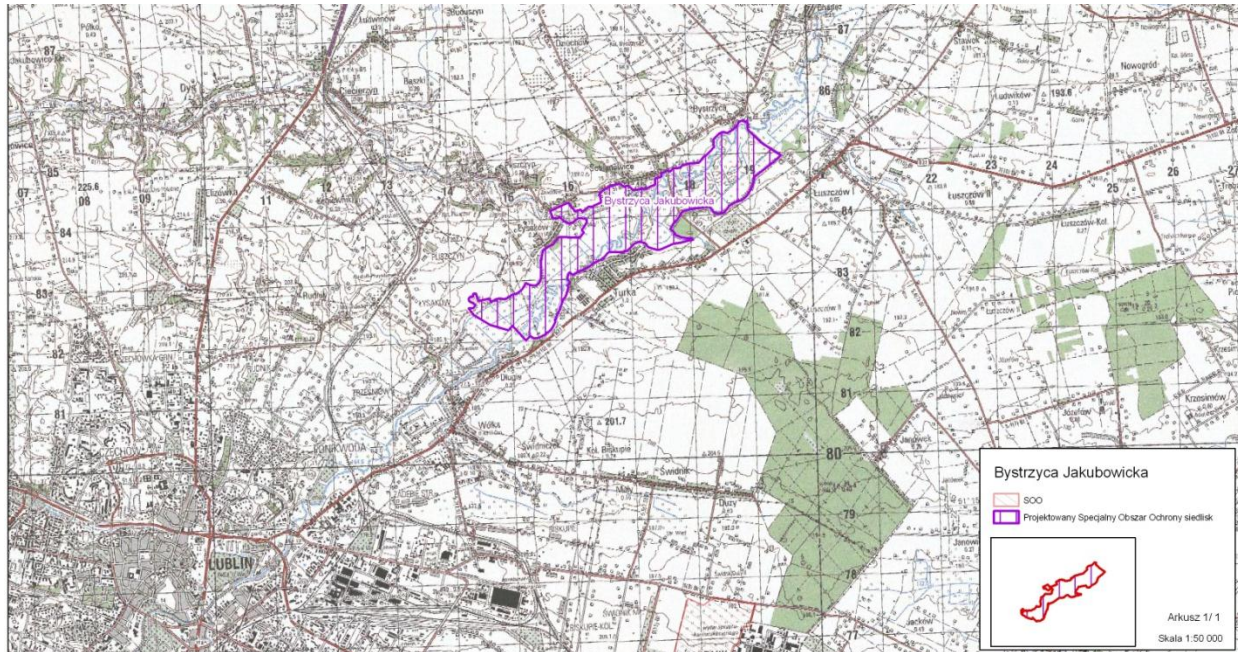
Foto: Krzysztof Próchnicki. Zdjęcia udostępnione na stronie <http://www.airport.lublin.pl/chronimy-susla-perelkowanego/>

- Obszar **Bystrzyca Jakubowicka** (kod PLH060096) o pow. 456,2 ha. Ostoja położona jest na Wyżynie Lubelskiej, na północny wschód od miasta Lublina. Obejmuje fragment doliny Bystrzycy, przyściowy odcinek doliny Ciemiegi wraz z widłami obu rzek, a także fragmenty stoków dolin. Bystrzyca Jakubowicka jest ważną ostoją staroduba łąkowego (*Ostericum palustre*) z wysoką liczebnością, jedną z najwyższych w województwie. Ponadto obszar jest ważnym siedliskiem dla populacji czterech gatunków motyli z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Liczebność ich populacji również należy do największych w woje-

wództwie lubelskim. Na terenie obszaru znajduje się ponadto stanowisko kumaka nizinnego. Obszar ostoi pokryty jest przez sześć rodzajów siedlisk z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Największe znaczenie mają tu łąki zmiennowilgotne i niżowe łąki użytkowane ekstensywnie, będące siedliskiem staroduba łąkowego, a ponadto murawy kserotermiczne.

Ryc. 7. Obszar Bystrzyca Jakubowicka (kod PLH060096)

Ryc. 8. Obszar PLH060096: typy siedlisk wg Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG

Kod	Nazwa siedliska	% pokrycia	Stopień reprezen.	Względna powierzchn	zachow. Stan	ogólna Ocena
3150	Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympeion, Potamion	0,44	C	C	B	C
6120	Cieplolubne, śródłądowe murawy napiaskowe (Koelerion glaucae)	0,01	D			
6210	Murawy kserotermiczne (Festuco-Brometea) - priorytetowe są tylko murawy z istotnymi stanowiskami storczyków	0,21	B	C	B	C
6410	Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (Molinion)	4,51	B	C	B	C
6430	Ziółorośla górskie (Adenostyilon alliariae) i ziółorośla nadrzeczne (Convolvuletalia sepium)	1,00	D			
6510	Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (Arrhenatherion elatioris)	71,24	B	C	B	B
91E0	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnion)	2,46	D			

Źródło: GDOS

Status ochronny obszaru Bystrzyca Jakubowicka:

- 1) Trzy pomniki przyrody, chroniące płaty murawy kserotermicznej ze stanowiskiem miłka wiosennego (*Adonis vernalis*) zlokalizowane na skarpie rzeki Bystrzycy w pobliżu wsi Łysaków
- 2) Projektowany rezerwat przyrody „Łysa Góra” pod wsią Sobianowice o powierzchni 1,0 ha, mający na celu ochronę cennych płatów murawy kserotermicznej ze stanowiskiem kosańca bezlistnego (*Iris aphylla*).
- 3) Projektowany rezerwat stepowo-krajobrazowy „Skarpa Jakubowicka” o pow. ok. 20 ha

- 4) Projektowany rezerwat przyrodniczo-krajobrazowy „Derkaczowi Łąki” o pow. ok. 150 ha.

2.5.2.2. Rezerваты istniejące

Rezerwat „STASIN” – o powierzchni 24,40 ha, utworzony w 1981 r. w celu ochrony stanowiska brzozy czarnej (ok. 188 sztuk) występującej wraz z brzozą brodawkowatą, domieszką osiki, grabu, lipy i dębu. W runie z roślin chronionych występuje: wawrzynek wilczytoko, parzydło leśne, lilia złotogłów, podkolan zielonawy, gnieźnik leśny. Z grzybów chronionych – sromotnik bezwstydnny. Występuje tu również 19 gat. ptaków chronionych (np. grubodziób, muchówka żałobna, dzięcioł duży, wilga).

2.5.2.3. Rezerваты projektowane

„GÓRKI CZECHOWSKIE” – pow. 21,4 , otulina 42,5 ha, rezerwat o statusie florystyczno – krajobrazowym, położony na terenie byłego poligonu wojskowego. Występują tu mozaiki muraw kserotermicznych, pastwiskowych, zaroślowych i synantropijnych. Wśród 222 gat. roślin zielnych wyróżnić można 44 gat. drzew i krzewów, 11 gat. mszaków i 13 gat. porostów. Znajduje się tu również największe w woj. lubelskim skupisko roślin leczniczych – aż 168 gatunków. Gatunki objęte całkowitą ochroną – zawilec wielkokwiatowy, ochroną częściową – kalina koralowa i centuria pospolita. Na tym obszarze znajduje się również 9 gat. rzadkich: pięciornik biały, rutewka mniejsza, dzwonek boloński, bukwica zwyczajna, koniczyna rutewkowata, dzwonek syberyjski. Faunę reprezentuje 5 gat. ssaków (również nietoperze – w pozostałościach umocnień wojskowych), 28 gat. ptaków (np. grzywacz, wilga, piecuszek, pliszka żółta, szczygieł, makolągwa) oraz 1 gat. gada (jaszczurka zwinka). Ponadto teren ten posiada walory naturalnego krajobrazu Wyżyny Lubelskiej jako jedyny w mieście.

„SKARPA JAKUBOWICKA” – pow. ok. 20 ha, zgłoszony w 1998 r., obejmujący stromą skarpe doliny Bystrzycy wraz z rozcinającą ją ścianką lessową. Występuje tu najokazalsza w województwie populacja miłka wiosennego. Ponadto z roślin kserotermicznych wymienić można: koniczynę pagórkowatą, dziewannę fioletową, skalnicę ziarenkowatą, goździka kartuzka, nawrota lekarskiego, pięciornika białego, smagliczkę kielichowatą, wilżynę ciernistą, zapłonkę brunatną.

2.5.2.4. Użytki ekologiczne

- „GÓRKI CZECHOWSKIE” – leżący wokół projektowanego rezerwatu, siedlisko roślin leczniczych, element korytarza ekologicznego łączącego system przyrodniczy miasta z obszarem chronionego krajobrazu „Dolina Ciemięgi”.
- „DZBENIN” – leżący na zboczach wąwozu przy drodze do Jakubowic Kościelnych, obejmujący murawy kserotermiczne z kilkoma rzadkimi gatunkami (m.in. czosnek winnicowy, pięciornik siedmiokrotny, wiśnia karłowata), obejmujący węzeł dwóch korytarzy ekologicznych: Górki Czechowskie – Dolina Ciemięgi i Górki Czechowskie – Las Dębówka.
- „WOLA SŁAWIŃSKA” - położony na zboczach doliny środkowej Czechówki, obejmuje murawy kserotermiczne w pobliżu cegielni, siedlisko roślin rzadkich (m.in. zawilec wielkokwiatowy, pierwiosnek lekarski, przetacznik ząbkowany, szczodrzeniec ruski).
- „DOLINA BYSTRZYCY” – obejmuje fragment doliny rzeki Bystrzycy powyżej przecięcia jej przez linię kolejową, pomiędzy ulicami: Janowską, Romera i Nałkowskich. pomimo zaśmiecenia tego terenu występuje tu wiele cennych gatunków roślin (np. wilżyna ciernista) i zwierząt (np. derkacz, dzięcioł zielony, krętogłów, słowik szary, świergotek łąkowy, kląskawka, gąsiorek).

- „ZIMNE DOŁY” – lessowe zbocze nad doliną Cieku spod Konopnicy w pobliżu ul. Wojciechowskiej, odcinek korytarza ekologicznego na którym występują zbiorowiska roślin kserotermicznych i rzadkich (np. jastrzębiec baldaszkowaty).
- „WROTKÓW” – kompleks nieużytków położonych pomiędzy dwoma zespołami ogródków działkowych a torem kartingowym. Siedlisko występowania derkacza, przepiórki i kłąskawki.
- „ZADĘBIE” – lessowe zbocze wąwozu u wylotu ul. Jarmarcznej do ul. Zadębie, siedlisko występowania rzadkich roślin: koniczyny pagórkowatej i dziewanny fioletowej.

2.5.2.5. Zespoły przyrodniczo - krajobrazowe

- „UROCZYSKO KRĘŻNICKIE” – obejmuje dolinę Cieku spod Krężnicy wraz towarzyszącymi zastoiskami, olsami, łęgami, wzniesieniami wydmowymi z wrzosowiskami, jałowczyskami i borem chrobotkowym.
- „DOLINA JAKUBOWICKA” – obejmuje dolinę ciągnącą się od toru kolejowego w Rudniku do za- bytkowego zespołu pałacowo – parkowego, w otoczeniu sadów i pól w okresach wilgotnych tworzy się ciek. Zbocza od południowej strony porasta roślinność kserotermiczna (dziewanna fiole- towa, janowiec włosisty, koniczyna pagórkowa, wilżyna ciernista) natomiast wśród zwierząt wy- stępują tu: jaszczurka zwinka, przepiórka, kłąskawka, gąsiorek.

2.5.2.6. Zabytki i obiekty o wartościach kulturowych

1. Do rejestru zabytków do 2007 roku zostało wpisanych 243 obiektów nieruchomych. Wykaz obiektów wpisanych do **rejestru zabytków województwa lubelskiego**:

- zespoły przestrzenne – 5:
  - zespół urbanistyczny Starego Miasta i Śródmieścia,
  - zespół urbanistyczny dawnego cmentarza żydowskiego Białkowskiej Góry, wraz z terenami przyległymi,
  - teren Wzgórza Czwartkowego.
  - Plac Litewski,
  - kamienice i wille – 165.
- budynki publiczne – 24
- obiekty sakralne – 29
- zespoły dworsko- pałacowe – 8
- parki – 2
- mury miejskie – 2
- obiekty przemysłowe – 4
- cmentarze – 4
- most – 1
- zamek – 1
- źródł uliczny – 1
- obóz zagłady – 1
- zespół krajobrazowo- architektoniczny skansenu – 1
- Inne:
  - zabytki archeologiczne,
  - zabytki ruchome.

2. Do wojewódzkiej ewidencji zabytków wpisane są obiekty o walorach kulturowych. Gminna ewidencja zabytków jest w trakcie opracowania, podobnie jak spis obiektów uznanych z dobra kultury współczesnej (stan na czerwiec 2010r). Katalog zasobów kulturowych miasta Lublina z 1999 roku, opracowany przez M. Stasiaka dla potrzeb Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Lublina, obejmuje 1812 obiektów począwszy od relikwów archeologii a skończywszy na obiektach ruchomych i niematerialnych dobrach kultury.
3. Obiekty wpisane na Listę Dziedzictwa Europejskiego związanych historycznie z zawarciem w 1569 r. Unii Polsko-Litewskiej zwanej Unią Lubelską – jako symbol europejskich idei integracyjnych (17 kwietnia 2007 r.). Kaplica Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim, Pomnik Unii Lubelskiej Kościół pw. św. Stanisława i Klasztor OO. Dominikanów
4. Obszar Pomnika Historii – Rozporządzenie Prezydenta RP z 25.04.2007 r. (Dz.U. 2007 nr 86; poz. 57)

2.5.2.7. Walory krajobrazu

W zakresie krajobrazu kulturowego Lublina istotnym opracowaniem jest *Studium Wartości Widokowych miasta Lublin*. Studium jest dostępne na witrynie Urzędu Miasta, ale dotychczas nie zostało przyjęte uchwałą rady jako oficjalny dokument o charakterze regulacyjnym, czy intencyjnym.

Ryc. 9. Przykładowe panoramy lubelskiego Starego Miasta – wartości krajobrazowe

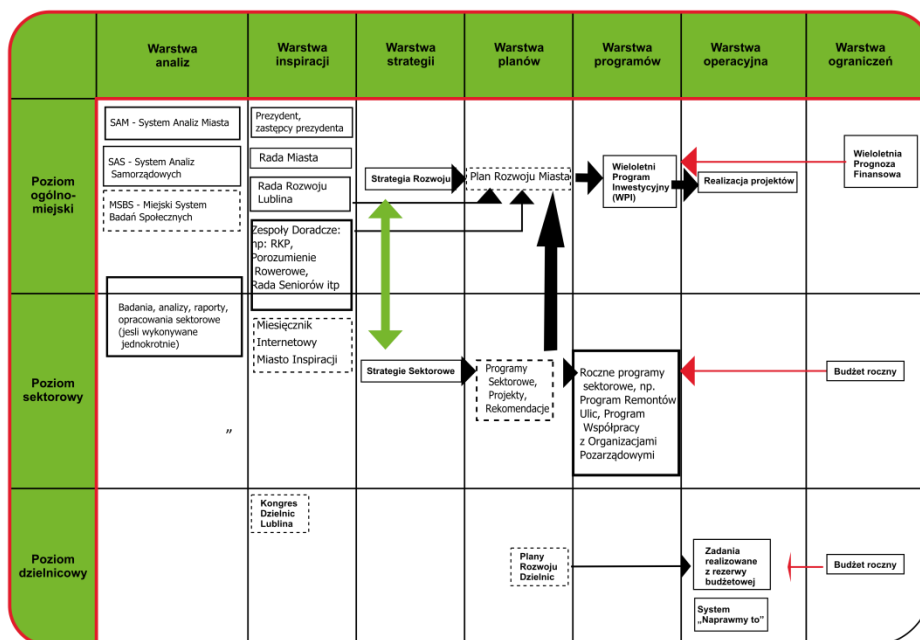
Źródło: Waldemar Marzęcki, Paweł Rubinowicz, Klara Czyńska: „Studium wartości widokowych miasta Lublin”

3. Analizowany projekt Strategii: treść i powiązania z innymi dokumentami

3.1. Uwagi ogólne

Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013 – 2020 jest dokumentem znacznie odbiegającym strukturą od najczęściej spotykanych opracowań strategicznych dla miast i w tym sensie można uważać ją za opracowanie nowatorskie. Ubocznym skutkiem tego stanu jest jednak niemożność mechanicznego zastosowania do omawiania tej Strategii standardowych narzędzi i metod. Toteż zamieszczona poniżej analiza nie trzyma się metod standardowych ale raczej podąża za rzeczywistą strukturą Strategii i omawia te jej elementy, w których faktycznie zawarte są ustalenia mające potencjalny wpływ na środowisko. Szczególnie istotny jest tu System Wdrażania Strategii zawarty w załączniku nr 1. Koncepcja krzyżujących się poziomów (odpowiadających różnym skalom terytorialnym działań, od ogólnomiejskiej, do ściśle sąsiedzkiej), i warstw (odpowiadających z kolei poszczególnym etapom procesu planowania i zarządzania miejskiego) przedstawia poniższy schemat.

Ryc. 10. Schemat Systemu Wdrażania Strategii: poziomy i warstwy

Legenda

- ?? Nowe postulowane przez system wdrażania narzędzia zarządzania
- Kierunek przepływu uzgodnień/projektów
- ↔ Konieczność zachowania zgodności mechanizmów w strategiach sektorowych ze strategią ogólną
- ← Ograniczenia budżetowe dla skali wydatków

Źródło Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020

Poziom wartości i celów strategicznych jest w omawianej Strategii opisany kategoriami na tyle ogólnymi, że byłoby niecelowe (a prawdopodobnie także niemożliwe) wskazanie na tym poziomie konkretnych skutków dla środowiska, jakie przyniosłoby urzeczywistnianie wartości strategicznych i osiągnięcie celów. Jednak można i trzeba ocenić poziom zgodności deklarowanych w Strategii wartości i celów z generalnymi zasadami ochrony środowiska i konstytucyjną zasadą zrównoważonego rozwoju.

Podobny charakter mają zapisy rozdziału 6 Strategii *Obszary inspiracji*, gdzie Strategia definiuje osiemnaście obszarów tematycznych, z których mogą płynąć inspiracje dla podejmowanych i realizowanych działań. Również na tym poziomie można ocenić poziom zgodności deklarowanych w Strategii obszarów inspiracji z generalnymi zasadami ochrony środowiska i konstytucyjną zasadą zrównoważonego rozwoju.

Wykaz **konkretnych przedsięwzięć, których realizacja może znacząco oddziaływać na środowisko**, zawiera dopiero opis poszczególnych celów strategicznych na stronach 24 - 68, a powtarza je załącznik nr 3 *Obecne i planowane Działania...* To na tym – wykonawczym – poziomie należy dokonać głównie oceny oddziaływania na środowisko procesu wdrażania Strategii.

Niniejsza Prognoza musi się więc odnieść szczegółowo do trzech elementów strategii:

- a) Zadeklarowanych **wartości** (wizji, misji, obszarów rozwojowych) i **celów** strategicznych, oraz wskazanych w rozdziale 6 **obszarów inspiracji**,
- b) do **systemu wdrażania strategii**, zawartego w Załączniku nr 1,
- c) do wykazu planowanych **działań strategicznych**, i składających się na nie zadań i podzadań.

3.2. Wizja, misja, obszary rozwojowe, cele, obszary inspiracji

3.2.1. Treść zapisów Strategii

Poziom wartości strategicznych zapisany w analizowanej Strategii jest zapisany w sposób nietypowy. Po zadeklarowaniu **wizji strategicznej** i **misji miasta**, Strategia ustanawia cztery **obszary rozwojowe** (oznaczone kolejnymi wielkimi literami i nazwane bardzo ogólnymi hasłami). W ramach których z kolei wyznacza dopiero **cele strategiczne** (oznaczone literą i cyfrą).

- Z metodycznego punktu widzenia *wizja, misja i obszary rozwojowe*, to deklaracje wartości strategicznych, opisują, co chcemy osiągnąć.
- Z kolei *cele i obszary inspiracji* ustanawiają podstawy wdrażania Strategii. Stanowią one podstawę tworzenia warstwy wykonawczej strategii (choć same jeszcze warstwą wykonawczą nie są) w ten sposób, że cele (i wskaźniki ich osiągnięcia) są punktem odniesienia dla konkretnych zadań warstwy wykonawczej, a obszary inspiracji stanowią kontekst podpowiadający sposoby formułowania tych zadań.

Uporządkowana tabelarycznie struktura wartości i celów Strategii przedstawia się następująco:

Ryc. 11. Porządek wartości, celów i obszarów inspiracji

Wizja	Lublin miastem inspiracji
Misja	Misją Lublina jest tworzenie warunków i zdobywanie najlepszej wiedzy w celu: zaspokajania i rozwoju potrzeb mieszkańców Lublina i innych jego interesariuszy oraz realizacji i rozwoju dla dobra wspólnego ich talentów i twórczego potencjału.
Obszary rozwojowe	Cele strategiczne
A. Otwartość	A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina
	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych
	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej
	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych
B. Przyjazność	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej
	B.2. Zwiększenie komfortu życia
	B.3. Dbłość o kulturę przestrzeni
	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego
	B.5. Podnoszenie jakości edukacji
	B.6. Partycypacja społeczna
C. Przedsiębiorczość	C.1. Rozwój sektora przemysłu
	C.2. Rozwój sektora usług
	C.3. Kultura przedsiębiorczości
	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych
D. Akademickość	D.1. Umiędzynarodowienie uczelni
	D.2. Symbioza z otoczeniem
	D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego
	D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie
Obszary inspiracji	
1.	Rozwój zrównoważony
2.	Zamożność i spełnienie
3.	Nowa wyobraźnia rozwoju
4.	Nowy urbanizm
5.	Nadzieje i zaufanie
6.	Marka gospodarcza miasta
7.	„Miasto 2.0”
8.	Dziedzictwo jako szansa
9.	700-lecie lokacji Lublina
10.	Eksperyment i zabawa
11.	Kultura szeroka
12.	Partycypacja społeczna
13.	Grupy kreatywne
14.	Innowacje społeczne
15.	Społeczna odpowiedzialność biznesu
16.	Ekosystemy biznesu
17.	Kompetencje wschodnie
18.	Partnerstwo z Regionem

Źródło: opracowanie własne

3.2.2. Zgodność z zasadami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju

3.2.2.1. Wizja strategiczna

Wizja strategiczna *Lublin – miastem inspiracji* jest **neutralna** w stosunku do zasad ochrony środowiska, oraz zasady zrównoważonego rozwoju. Nie generuje także pośrednio żadnych kierunków działania, o których możnaby na tym etapie przesądzić stanowczo, że będą negatywnie oddziaływać na środowisko.

3.2.2.2. Misja Lublina

Misja miasta:

Misją Lublina jest tworzenie warunków i zdobywanie najlepszej wiedzy w celu:

- *zaspokajania i rozwoju potrzeb mieszkańców Lublina i innych jego interesariuszy oraz*
- *realizacji i rozwoju dla dobra wspólnego ich talentów i twórczego potencjału.*

jest neutralna w stosunku do zasad i celów ochrony środowiska i nie generuje wprost żadnych kierunków działania, o których możnaby na tym etapie przesądzić, że będą negatywnie oddziaływać na środowisko. Misja zawiera deklarację niejednoznaczną w stosunku do zasady zrównoważonego rozwoju: jest w całości ukierunkowana na „potrzeby mieszkańców” i nie wymienia żadnych środowiskowych ograniczeń realizacji tych potrzeb. Także w opisie rozumienia misji na str. 22 brak odwołań do celów ochrony środowiska i zasady zrównoważonego rozwoju (choć wspomniana jest sama zasada zrównoważenia i trwałości systemu miejskiego).

REKOMENDACJA: należy uzupełnić opis misji na stronie 22 Strategii o wyraźną deklarację, że wśród potrzeb „innych interesariuszy” Lublin dostrzega także potrzeby przyszłych pokoleń.

3.2.2.3. Obszary rozwojowe

Zadeklarowane w Strategii obszary rozwojowe: *otwartość, przyjazność, przedsiębiorczość i akademickość* są **neutralne** w stosunku do zasad ochrony środowiska, oraz zasady zrównoważonego rozwoju. Nie generują także pośrednio żadnych kierunków działania, o których można by na tym etapie przesądzić stanowczo, że będą negatywnie oddziaływać na środowisko.

3.2.2.4. Cele strategiczne

Strategia deklaruje osiemnaście celów strategicznych. Żaden z nich nie odnosi się wprost do środowiska. Pośrednio działań prośrodowiskowych można się spodziewać w celach: A1 (zrównoważony transport), B1 (infrastruktura ochrony środowiska), C1 i C2 („zielona” gospodarka), oraz D1 i D2 (rozwój nauki i edukacji na rzecz środowiska). Żaden z celów strategicznych nie generuje pośrednio kierunków działania, o których można by na tym etapie przesądzić stanowczo, że będą negatywnie oddziaływać na środowisko.

3.2.2.5. Obszary inspiracji

Pierwszym obszarem inspiracji, wymienionym w Strategii, jest **zrównoważony rozwój**. Tak wysokie usytuowanie zasady dbałości o trwałość (*sustainability*) i zrównoważenie rozwoju Lublina, napawa optymizmem. Także w innych obszarach inspiracji: (3) *nowa wyobraźnia rozwoju*, (4) *nowy urbanizm*, (12) *partycypacja społeczna* oraz (15) *społeczna odpowiedzialność biznesu* zapowiadają pośrednio podejście prośrodowiskowe, uwrażliwione na cele ochrony środowiska i zasadę zrównoważonego rozwoju.

Natomiast w obszarze inspiracji (16) pojęcie *ekosystemu* jest użyte wyłącznie w sensie metaforycznym i nie odnosi się on do celów ochrony środowiska.

3.3. Planowane przedsięwzięcia wykonawcze

Poszczególnym celom Strategii przyporządkowane są działania wykonawcze. Przyporządkowanie to przedstawia poniższa tabela:

Ryc. 12. Układ zadaniowy Strategii: *obszary rozwojowe – cele - działania*

Obszary rozwojowe	Cele strategiczne	Działania strategiczne
A. OTWARTOŚĆ	A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.1.1. Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi A.1.3. Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina wszystkimi rodzajami transportu (kolej, samochody, rowery) A.1.4. Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej
	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina A.2.2. Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich A.2.3. Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta A.2.4. Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina A.2.5. Promowanie Lublina w kraju i za granicą
	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.3.1. Kształtowanie postaw sprzyjających współpracy i tolerancji wobec różnorodności we wszelkich działaniach obywatelskich i instytucjonalnych A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością A.3.3. Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską A.3.4. Systemowy rozwój wymiany międzynarodowej dla młodzieży szkolnej
	A.4. Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM) A.4.2. Integracja informacji oraz usług publicznych w celu stworzenia „przyjaznego otoczenia” w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym A.4.3. Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region
B. PRZYJAZNOŚĆ	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego
	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina pod kątem wygody mieszkańców i optymalizacji ruchu oraz innych aspektów zrównoważonego rozwoju układu przestrzennego B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność usług (publicznych i komercyjnych) oraz lokalnych miejsc pracy

		B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych B.2.5. Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta
	B.3. Dbalność o kulturę przestrzeni	B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina B.3.2. Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta B.3.4. Budowanie wrażliwości i odpowiedzialności za jakość przestrzeni i środowiska miejskiego B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta B.3.6. Rozwój, wzmacnianie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta
	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców Lublina w działaniach kulturalnych
	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta) B.5.2. Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście
	B.6. Partycypacja społeczna	B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu”, dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie B.6.2. Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu zbierania, przetwarzania i udostępniania adekwatnych do potrzeb rozwojowych baz danych, generowanych w skalach bliskich mieszkańcom (dzielnice, osiedla), umożliwiającego monitorowanie i koordynację współpracy oraz obserwowanie skutków realizowanych projektów
C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych C.1.2. Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta C.1.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym C.1.4. Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji
	C.2. Rozwój sektora usług	C.2.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług C.2.2. Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie C.2.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora usług w Lublinie i w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym
	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.3.1. Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie, opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości C.3.2. Wspieranie transferu wiedzy do sektora biznesu C.3.3. Promocja potencjału gospodarczego Lublina i Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego
	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	C.4.1. Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych C.4.2. Oddziaływanie na tworzenie postaw aktywności prokreatywnej
AK AD EM IC- KO	D.1. Umiędzynarodowienie uczelni	D.1.1. Wzmocnienie pozycji Lublina jako atrakcyjnego ośrodka kształcenia dla studentów zagranicznych

	D.1.2. Współdziałanie z władzami uczelni na rzecz zwiększenia udziału lubelskich naukowców, nauczycieli i studentów w europejskich i światowych programach wymiany akademickiej D.1.3. Wspieranie uczelni lubelskich w nawiązywaniu i utrzymaniu sieciowych kontaktów międzynarodowych z uczelniami na świecie D.1.4. Współpraca z uczelniami na rzecz podnoszenia poziomu kompetencji studentów w obszarze nauki języków obcych oraz innych metod kształcenia
D.2. Symbioza z otoczeniem	D.2.1. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes D.2.2. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-miasto D.2.3. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-uczelnie
D.3. <i>Genius loci</i> miasta uniwersyteckiego	D.3.1. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o istniejący potencjał kulturalno-edukacyjny D.3.2. Wsparcie akademickich liderów (kadry i studentów) zainteresowanych nadprogramową lub pozaprogramową działalnością edukacyjną D.3.3. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o nową ofertę kulturalno-edukacyjną
D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie	D.4.1. Poznawanie „małej ojczyzny” przez uczniów szkół D.4.2. Wsparcie aktywności liceów i gimnazjów w zakresie zatrzymania talentów w Lublinie D.4.3. Rozwój kontaktów lubelskie szkoły – lubelskie uczelnie D.4.4. Stworzenie unikatowego w Polsce programu wsparcia absolwentów podczas startu na rynku pracy

Źródło: opracowanie własne

W rozdziale 4. w stosunku do każdego z planowanych działań zostaną opisane przewidywane znaczące oddziaływania na środowisko: bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszarów Natura 2000 oraz integralność tych obszarów, a także na środowisko, a w szczególności na: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze i klimat, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat akustyczny, zasoby naturalne, zabytki i dobra materialne, z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy.

3.4. Powiązania z innymi dokumentami strategicznymi

3.4.1. Dokumenty wspólnotowe

- Strategia „Europa 2020” (dokument przyjęty przez Komisję Europejską 3 marca 2010 r. i przez Radę Europy 17 czerwca 2010 r.).

3.4.2. Dokumenty strategiczne poziomu krajowego

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 (projekt z dnia 17 listopada 2011 r.)
[www.zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/dsrk_1_tom_17_listopada_2011_0.pdf].

- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Rady Ministrów Nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.).
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (Uchwała Rady Ministrów Nr 423 z dnia 13 lipca 2010 r.).
- Strategia „Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko. Perspektywa 2020 r.” (przygotowany został projekt Uchwały Rady Ministrów z dnia 17 maja 2012 r.).
- Strategia „Sprawne państwo 2020” (projekt przekazany do konsultacji z dnia 6 kwietnia 2011 r.) [www.msw.gov.pl/portal/pl/715/9063/Sprawne_Panstwo.html].
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2011–2020 (projekt z kwietnia 2012 r.) [www.mon.gov.pl/pliki/File/strategia_obronnosci/SRSBN_RP_projekt.pdf].
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki na lata 2012–2020 „Dynamiczna Polska” (projekt z dnia 17 maja 2012 r.) [www.bip.mg.gov.pl/files/upload/16127/2.PL_MG_MG_KRM_SIEG_w_0.18_20120517.pdf].
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego (projekt dokumentu z dnia 31 lipca 2012 r.) [www.zds.kprm.gov.pl/strategia-rozwoju-kapitalu-ludzkiego].
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011–2020 (projekt dokumentu z 28 marca 2011 r.) [www.ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20110408_Strategia_Rozwoju_Kapitalu_MKiDN_tekst_glowny.pdf].
- Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 (Uchwała Rady Ministrów Nr 278 z dnia 30 grudnia 2008 r.).
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) (projekt dokumentu z dnia 30 marca 2011 r.) [www.transport.gov.pl/files/0/1793988/SRTdo2020rziperspektywdo2030rprojekt.pdf].
- Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r.).
- Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015 (dokument przyjęty przez Radę Ministrów 29.11.2006 r.).

3.4.3. Dokumenty strategiczne poziomu wojewódzkiego

- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020 (przyjęta przez Sejmik Województwa Lubelskiego 4 lipca 2005 r., a następnie zaktualizowana w 2009 r.; dokument ten bazuje na opracowaniu z 2000 roku).
- Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020

- (podstawą trwającego procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006–2020 jest Uchwała Nr VII/86/2011 Sejmiku Województwa Lubelskiego, która określa zasady, tryb i harmonogram prac nad aktualizacją).
- Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019 [www.um.bip.lublin.pl/upload/pliki/POS_lubelskie_z_nr_Uchwaly.pdf]
- *Program Ochrony Powietrza dla Strefy Aglomeracja Lubelska* (uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego nr X/438/08 z dnia 27 października 2008 r.).

4. Analiza oddziaływania na środowisko projektów i działań ujętych w Strategii

Struktura zadaniowa strategii zawiera **64 działania** podporządkowanych 17 celom strategicznym, zgrupowanym w czterech obszarach rozwojowych. W tekście Strategii wymieniono ponadto niektóre zadania (mniejszej jednostki wykonawcze składające się na realizację działań).

Ponieważ w polskim systemie prawa samorządowego Strategii nie są aktami prawa miejscowego (a jedynie *aktami kierownictwa wewnętrznego*), nie tworzą po stronie samorządu zobowiązań prawnych. Zapisy strategii w sensie prawnym należy traktować jako publiczne wyrażenie woli przyszłego zrealizowania danych działań, co jednak w sensie formalnym nie jest tożsame z decyzją administracyjną o przystąpieniu do ich realizacji.

Z tego względu też opisy planowanych działań w Strategii są ogólne i ideowe, nie zawierają parametrów wielkościowych, rozstrzygnięć technicznych, ani danych finansowych. Takie rozstrzygnięcia pojawią się każdorazowo dopiero w momencie przystępowania do realizacji danego działania, w odpowiedniej uchwale rady gminy, zarządzeniu prezydenta miasta, lub decyzji administracyjnej uruchamiającej dane działanie. Na tym etapie dla poszczególnych działań **powstanie obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko**. W odpowiednich raportach z oddziaływania na środowisko poszczególnych przedsięwzięć pojawią się pogłębione oceny oddziaływania.

4.1. Oddziaływania na środowisko poszczególnych działań Strategii

W metodyce prognozowania wpływu na środowisko wyróżnia się cały szereg możliwych oddziaływań na środowisko. Poniżej podano ich definicje³, a następnie dokonano analizy – jakiego rodzaju wpływ na środowisko mogą mieć poszczególne planowane działania i w związku z tym które z nich wymagają wykonania szczegółowych, indywidualnych prognoz oddziaływania dla poszczególnych projektów, które będą realizowane w ich ramach.

Oddziaływanie Bezpośrednie (B)

Powstaje w związku z realizacją i funkcjonowaniem przedsięwzięcia. Najczęściej mają miejsce w bezpośrednim otoczeniu przedsięwzięcia, wyznaczonym przez zasięg prowadzonych robót lub rozprzestrzeniania się emisji. Sporadycznie mogą wykroczyć poza ten zasięg (katastrofa ekologiczna). Zasadniczo przed-

---

³ W przygotowaniu definicji rodzajów oddziaływań oparto się na: 1) art. 51 Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko1 Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 2) Opracowaniu eksperckim: Prognoza oddziaływania na środowisko projektu zmiany planu zagospodarowania przestrzennego woj. Pomorskiego, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku, Słupsk, sierpień 2009 r.

miotem OB są lokalne zasoby środowiska, w tym powietrze atmosferyczne i klimat akustyczny. Skutki identyfikowane są m.in. przez określenie powierzchni przekształconych użytków rolnych lub leśnych, utraconych siedlisk przyrodniczych, wielkość emisji zanieczyszczeń powietrza, natężenia emitowanego hałasu, wprowadzanych do środowiska ścieków, odpadów itp. Precyzyjne ustalenie charakteru i zasięgu wymaga wiedzy o:

- sposobie zagospodarowania terenu, gdzie przedsięwzięcie będzie realizowane,
- technologiach stosowanych w trakcie budowy i późniejszej eksploatacji,
- znajomości docelowych parametrów produkcyjnych,
- przepustowości, przewidzianego obciążenia, itp.

Oddziaływanie bezpośrednie jest na ogół odwracalne - zanika po ustąpieniu czynnika - źródła oddziaływania.

Oddziaływanie Pośrednie (P)

Oddziaływanie pośrednie określane są jako wpływy drugiego, trzeciego stopnia w zależności od tego jak powstają np. spadek zawartości tlenu w wodach rzecznych czy morskich wskutek eutrofizacji związanej z rosnącym zrzutem ścieków, czy wzrost zapadalności na chorobę związaną z emisją zanieczyszczeń.

Zasięg oddziaływań pośrednich może być bardzo rozległy i dotyczyć poza bliskim otoczeniem także obszarów znacznie oddalonych od źródła oddziaływania; Przedmiotem oddziaływań pośrednich mogą być zarówno zasoby lokalne - w tym odległe, jak też zasoby globalne: klimat lub wody morskie. Precyzyjne ustalenie charakteru i zasięgu oddziaływań pośrednich wymaga w przypadku przedsięwzięcia produkcyjnego wiedzy o związkach kooperacji, zaś dla elementów infrastruktury – znajomości całej powiązanej sieci, mierzonych, planowanych i prognozowanych przepływów i natężeń, a także trendów i tendencji o zasięgu globalnym. Inaczej niż OB - oddziaływanie pośrednie nie ustępuje natychmiast po likwidacji czynnika, bodźca, źródła oddziaływania, może być nawet nieodwracalne.

Oddziaływanie Wtórne (W)

Oddziaływanie Wtórne może nastąpić po zakończeniu życia danego projektu/przedsięwzięcia i będzie dotyczyło ewentualnej ingerencji człowieka w powstały ekosystem.

Oddziaływania Skumulowane (X)

Oddziaływanie Skumulowane, to suma skutków realizacji różnych rodzajów działalności i zamierzeń rozpatrywana łącznie, również z oddziaływaniem istniejących wcześniej przedsięwzięć.

Sumarycznie mogą powodować one przewidywalne w rozsądny sposób zmiany zachodzące w danym obszarze, w różnej perspektywie czasowej. Na wystąpienie oddziaływań skumulowanych mogą mieć wpływ przedsięwzięcia same w sobie nie znaczące - jednak łącznie i w interakcji z innymi, występując przez pewien okres czasu lub stale, skutkują zmianami w środowisku; np. planowana droga oddalona od obszaru ochrony ptaków nie musi oddziaływać znacząco na chronione gatunki ptaków, ale łączne pozio-

my hałasu drogowego, hałasu z rozbudowywanego lotniska i terenów portowych mogą powodować już istotne zaburzenia.

Oddziaływanie Krótkoterminowe (K)

Oddziaływanie krótkoterminowe powstają w związku z realizacją przedsięwzięcia, mogą też występować w okresie jego późniejszego funkcjonowania. Oddziaływanie krótkoterminowe najczęściej mają miejsce w relatywnie bliskim otoczeniu przedsięwzięcia, wyznaczonym przez zasięg prowadzonych robót lub rozprzestrzeniania się emisji.

Przedmiotem tego typu oddziaływania są zasoby lokalne, w tym powietrze atmosferyczne i klimat akustyczny; wywoływane są przez ograniczoną liczbę bodźców, których skutki są odczuwalne i ustępują (mogą ustąpić) w momencie ich wystąpienia (silny, jednorazowy hałas, wibracja) bądź w określonym - krótkim - czasie od momentu ich wystąpienia (kilkanaście sekund do kilku dni) np. burzenie metodą wybuchową i opad pyłu, wzmożona emisja pyłów po zdjęciu warstwy ziemi urodzajnej, nasilenie hałasu pochodzące od pracy maszyn budowlanych (kafary, pompy), ruchu środków transportu realizujących dostawy.

Zakłada się, iż po okresie wystąpienia warunki środowiskowe wracają do stanu pierwotnego.

Oddziaływanie Średnioterminowe (Ś)

Oddziaływanie Średnioterminowe - wiążą się także z okresem realizacji przedsięwzięcia oraz jego rozruchu do osiągnięcia pełnej zdolności lub całkowitego wdrożenia technologii, wywołują konsekwencje widoczne, spowodowane są przez znaczną liczbę czynników o różnym charakterze, odczuwalne bezpośrednio lub pośrednio utrzymujące się w okresie od kilku miesięcy do kilku lat od uruchomienia przedsięwzięcia, ustępujące nagle lub stopniowo zanikające np. zajęcie terenu pod budowę, przełożenie odcinka ciekłu na okres budowy, nasilenie hałasu pochodzące od ruchu środków transportu realizujących dostawy materiałów, czasem po tymczasowych drogach i objazdach, doprowadzenie do pełnej skuteczności filtrów na emitorach, dobrane optymalnych składników ...

Oddziaływanie Długoterminowe (D)

Oddziaływanie długoterminowe może być wywołane znaczną liczbą bodźców o naturze fizycznej, chemicznej, a także społecznej i psychologicznej w okresie wielu lat

Oddziaływanie Stałe (S)

Oddziaływania stałe to te spośród oddziaływań długotrwałych, dla których da się określić czasu ich ustania w okresie bardzo długim – nawet kilku pokoleń.

Powyżej zdefiniowane rodzaje oddziaływań tworzą siatkę możliwych oddziaływań na środowisko, przedstawioną w tabeli poniżej.

4.1.1. Oddziaływania rodzajami – ujęcie tabelaryczne

Ryc. 13. Przewidywane rodzaje znaczącego oddziaływania na środowisko poszczególnych elementów struktury zadaniowej Strategii

LEGENDA dla tabeli prognozowanych oddziaływań:								
ODDZIAŁYWANIE:		wtórne	skumulowane	krótko-terminowe	średnio-terminowe	długo-terminowe	stałe	chwilowe
POZYTYWNE:	bezpośrednie	W	X	K	Ś	D	S	C
	pośrednie	W	X	K	Ś	D	S	C
NEGATYWNE:	bezpośrednie	W	X	K	Ś	D	S	C
	pośrednie	W	X	K	Ś	D	S	C

Ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko:

nie jest potrzebna – oznaczenie: **-**

jest potrzebna – oznaczenie: **+**

STRUKTURA ZADANIOWA STRATEGII			Prognozowane oddziaływania na:													
Obszary rozwojowe	Cele strategiczne	Działania strategiczne	obszar NATURA 2000	bioróżnorodność	Ludzi, zdrowie	wody	powietrze, klimat	powierzchnia ziemi	krajobraz	klimat akustyczny	zasoby naturalne	zabytki	dobra materialne	Czy jest potrzebna OOS?		
A. OTWARTOŚĆ	A.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina	A.1.1. Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina			X			X			S				+	
		A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi		X	S	S	S	S	S	S	X			D	+	
		A.1.3. Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina (...)														-
		A.1.4. Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej			X			W	K		W					+
	A.2. Rozwój relacji zewnętrznych	A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina					S	S	X	D	X					+
		A.2.2. Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich			W											-
		A.2.3. Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta														-
		A.2.4. Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina														-
		A.2.5. Promowanie Lublina w kraju i za granicą														-
	A.3. Wzmacnianie otwartości kulturowej	A.3.1. Kształtowanie postaw współpracy i tolerancji wobec różnorodności (...)			W											-
		A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością														-
		A.3.3. Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską											W			-
		A.3.4. Systemowy rozwój wymiany międzynarodowej dla młodzieży szkolnej			X											-
	A.4. Budowanie więzi	A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego	X		D			D		S	S				+	

STRUKTURA ZADANIOWA STRATEGII			Prognozowane oddziaływania na:										Czy jest potrzebna OOS?			
Obszary rozwojowe	Cele strategiczne	Działania strategiczne	obszar NATURA 2000	bioróżnorodność	Ludzi, zdrowie	wody	powietrze, klimat	powierzchnia ziemi	krajobraz	klimat akustyczny	zasoby naturalne	zabytki		dobra materialne		
B. PRZYJAZNOŚĆ	regionalnych i metropolitalnych	A.4.2. Integracja informacji oraz usług publicznych w celu stworzenia „przyjaznego otoczenia” w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym			D										-	
		A.4.3. Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region	D		S										-	
	B.1. Poprawa infrastruktury technicznej	B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej		X	D		X	S	S	D						+
		B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej			D		D		S	X						+
		B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta			D			S	S	X		D				+
		B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego		X	D	S			S	K						+
	B.2. Zwiększenie komfortu życia	B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina (...)			X				S	K						+
		B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania			X					K						+
		B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność (...)			X		D	K	S	K						+
		B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych			D		K	S		K						+
		B.2.5. Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego			D											-
		B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta														-
	B.3. Dbałość o kulturę przestrzeni	B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina	X	X	D	X		S	S	K		X				+
		B.3.2. Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta			D				S			X				-
		B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta			S			S	D	K						+
		B.3.4. Budowanie odpowiedzialności za jakość przestrzeni i środowiska miejskiego						X	X			X				-

STRUKTURA ZADANIOWA STRATEGII			Prognozowane oddziaływania na:										Czy jest potrzebna OOS?		
Obszary rozwojowe	Cele strategiczne	Działania strategiczne	obszar NATURA 2000	bioróżnorodność	Ludzi, zdrowie	wody	powietrze, klimat	powierzchnia ziemi	krajobraz	klimat akustyczny	zasoby naturalne	zabytki		dobra materialne	
		B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta (...)						X	D			X		-	
		B.3.6. Rozwój, wzmacnianie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta		D	X	D	S	D	D	D		X		-	
	B.4. Wspieranie rozwoju kultury czasu wolnego	B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej oraz promocja aktywności plenerowych		X	X	X		D	S	K					+
		B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców (...)			X	S		K		K		S	D		+
B. PRZYJAZNOŚĆ	B.5. Podnoszenie jakości edukacji	B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli i szkół do potrzeb edukacyjnych (...)		X	S			S	S					+	
		B.5.2. Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście			D										-
	B.6. Partycypacja społeczna	B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu”			S										-
		B.6.2. Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu rozwojowych baz danych (...)			X										-
C. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	C.1. Rozwój sektora przemysłu	C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych		W		X	X	X	X	X	X		X	+	
		C.1.2. Pozyskiwanie inwestorów w strategicznych kierunkach rozwoju miasta											X	-	
		C.1.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i LOM											X	-	
		C.1.4. Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji												-	
	C.2. Rozwój sektora usług	C.2.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług			D	W	W	W	W	W	W	W		X	+
		C.2.2. Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie			D	W	W	W	W	W	W	W			+
		C.2.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora usług w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym			W										-

STRUKTURA ZADANIOWA STRATEGII			Prognozowane oddziaływania na:												
Obszary rozwojowe	Cele strategiczne	Działania strategiczne	obszar NATURA 2000	bioróżnorodność	Ludzi, zdrowie	wody	powietrze, klimat	powierzchnia ziemi	krajobraz	klimat akustyczny	zasoby naturalne	zabytki	dobra materialne	Czy jest potrzebna OOS?	
	C.3. Kultura przedsiębiorczości	C.3.1. Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie (...)			W									-	
		C.3.2. Wspieranie transferu wiedzy do sektora biznesu			D	W	W	W	W	W	W	W	W	-	
		C.3.3. Promocja potencjału gospodarczego Lublina i LOM			D									-	
	C.4. Wspieranie przemysłów kreatywnych	C.4.1. Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych			D								D	-	
		C.4.2. Oddziaływanie na tworzenie postaw aktywności prokreatywnej			D								D	-	
D. AKADEMICKOŚĆ	D.1. Umieźdzynarodowienie uczelni	D.1.1. Wzmocnienie pozycji Lublina jako ośrodka kształcenia dla studentów zagranicznych			D									-	
		D.1.2. Współdziałanie z uczelniami dla zwiększenia udziału w programach wymiany (...)			X									-	
		D.1.3. Wspieranie uczelni lubelskich w nawiązywaniu i utrzymaniu kontaktów na świecie	W	W	D	W	W	W	W	W	W	W	W	W	-
		D.1.4. Współpraca z uczelniami na rzecz podnoszenia kompetencji studentów (...)	W	W	D	W	W	W	W	W	W	W	W	W	-
	D.2. Symbioza z otoczeniem	D.2.1. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes			D										-
		D.2.2. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-miasto			D										-
		D.2.3. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-uczelnie			D										-
	D.3. Genius loci miasta uniwersyteckiego	D.3.1. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o istniejący potencjał kulturalno-edukacyjny			D										-
D.3.2. Wsparcie akademickich liderów zainteresowanych nadprogramową edukacją				D										-	

STRUKTURA ZADANIOWA STRATEGII			Prognozowane oddziaływania na:										Czy jest potrzebna OOS?		
Obszary rozwojowe	Cele strategiczne	Działania strategiczne	obszar NATURA 2000	bioróżnorodność	Ludzi, zdrowie	wody	powietrze, klimat	powierzchnia ziemi	krajobraz	klimat akustyczny	zasoby naturalne	zabytki		dobra materialne	
		D.3.3. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o nową ofertę kulturalno-edukacyjną			D										-
D.4. Przyciąganie i zatrzymywanie talentów w Lublinie	D.4.1.	Poznawanie „małej ojczyzny” przez uczniów szkół			D										-
	D.4.2.	Wsparcie aktywności liceów i gimnazjów dla zatrzymania talentów w Lublinie			D										-
	D.4.3.	Rozwój kontaktów lubelskie szkoły – lubelskie uczelnie			Ś										-
	D.4.4.	Stworzenie unikatowego w Polsce programu wsparcia absolwentów			D										-

Źródło: opracowanie własne

4.1.2. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego OTWARTOŚĆ

A.1.1. Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina

OOS:

Działanie przewiduje między innymi **rozbudowę Portu Lotniczego Lublin, w tym budowę terminalu cargo**. Zadanie ma charakter budowlany i będzie wymagało sporządzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko na właściwym etapie procesu przygotowania inwestycji.

Działanie to może wywoływać negatywny wpływ **na powietrze i klimat** poprzez :

- Zwiększenie ruchu lotniczego – ryzyka dla ptaków
- Zwiększenie ruchu lotniczego – zanieczyszczenie powietrza

Ryzyko zderzeń z ptakami można minimalizować przez **systemy odstraszenia**. Ilość zanieczyszczeń powietrza można zmniejszyć jedynie przez unowocześnienie konstrukcji samolotów, co jest zmienną niezależną od konstrukcji lotniska i działań pro-środowiskowych władz zarządzających lotniskiem.

Działanie może także wpływać na **klimat akustyczny** poprzez zwiększone hałas rosnącej liczby samolotów startujących i lądujących z lotniska w Lublinie. **Ryzyko zagrożenia hałasem** to można ograniczać poprzez **analizę wielkości strefy ochrony przed hałasem (możliwe powiększenie zasięgi strefy)**, w przypadku rozbudowy lotniska do obsługi lotów cargo.

W zakresie wpływu na poszczególne elementy środowiska oraz obszary chronione należy w tym projekcie zwrócić uwagę o bezpośrednim sąsiedztwie obszaru Natura 2000 w Świdniku (PLH060021). Przedmiotem ochrony w tym obszarze jest stanowisko susła perełkowatego. Kolonia tych zwierząt jest przyzwyczajona do licznych startów i lądowań samolotów, a wstęp na ich siedlisko jest obecnie ograniczony i rozwój ruchu lotniczego nie zmieni tego stanu. Nie ma więc potrzeby prowadzenia nowych działań rekompensacyjnych.

A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi

OOS:

Działanie przewiduje między innymi następujące zadania budowlane:

1. Budowa ul. Poligonowej wraz z przebudową ul. Generała Ducha i skrzyżowania z ul. Sikorskiego.
2. Rozbudowa al. Kraśnickiej w kierunku węzła Konopnica.
3. Budowa łącznika do drogi wojewódzkiej nr 835 (przedłużenie ul. Grygowej w kierunku ul. Abramowickiej).
4. Budowa ul. Żeglarskiej i ul. Uhorczaka (spełniających funkcje południowego objazdu Lublina).

Działanie może mieć pośredni skumulowany **wpływ negatywny na bioróżnorodność poprzez utrudnienia w przemieszczaniu się zwierząt i roślin** – powstanie barier w poprzek ich szlaków poruszania się, szlaków migracyjnych. Zagrożeniom tym można zapobiegać **poprzez budowę przepustów i przejść dla małych zwierząt**.

Działanie może mieć pośredni wtórny **wpływ negatywny na wody poprzez zmianę stosunków wodnych** będących skutkiem przesuwania mas ziemnych. Zagrożeniom tym można **zapobiegać poprzez minimalizację zakresu robót ziemnych** prowadzonych w ramach projektów drogowych.

Działanie może mieć pośredni wtórny **wpływ negatywny na powietrze i klimat poprzez zwiększenie ruchu samochodowego** oraz możliwe zaburzenie przepływu powietrza wzdłuż dolin. Zagrożeniom tym można zapobiegać poprzez unikanie budowy konstrukcji w poprzek dolin (np. wysokie zabudowane kładki, ekrany akustyczne). Zanieczyszczaniu powietrza przez samochody może obniżyć lub zlikwidować podnoszenie norm emisji dla samochodów a docelowo – wprowadzenie samochodów elektrycznych lub systemów automatycznego transportu miejskiego. Są to jednak rozwiązania systemowe, wykraczające poza zakres władztwa lokalnych władz samorządowych oraz mogące być opcjami dostępnymi w przyszłości, dzięki postępowi w rozwoju technologii.

Działanie może mieć pośredni stały wpływ **negatywny na powierzchnię ziemi** będący skutkiem zajęcia gruntu pod drogę. Negatywny wpływ tego typu można ograniczyć poprzez zaprojektowanie miejsc postojowych z płyt kratownicowych, pozwalających na swobodną penetrację wód deszczowych w grunt.

Działanie może mieć pośredni stały wpływ **negatywny na krajobraz będący skutkiem zaburzenia panoram widokowych**. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez stworzenie i wdrożenie koncepcji urządzenia szaty roślinnej w taki sposób, aby stanowiła ona przesłonę terenową dla konstrukcji budowlanych.⁴

Działanie może mieć bezpośredni, wtórny wpływ **negatywny na klimat akustyczny** będący skutkiem hałasu generowanego przez pojazdy. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez budowę ekranów akustycznych, wprowadzania ograniczeń szybkości ruchu pojazdów oraz odpowiednie zaprojektowanie zieleni izolującej.

W zakresie wpływu na poszczególne elementy środowiska oraz obszary chronione należy w tym projekcie zwrócić uwagę na projektowany rezerwat „Górki Czechowskie”, którego obszar styka się z planowaną drogą dojazdową do węzła „Jakubowice”. Jest to rezerwat roślinny, a przy planowanym odsunięciu drogi od rezerwatu zagrożenia dla jego walorów przyrodniczych będzie minimalne. Należy jednak rozważyć budowę ekranów akustycznych.

Każde z wymienionych zadań będzie wymagało sporządzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko na właściwym etapie procesu przygotowania inwestycji.

---

⁴ Dobrym przykładem takiej analizy łagodzącej w tym aspekcie skutki nowej inwestycji drogowej przynależnej do tego działania jest opracowanie „*Koncepcja łagodzenia negatywnego oddziaływania przestrzennego widokowego budowanej drogi będącej przedłużeniem alei Solidarności na obszar Muzeum Wsi Lubelskiej*” autorstwa M. Kałużnickiej i J. Szczególskiego, wykonana jesienią 2012 w Zakładzie Zieleni LSM s.c.

A.1.3. Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina (...)

OOS:

-

Działanie A.1.3. „Starania o modernizację i rozwój zewnętrznych sieci dojazdowych do Lublina wszystkimi rodzajami transportu (kolej, samochody, rowery)” zawiera **wyłącznie zadania o charakterze organizowania lobbingu** (na rzecz modernizacji całego przebiegu dróg S12, S17 oraz S19 i wpisania ich do sieci TEN-T, modernizacji linii kolejowej Warszawa-Lublin, a w dalszej perspektywie Lublin-Lwów, uzupełnienia sieci regionalnych, krajowych i międzynarodowych połączeń kolejowych i obecności Lublina w międzyregionalnej sieci dróg rowerowych). Sam lobbing należy uznać za działanie **neutralne dla środowiska**.

A.1.4. Rozbudowa i udostępnienie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej

OOS:

+

Działanie A.1.4. „Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej” przewiduje między innymi **rozbudowę technicznej infrastruktury sieci światłowodowej**. Zadanie ma charakter budowlany i będzie wymagało sporządzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko na właściwym etapie procesu przygotowania inwestycji.

Działanie może mieć bezpośredni krótkoterminowy **wpływ negatywny na powierzchnię ziemi**, jeśli rozbudowa sieci kablowej będzie wymagała wykonywania nowych wykopów.

Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez wykorzystywanie – wszędzie tam, gdzie to możliwe - już istniejących studzienek i przepustów już wybudowanych przez firmy telekomunikacyjne. Można także budować sieć światłowodową wspólnie z tworzonymi/odtworzonymi sieciami wodociągowymi i kanalizacyjnymi dla obniżenia kosztu oraz negatywnego wpływu na środowisko. Przy okazji takich prac możliwe jest zazwyczaj położenie światłowodów towarzyszących.

Działanie nie będzie miało wpływu na obszary przyrodnicze chronione prawnie.

A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina

OOS:

+

Działanie A.2.1. „Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina” – oprócz zadań organizatorskich, neutralnych dla środowiska – przewiduje między innymi zadanie: realizację nowych obiektów i usług wzbogacających stałą ofertę miasta.

Działanie zawiera więc między innymi zadania o charakterze inwestycyjnym, a w związku z tym wykazywać następujące oddziaływania na środowisko.

Działanie może mieć pośredni, wtórny wpływ negatywny **na wody**, jeśli skutkiem rozwoju ruchu turystycznego znacznie wzrosnie liczba osób korzystających z akwenów wodnych (Zalew Zemborzycycki) i wód płynących (Bystrzyca)

Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć **poprzez rozszerzenie liczby dostępnych akwenów** (np. budowa stawów kąpielowych i wędkarskich na Czerniejówce) oraz zamkniętych obiektów rekreacyjnych (kryte i otwarte baseny).

Działanie może mieć pośredni, wtórny wpływ negatywny **na powietrze i klimat**, jeśli skutkiem rozwoju ruchu turystycznego wzrośnie liczba samochodów osobowych użytkowanych przez osoby wypoczywające. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez **rozwój komunikacji zbiorowej**.

Działanie może mieć pośredni, wtórny wpływ negatywny **na powierzchnię ziemi**, jeśli skutkiem rozwoju ruchu turystycznego będzie budowa nowych obiektów o funkcji rekreacyjnej. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez takie projektowanie budynków, aby były oszczędne energetycznie (docelowo: budynki pasywne nie wymagające systemów ogrzewania) oraz nie zaburzały stosunków wodnych na skutek głębokiego fundamentowania.

Działanie może mieć pośredni, długotrwały wpływ negatywny **na krajobraz**, jeśli skutkiem rozwoju ruchu turystycznego będzie budowa nowych obiektów o funkcji rekreacyjnej. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez takie projektowanie budynków, aby nie zaburzały one cennych panoram widokowych.

Działanie może mieć pośredni, skumulowany wpływ negatywny **na klimat akustyczny**, jeśli skutkiem rozwoju ruchu turystycznego będzie wzrost liczby samochodów osobowych użytkowanych przez turystów. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez **rozwój komunikacji zbiorowej**.

Działanie może mieć **wpływ na obszary chronione**, które są częstym celem wycieczek turystycznych i rekreacyjnych. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć przez budowę odpowiedniej infrastruktury (ścieżki, schody, wiaty wypoczynkowe), która pozwoli zwiedzać tereny wartościowe przyrodniczo (np. projektowany rezerwat „Skarpa Jakubowicka” bez ryzyka zniszczenia cennych stanowisk roślinnych).

A.2.2. Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich

OOS: -

Działanie A.2.2. „Stworzenie Centrum Kompetencji Wschodnich” zawiera **wyłącznie zadania o charakterze organizatorskim**. Należy je uznać za działanie **neutralne dla środowiska**, nie pociągające za sobą konieczności sporządzenia Oceny Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko.

A.2.3. Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta

OOS: -

Działanie A.2.3. „Budowanie oferty internetowej ukazującej atuty miasta” zawiera **wyłącznie zadania o charakterze koncepcyjnym i organizatorskim**. Należy je uznać za działanie **neutralne dla środowiska**, nie pociągające za sobą konieczności sporządzenia Oceny Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko.

A.2.4. Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina

OOS: -

Działanie A.2.4. „Zagospodarowanie atrakcyjności turystycznej Lublina” zawiera zadania:

- Adaptacja programu „Gościnnie Lublin” z aplikacji ESK 2016,
- Ustalenie i wdrożenie programu zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym,

- Budowanie oferty turystycznej zróżnicowanej ze względu na potrzeby różnych odbiorców oraz integrującej walory miasta i regionu powiązanej z e-dostępem do jej usług.

Są to **wyłącznie zadania o charakterze koncepcyjnym i organizatorskim**, które należy uznać za działanie **neutralne dla środowiska**, nie pociągające za sobą konieczności sporządzenia Oceny Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko.

A.2.5. Promowanie Lublina w kraju i za granicą

OOS:

-

Działanie A.2.5. zawiera **wyłącznie zadania o charakterze koncepcyjnym i organizatorskim**:

- Nagłaśnianie lubelskich osiągnięć i sukcesów.
- Organizacja spotkań osób związanych z Lublinem mieszkających w Polsce i za granicą.
- Nadawanie tytułu „Ambasadora Lublina” znanym postaciom, które uznają, że warto wspierać miasto swoją osobą.
- Zbudowanie relacji z mediami ogólnopolskimi i międzynarodowymi w zakresie promocji miasta.
- Rozwój programów promocyjnych towarzyszących marce „Lublin. Miasto inspiracji” i „Lublin. Inspiruje biznes”.

Należy je uznać za działanie **neutralne dla środowiska**, nie pociągające za sobą konieczności sporządzenia Oceny Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko.

A.3.1. Kształtowanie postaw współpracy i tolerancji wobec różnorodności (...)

OOS:

-

Działanie A.3.1. „Kształtowanie postaw sprzyjających współpracy i tolerancji wobec różnorodności we wszelkich działaniach obywatelskich i instytucjonalnych” zawiera następujące dwa zadania:

- Stworzenie w urzędzie procedury „szybkiego reagowania” na wszelkie objawy nietolerancji.
- Programy wsparcia i pomocy dla obcokrajowców (uchodźców, mniejszości narodowych i rezydentów).

Oba zadania mają charakter organizatorski. Należy je uznać za działanie **neutralne dla środowiska**, nie pociągające za sobą konieczności sporządzenia Oceny Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko.

A.3.2. Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością

OOS:

-

Działanie A.3.2. „Realizacja stałego programu zarządzania wielokulturowością” składa się z czterech zadań o charakterze organizatorsko-zarządczym:

- Adaptacja programu „Wobec Wschodu” z aplikacji ESK 2016,
- Adaptacja programu „Pamięć i Antycypacja” z aplikacji ESK 2016,
- Stworzenie polsko-ukraińskiego programu zarządzania wspólnym dziedzictwem kulturalno- - historycznym,
- Wprowadzenie do szkół elementów edukacji wielokulturowej, w tym skierowanej do grona pedagogicznego.

Działanie jest **neutralne** wobec środowiska przyrodniczego.

A.3.3. Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską

OOS:

-

Działanie A.3.3. „Budowanie dobrych relacji i współpracy z diasporą żydowską” składa się z trzech zadań o charakterze organizatorskim:

- Powołanie pełnomocnika ds. relacji z diasporą żydowską.
- Nawiązanie współpracy z organizatorami wycieczek z Izraela.
- Współpraca na rzecz zachowania i udostępniania świadectw kultury żydowskiej (kirkut, Jesziwa, Podzamcze, Wieniawa, archiwalia itp).

Działanie jest **neutralne** wobec środowiska przyrodniczego.

A.3.4. Systemowy rozwój wymiany międzynarodowej dla młodzieży szkolnej

OOS:

-

Działanie A.3.4. „Systemowy rozwój wymiany międzynarodowej dla młodzieży szkolnej” jest **neutralne** wobec środowiska przyrodniczego.

A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM)

OOS:

+

Działanie A.4.1. „Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM)” ma charakter programu strategicznego wspólnego dla wielu jednostek samorządowych różnych szczebli. Ponieważ zadania uchwalone w ramach takiego programu z całą pewnością mogą oddziaływać znacząco na środowisko, **należy wykonać dla tego programu strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko** i sporządzić odpowiednią prognozę oddziaływania.

Zadania w ramach działania polegać będą na budowie wspólnego układu transportu zbiorowego wykorzystującego infrastrukturę kolejową oraz budowie szeregu dróg usprawniających szkieletowy układ komunikacyjny miasta.

Działanie może mieć pośredni, skumulowany **wpływ negatywny na obszary Natura 2000**, jeśli skutkiem rosnącego ruchu drogowego będzie silnie wzrastać ruch samochodowy na drodze Lublin-Łęczna, przy której znajduje się Obszar Natura 200 Bystrzyca Jakubowicka (kod PLH060096). Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć przez budowę linii kolejowej do Łęcznej w ramach budowy sieci kolei aglomeracyjnej, jeśli badania ruchu wykażą zasadność takiej inwestycji.

Działanie może mieć pośredni, długoterminowy **wpływ negatywny na wody**, jeśli skutkiem rosnącego ruchu drogowego będzie wzrastać powierzchnia zajęta przez drogi a tym samym rosnać będzie odsetek wód opadowych jakie nie będą wchłaniane przez glebę, lecz będą odprowadzone do rzeki poprzez kanalizacje deszczową. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć i zrównoważyć poprzez budowę odstożników i podczyszczalni wód deszczowych oraz budowę stawów retencyjnych na rzekach, w których wodą będzie się przesączała przez dno do zasobu wód podziemnych, równoważąc w ten sposób wpływ wzrastającego odsetka nieprzepuszczalnych powierzchni utwardzonych.

Działanie może mieć bezpośredni stały **wpływ negatywny na krajobraz**, jeśli skutkiem budowy nowych dróg i linii kolejowych będzie pogorszenie jakości panoram widokowych. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez stworzenie i **wdrożenie koncepcji urzędzenia szaty roślinnej** w taki sposób, aby stanowiła ona przesłonę terenową dla konstrukcji budowlanych oraz poprzez **unikanie budowy skrzyżowań wielopoziomowych**. W tym drugim przypadku szkody środowiskowe mogą być zrównoważone przez wzrost bezpieczeństwa jazdy i przepustowość dróg – co za każdym razem należy rozważyć w analizie.

Działanie może mieć pośredni stały **wpływ negatywny na klimat akustyczny**. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez budowę ekranów akustycznych, wprowadzania ograniczeń szybkości ruchu pojazdów oraz odpowiednie zaprojektowanie zieleni izolującej.

A.4.2. Integracja informacji oraz usług publicznych w celu stworzenia „przyjaznego otoczenia” w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym

OOS:

-

Działanie A.4.2. „Integracja informacji oraz usług publicznych w celu stworzenia «przyjaznego otoczenia» w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym” obejmuje dwa komplementarne zadania:

- Współpraca miasto-region w celu delimitacji i spójnego zagospodarowania przestrzennego LOM,
- Sukcesywne rozszerzanie porozumień między miastami i gminami tworzącymi Lubelski Obszar Metropolitalny na rzecz uspołnienienia obsługi LOM.

Oba zadania są same w sobie **neutralne dla środowiska**. Natomiast w wypadku zawarcia konkretnych porozumień może pojawić się wynikając z ich treści konieczność wykonania Ocen Oddziaływania na Środowisko (w zależności od konkretnych ustaleń takich przyszłych porozumień – mogą to być oceny strategiczne lub oceny oddziaływania przedsięwzięć).

A.4.3. Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region

OOS:

-

Działanie A.4.3. „Budowanie strategicznego programu współpracy miasto-region” przewiduje cztery zadania o charakterze zarządczym lub organizatorskim:

- Działanie wspólnie z Urzędem Marszałkowskim na rzecz programu użytkowego Centrum Spotkania Kultur jako centrum kulturalnego i edukacyjnego dla regionu.
- Stworzenie specjalnej oferty turystycznej zachęcającej do odwiedzenia regionu (idea Lublina jako „bramy” prowadzącej w głąb regionu).
- Adaptacja programu „Miasto i Region” z aplikacji ESK 2016.
- Udział Lublina w regionalnej współpracy i promocji.

Działanie jest w całości **neutralne dla środowiska**.

4.1.3. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego PRZYJAZNOŚĆ

B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej

OOS:

Działanie B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej składa się z zadań o charakterze inwestycyjnym i zadań programowo-zarządczych. Zadania wymienione w strategii, to:

- Usprawnienie połączeń drogowych między dzielnicami i osiedlami.
- Stworzenie programu zarządzania indywidualnym ruchem samochodowym w celu zmniejszenia jego uciążliwości dla innych uczestników ruchu.
- Budowę dróg dojazdowych do Zintegrowanego Intermodalnego Dworca.
- Udrożnienie komunikacji w Lublinie poprzez m.in.:
  - dokończenie budowy tzw. małej obwodnicy Lublina (Obwodnica Śródmiejska – wokół Śródmieścia),
  - budowę tzw. średniej obwodnicy Lublina (Obwodnica Miejska – połączenia między dzielnicami), w tym:
    - przedłużenie ul. Bohaterów Monte Casino
    - przedłużenie ul. Krańcowej do ul. Wrotkowskiej poprzez ul. Wyścigową,
    - przebudowę ul. Grygowej wraz z budową wiaduktu,
    - budowę ul. Muzycznej wraz z mostem przez rzekę Bystrzycę oraz przebudowę i przedłużenie ul. Głębokiej,
    - budowę Trasy Zielonej od skrzyżowania Lubelskiego Lipca 80 do al. Jana Pawła II,
    - przebudowę ul. Narutowicza oraz ul. Nadbystrzyckiej,
    - wprowadzenie ruchu jednokierunkowego w Śródmieściu.

Działanie zawiera więc głównie zadania o charakterze inwestycyjnym, a w związku z tym wykazywać negatywne oddziaływania na środowisko opisane poniżej.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **wpływ negatywny na bioróżnorodność** jeśli skutkiem budowy nowych dróg będzie przecinanie szlaków migracyjnych małych zwierząt. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez budowę przepustów i przejść dla małych zwierząt.

Działanie może mieć pośredni długotrwały **wpływ negatywny na ludzi i ich zdrowie**, jeśli skutkiem budowy nowych dróg będzie wzrost liczby wypadków – nawet jeśli ten wzrost będzie wywołany jedynie wzrostem liczby przejazdów i liczba wypadków na pasażerokilometr zmaleje. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez budowę dróg bezkolizyjnych i prowadzenie projektów promujących kulturę jazdy.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **wpływ negatywny na powietrze i klimat**, jeśli skutkiem budowy nowych dróg będzie wzrost ilości spalin. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć przez stopniowe wprowadzanie samochodów elektrycznych oraz w przyszłości – wprowadzanie indywidualnego transportu automatycznego.

Działanie może mieć bezpośredni stały **wpływ negatywny na powierzchnię ziemi**, jeśli skutkiem budowy nowych dróg będzie zwiększenie powierzchni stale utwardzonych. Negatywny wpływ tego rodzaju trud-

no ograniczyć czy zrównoważyć. Częściowo to jest możliwe poprzez **stosowanie zmiennego kierunku jazdy na odcinkach dróg**, w których występują wyraźnie różnice w kierunku jazdy w zależności od pory dnia (dojazdy do pracy) W takiej sytuacji można środkowy pas drogowy uczynić pasem o kierunku jazdy określonym znakami zmiennymi. W ten sposób przy węższej drodze (a więc mniejszym negatywnym wpływie na powierzchnię ziemi) można uzyskać większą przepływność ruchu. Zmniejszenie oddziaływania można też osiągnąć **przez zmniejszanie liczby dróg na rzecz poprawy wykorzystania sieci kolejowej**.

Działanie może mieć bezpośredni długoterminowy **wpływ negatywny na klimat akustyczny** jeśli skutkiem budowy nowych dróg będzie zwiększenie liczby pojazdów. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez promowanie samochodów elektrycznych, ograniczanie prędkości na drogach, budowę ekranów akustycznych i odpowiednie projektowanie zieleni.

Trudno określić, czy działanie może mieć **wpływ na obszary chronione**, ponieważ miasto nie określiło na tym etapie, jakie projekty drogowe zamierza realizować w ramach tego zadania, a więc nie wiadomo gdzie będą one zlokalizowane.

Dla wymienionych zadań inwestycyjnych należy przewidzieć wykonanie Ocen Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko. Działania organizacyjno-zarządcze – o ile będą miały charakter zwartych programów – mogą wymagać strategicznych ocen środowiskowych (do uzgodnienia z RDOŚ w Lublinie).

B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej

OOS:

Działanie B.1.2. „Rozwój systemu komunikacji publicznej” składa się z trzech zadań:

- Poszerzenie jej na nowe obszary miasta.
- Rozbudowa taboru.
- Inteligentny system zarządzania ruchem i informacją dla pasażerów.
- Promowanie i rozwój niskoemisyjnego transportu miejskiego.

Działanie może mieć **negatywny wpływ na krajobraz**, jeśli rozbudowa komunikacji publicznej będzie zawierać projekty rozbudowy komunikacji trolejbusowej, której trakcja może zaburzać panoramy widokowe. Wpływowi temu można przeciwdziałać poprzez **zakup trolejbusów z możliwości jazdy na akumulatorach** na odcinkach dróg w ścisłym centrum oraz w miejscach gdzie trakcja mogłaby zaburzać panoramy widokowe.

Trudno określić, czy działanie może mieć **wpływ na obszary chronione**, ponieważ miasto nie określiło jakie projekty rozbudowy sieci komunikacji publicznej zamierza realizować w ramach tego zadania – a więc nie wiadomo gdzie będą one zlokalizowane.

B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miastaOOS:

Działanie B.1.3. „Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta” składa się z dwóch zadań:

- Rozwój komunikacji pieszej przyjaznej dla osób z niepełnosprawnością (kładki, deptaki, przestrzenie publiczne).
- Wdrażanie Polityki Rowerowej i rozbudowa infrastruktury rowerowej.

Działanie może mieć **negatywny wpływ na krajobraz**, jeśli projektowane kładki dla niepełnosprawnych, pieszych i rowerzystów będą zakłócać panoramy widokowe. Wpływowi temu można zapobiegać na projektując kładki aby wpisywały się w panoramy widokowe, nie zakłócając, lecz wzbogacając widoki.

Działanie może mieć **wpływ negatywny na powierzchnię ziemi**, jeśli z budową nowych ciągów pieszych i rowerowych wiązać się będzie zmiana rodzaju powierzchni na niewsiąkliwe, z czym wiązać się będzie wzrost wód opadowych jakie będzie musiała przyjąć kanalizacja deszczowa i ogólnospławna. Wpływ tego rodzaju można minimalizować poprzez ograniczanie powierzchni niewsiąkliwych – wykorzystywanie do wyznaczania tras już istniejące powierzchnie drogowe.

B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiegoOOS:

Działanie B.1.4. „Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego” będzie realizowane poprzez cztery zadania:

- Rozbudowa i modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej, podłączanie nowych gospodarstw domowych do sieci.
- Rozwój systemu proekologicznej gospodarki odpadami.
- Rozbudowa składowiska odpadów.
- Zwiększanie efektywności energetycznej miasta.
- Ochrona wód powierzchniowych poprzez modernizację sieci kanalizacji deszczowej.

Realizacja tych projektów będzie miała generalnie pozytywny wpływ na środowisko w większości analizowanych aspektów (zdrowie ludzkie, jakość wód, ochrona powierzchni, ochrona krajobrazu).

Projekty tego rodzaju mogą jednak wywołać **krótkotrwałe pośrednie oddziaływanie negatywne na klimat akustyczny podczas trwania prac budowlanych**.

Podsumowując: działania te mają charakter inwestycyjny i należy dla nich przewidzieć **konieczność wykonania OOS**, przy czym wszystkie one zapewne będą długofalowo wywierały korzystne oddziaływania na środowisko, natomiast doraźnie mogą wywoływać krótkotrwałe oddziaływania niekorzystne.

B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina (...)OOS:

Działanie B.2.1. „Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina pod kątem wygody mieszkańców i optymalizacji ruchu oraz innych aspektów zrównoważonego rozwoju układu przestrzennego” obejmuje trzy zadania:

- Racjonalne gospodarowanie zasobami przestrzeni z priorytetem kształtowania zwartej struktury terenów zurbanizowanych (integrowanie funkcji, zapobieganiu rozpraszania się zabudowy i uzupełnianie istniejącej – tzw. „miasto kompaktowe”).
- Rygorystyczna ochrona terenów zieleni a w szczególności suchych dolin i wąwozów przed zabudową i grozdeniami.
- Kształtowanie spójnego systemu powiązanych ze sobą terenów zieleni (powiązania przyrodnicze i rekreacyjne).

Realizacja tych projektów będzie miała generalnie pozytywny wpływ na środowisko w większości analizowanych aspektów (zdrowie ludzkie, jakość wód, ochrona powierzchni, ochrona krajobrazu) i jest zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Projekty tego rodzaju mogą jednak wywołać **krótkotrwale bezpośrednie oddziaływanie negatywne na klimat akustyczny podczas trwania prac budowlanych**.

Wpływ realizacji tych projektów na obszary chronione będzie pozytywny.

Wszystkie trzy zadania wymagają uchwalenia odpowiedniego programu strategicznego, w ramach którego będą regulowane przedsięwzięcia znacząco oddziałujące na środowisko. Jeżeli będzie przygotowany taki program, przed uchwaleniem będzie on wymagał sporządzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania

OOS:

Działanie B.2.2. „Poprawa standardów zamieszkania” obejmuje trzy zadania:

- Poprawa istniejących zasobów mieszkaniowych miasta.
- Ochrona funkcji mieszkaniowych w centrum miasta.
- Wsparcie (organizacyjne, prawne) oddolnie powstających wspólnot mieszkaniowych i małych spółdzielni.

Co najmniej pierwsze z tych zadań może mieć charakter działań remontowo-budowlanych i to w obszarze gęstej zabudowy i dużego natężenia ruchu pieszego (centrum miasta). Oznacza to możliwość **krótkotrwałych negatywnych wpływów na klimaty akustyczny** w trakcie prac budowlanych oraz **stałego negatywnego wpływu na powierzchnię ziemi** (konieczność składowania gruzu i odpadów powstających w trakcie prac remontowych). Oddziaływania te można odgraniczyć opracowując plany remontów minimalizujące wielkość wyburzeń oraz wydzielając gruz z całości odpadów i prowadząc jego przetworzenie (np. materiał pod drogi).

Należy uzgodnić z RDOŚ w Lublinie ewentualną konieczność wykonania raportów środowiskowych.

B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność (...)

OOS:

Działanie to **długofalowo będzie miało ogólny pozytywny wpływ na środowisko** – tworzone centra osiedlowe i dzielnicowe zmniejszą ilość podróży wykonywanych przez mieszkańców, ograniczą korzysta-

nie z samochodów oraz stworzą miejsca pracy. Można się spodziewać, że będą to budynki niskie, otoczone zielenią i z przyległymi terenami publicznymi (skwery, place zabaw) z zielenią otaczającą.

Jednak jak wszelkie prace budowlane, będą miały negatywny bezpośredni krótkotrwały wpływ na środowisko. Wiążą się bowiem z możliwością **krótkotrwałego negatywnego wpływu na klimat akustyczny** w trakcie prac budowlanych oraz **krótkotrwałego negatywnego wpływu na powietrze i klimat na skutek pylenia z terenu budowy**. Oddziaływania negatywne tego typu można ograniczyć opracowując projekt organizacji prac na budowie, aby ograniczyć negatywne oddziaływanie na środowisko.

Projekty z tej grupy mogą wymagać sporządzenia prognoz oddziaływania na środowisko.

Nie przewiduje się negatywnego wpływu działania na tereny objęte formami ochrony przyrody.

B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych

OOS:

Rozbudowane i wielowątkowe działanie B.2.4. „Poprawa jakości usług publicznych” zawiera następujące zadania i podzadania.

- Polepszanie dostępu do usług ochrony zdrowia.
- Usprawnienie obsługi mieszkańców i dostępu do informacji publicznej, a w tym:
  - karta miejska (zintegrowany system płatności i udostępniania usług),
  - polepszenie dostępu do informacji publicznej według zasady dogodności, m.in. z wykorzystaniem osiągnięć technologii cyfrowych,
  - budowa przyjaznego dla mieszkańców Nowego Ratusza (konsolidacja usług dla mieszkańców, interesariuszy oraz inwestorów w jednym miejscu),
  - program nieodpłatnej pomocy prawnej dla obywateli Lublina.
- Tworzenie i realizacja zintegrowanych, interdyscyplinarnych programów adresowanych do grup o specyficznych potrzebach:
  - dzieci i ich rodzice (oferta spędzania czasu wolnego, miejsca przyjazne rodzinie itp.),
  - seniorzy (np. Centrum Aktywizacji Seniorów, a także system rabatowy oraz informacyjny, promocja postaw aktywnych itp.),
  - rodziny zagrożone wykluczeniem lub będące w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin wielodzietnych i niepełnych,
  - osoby z niepełnosprawnością (aktywizacja, zwiększanie dostępu do dóbr i usług, likwidacja barier komunikacyjnych, architektonicznych, mentalnych itp.).

Część podzadań (np. podzadanie 1 i 3 w zadaniu 1) ma charakter inwestycyjny.

Projekty inwestycyjne zawsze mogą wpływać niekorzystnie na stan środowiska, co najmniej na etapie budowy. Projekty takie mogą mieć krótkotrwały bezpośredni wpływ negatywny na klimat akustyczny (**hałas przy pracach budowlanych**), krótkotrwały bezpośredni wpływ negatywny na powietrze i klimat (**pylenie na placu budowy**), stały negatywny wpływ na zasoby naturalne (**odpady powstałe w trakcie budowy**). Negatywnym oddziaływaniom tego typu można przeciwdziałać poprzez **opracowanie projektu minimalizującego wpływ na**

środowisko na etapie budowy i użytkowania, technologii budowy, odpowiednia organizację procesu budowy.

Należy się spodziewać, że inwestycje te będą prowadzone w terenach już obecnie gęsto zabudowanych i nie będą wywierały negatywnego wpływu na tereny szczególnie cenne przyrodniczo.

Na odpowiednim etapie procesu przygotowania inwestycji powinny dla nich powstać oceny oddziaływania przedsięwzięć na środowisko. Także dla innych zadań może wynikać takie uzasadnienie, po ich doprecyzowaniu wykonawczym.

B.2.5. Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego

OOS:

-

Działanie B.2.5. „Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego” zawiera zadanie: „Usprawnianie systemu monitoringu, współpraca z policją i strażą miejską, odpowiednie zarządzanie przestrzenią (projektowanie bezpiecznych osiedli, rewitalizacja, partycypacja i organizacja ruchu), edukacja itp.”.

Tego typu działania nie wiążą się z oddzielnymi projektami inwestycyjnymi. Rozbudowa sieci kamer nie będzie miała znaczącego wpływu na środowisko. Pozostałe zadania przewidziane w ramach działania powinny być realizowane w sposób zintegrowany z działaniami wcześniej już omawianymi i stanowić integralną część przygotowywanych w ich ramach projektów. Dotyczy to w szczególności działań:

B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina (...)

B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania

B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność (...)

B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych

Podsumowując: Oceny oddziaływania dla zadań realizowanych w tym działania będą stanowić części ocen sporządzonych dla projektów ujętych w innych działaniach, jeśli takie będą wymagane.

Nie przewiduje się negatywnego wpływu działania na tereny objęte formami ochrony przyrody.

B.2.6. Warunkowe poszerzenie granic miasta

OOS:

-

Działanie B.2.6. „Warunkowe poszerzenie granic miasta” (mające ewentualnie nastąpić w sytuacji, gdy będą wskazywały na to analizy demograficzne i ekonomiczne) jest neutralne dla środowiska. Sama w sobie zmiana granic administracyjnych miasta (a właśnie tego dotyczy w istocie to działanie) nie pociąga za sobą żadnych oddziaływań na środowisko.

B.3.1 Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina

OOS:

+

Działanie B.3.1. „Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina” obejmuje zadania:

- Wykorzystanie potencjału rozwoju rejonu dworca kolejowego wraz z poprawą jego dostępności i możliwością lokalizacji centrum obsługi biznesu.

- Rewitalizacja Placu Litewskiego wraz z przedłużeniem deptaka na ul. Krakowskie Przedmieście.
- Rewitalizacja obszaru Podzamcza i okolic.
- Zagospodarowanie dolin rzecznych (Bystrzyca, Czerniejówki i Czechówki), suchych i wąwozów w formie systemu terenów zielonych dla wzmocnienia niepowtarzalnych walorów środowiskowych miasta oraz nadanie im nowych funkcji publicznych poprzez tworzenie przestrzeni aktywności plenerowych.
- Rewitalizacja terenów zajezdni MPK na Helenowie poprzez stworzenie nowoczesnego centrum biurowo-usługowego („Lubelskie City”) o wysokiej zabudowie.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **wpływ negatywny na bioróżnorodność**, jeśli ingerencja w zagospodarowanie dolin rzecznych i suchych wąwozów będzie zbyt intensywna skutkiem czego będzie prowadzić do ujednoczenia i zubożenia gatunkowego roślin zajmujących te stanowiska.

Działanie może mieć **bezpośredni krótkotrwały wpływ na zdrowie ludzi**, jeśli intensywne, połączone z głębokimi pracami ziemnymi prace budowlane w obszarze wysokiego zagęszczenia zamieszkania i przebywania ludzi (Podzamcze, okolice dworca).

Działanie może mieć pośredni skumulowany **wpływ negatywny na wody**, jeśli ingerencja zagospodarowanie dolin i wąwozów spowoduje nadmierne pokrycie ich powierzchniami nieprzepuszczalnymi dla wody. Skutkować będzie to spływem wód zamiast ich wsiąkaniem, a więc erozją wodną dolin i wąwozów oraz zanieczyszczeniem spływających wód. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez ograniczanie powierzchni utwardzonych, tworzenie powierzchni częściowo przepuszczalnych (drogi żwirowe, ażurowe), odpowiednie kształtowanie zieleni.

Działanie może mieć bezpośredni stały **wpływ negatywny na powierzchnię ziemi**, jeśli al. Solidarności na odcinku Podzamcza zostanie zgodnie z nagrodzonym projektem zostanie obniżona poniżej obecnej powierzchni gruntu. Spowoduje to konieczność przepompowywania wód deszczowych, które będą się gromadzić w obniżeniu. Trzeba jednak zaznaczyć, że rozwiązanie takie bardzo wydatnie poprawi powiązanie przestrzenne starego miasta i Podzamcza i spowoduje radykalną poprawę panoramy widokowej starego Miasta widocznej z Czwartku.

Działanie może mieć pośredni stały **wpływ na klimat akustyczny**, jeśli „wykorzystanie potencjału rozwoju rejonu dworca kolejowego” spowoduje wzrost gęstości ruchu osobowego, który będzie nieuporządkowany a przestrzeń nie będzie posiadała miejsc do wypoczynku i poczekania na kolejny środek transportu. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez odpowiednie zaprojektowanie przestrzeni, z odpowiednią ilością zieleni, także izolującej, z ewentualną budową przesłon akustycznych.

Działanie, w części dotyczącej przebudowy Podzamcza może mieć **pośredni skumulowany wpływ na zabytki**, poprzez przebudowę otoczenia obiektów zabytkowych. Negatywnego wpływ tego rodzaju można uniknąć projektując nową zabudowę tak by harmonijnie współgrała z zabudową historyczną i nie przestaniała cennych panoram i widoków.

Działanie może mieć pośredni skumulowany wpływ negatywny na obszar Natura 2000 – BYSTRZYCA JAKUBOWICKA (kod PLH060096), który stanowi obszar doliny Bystrzycy stykający się z granicą admini-

stracyjną miasta i projektowanym rezerwatem „SKARPA JAKUBOWICKA”. **Wpływowi temu można zapobiec, rezygnując z tworzenia infrastruktury do intensywnej rekreacji na tym terenie.**

Podsumowując: wymienione zadania mają charakter budowlany i będą wymagały sporządzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko na właściwym etapie procesu przygotowania inwestycji.

B.3.2. Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta

OOS:

-

Działanie B.3.2. „Wzmacnianie wartości kulturowych przestrzeni miasta” obejmuje cztery zadania:

- Dokończenie i realizacja programu zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym.
- Prawna ochrona obiektów i miejsc z listy Dóbr Kultury Współczesnej.
- Długofalowe starania o wpis zabytkowego centrum Lublina na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
- Aktywna ochrona panoram i widoków miasta.

Działania te – na obecnym poziomie doprecyzowania – są **neutralne** w stosunku do środowiska.

B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta

OOS:

+

Działanie B.3.3. „Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta” składa się z działań regulacyjno-zarządczych i inwestycyjnych:

- Powiększanie stref ruchu pieszego dogodnych dla kontaktów społecznych, z dbałością o ich estetykę i jakość użytkową.
- Program wprowadzania sztuki w przestrzeń miasta.
- Stworzenie i wdrażanie Systemu Informacji Miejskiej służącego orientacji w mieście.
- Poprawa krajobrazu akustycznego miasta bez naruszania walorów widokowych.

Zadanie „*Powiększanie stref ruchu pieszego*” może zawierać projekty inwestycyjne – budowę lub przebudowę nowych chodników, skwerów, placów zabaw.

Działanie może mieć **negatywny stały wpływ na powierzchnię ziemi**, jeśli budowa nowych chodników i skwerów znacząco zwiększy powierzchnie nieprzepuszczalne dla wód. Wpływ ten można minimalizować **ograniczając wielkość nowych powierzchni utwardzonych**.

Działanie może mieć **negatywny chwilowy wpływ na klimat akustyczny**, jeśli powstałe przestrzenie publiczne będą wykorzystywane do organizacji koncertów lub innych imprez masowych. Wpływ tego rodzaju można ograniczać, planując przestrzenie do imprez masowych daleko od miejsc zamieszkania lub przewidując adekwatną do stopnia zagrożenia hałasem zieleń izolującą lub ekrany akustyczne.

Podsumowując: wymienione działanie zawiera projekty inwestycyjne mające charakter budowlany, które mogą wymagać sporządzenia ocen oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko na właściwym etapie procesu przygotowania inwestycji.

Nie jest przewidywany wpływ na obszary przyrodniczo cenne, chronione prawnie.

B.3.4. Budowanie odpowiedzialności za jakość przestrzeni i środowiska miejskiego

OOS:

-

Działanie B.3.4. „Budowanie wrażliwości i odpowiedzialności za jakość przestrzeni i środowiska miejskiego” obejmuje trzy zadania o charakterze organizacyjnym lub zarządczym:

- Rozwój programów edukacji przestrzennej.
- System małych grantów na rzecz upiększania otoczenia (w ramach partycypacji).
- Program zarządzania reklamami zewnętrznymi w przestrzeni publicznej.

Działanie jest **neutralne dla środowiska**.

B.3.5. Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta

OOS:

-

Działanie B.3.5. „Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego miasta z dbałością o najwyższą jakość planistyczną oraz dostosowywanie ich do potrzeb i możliwości rozwoju miasta” samo przez się jest **neutralne dla środowiska**.

B.3.6. Rozwój, wzmacnianie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta

OOS:

-

Działanie B.3.6. „Rozwój, wzmacnianie i skuteczna ochrona systemu przyrodniczego miasta” jest **pod każdym analizowanym względem bezpośrednio i pośrednio pozytywne dla środowiska**.

B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej oraz promocja aktywności plenerowych

OOS:

+

Działanie B.4.1. „Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych” obejmuje siedem zadań:

- Projekt „Morze Lublin” – oczyszczenie i zagospodarowanie sportowe, biznesowe i rekreacyjne Zalewu Zemborzyckiego.
- Zagospodarowanie doliny rzeki Bystrzycy wraz z powiązanymi z nią Parkiem Ludowym, Parkiem Rusałka, Parkiem Zawilcowa i Parkiem Bronowickim jako kluczowy etap rozwoju publicznych terenów zieleni w Lublinie.
- Rozwój infrastruktury sportowej w dzielnicach.
- Rozwój rekreacyjno-turystycznej infrastruktury rowerowej.
- Budowa toru wyścigów konnych.
- Tworzenie przestrzeni do uprawiania sportów na świeżym powietrzu (boiska, korty tenisowe itp.).
- Wspieranie działań na rzecz „mądrego i odpowiedzialnego” kibicowania.

Działanie może mieć bezpośredni skumulowany **wpływ negatywny na wody**, jeśli planowana nowa infrastruktura przy ciekach i zbiornikach wodnych (Zalew Zemborzycki, dolina Bystrzycy w tym ośrodek wyścigów konnych bezpośrednio stykający się z rzeką) nie będą przewidywały wystarczającej ochrony wód.

Działanie może mieć długotrwały **wpływ negatywny na powierzchnię ziemi**, jeśli projektowane urządzenia sportowe biznesowe i rekreacyjne będą w stopniu większym niż jest to konieczne tworzyć powierzchnie nieprzepuszczalne (asfaltowe, betonowe). Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć **poprzez projektowanie jak najmniejszej ilości powierzchni nieprzepuszczalnych**.

Działanie może mieć bezpośredni skumulowany **wpływ negatywny na krajobraz**, jeśli projektowane urządzenia sportowe biznesowe i rekreacyjne będą wystawać ponad poziom zabudowy oraz istniejącej zieleni, psując panoramy widokowe oraz jeśli sam ich wygląd nie będzie harmonizował estetycznie z istniejącymi rozwiązaniami. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczyć poprzez projektowanie obiektów niskich, dbanie o estetykę projektów, odpowiednie projektowanie zieleni otaczającej.

Działanie może mieć bezpośredni krótkoterminowy **wpływ negatywny na klimat akustyczny**, podczas organizowanych sportowych imprez masowych wykorzystujących projektowaną infrastrukturę. Negatywny wpływ tego rodzaju trudno można ograniczyć poprzez lokalizację takich obiektów w uwzględnieniu strefy ochrony akustycznej wobec terenów zamieszkałych.

Powyższe działanie może mieć potencjalny wpływ na obszary cenne przyrodniczo objęte ochroną, ponieważ obszary rekreacyjno-sportowe często lokowane są w pobliżu obszarów cennych przyrodniczo, co poprawia warunki wypoczynku. W szczególności dotyczy to obszarów cennych przyrodniczo, znajdujących się w dolinie Bystrzycy, w tym projektowanego rezerwatu „Skarpa Jakubowicka”.

B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców (...)

OOS:

-

Działanie B.4.2. „Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców Lublina w działaniach kulturalnych” obejmuje osie zadań:

- Wsparcie istniejących na terenie miasta placówek muzealnych w zakresie nowych metod zarządzania i udostępniania oferty.
- Utworzenie kompleksu muzealno-edukacyjnego o profilu tematycznym opartym na lubelskim potencjale w dziedzinie sztuki i dziedzictwa kultury.
- Poszerzanie oferty muzealno-edukacyjnej w ramach istniejącego potencjału (np. polepszenie dostępności zbiorów, pomieszczeń, obiektów itd.).
- Stworzenie zintegrowanego systemu informacji o ofercie kulturalno-rekreacyjno-edukacyjnej w przestrzeni publicznej dla poszczególnych grup wiekowych.
- Stworzenie programu żywienia kulturalnego w dzielnicach „Dzielnice Kultury”.
- Promowanie aktywności bibliotek wśród mieszkańców.
- Tworzenie warunków do lepszego zarządzania w istniejących i nowo powstających instytucjach kultury.
- Wspieranie pracowni artystycznych.

Przewidziane w działaniu projekty mają w zdecydowanej większości charakter nie-inwestycyjny. Można założyć, że pod nazwą „Utworzenie kompleksu muzealno-edukacyjnego” także kryje się zadanie o cha-

rakterze organizacyjnym i promocyjnym - tworzenie sieci wspólnej oferty już istniejących instytucji, a nie tworzeniem nowego obiektu kubaturowego.

Jedynie zadanie „*wspieranie pracowni artystycznych*” może wiązać się z pracami budowlanymi, jednak bardzo rozproszonych i o niewielkiej skali.

Powyższe działanie nie powinno mieć wpływu na obszary cenne przyrodniczo objęte ochroną.

B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli i szkół do potrzeb edukacyjnych (...)

OOS:

Działanie B.5.1. „Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych miasta)” obejmuje sześć działań

- Stworzenie dla Lublina płaszczyzny debaty o rozwoju relacji szkoła-samorząd i definiowania wspólnych zadań oraz wzajemnych korzyści, w tym integracji najbardziej innowacyjnych i proaktywnych nauczycieli i rodziców.
- Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, place zabaw) oraz jej zagospodarowanie na potrzeby mieszkańców.
- Regulowanie liczebności klas do poziomu zapewniającego maksymalną efektywność nauki.
- Udostępnianie szkolnej infrastruktury sportowej (sale, boiska, baseny) mieszkańcom.
- Podnoszenie jakości warunków pracy nauczycieli oraz zakupy nowoczesnych pomocy dydaktycznych.
- Tworzenie oferty edukacyjnej zawodowej dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **wpływ negatywny na bioróżnorodność**, jeśli projektowana infrastruktura sportowo-rekreacyjna będzie nadmiernie standaryzowała projektowaną szatę roślinną (np. pas zieleni izolującej wykonane wyłącznie z jednego gatunku roślin). Negatywnemu wpływowi tego rodzaju można zapobiegać, projektując zieleń izolującą ze zróżnicowanych gatunków roślin. Należy więc przykładowo unikać jednolitych ciągów tui, zastępując je grupami zróżnicowanych roślin, z udziałem roślin owocujących, przydatnym małym ptakom (np. jarzębina).

Działanie może mieć pośredni stały **wpływ negatywny na powierzchnię ziemi**, jeśli projektowana infrastruktura sportowo-rekreacyjna będzie w trwały sposób utwardzać zbyt duży procent powierzchni. Negatywnemu wpływowi tego rodzaju można zapobiegać, projektując place zabaw w ten sposób, aby zawierały jak najwięcej powierzchni przepuszczalnych dla wód opadowych.

Działanie może mieć pośredni stały **wpływ negatywny na krajobraz**, jeśli projektowana infrastruktura sportowo-rekreacyjna będzie zakłócać panoramy widokowe. Negatywnemu wpływowi tego rodzaju można zapobiegać, projektując obiekty tak aby nie zakłócały panoram widokowych, w otoczeniu zieleni.

Podsumowując: co najmniej jedno zadanie (nr 2: *Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej*) ma charakter inwestycyjny i na odpowiednim etapie przygotowania inwestycji będzie wymagało sporządzenia Oceny Oddziaływania Przedsięwzięcia na Środowisko.

Powyższe działanie nie powinno mieć wpływu na obszary cenne przyrodniczo objęte ochroną.

B.5.2. Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście

OOS:

-

Działanie B.5.2. „Rozwijanie oferty dydaktycznej w mieście” obejmuje siedem zaplanowanych działań:

- Wdrażanie programów kształtowania postaw kreatywnych i przedsiębiorczych.
- Wdrażanie programów kształtowania kompetencji matematycznych i inżynierskich.
- Utworzenie w Lublinie placówki lub sieci usług pełniących funkcje centrum nauki lub medialabu jako miejsca kształcenia zainteresowań naukowych i poznawczych dzieci i młodzieży.
- Modernizacja szkolnictwa zawodowego zgodnie z wyzwaniami współczesnego rynku pracy.
- Odkrywanie, wzmacnianie i wykorzystywanie potencjału szkół jako ośrodków zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnych.
- Angażowanie szkół w sieci współpracy z innymi aktorami lokalnych działań społeczno-kulturalno-edukacyjnych, w tym z animatorami, organizacjami i instytucjami kulturalnymi.
- Wielokierunkowe wsparcie jakości edukacji w szkołach wszystkich poziomów.

Działania mają charakter organizatorski i są **neutralne dla środowiska**.

B.6.1. Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu”

OOS:

-

Działanie B.6.1. „Wypracowanie i realizacja programu „Miasto w Dialogu” dotyczącego rozwoju demokracji partycypacyjnej w Lublinie” obejmuje siedem zadań:

- Wypracowanie mechanizmów uzgadniania potrzeb mieszkańców z różnymi instytucjami.
- Wspieranie procesów decentralizacji w mieście, w tym wzrostu znaczenia dzielnic i współpracy z samorządami dzielnic mieszkaniowych (m.in. poprzez wprowadzanie budżetów partycypacyjnych Rad Dzielnic i rozszerzanie ich kompetencji wraz ze stopniem ich uspołecznienia w oparciu o systemowe narzędzie „Plany Rozwoju Dzielnic”⁵).
- Rozwój i usprawnienie działań społecznych zespołów doradczych (Rada Rozwoju Lublina, Rada Biznesu, Rada Kultury Przestrzeni, Porozumienie Rowerowe, Rada Działalności Pożytku Publicznego Miasta Lublin i inne).
- Usprawnianie partycypacji przez zastosowanie nowoczesnych technologii (np. internetowy system zgłaszania napraw – www.naprawmyto.pl).
- Wpisanie zasady „konsultacji z użytkownikiem” do wszelkich prac projektujących nowe rozwiązania usług, produktów czy inwestycji miejskich (m.in. poprzez wykorzystanie modelu Lokalnych Grup Wsparcia europejskiego programu URBACT).
- Wprowadzenie partycypacyjnych procedur planistycznych wykorzystujących debaty definiujące interesy publiczne przed podjęciem prac projektowych.
- Stały monitoring jakości świadczenia usług publicznych.

Działania mają charakter organizatorski i są **neutralne dla środowiska**.

⁵ Zob.: Załącznik nr 1 System wdrażania Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013-2020 punkt „1.2.4. Warstwa planów”.

B.6.2. Budowanie „Obserwatorium Miasta” jako systemu rozwojowych baz danych (...)

OOS:

-

Działanie B.6.2. „Budowanie Obserwatorium Miasta jako systemu zbierania, przetwarzania i udostępnianie adekwatnych do potrzeb rozwojowych baz danych, generowanych w skalach bliskich mieszkańcom (dzielnice, osiedla), umożliwiającego monitorowanie i koordynację współpracy oraz obserwowanie skutków realizowanych projektów” ma charakter organizatorski i **jest neutralne dla środowiska**.

4.1.4. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ**C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych**

OOS:

+

Działanie C.1.1. „Tworzenie warunków dla inwestycji przemysłowych” składa się z dwóch zadań:

- Rozwój Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec Podstrefy Lublin (SSE):
  - tworzenie kolejnych terenów objętych statusem SSE w Lublinie (na terenie byłych Zakładów Daewoo Motor Polska, Wrotków, Hajdów),
  - wykup gruntów prywatnych przy ul. Rataja i ul. Grygowej i objęcie ich statusem SSE.
- Rozwój pozostałych terenów aktywizacji gospodarczej:
  - uzbrajanie nowych terenów inwestycyjnych typu *greenfield* w Lublinie (Hajdów, Zadębie, tereny przy północno-wschodniej obwodnicy miasta, obszary zlokalizowane przy północnej części ul. Rataja),
  - współpraca z partnerami prywatnymi przy tworzeniu Parku Przemysłowo-Technologicznego na terenie byłych Zakładów Daewoo Motor Polska,
  - rewitalizacja terenów przemysłowych po byłej odlewni żeliwa.

Działanie może mieć pośredni wtórny **negatywny wpływ na bioróżnorodność**, jeśli konieczna zabudowa i grodzenie terenów przemysłowych będzie stanowić przeszkodę w migracji małych zwierząt. Z drugiej strony, małe zwierzęta (zające, wiewiórki, ptaki) mogą stanowić zagrożenie na terenach przemysłowych⁶ Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać ogradzając tereny przemysłowe, jednocześnie zostawiając korytarze ekologiczne (np. zadrzewienia i zakrzaczenia wzdłuż dróg) łączące tereny leśne i parkowe w pobliżu.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **negatywny wpływ na wody**, jeśli w zakładach przemysłowych, które powstaną na nowych terenach przygotowanych pod działalność gospodarczą będą powsta-

⁶ Warto zauważyć, że wymienione w działaniu tereny przemysłowe bezpośrednio przylegają do nowo uruchomionego lotniska i niewielkich lasów leżących między Lublinem a Świdnikiem oraz gminą Wólka Lubelska. Z tych lasów przedostały się dwa zające na płytę lotniska (całe lotnisko ma 300 ha) już .. w dniu jego otwarcia. Kiedy miał startować pierwszy samolot do Londynu, nastąpiło opóźnienie, bo po lotnisku hasał zając. Odpowiednie służby musiały przepłoszyć zwierzę. Nad lotniskiem latają też ptaki. Dla bezpieczeństwa będą przepłaszane. Pomagają w tym naukowcy z Uniwersytetu Przyrodniczego. Ale większy problem może być z wiosennymi i jesiennymi migracjami bocianów czy żurawi. One latają na wysokości powyżej stu metrów i trudno je przepłoszyć. Dlatego naukowcy pracują nad mapą ich wędrówek i te dane prześlą lotnisku. W okresie migracji te szlaki będą uwzględniali kontrolerzy lotów, którzy sprowadzają samoloty na ziemię. Więcej: *Zające hasają po lotnisku. Kiedy opuszczą port?* GWL autor: Sko. 04.01.2013

wać duże ilości wody opadowej spływającej z powierzchni hal i gromadzonych się na utwardzonych placach manewrowych, magazynowych i parkingach. Negatywnemu wpływowi tego rodzaju można zapobiegać, budując odstożniki dla wody deszczowej. Oczywiście, ścieki przemysłowe stanowią odrębne zagadnienie i postępowanie z nimi musi być dostosowane do ich charakterystyki oraz ilości. Ogólną zasadą jest podczyszczanie ścieków przemysłowych w miejscu ich powstawania, gdzie mają jednolitą charakterystykę fizyko-chemiczną. Ułatwia to znacznie proces oczyszczania/podczyszczania ścieków.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **negatywny wpływ na powietrze i klimat**, jeśli w zakładach przemysłowych, które powstaną na nowych terenach przygotowanych pod działalność gospodarczą będą generowane gazy spalinowe i produkcyjne. Negatywny wpływ tego rodzaju można zapobiegać poprzez dobór technologii przetwarzania/produkcji oraz ograniczać poprzez stosowanie urządzeń odpylających/filtrujących dostosowanych do rodzaju emisji gazowych. Innym sposobem ograniczenia wpływu jest umieszczenie zakładów przemysłowych w części miasta, skąd najczęściej wiejące wiatry będą rozpraszają zanieczyszczenia na terenach niezamieszkałych. Położenie wymienionych w działaniu terenów względem dzielnic mieszkaniowych spełnia ten warunek.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **negatywny wpływ na powierzchnię ziemi**, jeśli powierzchnie utwardzone i zadaszone (hale przemysłowe), jeśli prowadzone prace budowlane będą zmieniać ukształtowanie terenu. Negatywny wpływ tego rodzaju można zapobiegać głównie poprzez lokowanie obiektów przemysłowych na terenach nie wymagających rozległych prac ziemnych dla wyrównywania powierzchni.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **negatywny wpływ na krajobraz**, jeśli zakłady przemysłowe, które powstaną na nowych terenach przygotowanych pod działalność gospodarczą będą zaburzać panoramy widokowe, dominować nad otoczeniem. Negatywny wpływ tego rodzaju można zapobiegać lokując strefę przemysłową w znacznej odległości od centrum miasta, skupiając obiekty przemysłowe w spójnych obszarach przemysłowych, otaczając je zielenią izolującą. Zapisane w działaniu tereny przeznaczone pod przemysł spełniają powyższe kryteria.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **negatywny wpływ na klimat akustyczny**, jeśli w zakładach przemysłowych, które powstaną na nowych terenach przygotowanych pod działalność gospodarczą generowany będzie nadmierny hałas. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać poprzez wybór technologii ograniczających hałas, stosowanie norm BHP przez pracowników, tworzenie stref ochronnych wokół zakładów.

Działanie może mieć pośredni skumulowany **negatywny wpływ na zasoby naturalne**, jeśli w zakładach przemysłowych, które powstaną na nowych terenach przygotowanych pod działalność gospodarczą wykorzystywane będą procesy przemysłowe zużywające nadmierną ilość surowców w stosunku do najlepszych dostępnych na rynku technologii oraz jeśli sam proces technologiczny będzie zoptymalizowany pod kątem minimalizacji zużycia surowców.

Podsumowując: co najmniej drugie z tych zadań wiąże się z poważnymi przedsięwzięciami inwestycyjnymi i wymaga sporządzenia OOS, ponieważ z całą pewnością **może znacząco wpływać na środowisko**.

Powyższe działanie przewiduje rozwój strefy gospodarczej w części miasta już koncentrującej takie funkcje i nie posiadających styku z obszarami cennymi przyrodniczo, ani tym bardziej zawierających tego rodzaju obszary. Działanie nie powinno więc mieć wpływu na obszary cenne przyrodniczo objęte ochroną.

C.1.2. Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta

OOS:

-

Działanie C.1.2. „Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta” polega na „podjęciu współpracy z doradcą strategicznym w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych z kluczowych branż przemysłu”. Działanie jest **neutralne w stosunku do środowiska**.

C.1.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym

OOS:

-

Działanie C.1.3. „Promocja potencjału gospodarczego sektora przemysłowego w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym” obejmuje trzy zadania:

- Promocja SSE w Polsce i za granicą.
- Promowanie lokalnych przedsiębiorstw-czempionów w kraju i za granicą.
- Wsparcie lubelskich firm w procesie tworzenia powiązań sieciowych wśród lokalnego biznesu poprzez współpracę z Targami Lublin przy organizacji cyklicznych imprez targowych branż priorytetowych w sektorze przemysłowym.

Pierwsze dwa zadania mają charakter promocyjny, a trzecie – organizatorski (współpraca z Targami). Są one **neutralne wobec środowiska przyrodniczego**.

C.1.4. Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji

OOS:

-

Działanie C.1.4. „Budowanie synergii dla wzmocnienia potencjału sektora produkcji w Lublinie” składa się z dwóch zadań:

- Animowanie i wspieranie inicjatyw klastrowych podnoszących konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw w sektorze przemysłu.
- Pozyskiwanie stałych i renomowanych partnerów zewnętrznych stabilizujących efektywność lubelskich kooperantów.

Oba zadania mają charakter organizatorski i są **neutralne wobec środowiska przyrodniczego**.

C.2.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług

OOS:

Działanie C.2.1. „Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych dla rozwoju sektora usług” składa się z trzech zadań:

- Współpraca z doradcą strategicznym w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych kluczowych podsektorów usług w Lublinie.
- Wsparcie realizacji parku biurowego dla potrzeb firm z sektora IT/BPO/KPO w Podstrefie Lublin SSE Euro-Park Mielec – w ramach jej części usługowej.
- Oferowanie lokalizacji dla rozwoju nieuciążliwych usług w dzielnicach mieszkaniowych.

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na wody**, jeśli projektowane obiekty biurowe i usługowe będą zrzucić wody opadowe zebrane przez powierzchnie dachowe oraz powierzchnie utwardzone do kanalizacji deszczowej. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać poprzez nowoczesne rozwiązania „zielonych dachów”, budowę mechanizmów wychwytywania i wykorzystywania deszczówki do celów użytkowych (splukiwanie toalet, podlewanie zieleni). To nowoczesne rozwiązania, których należy oczekiwać w nowo projektowanych, nowoczesnych obiektach biurowych i usługowych, które z czasem powinny się pojawić także w wielorodzinnych budynkach mieszkalnych.

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na powietrze i klimat**, jeśli projektowane obiekty biurowe i usługowe **będą zaopatrzone w klimatyzatory wykorzystujące gazy silnie wzmagające efekt cieplarniany**. Dąży się jednak do eliminacji gazów roboczych o największym wpływie na środowisko.⁷ Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać **poprzez rozwiązania wykorzystujące nowoczesne systemy izolacyjne o dużej skuteczności, regulację dostępu światła, systemy mechanicznego wymuszonego obiegu powietrza oraz wykorzystanie wymienników gruntowych** co łącznie pozwoli ograniczyć lub nawet wyeliminować konieczność stosowania systemów grzewczych.

Działanie może mieć bezpośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na powierzchnie ziemi**, jeśli budowa projektowanych obiektów biurowych i usługowych będzie powodować znaczne przemieszczenia gleby i podłoża na potrzeby inwestycji. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać poprzez projektowanie budynków z możliwie małym przemieszczaniem gleby i podłoża (zachowanie naturalnego ukształtowania terenu).

Działanie może mieć bezpośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na krajobraz**, jeśli projektowane obiekty biurowe i usługowe będą zaburzać panoramy widokowe i zaburzać ład przestrzenny poprzez niezharmonizowane z otoczeniem bryły obiektów. Negatywnym wpływom tego rodzaju można zapobiec

⁷ Aktualnie ocenia się, iż ponad 90% emisji antropogenicznej gazów cieplarnianych spowodowanych pracą urządzeń chłodniczych jest związane właśnie z produkcją energii napędowej tych urządzeń. Urządzenia, systemy chłodnicze i klimatyzacyjne są również potencjalnym bezpośrednim źródłem emisji gazów cieplarnianych, bowiem czynniki robocze aktualnie w nich stosowane charakteryzuje bardzo wysoki potencjał tworzenia efektu cieplarnianego GWP. Jest on zazwyczaj od około jednego tysiąca do nawet kilkudziesięciu tysięcy razy większy od efektu wywołanego tą samą ilością dwutlenku węgla. Podejmuje się zatem liczne próby zastąpienia tych czynników innymi czynnikami roboczymi o niskim potencjale tworzenia efektu cieplarnianego. Porównaj: www.greencrosspoland.org

poprzez projektowanie uwzględniające kontekst nowych budynków w tym konieczność zachowania panoram widokowych.

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na zasoby naturalne**, jeśli projektowane obiekty biurowe i usługowe będą wykorzystywały nadmierną ilość energii (a więc paliw kopalnych, stanowiących w Polsce główne źródło energii) dla ogrzewania i chłodzenia. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać tymi samymi metodami jak wskazane dla ograniczenia wpływu na powietrze i klimat.

Realizacja działania nie będzie miała wpływu na obszary cenne przyrodniczo podlegające ochronie, ponieważ wymienione tereny przemysłowe nie sąsiadują z obszarami mającymi taki status. Jedynym wyjątkiem jest stanowisko susła perełkowanego znajdujące się w obrębie lotniska. Jednak ochrona tego ogrodzonego siedliska wystarczająca.

Podsumowując: drugie i trzecie z tych zadań mogą – zależnie od sposobu ich zrealizowania – **znacząco oddziaływać na środowisko**, dlatego należy przewidywać potencjalną konieczność wykonania dla nich OOS.

Działanie przewiduje budowę budynków biurowych w istniejących dzielnicach mieszkaniowych. Nie powinno więc mieć to wpływu na obszary cenne przyrodniczo objęte ochroną.

C.2.2. Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie

OOS:

Działanie C.2.2. „Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie” będzie realizowane poprzez rozbudowaną strukturę pięciu zadań podzielonych na siedemnaście podzadań. Struktura zadaniowa tego działania przedstawia się następująco:

- Pozyskiwanie inwestorów (zewnętrznych i lokalnych) w strategicznych kierunkach rozwoju miasta.
- Rozwój ekosystemu IT w Lublinie:
  - wspieranie rozwoju branży IT we współpracy z przedsiębiorcami, lubelskimi uczelniami oraz studentami kierunków IT (projekt „Lubelska Wyżyna IT”),
  - stworzenie Lubelskiej Platformy Informatycznej (LPI),
  - cykliczny konkurs informatyczny dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych,
  - promocja kierunków IT w lubelskich szkołach ponadgimnazjalnych,
  - pozyskiwanie funduszy inwestycyjnych inwestujących w ekosystemie IT,
  - wsparcie procesu tworzenia studiów podyplomowych z informatyki oraz uruchamianie nowych specjalności informatycznych,
  - powołanie Funduszu Innowacji zrzeczającego lubelskie firmy z branży IT.
- Wspieranie rozwoju branży BPO/KPO:
  - kontynuacja realizacji ramowego programu współpracy z lubelskimi uczelniami – m.in. utworzenie studiów podyplomowych kształcących specjalistów BPO/ KPO,
  - patronat nad tworzeniem przez kilka uczelni Międzywydziałowego Instytutu Zarządzania.
- Kreowanie warunków do rozwoju outsourcingu publicznego i e-usług:

- wsparcie tworzenia centrów usług wspólnych dla wybranych ministerstw i innych instytucji centralnych,
  - rozwój outsourcingu prawniczego w Lublinie,
  - stworzenie Centrum Usług Wspólnych wymiaru sprawiedliwości,
  - wspieranie rozwoju e-sądu oraz Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Lublinie,
  - utworzenie jednostki badawczej jakości wymiaru sprawiedliwości i administracji publicznej,
  - tworzenie pilotażowych rozwiązań outsourcingowych dla Urzędu Miasta, szkół i spółek miejskich (miejskie centrum usług wspólnych).
- Wsparcie rozwoju sektora usług medycznych.
    - wspieranie i inicjowanie inicjatyw klastrowych w tym obszarze,
    - wsparcie w zakresie realizacji parku medyczno-biurowego – Lublin Healthcare City (obszar powiązany funkcjonalnie z kompleksem Uniwersytetu Medycznego).

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na wody**, jeśli planowane centrum usług medycznych w okolicy ul. Jaczewskiego (kompleks Uniwersytetu Medycznego oraz czterech szpitali) będzie rozbudowywać usługi medyczne co będzie generować zarówno ścieki bytowe jak też ścieki i odpady po zabiegach medycznych. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać przez budowę podczyszczalni ścieków i specjalistycznych metod utylizacji odpadów szczególnie niebezpiecznych.

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na powietrze i klimat**, jeśli planowane centrum usług medycznych w okolicy ul. Jaczewskiego będzie rozbudowywać usługi medyczne co będzie generować ryzyka związane z ryzykiem skażeń biologicznych. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać przez przestrzeganie zasad ochrony przed skażeniami biologicznymi.

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na powierzchnię ziemi**, jeśli planowane centrum usług medycznych w okolicy ul. Jaczewskiego oraz obiekty usług outsourcingowych (w tym rozbudowa sądu elektronicznego) będzie wymagało budowę obiektów z dużymi przemieszczeniami gleby i gruntu. Negatywny wpływ tego rodzaju można ograniczać przez takie projektowanie, aby ograniczyć ilość koniecznych przemieszczeń ziemi.

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na krajobraz**, jeśli planowane centrum usług medycznych w okolicy ul. Jaczewskiego oraz obiekty usług outsourcingowych będą przesłaniać lub będą mieć przesłaniane cenne panoramy widokowe. Warto w tym kontekście zauważyć, że centrum medyczne na Jaczewskiego (szpitale PSK 4, dziecięcy, onkologiczny, im Jana Bożego) nie tyle stanowią fragment panoram widokowych co z racji położenia na wzgórzu posiadają z wyższych pięter piękne panoramy widokowe na Stare Miasto. Jest więc ważne, aby budynki nie przesłaniały sobie wzajemne widoków, a także – by zbyt wielkimi rozmiarami brył nie dominowały w krajobrazie (czego przykładem jest obecnie rozbudowywane Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej).

Działanie może mieć pośrednie wtórne **negatywne oddziaływanie na zasoby naturalne**, jeśli uruchomione przez inwestorów zakłady przemysłowe będą nieefektywnie wykorzystywać surowce, materiały i energię.

Podsumowując: zadania te mają w większości charakter organizatorski, promocyjny, lub koncepcyjny. Potencjalny wpływ na środowisko ma przede wszystkim projektowana rozbudowa centrum usług medycznych w pobliżu ul. Jaczewskiego. Dla tych projektów powinny być wykonywane prognozy oddziaływania na środowisko.

Okolice ul Jaczewskiego nie zawierają ani nie stykają się z obszarami przyrodniczo cennymi, podlegającymi ochronie.

C.2.3. Promocja potencjału gospodarczego sektora usług w Lublinie i w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym

OOS:

-

Działanie C.2.3. „Promocja potencjału gospodarczego sektora usług w Lublinie i Lubelskim Obszarze Metropolitalnym” będzie realizowane poprzez pięć zadań:

- Promowanie Lublina jako miejsca do inwestowania przy wykorzystaniu projektu Promocji Gospodarczej Polski Wschodniej poprzez udział w targach i misjach inwestycyjnych.
- Promocja marki, klastra i ekosystemu Lubelskiej Wyżyny IT w Polsce i za granicą.
- Organizacja corocznych targów i konferencji budujących pozycję Lublina w jednej z poddziedzin IT.
- Promowanie Lublina jako perspektywicznego miejsca do lokalizacji centrów usług wspólnych dla instytucji centralnych mieszczących się w Warszawie.
- Promowanie Lublina jako silnego ośrodka usług medycznych (w kraju i za granicą).

Cztery z zadań mają charakter promocyjny a jedno – organizacyjno-zarządczy. Żadne z nich **nie będzie znacząco oddziaływać na środowisko**.

C.3.1. Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie (...)

OOS:

-

Działanie C.3.1. „Wspieranie tworzenia ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie opartego na lokalnych przedsiębiorstwach i kreatywnej przedsiębiorczości” składa się z dziesięciu zadań:

- Zdefiniowanie ekosystemu przedsiębiorczości w Lublinie i wypracowanie narzędzi wsparcia (projekt „Prowadź Biznes w Lublinie”).
- Stworzenie kompleksowego systemu udostępniania wiedzy o instrumentach wsparcia dla przedsiębiorców na każdym etapie rozwoju (*know-how* biznesu, komercjalizacja badań naukowych, formy dokapitalizowania).
- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości ze środków publicznych znajdujących się w dyspozycji Miejskiego Urzędu Pracy w Lublinie.
- Organizacja giełd i targów pracy przez Miejski Urząd Pracy w Lublinie.
- Wspieranie edukacji ekonomicznej (jako „korzeni przedsiębiorczości”) i kształtowanie postaw pro-przedsiębiorczych i prokreatywnych.
- Tworzenie warunków zewnętrznym branżowym funduszom inwestycyjnym do inwestowania w lubelskie spółki.
- Tworzenie miejsc spotkań przedsiębiorczej i innowacyjnej młodzieży.
- Wsparcie tworzenia spójnego systemu preinkubacji i inkubacji firm z sektorów priorytetowych.
- Inspirowanie i promowanie lokalnych inicjatyw klastrowych.

- Podejmowanie i wspieranie działań w zakresie przedsiębiorczości społecznej (klastry społeczne, franczyza społeczna itp.).

Działanie składa się więc wyłącznie z działań organizatorsko-zarządczych i **nie będzie znacząco oddziaływać na środowisko.**

C.3.2. Wspieranie transferu wiedzy do sektora biznesu

OOS:

-

Działanie C.3.2. „Wspieranie transferu wiedzy do sektora biznesu” polega na *wsparciu systematycznego rozwoju lubelskiego technopolis (Park Naukowo-Technologiczny, centra transferu technologii)*. Działanie w obecnym sformułowaniu **nie wymaga wykonania OOS**. Konieczność wykonania oceny może pojawić się na poziomie bardziej szczegółowych sformułowań wykonawczych (np. planów ewentualnych inwestycji w Parku Naukowo Technologicznym, lub zamiaru zlokalizowania w nim technologii oddziałujących znacząco na środowisko).

C.3.3. Promocja potencjału gospodarczego Lublina i Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego

OOS:

-

Działanie C.3.3. „Promocja potencjału gospodarczego Lublina i Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego” składa się z trzech zadań:

- Organizowanie cyklicznych spotkań prezydenta Lublina z poszczególnymi sektorami lubelskiego biznesu.
- Stymulowanie jakościowego współzawodnictwa lokalnych firm (np. w formie „Nagrody Gospodarczej Prezydenta Lublina”).
- Organizowanie misji przyjazdowych dla przedstawicieli biznesu, mediów, organizacji pozarządowych w celu promocji potencjału biznesowego miasta.

Działanie ma w całości charakter organizatorsko-zarządczy i **nie będzie wywierało znaczącego oddziaływania na środowisko.**

C.4.1. Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych

OOS:

-

Działanie C.4.1. „Wspomaganie rozwoju sektora przemysłów kreatywnych” składa się z czterech zadań:

- Tworzenie partnerstw kreatywnych, klastrów przedsiębiorstw kreatywnych i systemu inkubacji firm z przemysłów kreatywnych.
- Wsparcie rozwoju obszaru nowych mediów.
- Wspieranie działalności kulturalnej i dostępu do kultury, także za pomocą nowych technologii.
- Wspieranie komercjalizacji przedsięwzięć kreatywnych.

Działanie ma w całości charakter organizatorsko-zarządczy i **nie będzie wywierało znaczącego oddziaływania na środowisko.**

C.4.2. Oddziaływanie na tworzenie postaw aktywności prokreatywnej

OOS:

-

Działanie C.4.2. „Oddziaływanie na tworzenie postaw aktywności prokreatywnej” składa się z dwóch zadań:

- Edukacja w zakresie rozwoju kreatywności, przedsiębiorczości i odpowiedzialności społecznej.
- Podnoszenie społecznej świadomości respektowania praw własności intelektualnej.

Działanie ma w całości charakter edukacyjno-społeczny i **nie będzie wywierało znaczącego oddziaływania na środowisko.**

4.1.5. Oddziaływania na środowisko działań Obszaru Rozwojowego AKADEMICKOŚĆ

Obszar rozwojowy AKADEMICKOŚĆ obejmuje czternaście działań:

D.1.1. Wzmocnienie pozycji Lublina jako atrakcyjnego ośrodka kształcenia dla studentów zagranicznych	OOS:	-
D.1.2. Współdziałanie z władzami uczelnianymi na rzecz zwiększenia udziału lubelskich naukowców, nauczycieli i studentów w europejskich i światowych programach wymiany (...)	OOS:	-
D.1.3. Wspieranie uczelni lubelskich w nawiązywaniu i utrzymaniu sieciowych kontaktów z uczelniami na świecie	OOS:	-
D.1.4. Współpraca z uczelniami na rzecz podnoszenia poziomu kompetencji studentów w obszarze nauki języków obcych oraz innych metod dokształcania	OOS:	-
D.2.1. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-biznes	OOS:	-
D.2.2. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-miasto	OOS:	-
D.2.3. Budowanie współpracy na płaszczyźnie uczelnie-uczelnie	OOS:	-
D.3.1. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o istniejący potencjał kulturalno-edukacyjny	OOS:	-
D.3.2. Wsparcie akademickich liderów (kadry i studentów) zainteresowanych nadprogramową lub pozaprogramową działalnością edukacyjną	OOS:	-
D.3.3. Wsparcie rozwoju studentów w oparciu o nową ofertę kulturalno-edukacyjną	OOS:	-
D.4.1. Poznawanie „małej ojczyzny” przez uczniów szkół	OOS:	-
D.4.2. Wsparcie aktywności liceów i gimnazjów w zakresie zatrzymania talentów w Lublinie	OOS:	-
D.4.3. Rozwój kontaktów lubelskie szkoły – lubelskie uczelnie	OOS:	-
D.4.4. Stworzenie unikatowego w Polsce programu wsparcia absolwentów podczas startu na rynku pracy	OOS:	-

Należy uznać że **cały Obszar Rozwojowy Akademickość jest NEUTRALNY wobec środowiska przyrodniczego**, a żadne z działań w ramach tego obszaru rozwojowego nie wymaga wykonania *strategicznej oceny oddziaływania na środowisko* (ponieważ nie ma charakteru programu zawierającego zadania potencjalnie

oddziałujące na środowisko). Także żadne ze szczegółowych zadań w ramach któregośkolwiek z działań tego obszaru nie wymaga z kolei sporządzenia *oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko*.

4.2. Oddziaływanie transgraniczne

Sprawy oddziaływania transgranicznego reguluje Konwencja z Espoo⁸ o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, ratyfikowana przez Polskę w 1997 r. Konwencja ta jest dokumentem prawa międzynarodowego o charakterze wiążącym i stwarza prawno-międzynarodowe ramy proceduralne dla wykonywania ocen oddziaływania na środowisko (OOS) w przypadkach, gdy inwestycja realizowana w jednym kraju (stronie pochodzenia) zasięgiem oddziaływania obejmuje terytorium innego państwa (strony narażonej), mogąc spowodować znaczące negatywne skutki dla środowiska. Podstawową zasadą wyrażoną w Konwencji jest obowiązek informowania o planowanym podjęciu działalności mogącej mieć wpływ na środowisko innych państw.

Ponieważ Lublin nie jest położony w obszarze przygranicznym, nie można mówić o bezpośrednim transgranicznym oddziaływaniu w rozumieniu powyższej Konwencji. Z obecnych zapisów Strategii wynika, że **żadne z działań ani zadań szczegółowych wymienionych w Strategii**, w obecnym jego sformułowaniu **nie wywiera oddziaływania transgranicznego**. W tym znaczeniu Strategia jest neutralna wobec transgranicznych oddziaływań środowiskowych.

Natomiast wszystkie działania i zadania Strategii, dla których w niniejszej Prognozie wytypowano – w chwili ich doprecyzowania na poziomie realizacyjnym – konieczność wykonania odrębnych ocen oddziaływania na środowisko, powinny być w procedurze OOS każdorazowo sprawdzone pod kątem ewentualnych oddziaływań transgranicznych, jakie mogą się pojawić na poziomie rozstrzygnięcia konkretnych rozwiązań wykonawczych.

---

⁸ Konwencja o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym uzgodniona w dniu 25 lutego 1991 roku w Espoo, w Finlandii, weszła w życie w dniu 10 września 1997 roku. Polska ratyfikowała konwencję z Espoo w roku 1997 (Dz. U. z 1999 r. Nr 96, poz. 1110).

5. Pozostałe ustalenia

5.1. Ocena potencjalnych zmian stanu środowiska przy braku realizacji Strategii

Dla istotnej części działań, zadań i podzadań Strategii prognozuje się **pozytywne oddziaływanie na środowisko** (oddziaływania oznaczone na zielono w tabeli). Szczegółowa ocena prognozowanych pozytywnych oddziaływań wdrożenia strategii będzie możliwa po doprecyzowaniu ich na poziomie wykonawczym. Stąd ocena zmian stanu środowiska przy braku realizacji Strategii może mieć tylko charakter kierunkowy i generalny, bez wskazywania miar liczbowych. Oto taka ocena kierunkowa.

1. Zaniechanie realizacji działań: A.1.1., A.1.2., A.1.3. i B.1.1. skutkowałoby nieefektywnością transportu drogowego na obszarze objętym strategią. Wiązałoby się to z utrzymaniem niepotrzebnie wydłużonych tras przejazdów, a co za tym idzie – większym obciążeniem środowiska typowymi emisjami z transportu (CO₂, SO₂, NO_x, Pb), oraz nadmiernym obciążeniem hałasem.
2. Zaniechanie działania A.1.4. przyczyni się także do nadmiernego obciążenia środowiska oddziaływaniami transportowymi, ponieważ utrudni (a w niektórych przypadkach uniemożliwi) załatwianie części usług zdalnie, bez korzystania z transportu.
3. Zaniechanie realizacji działań: A.4.1. i B.1.2., B.1.3. i B.2.3. uniemożliwi z kolei ograniczenie przejazdów samochodami indywidualnymi, które w wypadku realizacji wymienionych działań byłyby zastąpione przez przejazdy transportem zbiorowym, transportem rowerowym i pieszym.
4. Zaniechanie działań B.1.4. i B.2.1. uniemożliwi oszczędności eksploatacyjne w skali miasta. Działania te są ukierunkowane na racjonalizację zabudowy miejskiej i poprawę infrastruktury sieciowej, przy czym obu tym działaniom będzie zapewne towarzyszyło zmniejszenie szeroko rozumianej energochłonności miasta, co jest istotą nowoczesnej miejskiej gospodarki niskoemisyjnej.
5. Zaniechanie działania B.3.6. pogorszy warunki ochrony przyrody w mieście, osłabi ochronę jej elementów i składników, oraz zwiększy ryzyko strat przyrodniczych niemożliwych do zrekompensowania.
6. Zaniechanie działań B.5.1., B.5.2. oraz całego obszaru Akademickość obniży szansę na efektywną edukację ekologiczną obywateli i wzrost świadomości ekologicznej w społeczności lokalnej.
7. Zaniechanie działań C.2.3., C.3.1., C.3.2. i C.3.3. może skutkować opóźnieniem wprowadzania w biznesie proekologicznych innowacji.

Reasumując: **Strategia obejmuje bardzo wiele działań, zadań i podzadań korzystnych dla środowiska, w tym działania, których pozytywne oddziaływanie na środowisko może być bardzo znaczące.**

5.2. Odniesienie do zapisów *Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*

Dokument *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły* przyjęty przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej w 2011 roku wypełnia zapisy Ramowej Dyrektywy Wodnej⁹: zgodnie z przepisami RDW planowanie gospodarowaniem wodami odbywa się w podziale na obszary dorzeczy. Wykonując ten przepis ustawa Prawo wodne¹⁰ ustanawia, że dla każdego z dziesięciu obszarów dorzeczy w Polsce opracowuje się plan gospodarowania wodami. *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły* jest wykonaniem tej zasady w odniesieniu do dorzecza Wisły, w obszarze którego znajduje się Lublin.

5.2.1. Wody powierzchniowe

Odnosząc treść Strategii do zapisów *Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły* należy stwierdzić, że żadne zapisy strategii nie stoją w kolizji z celami gospodarki wodnej w dorzeczu Wisły, wyznaczonymi omawianym planem.

5.2.2. Wody podziemne

W omawianym planie, w tabeli 2. zatytułowanej: *Główne zbiorniki wód podziemnych na obszarze dorzecza Wisły*, pod pozycją 48 na s. 19 znajduje się opis zbiornika wód podziemnych Niecka lubelska

Nr GZWP	Nazwa GZWP	Obszar dorzecza	Powierzchnia (km ²)	Wiek piętra wodonośnego	Zasoby dyspozycyjne (tys.m ³ /dobę)	Stopień udokumentowania	Rok wykonania dokumentacji
406	Niecka lubelska (Lublin)	Wisły	6650	Cr3	1330	udokumentowany	2008

Żaden z zapisów Strategii nie stwarza bezpośredniego zagrożenia dla wód tego zbiornika. Ewentualne zagrożenia pośrednie powinny być przeanalizowane na poziomie ocen oddziaływania na środowisko poszczególnych przedsięwzięć wynikających z celów i działań zdefiniowanych w Strategii.

5.3. Możliwe rozwiązania alternatywne

Rozwiązania alternatywne mogą być wdrażane na różnych etapach programowania i realizacji działań inwestycyjnych. Rozwiązania alternatywne mogą dotyczyć rozwiązań organizacyjnych, technicznych czy też lokalizacyjnych. Jednakże warianty alternatywne powinny umożliwiać osiągnięcie zakładanych celów. Analiza oddziaływań wykazała możliwość wystąpienia oddziaływań znaczących, a jednym ze spo-

⁹ tzw. Ramowa Dyrektywa Wodna (RDW) to dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 15, t. 5, str. 275, z późn. zm.)

¹⁰ Chodzi o ustawę z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019, z późn. zm.)

sobów ich uniknięcia jest wariantowanie działań. Z uwagi na możliwość wystąpienia oddziaływań negatywnych stwierdzono, iż zasadnym jest poszukiwanie rozwiązań alternatywnych w stosunku do działań:

- **Działanie A.1.1. Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina:** zaleca się przesłedzenie alternatywnych rozwiązań w zakresie rozbudowy Portu Lotniczego Lublin, w tym budowy terminalu cargo, tak aby zminimalizować oddziaływanie na środowisko, w tym emisje akustyczne.
- **Działanie A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi:** zaleca się porównanie alternatywnych przebiegów dróg w celu znalezienia wariantu minimalnie oddziałującego na środowisko.
- **Działanie A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego:** zaleca się porównanie możliwych wariantów technicznych i organizacyjnych w celu znalezienia wariantu minimalnie oddziałującego na środowisko.
- **Działanie B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej:** zaleca się porównanie możliwych wariantów technologicznych planowanych prac w celu znalezienia wariantu minimalnie oddziałującego na środowisko.
- **Działanie B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej:** zaleca się porównanie możliwych wariantów organizacyjnych i rodzaju taboru w celu znalezienia wariantu minimalnie oddziałującego na środowisko.
- **Działanie B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania:** w odniesieniu do wszystkich budynków, w których będą planowane remonty w ramach tego działania, zaleca się uwzględnienie wariantów przewidujących termomodernizację i rezygnację z niskiej emisji oraz – w ramach istniejących możliwości technicznych i uzasadnienia ekonomicznego – dogrzewanie wody w oparciu o panele solarne.
- **Działanie B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta:** zaleca się przy każdym przekształcaniu przestrzeni publicznej planowanie zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej, w tym drzew.
- **Działanie B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych:** przy każdym projekcie dotyczącym terenów rekreacyjno-sportowych zaleca się planowanie zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej.
- **Działanie B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem zmieniających się warunków demograficznych i urbanistycznych):** przy każdym projekcie modernizacji lub budowy obiektu przedszkolnego zaleca się uwzględnianie termomodernizacji, zastosowanie dogrzewania wody panelami solarnymi i zwiększenie powierzchni biologicznie czynnej.
- **Działanie C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych:** zaleca się przesłedzenie alternatywnych rozwiązań w zakresie uzbrojenia terenu i tworzenia biologicznie czynnych „zielonych ekranów”, tak aby zminimalizować oddziaływanie inwestycji przemysłowych na środowisko.

5.4. Proponowane rozwiązania zapobiegawcze i kompensacyjne

W odniesieniu do całości Strategii rekomenduje się przyjęcie polityki kompensacyjnej polegającej na świadomym ustabilizowaniu śladu węglowego (wg. metodologii InrE), oraz **kompensowania każdego**

zwiększenia emisji CO₂ planowym zwiększaniem powierzchni biologicznie czynnej o zdolności pochłaniania CO₂ wynoszącej 1,5 w stosunku do nowej emisji wynikłej z danego działania Strategii.

5.5. Propozycje metod analizy skutków środowiskowych wdrażania Strategii

Obserwacji skutków środowiskowych wdrażania Strategii powinien służyć monitoring. Do monitorowania wszelkich efektów wdrażania Strategii w ocenianym dokumencie zaproponowano zestaw wskaźników zawartych w załączniku nr 1. Nie wnikając w ogólną trafność wyboru tych akurat wskaźników (która w odniesieniu do niektórych z nich budzi wątpliwości), stwierdzam, że dla celów mierzenia wpływu wdrażanych działań na środowisko **zaproponowane wskaźniki są niewystarczające**.

W tabeli poniżej przedstawiono zestaw **rekomendowanych wskaźników**, które w sposób bezpośredni lub pośredni będą obrazować skutki środowiskowe wdrażania Strategii.

Ryc. 14. Wskaźniki oceny wpływu realizacji Strategii na środowisko

Monitorowany obszar	WSKAŹNIK	Źródło danych	Oczekiwany kierunek zmian
Efektywność energetyczna	Energochłonność gospodarki (wielkość zużycia energii na jednostkę PKB miasta),	GUS	Malejący
Klimat, jakość powietrza	Miejski ślad węglowy – według metodologii Instytutu na rzecz Ekorozwoju	GUS, InrE	Malejący
Klimat, jakość powietrza	Powierzchnia terenów biologicznie czynnych netto	Dane własne Urzędu Miasta	Rosnący
Gospodarka niskoemisyjna	Moc nowo zainstalowana odnawialnych źródeł energii na rok	GUS, URE	Rosnący
Wody podziemne	Ilość pobieranych wód podziemnych/jednostka PKB miasta.	GUS	Malejący
Wody powierzchniowe	Ilość pobieranych wód powierzchniowych na jednostkę PKB miasta.	GUS	Malejący
Wody podziemne i powierzchniowe	Ilość pobieranych wód podziemnych i powierzchniowych na mieszkańca rocznie	GUS	Malejący
Wody podziemne i powierzchniowe	Ilość ścieków komunalnych i przemysłowych na jednostkę PKB miasta.	GUS	Malejący
Zrównoważony rozwój	Lista zarejestrowanych patentów w dziedzinie ochrony środowiska	GUS	Rosnący
Zrównoważony rozwój	Odsetek przedsiębiorstw realizujących proekologiczne sposoby produkcji	Badania ankietowe	Rosnący

Opracowanie własne

6. Podsumowanie i wnioski

6.1. Wnioski ogólne

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Lublina na lata 2013 – 2020 wypadła ogólnie pomyślnie: Strategia nie będzie generowała negatywnych oddziaływań na środowisko w stopniu odbiegającym od typowego oddziaływania na środowisko opracowań tego typu, a za to zawiera znaczną ilość zaplanowanych działań oddziałujących na środowisko pozytywnie.

- **Wizja strategiczna** „Lublin – miastem inspiracji” jest neutralna w stosunku do środowiska.
- **Misja Lublina** jest sformułowana w sposób, który niewystarczająco zabezpiecza przestrzeganie konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju; należy uzupełnić opis misji o wyraźną deklarację, że wśród potrzeb „innych interesariuszy” Lublin dostrzega także potrzeby przyszłych pokoleń.
- **Obszary rozwojowe** Lublina są sformułowane w sposób neutralny dla środowiska.
- **Cele strategiczne** Lublina są także sformułowane w sposób neutralny dla środowiska. Realne oddziaływanie na środowisko pojawi się dopiero na poziomie działań i zadań, poprzez które mają być realizowane poszczególne cele strategiczne.
- **Obszary inspiracji**, wskazujące na sposób podejścia do realizacji celów strategicznych, na pierwszym miejscu wymieniają *zrównoważony rozwój*. To pozwala przypuszczać, że intencją uchwalających strategię jest podporządkowanie całości wdrażania Strategii zasadzie zrównoważonego rozwoju.

WNIOSEK: na poziomie zadeklarowanych wartości strategicznych **Strategia jest neutralna wobec środowiska** (a więc nie wywiera znaczących oddziaływań na środowisko przyrodnicze) lub **oddziałuje na środowisko pozytywnie**.

6.2. Wnioski co do poszczególnych działań Strategii

Na poziomie oceny działań zaplanowanych do realizacji poszczególnych celów strategicznych **następujące działania przewidziane w Strategii mogą wywierać znaczące negatywne oddziaływanie na środowisko** (a więc będą wymagały sporządzenia Oceny Oddziaływania na Środowisko dla całości danego działania lub poszczególnych jego zadań).

- Działanie A.1.1.   Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina
- Działanie A.1.2.   Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi
- Działanie A.1.4.   Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej

- Działanie A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie owej oferty turystycznej Lublina
- Działanie A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego
- Działanie B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej
- Działanie B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej
- Działanie B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta
- Działanie B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego
- Działanie B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina (...)
- Działanie B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania
- Działanie B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność (...)
- Działanie B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych
- Działanie B.2.5. Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego
- Działanie B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina
- Działanie B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta
- Działanie B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych
- Działanie B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców (...)
- Działanie B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek edukacyjno-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych (...)
- Działanie C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych
- Działanie C.2.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług
- Działanie C.2.2. Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie.

W przypadku olbrzymiej większości działań chodzi o ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, jednak w przypadku niektórych zadań wydaje się konieczne sporządzenie oceny strategicznej.

Pozostałe działania przewidziane w Strategii, nie wymienione powyżej, nie będą wywierały znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko.

7. Streszczenie

Ta prognoza oddziaływania na środowisko ma ocenić, czy Strategia Rozwoju Lublina 2013-2020 uwzględni wystarczająco potrzeby ochrony środowiska i czy nie spowoduje znaczących szkód w środowisku.

Strategia ogólnie deklaruje w czterech obszarach rozwojowych **osiemnaście celów strategicznych** (zamiarów do zrealizowania), oraz **siedemnaście tzw. obszarów inspiracji** (źródeł pomysłów co do sposobów osiągnięcia celów strategicznych). Żaden z nich nie spowoduje znaczących szkód w środowisku, a niektóre są dla środowiska korzystne.

Ponadto Strategia przewiduje dla każdego celu strategicznego odpowiednie działania, poprzez które będzie osiągany ten cel, a większość działań dzieli dodatkowo na zadania i podzadania (mniejsze jednostki wykonawcze). Na tym poziomie można już wskazać takie działania, zadania i podzadania, które mogą znacząco szkodzić środowisku. Te działania to:

- Działanie A.1.1. Rozwój usług i sieci połączeń lotniczych z Lublina
- Działanie A.1.2. Budowa łączników z obwodnicą miasta i trasami wylotowymi
- Działanie A.1.4. Rozbudowa i udostępnianie interesariuszom Lublina szkieletowej szerokopasmowej sieci światłowodowej
- Działanie A.2.1. Włączanie Lublina w międzynarodowe sieci współpracy oraz tworzenie nowej oferty turystycznej Lublina
- Działanie A.4.1. Budowa wspólnego systemu komunikacyjnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego
- Działanie B.1.1. Kontynuacja rozwoju i modernizacji miejskiej sieci drogowej
- Działanie B.1.2. Rozwój systemu komunikacji publicznej
- Działanie B.1.3. Rozwój alternatywnych form komunikacji wewnątrz miasta
- Działanie B.1.4. Rozwój infrastruktury kluczowej dla rozwoju środowiska miejskiego
- Działanie B.2.1. Sukcesywne korygowanie układu funkcjonalno-przestrzennego Lublina (...)
- Działanie B.2.2. Poprawa standardów zamieszkania
- Działanie B.2.3. Rozwój sieci centrów dzielnicowych zapewniających pieszą dostępność (...)
- Działanie B.2.4. Poprawa jakości usług publicznych
- Działanie B.2.5. Zwiększanie bezpieczeństwa publicznego
- Działanie B.3.1. Realizacja Programu Rewitalizacji dla Lublina
- Działanie B.3.3. Rozwój przestrzeni publicznych we wszystkich częściach miasta
- Działanie B.4.1. Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej Lublina oraz promocja aktywności plenerowych
- Działanie B.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i dążenie do zwiększenia uczestnictwa mieszkańców (...)
- Działanie B.5.1. Dostosowanie sieci przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych do potrzeb edukacyjnych (...)
- Działanie C.1.1. Tworzenie warunków do inwestycji przemysłowych
- Działanie C.2.1. Tworzenie warunków instytucjonalnych i przestrzennych do rozwoju sektora usług
- Działanie C.2.2. Wspieranie budowy nowoczesnego sektora usług w Lublinie.

Dla tych działań, przed rozpoczęciem ich wdrażania może być potrzebne wykonanie dodatkowych ocen środowiskowych. Będzie to konieczne (i możliwe) dopiero wtedy, gdy poszczególne działania będą doprecyzowane i opisane bardziej szczegółowo, co nastąpi podczas wdrażania Strategii.